PRIMA
SACRI TEXTUS
HEBR. EDITIO
EXTREMAE
RARITATIS.

VIII

EDIT: PRINC:

Psalterium cum Commentario R. David Kimchi
[Bononiae 29 Dec. XVII]
Sine loco, an. 237. Christ. 1477.

Prima sacri textus editio

De-Rossi, de Hebr. Typogr. orig. pag. 10.
Annales hebr.-Typ. Sec. XV. pag. 14.

Eichhorn, Repertorium für Bibl. u. Morg. Litt. Th. 5. pag. 138
St. C. B. Nr. 1. Zedner, p. 126. [Das Wort דויד welches nach de Rossi, Bl. i. Z. am Ende fehlen soll, steht im vorliegenden Expl.]
Die Typen sind zweifellos identisch mit denjenigen der Pentateuch-Ausgabe von Bologna, 1482, die bei Abr. b. Chajjim de' Tintori in fol. erschienen ist. (bei uns Inc. 17). M. Br.

אמר דוד בן יוסף בן קמחי הספרדי אמרו רבותינו ז״ל כי דוד מלך ישראל כתב ספרו על ידי
עשרה זקנים ואילו הם אדם הראשון מלכי צדק ואברהם אסף הימן ידותון משה
ושלשה בני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף רוצוני לומר כי אלו העשרה אמרו המזמורים הכתובים בשמם
ואמרו כי מזמור שיר ליום השבת אדם הראשון אמרו שנברא בערב שבת ובשבת השכים ואמר מזמור
שיר ליום השבת ואמרו רז״ל איתן האזרחי זה אברהם אבינו ואמר כי מזמור נאם יי׳ לאדני מלכי צדק א
אמרו והשאר מפורשים הם בשמם ואמרו מה משה רבינו חלק ספר תורה לחמשה ספרים כן דוד חלק ס
ספר תהלים לחמשה ספרים ואמרו בעשרה לשונות שלשבח נאמר הספר הזה בנצוח בניגון בשיר בזמרה
בהלל בהשכל בתהלה בתפלה בברכה בהודאה ואמרו כי ברוח הקודש נאמר זה הספר לפיכך כתבוהו בכלל
הכתובים ולא בכלל הנביאים כי לא נאמרו דבריו בנבואה כי אם ברוח הקדש ונבאר אנחנו פעם מן
הפרש אשר בין הנבואה ורוח הקודש כי הנבואה הוא דבר בא על האדם שהוא חכם שלם במדותיו תבוא
לו הנבואה בחלום ובעת תבואהו הנבואה בהקיץ יתבטלו כחותיו ההרגשיות ויהיה מסולק מכל דרכי העולם
הזה ויראה במחזה הנבואה כאילו איש מדבר עמו ויאמר לו כך וכך או יראה דמיונות במראה הה״א או
לא יראה שום תמונה אלא ישמע קול מדבר עמו ורוח הקדש הוא שיראה האדם השלם שתעסק בדברי
האלהים שלם בכל הרגשותיו לא תתבטל אחת מהן ומדבר פה שמדבר כדרך בני אדם אלא שמעוררת א
אותו רוח עליוני ותופיע הדברים על לשונו דברי שבח והודאה לאלהיו דברי שכל ומוסרין גם ידבר על
העתידות בסיוע אלהי כל כוחות המדברים ובזה הכח נאמר ספר תהלים זה ואעפ״י שנקראו נביאים האומרי׳
אותם כמו שנ׳ על דוד להלל להודות במצות דוד איש האלהים ולא נאמר זה השם אלא על נביא ונאמר ביד
בידותון הנביא על הודות והלל ליי׳ ונאמר להימן חוזה המלך בדברי האלהים ונאמר לבני אסף והימן וידו
וידותון הנביאים בכנורות ובנבלים ובמצלתים ונאמר על ידי המלך אסף הנביא על ידי נבואתם היתה על
זה הדרך שפירשנו כי הנבואה מתחלקת למדרגות זו למעלה מזו ואעפ״י שדניאל ראה מראות וחזיונו בחלו
ובהקיץ לא הגיע כחו וידיעתו באותן המראות ככח ישעיהו וירמיהו ויחזקאל ושאר הנביאים לפיכך לא נ
נכתב ספרו בכלל ספרי הנביאים ונכתב בכלל ספרים הנקראים כתובים לומר שהם כתובים ברוח הקודש וז
הספר חברו דוד וכתב עם דבריו דברי אלה המשוררים הנזכרים וגם המזמורים אשר חברם הוא נתנם למש
למשוררים לשורר במזמור הודו ליי׳ שנ׳ אז נתן דוד בראש להודות ליי׳ ביד אסף ואחיו ונאמר לשכינת
על ידותון מזמור לדוד שחברו דוד ונתנו לידותון ויש מזמורים נאמרים על דבר שהיה לישראל עם הא
האויבים גם יש שהם תפלה והודאה לבד שאין לשם זכר מעשה והמזמורים שכתב בהם בראשון לדוד
חברם דוד וכן אותם שלא נזכר בהם שום מחבר דוד חברם וגם יש לדוד שפירשו בעבור דוד וזה כמו ל
לשכינת מזמור לדוד יענך יי׳ ביום צרה לדוד מזמור נאם יי׳ לאדני וכן כתב בספרו תפלה שהיתה כתובה
והיתה קבלה אצלם שהיתה למשה רבינו ע״ה כמו שנ׳ תפלה למשה ודבר עתידות שהיו אחר זמנו ודבר בו
על גלות בבל ועל זה הגלות ונחמות הרבה והנגינות והמזמורים והשירים גם מהם נאמרים בכלי שיר
ומהם בלא כלי שיר ולא נודע אצלינו היום החלוק אשר בין השמות האלה אשר בראש המזמור ואמרו
רבותינו ז״ל נצוח וניגון לעתיד לבוא משכיל על ידי תורגמן לדוד מזמור ששרתה רוח הקדש עליו וא
ואחר כך אמר שירה ומזמור לדוד שאמר שירה ואחר כך שרתה רוח הקדש עליו . ועוד נבאר זה הענין
במזמור הרביעי :

ועתה אחל לפרש במי אשר תשיג ידי בעזרת המלמד לאדם דעת : : : : :

אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב׃

אשרי האיש מלת אשרי היא לעולם בלשון רבים וה הטעם כי לא יאשרו האדם בטובה אחת שהשיג בה או בהצלחה אחת שתזדמן לו אלא הטובות רבות שישיגם בו יאמרו עליו אשריו וכל כלל דוד בזה המזמור תורת האדם ומה שראוי לו לעשות בזה העולם והגמול והטוב לצדיקים והעונש לרשעים והוא מזמור נכבד מאוד לפיכך התחיל ספרו בו : ואמר אשר לא הלך בעצת רשעים ספר תח׳ תחילה הרך, הרע כמו שאמר גם כן סור מרע ועשה טוב כי מתחילה ילמד האדם מנעוריו דרך תאות העולם הזה לאכול ולשתות ולשמוח ובהם הוא גדל · כמו שאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו וכשי׳ וכשיעמוד אדם על דעתו ויוחל להכיר הטוב והרע הזהירו שיסור מדרך הרשעים ולא ילך בעצתם וה והרשעים הם החביבים לקנות ממון והאוות לבם בעולם הזה ולא יבחנו בין הטוב והרע ויגזלו ויגנבו וי ויהרגו בעבור הממון מרוב חרותם כי ענין הרשע הוא המרדה כמו והוא ישקיט ומי ירשיע ובכל א אשר יפנה ירשיע ולא ימלט רשע את בעליו אל תרשע הרבה · ומפני זה סמך הלך עם רשעים וסמך עמהם העצה כי הם יושבים ויועצי׳ בני אדם לשמוע אליהם ומראי׳ להם פני׳ דרך עצה כי היא טובה לאסוף ולכנוס ולשמוח וברוב ישגה האדם בזה כי תישר בעיניו הטובה הנראית לו לעיניו ולא יביט ל לאחריתם · ואמר ובדרך חטאים לא עמד כי החטא יעשה אותו האדם בהיותו במקומו שקט במעשה בדבור ובלב ופירוש ובדרך אינו דרך ההליכה אלא המנהג ועסק האדם ומעשהו כמו והודעתו להם את הדרך ויאחז צדיק דרכו מעשות דרכיך והדומות להם · ופי׳ לא עמד לא נתעכב ולא השתדל עמהם ולא עמד בחברתם כדי שלא ילמוד ממעשיהם · ואמר ובמושב לצים לא ישב והלצים הם הערומים ברעת לרעה ומתגאים ומדברים דעות על בני אדם ונותנים דופי ומום בבני אדם ומגלים סוד זה לזה והענין הזה לאנשים בטלים יושבי קרנות ומפני זה אמר ובמושב לצים לא ישב והנה בשלשה אלה כ כל תכונות האדם או הולך או עומד או יושב והשכיבה בכלל ישיבה ועוד כי השכיבה לישן ברוב וב ובעוד האדם ישן לא יעשה לא טוב ולא רע ובאמרו אשרי האיש אשר וגומ׳ הרי הזהירו שלא יע יעשה כמעשיהם ועל זה מאשר האדם שנמנע מדרכם ומה שפירשו בו רבותינו ז״ל הוא מה שאמרו וכי מאחר שלא הלך היאך עמד ומאחר שלא עמד היאך ישב אלא לומר לך שאם הלך סופו לעמוד ואם ע עמד סופו לישב ואם ישב סופו ללוץ ואם לץ עליו הכתוב אומר ולצת לבדך תשא :

כִּי אִם בְּתוֹרַת יְהוָה חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה׃

כי אם בתורת אמר אם סר מדרך הרע ולא עשה טוב הנה לא השלים מעשיהו ולא יאשרו עליו אשריו וכן אמר סור מרע ועשה טוב ואעפי שאמרו רז״ל ישב אדם ולא עשה עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה הם גם כן פירשו והוא שבא דבר עבירה לידו וניצל ממנה שנא׳ סור מרע ועשה טוב סור מרע על מנת לעשות טוב וכן הוא אומר אף לא פעלו עולה בד בדרכיו הלכו והם תשובו מי שכבש יצרו למעשה כאילו עשה מצוה כיון שבא לידי עבירה אעפי שלא פעלו עולה צריך שילכו בדרכיו ויעשו מעשה טוב · וכן אמר אשרי האיש אשר לא הלך אלא מה יעשה בתורת יי׳ חפצו ובכלל החפץ הלמוד והמעשה כמו עשות חפציך ולא יכשיר המעשה מבלי הלמ׳ הלמוד · ובתורתו כפל ובתורתו כמנהג הלשון כמו כת׳ ג׳ פעמים בפסוק אחד וה׳ ישראל בפסוק אחד וא ואחרים זולתם כי כן דרך לשון עברי ואמרו כי הוא דרך צחות ורז״ל דרשו בתחילה נקראת תורת יי׳ ולבסוף שהתחזק בה ללמוד נעשית תורתו ונקראת על שמו ופי׳ יהגה יהגה בלבו כמו הגיון לבי לפניך כי כבר זכר התלמוד והמעשה ועתה זכר כוונה לבו ומחשבתו שיהיה היום והלילה מחשבתו על התורה ועל המצות ולמי שמצוה עליהם בכל מעשה אשר יעשה כמו שאמר וכל מעשיך יהיו לשם שמים ·

ובתורתו יהגה יומם ולילה שיתעסק בלימוד ואמר וכי אפשר להגות יומם ולילה מלאכתו ואומנותו מ
מתי יעשה אלא כל המקיים מצות תפלין מעלה עליו הכתוב כאילו לומד יומם ולילה ושהם אמרו כל ה'
הקורא קש' שחרית וערבית ואנחנו נאמר על דרך הפשט אם נפרש יהגה בלימוד הפה יהיה פי' יומם ו
ולילה כל עת שיהיה פנוי מעסקיו ומחיתו בין מן היום בין מן הלילה

וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ:

והיה כעץ דמה האדם הטוב לעץ שתול על פ
פלגי מים ואמ' האדם שיסור מרע ויעשה טוב הנה הוא כעץ
שתול על פלגי מים שיהא שבע לעולם כן הוא ישמח לעולם בחלקו עם מעט ואם הרבה יאכל ופי'
פלגי מים שיהא פלג מים מזו הפאה ופלג מים מזו הפאה ועברו תחתיו ולעולם הוא עליהם · אשר
פריו יתן בעתו כי העץ שהוא במקום צמא ויקוה למטר לא יתן פריו בעתו אלא יתעכב ויאחר להוציא
פריו מפני צמאונו אבל העץ השתול על פלגי מים יתן פריו בעתו ועליהו לא יבול כי מפני היובש יפו'
העלה. וזה שהוא על פלגי מים לא יפול עליהו ובעתו שזכר עומד במקום שנים כאילו אמר לא יבול
עליהו בעתו והוא עת ימות החמה שצריך צלו לבני אדם והנה ימצאו בו מרגוע בני אדם עוברים וש
ושבים ינוחו תחתיו לצל העלים וישתו מן המים אשר תחתיו ויאכלו מפריו כי בימות הגשמים יפלו ה
העלי' מרוב האילנות או על דרך הפלגה הוא כי אפי' בימות הגשמי' לא יפול עליהו כמו שהוא במקצת
העצים מטבע רוב הלחות אשר בם וכמו שאמ' לא יבול עליהו ולא יתום פריו לחדשיו יבכר ואומר
והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה כי האדם הטוב יקחו בני אדם פריו והוא שילמדו ממנו תורתו ומע'
ומעשיו הטובים ועלהו לא יבול שיחסו בכל דרכיו הטובים ורבותינו פרשו יתן בעתו שמורה בעת ש
שהגיע להוראה ולא קודם עתו ובהגיע עתו לא ימשך עצמו מן ההוראה ופי' בעתו בעת הלימוד לימוד
ובעת המעשה מעשה ועוד פירשו רזל ועלהו לא יבול שאפי' שיחת החכמים צריכה לימוד כלומר שי
שיחת חולין שלהם יכול אדם ללמוד מהם מוסר העולם והנהגת הבריות זה עם זה אם יקחו מן העץ הזה
מטע יצליח ויהיה כמוהו וכן האדם הטוב בניו ותולדותיו יהיו כמוהו ורבותינו פרשו וכל אשר יעשה
יצליח אם עוסק בתורה נכסיו מצליחי' ויש לפרש בפסוק הזה דרך ברכה ושלום ושכר טוב כי אם יסור
מרע מדרך הרעה ויעשה טוב יהיה גמולו שיהיה כעץ שתול על פלגי מים והחכם ר' אברהם אבן עזר'
ז"ל פירש כי פריו הנפש החכמה שתהיה מלאה תורת אלהים להכיר בוראה ומעשיו הנעשים לנצח ותד
ותדבק בעולמו העליון בהפרדה מעל גויתה כמו הפרי המבושל באילן ויפרד ממנו ואיננו צריך לו כי
בעבור הפרי יהיה העץ ועלהו לא יבול וזכרו הטוב כדרך זכר צדיק לברכה וכל אשר יעשה הון ובנים
וכבוד:

לֹא כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם כַּמֹּץ אֲשֶׁר תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ:

לא כן ובכלל החטאים והלצים אמר כי הרשעים אינם כן כי לא יהנו מהם בני אדם ומטובתם
אבל יזיקו להם ותנועתם לרע הוא כמו המוץ והוא הקש הדק שבתבן שלא יהנו ממנו בני אדם והרוח
תדפנו קל מהרה ויזיק בתנועתו שיכה העוברים והשבים בפניהם ובעיניהם או תדפנו הרוח לבתים או ל
לגנות ויזיק ולפי' האחרון שפירשנו הפסוק שלפני זה דרך שכר וגמול טוב יהיה פי' זה הפסוק שיאבדו
הרשעים קל מהרה כמו המוץ אשר תדפנו רוח:

עַל כֵּן לֹא יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים:

על כן לא יקומו רשעים על כן שהולכים הרשעים בדרך רע בעולם הזה לא יקומו במ
במשפט רל ביום הדין והוא יום המיתה לא תהיה להם תקומה וחטאים גם כן והוא הדין ללצים לא תהיה
להם תקומה בעדת צדיקים. כי הצדיקים במותם תהיה להם תקומה אבל הרשעים לא תהיה להם תקומה

אלא תאבד נפשם עם גופם ביום המיתה ואמר בעדת כי כשימות הצדיק נפשו עם נפשות הצדיקים שם מתענגת בכבוד האל בעולם העליון :

כִּי יוֹדֵעַ יְהֹוָה דֶּרֶךְ צַדִּיקִים וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד :

כי יודע הפסוק הזה פי' לאשר לפניו כי אמר בעדת צדיקים ולא פירש באי זה ענין הם עדת הצדיקים לאחר מיתה לפיכך פירש ואמר כי יודע ופירוש יודע מכיר ומשגיח להטיב להם וכן מה אדם ותדעהו אשר ידעו יי' כי ידעתי את מכאוביו ידעת בצרות נפשי אני ידעתיך ועל זה הדרך ואין לי מכיר יהי מכירך ברוך כי אומר כי האל יתעלה אוסף נפשות הצדיקים אליו ויודעם ומכירם להשביעם מטובו ומידיעתו והשגחתו שהיא הטובה הגדולה והגמול הטוב כמו שאומרים והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את יי' אלהיך ודרך רשעים תאבד כי במותם אין להם תקומה כמו שאמר לא יקומו והאבדנה נפשותם וילכו לאבדון כמו שאמר ואת נפש אויביך יקלענה וכו :

לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם וּלְאֻמִּים יֶהְגּוּ רִיק : **למה רגשו גוים** זה המזמור הוא המזמור השני וגם

וכן מצאנו אותו בכל הספרים המדוייקים שהוא ראש מזמור ובחשבון כותבין בו וסיקתה רבותינו א' אמרו כי אשרי ולמה רגשו גוים מזמור אחד ואמרו כל פרשה שהיתה חביבה על דוד פתח בה באשרי וסיים בה באשרי וזאת הפרשה פתח בה באשרי האיש וסיים אשרי כל חוסי בו וטעם למה נסמך מזמור זה למזמור זה לא נודע אלינו למה סידר אותם בסדר שהם מחוברים כי אינם מסודרים על סדר המעשים כי הנה המזמור השלישי הוא על דבר אבשלום ואחריו כמה מזמור שהם ענינים קודם מעשה אבשלום זמן רב והנה בסוף הספר מזמור קטא בהיותו במערה תפילה שהיה עם שאול לפיכך ל לא נוכל לפרש כי נסדרו המזמורים על סדר המעשים וזה המזמור אמרו דוד בתחילת מלכותו שנתקבצו שנתקבצו עליו הגוים כמו וישמעו פלישתים כי משחו את דוד למלך על ישראל ויעלו כל פלשתים לבקש דוד וזהו שאמר למה רגשו שפל פלישתים עלו ורגשו ענין קבוץ והמון רב כמו מרגשת פועלי און ותרגום והשבתי את המון מצרים ואיבטל ית רגשת מצראי · יהגו ריק כי בבואם למלחמה היו מדברים גבוהות לפי שנצחו את ישראל במלחמות שאול ומת שאול ובניו ומגפה גדולה היתה בעם ועד עתה לא היה מלך אחר לישראל מעת שמת שאול ואמר ריק הוא כל דבריהם :

יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ יָחַד עַל יְהֹוָה וְעַל מְשִׁיחוֹ :

יתיצבו שהתיצבו כל סרני פלשתים בעצה אחת ובהסכמה לבוא להלחם על דוד וקראם מלכים ורוזני אעפ שלא ראינו בשום מקום שקראם אלא סרני פלשתי הם בגאותם היו חושבים עצמם מלכי ואינם ואפשר גם כן שנועדו עמהם מלכים אחרי' מן הגוים : נוסדו יחד נתיעצו כולם כאחד ונאמרה העיצה בלשון יסוד כי כן העיצה למעשה כמו היסוד לבנין על יי' ועל משיחו כי ידעו כי על פי יי' מלך דוד ושמואל נביא יי' משחו למלך :

נְנַתְּקָה אֶת מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵימוֹ :

ננתקה הם היו אומ' ננתק מוסרות ישר' וקשורים שנקשרו יחד והסכימו להמליך את דוד לפי שעמדו שבע שנים שלא הסכים כל ישראל עליו ועתה הסכימו עליו כולם אמרו פלשתים ננתק מוסרותיהם ונשליכה ממנו עבותימו והוא כפל דבר ב במלות שונות והענין אחד וכן מנהג הלשון והמוסרות והעבות הם החבלים החזקים והם משל לעיצה ולהסכמה החזקה :

יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק יְהֹוָה יִלְעַג לָמוֹ :

יושב בשמים ישחק לפי שאמר כי הם נוסדו יחד על יי' לבטל דברו אמר כי הוא יושב בשמים וישמע דבריהם וישחק וילעג להם וכמ

ובאמרו ישחק על האל יתברך הוא על דרך משל בלשון בני אדם שישחק האדם וילעג למי שבוזה אותו
ואינו נחשב בעיניו לכלום וכן ואתה יי' תשחק למו תלעג לכל גוים יי' ישחק לו כי ראה כי
יבוא יומו ובאמרו יושב בשמים ענין יושב עומד כמו ואתה יי' לעולם תשב וכן כל ישיבה שנמצא
על האל יתברך כמו היושבי בשמים המגביהי לשבת ובאמרו בשמים לפי שהם קיימים ועומדים לעד
ולא יפסקו אישיהם כמו אישי הארץ : אז ידבר אלימו באפו ובחרונו יבהלמו :

אז ידבר אלימו אז כשישמע דבריהם וגאותם ידבר אליהם באפו ובחרונו יבהלמו
ודבריו עמהם הם אפו וחרונו שישלח להם ויש מפרשים ידבר מענין דבר כבד מאד וכן ותדבר את
כל זרע הממלכה ויפרשו אלימו כמו אילי הארץ שפירושו תקיפי הארץ והראשון קרוב :
ואני נסכתי מלכי על ציון הר קדשי : ואני נסכתי אמר איך
יתחשבו הם
לעקור מלכות בית דוד ואני המלכתי אותו ומלת נסכתי ענין קצינות וגדולה כמו נסיכי סיחון וגם לא
לאלהיהם עם נסיכיהם ומלכי רל המלך שלי כי אני המלכתיו כמו שאומר כי ראיתי בבניו לי מלך רל
לי לעבודתי וכן אמר מלכי ויאמר בהפך ואלהי מלכי מקדם רל המולך עלי וכן שימוש אותיות הכינוי
וכן הסר מעלי נגעך מנגד נגעי יעמודו ושמחתים בבית תפלתי שמעתי את תפלתך והדומים להם כמו
כמו שביארנו בספר מכלול בחלק הדקדוק ממנו ואמ' על ציון הר קדשי לפי שלא נכבשה מצודת ציון
עד שבא דוד לכבשה לפיכך נקרא ציון וירושלם עיר דוד ואחר שכבשה נאספו פלשתים להלחם בו :
אספרה אל חוק יהוה אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך :

אספרה אל חק זה מאמר דוד שאומר זה הספור אשים לי לחק ולמנהג ומה הוא הס
הספור כי יי' אמר אלי בני אתה וממנו באה לי המלוכה אל יצטער שום אדם עליה כי יי' לקחני לבן
כמו שאמר לשמואל כי ראיתי בבניו לי מלך כלומר המלך הזה לי הוא ובני הוא ועבדי נשמע אלי כי
כל נשמע לעבודת האל יקרא בנו כמו שהבן נשמע אל האב ומזומן לעבודתו וכן בני אתם ליי' אלהי
אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן ואמר בני אל חי אני היום ילדתיך יום שנמשחתי הוא היום שלקחני
האל לו לבן כמו שאמר לי מלך ואמר היום ילדתיך כי אותו היום נולדה בו רוח אלהים כמו שכתוב ו
ותצלח רוח יי' אל דוד מן היום ההוא ומעלה ומהיום ההוא ומעלה אמר שירים ומזמורי' ברוח הקדש
שנולדה לו ונאצלה עליו מהאל וכן רוח גבורה נוספה בו מהיום ההוא ומעלה וכן יצר ילדך שגדל או
אותך ונתן חכמה בלבך ושכל כיום שעמד הר סיני וכן אמר הלא הוא אביך קנך כי אם אמר ילדך ק
קנך על היצירה לא היה זו לישראל יותר משאר בני אדם הלא תראה מה שאמר הל יי' תגמלו זאת כ
כלומר זהו הגמול שתגמלו לו על כל הטובה שעשה לכם הלא הוא אביך קנך ואמר צור ילדך תשי' ות
ותשכח אל מחוללך כמו שאמר אביך כי הוא לכם כמו האב והמחוללת והיא האם :
שאל ממני ואתנה גוים נחלתך ואחזתך אפסי ארץ : שאל ממני
והוא אמר לי
שאל ממני ואתנה גוים נחלתך כמו שאמר לו ואכריתה את כל אויביך מפניך ועשיתי לך שם כשם ה
הגדולים אשר בארץ ואומר ויהי ארום עבדים לדוד ותהי ארם לעבדים לדוד ואומר ויצא שם דוד בכל
הארצות ויי' נתן פחדו על כל הגוים וזהו שאמר ואתנה גוים נחלתך ואחוזתך אפסי ארץ והם קצות הא
הארץ ואפס וקץ קרובים בענין : תרועם בשבט ברזל בכלי יוצר תנפצם :

תרועם וכן אמר לי על כל הגוים שיקומו עלי אמר לי תרועם בשבט ברזל ככלי יוצר תנפצם
תרועם פי' תשברם וכן הירוע ברזל ירוע כבירים וכן תנפצם הוא ענין שבר אבל עם הפזור כי השובר

כלי חרש מהפורים שבריו וכן ונפוץ הבדים ועושה כלי חרש נקרא יוצר :

וְעַתָּה מְלָכִים הַשְׂכִּילוּ הִוָּסְרוּ שֹׁפְטֵי אָרֶץ׃

ועתה מלכים אמר להם דוד למלכים אשר באו להלחם אתו מלכים השכילו ודעו כי אין בכם יכולת לבטל מעשה האל והוא צוה עלי להיות מלך ואיך נועדתם על יי׳ השכילו ותנו לב כי לא תוכלו לבטל מעשה יי׳ הוסרו ואם פיתם עד עתה בכלי ובמחשבה רעה השכילו וקחו מוסר ואל תגבהו :

עִבְדוּ אֶת יְהוָה בְּיִרְאָה וְגִילוּ בִּרְעָדָה׃

עבדו את רצו במה שהוא ר׳ רוצה ועבדוהו ביראה שתראו ממנו ותדעו כי לו הכח והגבורה ולא עמכם שבאתם בעם רב : **וגילו** אל יחרה לכם במלכותי אבל תשמחו ותגילו כי רצון האל הוא ורעדו מפניו :

נַשְּׁקוּ בַר פֶּן יֶאֱנַף וְתֹאבְדוּ דֶרֶךְ כִּי יִבְעַר כִּמְעַט אַפּוֹ אַשְׁרֵי כָּל חוֹסֵי בוֹ׃

נשקו בר כמו וינשק לכל אחיו ובר כמו בן וכן מה ברי ומה בר בטני או פי׳ מן לברי לבב ואם יהיה ענינו בן יהיה פירושו נשקו זה הבן שקראו האל בן כמו שאמר בני אתה וטעם נשקו כמו שהוא מנהג העבד לנשק יד האדון ואם יהיה ענינו נקי פי׳ מה לכם ולי כי אני בר לבב ואין בי עון ש שתבאו והלחמו בי אבל על כן לנשק לי ולהודות שאני מלך במצות האל ויתכן לפרש בר מן ברו לכם איש על דרך שאול במ״ר : פן יאנף אם לא תשובו במהרה מדרכיכם הרעי׳ יאנף האל עליכם ותאבדו דרך : כי יבער כמעט אפו כמעט שתעמדו על רשעכם יבער אפו עליכם כלומ׳ אם לא תשובו במהרה ופי׳ ותאבדו דרך כמו דרך רשעים תאבד והנה הדרך תאבד והם אובדים מדר דרכם שהיא אובדת כמו נובלת עליה שהעלים נובלים ותקרא האלה נובלת וכן קרועי בגדים כי הבגדים קרועים ולא הם ויקראו הם קרועים מדר בגדיהם שהם קרועים וכן מגולחי זקן והרומים להם ואמר אשרי כל חוסי בו כמוני ה הי״ם שאני חסיתי בו ונושעתי בו ואתם תאבדו ואם תחסו בו גם כן יאמרו אליכם אשריכם ויש מפרש מפרשין זה המזמור על גוג ומגוג והמשיח הוא מלך המשיח וכן פירשו רז״ל ומבואר זה המזמו׳ על זה הדרך אבל הקרוב הוא כי אמרו דוד על עצמו כמו שפירש והנוצרים מפרשין אותו על אתו האיש והפסוק אשר הם מביאים ראיה מסכנו ונעשי׳ בו סמך הוא יי׳ אמר אלי בני אתה כי אם יאמרו לך הוא היה בן האל כי לא יתכן לומר בן האל על בשר ודם כי הבן הוא ממין האב כי לא יתכן שתאמר הסוס הזה בן ראובן אם כן למי שאמר לו האל בני אתה צריך שיהיה ממינו ויהיה אלוה כמוהו ועוד שאמר אני היום ילדתיך והילוד הוא ממין היולד אמור להם כי לא יתכן באלהות אב ובן כי האלהות לא תפרד כי אינו גוף שיפרד אלא אחד הוא בכל צד אחדות לא ירבה ולא ימעט ולא יחלק ועוד אמור להם האב והבן האב קודם לבן בזמן ומכח האב יצא הבן ואעפ״י שלא יתכן זה מבלי זה בקריאת השמות כי לא יקרא אב עד שיהיה לו בן ולא יקרא בן אם לא יהיה לו אב מכל מקום אותו שיקרא אב כשהיה הבן היה קודם בזמן בלי ספק ואם בן האלוה שאתם אומרים ואתם קוראים לו אב ובן ורוח הקדש החלק שאתם קו קוראים לו אב קודם לחלק האחר שאתם קוראים לו בן כי אם היו כל זמן שניהם כאחד קראו להם אחים תאמים ולא תקראו להם אב ובן ולא יולד וילוד כי היולד קודם לילוד בלא ספק והוא שאמר שלא יתכן לומר בן האל על דבר שאינו ממין האלהות אמור להם כי לא נוכל לדבר על האל יתברך אלא על דרך מ משל כמו שאמרנו עליו פי יי׳ עיני יי׳ אזני יי׳ והדומה לזה וידוע הוא שאינו אלא על דרך משל כך הוא דרך משל כשאמר בן אלה׳ בני אלהים כי מי שעשה מצותו ושליחתו קורא לו בן כמו שבן שושה מצות האב לפיכך קרא לכוכבים בני אלהים כמו ויריעו כל בני אלהים וכן האדם בעבור הרוח העליונה שבו כשעושה האדם מצות האל בסבת הנשמה החכמה שתורהו קורא לו בן לפיכך אמר בני אתה ואמר אני היום ילדתיך ואמר בני בכורי ישר׳ ואמר בנים אתם ליי׳ אלהיכם ואמר הלא הוא אביך קנך ואמר

אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן ועוד אמור להם האלוה שאתם אומרים אמר האב לבן שאל ממני ו
ואתנה גוים נחלתך ואיך ישאל הבן לאב והלא הוא אלוה כמהו ויש לו כח בגוים ובאפסי הארץ כמוהו
ועוד קודם השאילה לא היו גם כן גוים נחלתו אם כן קצר כח האלוה מתחילה ואח׳ כך גדל כחו וזה לא
יאמר באלוה ואם יאמרו לך כנגד הבשר אמר אחר שלקח האלהות הבשר ואמר לבשר שישאל ממנו
ויתן גוים נחלתו לא היה זה כי הבשר לא היה לו מלכות ולא שום שולטנות על גוי מהגוים ואם יאמרו
לך כי על האמונה אמר שתקבלו אמונתו הנה רוב העולם בין יהודי׳ בין ישמעלים שלא קבלו אמונתו
הנה הוריתיך מה שתשיב להם בזה המזמור ואתה תוסיף סרעתך כפי אלה הדברים ואם ישאלו ממך פי
פירושו תפרשנו על אחד משני הפנים אי זה הבחר או על דגר או על משיח כמו שפירשתי לך :

מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ :

מזמור לדוד בברחו
דרשו רבותינו ז״ל כי כשהי׳
עולה במעלה הזיתים עולה ובוכה אם בוכה למה מזמר ואם מזמר למה בוכה כיון שאמר לו הנביא הנ
הנני מקים עליך רעה מתוך ביתך אמר שמא עבד או ממזר הוא מבני הבית שאינו מרחם עלי כיון ש
שראה שבנו הוא חשב שירחם עליו אמר מזמור ועוד אמרו כך אמר דוד יעקב אבינו ברח שנאמר
ויברח יעקב משה ברח שנ׳ ויברח משה ואני בורח כמותם הייתי סבור שנתחייבתי מיתה ועכשיו אני
גולה גלות מכפרת עון אמר וכרתי משפטיך מעולם יי׳ ואתנחם וכרתי הראשונים והתנהגות עמי כמו
שהתנהגות עמם התנחמתי וידעתי כי בברחי נמחל לי העון התחיל ואמר מזמור לדוד ולפי דרך הפשט
כי המזמורים לא היו נקראים מזמורים בשעת מעשה אלא על שם שהיו מזמרי׳ בהם בבית המקדש
וכן בבוא דואג האדומי ויגד לשאול וכן בבוא הזיפים וכן וישמרו את הבית להמיתו וכן הנאמרי׳ על
לשון הגלות ועל חורבן ירושלם כמו מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך וכולם הנאמרים על דוד
בשעת מעשה שהיה דוד בהם בסכנה אלא לאחר שניצל מכולם היו מזמורים כולם ושבח והודאה לאל
יתב׳ והנאמרים על הגלות יהיו מזמורים בשוב הגלות ואפשר כי נסמך זה המזמור לאשר לפניו לפי
שפלשתי׳ באו על דוד לעורר על המלוכה ולהלחם עמו וכן אבשלום בנו חשב לקחת המלוכה מיד אביו
ולהמיתו והוא כנת הכל ונשאר במלכותו ורז״ל שפיר׳ על גוג ומגוג אמרו למה נסמכה פרשת אבשלום
לפרשת גוג ומגוג שאם יאמר לך אדם כלום יש עבד שמורד ברבו אמור כלום יש בן שמורד באביו
אלא הוה הכא נמי הוה :

יְהוָה מָה רַבּוּ צָרָי רַבִּים קָמִים עָלָי :

מה רבו צרי
כי אפי׳ בני נהפך לי לאויב ועמשא בן אחותו היה עם אבשלום ורוב ישראל שנטה לבבם אחרי אבשלו
וזהו טעם הכפל ׳ רבים קמים עלי וכולם הם קמים עליו ומתעצים להלחם עמו ושמעי בן גרא שהעיז פ
פניו לחרפו ולסקלו באבנים :

רַבִּים אוֹמְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ בֵאלֹהִים סֶלָה :

רבים אומרים לנפשי
בעבור נפשי כמו אמרי לי אחי וישאלו אנשי המקום לאשתו
והרומים להם והטעם כי רבים מחכמי ישראל כמו אחיתופל ואחרים היו חושבים שלא תשוב המלוכה לו
לעולם לפיכך היו אחרי אבשלום ומרדו בו והיו אומרים כי אין לו חלק לעולם הבא לפיכך אמר לנפשי
ואמר אין ישועתה לו אין ישועה לו בעולם הזה כי לא יוכל מיד אבשלום ואין ישועתה לנפשו לעולם
הבא לפיכך אמר גם כן ישועתה ה׳ל ישועה וישועה כי כל כפל תוספת לכפל ענין וכן עזרתה רב עזרה
וכן הבאתה נפלאתה המבאתה כמו שכתבתי בחלק הדקדוק מספר מכלול וכן אומר במדרש רבים אומרים
רבים בתורה דואג שהיה אב בית דין כמו שכתוב אביר הרועי׳ ואחיתופל יועץ כאשר ישאל איש בדבר
האלהים מה היו אומרין איפשר אדם שטבח את הכבשה והרג את הרועה והפיל ישראל בחרב יש לו ג
התשובה אין ישועתה לו באלהים סלה וסלה סלה רוב המפרש אומר שהוא כמו לעולם וכן היא מגורה ז
זאת הסלה בתפ׳ להינו בזה הענין והחכם ר׳ אברהם בע׳ ז״ל פירש שהוא כמו אמת ואני אומ׳ כי אינינה

סלה ענין ופי׳ לשון הגבהה מן סולו המסילה כלומר באותו המקו׳ שה״א נזכרת וזאת הסילה היתה הרמת
קול המזמר והרא״ה לא תמצא אותה אלא בזה הספר ובתפלת חבקוק שהיתה שיר כמו שכתוב גם כן שם
לסמנת בנגינות : וְאַתָּה יְהוָה מָגֵן בַּעֲדִי כְּבוֹדִי וּמֵרִים רֹאשִׁי :

ואתה יהוה מגן בעדי הפך דבריהם שאומר שאין לי תקוה לא בעולם הזה ולא לעולם
הבא הם חושבים ואומר כן ואתה תעשה עמי בהפך ותהיה מגן בעדי להצילני בעולם הזה ומגן בעדי
לעולם הבא והכבוד הוא הנפש כמו ויגל כבודי למען יזמרך כבוד ומגן שזכר עומד במקום שנים מגן
בעדי ומגן כבודי או פי׳ כבודי הפך הקלון שהיה בו בברחו . ומרים ראשי שלא אבוש ולא יפלו פני ל
לפני אויבי אלא אלך בקומיות ובהרמת הראש וכשתצילנו יכירו וידעו כי אתה מחלת לי העון בזה ה
העונש שהענשתני : קוֹלִי אֶל יְהוָה אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי מֵהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה :

קולי אל יהוה אקרא קולי אל יי׳ שאקרא לו תמיד ויענני עבר במקום עתיד כמו
ויענני וכמוהו רבים או הוא כמשמעו כי בטוח היה בזה או רוח הקדש הודיעה על לשונו כן והוא נכ
נכון כי כבר פירשנו כי ברוח הקדש נאמרו כל המזמורים וברוב הנבואה נמצא זה שהוא מדבר עבר ב
במקום עתיד שהוא כאילו נעשה הדבר כיון שנאמרה ברוח הקודש · מהר קדשו נוכל לפרש מהר המ
המוריה אעפ שלא היה ערין קודש אולי קבלה היתה אצלה כי שם יהיה בית המקדש ושמני וה עלה דוד
בבורחו במעלה הזיתי׳ ומשם השתחוה לאל כי משם אדם רואה המקו׳ ההוא או פי׳ מהר קדשו מהר ציון
משם הארון או פי׳ מהר קדשו מן השמים כמו מי ישכון בהר קדשך :
אֲנִי שָׁכַבְתִּי וָאִישָׁנָה הֱקִיצוֹתִי כִּי יְהוָה יִסְמְכֵנִי :
אני שכבתי ואישנה שכבתי בבטח ואישן בש
בשלום כאדם שאין לו פחד והקיצותי ואינני נבהל כאדם הישן מתוך הצרה שהוא נבהל בהקיצו כי בש
בעודו ישן יראה חלומות רעים כמו שחושב בלבו מפחדו ולמה אני בוטח כל כך כי ידעתי כי יי׳ יס
יסמכני כי כן ראיתי בחלום וברדש אני שכבתי מן הנבואה ואישנה מרוח הקודש הקיצותי על ידי חו
חושי הארכי כי יי׳ יסמכני על ידי נתן הנביא ד״ל כי דוד נסתלקה ממנו רוח הקודש מפני העצבון ו
והפחד שהיה בו ורוח הקודש אינה שורה אלא מתוך שמחה וכשראה חושי הארכי שמח בו שידע ש
שהוא יפר לו עצת אחיתופל והקיץ ושרה עליו רוח הקודש ואמר כי יי׳ יסמכני על ידי נתן הנביא ש
שאמר לו יי׳ העביר חטאתך : לֹא אִירָא מֵרִבְבוֹת עָם אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוּ עָלָי :

לא אירא מרבבות עם כי כל ישראל היו עם אבשלום לבד מאשר היו עם דוד בירושלם
שיצאו עמו ואותם שנתאספו אליו אמר כן : שתו עלי שתו מלחמתם עלי או פי׳ שתו נלחמו וכן שת
שתו השערה ישית כגאון גליך : קוּמָה יְהוָה הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי הִכִּיתָ אֶת כָּל

אֹיְבַי לֶחִי שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ : קומה יהוה הושיעני הטעם מלרע וכן
כל קומה אשר בזה הספר זולתי וקומה לעזרתי שם
שהוא מלעיל ·כי הכית פעמי׳ רבות הושעתני והכית אויבי כן תעשה עתה או פירושו על זאת המלחמה
והוא כמו שפירשנו ויענני מהר קדשו ופי׳ לחי בלחי והוא מכת בזיון וכן שני רשעים שברת והם אותם
שהיו אומרין לטרפו והוא על דרך ואשברה מתלעות עול :
לַיהוָה הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶלָה : ליהוה הישועה על עמך
וכאשר הושיעני אודה ואומר ליי׳
הישועה ולא יושיע אדם בזולתו . על עמך ברכתך שלא ימותו עמך במלחמה הזאת :

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד׃

למנצח בנגינות אמרו רז"ל המזמור הזה נאמר בשלשה מיני שבח בניצוח בניגון במזמור והנראה כי המנצח הוא אשר היה על המשוררים ועל ידי המנצחים היו נאמרים המזמורים והיו נותנים אותם למנגנים ולמשוררים ולא תמצא בשום מקום למשורר ולמנגן אלא למנצח וכן בתפלת חבקוק למנצח בנגינותי וכן כתיב לנצח על מלאכת בית השם וכתיב בכינורות על השמינית לנצח ויש שהיה מנצח על כלי הנקרא נגינות ויש על כלי הנקרא שמינית ועם הכלים היו נאמרים השירים והנגונים והתהילות כל אחד לפי נגוניו הידוע אצלם כי חכמה גדולה היתה והיא תעורר הנפש החכמה והיא נחלקת בכלל החכמות התיכונות והכלים שהיו בבית המקדש להלל הם נבלים וכינורות ומצלתים ושופר וחצוצרות והיו הכלים נחלקים של נגינות ידועות אצלם יש מהנגינות הנקרא עלמות כמו שכתוב בנבלים על עלמות וכתוב על עלמות שיר ויש נקרא נגינות ובו היה נאמר זה המזמור ויש מהם נקרא משכיל ויש מהם נקרא מכתם ויש שגיון ויש נחילות זו שגיונות ויש גתית ויש נקרא מן הכלי עשור ויש עוגב ויש מינים וכל אחד חלוק בנגינתו כמו שהוא ידוע אצל בעלי החכמה ומצאנו כתוב וארבעת אלפים מהללים לי"י בכלים אשר עשיתי להלל ולא נודע אם אשר היו הכלים בידם הם אשר היו אומרים המזמור בפיהם או היה יתר המשוררים בפה וכנגדם אשר היו מנגנים בכלי ומצאנו כתוב אחר אומר והלוים בכלי שיר י"י אשר עשה דוד המלך להודות לי"י כי טוב כי לעולם חסדו בהלל דוד בידם והכהנים מחצצרים נגדם ועוד כתיב והשיר משורר והחצוצרות מחצצרים והחצוצרות לבדם היו ביד הכהנים כמו שכתוב ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות ושאר הכלים היו ביד הלוים וכן כתיב ויעמדו הלוים בכלי דוד והכהנים בחצוצרות׃

בְּקָרְאִי עֲנֵנִי אֱלֹהֵי צִדְקִי בַּצָּר הִרְחַבְתָּ לִּי חָנֵּנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי׃

בקראי ענני הנכון שנאמר המזמור הזה גם כן בברחו מפני אבשלום ואמר בקראי ענני אלהי צדקי שאתה יודע כי עמי הצדק ועם אשר כנגדי העול והחמס ואתה אלהים שופט עלינו כי כל אלהים ענייני שופט כמו שפירש כי יש אלהים שופטים בארץ וכן נקראו בני אדם השופטים עד האלהים יבא דבר שניהם והגישו אדוניו אל האלהים בצר הרחבת לי כמו תרחיב לי כמו שפירשנו בנבואות יאמר עבר במקום עתיד שהדבר כאילו נעשה וכן היה רוח הקודש מופיעה על לשונו ואומר הרחבת לי׃

בְּנֵי אִישׁ עַד מֶה כְבוֹדִי לִכְלִמָּה תֶּאֱהָבוּן רִיק תְּבַקְשׁוּ כָזָב סֶלָה׃

בני איש עד מה כבודי אמר כנגד גדולי ישראל שהיו עם אבשלום וכן גם בני אדם גם בני איש בני אדם ההמון בני איש הגדולים וכן הלא איש אתה ומי כמוך בישראל גדעון בן יואש איש ישראל׃ עד מה כבודי לכלמה כבודי נפשי כמו שאמר במזמור הקודם רבים אומרים לנפשי או פי' כבודי שאני מלך ואתם מכלימים אותי ומבריחים אותי ממלכותי ותאהבון ריק ודבר שלא יתקיים והוא מלכות אבשלום וזהו כזב דבר שאין לו קיימה כמו אשר לא יכזבו מימיו׃

וּדְעוּ כִּי הִפְלָה יְהוָה חָסִיד לוֹ יְהוָה יִשְׁמַע בְּקָרְאִי אֵלָיו׃

ודעו כי הפלה פירוש והבדיל וכן והפלה י"י בין מקנה ישראל וכו' ופי' הבדילני לו מכל ישראל להיותי מלך על דרך הבדיל י"י את שבט הלוי ול' ולמה כי ידעני חסיד והחסיד הוא מי שעושה טובה עם חבירו לפנים משורת הדין ודוד עשה עם כמה בני אדם לפנים משורת הדין שהיו עושין עמו רעה והוא היה עושה עמהם טובה כמו שמצאנו בשאול שהתודה אליו ואמר כי אתה גמלתני הטובה ואני גמלתיך הרעה והנה הוא הבדילני לו ונתן לי המלוכה איך תחשבו אתם לגזלה ממני ולהמליך אחר ואעפ"י שתראוני בצרה עתה תדעו כי י"י ישמע בקראי אליו ויוציאני מן הצרה הזאת׃

רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה ׃

רגזו ואל תחטאו רגזו ענין פחד כמו ורגזו וחלו פחדו מהאל אם לא תפחדו מפני תפחדו
ותרגזו מהאל ואל תחטאו עוד לרדוף אחרי ולמרוד בי ׃ אמרו בלבבכם על משכבכם כי האדם על משכ
משכבו ימצא לבו יותר פנוי מעסקי העולם ואז תהיה כוונתו זכה ואמר דוד כנגדם חשבו בלבבכם ודו
ודומו וכן נקראת מחשבת הלב אמירה האומרה בלבבה ואמר ודומו סלה רל שתקו ותדלו למרוד בי כי
הדממה ענין שתיקה הדבור והקול כמו וידמו למו עצתי דממה וקול אשמע ויש שהוא שתיקה המעשה
והתנועה כמו יקם סערה לדממה שמש בגבעון דום וידום השמש ולא דמו עד הגיענו אליכם לאבן דומם ו
והדומים להם ומזה הענין הוא ודומו סלה כלומר חדלו לכם ממעשיכם ׃ והרב מורה צדק רבינו משה
בן מיימון פי׳ שהפסוק הזה מורה למשכילים החשובים שיכירו האמת ושבח האל בלבם כדי שלא ישיגם
שגיאה בדבור ואין זה מענין המזמור ׃ זבחו זבחי צדק ובטחו אל יהוה׃

זבחו זבחי צדק כאשר הדיעותם עד הנה צריכים אתם כפרה תזבחו ליי׳ זבחי צדק שתשובו
ולא כזבחי רשעים שכ׳ בהם זבח רשעים תועבה שישובו לרשעתם אחר הזבחים לפיכך אמר זבחי צדק
ובטחו אל יי׳ לא על גבורתכם ועל היותכם המון רב אלא ביי׳ תבטחו לבדו וקשר הבטח עם מלת אל
כמו עם מלת על וכן בטח אל יי׳ בכל לבך ואל תבטחו לכם אל דברי השקר הזה ׃
רבים אומרים מי יראנו טוב נסה עלינו אור פניך יהוה ׃ רבים אומרים מי
אותם
שאומר עליהם בני איש ואמר עליהם רבים אומרים לנפשי הם מתאוים ואומרים בסתרם כי מי יראנו
טוב שיצליח מדוד אבשלום ימות דוד וימלוך בנו והרע שלי טוב להם ומתאוים אותו ואתה יי׳ נסה ע
עלינו אור פניך לא כפי מחשבותם ומלת נסה בסמך תחת השין ובהא תחת האלף והוא כמו נשא ׃
נתתה שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו׃ נתתה שמחה בלבי

והנה הם גומלים עלי רעה תחת טובה כי אני היה לי שמחה בליבי כטובתם וזהו מעת דגנם ותירושם רבו
והם שמחים לרעתי וענין נתתה כענין שאמר בא לטהר מסייעין אותו ודרך טובה היא לאדם שישמח
בטובת חביריו וההולך דרך טובה האל מסייעו ומדריכו וזה טעם נתתה ׃
בשלום יחדיו אשכבה ואישן כי אתה יהוה לבדד לבטח תושיבני׃

בשלום יחדיו אשכבה אני הייתי מתאוה טובתם וצריך אעפ שהרעו לי אתאוה שנהיה
בשלו׳ יחדיו אני והם ואז אשכבה ואישן שלא יהיה לי דבר המטריד אותי מהשינה אחר שהם ישובו לי
כי אתה יי׳ לבדך כי בטוח אני שתשלים חפצי ולבטח תושיבני עמהם ופי׳ לבדך אתה יי׳ לבדך תעשה
זה ובך בטחוני ולא באחר ׃ למנצח אל הנחילות מזמור לדוד׃

למנצח אל הנחילות כבר פי׳ טעם הנחילות ושאר מיני הנגון במזמור שלפני זה ורבינו
האי זל פי׳ המלה מלשון נחיל של דבורים בדברי רזל רל כי נגונו היה דומה לשריקת הדבורים ונזה המזמו
גם כי כנגד דוד שהיו לו שונאים בישראל ורזל אמרו כי על דואג ואחיתופל אמרו ׃
אמרי האזינה יהוה בינה הגיגי׃ אמרי האזינה
מה שאוציא בפי האזינה ומה שאהגה בליבי בינה לפיכך אמר
עם הגיגי בינה ועם אמרי האזינה ואמר הגיגי מן הגה בהכפל עין הפועל כמו לחזיז קולות מן חזה ׃
הקשיבה לקול שועי מלכי ואלהי כי אליך אתפלל׃ הקשיבה לקול שועי

מן אזנך להיות קשבת כי הוא פועל יוצא וכן כתיב להקשי' לחכמה אזנך הקשיב והמלה נקשבת עם לשד
ועם אלה ואם בית ופעמים בלא קשר אות כמו הקשבתי ואשמע הקשיב דברו מלכי שאתה מלך עלי ו
ואני צועק אליך כמו שצועקים אל המלך ואלהי אתה שתושיעני מהמריעים לי כי אליך אתפלל ולא ל
למושיע אחר כי אין בלתך : **יהוה בוקר תשמע קולי בקר אערך לך ואצפה :**
יהוה בוקר תשמע קולי כי בבקר עת התפלה טרם שיעסוק אדם בעסקי העולם בקר
אערוך לך תפלתי ואצפה ואוחיל לך שתתן לי שאלתי ובקשתי :
כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע : **כי לא אל חפץ רשע**
למה אצפה לך כי ידעתי כי לא תחפוץ ברשעים אם כן לא תחפוץ באויבי כי הם אנשי רשע ואני מצפה
שתושיעני מהם כי תחפוץ בי ולא בהם : לא יגורך רע לא יגור עמך וכן גרלני כאב גרל עמי ורבים
כן רע איש רע או יהיה רע שם דבר כמו רשע שזכר : **לא יתיצבו הוללים**
לנגד עיניך שנאת כל פעלי און :
לא יתיצבו הוללים לנגד עיניך ענין הוללים
הוא פעמים בענין סכלות כמו ותהולל בידם אמרתי מהולל והרומים להם ומזה הענין הוא לא יתיצבו
הוללי' לנגד עיניך כמו שאמר שנאת כל פועלי און אעפ"כ גדר אחד יכללם כי הרשע אינו מדרך הדעה
והחכמה ופי' לנגד עיניך כאדם השונא לאחר שלא ירצה להביט בפניו :
תאבד דוברי כזב איש דמים ומרמה יתעב יהוה : **תאבד דוברי כזב**
תאבדם מלפניך וכן איש דמים ומרמה יתעב יי' שהם נתעבים ונמאסים בעיניו וכך הוא דרך הלשון
לדבר פעם לנוכח ופעם שלא לנוכח : **ואני ברוב חסדך אבא ביתך אשתחוה**
אל היכל קדשך ביראתך : **ואני ברוב חסדך** הם נמאסים בעיניך
אבל אני אתיצב לעיניך ולפניך ואבוא ביתך ברוב חסדך שאני מקוה
עמך ואשתחוה אל היכל קדשך ביראתך שיהיה על פני ופי' אל היכל כי המשתחוה לאל ישי' ההיכל ופני
הקודש מגמתו וכנגדו ישתחוה לאל ופי' ביתך והיכל קדשך הוא הבית שיהיה בו הארון :
יהוה נחני בצדקתך למען שוררי הישר לפני דרכך : **יהוה נחני בצדקתך**
זאת היא תפלתי אליך שתנחני בצדקתך כלומר שתסייעני ללכת דרך צדקה ומשפט ותכחיני בה שלא
אכשל למען שוררי שלא ישמחו לי בהכשלי : הישר לפני דרכך ושוררי כמו אויבי והוא מגזרת אשו
אשורנו ולא קרוב לפי שהוא מביט לרעה כמו ויהי שאול עוין את דוד וזאת התפלה להצילו משגיאו
ומזדונות כמו שאמר מנסתרות נקני גם מזדים חשוך עבדך הישר בא בהנעת היוד מא הפועל שלא כ
כמנהגי כתי הפא וכמוהו הימא אתך והכתוב הוא בוי' על מנהג כתי הפא' וכן בפתח עין הפעל כמו הב
ינחת יי' גבוריך . **כי אין בפיהו נכונה קרבם הות קבר פתוח גרונם לשונם**
יחליקון : **כי אין בפיהו נכונה** הוא טעם למה שאמר למען שוררי כי הם אנשי שאי'
בפי אחד מהם נכונה אלא מראים עצמם בפיהם כאוהבים וקרבם הוות. כלומר רעות ומחשבו' בליבם קבר
פתוח גרונם כי מי שלא ישמור מהם וישמע אותם שיחליקו לשונם ומדברים חלקים ונראין כאוהבין •
יפול בקברם והוא מחשבות לבם שהוא לרע ותלה הדברים לגרון כמו רוממות אל בגרונם כי מקום הא
האותיות יאמרו בגרון גם כן הדיבור תחילתו מהגרון כי הקול יצא מהגרון ויגרמו הדיבור לפה גם לפי
שהגרון פתוח אל הקרבים שדימה אותם לקבר אמר גרונם ומלת נכונה תואר לנקבה והמתואר חסר והי'
אמרה או דבר וכן מאכלו בריאה כעדר הקצובות יענה עזות והרומים להם . **האשימם**
אלהים יפלו ממועצותיהם ברב פשעיהם הדיחמו כי מרו בך : **האשימם אלהים**
יש מפרשין מלשון שממה אשם ושמם בענין אחד ויתכן לפרשו אשם ופי' האשימם בעונם כלומר
שלא יתכן ולא יזמן להם מה שחשבו לעשות עלי וזה הוא שאמ' יפלו ממועצותיהם ובא בלשון אשם
כדרך ולא ימצא כי מרו בך בשנאתם אותי ואתה צוית עלי להיות מלך והם מרו את דברי מעני מריתם

כי :

וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו ותסך עלימו ויעלצו בך אהבי שמך :

וישמחו כל חוסי בך   כל חוסי בך הפך האויבים שאינם חוסים בך וכאשר
תכרית אותם ישמחו החוסים בך ויעלזו בך כלומר בעזרתך וטעם ותסך עלימו שתהיה עליהם כסוכה שלא
יזיקו להם האויבים ויעלזו הענין והלשון בשמחה :
כי אתה תברך צדיק יהוה כצנה רצון תעטרנו :   כי אתה תברך צדיק
אז יעלזו בך כשתברך הצדיק ותכרית הרשע וכצנה שהיא עוטרת האדם סביב כן תעטור הצדיק ברצונך
ומלת תעטרנו מבניין קל כמו עוטרים את דוד ואת אנשיו :
למנצח בנגינות על השמינית מזמור לדוד :   למנצח בנגינות
כבר פירשנו טעם נ
נגינות ושמינית ושאר מיני הנגון במזמור בקראי ענייני ויש מפרשים כינור שהיו לו שמונה יתרים
ועל זה הנגון נאמר זה המזמור והדרש על המילה שניתנה בשמינית וזהו רחוק והמזמור הזה אפשר ש
שאמרו דוד על חליו ואפשר גם כן שנ' על לשון כל אדם המדוכה בחליים כי הרבה מזמורים שהם תפ
תפילה ובקשה חברם דוד להיותם מזומנים לכל מתפלל וכן דעתי לזה המזמור ויש אומרין כי נאמר על
הגלות כי ישראל בגלות כמו חולים ודוואים :   אל באפך תוכיחני ואל

בחמתך תיסרני :   אל באפך תוכיחני   אם תוכיחני בעוני אל
באפך ר"ל לאט כדי שאוכל לסבול כמו שאמר ירמיה הנביא
יסרני יי' אך במשפט וגו' ואל בחמתך תייסרני כפל ענין במלות שונות כמנהג :
חנני יהוה כי אמלל אני רפאני יהוה כי נבהלו עצמי :   חנני יהוה כי אמלל
אומלל תואר ואפשר שהוא פעול
וכמוהו לב הומל השהו והוא ענין חלשה וכריתה כמו היהודים האמללים ילדת בשבעה והרוסים להם
כי נבהלו עצמי ר"ל הגוף ואמר עצמי שהם יסוד הגוף או אומר כן על כאב העצמות :
ונפשי נבהלה מאד ואתה יהוה עד מתי :
ונפשי נבהלה מאד   עצמי נבהלו
ונפשי נבהלה מאד לפחדי ולדאגתי שאמות מזה החלי ואתה כתוב בלא הא כמו אם ככה את עושה לי עד
מתי עד מתי תדכאני בחליים ולא תרפאיני :   שובה יהוה חלצה נפשי הושיעני

למען חסדך :   שובה יהוה חלצה נפשי   מלרע והם חמשה מלרע חם
אחד מהם ופי' שוב מחרון אפך עלי חלצה נפשי שלא אמות מזה החלי
הושיעני למען חסדך לא בצדקתי כי ידעתי אני חייב :   כי אין במות זכרך בשאול

מי יודה לך :   כי אין במות זכרך   אם אמות לא אזכרך במותי ולא אודה לך
ואם תרפאיני אודה לך לעיני כל כמו שאומר חזקיהו כי לא שאול תודך
מות יהללך וגו' ואמר דוד לא אמות כי אחיה ואספר מעשה יה כי הגוף אחר יצאת הנשמה כאבן והוא
יורד השאול אבל הנשמה תעלה ותזרה ותשבח לעד בלא הפסק אבל יתאוה הצדיק לחיות לעשות רצון האל
בעודינו חי להרבות שכר הנשמה לעולם הבא :   יגעתי באנחתי אשחה בכל לילה

מטתי בדמעתי ערשי אמסה :   יגעתי באנחתי אשחה :   באנחתי כי אני

אני כאנח ודואג על חליי ובוכה עד שאשחה בכל לילה כי בלילה יכבד החלי ויאנח ויבכה על חליו או יב
יבכה בלילה שבני אדם ישנים ואין רואה אותו והנה הוא יגע מהאנחה ומהבכי ומה שאמר אשחה וא
אמסה הוא על דרך גוזמא והפלגה ופי׳ אשחה מן כאשר יפרש השוחה לשחות או מתרגום וירחץ ואס
ואסחי ופי׳ אמסה מן המסיו את לב העם ותמס כמעט תמורו אלה הם מגמי׳ הלמד מבנין הפעיל ויש מ
מפעלי הכפל מוה׳ העניין רבים כמו המסו את לבבינו וימס לבב העם :
עששה מכעס עיני עתקה בכל צוררי : עששה מכעס עיני עששה מגזרת
עש יאכלם כאילו אמר רקבה והטעם שאני בוכה מן
הכעס שאני כועס על אויבי השמחים לחליי ופי׳ עתקה מן ויצור יעתק ממקומו ועששה ועתקה על דרך
הפלגה וגוזמא ופי׳ בכל צוררי ויש מפרשי׳ עתקה שנתיישנה כמו תרגום ישן עתיק :
סורו ממני כל פועלי און כי שמע יהוה קול בכיי : סורו ממני כל פועלי און
בחיותו מחליו אמר זה או בחליו
ומדבר על העתיד ברוח הקודש וכל אדם המתפלל בזה המזמור יוכל לומר זה כי בטוח הוא כי האל ישמע
תפילתו אם יתפלל בלב נשבר ונדכה : שמע יהוה תחנתי יהוה תפילתי יקח :
שמע יהוה תפילתי יקח כמו לקח וטעם יקח בזאת העת ובכל עת תפילתי אליו יקבלנה ברצון
יבושו ויבהלו מאד כל אויבי ישבו יבושו רגע :
יבושו ויבהלו מאד בהרפאי יבושו כל אויבי שהיו מקוים מיתתי ישובו יבושו רגע כשיראו
שלא עלתה מחשבתם ישובו אלי להיות בשלום עמי ובאותו רגע יהיה להם בושת ממני :
שגיון לדוד אשר שר ליהוה על דברי כוש בן ימיני : שגיון לדוד כבר
ביארנו כי שגיון אחד ממיני
הניגון וכן אמר בתפילת חבקוק על שגיונות ורז״ל אמרו כי המזמור הזה נאמר על שאול וקראו כוש ל
לפי שהיה יפה כמו האשה הכושית דמתרגם איתתא שפירתא וכן דעת כל המפרשין ואמרו כי קראו כ
כוש מה כושי זה אינו משתנה בעורו כך שאול לא היה משתנה בשנאתו אל דוד ועל הדרך הזה נאמר
בהפוך כושי עורו ונמר חברבורותיו גם אתם לא תוכלו להטיב למודי הרע והחכם ר׳ אברהם בן עזרא
ז״ל הרחיק זה הפי׳ כי אמר היאך יאמר זה על משיח יי׳ הנה יחבל און ואמר כי אחד מבני בנימן היה ש
שהיה שונאו ושמו כוש ואין טענתו טענה שיאמר על שאול הנה יחבל און ולמה לא יאמר כן והנה
אמר לו דוד בפניו מרשעים יצא רשע ואמר לו ונקמני יי׳ ממך ובדרש לפיכך כינה שמו כוש לפי
שכת׳ גם במדעך מלך אל תקלל ונכון הוא הדרש הראה אתה שהכל שוים כי על שאול נאמר זה המזמו׳
לבד המפרש הנזכר ומה שאמר על דברי שאול לפי שדברים ועניינים רבים היו לו עמו ופעמים רבות
חשב להרגו כמו שכתוב תחילה בהיותכנו עמו חשב להפילו ביד פלשתים אחר כן חשב להמיתו בביתו
וכשהיה עומד לפניו היה מטיל לו החנית כמה פעמים ואחר שנפרד ממנו גם כן פעמים רבות :
אלהי בך חסיתי הושיעני מכל רדפי והצילני : אלהי בך חסיתי
בך חסיתי ולא בעזרת אדם
לכן הושיעני מכל רודפיי הנסמכים עם שאול . פן יטרף כאריה נפשי פורק
ואין מציל : פן יטרוף כאריה זה לא יאמר על אויב אחר שהיה לו לדוד
אלא על שאול שהיה מלך ועליו יאמר פורק ואין מציל ואומר כאריה
כי הוא גיבור שבחיות ונקרא מלך עליהם ואם יטרוף אין מציל ופורק מענין ופרקת עולו :
אלהי אם עשיתי זאת אם יש עול בכפי : אלהי אם עשיתי
אם זאת עשיתי מה שהוא חושב וזה

וזה הוא מה שהוא מפר' אם גמלתי שולמי רע אם יש עול בכפי אם עשיתי בידי רע לאדם בעול ובחמס

אם גמלתי שולמי רע ואחלצה צוררי ריקם : **אם גמלתי שולמי**

מי שהיה עמי בשלום גמלתיו רע כמו שהוא עושה שהייתי בשלום עמו ותתנו ונלחם מלחמותיו והוא ג
גומל לי רעה תחת טובה · ואחלצה צוררי ריקם לא די שלא גמלתי שולמי רע אבל חלצתי מי שהיה צו
צוררי ריקם ובהיכנס הייתי מציל אותו כמו שהציל שאול מיד אבישי שהיה הורג אותו אם לא מנעו ש
שאמר אכנו נא בחנית ובארץ פעם אחת ולא אשנה לו וכן כשהיה במערה נאמר וישסע דוד את אנ
אנשיו בדברים ולא נתנם לקום אל שאול וגו' ואחלצה צוררי ריקם כמו וגו' ועבדיך באו לשבור אוכל :

ירדף אויב נפשי וישג וירמס לארץ חיי וכבודי לעפר ישכן סלה :

ירדף אויב נפשי המלה הזאת היא מורכבת מפעלי הקל ומפעל הדגוש כי מן הקל יאמר
ירדוף ומן הדגוש ירדף והרכבה המלה הזאת משניהם וטעם ההרכבה אומר כי האויב ירדפהו לאחרי
שיאמר לאחרים שירדפוהו כך שאול היה רדפו ומרדפו לישראל ואמר נפשי כי לא ירדפני לאסרני ב
במאסר אלא להמיתני כמו שרמה כמה פעמים להרגני בידו וישג וירמוס לארץ חיי ואם ישיגני ירמוס
לארץ חיי כי לא יניחני שלא יהרגני · וכבודי לעפר ישכן סלה וכבודי הוא נפשי ומחשבתו שישכון
כבודי לעפר ואעפ' שהנפש לא תשכן בעפר במות האדם הוא על דרך משל כמו דבקה לעפר נפשי או
לפי מחשבת האויב כי לא יחשוב שיש לנפשי תקומה אחר המות כי יחשבני שאני רשע ואיש דמים ו
ומלת סלה פרשתיה שהיא הרמת הקול בניגון ואין לה טעם בענין שהיא בו ואיני צריך לפרש אותה ב
בכל מקום : **קומה יהוה באפך הנשא בעברות צוררי ועורה אלי משפט**
צוית :

קומה יהוה באפך קומה מלרע הטעם במס אמר קומה ייי ·
באפך על הרודפים אותי לקחת נפשי · הנשא בעברות צוררי בעברך עליהם
כמו שאמר באפך או פירשו בעברות שיש לצוררי עלי הנשא אתה עליהם והצילני מידם ועורה אלי
משפט צוית עורה אלי במשפט אשר צוית עלי והוא משפט המלוכה :

ועדת לאומים תסובבך ועליה למרום שובה: **ועדת לאומים תסובבך**

אמר עדת בכלל ויאמר לאומים בפרט עדת היא עדת ישראל הכוללת אותם כולם לאומים הם שנים עשר
שבטי ישראל ונקראו לאומים גוים עמים כמו שאמר יצחק ליעקב והיית לקהל עמים וכן אמר האל לי
ליעקב וקהל גוים יהיה ממך הנה תראה כי קורא אותם גוים ועמי' כנגד השבטי' וקורא אותם קהל ועדה
כי השנים עשר קהל אחד ועדה אחת ואילו היה אומר לאומים על אומות העולם לא היה אומ' ועדת כי
לא יכלול אותם עדה אחת כי כל לאום ולאום עדה בפני עצמה על כן הנוצרים שמפרשין הפסוק על יש
ישראל ומפרשין עדת לאומי' על הגוים ששבו לאמונתו ואמר ועליה למרום שובה לאות כי ירד לקחת
בשר ואתה אמור להם התחילה כי המזמור מפרש בראשו על מי נאמר ועוד כי התפילה לשוא אם הוא א
אלוה ואם היתה תפילתו על הבשר לא הועילה תפילתו ואם יאמרו לך כי לא היה רצונו אם כן היה מתפ
מתפלל על דבר שלא היה רוצה ועוד כי רוב המזמור ידבר על אויב אחד והוא אויבים רבים היו לו ועל
לקיחת הבשר כבר כתבתי לך במזמור השני מה שתשיב להם ולפירושינו יהיה פי' הפסוק כן ידוע היה ב
בישראל כי דוד נמשח למלך והוא יודע גם כן כי על פי ייי משחו שמוא' ובמקום שנמשח הכירו הכל
כי לא עשה שמואל הדבר מדעתו כי בבא אליאב הגדול מאחיו ואמ' אך נגד ייי משיחו שהיה סבור כי
הוא היה המלך עד שבא הקטן ואמר לו האל קום משחהו כי זה הוא אם כן רוצה אחרי דוד כרוצה אח
אחרי האל והסובב אותו להמיתו כסובב האל יתברך ומפני זה אמר הסובבך על דרך שאמר הנביא כי ה

השיגם בכם כי נוגע בבת עינו וזהו שאמר ועליה למרום שובה כמו שאמר קומה והנשא והכל דרך משל
כי כשיעבור על פשע האדם כאילו ירד ממקום יכולתו וממכון משפטו וכאשר יפקד עונו וישפטהו
כאילו יקום וינשא וישוב למרום למקום המשפט וכן כאמר בנקמת פרעה כי גאה גאה :

יהוה ידין עמים שפטני יהוה כצדקי וכתומי עלי : יהוה ידין עמים

הם ישראל כמו שפירשתי לאומים ופי' ידין שיקח דיני מהם וזהו שאמר שפטני יי' כצדקי וכתומי עלי
כי אני אין בי עון ולא חטא חטאתי להם כדי שישנאו אותי ולא אמר על כולם אלא על הרעים שבהם ש
שהיו שונאים את דוד בחנם ועליהם אמר יגמור נא רע רשעים כי רוב ישראל היו אוהבים את דוד כי
הוא היה המוציא והמביא בהיותו עם שאול ומוכרחים היו ברדפם אחריו במצות שאול גם משבט בנימן
היו רבים אוהבים אותו כמו שכתב בדברי הימים שבאו אל דוד לציקלג :

יגמור נא רע רשעים ותכונן צדיק ובוחן לבות וכליות אלהים צדיק מגני על

אלהים מושיע ישרי לב : יגמור נא רע רשעים אמר שהרע שעושים
ושחושבים הרשעים יגמור אותם ויכלה אותם ותכונן צדיק
והצדיק תכונן דרכו ומחשבתו ותסייע אותו ואמר זה על עצמו ועל הצדיקים שהיו בישראל ובוחן ליבות
וכליות אלהים צדיק הוא שהוא בוחן ליבות ויודע מחשבות האדם הוא יודע הצדיקים והתועים כי הרבה
בני אדם מראים עצמם טובים ואינם כן והוא אלהים צדיק רל שופט בצדק ויתן לכל אחד כפי דרכיו ומ
ומחשבותיו כי הוא יודע הכל מגני על אלהים היה לו לומר מגני אלהים מהו על אך כי מבטחי ומשע
ומשעני הוא אלהים שיהיה מגני שהוא מושיע ישרי לב : **אלהים שופט צדיק**

ואל זועם בכל יום : אלהים שופט צדיק כמו שפטני יי' כצדקי
ופי' אלהים שופט הצדיק כצדקתו והרשע כרשעתו וזהו שאמר ואל זועם
בכל יום כלומר שופט הצדי' ושופט מי שהוא זועם אל בכל יום כי לא ישוב מרשעו וזהו שאמ' אחריו
אם לא ישוב אם במקום כי כמו אם יהיה היובל שהוא במקום כי או כאשר ובכל יום רוצה לומר תמיד
ומה היה זועם שאול לאל שהיה מבזה מעשה האל ודברו כי הוא יודע כי דוד על פי יי' נמשח למלך א
אחריו והוא היה רודף אחריו כל יום להרגו הנה היה חושב בכל יום לבטל דבריהם ועוד שהיה דוד נקי ו
ולא חטא לו והיה רוצה לשפוך דם נקי ועוד שנשבע חי יי' שלא ימיתנו ומכל אלה היה ראוי להקרא
זועם: **אם לא ישוב חרבו ילטוש קשתו דרך ויכוננה:**

אם לא ישוב כבר פירשנו והודבק למעלה ואמר כי לא ישוב מרשע וחרבו ילטוש להמיתני
קשתו דרך ויכוננה לירות בי כלומר קרוב אני אל המות בכל יום כמי שהוא עומד כנגד הקשת הדרוכה
ולו הכין כלי מות חציו לדולקים יפעל: ולו הכין כלי מות לו ולדולקי
עמו אחרי הכין ופעל חציו וכלי מות להרגני ויש
שפירש ולו לנפשו כלומר החצים שהכין לו לנפשו הם כי הוא ימות בהן ודולקים כמו כי דלקת אחרי:
הנה יחבל און והרה עמל וילד שקר : הנה יחבל און ירמה
מחשבות הלב להריון וכשיוציאן בפה או
במעשה רומז לחבלי האשה וללידה ודמיון הדבור הוא החבלים ודמיון המעשה הוא הלידה ואמ' כי דבר
האון בפיו כי יחשבנו בליבו ויוציאנו למעשה ואון ועמל ושקר ענין אחד אלא שהמלות שונות :
בור כרה ויחפרהו ויפל בשחת יפעל: בור כרה ויחפרהו כפל
ענין במלות שונות ואמר כי הוא כרה בור להפילני

בו הוא יפול בו הנבא שימות שאול בחרב ואמר ויפול עבר במקום עתיד כמו שפירשנו ׃

ישוב עמלו בראשו ועל קדקדו חמסו ירד ׃ ישוב עמלו בראשו

שיקרה שהיה עושה ברעהו אחרי ישוב עמלו

בראשו ׃ ועל קדקדו חמסו ירד ׃ אודה יהוה בצדקו ואזמרה שם יהוה עליון ׃

אודה יהוה בצדקו ואז אודה ייי כפי צדקו שעשה עמי ואזמרה שם ייי עליון

כי הוא עליון על הכל ומושל בכל ויעשה ביסורים כחפצו ׃

למנצח על הגתית מזמור לדוד ׃ למנצח על הגתית

עבר פירשנו כי גתית ממיני הנגון ויש אומרין כי כשהיה דוד בגת אמרו ויש אומרי כי נתנו לבני עובד אדום הגתי והמזמור הזה הוא הלל ושבח והוראה לאל וסיפר גבורותיו ׃

יהוה אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים ׃

יהוה אדונינו מה שאתה הוא אדון הנבראים העליונים והתחתונים ׃ מה אדיר שמך בכל הארץ כמו מה אדיר אתה כי שמו הוא והוא שמו שם בן ארבע אותיות שאינינו שם תואר והוא אדיר בכל הארץ רל גבורתך נראית בכל הארץ בין בישוב בין במדבר בין בים בין בכל הארץ נראית גבורתך אבל ההוד הגדול והכח העצום נראה בשמים כי הארץ דבר קטן כנגד השמי׳ והיא כנקודה בתוך העגולה ומלת תנה הוא מקור במקום נתת כי משתמשים במקום עבר כמו ילדה יעזוב כמו ועזבה ואחרי׳ זולתו וכן במקום עתיד ובינוני כמו שביארנו בספר מכלול בחלק הדקדוק וענין הפסוק כן מה אדיר ש׳ שמך בכל הארץ ומה אדיר שאתה נתת הודך על השמי׳ ופי׳ מלת הוד הכח וההדר ויש לפרש אשר תנה הודך על השמים טעם למה אדיר שמך בכל הארץ רל בעבור אשר נתת כח בעליונים להנהיג התחתונים פי הארץ וכל אשר בה הימים וכל אשר בהם הכל בהנהגת העליונים ׃

מפי עוללים ויונקים יסדת עוז למען צורריך להשבית אויב ומתנקם ׃

מפי עוללים ויונקים תחלת הנפלאות אשר באדם אחר יוצאו לאויר העולם הוא היניקה כי צריך האדם להודות הבורא ולהכיר כחו ויכלתו מיתר מעשיו הנראים בשמים ובארץ ומתכונת גופו שנברא מטיפת הזרע אשר תהפך לדם ומשם יגדל מעט מעט עד שישתלמו איבריו ויצא לאויר העולם וכבר זכר בזה המזמור ייי חקרתני ותדע ומזה המזמור אמר מתחילת יצאתו לאויר העולם ובמניקתו ניכרים נפלאות הבורא וחסדו על האדם לפי אמרו יסדת שהיסוד התחלת הבנין כן היניקה תחלת ההכרה בחסד הבורא על האדם אחר יצאתו לאויר העולם שעשה לו הקבה נקב בשדים כענין נקב מחט דקה לא יותר רחב מכך שאם היה יותר רחב יזדרם החלב בלא מיץ ויבוא לתוך פיו יותר מן הצורך עד שיחנק בו ואם יהיה יותר רק ממה שהוא יכבד המיץ על הילד ויכאבו שפתיו אלא הכל בשיעור ובמדה והפליאו משאר החיים שנתן לאמו דדים במקום בינה כמו שאמר רזל לפיכך אמר מפי עוללים ויונקים יסדת עוז שיכול להכיר האדם כי הכל בכוונת מכוון לא כמו שאמרו אויבי ייי כי הכל בטבע ובמקרה בלא הנהגת מנהיג וכוונת מכוון וזהו שאמר להשבית אויב ומתנקם ואעפי שזה החסד גם כן בבהמות ובחיות באדם נתן האל בינה להכיר מעשה האל ולהודות לו ולשבחו על הכל וכולם נבראו לתועלתו אם כן עליו להתבונן ולהכיר מעשה האל ולהודות לו על הכל והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פירש בעבור היות האדם נכבד מכל נבראי מטה אמר כי מעת שיחל הנער לדבר וזה טעם מפי עוללים או החל מהכונתו לקבל כח הנשמה עד שתשכל משקול רעהם פת בוראה כי תתחזק הנפש יום אחר יום וזה טעם יסדת עוז וטעם

למען צורריך לבטל דברי המכחישים האומרים אין אלוה ורבינו משה הכהן פי׳ שפי׳ עוללים אשר לא ידברו בפיהם הם בעצמם יורו על רוב חסדיך כי תכלכלם ותרבם בגופם באורך וברוחב :

כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת :

כי אראה שמיך ולא זכר השמש יש אומרין כי בלילה אמר זה המזמור בעת שהיה מסתכל בירח ובכוכבים ומבין בנפלאות הבורא ויש אומרי׳ כי ביום לא יראה כי אם השמש לבדו ובלילה יראה צבא גדול מאד לפיכך לא אמר השמש ויש אומרין כי מה שאמר אשר תנה הודך על השמי׳ רמז על השמש כי היא הבריאה הגדולה ואמר כי אראה שמיך כלומר כשאראה הבריאות הגדולות אשר יש׳ לך בעולם ואבין ענין האדם אני אומ׳ מה איש כי תזכרנו ומה אנוש הוא הפך מה אדיר שמך כי הוא להגדלה וזה להקטנה אמר כי אראה שמיך והירח והכוכבים שהם בריאות גדולות ומשכילות מה אנוש כי זכרת אותו והאצלת עליו מהוד השכלים העליונים שאינם גוף כי אף אותם שהם גופות אני רואה גודל גופם וערכם כי האנוש כאין נגדם ואמר מעשה אצבעותיך ואמר אשר כוננת להכחיש הכופרים שאומ׳ שהעולם קדמון לפיכך אמר מעשה וכוננת שאתה חדשת אותם כולם ואמר אראה את שמי׳ ואם אין נראה לנו אלא הסמוך לנו לפי שהם מזהירים כולם כמו הדבר אשר בתוך כלי הזכוכית שהוא נראה מבחוץ וכתב החכם ר׳ אברהם בן עזרא ז״ל כי אמר אצבעותיך כי האצבעות עשרה והגלגלים עשרה ש׳ שבעה רקיעים שבהם שבעה ככבי לכת וגלגל המזלות וגלגל התשיעי׳ למעלה מגלגל המזלות והעשירי כ כסא הכבוד :

מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו :

מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו כפל ענין במלות שונות או ר״ל כי תזכרנו כי זכרתו בבריאתו שהאצלת מהודך עליו ותפקדנו כל הימי׳ אשר הוא חי תשגיח עליו ובמעשיו לתת לאיש כדרכיו :

ותחסרהו מעט מאלהים וכבוד והדר תעטרהו :

ותחסרהו מעט מאלהים : הם המלאכים בעבור כי נשמת האדם מתכונת המלאכים שאינה גוף כמו שהם אינם גופו׳ והחסרון הוא לפי שהיא בגוף וכבוד והדר תעטרהו בנשמה העליונה שנתת בו ובה תמשילהו במעשה ידיך :

תמשילהו במעשה ידיך כל שתה תחת רגליו :

תמשילהו במעשה ידיך היצורים השפלים או פי׳ אף העליוני׳ והממשלה הוא שמבין בשכלו מהלך הגלגלים והכוכבים כלומר שתה תחת רגליו התחתונים כולם כמו שאמר ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים :

צנה ואלפים כלם וגם בהמות שדי :

צנה ואלפים אלף צאן נעלמת בצנה מהמכתב והא צנה נראית במלת לצנאכם ואמר צנה ואלפים כי הם גדולי׳ עמו ומזומנים למלאכתו ולמאכלו ולמלבושו והצאן הוא הכבשים והעזים ואלפים הם השורים ואמרי׳ כולם על שאר הבהמות הגדילות עמו והם הסוסים והחמורים והגמלים ואמ׳ וגם בהמות שדי שהם חיות השדה אמר וגם כי גם בהם שאינם גדילים עמו בישוב בהם והוא מושל בשכלו ובתחבולותו עליהם ואמ׳ עוד

צפור שמים ודגי הים עובר ארחות ימים ·

צפור שמים ודגי הים אמר אפילו באותם שאינם בארץ עמו הצפור שהוא פורח באויר והדגים שהם שטים במים על הכל הוא מושל ויצר אותם בתחבולותיו עובר ארחות ימים שעושה ספינות ועובר בהם ארחות ימים ·

יהוה אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ · יהוה אדונינו מה

טב שור

להורות כאשר כלה לספר החסד שעשה לאדם והיכולת שנתן לו על הכל והוא קטן ונבזה כנגד בריות ש
מעלה שהוא משתקה עמהם בשכל טוב להודות ואמר יי אדונינו :

למנצח עלמות לבן מזמור לדוד : למנצח עלמות לבן

אמרו רוב המפרשים כי אמרו דוד על אחד מאויביו שמת שהיה מנסיכי הגוים ולחץ את ישראל ושמו
לבן ובמותו אמר דוד זה המזמור ויש אומ׳ כי לבן הפוך הוא נבל ואמר כי כשמת נבל הכרמלי אמר דוד
זה המזמור והוא רחוק מאד כי ענין המזמור מדבר על אדם שהרע לישראל ונבל לא הרע לשום אדם
אלא שהיה כילי ממומונו ויש אומרין כי לבן כמו בינו והוא גלית שנקרא איש הבינים וכאשר הרגו דוד
אמר זה המזמור ואדוני אבי ז״ל כתב כי על גלית נאמר זה המזמור אבל הוא פי׳ לבן למשורר ששמו בן
כמו שכתוב בדברי הימים ועמהם אחיהם המשנים בן ויעזיאל ושמו בניות ופי׳ עלמות שהוא שתי מלות
כמו מלה אחת מן עלמות שיר וכמוהו שתי מלות ועניינו מלה אחת עגלה יפיפיה יפי פיה פקח קוח וא
ואעפ׳ שנפתחה למד לבן ולא כן המנהג על שם אדם שלא האמר לייתק לידותון שלא תבוא על שם ה
הענים הא הידיעה אעפכ בא הידיעה להורות כי על בן המשורר אמר כי אם היה אומר בשוא לא היה כ
נכר כי על המשורר אמר ששמו בן מכל מקום ענין המזמור נכון הוא לפרשו על גלית הפלשתי :

אודה יהוה בכל לבי אספרה כל נפלאותיך : אודה יהוה בכל לבי

בכל לבי כי תשועה גדולה היתה לדוד לישראל מות גלית מפני זה אמר בכל לבי אספרה כל נפלאותיך
כי על פלא אחד יספר אדם הפלאים האחרים שעברו כמו שכתב זכר עשה לנפלאותיו :

אשמחה ואעלצה בך אזמרה שמך עליון : אשמחה ואעלצה בך

כי בך בטחתי בבואי למלחמה עמו ואני נער והוא איש מלחמה עליון כי אתה נעלית על הכל לשקר
גבורת האדם :

בשוב אויבי אחור יכשלו ויאבדו מפניך :

בשוב אויבי אחור כי כל מערכות פלשתים נסו ושבו אחור כמו שכתוב כי מת גבורם
וינוסו :

כי עשית משפטי ודיני ישבת לכסא שופט צדק :

כי עשית משפטי אתה נלחמת בעבורי כי נס גדול היה שבאה האבן במצחו והוא היה כולו
לבוש ברזל ובאה על פקו מגולה שהיה לו במצחו ישבת לכסא ישבת בכסא המשפט אתה שאתה שופט
צדק לקחת משפטיך ממנו שהיה מחרף מערכות אלהים חיים ולשון לכסא במקום בית וכן למד לפניהם ל
לחרב כמו בחרב הרגתי לפניך כמו בפניך :

גערת גוים אבדת רשע שמם מחית לעולם ועד :

גערת גוים אבדת רשע גערה הקשורה בלא בית לשון
השחתה וכן גערת גוים גער חית קנה הנני גוער לכם את הזרע ואמר גערת גוים
גם הפלשתים אבדת רשע גלית הפלישתי שמם מחית על המתים במלחמה אמרו שנ׳ ויפלו חללי פלשתים
לעולם ועד ענינה אורך הזמן יותר מעולם ובלא סוף פסוק הוא בפתח בלא אתנח כמו ויאל לשבת ומופיע
טון ובאתנח הזאת ידעת מני עד ובסוף פסוק לעולם ועד בסגול :

האויב תמו חרבות לנצח ועריים נתשת אבד זכרם המה :

האויב תמו חרבות ההא הא הקריאה כמו הקהל תקה אתה לכם הרוד אתם ראו דבר יי לפי

לפי שאמר שמם מחית אמר כנגד האויב שמך נמחה כמו שנמחה שם הערי אשר החרבת שתמו לנצח ואבד זכרם כן אבד זכרך עתה וארוני אבי ז"ל פירש תמו חרבות החרבות שה"ית עושה לא תעשה עוד והחכם ר' אברהם בן עזרא ז"ל פיר' בעבור שתמו החרבות שהחרבת וערים שנתשת שאבד זכרם חשבת אתה כי תמלט ושכחת כי יי' לעולם ישב ופי' זכרם המה כפל הכינוי כי די במם זכרם או פירושו אבד זכרם עד שיאמרו הרואים לא המה אלה שהיו בגויים ולזה הפי' יהיה פי' המה בתמיה :

ויהוה לעולם ישב כונן למשפט כסאו : ויהוה לעולם ישב כונן

אלה ואלה יאבדו וי"י לעולם ישב ושופט אלה ואלה וזהו שאמר כונן למשפט כסאו כמו שאמר המה יאבדו ואתה תעמוד וענין ישב הוא ענין העמידה והקיום וכן יי' למבול ישב :

והוא ישפוט תבל בצדק ידין לאומים במישרים · והוא ישפוט תבל

תבל הוא ארץ היישוב אמר כמו שישפוט משפטי בצדק כן הוא שופט בכל עת ובכל זמן האומו' בצדק ובמישרים וכשתגבר אומה על אומה הכל הוא משפט מאתו :

ויהי יהוה משגב לדך משגב לעתות בצרה : ויהי יהוה משגב לדך

בכל עת כשהוא שופט העולם הוא משגב לעני אעפי שהוא שפל בלא כח ובלא יכולת לא יניחנו לחזקי ממנו אלא הוא לו למשגב וישגב העני בו כמו שישגב אדם במגדל עז כמו שנשגבו בו ישראל היום ו והוא להם משגב לעתות שהם בצרה כי ישראל עתה בצרה גדולה מפני זה פלשתי ופלשתים שהיו מתג מתגברים עליהם כמו שאמר במלך שאול כי באה צעקתו אלי : ויבטחו בך יודעי שמך

כי לא עזבת דורשיך : ויבטחו בך

דין הוא שיבטחו בך יודעי שמך כישראל היום כי ראו כי לא עזבת דורשיך יי' אלא היית עמם בעת צרתם : זמרו ליהוה יושב ציון הגידו

בעמים עלילותיו : זמרו ליהוה יושב ציון

אמר יושב ציון ואעפי שהיה עדיין ציון ביד היבוסי שהיתה קבלה אצלם כי שם ישכון הכבוד ושם יבנה בית המקדש וציון היא ראש ירושלם הגידו בעמי' בכל מקום שתלכו הגידו העלילות והנפלאות שעשה עמכם. כי דורש דמים אותם זכר לא שכח צעקת ענוים

כי דורש דמים האל שהוא דורש דמי הענוים מיד עושקיהם זכר אותם ודמים ששפכו פלשתים בישראל לא שכח צעקת ענוים כתיב ביוד וקרי בויו כמו הענוים והחלשים ברוב :

חנני יהוה ראה עניי משונאי מרוממי משערי מות חנני יהוה ראה

עניי משונאי פתחות התית יורה עליו שהוא מן הדגוש ונרפה כמו בהתחננו אלינו ראה עניי משונאי כמו שראית מזה השונא והוא גלית מרוממי משערי מות כי הכל היו חושבים שאפול ביד גלית ושערי מות הוא קרוב למיתה כמו השער לבית : למען אספרה כל תהלתך

בשערי בת ציון אגילה בישועתך · למען אספרה כשאנצל משונאי אספרה כל תהלתך

בשערי בת ציון כי שם תהיה ההוראה והשירים והזמירות ויאמרו שם כי שם ישכון הכבוד אגילה בישו' בישועתך בישועה שתעשה עמי מכל שונא ושונא יהיה לי ואמר בשערי כמו השערה אל הזקנים ו ומלת תהלתך כתיב ביוד כי רוצה לומר תהלות רבו ונגרע ממנו סימן ריבוי הנקבות ובא בסימן ריבוי

הזכרים לבד וכמוהו כלאית ברוב עצמיך ואחגתיך סרגם ובגותיה ובאמרו כל תהלתך ובמקו' אחר אומ'
מי ימלל גבורות ייי דוד אמר אספרה כל תהלתך על הצרות שעברו עלי מהאויבים יתן שבח והודאה ל
לאל שהצילו וכאשר בא לספר הניסים שעשה על ישראל בכל דור ודור אמ' מי ישמיע קול תהילתו עם
היחיד לבדו והנס שעשה הקבה עמו מטובת החסידים לא יוכל לספר כמו שאמר אגידה ואדברה עצמו
מספר כי פעמים יעשה האל יתברך עם האדם ולא ידע עד זמן שיתבונן בו וכן אמרו רזל אין בעל נס
מכיר את נסו וכאשר אמר דוד כל תהלתיך על הניסים שעשה עמו הגלויים וה רוצים לכל במלחמות ה
האויבים **טבעו גוים בשחת עשו ברשת זו טמנו נלכדה רגלם :**

טבעו גוים בשחת עשו פלשתים שבאו להלחם עלינו חשבו להפילינו והם נפלו וברשת
אשר טמנו ללכדינו נלכדה רגלם ופירשו זו כמו אשר טמנו וכן זו חטאנו לו ויש לפר' כמשמעו כמו
זה : **נודע יהוה משפט עשה בפעל כפיו נוקש רשע הגיון סלה :**

נודע יהוה משפט עשה עתה נודע ייי במלחמה זו כי נתתם ישראל במעט כח ויכולת
שהיה להם כנגדם ולא היו יכולין לכנת אותם אם לא ייי שנלחם לישראל משפט עשה בפלשתים בפועל
כפיו נוקש רשע זה גלית כי בחרבו נהרג ומלת נוקש בניד' כמו נפתח והוא מבניי' נפעל מענייי מוקש
מוקשים ויש לפרש הכנן שגרש והוא פועל עומד מענין וינקשו מבקשי נפשי ונוקש ויקש עניי' אחד
הגיון סלה התשועה הזאת היא לנו הגיון והודאה : **ישובו רשעים לשאולה כל
גוים שכחי אלהים : ישובו רשעים לשאולה**
ישובו רשעים לקבר ואמר למה אמר לשאולה והלא כל הא בסוף התיבה
היא למד בתחילתה למה אמר לשאולה בלמד לומר שירדו לביאתי התחתונה של שאול :
כי לא לנצח ישכח אביון תקות ענוים תאבד לעד : כי לא לנצח

אם עמדו בצרה ישראל מפלשתים לא יהיה זה לאורך זמן ולא תקות ענוים האבד לעד לא שזכר עומד
במקום שנים וכן מנהג הלשון בהרבה מקומות ענוים כתיב בויו וקרי עניים ביוד וקרוב הוא כי העניים
ענוים ברוב : **קומה יהוה אל יעוז אנוש ישפטו גוים על פניך :**

קומה יהוה אל יעוז אנוש קומה מלרע ואמר קומה כמו שאמר הנשא והכל דרך
משל שיקום לשפוט הרשעים אל יעוז אנוש בני אדם שיש להם עוז וגבורה על ישראל אל יעוז עוד
ישפטו גוים על פניך כמו לפניך וכן אלהים אחרים על פני : **שיתה יהוה מורה להם
ידעו גוים אנוש המה סלה :**
שיתה יהוה מורה להם שיתה מלרע
מורה בהא כמו באלף אומר שיעשה להם שיראוהו וידעו כי הם אנוש שהם אנושים ואין בהם כח כנגד
האל כי אנוש נגזר מענין אנוש לשברך :

למה יהוה תעמוד ברחוק תעלים לעתות בצרה : למה יהוה תעמוד

המזמור הזה לא אמרו דוד על ענין אחד מיוחד אלא תפילה הוא שיתפלל בה כל אדם שהוא בצרה מא
מאויבו ונספר בו דרכי הרשע בעשקו העני ואשר אין לו כח להנצל ממנו ולפי שברוב לא יעשה העושק
בפרהסיא ספר עשק הרשע שיעשק העני במארב ובמסתר ואין לו דרך להשמר ממנו אלא אל ייי עיניו
עיניו וספר הרשע ביחיד וברבים כי הראש הוא אחד ועוזריו הם רבים בו גם כן בכללו הענוש' שעבירה

אומות העולם לעשוק ישראל בארצם לפיכך אמר אבדו גוים מארצו ואמ׳ לערוץ אנוש מן הארץ אמר
למה יי׳ תעמוד ברחוק כי כשתבוא העזר מאתו לעני ולמושך כאילו הוא קרוב אליו ועוזרו כמו שאמ׳
אשר לו אלהים קרובים אליו וכשהאויב מתגבר כאילו האל ברחוק ומעלים עיניו מן העני לפיכך אמר
למה יי׳ תעמוד ברחוק ובית ברחוק עומד במקום שאינו רל במקום רחוק תעלים לעתות בצרה לעתות
שהעני בצרה : **בגאות רשע ידלק עני יתפשו במזמות זו חשבו :**

בגאות רשע וזהו בפרהסיא שידלק אותו בגאותו יתפשו הוא תפילה יהי רצון מלפניך
שיתפשו הרשעים במזימות שחשבו לתפוש העניים ופי׳ זו כמו אשר וכן זו חטאנו לו :
כי הלל רשע על תאות נפשו ובוצע ברך נאץ יהוה : **כי הלל רשע**

לפי שהוא מהלל עצמו על תאות נפשו שעושה ואין מונע ממנו תראה לו אתה שיש גבוה עליו ויתפש
במה שיחשב לעשות ובוצע ברך נאץ יי׳ הרשע מברך ומשבח הבוצע ומי שאוחז דרכו ומנאץ האל
כלומר שאין יכולת בידו להציל העשוק מידו או שאין משגיח עליו כמו שאמר אמר בלבו לא תדרוש
רשע כגובה אפו בל ידרוש אין אלהים כל מזמותיו : **רשע כגובה אפו**

גובה הלב מתראה בפנים והפנים מכוונים באף לפי שהוא גבוה על הפנים כמו ויפל לאפיו כמו על פניו
וישתחו אפים ארצה על הפנים בל ידרוש מפני גבהותו וגאותו לא ידרוש אלהי׳ ולא יתפלל לפניו אין
אלהים כל מזימותיו כל מזימות הרשע ומחשבותיו כי אין אלהים שופטים בארץ וכל מה שירצה האדם
לעשות יעשה כי אין דורש ואין מבקש לפיכך לא ידרוש אלהים יחילו דרכיו מעניי׳ חיל כיולדה אמר
כי דרכי הרשע הרעים יחילו העניים בכל עת כי כל זמן שהוא בעולם יפחדו ממנו מרום משפטיך מנ
מנגדו שלא יגעו בו לפיכך הוא מתגאה כל צורריו יפיח בהם הם העניים יפיח בהם כמו ופיחת הפא הם
לפניו או הוא מענין פח ומוקש כלומר שישים בהם פח ללכדם וכן יפיחו קריה :
אמר בלבו בל אמוט לדור ודור אשר לא ברע : **אמר בלבו בל אמוט**

חושב בלבו בל אמוט לעולם לא אמוט מגדולתי לדור ודור אשר לא ברע לדור ודור אהיה כי לא אהיה
ברע לפיכך אהיה זמן רב : **אלה פיהו מלא ומרמות ותוך תחת לשונו עמל ואון :**

אלה פיהו מלא כן דרך הרשע כשירצה לרמות אחרים ישבע להם בפה מלא שיראה
כי בכל כונתו נשבע ותוך ותוך הוא כמו מרמה לפי שבתוך לבו מה שאי׳ מראה בפיו ותחת לשונו עמל
ואון כשישבע בלשונו תחת לשונו יש עמל ואון והלב הוא תחת הלשון שהוא נסתר מהנגלה בלשו וכן
וחמס תחת לשונו הוא אומר תחת הלב ומלא אינו תואר אלא פועל וכבוד יי׳ מלא את המשכן אמר ש
שהוא ממלא פיו באלה כדי שיאמין אדם בו ומשקר בו : **ישב במארב חצרים**
במסתרים יהרוג נקי עיניו לחלכה יצפנו :

ישב במארב חצרים חצרים הם
ערי הפרזות שהם על הדרכים כמו בנותיה וחצריה חצרים תשב קדר על דרך פרזות תשב ירושלם במס
במסתרי׳ יהרג נקי כי ברב הפעמים הרשע לא יעשה מעשה הרע בפרהסיא אלא ישב במארב ובמסתרי׳
שישמר מבני אדם שלא יראוהו ולא ישמר מהאל הרואה כל עיניו לחלכה יצפונו כמו חלך והה״א נוספת
ופי׳ לעני אומר שעני הרשע יצפנו לעיני ללכדו ויצפנו פועל עומד כלומר ישים עיניו במקום צפון
ושם יביט הדרכים : **יארב במסתר כאריה בסכה יארב לחטוף עני במשכו**
ברשתו : **יארב במסתר כאריה** המשיל לאריה שהוא עומד

בסכה ויארב לחטוף אשר יעבור עליו או קרוב לו כדי שלא ישמרו ממנו ויברח מפניו כשיראהו וכשי
וכשיראה הטרף יחטוף והחטיפה הוא הלקיחה במהרה כי הרשע ישב במארב במסתר ואחר כן המשילו
לציד שיפרוש רשתו ויעמוד רחוק מרשתו כדי שלא ישמר העוף ממנו ותבלי הרשת בידו וכשיפול ה
העוף ברשת ימשך הרשת בחבלים שבידו והעוף נתפש כן דרך הרשע פעמים לא יהיה במארב אלא
יעמוד רחוק מן הדרכים כדי שלא ישמרו בני אדם ממנו וכשיראה בני אדם עניים וחלושים בדרכים
ירוץ אליהם או יעמיד מבני חבורתו בדרכים בלא כלי זיין והוא עם המזויינים מרחוק וכשעברו בני א
אדם החלושי׳ יעשו אילו להם סימן והם באים והם להם כמו הרשת לציד ועוד ספר דרך אחרת שעושה
הרשע והוא מה שאמר ידכה ישוח: **ידכה ישוח ונפל בעצמיו חלכאים:**

ידכה ישוח ונפל כתיב בויו וקרי ביוד והויו והיוד מתחלפין אמר כי עוד בענין
אחר הוא דרך הרשע לתפוש העניים יעשה עצמו דכה ושח הוא וחבורתו יעשו עצמם חולים ומדו
ומדוכאים כדי שלא ישמרו בני אדם מהם ויבאו עמהם בחבורה בדרך וכשהם רחוקים מן הישוב מראי
להם כחם ועצמם ותופשים אותם וזהו ונפל בעצומיו חלכאים והוא כתיב מלה אחת וקרי שתי מלות חל כ
כאים ופירושו עדת הנכאים והחלושים ועצומיו הוא תואר לאבריו העצומים ידיו ורגליו וכל אלה הד
הדרכים שספר בענין הרשע להראות כי בכל אלה הדרכי׳ שישמור מבני אדם ולא ישמר מהאל מראה
עצמו כי איננו ירא מהאל כי אמר בלבו איני רואה ואינו יודע כמו שאומר אמר בלבו שכח אל:
אמר בלבו שכח אל הסתיר פניו בל ראה לנצח: אמר בלבו שכח אל

אם ידע שכח או פי׳ כי איננו יודע כלל האדם ששכח הדבר שאי׳ יודעו או כאדם שיודע הדבר ומסתיר
פניו ואיננו רוצה לראותו לעולם לפיכך אמר: **קומה יהוה אל נשא ידיך על**
תשכח ענוים: על מה נאץ רשע
כי על מה הוא מנאץ אותך אלא לפי שאמר בלבו כי לא תדרוש ולא תשגיח מה שהוא אומר ועושה:
ראית כי אתה עמל וכעס תביט לתת בידך עליך יעזב חלכה יתום אתה היית עוזר

ראיתה כי אתה עמל ליתום ראיתה חסר היוד במקום למד הפועל מהמכתב הרשע
אומר שאין אתה רואה אבל אתה ראית הכל כי אתה בוראי העמל והכעס שעושה הרשע לעניים
תביטהו אתה לתת בידך כאשר תראה תרצה לקחת משפט העניים מהרשע כי עליך יעזוב החלך והוא ה
העני דינו כי פעמים רבות ראה שהיית עוזר יתום ומי שאין לו כח לפיכך הוא שיחל לך ועוזב דינו על
עליך ותלכה ההא נוספת כמו שפירשנו: **שבור זרוע רשע ורע תדרוש רשעו בל**

תמצא: שבור זרוע רשע שבור זרועו ותקפו תדרוש רשעו שהוא
אומר כי לא תדרוש כמו שאמר למעלה הראה לו כי אתה דורש ואם את עושה כן
לא תמצא רשע בארץ כי אם תשבר זרועו הנשארים ישמעו ויראו ורשע ורע הוא כפל דבר:
יהוה מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו: יהוה מלך עולם ועד
כשתעשה משפט ברשעים העושקים ישראל בגלות אז תהיה מלך עולם ועד לעיני כל ואין מורה את
פיך כמו שאמר והיה ײ למלך על כל הארץ ואז אבדו גוים מארצו ותשוב המלוכה לישראל:
תאות ענוים שמעת יהוה תכין לבם תקשיב אזנך: תאות ענוים שמעת

שמעתה כמו תשמע ופי׳ שמעת תפילתם בתאותם או פי׳ שמעת תאותם קודם שיוציאוה בפיהם כמו ש
שאמר הנביא טרם יקראו ואני אענה וגו׳ תכין לבם הסיר מלבם טרדת העולם כי לבם טרוד בעניהם וסו

ומרודיהם ואתה תעזרם להכין לבם אליך בכונה ואז תקשיב אזניך לתפלתם ופי׳ תקשיב אזניך תהיינה אזניך קשובות :

לשפוט יתום ודך בל יוסיף עוד לערוץ אנוש מן הארץ :

לשפוט יתום ודך ומה היה תפלתם לשפוט יתום ודך ופי׳ לקחת משפטם מיד עושקיהם בל יוסיף עוד לערוץ אותם ולהפחידם עוד ולא יראו ולא יעריצו כי אם ממך לערוץ פועל יוצא וכמוהו פעל יוצא בקומו לערוץ הארץ הפעלה כה׳ הערוץ :

יא **למנצח לדוד ביהוה חסיתי איך תאמרו לנפשי נודו הרכם צפור :**

למנצח לדוד ביהוה חסיתי איך תאמרו לנפשי נודי נודו כתיב ונודי קרי הכתוב כנגד הגוף והנפש כלומר כי אמרו שונאיו עליו כי גופו יאבד שימית אותו שאול ונפשו גם כן שהיו אומרי׳ עליו שהוא רשע ונפשו תאבד ותנוד על דרך יקלענה בתוך כף הקלע וקרי הוא על נפשו כי היא המנהגת הגוף הרכם צפור איך תאמרו לה שתנוד מהרכם שבאה להמלט שם מהר שלכם והרכם כמו שהרכם וכן אלחנן בן דוד בית לחם כמו סבית לחם עד יקום גוי אויביו כמו מאויביו ואמר זה כנגד אויביו המגידים לשאול מקומו שהיה חושב להמלט באותו המקום והם היו מגלים לשאול כמו שאמר ויוגד לשאול כי בא דוד קעילה ופי׳ צפור כצפור הנודד מקן אל קן ומהר אל הר וחסר כף השימוש כמו גור אריה יהודה יששכר חמור גרם והדומים להם ואמר דוד כנגד השונאים המגלים אותו בײ חסיתי מכל מקום אעפ״י שאני בורח בײ חסיתי שיושיעני אבל אתם איך תאמרו לנפשי שתנוד כי הנה הרשעים ידרכון קשת כמו שאתם מגלים עלי כן יגלו עלי האחרים שאנוס עליהם כי כן דרך הרשעים לדרוך קשת ולכונן חצים על יתר הקשת לירות במו אופל כלומר בהסתר לישרי לב כמוני היום שאין בי עון ואמר לירות ואינם יורים כי אינם מועילים מעשיהם ומחשבותם כי בײ חסיתי :

כי הנה הרשעים ידרכון קשת כוננו חצם על יתר לירות במו אופל לישרי לב :

כי הנה הרשעים פרשתיו והדרש מפרש הענין הזה על ישראל בימי חזקיהו בשעה שגלו ישראל היו אומות העולם שמחים עליהם להגלותם ממקומם נודי אין כתיב כאן אלא נודו כלפי מעלה וכלפי מטה כלפי מעלה כצפור נודדת מקנה כן איש נודד ממקומו ואין איש אלא הקב״ה שנאמר ײ איש מלחמה וגו׳ ואין מקומו אלא בית המקדש שנ׳ זאת מנוחתי עדי עד כלפי מטה ישראל כי הנה הרשעים ר׳ ברכיה בשם ר׳ אבא אמר זה שבנא ויואח שה עשו כתבו אגרת והכוה בחץ ופשטוה לסנחריב בעד החלון וכתוב בה כל ישראל מבקשים להשלים לך וישעיה וחזקיה אין מניחין אותן לירות במו אופל לישרי לב לשבר ישרי לב חזקיה וישעיה :

כי השתות יהרסון צדיק מה פעל :

כי השתות יהרסון מה אם הצדיקים שהשתיתו עולמך ומה אבן שתיה שממנה הושתת העולם עמדו הרשעים ופגרו אותם צדיק מה פעל מה פעלה פעלתה לפעלי מצות כי השתות יהרסון השתות הם היסודות כמו והיו שתותיה מדוכאים ותשופי שת או פי׳ רשתות ומכמורות ויביה זה או זה הוא משל על המחשבות והעצות צדיק מה פעל כי מחשבות הרשעים יהרסון ולא יזרמן להם מה שחשבו לעשות והצדיק יהיה לו מה שפעל כלומר יגמלהו ײ כצדקו :

יהוה בהיכל קדשו יהוה בשמים כסאו עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם :

יהוה בהיכל קדשו היכל קדשו הם השמים ײ בשמים כסאו הוא כפל דבר כלומ׳ אעפ״י שבשמים כסאו עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם על דרך משל כי רם ײ ושפל יראה ויגמול ל

לצדיק ולרשע לכל אחד ואחד כפי מעשיו ׃ יהוה צדיק יבחן ורשע ואהב חמס
שנאה נפשו ׃
יהוה צדיק יבחן על דרך כי את אשר יאהב יי׳ יוכיח ויביא עליו צרות ויבחנם
לעיני העולם להראות צדקו לבני הארם כי לא ימוש לעולם בעבור הצרות וינקהו מפשעיו אבל הרשע
אוהב חמס שנאה נפשו מלהוכיחו כי לא יקבל תוכחות עד בא עתו ויאבידנו מן העולם וזהו שאמר ימ
ימטר על רשעים פחים מן פת יקוש ואמר ימטר לפי שהגזרות באות מן השמים ויש מפרשים פחים כ
כמו פחם לגחלים והוא משקל אחר והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פי׳ כמו ויקועי פחים והם כרמות אבנים ש
שוהפין יורדין עם המטר וזלעפות הזין בחירק והעין בקמץ מן זלעפה אחזתני ענין רעדה או ענין ש
שריפה וכוסס חלקם וכן מנת חלקי וכוסי וכסמך מנת אל התלה אעפי שהם ענין אחד כמו ארמת עפר ש
טיט היון או זה לפי כי מנת יש בו ענין הזמנה גם כן ׃
כי צדיק יהוה צדקות אהב ישר יחזו פנימו ׃ כי צדיק יהוה צדקות אהב

איש צדקות וכן ואני תפילה ישר יחזו פנימו ואיש ישר יחזו פניו על דרך ופניתי אליכם פנימו כמו פנ
פניו וכן כי יסכן עלימו משכיל כמו עליו או פי׳ ישר יחזו פניו על דרך אני בצדק אחזה פניך או פי׳ פנ
פנימו פניהם כמשמעו כי מם ויו לשון רבים ופי׳ כי פני הצדיק יחזו האל שהוא ישר ובדרש לא היה לו
לומר אלא ישרים יחזו פניו או ישר יחזה פניו מהו ישר יחזו פנימו אלא לישרו של עולם יחזה פניהם ל
של ישראל ׃

יב למנצח על השמינית מזמור לדוד ׃ למנצח על השמינית

כבר פירשתי טעם על השמינית וזה המזמור נאמר ברוח הקדש על העתיד על דור שהיו מתגברים הרש
הרשעים על הענוים ואמר הושיעה יי׳ כי גמר חסיד כלומר החסידים ואנשי האמונה גמרו ופסו ורוב
בני הדור הם רשעים ויתגברו על הענוים והחלושים לפיכך צריך תשועת יי׳ להושיעם מידם ׃
שוא ידברו איש את רעהו שפת חלקות בלב ולב ידברו ׃ שוא ידברו

כי יאמרו בפיהם מה שאין בליבם וזהו שוא ושפת חלקות שם ואם יהיה תאר יהיה חסר המתואר אמרת
חלקות בלב ולב שמראין עצמן כדבריהם לב אחד לטובה ולבם לרעה ׃
יכרת יהוה כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות ׃ יכרת יהוה כל

דרך נבואה או תפילה גדולות דברות גדולות וגבוהות וכן כסדר הקטנות ומאכלו בריאה והדומים להם
אשר אמרו ללשננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו ׃ אשר אמרו ללשונינו

בעבור לשונינו כמו אמרי לי אחי הוא משוד עניים ׃ משוד עניים מאנקת

אביונים עתה אקום יאמר יהוה אשית בישע יפיח לו ׃

משוד עניים מאנקת אביונים משוד עניים שאני רואה ומאנקת אביונים שאני
שומע עתה אקום יאמר יי׳ להושיעם ויאמר יי׳ הוא דרך נבואה אשית בישע יפיח לו אשית העניים
בישע מאשר יפיח לו כלומר אושיעם מאשר יפיחו להם פחים ללכדם וכן יפיחו קריה יפיחו פח ׃
אמרות יהוה אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזקק שבעתים ׃

אמרות יהוה אמרות טהור' ואם האמרו כי מה שיאמר ה' לא יקום לא כן כי אמרות ה'
הם אמרות טהורות אין בהם סיג וכולם אמת והם כמו כסף צרוף ובכסף שהוא מזוקק שבעתים ופי' בע
בעליל לארץ כמו בעל הארץ ופי' אדון הארץ והבית שורש והוא כפול למד הפעל בשקל סגריר כלומר
האמרות האלה הם כסף צרוף מאדון הארץ ולמד לארץ כלמד הרגו לאבנר והשליטי לאבשלום או תה
תהי' במקום הא הידיעה ויש מפרשים בעליל הבית שמוש ופי' עליון ומשובח כלומר בכסף צרוף במש
במשובח שבעפר שעושין ממנו הכור ורז"ל פירשו עליל מקום הנראה והנגלה באמרם בין שנראה בעל
בעליל ואמר מאי משמע דהאי עליל לישנא דגלויי הוא דכתי' בעליל לארץ ופי' שבעתי' פעמים רבות כ
כפולות כי מספר שבע ושבעה יבא בענין מספר רב כמו שבע כחטאותיכם שבע יפול צדי' וקם שבעה
עינים וכן שבעתים פעמים רבות כפולות וכן שבעתים יוקם : אתה יהוה תשמרם

תצרנו מן הדור זו לעולם : אתה יהוה תשמרם

תשמור הענוים ואמר תצרנו לשון יחיד על כל עני ועני במקום שיהיה שם בין העושקים מן הדור זו
מזה הדור שהם רשעים תשמרם לעולם בכל דור ודור : סביב רשעים יתהלכון כרם

זלות לבני אדם : סביב רשעים

כי הרשעים יתהלכון סביב לצדיקים להרע להם לפיכך צריך שתשמרם מהם כרם זלות לבני אדם כשית
כשיתרוממו הרשעים הוא זלות ושפלות לבני אדם על דרך במשול רשע יאנח עם וזלות הפך הכבוד ופ
והוא שם והזין בקבוץ שפתים :

יג למנצח מזמור לדוד : עד אנא יהוה תשכחני נצח עד אנה תסתיר את פניך

ממני עד אנה יהוה תשכחני נצח המזמור אמר דוד בעת שהיה בורח מאויביו או נאמר
על לשון הגלות והוא הנכון עד אנה כמו עד מתי תשכחני לפי שהנחתני ביד אויבי וזה כמו יאמרו הא
האומות כי שכחתני או יודע אתה בעניי ותסתיר פניך ממני שלא תרצה לפנות אלי ובדרש זה הוא ש
שאמר הכתוב והיה כאשר קראתי ולא שמעו כן יקראו ולא אשמע אמר ר' יצחק מדה כנגד מדה אמר
הקבה לפי שאמרתי ארבעה פעמים עד אנא עד אנא מאנתם עד אנה ינאצוני ועד אנה לא יאמינו בי
עד מתי לעדה הרעה כך אני עתיד למסור אתכם ביד ארבע מלכיות ואתם תצעקו לפני ארבעה פעמים
עד אנא ה' תשכחני נצח בבבל עד אנא תסתיר את פניך ממני במדי

עד אנא עשית עצות בנפשי יגון בלבבי יומם עד אנא ירום אויבי עלי

עד אנה אשית עצות בנפשי ביון עד אנה ירום אויבי עלי באדום עד אנה אשית עד
אנה אצטרך להשית עצות בנפשי איך אמלט מהצרה שאני בה יגון בלבבי יומם אפי' היום שאדם מתע
מתעסק בצרכי העולם ושוכח יגונו אני לא כן כי כל כך הם צרותיי רבות כי לא יסור יגון מלבי יומם .
ירום אויבי עלי שהוא מושל בי הביטה ענני אלהי האירה עיני פן אישן

המות הביטה ענני יהוה כנגד מה שאמר תסתיר את פניך ממני אמר הביטה
ענני ה' אלהי אתה ה' והיכולת בידך להושיעני ואתה אלי שופט משפטי מיד אויבי האירה עיני כי
אני בחשיכה בתרדמת הגלות והצרות וקודם שאישן שינת המות ענני והאירה עיני

פן יאמר אויבי יכלתיו צרי יגילו כי אמוט פן יאמר אויבי יכלתיו
יכלתי לו ולא יקום מתחתי עוד

ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה ליהוה כי גמל עלי.

ואני בחסדך בטחתי הם חושבים כי אין לי מושיע ואני בחסדך בטחתי שתושיעני
אע״פי שאינני ראוי לכך תושיעני למען חסדך יגל לבי כנגד צרי יגילו כי אמוט וכשתושיעני יגל לבי
והם יאכלו אשירה ליי׳ כי גמל עלי או כשתושיעני אשירה ליי׳ ואומר לו הודאות כי גמל עלי ולא ישי
ישנתי שינת המות ובדרש כנגד ארבע שעקו׳ אויבו כתוב ואני בחסדך בטחתי בבבל יגל לבי בישועתך
במדי אשירה ליי׳ ביון כי גמל עלי באדום :

יד למנצח לדוד אמר נבל בלבו אין אלהים השחיתו התעיבו עלילה אין עשה טוב

למנצח לדוד אמר נבל בלבו זה המזמור גם כן הוא על לשון הגלות ונבל הוא
מלך האומות שישראל בידם ותושב בלבו בהריעו לישראל ובנגשו אותם כי אין אלהים ואין שופט י
והיך בעולם לשלם לאיש כמעשהו השחיתו הוא ועמו התעיבו עלילה עשו מעשה תועיבה אין עושה ט
טוב אין בהם אחד שיעשה טוב אלא כולם השחיתו מעשיהם כי חשבו כי אין רואה :
יהוה משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דרש את אלהים :

יהוה משמים השקיף אע״פ שהוא גבוה עליהם ונסתר מעיניהם הוא משקיף עליהם
ומשגיח אם יש בהם משכיל אחד שידרוש אלהים וימשוב כי יש אלהים שופטים והנה הכל סר :
הכל סר יחדיו נאלחו אין עשה טוב אין גם אחד •

הכל סר יחדיו סר מדרך הטוב
ויש מפרשין כמו סג כמו שאמר בספר השני הכל סג והוא
מן נסוגו אחור והענין אחד והגימל ריש באות בש׳ ויש מפרשין שתרגומין ויבאש וסרי וכן אמר י
יחדיו נאלחו שענייננו נתעבו וכבאשו הפוך מן סיר אשר חלאתה בה שפי׳ וזהמה וזוהמתה בה וכן את כ
כמו נתעב ונאלח אין גם אחד אפי׳ אחד וכן גם לרעהו ישנא רש׳ :
הלא ידעו כל פעלי און אכלי עמי אכלו לחם יהוה לא קראו :

הלא ידעו כל פעלי הלא על דרך תימה איך הם הכל כסלים ולא ידעו ופירושו אין
להם ריעה ובינה כשהם אומרים כי אין רואה ואין יודע מעשיהם כל אלה שהם פועלי און ומריעים לי
לישראל ואוכלים עמי כמו שיאכלו הלחם ולא קראו יי׳ כלומ׳ לא עלה בלבם כי יי׳ רואה אותם לפיכך
לא קראו אותו ויש מפרשין לפי שהם אכלי עמי ועדיין אכלו לחם כלומ׳ כי לא מתו ולא נענשו חשבו
כי לית דין ולית דיין לפיכך יי׳ לא קראו ויש מפר׳ לא קראו שעומדים ברשעם ואינם חוזרי׳ בתשובה :
שם פחדו פחד כי אלהים בדור צדיק :

כמו יפחדו אמר כי שם במקום גדלתם וגאותם יפחדו עוד׳ פחד יידעו כי אלהים בדור׳ יצריך עמהם יה״ה
ועזרתם : עצת עני תבישו יהוה מחסהו : ועתה עצת עני תבישו כי
יי׳ מחסהו לפי ששם יי׳ מחסיהו וזהו עצתו ודעתו
להמלט מידכם כי אין לו מחסה אחר ואתם מביישים עצתו לפי שאין אתם רואין העונש במהרה ואומ׳
לעניים איה אלהיכם יקומו ויעזרכם : מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב יהוה

שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל: מי יתן מציון

לפי שציון ראש ממלכת ישראל ושם שוכן הכבוד ואמר כי מציון תבוא ישועת ישראל ואומ' מי יתן שיגיע בקרוב או מי יתן שנזכה ונראה הישועה בשוב ה' שבות עמו ואז יגל יעקב וישמח ישראל כי עתה הם ביגון ובאבל בגלות ופי' בשוב פעל יוצא כמו בהשיב או פירשו בהניח מן בשובה ונחת תושעון

מזמור לדוד יהוה מי יגור באהלך מי ישכון בהר קדשך : טו

מזמור לדוד יהוה מי יגור אהלך והר קדשך הוא השמים וכינה אותם באהל לפי שהם סתומי' כאהל והר קדשך הוא הר המוריה ששם בית המקדש לפי שהוא המקום הנכבד בארץ וכן כינה אותם בהי' בהיכל כמו שאמר ה' בהיכל קדשו ה' בשמים כסאו כמו שפירשנו וכן ישמע מהיכלו קולי ומי יגור ומי ישכון הוא על הנשמה העליונה ואמר מי שעשה המעשים האלה בחייו תשכון נשמתו במקום הכבוד אחר מותו ומה הם המעשים : **הולך תמים ופעל צדק ודבר אמת בלבבו :**

הולך תמים אם תמים הוא תואר רל הולך בדרך תמים כמו הולך בדרך תמים הוא ישרתני ואם הוא שם כמו אם באמת ובתמים רל הולך בתמימות כמו ואני בתומי הלכתי והענין אחד והתמים הוא מי שיתעסק בעניני העולם הזה בתמימות שלא יעמיק במחשבתו בתחבולות העולם ופועל צדק ש שכל מעשיו יעשה בצדק ובתורת האדם עשה ולא תעשה הם על ג' פנים האחד במעשה והאחד בלשון והאחד בלב והנה זכר המעשה ודובר אמת והוא הלשון והלב אומר שהוא דבר אמת לעולם לא יוציא ש שקר בדבריו והאמת שידבר בפיו והוא בלבבו כי אינו אומר אחד בפה ואחד בלב וכמו שדברי פיו אמת כן הם מחשבות לבבו ובכלל גם כן בזה שאמר דובר אמת בלבבו שיקיים מה שחשב בלבבו לעשות טובה וזה בעניין משא ומתן כלומר אין צריך לומר כי מה שדבר בפיו מקיים אלא אפי' מה שחושב מקיים ויש אמת מחשבתו ונכלל בו גם כן גודל מציאות האל ויחודו שהוא אמת ודובר אותו בפיו ותושב או אותו בלבבו להבינו על דרך המופת כמו שתורה אותו החכמה:

לא רגל על לשנו לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרבו :

לא רגל על לשונו . בזה הפסוק אמר מצות לא עשה בלשון ובמעשה אבל בלב לא היה צריך להזכיר כי כבר אמר ודבר אמת בלבבו ואם מחשבותיו אמת וצדק אין רע במחשבותיו ואמר לא רגל על לשונו ולא אמר שאר מצות לא תעשה שהם בלשון כמו לא תענה ברעך אלהים לא תקלל והדומים להם כי אמר אותה שהיא אמת כל שכן האחרות כי הרכילות אעפי' שהיא אמת יצא רע גדול ממנה ולפיכך אמר ודובר אמת כי האמת שהוא רע לא ידבר והוא הרכילות : לא עשה לרעהו רעה וקרובו הוא שיש לו משא ומתן עמו ושכינו ובאומרו כי לא עשה לרעהו רעה אינו אומר כי לאחרים עשה אלא דבר הכתב על ההוה כמו לא תונו איש את עמיתו אינו אומר כי מותר לו להונות אחר שהוא נכרי שאינו עמיתו וכן לא תענה ברעך עד שקר אינו אומר כי באחר שאינו רעו מותר להעיד עד ש שקר אלא לפי שמשאו ומתנו ועסקיו עמו וכן הוא מנהג הלשון בהרבה מקומות ובאומרו לא עשה לר לרעהו רעה כלל כל מצות לא תעשה שבין אדם לחבירו ואסר בתורת הלשון וחרפה לא נשא על קרובו שלא חרף וגדף אותם אעפי' שגרפהו או הרע לו ואמר נשא בנטילת הלשון כמו לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא לא תשא שמע שוא ובאמרו קרובו הוא הדין לאחר אלא שדיבר על ההוה כמו שפירש' ו וקרובו כמו רעהו שהוא קרוב אליו במשאו ובמתנו או שכנו קרוב מן השאר כי דברי האדם ועסקיו ב ברוב עם אלו :

נבזה בעיניו נמאס ואת יראי יהוה יכבד נשבע להרע ולא ימיר:

נבזה בעיניו נמאס וספר מדותיו הטובות עוד כי אעפ"י שהוא תמים ופועל צדק ודובר אמת איננו מתגאה בזה אלא נבזה הוא בעיניו ונמאס וחושב בלבבו כי לא יעשה אחד מני אלף ממה שיש עליו חובה לעשות לכבוד הבורא ואת יראי ה' יכבד הוא נבזה בעיניו ומכבד יראה ה' כי כל הטובות שעשה הוא איננו חושבם לכלום כנגד מה שחושב שיש לו לעשות והטובות שיעשה זולתו יחשיבם לדברים גדולים ויחשוב שיש ליראי ה' זולתו מעלה עליו ושהם יריאים יותר ממנו ונותן להם מעלה עליו ומכבד אותם ואמר עוד ממדותיו הטובות נשבע להרע ולא ימיר ופי' להרע לגופו בצום ובמספד מן התענוגים וכן לחסר כיסו לצדקה ולמצוה ולא ימיר מה שנשבע אעפ"ישמריע לגופו ולא ימיר כמו שאמר ומה שאמר נשבע לפי שהוא דבר קשה כנגד הגוף נשבע כדי שלא יערירהו יצר הרע שלא לעשות וכן אמר דוד נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך:

כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עשה אלה לא ימוט לעולם:

כספו לא נתן בנשך כבר אמר לא עשה לרעהו רעה ובכללו שלא הונה אותו ולא גזלו ולא גנב ממנו ועתה אומר כי אפי' ברצונו לא לקח ממונו בדבר שיש בו איסור והוא הנשך כי אעפ"י שנותן לו ברצונו מוכרח הוא ליתן לפי שצריך ללות ממנו והנה הוא מחזיר ממונו והנשך יותר והנה לוקח ממון חבירו שלא כדין אעפ"י שהוא ברצונו ולפי שהמעשה הזה יהיה אדם רגיל בו כי אין אדם קורא עליו חמס כמו על הגזלה ועל הגניבה לפיכך החמירה עליו תורה והזהירה בו הרבה והנביאים כתבו אותו עם החמורות והרגיל בו יצא במעט זמן ממונו ודוד ויחזקאל לא אמרו אלא מה שאסרה התורה והתורה לא אסרה אלא לישראל אבל לנכרי מותר כמו שנ' לנכרי תשיך ולא נאסר כן בגזילה וגניבה ובאונאה כי אפי' לנכרי אסור להונותו או לגזלו או לגנוב ממונו אבל הנשך שהוא לוקח ממנו ברצונו ובדעתו מותר כי ישראל חייב לעשות חסד עם ישראל חבירו וההלואה בלא נשך הוא חסד וטובה ויותר טובה במקומות מן המתנה כי הרבה אנשים יבושו לקחת המתנה ולא יבושו לקחת ההלואה ולא כל ישראל עם הגוי כי איננו חייב לעשות עמו חסד ולהלוות לו ממונו בחינם כי ברוב הם שונאים ישראל אבל בוודאי אם עושה הגוי חסד וטובה עם ישראל חייב לעשות ישראל גם כן עמו חסד ולהטיב לו והרחבתי לך בזה כדי שתמצא בו תשובה לנוצרים שאומר כי דוד הפריש בין ישראל לגוי אלא כל רבית אסור וזה לא יתכן בו כי דוד אסר מה שהתיר משה רבינו על פי האל והנה אומר בתורה לא תוכח עליו ולא תגרע ממנו ושוחד על נקי לא לקח גם זה הממון ברצון הנותנו ואם להטות דין כבר אמר לא עשה לרעהו רעה וזה בכללו אלא אפילו לא הטה הדין כי נקי הוא בדין אלא שהנותן לא חשב כי יעשה כן אעפ"כ לא לקח ממון מבעל דין לעולם כמו שאמר שמואל הנביא לפי שהיה שופט ישראל את שור מי לקחתי וגו' עושה אלה לא ימוט לעולם אפי' במותו לא ימוט כי תשכון נפשו במקום הכבוד:

מכתם לדוד שמרני אל כי חסיתי בך: 16

מכתם לדוד שמריני כבר כתבנו במזמור בקראי ענני שעם מכתם שמריני השין נמשכת בגעיא אתה ה' ויכול לפיכך אני קורא אליך שתשמריני כי בך חסיתי ולא בזולתך:

אמרת ליהוה אדני אתה טובתי בל עליך:

אמרת ליהוה אדני אתה כנגד נפשו ידבר ואומר אמר והודית לה' כי הוא אלהיך אדוניך וכן הדין עליך ותאמרי לו גם כי טובתי בל עליך פירשו בו הטובה שאתה עושה לי איננו מוטל עליך לעשות כי איננו פרי אלא הכל חסד שאתך ואדוני אבי ול פי' הטובה שאני עושה איננה עליך כלומר איננה מגעת עדיך כי

לא תגנו ולא יועיל לך אלא לקדושים אשר בארץ המה ובא על דרך לאיש כמוך רשעך וגו׳ ולאהבתי אותך אני אוהב אותם שהם קדושים ואני מטיב להם ואדירי כל חפצי בם לאותם שהם אדירי לב כל בני אדם וטובים מהם וחפצי בהם להטיב להם בעבור שהם שומרים ועושים מצותיך ומפני זה קראם קדושים ואדירים ולפי הראשון יפרשו לקדושים כן אינינה ראוי טובתך אלא לקדושים היא ראויה טובתך ולפי דעתי כי טעם לקדושים דבק אם אמרה ליי׳ כלומר אחרי שאמרתי ליי׳ כי הוא אדוני תאמרי גם כן לקדושים אשר בארץ המה שתכנעי לפניהם ותן להם מעלה עליך והלמדי ממעשיהם והכל לתכלי׳ שתלמדי אהבת האל ועל הדרך הזה אמרו רז״ל את יי׳ אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים ואמרו אשר בארץ כלומר הקדושים שתמצאי בדרכך ליבי בעקבותיהם ותלמדי ממעשיהם ואדירי אינינו סמוך לפי דעתי כי ימצאו כמוהו כמו חלוני שקופים נטעי נעמנים והדומים להם אפי׳ קדושים ואדירים שכל חפצי בהם לאהבה אותם וללכת בדרכיהם :

לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם :

לקדושים אשר בארץ המה דרך הקדושים עובדי האל אהבתי ודרך זולתם שעוברים לאל אחר שנאתי ואומר אני עליהם ירבו עצבותם מאותם האנשים שהם ממהרים לאל אחר ובא אחר מהרו זה לבדו מבנין הקל מענין מהרה ואיפשר שיהיה מענין מוהר ומתן כמו מהר ימהרנה לו או פי׳ אחר מהרו אומר אני אהיה דבק בקדושה ובאדירים ׃

ירבו עצבותם אחר מהרו בל אסיך נסכיהם מדם ובל אשא את שמותם על שפתי :

וירבו עצבתם עצבות הממהרים אל אנשים זולתם ללכת בדרכים אחרים שאינם דרכי יי׳ וזהו הנכון בל אסיך נסכיהם מדם חלילה לי שאסיך נסכיהם שהם מדם על דרך והבאתם גזול כלומר נסכיהם אינו יין אלא דם כי העולה והנסכים עם מעשי רעים לא יועילו ולא יצילו אבל ידעו כמו שאמר זבח רשעים תועבה ובל אשא את שמותם ואפי׳ שמות האנשים ההם לא אעלה על שפתי :

יהוה מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי :

יהוה מנת חלקי אין לי חלק אחר זולתו כמו אלה האנשים שחלקם ומנתם הכסף והזהב ותענוגי העולם אבל אני יי׳ מנת חלקי וכוסי והמנה והחלק והכוס והגורל אחד אלא כפל הענין במלות שונות לחזק הדבר כמנהג הלשון כלומר כי בכל דברי ובכל עסקי הוא חלקי ואליו כונתי ופי׳ אתה תו תומך גורלי אתה עזרתני שבחרתי זה החלק לעצמי כמו שאמר הבא לטהר מסייעין אותו ומלת תומך בחירק כמו בצרי וכי הנני יוסף על יסיף הנני יוסיף להפליא בחירק כמו בצרי .

חבלים נפלו לי בנעימים את נחלת שפרה עלי :

חבלים נפלו לי החלקים שנפלו לי במקומות נעימים נפלו לי ובריעו׳ טובה ונכונות אף נחלת שפרה עלי התיו במקום הא ואינינו סמוך וכמוהו עזי וזמרת יה הבא לנו עזרת מצר איך לא עוזבה עיר תהלת והדומים להם וטעם אף כי דרך אנשי העולם שיחלקו ביניהם כי כל אחד מקנא לחלק חבירו וידמה בעיניו כי חלק חבירו ט טוב מחלקו ולא כן אני אף כי עלי שפרה נחלתי וחלקי ואינני מקנא לחלק אחר כי עמי החלק הטוב :

אברך את יהוה אשר יעצני את לילות יסרוני כליותי :

אברך את יהוה אשר יעצני כמו שפירשנו אתה תומיך גורלי אף לילות וזאת היתה לי התחלה מאת יי׳ שהוא יעצני וסייעני בבחרי זה החלק הטוב לעצמי וגם כן אני בעצמי בכל יום יסרוני כליותי שלא אעזוב זה הדרך אלא אחזיק בה בכל כחי ואומ׳ לילות כי בלילה יתבודד האדם מעסקי העולם

ויסרא לבו ענוי ואמר כליותי כי הם היועצות כמו שאמר לב מבין כליות יועצות :

שויתי יהוה לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט :

שויתי יהוה לנגדי תמיד בכל דרכי אזכרנו כדבר שהוא נגד האדם תמיד שלא יסור מעיניו ומלבו כן שמתי כבוד האל תמיד לנגדי כי יודע בכי כי הוא מימיני ובעזרתי לפיכך לא אמוט בכל אשר אלך ואמר והדם במשל פירש כי מימיני כאילו הוא יד ימיני שלא ישכח אותה האדם בהיקה עין לקלו׳ תנועתה ומפני זה לא אמוט כלומ׳ לא אפל :

לכן שמח לבי ויגל כבודי אף בשרי ישכון לבטח :

לכן שמח לבי לפי ששמתיך כנגדי תמיד שמח לבי והוא השכל ויגל כבודי והוא הנשמה שהוא כבו׳ הגוף בצורת אני כי בהפרדה מן הגוף תדבק אל בוראה אף בשרי בעודנו בחיים ישכון לבטח שתצילנו מכל נזק ובדרש אחר מיתה מלמד שלא שלטה בו רימה ותולעה :

כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת :

כי לא תעזוב כי ידעתי כי באמרי בחיים והוא הדרך הישרה שאני בה וזה שאמר חסידך ידעתי כי לא תעזוב נפשי לרדת שאול עם הגוף אלא תקימנה אל כבודך ובדרש כל מי ששמע אל קללתו ושותק פריך שנקרא חסיד לא תתן העניין במלות שונות :

תודיעני אורח חיים שבע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח :

תודיעני אורח חיים דרך התפלה שיודיענו האל הדרך שיזכה בו לחיי העולם הבא כלומר שישכילהו ויבינהו הדרך ההיא שתחיה הנפש בהפרדה מהגוף ותזכה לשובע שמחות את פניך ו לנעימות בימינך שאותם השמחו׳ והנעימות יהיו נצח עד עולמי עד אין להם הפסק וזהו תענוג הנפש וטעם את פניך ובימינך כי הפנים והימין הם הכבוד כמו ישבו ישרים את פניך שב לימיני :

יז תפלה לדוד שמעה יהוה צדק הקשיבה רנתי האזינה תפלתי בלא שפתי מרמה :

תפלה לדוד שמעה תפלתי שהיא בצדק שמעה אותה כי פי ולבי שוים וזהו [illegible] בלא שפתי מרמה וכל הפסוק הוא כפל עניין במלות שונות ורנתי הוא כמו צעקתי כי המתפלל פעמים צועק בקול רנה וכל לשון רנה הוא לשון צעק׳ יש מהם לשירה ולשמחה ויש מהם להברזה ויש לתפלה ולבקשה ויש לבכי ואנקה וכל אחד יתפרש לפי מקומו :

מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינה מישרים בחנת לבי פקדת לילה צרפתני בל תמצא זמותי בל יעבר פי :

מלפניך משפטי יצא פי׳ אדוני אבי ז״ל כי התפלה הזאת על מעשה בת שבע ובקש מלפני הקב״ה ואמר מלפניך משפטי יצא זה המשפט יצא מלפניך שלא תשפטני בו ועיניך תחזינה מישרים ראה מישרים שעשיתי ואל יבאו בזה העון ושפטני ברב זכיותי ולא בזה העון ואמר בחנת לבי פקדת לילה באותו הלילה בחנת ופקדת לבי ויצרי ונרפתני ולא מצאתני נקי ואמר זמותי בל יעבור פי מה שחשבתי לומר בחניני יי׳ ונסיני הלואי שלא יעבור פי ולא אומ׳ אותו הדבר שנתגאיתי בו ונכשלתי בו ואמר לפעולות אדם בדבר שפתי במה שיחיה וסכנתי ששמרתי אורחות פריץ כלומר ששיתי כמעשה הרשע והפריץ והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פירש

שלפניך משפטי יצא שתענישני אם עיניך לא תחזינה בישרי וכל זה רחוק בעיני והקרוב אלי כי הוא כמו כי עשית משפטי ודיני שפירושו שתקח משפטי מאויבי וכן הוא מלפניך משפטי יצא תשפטני מאויבי עיניך תחזינה משרים תראה שהמשרים עמי והעול והחמס עמהם וכן רוב המזמור על האויבים כמו שאמר ממתקוממים בימינך ואמר מפני רשעים זו שדוני וכו׳ תראה כי המזמור על אויביו ידבר ובגבורים היה מבקש רחמים ואמר שיראה האל יושר מעשיו וכי אויביו שונאין אותו חנם : ואמר בחנת לבי פקדת כי אתה בוחן לבבות וידעת אם דברי אמת ובלילה בעת שיחשוב האדם בכמה ענינים שהוא פנוי מעסקי העולם ואין לו מעשה בלילה ובזמן שהו׳ ער הוא חושב ואתה פקדת לבי ומחשבתי וצרפתני ולא מצאת בי רק טוב ומחשבתי לא עבר דבר אלא כפי כן לבי כמו שאמר בלא שפתי מרמה וזה ומותי בל יעבור פי וכפוהו ואותן להם יעברום ומים לא יעברו פיו וכמו שאני נזהר בעצמי כן אני מזהיר אחרים במה שאני רואה וזה הוא שאמר :

לפעולות אדם בדבר שפתיך אני שמרתי ארחות פריץ :

לפעולות אדם בדבר במה שצויתי והזהרתי אני מתבונן לפעולות ומונע מהם העבירות וזהו אני שמרתי אורחות פריץ מנעתי שלא ילך אדם באורחות פריץ ורשע וכמוהו לשמו׳ את דרך עץ החיים למניע האדם שלא ילך בה וכן שומר הפרדס ואמר שסיפר לפני האל יושר פיו ולבו ומעשיו הם התחנן לפני האל שיתמוך אשוריו שלא ימוטו לפני אויביו ואמר :

תמוך אשורי במעגלותיך בל נמוטו פעמי : תמוך אשורי

תמוך מקור במקום צווי כמו שמור את יום השבת הלוך וקראת ואמר במעגלותיך כלומר אשורי שהם הלכו במעגלותיך ובדרכך תמוך אותם שלא ימוטו ומלת ימוטו מחלוקת בקריאתה יש ספרים שהוא רגש בטית ואם כן הוא מפעלי הכפל ויש ספרים שאינו רגוש וכן הוא מנחי העין :

אני קראתיך כי תענני אל הט אזנך לי שמע אמרתי : אני קראתיך

לפיכך קראתיך כי בטחתי שתענני ואתה יכול להושיעני וזה טעם אל :

הפלה חסדיך מושיע חוסים ממתקוממים בימינך : הפלה חסדיך

הפלה הפרש כמו והפליתי ביום ההוא ונפלינו אני ועמך מכל העם אמר אתה שאתה מושיע חוסים הם הפרש והעבר חסדיך מאותם אנשים שהם מתקוממים בימינך כי כולם ידעו כי המלוכה לי מאתך וה והמורדים בי מורדים בך . שמרני כאישון בת עין בצל כנפיך תסתירני :

שמרני כאישון בת עין כמו ששומר אדם אישון עינו והוא השחור שבתוך המאור ונקרא אישון לפי שנראה בו צורת איש והוי״ו והנון להקטין לפי שהצורה היא קטנה וכן תוספת יוד ה האמינון להקטין וכן ויו נון שבתוך שעניינו על תוספת קדושה :

מפני רשעים זו שדוני איבי בנפש יקיפו עלי . מפני רשעים זו

שמרני מפני האויב אשר שדדו אותי ומלת זו בענין אשר וכן זו תטאנו לו אויבי בנפש יקיפו עלי ש שמרני מפני אויבי אשר יקיפו ויסבבו עלי בנפשי כלומר לקחת נפשי :

חלבמו סגרו פימו דברו בגאות : חלבמו רוב שמנם סגר פיהם על כן דברו בגאות מרוב העונג :

אשורנו עתה סבבונו עיניהם ישיתו לנטות בארץ : אשורנו עתה

אשורנו ברגש השין וכן אם תטה אשורי מני הדרך וסבבוני כתיב ביוד וקרי בויו והוא לשון רבי׳ עליו
ועל חביריו שהלקטו עמו בברחו מפני שאול ולשון יחיד על עצמו כי הוא העיקר ואומר אשורנו כש
כשידעו דרכינו שאנחנו בה עתה סבבונו הכה ילכו אחרינו ויסובבו עלינו עיניהם ישיתו לנטות בארץ
עיניהם ישיתו על דרכינו לנטות לנו רשתם בארץ ללכדינו ׃

דמיונו באריה יכסוף לטרוף וככפיר יושב במסתרים ׃ דמיונו באריה

דמיונו לשון יחיד על שאול אמר כמו שאמר עליו במזמור על דברי כוש בן ימיני פן יטרוף כאריה נ
נפשי ׃ קומה יהוה קדמה פניו הכריעהו פלטה נפשי מרשע חרבך ׃

קומה יהוה כשיבא לטרפני קדמה פניו הכריעהו שלא יהיה בו כח להרע לי מרשע
חרבך מרשע שהוא חרבך כי החרב והפליטה ממנו מאתך הוא הכל כמו שכתוב מתיבני ואני ארפא
ואמר הוי אשור שבט אפי וגו׳ ׃

ממתים ידך יהוה ממתים מחלד חלקם בחיים וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנ
בנים והניחו יתרם לעולליהם ׃ ממתים ידך יהוה ממתים

ופלטה נפשי ממתים שהם ידך ומכתך כמו הנה יד יי הויה כמו שקראם חרבך קראם ידך ממתים מחלד
ממתים שהם מזה העולם שכל תאותם וחפצם בזה העולם חלקם בחיים חלקם הוא בחיי העולם הזה כי לא
יחפצו לעולם הבא אלא שיצפונך וטובך תמלא בטנם בעולם הזה ישבעו בני שישבעו בניה׳ בחייהם עמהם
והניחו יתרם לעולליהם אחר מותם והם בני בניהם ובדרש מפרש הפסוק על ר׳ עקיבא וחביריו הרוגי מ
מלכות אמרו מלאכי השרת לפני הקבה רבונו של עולם ממתים ידך יי ממתים מחלד אמר להם הקבה ת
חלקם בחיים חלקם בחיי העולם הבא ׃ אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך ׃

אני בצדק אחזה אמר דוד הרשעים אין להם חפץ בעולם הבא ולא כך אני כי אני מצפה
לחזות בצדק וזהו שאמר אני בצדק כי אני מיחל ומצפה לחזות פניך לעולם הבא בצדק שאעשה בעולם
הזה לא לאכול והתענג כמוהם אשבעה בהקיץ תמונתך אמר אשבעה כנגד ישבעו בנים הם ישבעו בעו
בעולם הזה ואני אשבע לעולם הבא בהקיץ כי לא תמות ותישן נפשי הצך וישנו שינת עולם ופניך ותמו
ותמונתך כמו תמונת יי יביט והוא השגת הכל שכל כבוד האל כפי כח הנשמה אחרי הפרדה מהגוף ומ
ומשה רבינו עה היה לו זה עם חיי הגוף מה שלא היה כן לשאר הנביאים כי שכלו היה שכל בפועל כש
כשנתבטלו לו כלי הגוף כולם לחם לא אכל ומים לא שתה ואז תמונת יי יביט ולא כן אליהו שנאמר בנ
בכח האכילה ההיא כמו שפירשנו במלכים ולשאר הנביאים והחסידי׳ יהיה להם זה אחר מיתה והחכם ר׳
אברהם בן עזרא פי׳ הפסוק בעולם הזה וכן פי׳ אותו אין לי חפץ לחזות פניך כי הצדק ששמרתי היתה ס
סבה להתענגי בראותי פניך והטעם להכיר מעשי יי שהם כללים בחכמה עשוים ולכונת עומדים ואני ו
שבע מהתענוג תמונתך לא כאשר תמלא בטנם וזה איננו בחלום רק בהקיץ וזאת המעשה איננה במר
במראית העין רק במראות שיקול הדעת שהם מראות אלהים באמת ׃

יח למנצח לעבד יהוה לדוד אשר דבר ליהוה את דברי השירה הזאת ביום הציל

יהוה אותו מכף כל איביו ומיד שאול׃ למנצח לעבד יהוה לדוד
פי׳ ששם כל כחו באל יתברך בכל עניניו ההוא יקרא עבד יי ודוד בכל אשר ילך ובכל אשר יפנה הי׳

היתה כונתו ובטחונו באל יתברך בכל כעבר המיצפה אל יר ארוניו והוא היה מציל אותו בכל אשר היה בסכנה כארון המציל עברו לפיכך אמר בזה המזמור לעבד יי̇ וזאת השירה כתובה בספר שמואל אלא שמתחלפת בכמה מקומות במלות והענין אחד וזאת השירה חיבר אותה בסוף ימיו כשהכית יי̇ לו מכל אויביו ואמר מכף כל אויביו ומכף שאול כי שאול היה שקול כנגד כל אויביו :

ויאמר ארחמך יהוה חזקי : ויאמר ארחמך החית נקריאית בקמץ חטף כשיקל אזכרך מארץ ירדן ופירושו אוהבך תרגום ויאהב ורחם והאהבה הוא סוף מה שיכול הארם להתקרב אל הבורא בזה העולם וכן אברהם אהבי והיראה קורמת לאהבה וכשירגיל ארם עצמו ביראה יבוא לידי אהבה שיעבור הבורא מאהבה אפי׳ לא יהיה לו גמול בזה ויש מפרשין ארחמך אבקש רחמים ממך חזקי החית בחירק והוא מן חיזק ואם לא נמצא כי אם מן חוזק יאמר חזקי בקמץ חטף כמו הלא בחזקינו :

יהוה סלעי ומצודתי ומפלטי אלי צורי אחסה בו מגיני וקרן ישעי משגבי :

יהוה סלעי כמו הסלע והמצורה שישגב הארם שם מפני אויבו אני אין לי סלע ומצורה להשגב בו כי אם שמך כמו שכתוב מגרל עוז שם יי̇ בו ירוץ צריק ומפלטי כי הסלע והמצורה שישגב ארם בו פעם יוכל ופעם לא יוכל שם כי שם יתפשהו אויבו אבל אני נשגבתי בשמך והצלת אותי בכל ה הפעמים לי יצורי כפל ענין במלות שונות כי האל נקרא כן לפי שהוא חזק ויכול אחסה בו לפיכך הדין עלי שאחסה בו מגיני וקרן ישעי דרך המקרא לבנות החוזק בקרן כמו וקרני ראם קרניו האיל בעל הק הקרניים לפי שהאיל והשור והראם חזקים בקרניהם שהם מנגחים בהם ואמר כי האל מגינו שיגן בשט מאויביו והוא קרנו שינגח בו אויביו ויושע מהם משגבי כי הוא לי כמו המגרל והסלע שאשגב בו ובררשה לפי שנפלו לפני רוד עשרה שונאים גיבורי׳ קלסן בשירה זו בעשרה קילוסין ואילו הם עשרה שונאים שאול רואג ואחיתופל שבע בן בכרי שמעי בן גרא ושלשת אחי גלית וגלי׳ ואיש מצרי שהכה אותו בניהו בן יהוידע חמשה מישראל וחמשה מאומות העולם ואילו הן עשרה קילוסין חזקי סלעי מצ מצודתי מפלטי אלי צורי מחסי מגיני קרן ישעי משגבי :

מהולל אקרא יהוה ומן אויבי אושע : מהולל אקרא יהוה כשאני מתפלל אקרא יי̇ מהולל שאהללנו בתהילותי אז מאויבי אושע :

אפפוני חבלי מות ונחלי בליעל יבעתוני : אפפוני חבלי מות אפפוני סבבוני חבלי מות בסגול החית כמו חבלי יולדה וענינם אחד ויפלו חבלי מנשה בפתח החית וה והוא ענין אחד ואמר זה על הצרות הגרולות שהיה בהן קרוב למות כמו שהיה בסלע המחלוקת ובדבר הפלשתי כשעזרהו אבישי ונחלי בליעל יבעתוני הצרות הם כנחל השוטף ובליעל אמר על כל אחד וא ואחד מאויביו או יהיה בליעל שם הרשע ויונתן תירגם בספר שמואל וסיעת חייבין ואיפשר לפרש כת כחלי מן נחלה מכתך :

חבלי שאול סבבוני קדמוני מוקשי מות :

חבלי שאול כבר פירשנוהו ויונתן תרגם בספר שמואל משיריית רשיען כמו חבל נביאים קדמוני מוקשי מות שיצאו בפני ובדרש מדבר על ד׳ מלכיו אפפוני חבלי מות בבבל ונחלי בליעל במדי חבלי שאול מיצאוני ביון קדמוני מוקשו מות באדום למה כתב בראשונה וברביעי מות שזו החריבה ב בית ראשון וזאת החריבה בית שני :

בצר לי אקרא יהוה ואל אלהי אשוע ישמע מהיכלו קולי ושועתי לפניו תבא באזניו : בצר לי אקרא בעת שהיה

כד לי לא פניתי אל מושיע אחר וולתי ישמע מהיכלו מן השמים היה שומע קולי בכל עת שהייתי קורא
אליו ושועתי לפניו תבוא באזניו שועתי ששועתי לפניו באה באזניו מיד והיה מושיעני ;

ותגעש ותרעש הארץ ומוסדי הרים ירגזו ויתגעשו כי חרה לו ·

מזה הפסוק עד שישלח ממרום יקחני פרשו מהם שהם רמז על הניסים שעשה הקב״ה לישראל ועל המופ
המופתים שפירש וכן דעת המתרגם ופרשו ותגעש ותרעש הארץ כמהפכת סדום ועמורה וכן עלה עשן
באפו והמתרגם פי׳ עלה עשן באפו על דבר פרעה ·
וישמים יורד במתן תורה וכן דעת הדרש
וכן הפסוקים שאחריו ירעם בשמים יי׳ ירמוז לברד שירדה בימי יהושע ויראו
אפיקי ים רמז לקריעת ים סוף וירדן ואמר האל שעשה כל אלה הנפלאות יעשה גם עמי נפלאות ישלח
ממרום יקחני והנכון לפי דרך הפשט כי כל אלה הפסוקים הם משל על מפלת אויבי דוד וישראל וכי יי׳
נלחם להם באויביהם כי הצרה היא להם רעש והארץ והשמים וחשך ערפל וגחלים ואש ומים וברק וה
והכל דרך משל וכן תמצא במקרא בהרבה מקומות על הצרה חשך ואפילה ענן וערפל וקדרות השמש ו
והירח והכוכבים ומה שאמ׳ ויט שמים וירד כאילו הטה שמים וירד לכלותם במהרה וזה וירכב על כרוב
ויעף וידא על כנפי רוח ר״ל מהירות הגזירה וכן מצאנו במקום אחר בדברי רז״ל ותגעש ותרעש הארץ א
אמר ר׳ שמואל בן נחמן אין רעש אלא הפסד מלכיות וכן הוא אומר ותרעש הארץ ותחלינני קשה על
בכל מחשבות יי׳ :

עלה עשן באפו ואש מפיו תאכל גחלים בערו ממנו ·

עלה עשן באפו משל על חרות אפו באויביו כמו יעשן אף יי׳ וקנאתו ואש מפיו תאכל
אש שיצא מפיו תאכלם וגחלים שיצאו ממנו בער אותם :

ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו :

ויט שמים וירד פירשנוהו וערפל תחת רגל
רגליו שם להם ערפל וחושך תחת רגליו שדרכם באפו :

וירכב על כרוב ויעף וידא על כנפי רוח

וירכב על כרוב פירשנוהו וידא ברלית
מן הקל כמו כאשר ידאה הנשר ענייני ויעף ובשמואל וירא בריש מבניין
כפעל כלומר היה נראה והענין אחד :

ישת חשך סתרו סביבותיו סכתו חשכת מים עבי שחקי׳

ישת חשך סתרו
רמז לצרות כמו שפירשנו שהם להם חשך או פירושו כי האל המוריד להם הגזירות
ישית חושך סתרו סביבותיו סוכתו שלא יראוהו כי עולם מהם חשכת מים ושמואל חשרת מים שענייני
קשור העננים מתרגום חשוכי הם חשוריהון והענין אחד כי בהתקשר העננים זה בזה תהיה החשכה וגם
והמשרה מן המים שישלאו עבי שחקים :

מנוגה נגדו עביו עברו ברד וגחלי אש :

מנוגה נגדו מנוגה שהוא לפניו אל אוהביו
עביו עברו לאויביו והוא חשך ברד וגחלי אש כלו אותם העבים ממטירים על האוי
האויבים ברד וגחלי אש דרך ואש מתלקחת בתוך הברד :

וירעם בשמים יהוה ועליון יתן קלו ברד וגחלי אש :

וירעם בשמים הרעים בשמים על האויבים ונתן קולו עליהם והענין ששם מורך ויראה
בלבבם ירעדו ממנו כמו שירעד אדם ויבהל לקול הרעם ואמר ברד
וגחלי אש כי עם הקולות יש שעשה הגזירות שיכלה אותם שהם כברד וכגחלי אש :

וישלח חציו ויפיצם וברקים רב ויהמם :

וישלח חציו ויפיצם שלח חציו
והפיץ האויבים וברקים רב ויהומם המם האויבים בברקי שרב אליהם
ורב פן ויטרדוהו ורבו ענייננו ירה חצים והוא פעל עבר מפעלי הכפל והחצי והברקי הם הגזירות הקשות

ויראו אפיקי מים ויגלו מוסדות תבל מגערתך יהוה מנשמת רוח אפך :

ויראו אפיקי מים הם עמקים מלאים מים כמו לאפיקים ולגאיות על כל אפיקיו והמים הם
הצרות והסכנות שהיה בהם והתשועה שהם על שני דרכי כאדם השובע
במים רבים שירתיב האל המים ויראו האפיקים ומוסדות תבל שהיו מכוסים במים וזהו בגערת יי׳ במים
וזו מגערתך יי׳ כמו ויגער בים סוף ויחרב וכן מנשמת רוח אפו שנשב בהם ויבשו וזהו על דרך משל
למפלת האויבים במלחמה ודוד נושע והתשועה לטובע במי שיזדמן לו מי שימשהו מן המי׳ כן תשועת
דוד בלא מפלת אויביו במלחמה כמו בסלע המחלקות שנושע דוד ולא נפלו אויביו ועל זה אמר ישלח מ
ממרום יקחני ימשני ממים רבים ועל זה אמר דוד והודה לאל על שהושיעו בשני הדרכים :

יצילני מאויבי עז ומשנאי כי אמצו ממני : **יצילני מאויבי**

יקדמוני ביום אידי ויהי יהוה למשען לי : לשון יחיד על גלית או ישבי בנב :

יקדמוני ביום אידי
תי׳ בספר שמואל קדמוני ביום טלטולי אדי ביום טלטולי כלומ׳ ביום שהיה
לי איד והייתי גולה ומטלטל אויביי היו מקדימים אותי ברעותם כמו שעשו הזיפים ויוציאני למרחב יחל
יחלצני מן הצרה שהייתי בה הוציאני למרחב :

יגמלני יהוה כצדקי כבור ידי ישיב לי :

יגמלני יהוה כצדקי כי הוא ידע מי
הצדק עמי והעול עם אויביי לפיכך גמלני כצדקי והשיב לי כבור ידי והנקי מידם

כי שמרתי דרכי יהוה ולא רשעתי מאלהי :

כי שמרתי דרכי יש לפר׳ בכל המיבות
כלומר אני שמרתי דרכיו והוא שמרני מאויביי ולא רשעתי מאלהי לא עשיתי ברשע ובזדון שיצאתי
מדרכי יי׳ אלא אם כן הייתי שוגג ויש לפרש גם כן על דבר שאול כי שמרתי דרכי יי׳ ולא רשעתי
שהייתי ברוח מפניו ולא שלחתי בו יד כשהיה לאל ידי כמו שאמר מי שלח ידו במשיח יי׳ כי עון היה
אם היה הורגו אעפ׳ שהיה רודפו כי שאול מלך היה :

כי כל משפטיו לנגדי וחקותיו
לא אסיר מני · כי כל משפטיו
היו לנגדי תמיד לא הייתי שוכח חקותיו לא אסור מנו שלא
הייתי פונה ליבי לדברים אחרים אלא כל זמן הייתי נשמר מכל עון בכל כחי :

ואהיה תמים עמו ואשתמר מעוני:

ואהיה תמים עמו עם האל הייתי תמים לא שהייתי מהרהר אחריו כשהיה שאול רודף אותי ולא הייתי כופר בנבואתו ואומר איך יהיה האל עלי שאהיה מלך ושאול עומד עלי בכל יום להרגני וכן תמים תהיה עם יי׳ אלהיך שלא תהרהר אחרי מדותיו ואשתמר מעוני שאותו עון לשלוח יד בשאול:

וישב יהוה לי כצדקי כבור ידי לנגד עיניו:

וישב יהוה לי כצדקי ושאול הוא ומלכותו וביתו כלו ואני עמדתי ומלכותי קיימת:

עם חסיד תתחסד עם גבר תמים תתמם:

עם חסיד תתחסד כי כן דרכך עם החסיד תראה חסידותך ותשיב לו עוד יותר מן הראוי לו עם גבר תמים תתמם ועם איש תמים תראה תמימותך ויושרך:

עם נבר תתבר ועם עקש תתפל:

עם נבר תתבר כמו וישב יי׳ לי כצדקי כבר ידי ועם עקש תתפל תביא עליו כדרכו הנפתלה

כי אתה עם עני תושיע ועינים רמות תשפיל:

כי אתה עם עני תושיע לעולם אתה סומך את העניים והנרדפים ותשפיל הגבוהים שהם קמים על העניים וזהו שאמר ועניים רמות תשפיל וסמך הגבהות לעניים כי הם סבת הגבהות והחטאים כמו שאמ׳ ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וכן אמר ואחר עיני הלך לבי:

כי אתה תאיר נרי יהוה אלהי יגיה חשכי:

כי אתה תאיר נרי הנרה היא המשיכה והתשועה משנה היא האורה והנוגה וזהו שאמר יגיה חשכי

כי בך ארוץ גדוד ובאלהי ארלג שור:

כי בך ארוץ גדוד בעזרתך אשבר גדודי אויביי וארוץ משורש רצץ ובא בשורק כמו ירון ושטת ישוד צהרים או פירושו ארוץ לקראת גדוד אויבי ולא אירא מהם וכן ארלג שור ארלג חומת עדי אויביי לכובשם יאמר ארלג לי למהירות כבשו אותם כאילו ברילוג אכנס בהם ובמדרש כי על כיבוש ציון נאמר זה הפסוק והפסוק ל של מעלה מזה על מלחמת עמלק גיים גדול משל עמלק בא על דוד ודוד עשה עמהם מלחמה שתי לילות ויום אחד שנא׳ ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם מי היה מאיר לו באותן שתי לילות ויום אחד א אמר ר׳ יהושע בן לוי בברקי׳ היה הקבה מאיר לו וזהו כי אתה תאיר נרי כי בך ארוץ גדוד בשעה שהלך דוד יבוס לעשות עמהם מלחמה התחיל דוד ואמר כל מכה יבוסי בראשונה יהיה לראש ולשר מה עשה יואב הלך והביא ברוש אחד רענן וקבעה בצד החומה וכפה ראשה שהיה רך ואחז בה דוד וקפץ יואב על ראשו של דוד ונתלה בברוש ודילג לחומה אמר דוד יהלמני צדיק חסד ויוכיחנו מה עשה הקבה קצר את החומה עד שעלה דוד אחריו שנאמר ובאלהי ארלג שור:

האל תמים דרכו אמרת יהוה צרופה מגן הוא לכל החוסים בו:

האל תמים דרכו הוא אלי שהיכולת בידו וכל שעושה עושה בתמימות וביושר ומשלם

לכל איש כמעשהו והשיב לי כצדקתי ולאויביי כרשעתם ואמרתו צרופה שאין בכל מעשיו סיג אלא הכל על קו היושר והאמונה צרוף ומזוקק מכל סיג .

כי מי אל מבלעדי יהוה ומי צור זולתי אלהינו : כי מי אל .

שיפר אמרתו ומה שיגזור ומי ישיב גזירתו כי אין אלוה ואין צור זולתו :

האל המאזרני חיל ויתן תמים דרכי משוה רגלי באילות ועל במותי יעמידני :

האל המאזרני חיל הוא בעל הכח והוא נותן כח ויתן תמים דרכו נותן שלם דרכו שלא נפקדו אנשי אחד במלחמה : משוה רגלי אם הכרחתני לברוח ולהמלט שם רגלי כאילות ולא השיגוני אויבי . ועל במותי יעמידני ואחר כן במקום שהייתי נמלט שם והם במותי שם יעמידני בטוח :

מלמד ידי למלחמה ונחתה קשת נחושה זרועתי : מלמד ידי

כשהייתי מנצח במלחמה לא הייתי מתהלל בגבורתי אלא שהוא היה מלמד ומרגיל ידי למלחמה ונחתה קשת נחושה זרועותיי כל כך למד ידי עד שיפלו קשת נחושה מאויביי והייתה נשברת בזרועותיי ופי' נחותה חזקה כנחושה והוא הברזל החזק וכן ואת אריכם כנחושה ובמדרש שהיה דוד נוטל קשת נחושה וכופפה דבר אחר נוח לו לאדם לכוף קשת נחושה ולא לכוף זרועותיו של דוד :

ותתן לי מגן ישעך וימינך תסעדני וענותך תרבני : ותתן לי מגן ישעך

בכל המלחמות ישעך היה לי מגן שלא נגפתי באחת מכל המלחמות ולא היה זה אלא שימינך תסעדני ופי' וענותך תרבני כלומ' ענותך וחסידותך עשתה זאת כי לא הייתי ראוי לכך אלא שחסידותך הרבתה אותי כי אני הייתי בעם מעט ואויבי בעם רב וענותך הרבתה אותי והייתי מנצח כאילו הייתי אני רב מהם :

תרחיב צעדי תחתי ולא מעדו קרסולי : תרחיב צעדי כמו בלכתך לא יצר צעדך ואם תרוץ לא תכשל וזהו ולא מעדו קרסולי אם הייתי רץ לפני אויבי ופי' קרסולי כרעי כתרגו' אשר לו כרעים דליה קרסולין :

ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם : ארדוף אויבי ואשיגם כמו שעשה לעמלק .

אמחצם ולא יכלו קום יפלו תחת רגלי : אמחצם לא היתה להם תקומה מפני כי כולם המית לבד ארבע מאות נער שרכבו על הגמלים וינוסו :

ותאזרני חיל למלחמה תכריע קמי תחתי :

ותאזרני חיל אזרת מותני בחיל ובכח ולא מעדתי והם מעדו והכרעתם תחתי :

ואויבי נתתה לי עורף ומשנאי אצמיתם :

ואויבי נתת לי עורף שנסו מלפני והפכו עורף

ישועו ואין מושיע על יהוה ולא ענם :

ישועה ואין מושיע על ײ כמו אל וכן והתפלל אל ײ ולבם ולא נכון עמו :

ואשחקם בעפר על פני רוח בטיט חוצות אריקם :

ואשחקם בעפר על פני רוח
אריקם הנה תמורת הדגש כי שרשו ריק מענין ריקן הנזכר בדברי רז״ל עוף הנברא מן הריקן ופירושו אשימם ריק כמו טיט חוצות או יהיה מענין ריקות נשר וכמו ורקיקי מצות :

תפלטני מריבי עם תשימני לראש גוים עם לא ידעתי יעבדוני

תפלטני מריבי עם ובספר שמואל מריבי עמי אמר פלטתני ממלחמת שאול והסומכים את ידו מבני עמו גם אבשלום ואשר עמו תשימני לראש גוים מריבי עמים מלטתני ושמתני לראש אז אומות העולם עם לא ידעתי יעבדוני פי׳ לא ידעתי שאינם מבני ישר׳ כמו ארום וארם שהיו עברי׳ לדוד :

לשמע אזן ישמעו לי בני נכר יכחשו לי : לשמע אזן ישמעו לי

כמו שכתוב ויעש דוד בשובו מהכות את ארם ופי׳ ישמעו יתקבצו כמו וישמע שאול את העם בני נכר יכחשו לי מיראתם אותי יכחשו ויכזבו לי אותם שהיו במלחמה ואמרו לא נלחמנו עלי׳ ולא היינו לצריך או פירושו יכחשו לבני בריתם בעבורי כמו ארם שהיו בברית עם בני עמון וכאשר ראו כי נגפו אותם וישלימו את ישראל ויעבדום ויראו ארם להושיע עוד את בני עמון :

בני נכר יבלו ויחרגו ממסגרותיהם : בני נכר מיראתם אותי הם כעלה נובל ויחרגו ממסגרותיהם

אפי׳ במקום שהם נסגרי׳ שם מפחדי׳ אפי׳ שם יפחדו ויחרגו מתרגם וסחרי׳ אימה ומתזוניי׳ ודרגת מותא

חי יהוה וברוך צורי וירום אלהי ישעי חי יהוה וברוך צורי

כלומר כל הטוב והכבוד הזה שיש לי למה כי ײ שהוא צורי כלומר חלקי והוא אלהי ישעי הוא חי וברו׳ ורם והכל בידו להרים ולהשפיל והעושר והכבוד מלפניו האל הנותן נקמות לי וידבר עמים תחתי האל הנותן נקמות לי

הנקמות שאני נוקם מאויבי הוא נותן אותם לי

כלומר נותן לי הכח וידבר מתרגם׳ וינהג ודבר מנהג העמים ממקומם אלי ונוהגם תחתי או הוא מן ותדבר את זרע המלוכה שהוא ענין דבר

מפלטי מאויבי אף מן קמי תרוממני מאיש חמס תצילני : מפלטי מאויבי

לא די שמציל אותי מהם אלא שמרומם אותי עליהם וזהו אף מן קמיי תרוממני מאיש חמס תצילני מש שאול שהיה עושה לי חמס ברדפו אחרי הצלתני ובאותה ההצלה בא אליו כל הכבוד אחר כן ספרו בא באחרונה כי הצלתו מידו היתה תחלת כל כבודו : על כן אודך בגוים יהוה ולשמך אזמרה :

על כן אודך בגוים
על כן שעשית לי כל אלה אודך בגוים לפני כל הגוים שהם נשמעים אלי ועובדי׳ אותי אודה כי הגבור׳ והכח מאתך הם לי ולשמך אזמרה :

מגדיל ישועות מלכו ועשה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם :

מגדיל ישועות מלכו מגדיל ובספר שמואל מגדול והוא תואר והענין אחד מלכו ומשיחו הוא אומר על עצמו וכמו שהגדיל ישועותיו ועשה לו חסד כן יעשה לזרעו עד עולם :

יט **למנצח מזמור לדוד: השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע:**

השמים מספרים יש מפרשין כדרך או שיח לארץ ותורך וכן שאל נא בהמות ותורך וכן
השמים מספרים כי מהנפלאות והמעשים הגדולי׳ שאדם רואה בשמי׳ יספר האדם כבוד האל וזהו שאמ׳
אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם כלומר לא שהם מספרים בדברים אלא ממה שרואה אדם בהם מ
מספרים בני אדם כבוד אל ונוכל לפרש מספרים על השמים ועל הרקיע עצמם כי במהלכם ובסיבובם על
סדר נכון יראה כבוד האל יתברך ואותו הוא הסיפור וההגדה על דרך השולח אמרתו ארץ עד מהרה ירוץ
דברו ומה שאמר אין אומר ואין דברים אין דברים כדברי בני אדם אלא המעשה שיעשו הן הדברים ו
והם הסיפור וההגדה וכן אמר ובקצה תבל מליהם והרב מורה צדק החכם הגדול רבינו משה פי׳ מספרים
על השמים כי דעתו ודעת הפילוסופים כי הגלגלים חיים משכילים עובדים לאל ומשבחים אותו שבח גד
גדול ומהללים אותו מהללים עצומים ועל כן אמר השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע
כפל כי הוא כמו השמים מספרים כבוד אל כי השמי׳ נקראו רקיע כמו שנ׳ כזוהר הרקיע וכן ויתן אותם
אלהים ברקיע השמים לדעת מי שפי׳ כי על הגלגלים כאמ׳ והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פי׳ הרקיע האויר:

יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת: **יום ליום יביע אומר**

יביע ידבר כמו הנה יביעון בפיהם הבענה שפתי ופי׳ היום הזה ידבר בעבור היום הבא אחריו והלילה כב
בעבור הלילה שיבא כלומר בסדר התנועות ביום ובלילה כמו שהיה מששת ימי בראשית כן הוא וכן יה
יהיה לעולם לא נשתנה ולא נתחלף דבר אם כן היום הזה מגיד בעבור מחר כי ידוע כי כן יהיה:

אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם׳ פירשנוהו **בכל הארץ יצא**

קום ובקצה תבל מליהם ולשמש שם אהל בהם: **בכל הארץ יצא קום**

קום בניינם וכן קו לקו לפי שהבניין יעשה בהטיית הקו כלומר מעשה הגלגלים והכוכבים יצא בכל הארץ
וכן ובקצה תבל מליהם והנה מעשיהם דבריהם לשמש שם אהל בהם ומקום בגלגלים ואמר הספור על ה
השמש לפי שהוא המאור הגדול ושי״ג ממנו לבני אדם תועלת גדולה יותר משאר הכוכבים במאורו
ובחומה לבני אדם ולשאר בעלי חיים ונמחים ובאמרו בהם רל באחד מהם כמו ויקבר בערי הגלעד והו׳
בגלגל הרביעי משבעת הגלגלים שבהם שבעה כוכבי לכת ואמר בהם כי אלה הכוכבים תקועים בגוף ה
הגלגלים וכן אמר ויתן אותם אלהים ברקיע השמים ולא אמר על רקיע וכן בדברי רז״ל הכוכבים קבועים
ברקיע כמסמרים הקבועים בדלת: **והוא כחתן יוצא מחופתו ישיש כגבור לרוץ ארח**

והוא כחתן יוצא מחופתו כשחר בצאתו בזהרו ובהדרו הוא כחתן שיוצא מחופתו שהכל
שמחים לנגדו כן השמש הכל שמחי׳ לאורו ואדוני אבי׳ ז״ל פי׳ שדימהו לחתן יוצא מחופתו שהוא נכסף
לשוב לכלתו כן השמש שב בכל יום למקום זריחתו ודמהו גם כן לגבור ואמר ישיש כגבור לרוץ אר
אורח לפי שלא יכשל במרוצתו ואמר ישיש כגבור כי הגבור שש ושמח בצאתו למלחמה וכן אמר ב
בזוכרו גבורת הסוס וישיש בכוחו יצא לקראת נשק כי השמש ישיש בצאתו והליכתו וזריחתו הוא השש
והשמחה: **מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם ואין נסתר מחמתו:**

מקצה השמים ממזרח ותקופתו עד קצותם על כל קצות השמים הוא מהלכו ואמ׳ ותקופתו
שפירושו סיבובו כמו תקופת השנה לפי שסובב הרוחות וישוב למקום זריחתו כמו שאמר שלמה הולך
אל דרום וסובב אל צפון שמהלכו ביו׳ נראה ברוח דרום והולך מערב וסובב רוח צפון בלילה עד שישב

בבקר אל רוח שזרח ממנו וכן בדברי רז״ל הולך אל דרום ביום וסובב אל צפון בלילה וזה למראית העין
לבד לפי שמהלכו נוטה לצד דרום אבל לא ילך לפאת דרום אך לפי חכמת התכונה לא נאמר זה בתקופת
היום אלא בתקופת השנה שהוא אל דרום בימי החורף ובצפון בימי הקיץ וזה נראה לעינים וידוע ובדברי
וכן בדברי רז״ל בפרק דר׳ אליעזר הולך אל דרום בתקופת תשרי ובתקופת טבת וסובב אל צפון בתקופת
ניסן ותקופת תמוז ואין נסתר מחמתו כי הוא השמש בכל העולם הוא אעפ״י שאינן בשוה בכל מקום ו
ואמר ואין נסתר מחמתו ולא אמר ואין נסתר ממאורו כי יוכל האדם להסתר מאורו ולא מחומו כי אפי׳
בחדרי חדרים ישיגנו חומו והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פי׳ ואין נסתר מחמתו כי חום השמש בעולם כד
כדמות חום הלב בגוף כדא ״ית חכמת והולדת והנה הוא חיי לכל הגופות אם כן פירושו אין נסתר מתו
מתועלת חמתו: **תורת יהוה תמימה משיבת נפש עדות יהוה נאמנה מחכימת**

פתי פקודי יהוה ישרים משמחי לב מצות יהוה ברה מאירת עינים :

תורת יהוה תמימה מה שסמך ענין התורה לענין השמש ר״ל כמו שהשמים והשמש מעידים
ומספרים על כבוד האל ועל חכמתו כן התורה והמצות אשר צוה לעמו ישראל מעידים על חכמתו ועל
יושרו כמו שאמר אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת ועוד אמר כמו שהשמים והשמש
מועילים לעולם ובהם העולם עומד כן התורה שהיא תמימה והיא משיבת נפש וקיום הנפש בה כמו שק
שקיום העולם בשמש כי הנפש בגוף כמו הגר בארץ נכריה שאין לו עוזרים וסומכים כן הנפש בגוף
כי פחדי הגוף רבים רודפים אחר התאוה והיא כיחידה ושבויה ביניהם וכן אמר שלמה והמשיל אותה ל
לאיש מסכן חכם והנה התורה משיבת הנפש שמורה האדם הדרך הישרה ומסירה אותו מתאות העולם
ומסכסוכו׳ רבים והנה היא משיבה את הנפש משיבה ומשאכרה אל תולדתה ואל מקום כבודה וספר
בתורה ובמצות ובמשפטי׳ על אמתתה ועל יושרה והתורה היא תכונת המצוה היאך תעשה והיא מענ׳
ולא שמעתי לקול מורי ולהורות כהן בלבו שמורה על תכונת הדבר כמו תורת הבהמה והעוף ותורת הם
המצורע והיולדת והזב והזבה ותורת נזיר אעפכ׳ הספר נקרא בשם התורה מבראשי׳ עד לעיני כל ישראל
כמו שכתוב ויכתב משה את התורה הזאת לקחת את ספר התורה הזה כי מעשה בראשית וספר ענייי האבו׳
וכן ספר כל שאר הדברים כולם מורים על האל כי הוא יוצר העולם ועל טובתו ועל ברואיו והשגחתו ב
בטובים וברעים והזכיר המצות והוא מה שצוה האל לעשות בדרכי עבודת האל ואהבתו כארון המצוה ל
לעברו והעדות והם מה שהם עדות בין ישראל לאל שקבלו הם אותו לאלוה והוא קבלם לעם סגולה כמו
ארון העדות אהל מועד כי המצות אשר צוו ישראל בהם הם עדות והלוחות שהי׳ בהם שהם כל התורה כ
כולה והדברים ההם הי׳ עדות גדול לישראל בראותם כבודו על הר סיני בקולות ולפידים והמראה הגדול
ההוא הוא עדות להם ולבניהם עד עולם וכן שמירת השבת והמועדים הם עדות ואות וזכרון ושמטה ויו
ויובל הכל הוא עדות להם ולבניהם עד עולם כמו שאמר כי לי כל הארץ כי עבדי הם ואמר פקודי יי׳ על
מצות השכל שהאל הפקידם ונתנם בלב והשכל מורה עליהם ואמר היראה שהיא ראשית המצו׳ ועקרם
כי העבד אם לא יירא האדון לא יעשה מצותו והיראה הגמורה בסתר ואמר המשפטים שהם הדינים בין
אדם לחבירו והנה זכר לו כל לשונות המצוה לבד חקים והטעם כי אמר אליהם תמימה וברה ישרים מש
משמחי לב מאירת עינים טהורה אמת צדקו הנחמדים ומתוקים וכל זה לא יתכן לומר אלא על המצות
שטעמם גלוי ונראה והחקים כמו אכילת חזיר ולבישת שעטנז והדומים להם שאין טעמם גלוי איך י
יאמר עליהם נחמדים ומתוקים וטהורי׳ אעפ״י שהם כן לפי שטעמם נראה לו הנה אין טעמם נראה לרוב
בני אדם ואמר תמימה שהיא שלימה כולה לא יחסר דבר בה מכל הדרכים שיצריך אדם להם בעולם הזה ו
ובעולם הבא ואמר משיבת נפש כמו שפירשנו ואמר עדות יי׳ נאמנה מחכימת פתי כי אין כזב בה כי
שכן הכבוד בישראל לעיני כל ישראל אין מכחיש ומפקפק ואמר מחכימת פתי כי כל דברי המשכן חכ

חכמה נפלאה כי לא דבר ריק הוא הסנורה והמזבחות והיריעות וכן כל הדברי' כולם מורים על חכמה עד
שיקראו אותו החכמים עולם האמצעי שהוא דמות העולם העליון ודמות העולם הקטן וכן שירת ה
תשבת היא חכמה גדולה שיחקור האדם בגללה על חידוש העולם וכל מעשה בראשי' והיא חכמת הטבע
ואמר על התורה כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וגו' ואמר רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה וא
ואעפ"י שמחלק התארים האלה ואמר לתורה תמימה משיבת נפש ואמר על העדות נאמנה מחכימת פתי
וכן לאחרים כלם שוים בתארים ולא אמר התואר הזה על האחד והוא הדין על חבירו אלא שסמך כל תו
תואר אל המתואר הקרוב אליו ושצריך ללמוד עליו כפי התואר כמו שפירשנו וכמו שנפרש :
פקודי יי ישרים משמחי לב היינו מפרשין פקודי מצות כתרגומו אלא שאמר אחר כן מצות יי לפי
לפיכך נפרש פקודי מגזירת והיה האוכל לפקדון שהוא ענין הגניזה וההנחה והם הדברי' שהשכל מורה
עליהם ואמר שהם ישרים אין בהם נפתל ועקש שאם לא היו כן לא היה השכל מורה עליהם .
ומזה הטעם הם משמחי לב כי החכם ישמח על שכלו וכאשר יגבר על הגוף וינהגיהו בדרכי השי
השכל אין שמחה בעולם כשמחה ההיא והיא שמחת הנפש לפיכך אמר משמחי לב ולא אמר משמחי ה
האדם כי האדם ישמח לתאות העולם אבל השכל והוא הלב לא ישמח כי אם בדרכי שכל וכן אמ' כי ששו'
לבי המה : ואמר מצות יי ברה כל מצוה ומצוה במקום שהיא היא ברא וזכה מאין כל סיג ומאירת
עינים כי העם שהם בלא מצות הם הולכים בחושך כי המצות יאירו הלב והם מדרגה לעלות אל הכבוד ה
הגדול :

יראת יהוה טהורה עומדת לעד : יראת יהוה טהורה

והיא הדברים שיעשה אותם בסתר או בלי דעת אדם כמו הגנבה וזיוף המדות והמשקלות והם הדברים כ
כתוב בהם ויראת מאלהיך והיראה טהורה מאין סיג כי הדברים לרעים שהם בגלוי ימנע אדם מעשותם
מיראת בני אדם והנה הנכה ההוא אינו טהור כי יש בו סיגים אבל הדברים שהם נסתר וימנע אדם לעשו'
לעשותם מיראת האל לבדו היראה ההיא טהורה כי אין בו סיגים ואמר עומדת לעד כי יש מצות שיש
להם מקום וזמן והדברים שהם ביראת יי הם עומדים לעד אין להם זמן או אומר עומדים לעד על כלה
התורה שלא יצוה האל בה לזמן אלא עד עולמי עד היא ולא כדברי הכופרים הנוצרים שאומר כי התורה
שנתנה בהר סיני היה לו זמן עד בא ישו כי עד זמנו היתה גופנית ומעת שבא הוא צוה להכין אותה רו
רוחנית ודבריהם דברי רות ותוהו והבל כי המצות שהם אומרים שהם כדרך משל ולא יובנו כמשמעם ה
הרי צוה יי עליהם בפירוש ולא על דרך משל אם כן שאר המצות לא יבין אדם אותם על דרך משל כי
אם כמשמע' כי אם היו המצות על דרך משל היו המצות בספק זה אמ' הדבר הנסתר בו כך הוא וזה אומ'
כך הוא והכתוב אומר כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא ואם ה
היו במצות דברים נסתרים ולא יובנו כמשמעם הרי הם נפלאים ורחוקים .

משפטי יהוה אמת צדקו יחדיו : משפטי יהוה אמת צדקו יחדיו

כבר פירשנו המשפטים שהם הדינים שבין אדם לחבירו וכולם הם דברי אמת גלוי לעינים וכן יחדיו צ
צדקו אין באחד מהם עול ויש מפרשים הטעם שסמך התורה לשמש להגדיל תועלתה על תועלת השמש
כי יש דברים שהשמש מזיק והתורה מועילה בכל הדברים לפיכך אמר תורת יי תמימה שלימה היא כי
בכל דרכי העולם הזה והעולם הבא ימצא אדם תועלת בה ואמר משיבת נפש כי השמש כשישב אדם לח
לחומו יותר מדאי שמא יחלה חולי מות כמו שאמר ביונה ויך השמש על ראש יונה ויתעלף והתורה לא
כן כי היא משיבת נפש לגוף ומתקיים בה ופעמים שהשמש יכנס בחומו של אדם וישתגע והתורה לא
כן אלא מחכימת פתי וכשישב אדם לשמש הרבה ידאג לחומה ולא כן פקודי יי שהם משמחי לב והשמ'
כאשר יסתכל האדם בעורנס השמש תכהינה עיניו ומצות יי לא כן כי היא ברה מאירת עינים והשמש
יכסוה עננים ויראת יי טהורה וזכה לא יכסינה דבר ולא יסתירנה והשמש מאירה ביום ולא בלילה ויר

ויראת ה׳ עומדת לעד והטעם אין אורה ותוספה שוה כל היום כי עד יתר היום יוסיף ושמחי סיר׳ ואחר׳
יחסר ולא כן משפטי ה׳ אלא צדקו יחדיו ולא מכחישין זה את זה :

הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונפת צופים :

הנחמדים מזהב ומפז רב אמר כי התורה והמצות הם נחמדים יותר מזהב ומפז רב ופז
הוא הזהב הטוב הנקי וזהו רב כמו על כל רב ביתו שהוא גדול בחשיבות ובגדולה או יהיה פי׳ רב במנין ו
ויהי טעם רב על זהב ועל פז כי בני אדם יתאוו לממון רב זהב ופז ויש מפרשין פז אבנים יקרות והאדם
יתאוה אליהם והמשכילים יתאוו יותר לתורה ולחכמה וכן אמר שלמה וכל חפצים לא ישוו בה כי הממון
הוא בעולם הזה ולא בעולם הבא והחכמה בעולם הזה ובעולם הבא והממון יגזלו אותו או יגנבו אותו מ
מהאדם או יאבד ממנו בים או ביבשה והחכמה לא תהיה נגזלת ונגנבת ולא תאבד מבעליה והממון אם
יתן האדם אותו או יחסר אותו לא ישאר בידו מה שיתן והחכמה אם ילמד אותה לאחר לא תחסר מידו א
אבל יוסיף בחכמה הנה כי דברי התורה והחכמה נחמדים למשכילים יותר מזהב ומפז **ומתוקים מדבש**
ונפת צופים כי הדבש הוא המאכל שיערב האדם יותר משאר המאכלים ואעפ״כ אם יוסיף לאכול ממנו
יזיק לו ויקיאנו והמאכל יועיל לפי שעה ולא כן החכמה כי כל מה שיוסיף בה תועלתו ותועלתו׳ לו לעולם

גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב :

גם עבדך נזהר בהם לפי שאמ׳ הנחמדי׳ ולפי׳
גם נחמדים ומתוקים למשכילים וליראי ה׳ לפיכך אמר גם עבדך נזהר בהם כלומר גם אני מהם אעפ׳
שאינני מן החכמים עבדך אני יותר למצותיך ונזהר בהם והם נחמדי׳ ומתוקים לי גם ידעתי כי בשמרם
עקב רב מלבד המתיקות והחמדה שימצא המשכיל בהם ומשתעשעת הנפש המשכלת ותכסוף אל החכמה
אעפ״י שלא יהיה לו בזה גמול כי טבע הנפש המשכלת שתתאוה אל החכמה כמו שהיה טבע הנפש הבה׳
מתאוה אל המאכל הערב אם כן החכמים עוסקים בתורה ובחכמה מטבע אעפ״י שלא יקוו גמול בזה
ואמר דוד בשמרם עקב רב עוד יותר על התאוה כי אני והמשכילי׳ מתאוי׳ עליהם עוד יש לנו בשמירתם
שכר רב שאתה מטיב לשומרי המצות בעולם הזה ובעולם הבא אלא שעיקר השכר הוא לעולם הבא לפ
לפיכך נקרא השכר עקב רב כמו שהעקב הוא סוף הגוף כן השכר סוף המעשה והמעשה לא יגמור ל
לאדם עד גוע מותו :

שגיאות מי יבין מנסתרות נקני :

שגיאות מי יבין
אמת הוא כי לבי ורצוני אל מצותיך אבל זה אני מבקש ממך שתנקני מנסתרות כי השגיאות מי יבי׳
כי אין שידע ויבין הכל כי במקומות ישגה ויהיה הדבר נסתר מעיניו ועל זה אני מבקש ממך שלא תענ
שני על הנסתרות אלא תנקני מהם :

גם מזדים חשוך עבדך אל ימשלו בי אז איתם ונקיתי מפשע רב :

גם מזדים חשוך עבדך ועוד אני מבקש ממך שאלה
גדולה יותר ממה ששאלתי שתמנע אותי מן הזדונות שלא ימשלו בי ולא יהיה יצרי תקפי כי אשמור בכל
כחי וגם אתה תסייעני שלא ישלוט בי יצר הרע כי הקב״ה מסייע למי שלבו נכון כמו שאמר לאבימלך
ואחשוך גם אנכי אותך מחטוא לי וזדים הם שם ולא תואר ויהיה זד שם במשקל ריש ועושר יש לאל ידי
אז איתם כתוב ביוד אתה האלף והוא הנח שהוא תמורת הדגש בלא יוד וכל לבב אנוש יתם ויש בו דרש
כי תשבון היוד עשרה ובעשרת הדברות היא תמימות התורה ושלימותה אמר אז כשתנקני מהשגיאות
ותסייעני שלא ישלטו בי הזדונות אז אהיה תמים ושלם ונקיתי מפשע רב הפשע הוא יותר רע מהזדון
כי הזדון הוא שתאותו בדבר הוא עובר במזיד אבל הפשע רע הוא המורד באדוניו ויבזה מצותיו ויעשם
בעבירה אעפ״י שאינו מתאוה אליה וזה שהוא רגיל בזדונות יבוא לידי פשע לפיכך אמר דוד אם תנקני
מהשגיאות ותסייעני על הזדונות שלא ישלטו בי אם כן לעולם לא אהיה מזיד ואם לא אהיה מזיד עוד

בוראו לא אהיה פושע והו שאמר ונקיתי מפשע רב ורב עכ״ינו גדול כי הגדול שבפשעים הרעים הוא הסרד ואחר התפללו זה שאל שהאל שיקבל תפילתו :

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי : יהיו לרצון

זה שאמרתי לפניך בפי ומה שלא אמרתי בפי אלא חשבתי בליבי גם כן המחשב הוא הגיון הלב יהיה ל לרצון לפניך כי דברים רבים יחשוב אדם בלבו ולא יכון לדבר כן בשפתיו לפיכך אמר דוד יי׳ שפתי ת תפתח ואמר שלמה ומי״י מענה לשון יי׳ צורי וגואלי תוקף שבו אבטח בשאלותי וגואלי מהשגיאות והזדונות :

כ למנצח מזמור לדוד : לשר לדוד פרשתיה בעבור דוד כמו אמרי לי אחי הוא המשורר היה אומר אותו בעבור דוד בבאתו למלחמה ואמר : יענך יהוה ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב ·

יענך יהוה ביום צרה

כשתהיה בצרה במלחמה עם האויב יענך בהפללך שתתפלל לפניו ישגבך כי העזרה היא כמגדל עוז ש שישגב האדם בו שלא ישלוט בו יד האויב שם אלהי יעקב אמר אלהי יעקב לפי שראה עצמו בצרות יו יותר מאברהם ויצחק וכן אמר ברדש אלהי אברהם אלהי יצחק אין כתיב כאן אלא אלהי יעקב ואמר ריש לקיש משל לאשה עוברה שהיתה מקשה ללדת אמרין לה לית אנא ידעין מה נימר ליך אל מאן דעני לאמך בעידן קשיותה יעני יתיך בקשיותך כן כתב ביעקב לאל העונה אותי ביום צרתי ו ולכן אמר להם דוד לישראל מי שענה ליעקב אביכם הוא יענה לכם הוי אומר ישגבך שם אלהי יעקב ו ובמקום אחר הוא אומ׳ בעל הקורה נכנס בעוביה של קורה כי יעקב הוא אבינו לבד אבל אברהם היה לו בן אחר ישמעאל ויצחק היה לו עשו גם יתכן לפרש כי פיר׳ אלהי יעקב על כל ישראל כי נקראו יעקב וישראל כמו אל תירא יעקב עבדי וכן במקומות רבים : ישלח עזרך מקודש ומציון יסעדך

ישלח עזרך מקדש ממקום הקודש והוא הבית שהיה שם הארון כי שם הכבוד ומשם ישלח עזרך במלחמה ומציון כי בציון היה הארון וכן אמר מי יתן מציון ישועת ישראל :

יזכור כל מנחותיך ועולתך ידשנה סלה : יזכור כל מנחותיך

יזכור ידית כמו אזכרתה לי״י כי בבאתו למלחמה היו מקריבין בעבורו שימלאו האל עולות ומנחות כב בבמת יחיד זו הבמה הגדולה אשר בגבעון ידשנה סלה הסגול במקום קמץ וכן ואקראה לך ותי׳ ידשנה ס ישימה דשן כלומר שישלח אש לשרפה ויקבלה ברצון : יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא

יתן לך כלבבך שיתן אויבי׳ תחתי כמו שהוא בלבבך וכל עצתך ימלא על ידך כי בהתחבולות תעשה לך מלחמה שיהיה וגבורה למלחמה וברדש דוד על ידי שהיה שלם לפני בוראו ובלב שלם שתפלל אליו היו אומרי׳ לו יתן לך כלבבך אבל לכל אדם אין אומרין כן שפעמי׳ שיש בליבו של אדם לגנוב או לעבור עבירה או דבר שאינו ראוי אלא מה אומרי׳ לו ימלא יי׳ כל משאלותיך :

נרננה בישועתיך ובשם אלהינו נדגול ימלא יהוה כל משאלותיך :

נרננה בישועתיך כשימלא יי׳ כל משאלותיך ותשוב בשלום מן המלחמה אז נרננה בישועתיך ובשם אלהינו נדגול כלומר בשמו נרים דגלינו ונסנו : עתה ידעתי כי הושיע יהוה משיחו יענהו משמי קדשו בגבורות ישע ימינו :

עתה ידעתי ואמר כל אחד

ואמר מישראל עתה ידעתי כי הושיע יי משיחו כלומר משיחו ומלכו הוא והוא רוצה בו לא כמו שהיו
אומרין עליו אין ישועתה לו באלהים סלה ועתה כשהושיעני יודו כולם כי משיחו הוא והוא שושיעו
ויענהו משמי קדשו בגבורות ישע ימינו כי במעט עם היה מציל רבבות מאויביו ולא היה יכול להיות זה
אלא בגבורות ישע האל שישלח להושיעו ; **אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם יהוה אלהינו נזכיר :**

אלה ברכב האויבים באים עלינו ברכב ובסוסים ובוטחים
בהם כמו שאמ׳ ויבטחו על רכב רב ואנחנו בשם יי אלהינו נזכיר כשנזכיר שמו ונקראהו בכונת ואנחנו
ברגל נגד הרכב והסוסים ; **המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד :**

המה כרעו הם שהם ברכב ובסוסים כרעו ונפלו ואנחנו שהיינו כנופלים לפניהם כשנזכיר
שם אלהינו קמנו ונתעודד פי׳ ונתגאה ונתרומם עליהם כמו מעודד ענוים יי ;

יהוה הושיעה המלך יעננו ביום קראנו · והו שהיו
אומרים רגי
שעוקים במלחמה כמו שאמר ואנחנו בשם בשם יי אלהינו נזכיר וזהו אומר יי הושיעה המלך יעננו
ביום קראינו ופי׳ המלך האל שהוא מלך העולם ובידו להושיענו ;

כא **למנצח מזמור לדוד :** **למנצח מזמור** גם זה המזמור על דוד ויש אומרים
על המלך המשיח ואם הוא על דוד
פי׳ לדוד על דוד כמו שפירשנו למעלה ואחד מן המשוררים אמרו עליו ברוח הקודש ואם הוא על המלך
המשיח לדוד הוא במשמע כי המזמור הוא לדוד שאמרו ברוח הקדש על המשיח בנו והאויבים הם גוג
ומגוג ומחניהם שיצורו על ירושלים או יהיה לדוד על המשיח כי הוא נקרא דוד כמו ודוד עבדי נשיא
להם לעולם והכותרים מפרשין אותו על ישו ואתה תשיב להם בכל פסוק ופסוק ;

יהוה בעזך ישמח מלך ובישועתך מה יגל מאד · **יהוה בעזך**

הנה כי בלא עז האב לא היה לו עוז לבן ואם הוא חלש איננו אלוה וכן תאות לבו נתת לו כי תקדמנו כל ד
דבריו הם תלואים באחרים ואמר חיים שאל ממך אם על הבשר הרי לא האריך ימים אם על האלהות מה
זה נתת לו כבר היו לו ואמר גדול כבודו בישועתך אבל בלא ישועתך לא יהיה גדול כבודו אם כן איננו
אלוה ואם על הבשר לא היה אלא נקלה ונבזה כי המלך בוטח ב יי אם על האלהו׳ אין צריך לו לבטוח
באחר ואין צריך לו חסד עליון שלא ימוט ואם על הבשר הרי נמוט וכן כל המזמור יי בעזך העז
נקראת בקמץ חטף בעוז שתתן לו וכן ובישועתך מה יגל מאד כתוב ביוד כמו יגיד דבר והגימל בסגול
מפני שהוא מלעיל הטעם ביוד האיתן ;

תאות לבו נתתה לו וארשת שפתיו בל מנעת סלה : **תאות לבו נתת לו**

נתת לו כמו תתן לו עבר במקו׳ עתיד וכן מנעת כי כן המנהג בדברי הנבואה ורוח הקודש בהרבה מקומו׳
כמו שכתבנו וארשת שפתיו כמו מבטא שפתים אין לו חבר במקרא :

כי תקדמנו ברכות טוב תשית לראשו עטרת פז : **כי תקדמנו ברכות טוב**

ברכות כל דבר טוב כמו ברכות שדים ורחם ברכות תהום אמר כל הברכו׳ תקדם לו ותתן לו תשים לראשו
עטרת פז שתקיים מלכותו בכבוד ובגדולה ; **חיים שאל ממך נתתה לו ארך ימים עולם ועד :**

חיים שאל ממך שהארי׳ לו ימי׳ לעולם הזה אורך ימי׳ עולם ועד חיי העולם הבא

גדול כבודו בישועתך הוד והדר תשוה עליו : גדול כבודו בישועתך

כשתושיעהו מאויביו יגדל כבודו לעיני כל העמים הוד והדר תשוה עליו בישועתך כי כל העולם יכבד
יכבדוהו ויהדרוהו כשיראו כי הישועה באה לו מאיתך : כי תשיתהו ברכות לעד תחדהו

בשמחה את פניך : כי תשיתהו ברכות

ברכות כמו והיה ברכה לעד כי אפילו אחר
מותו יתברכו בו כמו בך יברך ישראל לאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה או פי׳ לעד על זרעו כי כמו
שיתברכו בו יתברכו בזרעו כמו שאמר לאברהם והתברכו בזרעך תחדהו השמחהו מן ויחד יתרו וסמ׳ ש
שאמ׳ בשמחה אחר תחדהו לחזק השמחה כמו ושבות שבת ומעלה מעל ילבשו בשת ויכס דוד עוס והרשי׳
להם את פניך כשתאיר אליו פניך זו היא השמחה הגדולה שתהיה לו לא ישמח ברוב חילו וברוב זהבו ו
וכספו אלא עם פניך שתפנה אליו כמו ופניתי אליכם ותאיר אליו פניך ופנות פני האל ואור פניו היא ה
ההצלחה שנותן לאדם בכל אשר יעשה : כי המלך בוטח ביהוה ובחסד עליון בל ימוט

כי המלך בוטח ביהוה כי אין לו בטחון ושמחה אלא בך ולא ברוב הממון ובחסד עליון
יש לו בטחון כי הוא עליון על הכל ובידו להושיע ולהטיב לשי׳ שיריצה בו הן ברב הן במעט לפיכך הוא
בטוח שלא ימוט ואמר ובחסד כי כל מה שהוא מטיב לברואיו הכל הוא חסד מאתו :

תמצא ידך לכל אויביך ימינך תמצא שונאיך : תמצא ידך לכל

תספיק לך ידך שלא תצטרך לעזר אמר כמו ידיו רב לו אמר כי ידו וימינו יספיק לו ולפי שהקדים כי הם
המלך בוטח ב״י אמר כנגד המלך כיון שבטחת ב״י תמצא ידך לכל אויביך וכפל הדבר ואמר ימינך
תמצא שונאך והוא כמו לשונאיך ולמד לכל אויביך עומד במקום שנים וכמוהו רבים ותמצא ענינו ה
תספיק כמו ומצא להם או תמצאו שונאך הוא ענין אחר בלא חסרון הלמד ויהיה פי׳ תמצא כמשמעו ו
ואמר ימינך תמצא שונאיך כלומר שלא יהיה להם כח ורשות להמלט מידך ·

תשיתמו בתנור אש לעת פניך יהוה באפו יבלעם ותאכלם אש:

תשיתמו בתנור אש כמו תנור שיש בתוכו אש ועצים והאש תאכל העצים כן תשית אתה
אותם לעת כעסך עליהם שיכלו כולם ויהיו כתנור אש שכלה מה שבתוכו ועל הדרך הזה שיתמו כגלגל
כקש לפני רוח כאש תבער יער וכלהבה תלהט הרים שאינו אומר שהם יהיו אש לבער אחרים אלא ש
שתהיו כאש שתמצא ביער שיכלו וישרפו כל עצי היער כן יכלו הם וכן בכיור אש בעצים ופניך כמו ו
ופניה לא היו לה עוד פני ״י חלקם ״י באפו יבלעם הוכל להשית אותם כתנור אש כי עמך שיבלעם ות
ותאכלם אש : פרימו מארץ תאבד וזרעם מבני אדם : פרימו מארץ תאבד

שלא ישאר להם זכר : כי נטו עליך רעה חשבו מזימות בל יוכלו:

כי נטו עליך רעה זה יהיה להם גמולם לפי שנטו עליך לעשות רעה אילו היה הכח בידם
וחשבו מזימה שלא יוכלו להביאה לידי מעשה כי היו באים להלחם עליך לעשות לך רעה :
כי תשיתמו שכם במיתריך תכונן על פניהם : כי תשיתמו שכם

כי טעם למה שאמר בל יוכלו היאך לא יוכלו כי אתה תשים אותם לחלק אחד כולם שלא יהיה להם כח ל

להתעכב עמך אלא יהיו לעבר אחר כולם ואתה כנגדם במיתריך תכונן תיכף במיתריך תורה אותם על
פניכם והוא כמו כוננו חצם על יתר וכן במתריך תכונן תיכיך והוא על דרך קצרה כי כן מנהג המקרא
במקום שהענין סובל : **רומה יהוה בעזך נשירה ונזמרה גבורתך :**

רומה יהוה בעזך הענין בקבוץ שפתים יאמרו כל ישראל רומה ה' על האויבים בעוז כי
העוז והגבורה לך ה' לא לנו נשירה ונזמרה גבורתך ובעוז ובגבורתך שתתן לנו נשירה ונזמרה לך וכ
ונודה לך כי מאתך הכל :

למנצח על אילת השחר מזמור לדוד : למנצח על אילת השחר יש מפרשי
פיר' אילת
השחר הוא מכלי הניגון ויש מפרשין אילת מן אילותי לעזרתי חושה כלומר שהיה נאמר זה המזמור בכת
עלות השחר ויש מפרשי' כי אילת שם כוכב הבוקר וכן בדברי רבותינו ז"ל קורין כוכב הבקר אילתא והם
אמרו כי על אסתר נאמר זה ועל ישראל שהיו בגלות באותו זמן ויש מפרשין אותו על דוד בעודנו בר
בורח מפני שאול והנכון כי אילת השחר נאמר על כנסת ישראל שהם בזה הגלות וסוף המזמור יוכיח ו
זה וקראם אילת כמו שהמשיל אותם בשיר השירי' בצבאות או באילות השדה והשחר פירושו יופי וזוהר
שהיה להם יופי וזוהר כמו שאמר עליהם הנשקפה כמו שחר ועתה הם בחשיכה בגלות זה כאילו הם כש
נשכחים ונעזבים וקוראים מן הגלות אלי אלי למה עזבתני והוא בלשון יחיד על עם ישראל יתר שהם כ
כאיש אחד בגלות בלב אחד : **אלי אלי למה עזבתני רחוק מישועתי דברי שאגתי :**

אלי אלי למה עזבתני הכפל בדרך הקוראים והצועקים כמו עניני ה' עניני אברהם
משה משה ואמר אלי כלומר שהיית חזקי ויכולתי מקדם ועתה למה עזבתני רחוק מישועתי ולמה תהיה רחו'
מישועתי כשתשמע דברי שאגתי **אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי :**

אלהי אקרא יומם ביום ובלילה אקרא ולא דומיה לי משועתי ואתה לא תענה ודומיה שם
וגרמי לא תאר . **ואתה קדוש יושב תהילות ישראל : ואתה קדוש יושב**

ואיך לא תענה ואתה שאתה יושב וקיים לעולם הייתה פעמים רבות תהילות ישראל שהיו מהללים אותך
בהושיעך אותם מצרותם כי התהילה וההודאה תהיה על הישועה ואיך לא תושיענו עתה כי אתה קיים ל
לעד ובכחך אז כחך אתה יושב קיים נצח וכן אתה ה' לעולם תשב :

בך בטחו אבותינו בטחו ותפלטימו : בך בטחו אבותינו כי כמה פעמים
בטחו בך אבותינו
הפלטימו מצרותם ולא היה שקר בטחונם וכפל בטחו לחזק הבטחון כי לא היה להם בטחון באחר אלא בך
וכן אליך זעקו ונמלטו לא לאלהים אחרים לפיכך לא יבושו משברם:
ואנכי תולעת ולא איש חרפת אדם ובזוי עם : ואנכי תולעת ולא איש

אנכי נבזה בעיני הגוים כמו התולעת ואינני איש בעיניהם אלא חרפת אדם ובזוי עם אנו בגלות כל ר
רואי ילעיגו לי כן הם ישראל כי כל רואיהם ילעיגו להם ויפטירו עליהם בשפה דברים של לעג וקלון וי
ויניעו ראש עליהם יפטירו ישלחו הדברי' בשפה מן פוטר מים והשלות יבוא במים כמו המשלח מעינים
והשלות יבוא גכ' בדברים כמו פיך שלחת ברעה ותרגום והאנשים שולחו וגובריא אתפטרו :
גל אל יהוה יפלטהו יצילהו כי חפץ בו : גל אל יהוה גל הוא תואר

גל אל יהוה   גל הוא תואר בשקל לחם חם מעת להגם דרך יי׳ פי׳ מי שמסבב דרכיו ושאלותיו
ותפילותיו יפלטהו יצילהו כי חפץ בו כי רפץ יי׳ בו ושמע תפילתו כמו אם חפץ בנו יי׳ או פי׳ כי חפץ
האדם באל כמו כי בי חשק ואפלטהו כלומר זה ראינו ושמענו כמה פעמים כי מי שמסבב דרכיו ותפלותיו
אל האל יפלטהו אם כן למה לא הושיענו כי אנחנו עינינו אליך :

כי אתה גוחי מבטן מבטיחי משדי אמי :   כי אתה גוחי מבטן   גוחי מוציאי
כמו ותגח בב
בנהרותיך אמר איך לא הושיענו ואנחנו מודים אליך ויודעים ומכירים כי הכח מאתך ואתה העושה ו
והמוליך והמבטיח התינוק על שדי האם שאין מחייתו אלא על ידי אחרים ואתה מבטיחו שיגדל מעט מ
מעט ויוסי׳ בו כח והרגל עד שיבקש מחייתו מעצמו וגידול האדם בחכמה נפלאה משדי האם עד שיגדל
והכל ככוונת המכוין והנהגת מנהיג ולא כדברי האומרים כי הכל בטבע ובמקרא בלא כוונת מכוין ובב
והנהגת מנהיג ואנחנו העם המודים בך   עליך השלכתי מרחם מבטן אמי אלי אתה :
עליך השלכתי מרחם
כי אתה המטריף לאמי מזונה שתטריפני ותגדלני הושלכתי והמשליך האב והאם כי הוא אין בו דעת לה
להשליך יהבו על האל וכן אלי אתה כי הם המודים לך עלי :

אל תרחק ממני כי צרה קרובה כי אין עוזר :   אל תרחק ממני   ועתה בגלותי
אל תרחק מ
ממני כיון שהיתה קרוב לי מבטן אמי בגדלי אל תרחק ממני בעת צרתי כי צרה קרובה ואם תקרב תהיה
רחוקה כי אין עוזר בלתך :   סבבוני פרים רבים אבירי בשן כתרוני :

סבבוני פרים רבים   וזו היא הצרה קרובה כי סבבוני פרים והוא משל לאויבים הרשעים
והתקיפים ופי׳ רבים גדולים בכח וכן אבירי בשן ובשן הוא מקום בארץ ישראל מקום מרעה דשן ושמן
והבהמות הרועות שם הם דשנים וחזקים והמשיל הרשעים האבירים להם וכן אמר במשל פרות הבשן
על הנשים העושקות דלים ורוצצו׳ אביונים כתרוני כמו סבבוני כמו שהכתר סובב הראש וכן כתרו את
בנימן :   פצו עלי פיהם אריה טורף ושואג :   פצו עלי פיהם   אלה הפרי׳
פצו עלי
פיהם ושורפים אותי אעפ׳ שאין דרך הפרים לטרוף אלא הפרים הם כמו האריה שהוא טורף ושואג הא
ואריה חסר כף הדמיון וכן גור אריה יהודה יששכר חמור גרם נפתלי אילה שלוחה והדומים להם ומו
ושאגת האריה אחר שטרף לשמחה ולגאוה כמו שכתוב הישאג אריה ביער וטרף אין לו היתן כפיר קו
קולו וגומ׳ כן האויבים אחר שהורגים ובוזזים אותנו הם שמחים ומתהללים :
במים נשפכתי והתפרדו כל עצמותי היה לבי כדונג נמס בתוך מעי :

במים נשפכתי   ספרתם נשפכתי כמים על דרך משל כאילו הייתי נמס והתפרדו כל עצמותי
העצמות הם קשים מן המים לפיכך אמר בהם והתפרדו שנפרדו מקשריהם זה בזה וכן נפזרו עצמינו לפי
שאול היה לבי כדונג והיא השעוה שהוא נמס קל מפני החמימות בתוך מעי כל האברים הפנימים נקראו
מעיים :   יבש כחרש כחי ולשוני מדבק מלקוחי ולעפר מות תשפתני :

יבש כחרש כחי   כתבו אבי אדוני ז״ל מדברי רז״ל כיחו וניעו ויש שפי׳ הפוך כמו חכי כלומר
שלא אוכל לדבר כמו שאמר ולשוני מודבק מלקוחי והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פי׳ כחי כמשמעו בעבור
היות חיי האדם לחות התולדת הקושרת הכל המעמדת הגוף כינה הלחה בשם כח והנה כאשר יקרה לו
לזקן בא בימים ולשוני מודבק מלקוחי לסור השימוש משפטו מדובק למלקוחי כי מודבק קמוץ ואינינו ס

תוך והמלקחים הם המניקים למעלה מהלשון ומתחתיו ובא בדרך גלשונם לחיכם דבקה ונקראו מלקוחיי לפי שלוקחים המאכל בעת הלעיסה ובדרש ולשוני מודבק מלקוחי שנדבק לשוני לוושט ראה שנטלתי מ משתי תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה שנ׳ כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו ודל בעבור ש שמר הגלות ולעפר מות תשפתני כלומר קרוב אני ממות כאילו הכין אותי לשמני בקבר שהוא עפר ה מות תשפתני מן שפות הסיר ובדרש אני דומה לכירה שנתונה בין שתי דרכים ועוברים ושבים שופ שופתים עליה : **כי סבבוני כלבים עדת מרעים הקיפוני כארי ידי ורגלי**

כי סבבוני הם האויבים ואני בתוכם כמו מי שסבבוהו כלבים שאין לו דרך לנוס מפניהם ופי׳ סבבוני כלבים אמר המשל והמליצה כארי ידי ורגלי כי הקיפוני כמו הארי שמקיף בזנבו ביער וכל חיה שתראה אותה העגולה לא תצא משם מפחד מורא האריה ומפחדו ויאספו ידיהם ורגליהם וימצא האריה טרפו בתוך עגולתו כן אנחנו בגלות בתוך העגולה לא נוכל לצאת ממנה שלא נהיה ביד הטורפים כי אם נצא מרשות הישמעלים נבוא ברשות הערלים והנה אנחנו אוספים ידינו ורגלינו ועומדים יראים ופחדים בפניהם כי אין לנו רשות לברוח ברגלינו ולהלחם בידינו והנה כאילו ידינו ורגלינו בנחושתים :

אספר כל עצמותי המה יביטו בי : אספר כל עצמותי ואם אבא לספר דברי רזותי לפני גדוליהם ממה שיעשקוני קטניהם המה הגדולי׳ יביטו אלי ויראו כי בעוני בזיון ושנאה כמו אל תראוני שאני שחרחורת ויראוה בך שהוא ענין ראית בזיון ולעג ועצמותי וכן קרבו ריבכם הגישו עצמותיכם ויש מפרשין עצמותי כמשמעו מן עצם ופירשו אספר מענין מספר ופי׳ מרוב כחישותי אוכל לספור כל עצמותי והמה יביטוני דל בשר ורע תאר וילעיגו לי :

יחלקו בגדי להם ועל לבושי יפילו גורל : יחלקו בגדי להם יקחו ממוננו ויגיע כפינו עד שאפי׳ בגדינו ולבושינו יחלקו להם ויפילו גורלם עליהם : **ועתה יהוה אל תרחק אילותי לעזרתי חושה : ואתה יהוה אל תרחק אילותי** כשתראה הצרות האלה אל תרחק כי אתה אילותי וכחי ולא בטחתי אלא בך על כן לעזרתי חושה :

הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי : הצילה מחרב נפשי מחרב הגלות שלא אספה בגלות כלב ואריה וראמים הוא משל על מלכי אומות העולם אשר אנחנו בגלות ביניהם וכל אחד לפי גדולתו קורא אותו ויחידתי היא הנשמה שהיא יחידה שוכנת בבתי חומר ואין דומה לה כי הנפש המתאוה הוא הגוף :

הושיעני מפי אריה ומקרני רמים עניתני : הושיעני מפי אריה כי הראם ינגח בקרניו כמו שאמר בהם עמים ינגח יחדיו ועניתני כמו העניני ורבים כמוהו בדברי נבואה או פירושו כי פעמים רבות הושעתני מצרות גדולות שהתשועה מהם כמו הנושע מקרני רמים שהוצאתני משאר גליות כן הושיעני עתה מפי אריה : **אספרה שמך לאחי בתוך קהל אהללך : אספרה שמך לאחי** כשתושיעני מפי אריה ומקרני רמים שתוציאני מן הגלו׳ אז אספרה שמך לאחי בתוך קהל אהללך ואחי הם בני אדום שאנחנו ביניהם בגלות וכן בני ישמעאל ובני קטורה כי כולם בני אברהם אבינו או פי׳ אנחנו אשר בגלות כספר הנסים והנפלאות שעשה עמנו האל בגלות לעשרת השבטים שגלו בלחלח וחבור ולא היתה יד האומות שולטת עליהם כמו עלינו :

יראי יהוה הללוהו כל זרע יעקב כבדוהו וגורו ממנו כל זרע ישראל :

יראי יהוה הללוהו כך יאמרו בעת התשועה ופי' יראי מישראל ותחילת הזה כמו יראי
יי ברכו את יי בית הלוי בית אהרן בית ישראל והטעם כל אחד לפי מעלתו ושכלו ולפי קרבתו אל ה
האל והנה הזכיר בזה הפסוק האהבה והיראה כן הכבוד והיראה כי יראי יי יגיעו מן היראה אל האהבה ו
וגורו ממנו כל זרע ישראל אותם שלא הגיעו עדין אל האהבה ובדרש ר' יהושע בן לוי אומ' יראי יי
אילו יראי שמים ר' שמואל בן נחמני אומר אילו גירי הצדק לעתיד לבא ורבנן אמרי יראי יי אילו ה
הכהנים כל זרע יעקב אילו הלוים כל זרע ישראל כמשמעו :

כי לא בזה ולא שקץ ענות עני ולא הסתיר פניו ממנו ובשועו אליו שמע :

כי לא בזה ולא שקץ וכן יאמרו בהתורם כשיצאו מן הגלות כשהייתי בגלות לא בזה ולא
שקץ ענין תועבה כמו אל תשקצו את נפשותיכם ענות מענין עוני ויש מפר' תפלת עני מה שעונה
בפיו כמו מענה לשון שמע פעל עבר בשקל כי חפץ בבת יעקב : **מאתך תהלתי בקהל רב
נדרי אשלם נגד יראיו : מאתך תהילתי**
יאמר כל אחד ואחד מישראל או כל ישראל
כאחד כמו שהם דברי המזמור התהלה שאני אהללך בקהל רב שהאומות מאתך היא כי אתה גרמת לי את
התהלה שהושעתני . נדרי שנדרתי אשלם נגד יריאיו כי כל האומות יראוהו או כמו שאומר יזכרו ויש
וישובו אל יי כל אפסי ארץ : **יאכלו ענוים וישבעו יהללו יהוה דרשיו יחי לבבכם
לעד : יאכלו ענוים ישבעו**
ישראל שהם ענוים כי הגוים היו גאים עד עת גאולת ישר'
וכן ישראל הם דורשיו שהם דורשי אותו בגלות וכשיהיו נגאלי' יאכלו וישבעו משלל אויביהם ויתענגו
הפך ממה שהיו בגלות ויאמרו להם יחי לבבכם לעד ופי' על דרך ותחי רוח יעקב הפך וימת לבו כי הרוח
החיה היא בלב וכשהאדם בצרה לבו מת כמו שאמר ולבי חלל בקרבי וכשיבא לרווחה הנה יחיה לבבו וט
וטעם לעד כי לא יגלו עוד אלא יהיו בארצם שמחים לב הם ובניהם עד העולם :

יזכרו וישבו אל יהוה כל אפסי ארץ וישתחוו לפניך כל משפחות גוים :

יזכרו וישובו אל יהוה יזכרו האומות העוני והדלות שהיו בהם ישראל בגלות ויראו
הישועה הגדולה וישובו אל יי כל אפסי ארץ וישתחוו לפני כל משפחות גוים לפני דבר הנבי' כנגד השם
כי ליהוה המלוכה ומושל בגוים : כי ליהוה המלוכה אז יכירו
כל הגוים
כי ליי המלוכה ואז יהיה מושל בגוים כמו שאמר והיה יי למלך על כל הארץ :

**יאכלו וישתחוו כל דשני ארץ לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה זרע יע
יעבדנו יספר לאדני לדור : יאכלו וישתחוו כל** פי' אדוני אבי הפסוק לשני
פנים כי הגוים שישובו אל
יי שהיו דשנים ורעננים כן יהיו עתה כי האל יקבל אותם בתשובתם יאכלו וישתחוו לאל ויודו לו על ה
הטובה אבל יש מן הגוים שאפילו יכרעו לפניו לא יקבל אותם שהרגו ישראל שהם יורדי עפר כלומר
שיהיו בגיהנם ולא יחיה האל נפש אחד מהם כמו שאמר הנביא ונקיתי דמם לא נקיתי כי כל הרעות שע
שעשו לישראל יוכלו לתת תשלומים כמו שאמר תחת הנחשת אביא זהב אבל דם האדם לא יוכל לשלם
לפיכך יהיה נפשם תחת נפשם ונכון הוא וזה הפירוש אבל החכם ר' אברהם פי' בענין אחר כל הפסוק ואו
ואמר דשני ארץ הם המתענגים בעולם הזה לאכול כל רצון ואם יתעדנו בעולם הזה באחרית ימיהם ישת
ישתחוו ויכרעו לפני המלאך האוסף רוחם ולא יוכל אחד מהם להחיות נפשו וזהו רמז כי האבד נפשם

בעולם הזה הפך הענוים שאמר בהם יחי לבבכם לעד וזה שאמ׳ לפני המלאך האוכל אותם היא דרך חרש
וכן אמר ברש׳ כי לא תכרע כל ברך זה יום המיתה שנ׳ לפניו יכרעו כל יורדי עפר : זרע יעבדנו אבל
זרע שיעבדנו הם זרע ישראל שעובדים אותו תמיד יספר ל׳ײ לדור הוא יקרא ויספר בשם ײ ויאמרו
עליהם עם ײ כי אעפ׳ ששאר האומות ישובו אל ײ לא יקרא עם ײ אלא ישר׳ והוא לבדו יספר ל׳ײ
לכל דור ודור : יבאו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה : יבאו ויגידו צדקתו

שעולים מהגלות שיבואו מכל אפסי ארץ ויגידו צדקותו לעם שהיה נולד מהם לבניהם יגידו צדקתו שם
שעשה להם כי הם לא ראו את מעשה ײ אשר עשה עמהם ואבותם הגידו להם וזה המזמור פי׳ אותו ה
הנוצרים על ישו והוא מספר על הרעו׳ שעשו לו ישראל והו׳ צועק הבן לאב מתוך הצרו ואומר אלי אלי
למה עזבתני וכן כל המזמור מלת כארי ידי ורגלי אמרו כרו לשון כי יכרה איש בור שתקעו מסמרות ב
ידיו וברגליו כשתלו אותו והטעה אותם הפסוק ונפשו לא חיה ואמרו כי הוא זה אלוה שיכרעו לפניו
כל יורדי עפר והוא לא רצה להחיות את נפשו כי בתנאי זה ירד לקחת בשר שיהרגו הבשר ויושעו בזה
יורדי גהינם לפיכך לא לא רצה להחיות נפשו אלא מהר עצמו ביד ההורגים אותו ועתה ישיבו לאותם
מה שפיהם מדבר הם אומרי׳ כי לא להחיות נפשו ולהצילה מיד ההורגים אותו אם כן למה היה צועק אלי
אלי למה עזבתני רחוק מישועתי והוא לא רצה להיות נושע ואמר ולא תענה והוא לא רצה להיות נענה
ועוד אם הוא אלוה הוא עצמו יושיע עצמו ועוד שאמר תהילות ישראל והם המריעים לו היאך אמר
שהם מהללים האל ועוד אמר בך בטחו אבותינו ואם הוא כמו שהם אומרים לא היה לו אלא אב אחד ועוד
ועוד האלוה יאמר על עצמו תולעת ולא איש והנה אמר גל אל ײ יפלטהו אם על הבשר לא פלטהו ולא
הצילהו ואם על האלהות לא היה צריך הצלה ואמר כי אתה גוחי הוא עצמו הוא המוציאו מבטן ואמר
אספרה שמך לאחי והאלוה אין לו אחים והספור וההלל וההוראה אחר ההצלה היא והנה הוא לא נוצל א
ואמר כל זרע יעקב כבדוהו וגורו ממנו כי לא בזה ולא שקץ ענות עני וישראל היו המריעי׳ לו בענותו
כזה האב ושקץ והסתיר פניו ממנו ובשועו אליו לא שמע הנה כל דבריו שקר ונסר כל משפחות גוים
הנה היהודים והישמעאלים לא יאמינו בו :

כג מזמור לדוד יהוה רעי לא אחסר : מזמור לדוד המזמור הזה אמרו
דוד על עצמו כש
כשיצא מנרדף לדרורה או נאמר על ישראל שיאמרו כן בצאתם מהגלות לפיכך סמכו למזמו׳ של מעלה
וזה וברש׳ מפרש אותו על שני הפנים : בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני
בנאות דשא ירביצני
מדבר ברור בשעה שברח מפני שאול ושם כתוב שם וילך דוד ויבא יער
חרת ולמה נקרא שמו יער חרת שהיה מנוגב כחרת והרטיבו הקבה׳ מעדן טובו של עולם הבא שנ׳ כמו
חלב ודשן תשבע נפשי נפשי ישובב זה המלכות שלא היה עלי זכות אלא למען שמו :
גם כי אלך בגי צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבטך ומשענתך המה ינחמ
ינחמוני : גם כי אלך בגיא צלמות זה מדבר זיף לא אירא רע למה כי אתה
עמדי שבטך ומשענתך שבטך אילו הייסורין ומשענתך זאת התורה :
תערוך לפני שולחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה
תערוך לפני שולחן זו המלכות נגד צוררי דואג ואחיתופל דשנת בשמן ראשי יכול על
ידי ייסורין הלמוד לוסר :

אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית יהוה לאורך ימים :

אך טוב יטול בעולם הזה הכל אך טוב וחסד ירדפוני : לאורך ימים זה כ״ה העיקר׳ ורבותינו פירשו
קריאה בישראל בנאות דשא ירביצני ואני ארעה את צאני ואני ארביצם על מי מנוחות ינהלני ועל פי
הכתוב יעלה על שפתו מזו ומזו וגו׳ ונעלהו לתרופה לתרופה רב שמואל הוה אמר לתרופתא ורב אמר לה
להתירה פה אלמים ור׳ יוחנן אמר להתיר פה עקרות נפשי ישובב זה טובו שלעולם הבא ועתה אפרש
המזמור על דרך פשוטו יי רועי לא אחסר המשיל עצמו לשה והאל רועה אותו ואמר יי רועי וכיון
שהוא רועה אותי לא אחסר דבר בנאות דשא ירביצני פי׳ בנאות מקום דשא ואלה נאות שמות׳ במשק׳
ויי נוה נוות ואהל הרועים נוה כמו אני לקחתיך מן הנוה אל נוה איתן נוות כרות רועים ובתמורת הרוז׳
באלה ונרמז נאות השלום ועל נאות מדבר קינה כי דשאו נאות מדבר והרועה הטוב נוהג את צאנו ורו׳
ורועה אותם במקום דשא ושם ינוח אהלו וירעו בבקר ובבעות היום ובעת הצהרים ירביצם בצל אהלו כ׳
כמו שכתוב איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים וכשירצה להשקותם ינהלם על מי מנוחות כלומר מים ש׳
שילכו לאט ולא כנחל שוטף פן ישטפו אותם המים בבואם לשתות לפיכך אמר על מי מנוחות ינהלני :
נפשי ישובב ישובב ינוח כמו הרועה הטוב שלא ייגע הצאן ולא ידחפם אלא ינהלם לאיטם עלות ינהל
ובזרועו יקבץ טלאים וישובב מענין משובה ונחת ינחני במעגלי צדק כמו הרועה הטוב שלא ינהג צ׳
צאנו בהרי׳ ולא יעבירם מהר אלא הר ומהר אל גבעה אלא במעגלי צדק כן הוא ינחני במעגלי צדק וכל
זה למען שמו לא שאני ראוי לכך גם כי אלך בגיא צלמות גם אם יקרה לי שאהיה במקום סכנה שהוא
דומה לגיא צלמות הוא הקבר שהוא מקום החשך כמו שאמר בטרם אלך ולא אשוב אל ארץ חשך וצל׳
וצלמות לפיכך דימה הצרה לקבר כמו שהיה דוד פעמים רבות בסכנה אמר כי מרוב בטחונו באל לא היה
ירא שיבואהו רע כי אתה עמדי כי בטחתי שאתה עמדי כמו שאתה עם כל דורשיך ומשענתך ומאמר
שהמשיל האל לרועה אמר שבטך ומשענתך כי הרועה ירעה הצאן במטה אשר בידו וישען עליו כשי׳
כשיעמוד ואמר המה ינחמוני שהוא אחד לפי שזכרו בשנים מטה ומשענת בלכתו והמשענת בעומדו :
תערוך לפני שלחן עתה השיב המשל למליצה אמר תערוך לפני שלחן נגד צוררי שיראו בכבודי ויר׳
וירקב עצמם לקנאתם דשנת בשמן ראשי הדשן הוא השומן והלחות ואם יהיה הראש דשן יהיה כן כל
הגוף ורל כי לא יחסר דבר כי כל מה שהוא צריך יזמין לו האל כוסי רויה שלם עם לשד הפועל כי בלא
הראות לשד הפועל למען ספות הרוה ופי׳ שבעה כלומר שהיא שבעה לעולם ויהיו לעולם שבעי השותי׳
בה וכל זה לרב הטוב שנתן לו האל ולכל עמו אך טוב וחסד ירדפוני אני מודה לך בטובה שנתת לי עד
היום אך זה אני מבקש ממך שירדפני טובך וחסדך כל ימי חיי ולא יטרידוני מלחמות ועסקי העולם שא׳
שאוכל לכות בבית יי לאורך ימי ולהתבודד שם ואכין לבי ומחשבתי לעבודתך וליראתך ושבתי מענין׳
בטובה ונחת או הוא פי׳ ישבתי כמשמעו רל שיתמיד הליכתו שם פעם אחר פעם ופי׳ בבית יי מקום הא׳
הארון ופי׳ לאורך ימים כמו שאמר כל ימי חיי אך היה מבקש שחייו יהיו ארוכים לפי שנות האדם וזהו
לאורך ימים :

כד לדוד מזמור ליהוה הארץ ומלואה תבל וישבי בה כי הוא על ימים יסדה ועל
נהרות יכוננה :

לדוד מזמור : זה המזמור חברו דוד שיאמרו אותו כשיכניסו
הארון לבית קדש הקדשים והיה זה אחר שהעלה
עולה בהר המוריה ונגלה אליו המקום וידע כי שם יהיה בית יי כמו שכתוב בדברי הימים ואמר ליי ה׳
הארץ ומלואה תבל ויושבי בה ואעפ״י שכל הארץ היא ליי זה ההר נקרא הר יי ומקום קדשו כי הוא מ׳
מכוון כנגד כסא הכבוד והארץ הוא כולל כל הארץ כמו את השמים ואת הארץ ותבל הוא מקומות הישו׳

היישוב לפיכך אמר עם הארץ ומלואה ועם תבל ויושבי בה וכונן הארץ על ימים ועל נהרות לצורך ה
הברואים עליה אבל זה ההר לא כונן אותו לכל הברואים ואף לא לכל בני אדם אלא לנקי כפים ובר לבב
והוא זרע יעקב שהם מבקשי יי ונשמור שיהיו נקיי כפים וברי לבב וכן היו פעמים רבות כמו בימי יהו
יהושע ובימי הזקנים אשר האריכו ימים אחריו וכמו שאמר ויעבדו את יי כל ימי יהושע וכן בימי ה
השופטים כל ימי השופטים ובימי שמואל אשר וינהו כל בית ישראל אחרי יי ובימי דוד ושלמה וכן
בימי שאר המלכים שהיו טובים ולא היה כזה באומה אחרת לעבוד את השם יותר לפיכך אמ׳ כי לא יעלה
להר יי הקדש הזה כי אם דורשי יי והם בית יעקב ובדרש ליי הארץ ומלואה זו ארץ ישראל כי הוא
על ימים יסדה שיושבת על שבעת ימים ועל ארבע נהרות ואילו הם שבעה ימים ימא רבא ימא דסיכני
ימא דטבריא ימא דסלחא ימא דחולתא ימא דשילייתא ימא דאספמיא ארבע נהרות
ירדן וירמוך וקרמיון ופיגא כי הוא על ימים יסדה ופי׳ על ימים ועל נהרות סמוך לימים ונהרות כמו ו
ועליו מטה מנשה ואמרו כי אין ישוב רחוק מן הים יותר יום וזה להועלת הלתות לברואים וכי הנהרות לה
להועלת הברואים וזהו כמו שאמר לשבת יצרה שכונן אותה כדי שיהיו היושבים בה וטעם כי הוא כי מ
מתחלה לא נבראת כך אלא להיותה כלה תחת המים כי המים היו סובבים אותה מכל צד כמו שהאויר סובב
המים מכל צד והאש סובב האויר מכל צד והנה הארץ תחת המים והאל יצוה שתהיה מתיבתה האתה מגו
מגולה לשבת היושבים בה ואמר יקוו המים אל מקום אחד ותראה היבשה :

מי יעלה בהר יהוה ומי יקום במקום קדשו : מי יעלה בהר

שאין ראוי לכל אדם שיעלה בו לפי שהוא מקום הקודש והחשובה .

נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה :

נקי כפים ובר לבב והנה הזכיר שלשת הכונות האדם שבהן זה המעשה והדיבור והמחשבה
ובשלשתם יהיה האדם שלם שיהיה נקי במעשיו ובר בלבבו אשר לא נשא לשוא נפשי כיוד והוא מאמ׳
כמו לא תשא את שם יי אלהיך לשוא ונפשו הוא שמו וכן אמר נשבע יי בנפשו וכתב נפשו ב
בנו׳ ול אתי׳ נפשו של הנשבע לא ישא לשוא ולא נשבע למרמה כי אם באמת ובצדקה ואותה השבועה
היא מצוה לירא השם כמו שנ׳ ובשמו תשבע ואמר אותו האחר את יי אלהיך תירא ואותו תעבוד וב
ובשמו תשבע כשיהיו בך אילו המדות אז בשמו תשבע וכן הוא אומר ונשבעת חי יי באמת במשפט
ובצדקה : ישא ברכה מאת יהוה וצדקה מאלהי ישעו : ישא ברכה

מאת יי ישא יקח כמו וישאו להם נשים על דרך קח נא ברכה מאת עבדך או פי׳ ישא אליו הנושא כמו
וישא משאות מאת פניו אליהם אותם שיעלו בבית יי ישא ברכה מאת יי שיתן להם ברכתו וצדקתו ו
ויושיעם מכל צרה מאלהי ישעו : זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה :

זה דור דורשיו מי הוא שיעלה בהר יי ובמקום קדשו שהוא נקי כפים ובר לבב זהו דור דורשי
יי והם ישראל וכן בימי שלמה שבנה הבית וכתוב דורשי כנגד דור שהוא דרך כלל לשון יחיד וקרי דור
דורשי כנגד הפרטים שהם רבים : מבקשי פניך כנגד האל מדבר המשורר הם הם שיבקשו פניך בבית
המקדש יעקב והם ישראל כי זרע יעקב נקראים בשם יעקב כמו ואתה אל תירא עבדי יעקב ואחרים זו
זולתו ומלת סלה פירשתיה במזמור השלישי ואיני צריך לפרשה בכל מקום :

שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד :

שאו שערים ראשיכם הדרש הוא ידוע שדבקו השערים זה בזה בשעה שמבקש שלמה

להכניס הארון בבית קדש הקדשים ולפי דרך הפשט נראה לי דרך משל כמו ירעם הים ומלואו יעלוז ה
השדה וכל אשר בו וכן אמר שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם. כי כבוד גדול התקבלו היום ש
שיבוא בכם מלך הכבוד ולפי ששכן הכבוד על הארון בין שני הכרובים קראו בשם יי׳ מלך הכבוד וכן
אשר נקרא שם כי שם יי׳ צבאות עליו וכן נקרא ארון כל הארץ וכן נאמר עליו קומה יי׳ שובה יי׳ ו
וכן אמר עליו עלה אלהים בתרועה ואמ׳ פתחי עולם שעד עתה כשנע הארון ממקום למקום בא מן המדבר
לגלגל ומן הגלגל לשלה ומן שילה לארץ פלשתים ומארץ פלשתים לבית שמש ומבית שמש קרית יערים ומקרית יע
יערים לבית עובד אדום ומבית עובד לעיר דוד ועתה הכניסוהו במקום שיהיה שם לעולם לפיכך אמר פ
פתחי עולם וכן אמר מכון לשבתך עולמים ושער יקרא האסקופה עם המזוזות כמו שהוא ופתח יקרא
מה שנשאר מן השער מן הדלתות ולחוץ ולכך נקרא פתח שהוא כפתח הבית :

מי זה מלך הכבוד יהוה עזוז וגבור יהוה גבור מלחמה׃ מי זה מלך

וכאילו שואלים השערים מי זה מלך הכבוד והתשובה עזוז וגבור גבור מלחמה ואמר אלה הפעמי׳
לפי שהארון הוא יוצא עמהם במלחמה והיו מנצחים בו אויביהם :

שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד׃ שאו שערים

הכפל כמנהג הלשון כפל ענין במלות שונות והחכם ר׳ אברהם בן עזרא כתב כי זה הפסוק השני רמז ל
לשוב הכבוד בבוא הגואל ופי׳ ושאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם כי ראשיכם שזכר עומד במקו׳
שנים כמנהג הלשון :

מי הוא זה מלך הכבוד יהוה צבאות הוא מלך הכבוד סלה

מי הוא זה מלך הכבוד ובזה הפסוק לא הזכיר גבור מלחמה והטעם לפירושינו כי אחר
ששכן הארון בבית עולמים לא יצא עוד למלחמה לפיכך היתה התשובה כשמת הענין יי׳ צבאות הוא
מלך הכבוד סלה שנראה בכבודו בבית העולמים וכן אמר שלמה יי׳ אמר לשכון בערפל ואמר יי׳ צבאו׳
לפי שכל צבאות ישראל היו באים בזה הבית ולא יקריבו אלא בו ולפירוש החכם הזכיר גבור מלחמה בר
בראשונה כי בשכון הכבוד בין ישראל ישכנו לבטח ואין להם מלחמה כי לא יפחד מאויב ולא הזכיר
בשבית מלחמה בעבור וכתתו חרבותם לאתים והארץ השקוט מכל מלחמה וטעם יי׳ צבאות שיהיו אנשי
ברור כמו מלאכי השם כי נקרא יי׳ ככה בעבור צבא השמים :

כה **לדוד אליך יהוה נפשי אשא׃** **לדוד אליך** זה המזמור נאמר
באלף בית וכן
יש אחרים בספר כמוהו יש אות בראש כל פסוק ויש בפסוק אחד שתי אותיות ולא נודע אלינו מפני
מה באילו יותר מבאחרים אלא אם כן נזדמן לו בפיו ברוח הקדש ויראה שכל מזמור שנ׳
באלף בית לפי גדלו והנה אין בו בית בראש פסוק ולא וו ולא קוף ויש בו ריש שתי
פעמים ויש אומרין כי הבית היא מלת בך הסמוכה לאלהי וכן ויו ולמדני ולא נודע באמת והדרש אומר
בך כב אותיות ופי׳ נפשי אשא דרך תחינה כמו נשא לבבינו אל כפים ויש מפרשי׳ דרך מנחה כמו וישא
משאות מאת פניו אליהם ובדרש כמו ואליו הוא נושא את נפשו כמו השכיר שמקוה שכרו כן אקוה
שבך נחסרך רא׳ נפשי אשא זהו שאמר בידך אפקיד רוחי פדית אותי יי׳ אל אמת כשהאדם ישן מפקי׳
רוחו אצל הקבה שמא עשר שחרית ולא מצאה הרי כתוב יי׳ אל אמת אמר ר׳ אלכסנדרי בנוהג שבעולם
אדם מפקיד אצל חבירו חדשים ומחזירן ישנים אבל הקבה אינו כן אדם יגע במלאכתו כל היום ולערב
נפשו יגעה ושחוקה והוא ישן ומשליך נפשו אצל הקבה ובשחרית היא חוזרת לגופה חדשה ונותה דכתיב
חדשים לבקרים ר׳ סימון בשם ר׳ שמעון אומר ממה שאתה מחדשינו בכל בוקר ובוקר אנו יודעים ש

שרבה אמונתך להחיית המתים :

אלהי בך בטחתי אל אבושה אל יעלצו אויבי לי : אלהי בך בטחתי

בך בטחתי ולא באחר לפיכך התחננתי לפניך שלא אבושה שאם לא תתן לי שאלתי הנה יש לי בושת בבט
בבטחוני וכן הוא אומ׳ בושו כי בטח בך בטחו ולא בושו ואם תתן לי שאילתי שבטחתי בך שהתחננה לא
אבוש ולא יעלזו אויבי לי : גם כל קויך לא יבושו יבושו הבוגדים ריקם :

גם כל קויך
לא עלי לבדי אני מבקש שלא אבוש אלא גם על כל יראי שמך שמקוים לך אבל אותם האנשים שהם ב
בוגדים בי ריקם אותם יבושו מסברם כי אין סיברם ובטחונם בך ובמדרש׳ גם כל קויך אילו ישראל אמר
דוד בשעה שאני עומד בתפילה לפניך עלי ועל עמך ישראל אני מתפלל אל תהי תפילתי מאוסה לפניך
מפני שעיני כל ישראל תלויות בי ועיניי תלויות בך אם אתה שומע תפלתי כאילו שמעת תפילתם :

דרכיך יהוה הודיעני ואורחותיך למדני : דרכיך יהוה הודיעני

אורחותיך למדני כפל ענין במלות שונות ופי׳ דרכיך יי׳ הודיעני כמו שבקש משה ע״ה בהודיעני נא
את דרכיך וארעך כי כשידע דרכיו ידענו ופי׳ הדבר שישכילהו הנמצאות כולם שישיג טבעם והקשרם
קנתם בקנתם וידע הנהגתו להם בכלל ובפרט וכן שאל משה ע״ה בהראיני נא את כבודך שאל גם כן ד
דוד ואמר הדריכני באמתיך והוא אמתת מציאותו :

הדריכני באמתך ולמדני כי אתה אלהי ישעי אותך קויתי כל היום :

הדריכני באמתך אמר כשאלה ראשונה הודיעני שהיא חכמה שיוכל האדם לדעת אותה
והיא חכמת הטבע ומשנה ידע הבורא כי היא כסולם לידיעת האלהות ושנה ידע האדם הבורא מה שיוכל
לדעת והוא גופו אבל אמתת מציאותו ועצמו כפי שהשיג הנפש לא יוכל לדעת בעודו בגופו כמו שאמר
כי לא יראני האדם וחי לפיכך אמר הדריכני באמתך כאדם המדריך הנער ללכת מעט מעט עד
שירגיל וילך מעצמו וכן פי׳ ולמדני הרגילני כמו הדריכני וכן כעגל לא לומד למו מדבר שעניינם הרגל
כי אתה אלהי ישעי שתושיעני ממכורות העולם הזה ותתן לי לב לקנות העולם הבא והוא ידיעת האמת
אותך קויתי כל היום כמו שויתי יי׳ לנגדי תמיד ופי׳ קויתי כל היום כמו כל הימים :

זכור רחמיך יהוה וחסדיך כי מעולם המה : זכור רחמיך זכור לי עתה
רחמיך וחסדיך
שהיו לי תמיד וזהו כי מעולם המה כלומר בעת היצירה היו לי רחמיך וחסדיך בבטן אמי ובגידולי אחרי
צאתי וכיון שגידלתני והבאתני עד הלום ראוי לך לחמול עלי כי מעשה ידיך אני כמו שאמ׳ איוב זכור
נא כי כחומר עשיתני וחסדיך הראשונים זכור וחטאות נעוריי אל תזכור :

חטאות נעורי ופשעי אל תזכור כחסדך זכר לי אתה למען טובך :

חטאות נעורי ופשעי אל תזכור ופי׳ אותם שבימי נעורים יקראו חטאות שלא שלמה
דעת האדם ואין שם פשע כי הפשע הוא המרד וכשיהיה אדם מזיד בבואו בימים מעשרים שנה ומעלה
שהוא ברעתו יקרא פשע כי הוא מכיר ויודע ועובר המצוה הרי הוא מורד בארון המצוה אותו והתפלל
על כולם שלא יזכור לו האל לא זה ולא זה אלא יזכור לו חסדיו ויגמלהו בחסד ולא במשפט למען
טובך יי׳ לא למעני אלא למען טובך שאתה טוב וסלח : טוב וישר יהוה על כן יורה
חטאים בדרך : טוב וישר
לפי שהוא טוב וישר לא ימאס המחטאים אלא

אם ירצו לשוב יקבלם ויורה אותם הדרך הישרה ופי׳ בדרך מפתחות הבית הדרך הידועה והוא דרך התשובה
והיא ידועה לבני אדם מאותו מימי בראשית שהורה דרך התשובה לקין החוטא ואמר לו אם תטיב שאת:

ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו כל ארחות חסד ואמת לנצרי בריתו ועדותיו: ידרך ענוים במשפט

אותם הנכנעים ושבים מחטאם ידריכם במשפט יפתח להם דרך
התשובה ויכין לבם לדעת משפטי האל ודרכיו וזהו וילמד ענוים דרכו והוא כפל ענין במלות שונות ו
וטעם במשפט בפתחות הבית כי הוא ידוע בתורתו והחכם ר׳ שלמה בן גבירול פירש והענוים מגיעים
אל רצון הבורא במדת הבושת ומשיגי העולם הקיים ולומדים דרכו כמו שנ׳ ידרך ענוי׳ במשפט וילמד
ענוים דרכו: כל ארחות ה׳ כי כל דרכיו חסד ואמת והם כל הדרכים אשר צוה בתורתו ללכת בהם הם
חסד ואמת אין בהם נפתל ועקש לנוצרי בריתו ועדותיו לא למעקשי נכונה שלא יוכלו להכיר האמת ו
וכן הוא אומר כי ישרים דרכי ה׳ צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם:

למען שמך יהוה וסלחת לעוני כי רב הוא: למען שמך יהוה וסלחת

שנקרא שמך טוב וסלח וסלחת לעוני כי רב הוא העון המיותר שהוא גדול מכל העונות שעשה והוא ע
עון בת שבע אמת אעפ׳ שביקשתי מלפני׳ מחילה על חטאי ופשעי על אותו העון אני שונה לך לבקש
מחילה כי רב הוא: **מי זה האיש ירא יהוה יורנו בדרך יבחר: מי זה האיש ירא יהוה**
מי שירצה להיות ירא ה׳ יכין לבבו כי האל יעזור אותו ויורינו בדרך שיבחר האל שילך בה האדם והוא
הדרך הטובה ויש מפרשין שיבחר האדם. **נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ:**

נפשו בטוב תלין אם יאחז הדרך שיורינו נפשו בטוב תלין במותו וזה עיקר שכר האדם
וזרעו ירש ארץ למען צדקתו ויושרו יברך האל בניו אחריו בגללו: **סוד יהוה ליראיו ובריתו להודיעם: סוד יהוה ליראיו**
סוד ה׳ לא יגלה כי אם ליראיו
כי המתעסקים בחכמה אם לא יהיו יראי האל ושלמים במצותיו לא יגלה להם סוד האל ובריתו להוד
להודיעם בריתו מגלה להם סודו והברי׳ הוא שכורת עם הנשמה להשכילה ולאספה אל כבודו בהפרדה מ
מהגוף וכן קראו ברית באמרו למשה רעה הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך והברית הוא שחננו אור
השכל ודבקו נפשו בעליונים ואמר לו נגד כל עמך לומר זה שעשיתי עמך הוא אות רוחני שלא יכיר א
אדם בו זולתך אבל אות אחר גשמי אעשה עמך נגד כל עמך והיא קרינת פניו ושהאות הגשמי יכירו ו
וידעו כי אות רוחני חננתיך: **עיני תמיד אל יהוה כי הוא יוציא מרשת רגלי:**

עיני תמיד אל יהוה כי הוא מבטי ואליו אני נושא את עיני לא לעזרת אחר כי הוא יוציא
מרשת רגלי פי׳ מרשת העונות או פי׳ מרשת האויבים לפי מחשבתם שהם חושבים ללכדני ועל האויבי׳
מאומות העולם דבר שהם אויבי ישראל כמו שאמר בסוף המזמור ועד הנה דבר בצרכי הנפש ועתה יד
ידבר בצרכי הגוף שיצילהו מאויביו כמו שדבר בהם בתחילת המזמור אל יעלצו אויבי לי כי גם הם מ
מצרכי הנפש כי אם ישרידוהו האויבים במלחמתם לא יהיה לו פנאי בצרכי הנפש:
פנה אלי וחנני כי יחיד ועני אני: פנה אלי וחנני אעפ׳ שאני מלך ויש לי עם
רב יחיד אני כי אינני בוטח
ברוב חיל אלא בגבורתך לבד ועני פי׳ נכנע כמו ימלוך עני בעשו כלומ׳ אעפ׳ שאני מלך אינני מתגאה

במלכותי אבל אני שפל ונכנע ובמדרש וכי יחיד היה דוד והלא כתוב אתם הששי דוד השביעי וכי עני היה דוד והלא כתוב הלא בעניי הכינותי לבית ה׳ זהב ככרים מאה אלף אלא אמר דוד לפני הקבה רבונו של עולם לפי ששמתני מלך על בניך ועיניהם תלויות בי ואני יחיד כנגדן וכולם צריכים לי ואני עיניי תלויות בך שהם בניך לפיכך אומ׳ יחיד ועני אני : **צרות לבבי הרחיבו ממצוקותי הוציאני**

צרות לבבי הרחיבו

הרחיבו הצרות מושבם בלבי כלומר כי רבות הם ובאמרו כי הצרו׳ הרחיבו הוא דרך צחות לכן אני צועק אליך מהם שתוציאני ממצוקותי שאני נלכד בהם כי אם לבבי נלכד במצוקות וצרות לא יהיה לבבי פנוי לעבודתך : **ראה עניי ועמלי ושא לכל חטאתי : ראה עניי ועמלי**

עניי כמו שפירשתי עני ועמלי שאני עמל במלחמות ושא לכל חטאתי שיהיה עניי כפרת חטאתי כי לא למינוה עמלי הוא שאני נלחם בעד ישראל . **ראה אויבי כי רבו ושנאת חמס שנאוני :**

ראה אויבי כי רבו

ראה אויבי פלשתים ואדום עמון ומאבו וארם ושנאת חמס שנאוני שלא הרעותי להם והם נלחמים בי ובמדרש אם עשו שונא ליעקב לפי שנטל ממנו הבכורה לברברים מה עשה לגותכיים מה עשה הוי ושנ ושנאת חמס שנאוני : **שמרה נפשי והצילני אל אבוש כי חסיתי בך :**

הצילני מידם כי הם אורבים לנפשי לפי שלא המליתו על ישראל מעת שמלכתי :

תם וישר יצרוני כי קויתיך : תם וישר יצרוני כי עמי התום והיושר ועמם העול והחמס והתום והיושר

יצרוני מרעתם כי בכל צרותי קויתיך : **פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו :**

פדה אלהים את ישראל

בין עמי בין אחר מותי פדה את ישראל :

כו **לדוד שפטני יהוה כי אני בתמי הלכתי וביהוה בטחתי לא אמעד :**

לדוד שפטני יהוה וראה אם לבבי ישר אליך וכפי לבבי שפטני כי אני בתמי הלכתי כלומר בתם לבבי ובכל אשר היה לי בטחתי בה׳ לפיכך אין ראוי לי שאמעד ובמדרש כתב אחד אומר שפטני וכתוב אחר אומ׳ אל תבוא במשפט את עבדך אמר דוד לפני הקבה בשעה שאתה דן את הרשעי שפטני בשעה שאתה דן את הצדיקים אל תבא במשפט אל עבדך : **בחנני יהוה ונסני צרפה כליותי ולבי : בחנני יהוה ונסני**

וכפי שתמצא בלבי הדינני צרפה כליותי

תמצאם ככסף נקי ואמר כליותי כי הם היועצות ואמר לבי כי הוא המבין ובעל המחשבות וכתב צרפה על כל מחשבה ומחשבה שהיא בלא שום סיג וכפי מחשבותי שפטני כי אעפי שמעשי אינם טובים לפ לפעמים לבי הוא ישר בכל עת ולפי המעשים אמר אל תבא במשפט אל עבדך .

כי חסדך לנגד עיני והתהלכתי באמתך : כי חסדך לנגד עיני לפיכך לא נטה לבי

מאחריך כי תמיד חסדיך לנגד עיני לפיכך התהלכתי באמתך כמו את אלהים התהלך נח שהתהלך בדרכי האלהים באמת וביושר לבב : **לא ישבתי עם מתי שוא ועם נעלמים לא אבא :**

לא ישבתי עם מתי שוא כדי שאלמד ממעשיהם ומדבריהם הרעים ועם נעלמים שעושים

חטא בסתר ונעלמים מבני אדם לפיכך אמר לא אבוא לא נכנסתי עמהם במקום סתרם וענור כפל ענין ב
במלות שונות ואמר : **שנאתי קהל מרעים ועם רשעים לא אשב :**

שנאתי קהל מרעים
הרשעים שנאתי להתחבר עמהם ולשבת אתם אבל מושבי בבית אלהי ושם אלך תמיד וכשארחץ בנקיון
כפי אז אסובבה את מזבחך יי׳ להקריב שם עולותי לא כרשעים שמביאין עולות בידיהם וידיהם דמים
מלאו אבל אני ארחץ בנקיון כפי שלא יהיה בי שום עון כשאבוא להקריב עולות :
לשמוע בקול תודה ולספר כל נפלאותיך : לשמוע בקול תודה

לשמע כמו להשמיע וכן לשמיד מעוזניה כמו להשמיד אמר אבא בית מזבחך להשמיע שם בפני קהל
קדושים תורה בקול רם והוא שיהיה מודה בפניהם על החסדים שעשה לו האל והצילו מכל צרה ולספר כל
הנפלאות שעשה עמו בעתות צרותיו : **אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך**

אהבתי מעון ביתך
קהל מרעים שנאתי אבל מעון ביתך אהבתי והוא הבית שהיה בו הארון ושם הלוים והכהנים נביאים וח
וחסידים וקדושים משרתי האל כמו אסף ואחיו ומקום משכן כבודך כי במקום שהיה בו הארון שם היה
שוכן הכבוד על הנביאים ואנשי רוח הקודש : **אל תאסוף עם חטאים נפשי ועם אנשי
דמים חיי : אל תאסוף עם חטאים**
וכיון שבחרתי אני חברת הצדיקים אל תאסף עם
חטאים נפשי כלומר שלא אמות מיתת חטאים ואנשי דמים כי נפשם כמים הנגרים ארצה אשר לא יאס
יאספו ונפשי תאסף אל כבודך במותי : **אשר בידיהם זמה וימינם מלאה שחד :
אשר בידיהם זימה**
כמו כי זימה עשו ענין תועבה ומעשה הרע כמו ההרג והמכה שיעשו בידיהם וכן השחד שיקבלו כמו
שאמר וימינם מלאה שוחד ויש לפרש בידיהם ברשותם כמו ויקח את כל ארצו מידו וכל טוב אדוניו ב
בידו כלומר ברשותם ממון מקובץ מגזל ועון והוא במעשה והוא זימה : **ואני בתמי אלך
פדני וחנני : ואני בתמי אלך**
שלא אתעסק בדברי מרמה לא במחשבה ולא במעשה
פדיני וחונני פדיני מהצרות וחנני טובך כפי שתראה תם לבבי ואז אודה את שמך ואומר :
רגלי עמדה במישור במקהלים אברך : רגלי עמדה במישור כלומר שלא
מטה רגלי
לפיכך במקהלים אברך יי׳ :

לדוד יהוה אורי וישעי ממי אירא יהוה מעוז חיי ממי אפחד : כז

לדוד יהוה אורי הואיל והוא אורי וישעי ממי אירא אין לפחד מאדם ואמר אורי כי הצרה
דומה לחשיכה והתשועה משנה היא האורה והוא מעוז חיי גם כן ממי אפחד שישיתני כי כמו שישגב א
במגדול להציל נפשו שלא ימיתוהו אויביו כן נשגבתי בו ואין לי ממי אפחד עוד כי הנשגב במגדל עוז
עדיין הוא ירא ופוחד פן יצורו עליו אויביו ויכבשו המגדל או יצורו עליו עד שימות שם ברעב ובצמא
מכל זה אין אני פוחד הואיל והאל מעוז חיי :
בקרוב עלי מרעים לאכול את בשרי צרי ואויבי לי המה כשלו ונפלו :

בקרב עלי מרעים יש מפרשין בקרוב ענין קרב ומלחמה כלומר בהלחם עלי או פירושו

כמשמעו אמר אעפי׳ שהיו קרובים עלי להמיתני זהו לאכל את בשרי לא פחדתי מהם כיון שהאל מעוז
חיי ורראיתי כי כן היה פעמים רבות כשהיו באים צריי ואויביי לי כלומר בעבורי להכשילני ולהמיתני י
ולהפילני המה כרעו ונפלו :

אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח :

אם תחנה עלי מחנה אפי׳ תחנה עלי מחנה גדול ואני במעט עם לא יירא לבבי כי לבי ושכלי
הוא המבטיחי באלהים אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח בזאת האמירה שאמרתי כי ייי אורי וישעי
ומעוז חיי : אחת שאלתי מאת יהוה אותה אבקש שבתי בבית יהוה כל ימי

חיי לחזות בנועם יהוה ולבקר בהיכלו : אחת שאלתי מאת

אמר אמת הוא כי בבטחי בו כי הוא יצילני מכל צרה אעפי׳ שאלה אחת אני שואל ממנו וכפל הענין מ
טור ואמר אותה אבקש להודיע כי בכל לבו מבקש אותה להשקיטו מהמלחמות אעפי׳ שהוא בוטח בהם
שהאל יצילנו מכל נזק אעפ״כ לבו טרוד בהם ומתעסק בצרכי הגוף ואי׳ לו פנאי להתעסק בצרכי הנפש
ושואל מאת ייי שישקיטהו מן המלחמות שלא יצטרך להתעסק בהם כדי שיהא גופו ולבו פנוי לשבת בב
בבית ייי והוא הבית שהיה שם הארון עם הנביאים והחסידים אשר שם הכהנים והלוים כמו אסף ואחיו
ושאר יראי ייי העומדים שם להתעסק עמהם בעבודת האלהים בצרכי הנפש וזהו לחזות בנועם ייי ולבקר
בהיכלו שיהיה לי פנאי לבקר ולחפש בשכלי הנפרדי׳ שהם מלאכי שמים אשר הנפש גזורה מהם ואליהם
תשוב : כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתרני בסתר אהלו בצור ירוממני :

כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתירני כי עתה בהתעסקי בצרכי הגוף יעשה עמי טובה
ויתן שאלתי ויצפנני בסכה מזרם האויבים שלא ישיגוני וזהו ביום רעה שהם חשבו לעשו׳ לי רעה והוא
יסתירני בסתר אהלו וירוממני בצור שלא ישיגני יד אויבי .

ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי ואזבחה באהלו זבחי תרועה אשירה ואזמרה

ליהוה : ועתה ירום ראשי בהנצלי מאויבי שהיו סביבותי ואזבחה באהלו זבחי
תרועה כלומר זבחים עם תרועה ושבח והודאה שהצילני מאויבי׳ רבים ואשירה ואזמרה לו כל זה החסד
הוא עושה עמי אבל זאת השאילה הנזכרת אני שואל ועל זה אמר : שמע יהוה קולי אקרא
חנני וענני : שמע יהוה קולי
וזאת השאילה ששאלתי לבי אומר תמיד בעבורך לפני
בקשו כמו שאמר אף לילות ייסרוני כליותי לבי יסרני בעבורך ואומר לפני שיבקשוך והיה מגמתם א
אליך ובעבור זה את פניך ייי אבקש וזו היא השאילה ששאלתי כי לבי יעצני כן :

אל תסתר פניך ממני אל תט באף עבדך עזרתי היית אל תטשני ואל תעזבני א
אלהי ישעי : אל תסתר פניך ממני פניך שאבקש אל תסתירם ממני אל תט באף
עבדך אל תטשני ואל תטרידני בעוסקי העולם הזה
שהם אף וכעס למתעסק בהם כמו שאמר ורתבס עמל ואון : עזרתי היית עד הנה היית עזרת בצרכי הג
הגוף ועתה בשאלי עזרתך בצרכי הנפש אל תטשני ואל תעזבני אלהי ישעי כי הושעתני מצרי כן תו
הושיעני מעמל הגוף ואתעסק בצרכי הנפש :

כי אבי ואמי עזבוני ויהוה יאספני : כי אבי ואמי עזבוני

אחר שיצאתי מגרולס אספתני אתה כלומר זימנת לי מחייתי וצרכי ואחר שאני מעשה ידיך ואספתני עד הלום הורני ייי דרכך :
הורני יהוה דרכך ונחני בארח מישור למען שוררי :

הורני יהוה דרכך כבר פירשנו הדרך ואורח מישור שהיה מבקש למען שוררי הם האויבי המביטין אותו בעין רעה כמו ויהי שאול עוין את דוד והם חושבים כי אין לי חלק בייי :
אל תתנני בנפש צרי כי קמו בי עדי שקר ויפח חמס :
אל תתנני בנפש צרי

בנפש צרי ברצון אויבי ותאותם כמו אם יש את נפשכם ורצונכם שלא יהיה לי פנאי לעבודת האלהים א אלא שאתעסק כל ימי במלחמות בעמל הגוף. כי קמו בי עדי שקר ויפח חמס שהם מעידים בי ומדברים בי דברי חמס לאמר שאני רשע ואיש דמים ואין לי חלק בייי כמו שאמר עליו אלהים עזבו וגו׳ ואמר דבר בליעל יצוק בו :
לולי האמנתי לראות בטוב יהוה בארץ חיים :

לולי האמנתי לראות בטוב הם היו בי עדי שקר ומדברי חמס וכמעט אבדתי מדבריהם לולי שהאמנתי ולא תששתי והאמנתי שיש לי תקוה בייי ואראה בטובו לעולם הבא וזהו בארץ החיי ואמר לחיי העולם הבא ארץ חיים ואעפי׳ שאין לנשמה מקו׳ כל שכן ארץ אלא לפי שנמשל טוב העולם הבא לגן עדן שהוא מקום בארץ להבין השומעים דרך משל כמו שנקרא גם כן משפט הרשעי׳ בגיהנם והוא מקום בארץ סמוך לירושלם והוא מקום נמאס ומשליכים שם הטמאות והנבלות והיה שם אש תמי׳ לשרוף הטמאות ועצמות לפיכך נקרא על דרך משל משפט הרשעים גיהנם ונקרא שכר הצדיקי׳ שהוא מקום המשובח בארץ והיא נקראת ארץ חיים כי כאשר גורש האדם משם נקנסה עליו מיתה . ובדברי רבותינו ז״ל למה נקוד על לולא כך אמר לפני הקבה רבונו של עולם מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו שמא יגרום החטא.
קוה אל יהוה חזק ויאמץ לבך וקוה אל יהוה :
קוה אל יהוה ומרוב האמנתי בייי אני אומר כנגד עצמי כל היום קוה אל ייי אל תחרש לדברי האויבים חזק ויאמץ לבך אתה חזק בד ברכיו והוא יאמץ לבך שלא יחלש לדברי האויבים ותמצא חוזק ויאמץ לבך והקוה אל ייי פעם שנית רל שתהיה בו התקוה תמיד לא תמוש מלבבו :

כח לדוד אליך יהוה אקרא צורי אל תחרש ממני פן תחשה ממני ונמשלתי עם יורדי בור :

לדוד אליך יהוה אקרא גם זה המזמור מענין המזמור שלפני שקורא אל ייי שיתן שאלתו להשקיטו מעסקי העולם ולהניח לו שיהיה פנוי להתעסק בצרכי הנפש שהיא עבודת האלהים ובזה יכופרו לו עונ עונותיו שעברו ותקרב נפשו אל האלהים ואמר צורי אל תחרש ממני מלשמוע אל שאילתי כי יראתי פן תחשה ממני ונמשלתי עם יורדי בור פן אהיה כמו הרשעי׳ יורדי גיהנם שתלך באבדון נפשם כמותם ומלת תחרש כמו תשתוק כלומ׳ שתעשה עצמך כחרש שלא תשמע ולא תענני בתפילתי וכן פן תחשה כמו עת לחשות :
שמע קול תחנוני בשועי אליך בנשאי ידי אל דביר קדשך :

שמע קול תחנוני דביר קדשך הבית שהיה שם הארון כי שם הכבוד וטעם בנשאי ידי כמבקש עוזר מאחר שפורש לו ידו שיקבלהו בעזרתו וכן וכפיו פרושות השמים אפרוש כפי אל ייי והנשיאה ל למעלה כנגד השמים ויהיה פי׳ אל דביר קדשך בדביר קדשך. כמו ונתת את הארון אל העדות אשר אתן

אליך או יהיה אל רביר קרשך כמשמעו כי לנכח המקום ישא ידיו כמו השמים כי הוא על דרך משל כמו סולם לעלות התפלה לכסא הכבוד ועל דרך זה נאמר ותבא תפלתם למעון קדשו לשמים או יקרא דבי קדשך השמים כמו שיקראם היכל והר קודש כמו שפירשנו :

אל תמשכני עם רשעים ועם פעלי און דברי שלום עם ריעיהם ורעה בלבבם :

אל תמשכני שלא אמות מות רשעים כמו שאמר אל תאסוף עם חטאים נפשי וכן כזה המשך ואחריו כל אדם ימשוך אל המיתה דברי השלום כי רוב הרשעים אינם מגלים בעצמם ברשע והם דוברי שלום עם ריעיהם ויחשבו רעה בלבבם :

תן להם כפעלם וכרע מעלליהם כמעשה ידיהם תן להם השב גמולם להם :

תן להם כי אין יודע לבבם אלא אתה שאתה יודע הנסתרות לפיכך שלם להם כמעשיהם הרעים כי אתה יודע רשעם :

כי לא יבינו אל פעלת יהוה ואל מעשה ידיו יהרסם ולא יבנם :

כי לא יבינו אינם מתעסקים בעבודת האל כי אם בהבלי העולם שהם מתחכמים ומבינים עליהם כמו שאמרו החכמים הטוב להדע וההבנה וההשגחה בפעולות יי וכמעשה ידיו היא מעבודת האלהים והיא להבין בחכמת הטבע ובפעולותיו ומעשה ידיו בשמים ובארץ ומשם יתבונן כח מעשה אלהים והשכל מאתו והוא הסיבה הראשונה וכן אמרו רזל ואת פועל יי לא הביטו ומעשה ידיו לא ראו זה שאינו מת חשב בתקופות ובמזלות יהרסם ולא יבנם דרך תפלה כמו שאמר תן להם כפעלם ולא יבנם עוד אחר שיהרסם וטעם יהרסם כנגד אל פעולות יי הם לא יבינו אל פעולות יי הוא יהרוס פעולתם ומעשה ידיהם

ברוך יהוה כי שמע קול תחנוני : **ברוך יהוה** דרך נבואה ונתן הודאה לאל שישמע תפלתו וכן היה כי באחרית ימיו היתה סבה מאת יי והיה דוד בסכנה עם יושבי בנוב עד שנשבעו אנשיו שלא יבא עוד עמהם למלחמה :

יהוה עזי ומגני בו בטח לבי ונעזרתי ויעלז לבי ומשירי אהודנו :

יהוה עזי בשרץ הענין ואמר דרך שבח והודאה יי עזי ומגני שהצילהו מישבי בנוב שאמר להכות את דוד בו בטח לבי שיעזרני ממנו אעפי שהייתי בסכנה גדולה ונעזרתי כמו שכתוב ויעזר לו אבישי בן צרויה ויעלז לבי אין צריך לומר אם כוכל ממות ששמח אלא פירוש ויעלז לבי שכלי לפי שבאותה סיבה נשבעו אנשי שלא אבא למלחמה עוד ושמח השכל שנפרד מעסקי העולם ויהיה לו פנאי להתעסק בדרכי האלהים ומשירי אהודנו לפיכך אתן לו הודאה וממה אתן לו משירי אהודנו בשירותיי ובזמירותיי :

יהוה עוז למו ומעוז ישועות משיחו הוא :

יהוה עוז למו וכיון שישב הוא בבית יי התפלל על ישראל שיהיה להם עוז בבואם למלחמה שלא ירך לבבם כשלא יהיה הוא עמהם למלחמה ויתן יי להם עוז במלחמתם ויגברו על אויביהם ומעוז ישועות משיחו הוא משיחו הוא אומר על עצמו שהוא משיח יי כמו שאמר גם כן על עצמו משיח אלהי יעקב אמר יי יהיה עוז למו לישראל כמו שהיה מעוזי בבואי עמהם למלחמה ויי ומעוז שנייכה כאשר אם לא ישבעו ..ריליכו וכן שפתי רננות יהלל פי :

הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם :

הושיעה הושיעם מאויביהם וברכם בממשלה ידיהם ורעם עניינו כרועה ירעה עדרו ירעה ונשאם על העמים עד העולם תפלתי עליהם בין בימי בין אחרי כל ימי עולם ופי׳ עד העולם עד סוף העולם :

כט מזמור לדוד הבו ליהוה בני אלים הבו ליהוה כבוד ועוז ׃

מזמור לדוד כמו תנו ליי׳ כבוד תנו עוז לאלהים והכתיבה בדיבור ובהוראה והכפל במנהג הלשון לחזק הדבר וכפל עוד ואמר השתחוו ליי׳ בהדרת קודש שתתנו לו בדבריכם הכבוד והקדושה כי ההדר הוא הכבוד כמו והדר והדרת פני זקן : קול יהוה על המים אל הכבוד הרעים יהוה על מים רבים :

קול יהוה דרשו בזה המזמור שנ׳ על יום מתן תורה ואמרו הקול הגדול שיצא מן השמים עבר תחילה על המים ועל אי זה מים על מים רבים והם מי הים ואמר קול יי׳ בכח כלומר קול יי׳ בא בכח על המים ואחר כך בא בהדר על ישראל כלומר כדי שלא ימותו ישראל מפני הקול החזק היוצא העביר בטי׳ תחילה להתיש כחו שם ואח״כ בא לישר׳ בהדר שיכלו לסבלו ואעפ״כ נבהלו באותו הקול ואמרו ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות ואמר קול יי׳ שובר ארזים וירקידם כמו עגל ואמר קול יי׳ חוצב להבות אש כמו שאמר את הקולות ואת הלפידים ואמר קול יי׳ יחיל מדבר כי רעשו ההרים והמדברות וכן האילנות וחיות השדה חלו וכאבו לאותו הקול ויחשוף יערות כי כנפול הארזים הנה היערות חשופים ובהיכלו כולו אומ׳ כבוד בהר סיני וחשבו אומות העולם כי היה משחית העולם כמו שעשה במבול ואמ׳ מלאכי השרת יי׳ למבול ישב ונשבע שלא ישחית עוד העולם וזה הקול שאתם שומעים הוא יי׳ שנותן תורה לעמו ישראל וזהו שאמר יי׳ עוז לעמו יתן ואין עוז אלא תורה שנ׳ אור יחזק במעוזי והמפרשים פירשו המזמור דרך פשוטו על נפלאות הבורא הנראים בארץ ובני אלים הם הכוכבים המלאכים הם אלים והכוכבים כבנים להם וכתב החכם ר׳ אברהם בן עזרא כי הטעם להזכיר הכוכבים כי כפי מערכתם ירדו הגשמים בעזרת אלהי האלהים ופי׳ אלים תקיפים ודבר על המטר ואמר קול יי׳ על המים ורדת המטר הוא מהנפלאות הגדולות כמו שכתוב עשה גדולות עד אין חקר ואמר אחריו הנותן מטר על פני ארץ ו׳ משולח מים על פני חוצות ואמר אליהוא ירעם אל בקולו נפלאות עשה גדולות ולא נדע והמטר יבוא עם הרעם והברקים שהם להבות אש ואבני הברד ששוברים הארזים או הרעש המרעיש הארזים וירקידם כ׳ כמו עגל והזכיר לבנון ושריון שהם בארץ ישר׳ ודבר על ההוה ועל הקרוב וכן דרך הלשון וכן הרעש יחיל המדבר והזכיר מדבר קדש שהוא מדבר גדול והזכיר האיילות כי לידתן קשה שרחמן צר וס׳ חוזק הקול יפתחו ויחוללו ויפתח רחמם ויחשוף יערות בנפול הארזים וירקידם כמו עגל ובהיכלו השמי׳ כולו אומר כבוד כמו שאמר הבו ליי׳ בני אלים ואמר יי׳ למבול ישב כי במים השחית הרשעים שלא היו מכירי׳ מלכותו והוא ישב מלך לעולם והשאיר נח ובניו שהיו צדיקים וידעו הבאים אחריו כי הוא מושל עולם ובידו להמית ולהחיות ואמר יי׳ עוז לעמו יתן שיצילם מנזק הרעם והברקים ומכל צרה שתבוא בעולם ו׳ ולפי דעתי כי המזמור הזה לעתיד לימות המשיח ובני אלים הן ישראל שהם בני אברהם יצחק ויעקב ופ׳ והמשיל מלכי האומות לארזים כמו שהוא מנהג הכתוב כמו שנ׳ הנה אשור ארז בלבנון וכל הפרשה וכן להרים כמו שאמר ההרים ימושו והגבעות תמוטינה והוא משל על האומות לחורב המים לפי שהם עולי׳ ומולאים בזה העולם מכל טוב כמים ליס מכסים והמשיל בחרבנם חורב המי׳ כמו שאמר והחרבתי את ימה ואומר והחריב יי׳ את לשון ים מצרים ואיפשר שזה הוא כמשמעו כי כן יהיה לעתיד ואמר קול יי׳ על המים רינה לומר על שלות האומות ועל טובם הרב ואמר כי אל הכבוד הרעים עליהם בקולו רל ישחית ישמיתם ואז יראה כבודו לנשארי׳ ויאמרו עליו אל הכבוד : קול יהוה בכח קול יהוה בהדר

קול יהוה בכח קול יי׳ יבוא להם בכחו ובהדרו ובכבודו עד שיכירו כי כל כחם הבל ואין לאל ידם להנצל ממנו ומה שהמשיל האבדו אותם לקול לפי ש׳

שהקול לא יראנו הארס ולא ירגישנו כי אם בשמוע ויבהיל ויפיל רוממה. כן ילחם ייי עליהם לבא חרב ובלא חנית. ויתכן לפרש הענין כמשמעו כי במלחמת גוג ומגוג שילחם האל כתיב ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף וגו׳ ויהיה אותו הקול לאומות העולם בבת שישמעו ויפלו ויהיה לישראל לבדו שלא יזיקם :

קול יהוה שובר ארזים וישבר יהוה את ארזי הלבנון :

קול ייי שובר ארזים . הם התקיפים והחזקים מהאומות ואמר ארזי הלבנון לפי שהוא ישוב בארץ ישראל יש בו ארזים גבוהים ואעפי שיש במקומות אחרים כמוהו או יותר ממנו הנביאים היו מדברים על ההווה ועל הקרוב אליהן וכן אמר הנביא על מלך אשור ארז בלבנון וכן לבנון ושריון שני הרים בארץ ישראל וכן תבור וחרמון בשמך ירננו :

וירקידם כמו עגל לבנון ושריון כמו בן ראמים : וירקידם כמו עגל

הארזים ירקדו כמו עגל שהוא קל בעודו קטן ורוקד ורץ ודל שיפילם ויניעם ממקומם וכן ההרים כמו לבנון ושריון ירקידם וכן אמר על דרך משל גם כן ההרים ירקדו כאלים גבעות כבני צאן כמו בן ראמים כי הקטן הוא קל ורוקד כן יניע האומות ויטלטלם ממקומם : קול יהוה חוצב להבות אש :

כמו קול הרעם שחוצב בו להבות אש והם הברקים שישרפו כן

יצא מהן אש עליהם שישרפם ויכלם : קול ייי יחיל מדבר יחיל יהוה מדבר קדש

קול ייי יחיל מדבר

יחריב המדבר והוא על דרך משל ובל חלקה טובה תכאיבו כאבנים וכן אמר מלפני אדון חולי ארץ וזכר מדבר לפי שאין בו יישוב ובנין יראה ארכו ורחבו יותר ואמר מדבר קדש שהוא מדבר גדול ונורא כמו שאמר המדבר הגדול והנורא ההוא שאמר ותשבו בקדש ימים רבים וגם יחיל מדבר העמים ואריכותם :

קול יהוה יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כלו אומר כבוד :

קול יהוה יחולל אילות והם הקלים ברגליהם והחזקים המשולים כארזים ובהרים והקלים המשולים באילות שהם קלים ברגליהם או רוכבי הסוסים לא ימלטו ברגליהם כמו שאמר וקל ברגליו לא ימלט ורוכב הסוס לא ימלט נפשו. או לפי שהמשיל ארץ העמים למדבר המשיל השוכנים בה לאילות שהם שוכני מדבר ויחשוף. בסגול האות הנוספת שלא כמנהג אשר הם במשקל יפעול אלא בפתח כמו ימלוך ויעבור והרומים ופי ויחשוף. כי בהפיל הארזים הנה היערות ובהיכלו כלו אומר כבוד בהיכלו בית בירושלם יתנו כבוד לאל שנשפט את העמים בהכניעם עד אותו היום :

יהוה למבול ישב וישב יהוה מלך לעולם : יהוה למבול ישב

ויאמרו הכל ייי למבול ישב אילו הימים הם ימי המבול כמו שישב על כסא המלוכה או שלא היו מכירים האל אנשי העולם ויאמרו לאל סור ממנו וגו׳ ומה יפעל שדי למו וכשהביא עליהם את מי המבול והשחית העולם נח ובניו שנשארו והבאים אחריהם הכירו כי לייי המלוכה והוא יושב על כסא המלוכה והוא אשר ברא את העולם והוא משחיתו לכשירצה כן עתה לישות המשיח האומות שהרעו לישראל ולא יראו משם האל ולא הכירו אותו למלך וכשהוא אבדן העולם כאשר יעשה להם משפט וישאו בני ישראל ואמרו ישובו לאל שהם ידעו ויאמרו וישב ייי מלך לעולם וכן הוא אומר והיה ייי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ייי אחד ושמו אחד :

יהוה עוז לעמו יתן יהוה יברך את עמו בשלום : יהוה עוז לעמו יתן

ואז עוז ייי לעמו יתן ויכניע כל העמים בפניהם ייי יברך את עמו בשלום כי לעולם לא יהיה להם עוד מלחמה :

מזמור שיר חנוכת הבית לדוד : חברו דוד שיאמרוהו בחנוכת בית המקדש אעפ״י שאין בזה המזמור

זכר הבית הזכיר בו סליחת פשעיו שהיו חושבים אויביו שלא תתקיים לו המלוכה ולזרעו אחריו לענוש אותו עון ואעפ״י שנאמר לו על ידי נביא כי בנו שימלוך אחריו הוא יבנה הבית ולא היו מאמינים שיוכל להיות כי בן שיולד לו מאותה האשה יהיה מלך ויבנה בית המקדש לי״י שיהיה מקום סליחה וכפרה וכשמרדה אדוניה בסוף ימיו ורצה למלוך מעצמו בלא רשות היו סבורים שלא יהיה שלמה מלך וכיון שהומלך וראו כי הגדלת הדבר כי הקושרים עם אדוניה לא עמדו במרדם וברחו איש לאוהליו הכירו כל ישראל כי מי״י היא מלכות שלמה וכיון שראו האל כי בן שנולד לו מאותה אשה יהיה מלך על כל ישראל ידעו באמת כי נמחל לדוד אותו עון מחילה גמורה שלימה והראה לשלמה צורת הבית לעיני כל ישראל והתכרם הוא לבנין הבית לדוד על זה הדרך שיזכר בו סליחת חטאיו שהיא רפואת נפשו כי בזה הענין נודעה הסליחה לכל אדם : **ארוממך יהוה כי דליתני ולא שמחת אויבי לי :**

ארוממך יהוה כי דליתני

שעזבתני כבור החטא ואתה העליתני ממנו ולא שמחת אויבי לי שאם לא דליתני ולא סלחת לי הייתי משמחת אותם בעבורי ועתה לא שמחתם אלא העצבתם : **יהוה אלהי שועתי אליך ותרפאני :**

יהוה אלהי שועתי אליך

שתפלתי לי״י וכן עשית וזהו ותרפאני שרפאת אותי ממדוה הנפש כי אעפ״י שהענשתני בעולם הזה הכל הוא טוב בעיניי כיון שרפאת נפשי שלא ארד לגיהנם :

יהוה העלית מן שאול נפשי חייתני מיורדי בור : יהוה העלית מן שאול נפשי

שאול ובור פי׳ גיהנם והוא משפט הרשעים מיורדי בור כתוב כמו ונמשלתי עם יורדי בור וחייתני רל׳ הבדלתני מהם וקרי מיורדי והוא מקור ונמשך הקמץ תחת היוד כמו תחת רדפי טוב :

זמרו ליהוה חסידיו והודו לזכר קדשו : זמרו ליהוה כל החסידים ראוים לזמר להודו לאל על

זה כי יכולת לשבים אליו שלא יאבד החסיד בחטאו פעם אחת אפי׳ יהיה החטא גדול אלא ישוב לאל בלבב שלם ויקבלנו והודו לזכר קדשו כמו והודו לשמו כי שמו הוא וזכר קדשו כי בו נזכרותו כי אמיתת עצמו לא ידענו : **כי רגע באפו חיים ברצונו בערב ילין בכי ולבקר רנה :**

כי רגע באפו כי אם יכעס על האדם רגע ומעט זמן יהיה בכעסו אבל רצונו עם רצוייו יהיה זמן רב וחיים ארוכים וכן בשלשה עשר מדות הספורות עליו כולם לטובה חוץ ממדה אחת והוא פוקד עון אבות והוא עד שלשה דורות או ארבעה והחסד לאלפים מן הדורות ועל כל זה יתחייב האדם להודות לשמו לפיכך אומר זמרו לי״י חסידיו כי מדת הטובה מעט יתירה על מדת הפורענות . בערב ילין בכי אם לערב ילין האדם בבכי לבקר יבשרנו ברינה והמשיל עתה בכי ויגון לערב שהיא חשך ועת היגון והטובה לבקר שהוא אור ושמחה וכן דוד הע״ה שהראה לו על עונו והוא העונש שהענישו בעולם הזה היה בעיניו כרגע ורצונו ובשורתו בסליחה חיים ארוכים שהם חיי העולם הבא :

ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם : ואני אמרתי כשהייתי שליו ושקט שלא משל בי יצר הרע הייתי חושב בעצמי שלא אמוט ולא אחטא לעולם כי חשבתי שלא יהיה כח ביצר הרע להטותי מן הדרך הטובה כי שכלי היה גובר על טבעי והייתי מתפאר בזה בעצמי עד שהכרתי כי עזרך עמדה לי וכל זמן שהיה רצונך עימי העמדת להררי עוז וזהו שאמר :

יהוה ברצונך העמדת להררי עוז הסתרת פניך הייתי נבהל : יהוה ברצונך

להררי פי' לשכלי שהיה הררי העמד' בעזרב' בעז שלא נכשלתי בהשגבי בו ולא היה כח ביצ' הרע לקיחו מידי כי במקום עוז היה אבל כשהסתרת פניך רגע ממני ולא היית בעזרת שכלי או לנסותי לפי שהייתי מתפאר בעצמי או לענש רשא שקדם זה רפית יד עזרתך הייתי נבהל ונכשלתי במחשבתי וגבר יצרי על שכלי לפיכך התפלל דוד ואמר גם מזרים חשוך עבדך אל ימשלו בי כמו שפירשנו ועוז פירשנו אותו שם והוא חסר בית השמוש בעוז ואפשר שהוא תואר בשקל לחם חום מעוז להום:

אליך יהוה אקרא ואל יהוה אתחנן : וכשעבר עלי החטא מה עשי

כשיתי קראתי אלי כי ידעתי כי אין לי רפואה בלתך וידעתי כי הייתי חייב מיתה אליך בגיהנם ואמרתי:

מה בצע בדמי ברדתי על שחת היודך עפר היגיד אמתך :

הוא נפשי כי הדם הוא הנפש והנפש הוא החיים הטבעיים ובעבור כי הנפש המשכלת הנכרת יה שראה ב בהקראה בשמה ואמר מה בצע בחיי אם ארד אל שחת אם סופי לגיהנם וארד במותי שמה למה לי חיים ולמה הבאתני בעולם הזה אם לא לקנות עולם הבא כי החטאים במותם לא ישאר אחריהם דבר חי אלא ה בכל ירד לעפר כמו שאמר וישב העפר לארץ כשהיה והעפר לא יודך ולא יגיד אמיתך אלא הרוח שת שתשוב אל האלהים אשר נתנה ואם לא זכתה בחיים לא תשוב אל האלהים ואם תסלח לי אודך בחיים וב ובמות וכן פרשתי גם ה' העביר חטאתך לא תמות מיתת הנפש ויש מפרשים לא תמות מיתת הגוף וכן מה בצע בדמי :

שמע יהוה וחנני יהוה היה עוזר לי :

וקראתי אליך ואמרתי שמע ה' והוכיני אם מטה רגלי היה עוזר לי והקימיני וסלח לי :

הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה :

שהייתי מתאבל על נפשי אם תאבד ואתה בישרתני ואמרת לי על יד נביא גם ה' העביר חטאתך לא תמות במות הנה הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי שקי שאזרתי והתענתי על חטאי פתחת אותו בבשורתך ותאזרני שמחה תחת השק :

למען יזמרך כבוד ולא ידום יהוה אלהי לעולם אודך :

והוא הנפש כנגד מה שאמר היודך עפר אבל הכבוד יזמרך כבוד אין לו תנופה והפסק לפיכך אמר אלהי לעולם אודך כל ימי חיי אודך בעבור זה שסלחת לי וידעתי כי כבודי ישאר אחרי ויזמרך לעולם ולא ידום ובמדרש חשב לעשות טובה הקבה כותבה כאילו עשאה הרע לך שכן הוא שהרי דוד כיון שחשב לבנות בית המקדש נכתב בשמו שנ' מזמור שיר חנוכת הבית :

למנצח מזמור לדוד : זה המזמור חיבר דוד כשהיה בורח מפני שאול :

בך יהוה חסיתי אל אבושה לעולם בצדקתך פלטני :

וכיון שחסיתי בך אל אבושה לעולם בצדקתך לא בצדקותי

הטה אלי אזנך מהרה הצילני היה לי לצור מעוז לבית מצודות להושיעני :

היה לי לצור מעוז מפני רודפי שלא ישיגוני ואעוז בך כמו שיעוז אדם בצור גבוה לבית מצודות מגדול כמו ודוד אז במצודה וכן סלעי ומצודתי :

כי סלעי ומצודתי אתה ולמען שמך תנחני ותנהלני :

פי אתה היית סלעי ומצודתי ושכאן ואילך גם כן למען שמך לא למעני תנחני ותנהליני :

תוציאני מרשת זו טמנו לי כי אתה מעוזי : תוציאני והנה הוא לא נלכד ברשתם שטמנו

לו אלא אמר תוציאני לפי מחשבתם שהם חושבים כי כבר לכדוני לא אוכל להמלט מידם כמו שאמרו הזיפים ולנו הסגירו ביד המלך ותי׳ מרשת זו כמשמעו כי היה ידוע רשתם לכל ויש מפרשי׳ זו טמנו מא

מעון נכתב בויו עם תרגש : **בידך אפקיד רוחי פדית אותי יהוה אל אמת :**

בידך אפקיד הם מארבים לנפשי ואני אפקידנה לידך וידעתי שתפדה אותי פדית עבר במ במקום עתיד ייי אל אמת כי אתה אל שדירושו חזק ויש יכולת בידך להפרותי ואמת שתקיים דברך שא שאמרת שאני אמלוך אם כן ידעתי שתפדה אותי מידם :

שנאתי השומרים הבלי שוא ואני אל יהוה בטחתי : שנאתי השומרים

כי אני לא הלכתי לקראת נחשים בבורחי מפני שאול ולא שאלתי למנחשים ולהוברי שמי׳ על טלטולי אלא על ייי בטחתי לבדו כי אותם המנחשים שנאתי אותם כי הם שומרים הבלי שוא אל ייי כמו על ייי כי יבוא לשון בטחון קשור עם מלת אל כמו בטח אל ייי בכל לבך .

אגילה ואשמחה בחסדך אשר ראית את עניי ידעת בצרות נפשי :

אחר שתעשה עמי חסד ותצילני מידם שלא אפחד עוד מהם אגילה בחסדך ואודה לך על זה ראית את עניי וידעת בצרות נפשי ופי׳ ראית וידעת ראית שפני׳ אלי להוציאני מן העוני שהייתי בו ולא העלמת פניך ממני כמו ראה ראיתי את עני עמי וכן ידעת כשהיתה נפשי בצרות הכרת והשגחת עלי להטיב לה וכן כי ידעתי את מכאוביו מה אדם ותדעהו אשר ידעו ייי כי יודע ייי דרך צדיקים :

ולא הסגרתני ביד אויב העמדת במרחב רגלי : ולא הסגרתני ביד אויב

אויב זה שאול שאמרו הזיפים להסגירני בידו וכיון שלא היה רצונך להסגירני בידו ולא היה כח בידם שנעמדת במרחב רגלי מן המיצר שהייתי בו העמדתם במרחב כל זה אודה לפניך כשאנצל מידם שלא אפחד עוד מהם ועתה טוב להתפללתי ואמר חנני ייי :

חנני יהוה כי צר לי עששה בכעס עיני נפשי ובטני : חנני יהוה כי צר לי

עששה מגזרת יאכלם עש כלומר נרקבה בכעס האויב עיני מבכי נפשי ובטני נרקבה גם כן מרעב וכן ומתמא כי פעמים רבות היה לו רעב ויצמא כברחו כמו שראינו שנתן לו אחימלך לחם קדש מפני רעבו רעבונו ואמר נפשי שהיא הנפש המתאוה לאכול ובטני הקרבים שאוספים המאכל ובראשם האיסטומ׳ כי בה הרעבון והשבע :

כי כלו ביגון חיי ושנותי באנחה כשל בעוני כחי ועצמי עששו : כי כלו

כי מהיום שהכה דוד הפלשתי שאמרו הנשים המשחקות ודוד ברבבותיו נאמר ויהי שאול עוין את דוד מהיום ההוא ומעלה ומאותו היום היה דוד ביגון ואנחה כי כפשע בינו ובין המות כשל בעוני כחי אמר כי באנחה כשל כחי מפחדי מפני שאול כי האנחה שוברת גופו של אדם ומה שאמר בעוני כחי כאדם האומר בעונותיי אירע לי כך וכך ועצמי עששו שהם כח באדם ומוסרות הגוף כאילו נרקבו :

מכל צוררי הייתי חרפה ולשכני מאד ופחד למידעי ראי בחוץ נדדו ממני :

מכל צוררי הייתי מהרעות שעושים ותושבים לי כל צוררי הייתי חרפה שאני בורח מפניהם ממקום למקום ולשכני מאד אני חרפה לשכני לא לעם נכרי כי אם לשכני שהם ישראל אני חרפה להם שהם מחרפים ומבזים אותי כמו תשימנו חרפה לשכנינו ופחד למיודעי שהם אוהבי ובני משפחתי אני פחד להם שהם מפחדים עלי פן אספה יום אחד ביד שאול רואי בחוץ נדדו ממני. מי ש שרואה אותי ממיודעי בברחי נדדו ממני כלו פוחדי ורועדי ממה שרואים ממני כי הרועד מתנודד גופו

נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אבד : נשכחתי כמת מלב כל כך מיודעי פוחדים עלי עד שנתייאשו ממני ונשכחתי מלבם כמת שישתכח מלב אוהביו שאין להם תוחלת לשוב אליהם עוד וכן כלי אובד שמתייאשין הבעלים ממנו כן נתייאשו בני אבי ממני שלא יקוו שאשוב אליהם עוד:

כי שמעתי דבת רבים מגור מסביב בהוסדם יחד עלי לקחת נפשי זממו:

כי שמעתי אויביו שהיו מוציאים דבה עליו אל שאול אמר יש לי מגור מסביב כי אין מגורי מפאה אחת שאשמר ממנה אלא מסביב בהוסדם שהם מתייעצים יחד עלי ותשבו לקחת נפשי ולא ללכוד ולקחת אותי לעבד כי אם לקחת נפשי :

ואני עליך בטחתי יהוה אמרתי אלהי אתה : ואני הם חשבו לקחת נפשי ואני בטחתי עליך כי אמרתי אלהי אתה כלומר אתה אדון ושופט עלי לא הם :

בידך עתותיי הצילני מיד אויבי ומרודפי : בידך עתותיי העתים שהם חושבים לקחת לקחת אותי ואורבים לנפשי בידך הם ולא בידם לפיכך הצילני מיד אויבי ומרודפי :

האירה פניך על עבדך הושיעני בחסדך : האירה פניך על עבדך כמו אל עבדך וכן אמר יאר יי׳ פניו אליך ואור הפנים היא הישועה וההצלחה בחסדך. ואעפ׳ שאינני ראוי :

יהוה אל אבושה כי קראתיך יבשו רשעים ידמו לשאול :

יהוה אל אבושה שלא אשוב ריקם מלפניך אבל הרשעים יבושו מתקותם כי הם לא קראוך ולא סמוך לנגדם ידמו לשאול ידמו לשון כריתה לשאול לקבר או פי׳ נפשם לגיהנם :

תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק בגאוה ובוז : תאלמנה שפתי המוציאים עליו דיבה והם אומרי׳ לשאול כי הוא מתגאה ומתפאר במלוכה על ידו על עצמו ועל הצדיקים אחרים עתק דבר עתק וחזק :

מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם :

מה רב טובך הרשעים מדברים בגאוה ובוז דברים עתיקים על הצדיקים ויראי האל לפי שרואים אותם שפלים ותלושים אינם יודעים מה גדול הוא הטוב אשר צפנת להם לעולם הבא ואם בעני בעולם הזה שפלים יתרוממו לעולם הבא ומלבד זה פעלת ותרשת טוב רב להם פעמים רבות בעולם הזה נגד בני אדם לפי שלא יבושו בעיניהם מפני שהם חוסים בך :

תסתירם בסתר פניך מרכסי איש תצפנם בסכה מריב לשונות · תסתירם דרך תפלה או דרך נבואה בסתר פניך בסתר רצונך כי בפנותו אל האדם רל שהוא רוצה בו וכשמעלים

עיניו ממנו הוא שונאו וכן אמר עוקה ולא פנים אראה ביום אידם מרוכסי איש מגאוות בני אדם ומ
ומגבהותם כמו שאמר בגאוה ובוז והוא מן וירכסו את החושן שה״א כמו ויגבהו וכו והרכסים לבקעה
תצפנם בסוכה מריב לשונות כמו שאמר דבת רבים הדוברות על צדיק עתק ברוך ייי ואז אשבח ואומר

ברוך יהוה כי הפליא חסדו לי בעיר מצור ׃ ברוך יהוה כי הפליא

ברוך ייי כי הפליא חסדו לי כי דבר פלא היתה הצלתו ובדרך נבואה אמר זה בעיר מצור הייתי נשגב בת
כאילו הייתי בעיר מצור ומצור ענין חוזק כמו ותבן צור מצור לה ׃

ואני אמרתי בחפזי נגרזתי מנגד עיניך אכן שמעת קול תחנוני בשועי אליך ׃

ואני אמרתי בחפזי כמו שאמר ויהי דוד נחפז ללכת מפני שאול שהיה אז בסכנה גדולה כמו
שאמר עוטרים אל דוד ואל אנשיו לתפשם נגרזתי מנגד עיניך כמו נגזרתי מענין גרזן אמר חשבתי
באותו העת שהושלכתי מנגד עיניך ולא תפנה אלי עוד אכן שמעת קול תחנוני והסבות סבות להצילני כ
כמו שאמר ומלאך בא מהרה ולכה כי פשטו פלשתים על הארץ ׃

אהבו את יהוה כל חסידיו אמונים נוצר יהוה ומשלם על יתר עשה גאוה ׃

אהבו את יהוה נקוד בסגול מפני אות הגרון וברוב יבוא בפתח כמו ושחטו את הפסח אמר
הדין עליכם שתאהבו אותו כשתראו מה עשה עמי כי אמונים נוצר ייי שנצרני מכל אויבי ואמונים תאר
כמו פסו אמונים ומשלם על יתר עשה גאוה האמונים נוצר מיד הגאים המדברים בגאוה כמו שאמר וה
והעושים בגאוה ישפילם ומציל להם על יתרם ועל גאותם ׃

חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים ליהוה ׃ חזקו חזקו כל המיחלים לייי
כי הוא יאמץ לבבכם ׃

לדוד משכיל אשרי נשוי פשע כסוי חטאה ׃ כבר כתבנו בפתיחה ובמזמו
הרביעי טעם משכיל ושאר
ראשי המזמורים אמר אשרי מי שנשא האל על פשעו וכסה את חטאתו בתשובה שישוב אל האל י
ובעונש שיענישהו בעולם הזה כי אין סליחת העון בלתי עונש מעט או רב ולפי תשובתו יקל ענשו וה
והנה אשריו שיהיה נקי מעון לעולם הבא ומלת נשוי בא בדרך בעלי ההא וכן ונשוא את כליותם ועוד
כפל הענין ואמר אשרי אדם לא יחשוב ייי לו עונו להאשימו כלומר שנשאו בראותו יושר לבבו שישב
אל ייי בכל לבו וזהו שאמר ואין ברוחו רמיה כי אין תשובתו במרמה באומר אחטא ואשוב ואמר דוד
זה על עצמו שהיה דואג על עוניו ואמר אשרי מי שידע שהאל נושא עונו ואדוני אבי ז״ל פי׳ הענין ה
הזה כן אמר כי זכר שלש מדרגות שהצדיקים הם בהם והחל במדרגה התחתונה והוא נושא פשע והוא ש
שחטא והעוה ועבר עבירות ואחר כי חזר בתשובה שלימה ונסלח לו כסוי חטאה שיש לו זכיות וצדקות
הרבה ואין לו כי אם חטא קטן והוא כסוי ואינו נראה בתוך צדקותיו דומה כמו גרגרת רמון בתוך סאה
שלחטים שמתכסה הגרעינה בהם שאינה נראית לא יחשב ייי לו עון זה שלא חטא כלל ואפי׳ לא עלה
על לבו זהו ואין ברוחו רמיה ואמר כי הקדים תחלה נשוי פשע בעבור כי רוב הצדיקים במדרגה זאת ו
ומעוטם כסוי חטאה והמעט מן המעט לא יחשב ייי לו עון ׃

כי החרשתי בלו עצמי בשאגתי כל היום ׃ כי החרשתי בלו עצמי

סלה כי ענינה כאשר כמו כי תוליד בנים והדומים לו ואמר כאשר שתקתי וחשבתי בעצמי עוני בלו
עצמי מרוב דאגתי ואני שואג עליהם כל היום ׃

כי יומם ולילה תכבד עלי ידך נהפך לשדי בחרבני קיץ סלה:

כי יומם ולילה ביום ובלילה אני דואג על עוני וזהו שאמר תכבד עליך ידך שאני דואג מפחדך שלא תענישני עונש גדול כמו שעוני גדול ולרוב דאגתי כחש בשרי ונהפך השמן לחרב ול וליובש ולשדי הוא טוב השמן ולחותו כמו לשד השמן ואמר לחרבוני קיץ כי בקיץ יתיבשו העשבים: ואעפי שידע דוד ענושו על העון הגדול וקבל אותו בעולם הזה אעפכ׳ היה דואג עליו שמא לא נגמר מי מירוק העון בעולם הזה ואולי יענש בו בעולם הבא:

חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי אמרתי אודה עלי פשעי ליהוה ואתה נשאת עון חטאתי סלה:

חטאתי אודיעך אעפי׳ שהוא יודע הנסתרות אומ׳ אודיעך כדרך לשון בני אדם כלומ׳ שאתודה עליו בפני לפניך ולא אכסה אותו אמרתי זה חשבתי כי זה הטוב הוא לי אחר שחטאתי שאודה עלי פשעי פשעי ועתה בהתודותי לפניך ושובי בלב שלם תשא עלי חטאתי כשאת עבר במקום עתיד וכמוהו רבים כדברי הנבואה או אמ׳ נשאת דרך נבואה וסמיכת עון חטאתי לגודל חטאתי כמו אדמת עפר משיט היין

על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו:

על זאת כיון שיראו כי שמעת תפלתי ונשאת חטאתי יתפלל כל חסיד אליך אם קרהו עון לעת מצא לעת שימצא לבו פנוי שיהיה לבו שלם בתשובה רק לשטף פי׳ רבים אם יעשה זה אין צריך לומר שהוא לא יאבד בחטאו אלא אפי׳ באות בעולם צרות דומות לשטף מים רבים ששוטפים הכל אליו לא יגיעו כמו שלא הגיעו אלי:

אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה:

אתה סתר לי מצר פי׳ היית סתר לי ושמרת תצילני כל זמן שאני בהם שענש עוני ולא נשתני ביד אויבי רני פלט תסו תסובבני רנות ותשועות שלהיללה תסובבני כנגד האויבים שסבבוני:

אשכילך ואורך בדרך זו תלך איעצה עליך עיני:

אשכילך השכית לפי שישמע תוכחתו יהיה יותר או רבים איעצה אלי עיני אותך לך עצה מה שראיתי בעיני בעצמי כי חטאתי והלכתי בדרך לא טוב והכלתי בעצמי וניחמתי ושבתי אל יי׳ בכל לבי וסלח לי וקבל אותי בת בתשובה כן תעשה אתה:

אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג ורסן עדיו לבלום בל קרוב אליך:

אל תהיו לא תהיו כמו הבהמה שאין בה התבונה ולא תדע אם תעשה רע תזיק ולא תבין ותצטרך לבלום פיה ומתג ורסן שלא יקרב אליך לנשוך אותך שאין לה תבונה שתוסר ותוכח בדברים אם לא יעשו בה מעשה לשוב׳ מן הרע אבל אתם לא תהיו כן אלא הבינו והתוכחו והווסרו ושובו ממעשיכם הרעים ויסלח לכם וזכר הסוס והפרד שהם נרכבים ויאחז הרוכב הרסן שהוא בפיהם בידו לכבשם ולהב ולהביאם אל מקום שירצה לשונם מן המקום שירצו ללכת ולמנוע פיהם מהזיק ומתג ורסן אחד והוא כלי פשרי לבלום פי הבהמה אלא שהם משונים זה מזה בתכונת מעשיהם עדיו פיו כמו המשביע בטוב עדיך:

רבים מכאובים לרשע והבוטח ביהוה חסד יסובבנו:

רבים מכאובים לרשע שבעטת כרוב חילו ולא הבי׳ אל האל ולא הבין בעונותיו וכחטאותיו

רבים מכאובים באין לו ואין מי שיצילהו מהם אבל מי שהוא בוטח ביי׳ ויבין שאין לו משען בלתי ה׳ לפיכך יצריך לו לשוב מחטאיו ומהדברים אשר מנעוהו וישכיל כי הטוב והרע מאת האל יבוא לו לפי מעשיו ובוטח לו לבדו חסד יסובבנו הפך הרשעים שיסבבום מכאובים רבים ׃

שמחו ביהוה וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב׃ שמחו ביהוה וגילו

פי׳ שבוטח

בו ישמח מרוב הטוב שיבוא לו מאתו או פי׳ שימצא נפשו בעבודת האל שמחה ובטחונו בו והרנינו פי׳ פועל יוצא אתם שמחו והרנינו כל מי שלבו ישר ויראה לאמת דרככם בשורו אותו בטוב מאת האל והרנ׳ והרנינו ביי׳ ׃

רננו צדיקים ביהוה לישרים נאוה תהלה׃ רננו צדיקים ביהוה

בית ביי׳ במקום לשון וכן ושלח את השעיר במדבר למדבר או תהיה הבית כמשמעה ופי׳ רינתכם ותהלתכם בו תהיה לא בזולתו לישרים נאוה תהלה נאוה האלף נחה ושרשו אוה וכן נאוו לחייך בתורים לא נאוה לכסיל תענוג לא נאוה לנבל שפת יתר ובכולם האלף נחה חוץ מן לביתך נאוה קדש שהאלף נעה והסכימו דעת המדקדקים שאלף שורש פא הפועל והנון לבניין נפעל ויתכן שהנון שורש ושרשו נאה ובא בית להראות לסוד הפועל בשקל נאוה ורבותינו הרגילו בדבריהם זה הלשון בשורש נאה ודשה כי כן הוא השורש אמלס באמורים אתרוג נאה לולב נאה כמה נאים מעשיו וזולת זה הרבה ופירוש הענין יפה כלו׳ לצדיקים ולישרים טוב ויפה לרנן ולהלל ליי׳ כי הם המבינים והמשכילים בפעל יי׳ ובמעשה ידיו ובת ובחסדיו עם בוראיו ובזה השתדלותם לא כתאות העולם לפיכך אמר כי להם הוא נאה השבח שישבחוהו לפי מה שיכירו במעשיו כמו שהולך ומספר בזה המזמור ׃

הודו ליהוה בכנור בנבל עשור זמרו לו׃ הודו ליהוה בכנור

כי כלי הנגון מעוררים הנפש החכמה ועוזרים אותה בנבל עשור חסר ויו השימוש והוא כמו בנבל ובעשור וכן שמש ירח והרמ״ם להם ועשור הוא כלי נגון שיש לו עשרה יתרים לפיכך נקרא עשור ועלי נבל ׃ שירו לו שיר חדש היטיבו נגן בתרועה׃ שירו לו שיר חדש

תרשו לו שיר הסיד היטיבו נגן בפה וביד השתדלו לרנן לו ׃ כי ישר דבר יהוה וכל מעשהו באמונה׃ כי ישר

גזירות האל ומשפטיו ישרים והכל באמונה אין עול כמו שאמר משה אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא והצדיקים והישרים יכירו ויודו צדקו וישרו ואם יבואם מקרה רעה ופגע ישבחו לאל ויודו צדקו וישרו ויכירו כי לטובתם הוא ומה שעושה האל באמונה הוא עושה וכשה וכשיכירו כל זה ישבחו בשמחה ובטוב לבב על הרעה כמו על הטובה כי הרעה טובה היא אצלם וכן אמר הנביא אודך יי׳ כי אנפת בי ואמר חסד ומשפט אשירה ׃

אוהב צדקה ומשפט חסד יהוה מלאה הארץ׃ אוהב צדקה ומשפט

הוא עושה בעולמו פעם צדקה פעם משפט אבל החסד הוא הגובר לפיכך אמר חסד יי׳ מלאה הארץ וכמו שהוא עושה הוא אוהב שיעשו בוראיו כן וכן אמר הנביא כי אני יי׳ עושה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי כלומר כמו שאני עושה אותם כן אני אוהב שתעשו אתם ׃

בדבר יהוה שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם׃ בדבר יהוה כמו ויאמר אלהים במעשה בראשית והוא הדבר

והחפץ וכן ובדוב פיו והוא כפל דבר וזה מחסדי האל שהמציא הברואים בטוב מה שיוכלו להיות כפי ג
גזירת חכמתו כמו שנ׳ וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד והנה השמים וכל צבאם נעשו בד
בדברו והארץ בכללם כי לא ישוב הגלגל אלא על דבר עומד והיא הארץ וכל אשר בארץ תלוי בצבא ה
השמים כי הם המנהיגים ברצון האל : **כנס כנד מי הים נתן באוצרות תהומות :**

כנס כנד

ועוד מחסדי האל על ברואיו שהקוה המים מעל פני הארץ וכנסם וקבצם במקום אחד והיתה יבשה
כי לולי זה לא היתה בריאה שם אלא הדגים ובאמרו כנד שהוא התל והערימה כמו נצבו כמו נד נוזלים וי
ויעמדו נד להורות כי המים גבוהים על הארץ וכן נראה כי המים שהיו שטוחי׳ על פני כל הארץ כשנקוו
במקום אחד באמת גבהו על הארץ לרוב כי אין במקום שנקוו המים עומק אעפ׳ שבסוף הארץ משופעת
ויורדת מפני שהיא כדורית ושה שאמר יורדי הים הוא כנגד השפה שהארץ גבוהה על שפת הים וזה סב
שנפלאות הבורא שהמים גבוהים ויבואו גלי הים עד המקום שהוא השפה ולא יעברו המקום כמו שאמר
האותי לא תיראו נאם יי׳ אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו ויתגעשו
ולא יוכלו והמו גליו ולא יעברנהו לפיכך אמר נותן באוצרות תהומות כאילו הם באוצרות שלא יוכלו
לצאת משם והנה באילו הפסוקים זכר הארבעה יסודות כי במלת שמים רמז יסוד האש וברוח פיו רמז
האויר והארץ רמוזה בשני הפסוקים וזכרה בפירוש למעלה שאמר וחסד יי׳ מלאה הארץ :

ייראו מיהוה כל הארץ ממנו יגורו כל יושבי תבל: ייראו מיהוה כל הארץ

וכיון שהוא כן דין הוא שייראו מיי׳ כל הארץ כי הוא תיקן להם הייסוב כמו שאמר כונס כנד אם כן יש
ממנו יגורו כל יושבי תבל וזה ישבור דברי המכחישים בתורה שאומרים שהעולם קדמון :

כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד : כי הוא אמר אם הריצה תפרש אותו
על הענין שכתב על

בריאת העולם או על הענין הבא אחריו יי׳ הפיר עצת גוים אומר כי הוא ברא את העולם ובידו הכל ו
ואין כח באדם לשנות בענייני העולם ממה שהוא אמר וצוה להיות כי כן יהיה ויעמוד ולא יוכל אדם ל
להמלט גזרותיו הבאים עליו ולא בכח ולא בעושר ומה שיחשוב הוא לעשות בתחבולותיו אם לא ירצה
האל לא יהיה וזהו שאמר יי׳ הפיר עצת גוים : **יהוה הפיר עצת גוים הניא מחשבות
עמים : יהוה הפיר**

אמר גוים כלומר אפי׳ יהיו כל הגוים בעצה אחת ובהסכמה אחת יי׳
יפר עצתם כמו שאמר כל הגוים כאין נגדו או אמר גוים כנגד מה שעתיד לזכור אשרי הגוי אשר יי׳
אלהיו כי שאר הגוים נותנים הכח לאלהים אחרים והוא המזלות ומהם והם היחידי׳ אומרי׳ כי אין השגחה
וידיעה לאל במעשה האדם לפיכך אמר יי׳ הפיר עצת גוים ואמר עוד הניא מחשבות עמים כמנהג הל
הלשון כפל ענין במלות שונות : **עצת יהוה לעולם תעמוד מחשבות לבו לדור ודור
עצת יהוה**

דרך עצת כמו משל כנגד עצתם ומחשבותם :

אשרי הגוי אשר יהוה אלהיו העם בחר לנחלה לו: אשרי הגוי

כי אינם כאלה האמונות הסכלות אלא אומרים ומאמינים כי יי׳ האלהים שפירושו שופט ומנהיג על ה
הכל ואמ׳ אלהיו כי הוא קבלו לאלהי׳ וכן העם בחר לנחלה לו כי הוא קיבלם לעם נחלה כמו שאמ׳ את יי׳
האמרת היום להיות לך לאלהים ויי׳ האמירך היום להיות לו לעם ונפרדו מהאמונות הרעות ונכנסו לי
לקבל ברצתם ולהבין בשכלם כי מאתו יבוא להם הטוב ותמורתו הכל לפי מעשיהם כמו וידעת את יי׳ א
אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל ואמר עיני יי׳ אלהיך בה מראשית השנה ואמר בתמורתו איכה

ירדוף אחר אלהים אם לא כי יגורש מכרם כלומר כי לא יהיה הדבר הזה במקרה וכן כל הברכות והקללות ש
שיעדם הוא יבא ממנהג העולם כדי שידעו כי הכל בכונה הוא מאתו והגוי שיש להם אשרי זו אשריהם:

משמים הביט יהוה ראה את כל בני האדם : **משמים הביט** וזה רעת הגוי
שזכר לא כאותם האומרים עבים סתר לו ולא יראה וחוג שמים יתהלך :

ממכון שבתו השגיח אל כל יושבי הארץ : **ממכון שבתו**

כפל מה שאמר במלות שונות לחזק האמונה כי כן הוא רואה ויודע כל מה שעושים השגיח כמו הביט ו
וכן משגיח מן החלונות : **היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם** :

היוצר יחד כי מי שיצר לבם באמת ידעם כלומר איך יעלמו ממנו מחשבות לבם והוא
יצרם על דרך שאמר היוצר עין הלא יביט ומה שאמר יחד כי ידעם כלם דרך כלל וכן אמרו רז״ל ורק
ודקדוקי מלת יחד ואמרו וכולם נסקרים בסקירה אחת וכיון שידע לבם כל שכן מעשיהם וזהו המבין אל
כל מעשיהם: ויש לפרש היוצר כמו האוצר כמו ואשליכהו בית יי׳ אל היוצר שהוא האוצר ואמר כי ה
הוא אוצר יחד לבם כלומר באוצרו ובגנזיו הם כולם כמו שידוע ומונח באדם מה שבאוצרו :

אין המלך נושע ברב חיל גבור לא ינצל ברב כח : **אין המלך נושע**

והלא ברוב המלך בוודאי נושע ומנצח ברב חיילותיו ובצבאותיו אלא רצה לומר כי יכירו בני אדם כי הו׳
המשגיח עליהם ומבין אל כל מעשיהם ומטיב ומריע למי שירצה כי הנה תראה לפעמים כי המלך שהו׳
הגדול שבבני אדם ויש לו רב חיל לא יושע אלא יכשל עם כל חיילותו לפני עם מעט ובמה יהי׳ זה אם לא
במעשה האדם משגיח כי הנה מלך אשור כל זמן שרצה האל בו נוצח כל העמים וכבש כל הארצות וה
והאל קראו שבט אפי ומטה ועמי כאילו שולח אותו ומצוה לעשות מה שהיה עושה וכיון שהתגאה ו
ונתן הכח והתבולה לעצמו לא לאל ואמר בכח ידי עשיתי ובחכמתי כי נבונותי ובא בירושלם בחיל כבד
נאמר עליו וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים הנה לא נושע ברוב חילו אבל נכשל כיון שקנה ה
האל בו וכמו זה רבים נכתבו בספרי הנבואה לאות ולעד לא ינצל ברוב כח כי הנה סנחרב בניו הכוהו ב
בחרב וגלית שהיה גבור נפל ביד דוד שהיה נער ורך הנה לא יועיל לו לאדם לא כחו ולא חילו אם לא ב
ברצון האל **שקר הסוס לתשועה וברב חילו לא ימלט** :

שקר הסוס לתשועה כי האל נתן הגבורה כמו שאמר התתן לסוס גבורה כלומר כמו שנס
שנתתי אני וכשלא ירצה האל בגבורתו יכשילנו ולא יושיע בו רוכבו וברוב חילו לא ימלט וברוב כחו ל
לא ימלט הרוכב עליו : **הנה עין יהוה אל יראיו למיחלים לחסדו** :

הנה עין יהוה
הנה הבוטחים בחילם לא יוכלו אבל יראי האל והמייחלים לחסדו שמירת האל עליהם ויצילם מחיל רב:

להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב : **להציל ממות נפשם**

במלחמה ואם יבוא רעב בעולם יחיה אותם מאחר שמייחלים לחסדו לסבב סבוב להשביעם בין הרעבים:

נפשינו חכתה ליהוה עזרינו ומגננו הוא : **נפשינו** ואנחנו יראיו מיחלים
לחסדו נפשינו חכתה
ליי׳ לפיכך הוא עוזרינו ומגיננו : **כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו** :
כי בו ישמח לבנו
בהצילינו מן הרעות ישמח בו לבינו כי הכרנו כי התשועה באה לנו מאתו כי בשם קדשו בטחנו לפיכך

מכלנו : יהי חסדך יהוה עלינו באשר יחלנו לך : יהי חסדך

כן יהיה חסדך עלינו בכל עת ובכל זמן כמו שיחלנו :

לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשהו וילך : לדוד בשנותו את

הוא אכיש מלך גת ושני שמות היו לו או היה שם כנוי לכל מלך פלשתים אבימלך כי כן מצאנו בימי
אברהם ובימי יצחק ויגרשהו וילך ה״ה בסכנה גדולה ושנה טעמו שעשה עצמו רעתו כמו מטעם המלך כ
כדי שיתנכר אליהם או לפי שבראותם אותו כי ה״ה שוטה ומתהולל לא יחושו עליו ועל גבורתו ולא ימ
ימיתוהו וכיון שגרשהו אכיש ואמר הזה יבוא אל ביתי הודה לאל שהצילהו וחבר זה המזמור והוא באלף
בית בראשי הפסוקים וזולתי הויו שהוא באמצע פסוק ברוך מרוב השמחה ששמח דוד בהנצלו עשה ש
שירה זו באלף בית :

אברכה את יהוה בכל עת תמיד תהלתו בפי : אברכה את ײ בכל עת

כי תמיד הוא עושה לי נסים ותייב אני לברכו ולהללו תמיד בכל עת ובדרש מה הוא תמיד זהו שאמר הכ
הכתוב את הכל עשה יפה בעתו אפילו השטות יפה בעתו הוי לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך עשה
בשוטה ומשנה את עצמו וה״ה כותב על הדלתות אכיש מלך גת חייב לי מאה רבוא והובים :

ביהוה תתהלל נפשי ישמעו ענוים וישמחו : ביהוה תתהלל לא במושיע
אחר כי אין לי מושיע
זולתו והוא נתן בלב אבימלך לגרשיני ולא תקר עלי ישמעו ענוים וישמחו הענוים בשמעם הצלתי ש
שמחו אבל לא הגאים שהיו שונאי דוד :

גדלו ליהוה אתי ונרוממה שמו יחדו :

גדלו אמר כנגד הענוים גדלו לײ אתי על הישועה שהושיעני ואני ואתם יחדיו נרוממה שמו

דרשתי את ײ וענני ומכל מגורותי הצילני : דרשתי כי בהיותו בין
ידיהם היה בלבו דורש
את ײ ומתחנן לפניו בלבבו שיצילהו מידם ומכל מגורותי הצילני מזו וממגורת שאול שלח בביתו ל
להמיתו והטיל כמה פעמים החנית אליו להמיתו :

הביטו אליו ונהרו ופניהם אל יחפרו :

הביטו אליו עבר במקום עתיד וכמוהו רבים אומרים כל בני אדם שהם בצרה יביטו אליו
וינהרו אליו כמו ונהרו אליו ואל טובו באחרית הימים שענייננו ההליכה במרוצה כמו הנהר כמו שירוץ
אדם למגדל עוז להשגב בו יביטו אל ײ וירוצו אליו ולא יבושו בבטחונם וזהו ופניהם אל יחפרו יחפרו
ענין בשת כמו ותפרה הלבנה ובושו החמה כי יראו זה עני קרא וײ שמע ואמר ופניהם לפי שהבושת
יראה בפנים כמו שאמר לא עתה פניו יחורו ויש מפרשין נהרו ענין אורה מן ואל תופע ע
עליו נהרה ר״ל הביטו אליו הצריכים לעזרתו ונהרו פניהם כלומר שיושיעו :

זה עני קרא ויהוה שמע ומכל צרותיו הושיעו : זה עני על עצמו אמר כמו
שפירשנו :

חנה מלאך ײ סביב ליראיו ויחלצם : חנה מלאך ײ סביב

כשהאויבים חונים סביבם להרע להם מלאך ײ חונה סביבם ואין בהם כח לגעת בהם ויחלצם וטעם מלאך
כמאמר דניאל אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריותא וכן אמר ומלאך פניו הושיעם המלאך הגואל אותי

שכל רע : **טעמו וראו כי טוב יהוה אשרי הגבר יחסה בו :** טעמו

ידיעה בשכל ובתבונתו יקרא טעם וכן מה טעמה כי טוב סחרה כמו שטעם אדם המאכל ויבחינהו בטע בטעמו אם מר אם מתוק אם מלוח אם תפל וראו גם כן במראה השכל או במראה העין כמו שתראו בע בעיניכם כי טוב יי׳ שמגיע טובו לחוסים בו תכירו ותדעו כי אשרי הגבר יחסה בו :

יראו את יהוה קדשיו כי אין מחסור ליראיו : יראו האלה נחה ואילו היה נראת היה על משקל שמרו זכרו ולהפריד בינו ובין יראו מן ראה הניחו האלה וקדושיו הם המונעים עצמם מרוב עד התאוה כמו במזיר עצמו מן היין שנקרא קדוש שנאמר עליו קדוש הוא ליי׳ ואמר אתם קדושי יי׳ ומספיקים במעט מן העולם ואין אתם רודפים אחר הטורח לא תראו שיחסר טרפכם יראו את יי׳ לבדו ובוא יטריפכם זה הטורך כי אין מחסור ליראיו ואמר זה לפי שהוא היה בין פלשתים ואין לו שם יודעים ומכירים שיתנו לו לחם לאכול ולפי שירא את יי׳ לא חסר טרפו :

כפירים רשו ורעבו ודרשי יהוה לא יחסרו כל טוב : כפירים רשו

כי תראו הכפירים שיש להם גבורה בבקשת טרפם פעמים רשו ורעבו ולא תועיל להם גבורתם וכן אמר ליש אובד מבלי טרף ובני לביא יתפרדו אבל דורשי יי׳ לא יחסרו כל טוב :

לכו בנים שמעו לי יראת יהוה אלמדכם : לכו בנים פעמים יפול לשון הליכה על זירוז המעשה לא ידינה בו הליכה ממש כמו לכה נא אנסכה בשמחה לכו ונחשבה על ירמיהו מחשבות לכו נא ונוכחה והדומים להם וכמו לכו בנים שמעו לי ופי׳ בנים שומעי מוסרו ולמודו וכן בני הנביאים תלמידי הנביאים יראת יי׳ אלמדכם לפי שזכר סביב יראת יי׳ ליראיו כי אין מחסור ליראיו אמר מי שירצה להיות מ מיראיו אני אלמדכם היראה ועוד אמר : **מי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב**

מי האיש החפץ חיים כלומר מי שירצה בחיים ובימים שיראה בהם טוב ישמע יראת יי׳ שאלמדנו והחיים וימי הטוב הם בעולם הזה ובעולם הבא ומה היא היראה :

נצור לשנך מרע ושפתיך מדבר מרמה · נצור לשנך מרע

באלה שני הפסוקים כלל מצות עשה ומצות לא תעשה בדבור ובמחשבה ובמעשה נצור לשונך מרע ש שלא תדבר רע בבני אדם ובכלל זה עדות שקר וקללת אביו ואמו וקללת הדיין והמלך וכל שכן ברכת ה השם ושפתיך מדבר מרמה שלא תדבר אחד בפה ואחד בלב ואילו הם שפתי מרמה שמרמה את חבירו שמדבר לו טובות וחשב בליבו רעתו כמו שאמר הכתוב בפיו שלום ידבר ובקרבו ישים אורבו וזהו מצות לא תעשה שבלב כמו לא תשנא אחיך ואמר אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך :

סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו : סור מרע סור מעשות רע ובכלל זה כל הלאוין אשר במעשה ועשה טוב כלל בו כל מצות עשה שבמעשה בקש שלום בפה ורדפיהו בלב וזהו יראת יי׳ שלמדתי אתכם כמו העבד שירא את אדניו ועושה מצותיו ונזהר שלא יעבור את פיו לכל אשר י יצונו : **עיני יהוה אל צדיקים ואזניו אל שועתם :** עני יהוה

כי שאותו הדרכים האלה נקרא ירא יי׳ וצדיק ומהו תגמולו מאת האל שהשגחת האל דבקה בו ומצילהו ב בכל דרכיו והו עיני יי׳ אל צדיקים ואם יקרהו שום פגע יקרא אליו וישמע צעקתו ויצילהו מצרתו וזה ו

ואזניו אל שועתם : פני יהוה בעושי רע להכרית מארץ זכרם : פני יהוה

הצדיקים עיניו ושמירתו לטובה ובעושי רע פניו להכרית מארץ זכרם כמו ונתתי פני באיש ההוא
והכרתי אותו : צעקו ויהוה שמע ומכל צרותם הצילם : צעקו

שעמו אל הצדיקי׳ שזכר לא בעושי רע הדבק בו וכן ועשה לאמתך תעשה כן ואם שלש אלה לא יעשה לה
קרוב יהוה לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע : קרוב יהוה קרוב לשמוע
צעקתם ותפילתם
ואת דכאי רוח יושיע כפל ענין במלות שונות : רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו יהוה
רבות רעות
כי פעמים רבות ינסה האל את הצדיק לטובתו ולהראות צדקתו לבני אדם כי לא ימוש לבו ולא ישה מדרך
האמת מפני הצרה ומכולם יצילנו שלא יכשל באחת מהם כמו שאמר שבע יפול צדיק וקם ורשעים יכ
יכשלו ברעה : שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה :
שומר כל עצמותיו
כי העצמות הם מעמידי הגוף ויסודו נשברה מלעיל והוא נפעל עבר נשברה מלרע והוא נפעל עומד
תמותת רשע רעה ושנאי צדיק יאשמו : תמותת הרעה שחושב לעשות
תמותתו כמו שאמר
ויפל בשחת יפעל יאשמו האלף בשבא לבדו והוא נקראת בתנועה קלה וענינו מן שממה וכן האשם
שומרין אשם ושמם בענין אחד : פודה יהוה נפש עבדיו ולא יאשמו כל החוסים
בו : פודה
הרשעים חושבים עליהם רעה והאל פודה אותם מידם ואמר נפש כי הם חושבים עליהם
לקחת נפשותם ולא יאשמו הרשעים יאשמו ולא כל החוסים בו יאשמו האלף בשוא לבדו והשין בשוא
הראשון נח והשני נע :

לדוד ריבה יהוה את יריבי לחם את לחמי : לדוד ריבה יהוה את יריבי

גם זה המזמור בברחו מפני שאול ריבה מלרע יגורי מבנין הפעיל משפטו הריבה יריבי היוד נוספת כי׳
יקוס יבול ועניינו מריבי והוא תאר וכן את יריבך אני אריב לחם את לוחמי כפל הענין במלות שונו׳
החזק מגן וצנה וקומה בעזרתי : החזק דרך משל כאדם האוחז כלי מלחמה
להלחם החזק ענינו אחוז בחזקה
ובזריזות וכן והחזיקי את ידך בו ויבא בקשר בית ובלא בית והוא לשון אחיזה וקומה מלעיל ואין כמוהו
בספר מלעיל : והרק חנית וסגור לקראת רודפי אמור לנפשי ישועתך אני :

והרק חנית ענין הליצה למלחמה וכן והרק אריק אחריכם וסגר שם כלי מכלי המלחמה ויש
מפרשים אותו כמשמעו ענין סגירה כלומר סגור הדרך לקראתם ברדפם אחרי שלא ישיגוני אמור לנ
לנפשי כי הם מבקשים לקחת נפשי כמו שאמר מבקשי נפשי ואתה בשר נפשי ואמור לה על הפתרי יש
ישועתך אני והענין שיבוא חוזק בלבו הפך והבאתי מורך בלבבם :
יבושו ויכלמו מבקשי נפשי יסגו אחור ויחפרו חושבי רעתי : יבושו

יבושו מגבורתם ומתקותם יסוגו אחור ישובו אחור וכן לא נסוג אחור לבינו אמר כשתבוא לקראתם

בחרב ובחנית גם ישובו אחור מדרך אחריי ויחפרו חושבי רעתי יבושו שחשבו לעשות לי רעה ולא יוכלו : **יהיו כמוץ לפני רוח ומלאך יהוה דוחה :** **יהיו כמוץ** המוץ

הוא התבן הדק והוא כמו לפני הרוח ומלאך יי' דוחה כי המוץ פעמים יהיה לו מעמד לפני הרוח כשימצא גדר או דבר שיעמידנו אבל הם לא יהיה להם מעמד כי מלאך יי' ידחה אותם

יהי דרכם חשך וחלקלקות ומלאך יהוה רדפם :

יהי דרכם חשך וחלקלקות שתים רעות והשלישית ומלאך יי' רודפם כי ההולך במחשך יכשל באבן ובמכשול הדרך ויפול וכן ההולך בחלקלקות ימעדו רגליו ויפול ועם כל זה יוכל ללך בנחת ואולי ימלט אבל אם רודף אחריו יצטרך לו ללכת במרוצה ועל כל פנים יפול :

כי חנם טמנו לי שחת רשתם חנם חפרו לנפשי : **כי חנם טמנו לי**

ויש מפרשין כי חנם על לא חמס בכפי טמנו לי שחת רשתם ר"ל שחת ברשתם כלומר שחפרו בור וכיסו ושמו פי' ברשת כדי שאעבור עליו ולא ארגיש ואפול לתוכו כמו שעושו הצידים כשירצו לצוד חית השדה שעושים בארות בשדות וביערים ומכסים אותם ברשתות ועפר כדי שלא ירגישו החיות מן הבור ויפלו לתוכו כשיעברו עליהן חנם טמנו לנפשי על לא חמס בכפי טמנו השחת והרשת עם ע עפר כמו שפירשתי לנפשי כמו לגופי והוא נכון איניני מקללם בחינם אבל הם רדפוני חנם וטמנו לי ר רשתם ללכדני ופי' שחת ורשתם כי שני דברים הם כי השחת היא חפירה כמו עד יכרה לרשע שחת בש בשחתם נתפש וכן יקרא הקבר שחת שהיא חפירה ופי' השחת והרשת בחנם עשו לי הרשת טמנו לי שא שאהיה נלכד בו ובשחת חפרו לנפשי שאפול בו ויש לפרש שחת כמו רשת וכן נלכד בשחיתותם ובדברי רז"ל ההיא שתא דהוו קמיטו עלה בתרי ושתא דל שיתא כי מנהגם להסתיר אותיות הגרון וכן אמרו לא תפוקו לכו שותא שהוא כמו שעותא התרגום ויספר ואשתעי סמיכות שחת לרשתם לרוב השתדלותם לל ללכדו וכן בזה הסמיכות מטיט היון ארמות עפר ואחר כן אמר חפרו לנפשי שחפרו לי חפירה שאפול בה והענין כי בכל יכר שיוכלו לחשוב תחבולות ולהתעולל עלילות ללכדני עשו כן :

תבואהו שואה לא ידע ורשתו אשר טמן תלכדו בשואה יפל בה :

תבואהו שואה לא ידע כינוי היחיד כנגד כל אחד מאויביו או כנגד שאול לא ידע לא ירגיש בה עד שתבואהו כדי שלא יוכל להמלט ממנה בשואה יפול בה ברשת שטמן לי וענין שואה כמו מהו מהומה הבאה פתאום וכן משואת רשעים כי תבוא : **ונפשי תגיל ביהוה תשיש בישועתו :**

ונפשי תגיל ביהוה כשינקום לי מאויבי נפשי שחשבו לקחתה תגיל ביי' תשיש בישועתו שהושיעה מידם :

כל עצמותי תאמרנה יהוה מי כמוך מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגזלו :

כל עצמתי תאמרנה כל זה אינינו מטעה במחבירו אלא נקרא בקמץ רחב וכן כל אתי ריש שנאוהו והשאר שהם נקודים קמץ הם חטופים כ"ל זולת אילו השני' וזכרו העצמות במקום הגוף כלומר כי העצמות הם מעמידי הגוף ויסודו אמר כי הנפש והגוף יודו לך שהכלתם והוראת הגוף דרך משל ס כמו לבי ובשרי ירננו אל אל חי או פי' עצמותי הזרועות איברי הגוף בכונת התפלה וההוראה וכאילו הם ישפתו או פי' כל עצמותי כי מתכונת יצירת איברי הגוף ישבח אדם הבורא בהם וכאילו הם ישבחו וכן פי' אותו החכם רבינו בחיי נע' והרב החכם הגדול ר' משה בר' מיימון ז"ל : מי כמוך מציל שתציל

עני מחזק ממנו שהצלת אותי מאויבי שהיו חזקים ממני ובדרש מציל עני מחזק ממנו מציל יצר טוב מ
מיצר רע עני ואביון מגוזלו וכי יש גזלן גדול מזה :

יקומון עדי חמס אשר לא ידעתי ישאלוני :

יקומון עדי חמס היו לו בישראל שונאים וה״ה בהם מי ששאל ממנו
ממון בעד שקר ואעפי שלא מצאנו זה בספר שמואל הנה ראינו שזכר זה החמס בין התלונות שהיו לו
על שונאיו :

ישלמוני רעה תחת טובה שכול לנפשי :

ישלמוני רעה תחת טוב ששאלו ממני ממון שלא ידעתי מעולם שהיה להם אצלי דבר ואני עשיתי עם אלה האנשים טובה והם
ישלמוני רעה שכול לנפשי או פירושו יקחו ממני ממון בחמס ויבקשו לקחת נפשי ויסבבו לה אם יוכלו

ואני בחלותם לבושי שק עניתי בצום נפשי ותפלתי על חיקי תשוב :

ואני בחלותם לבושי שק מספר הטובה שהיה הוא מבקש להם אמר אם היה אחד מהם חולה
הייתי כואב ודואג ולובש שק ומתענה בעבורו שירפאהו האל ותפלתי שהייתי מתפלל על חיקי תשוב כל
כלומר הטוב שהייתי מבקש עליהם יבוא אלי שלא יחשוב אדם כי כנראה הייתי עושה זה ומראה ע יגמי
דואג עליהם אבל בנסתר הייתי מתפלל עליהם בהפך ומבקש רעתם על כן אמר ותפלתי על חיקי תשוב ו
ומה שאמר עניתי בצום נפשי ובית בצום פתוחה כלומר בצום הידוע והוא היום שיתענו קרובי החולה
גם אני עניתי נפשי עמהם כאילו היה אחי וקרובי :

כרע כאח לי התהלכתי כאבל אם קודר שחותי :

כרע כאח לי כן הייתי מהלך קודר על מי שהיה חולה מהם כמו שעושה הריע על ריעו והאח על אחיו או כמו שמת
שמתאבל הבן על אמו שמתה ואמר אם ולא אב כי יותר כואב אדם על אמו כשנזכר ממנה בבטנה והני׳
והניקתו וגדלתו וטפחתו עד שגדל ואף אחר שגדל האם מצויה בבית ומכינה לבן צרכו במאכל ובמשת׳
כן שחותי והתהלכתי קודר כי האבל והמתעטף הולך שחות וטעם קודר כי מפני היגון והאנחה יכרו זוהר
פני אדם כי יתקדרו פניו או אמר קודר על המלבוש כי האבל לובש שחורים ואדוני אבי ז״ל פירש כמו
התינוק שמתה אמו ואין לו מיניקת שהוא קודר :

ובצלעי שמחו ונאספו נאספו עלי נכים ולא ידעתי קרעו ולא דמו :

ובצלעי שמחו ונאספו אני דאגתי לחליים והם שמחו כשהייתי צולע מכאב איברי ה״ל
נאספים לספר עלי ולשמוח וזה עם זה לחליי נאספו עלי נכים ולא ידעתי נכים אנשים פחותים וכן בני כ
נבל גם בני בלי שם נכאו מן הארץ כלומר שהם נכים ונדחפים מפחיתותם ופי׳ לא ידעתי למה נאספו עלי
לשמוח ליכתי כי אני לא גמלתי להם רעה קרעו ולא דמו קרעו פיהם מרוב השחוק ולא שתקו משחקם
עלי כי יבוא לשון הקריעה בענין הפתיחה בזה הדרך כמו ותקרע בפוך עיניך וכן ויקרע לו חלוני ויש
מפרשין כשידברו רעות כאילו קרעו בשרי ואדוני אבי ז״ל פי׳ קרעו מה שלא יכלו לתפור אם יתחרטו ו
וכן הוא דרך משל במעשים ובדברים רעים בחנפי לעגי מעוג סמוך על סמוך כמו נהרי נחלי דבש ות
ותמאה את מספר מפקד העם רכמי יועצי פרעה ושפוני טמוני חול ופי׳ אנשים חנפים ולועגים מתעסקי׳
בדברים בטלים והר״פ מעוג שיחה בטלה ודומה לו בדברי רז״ל בגבולין ובלשום עוגה ובית בחנפי כמו
עם וכן כך צריכו נכגת ופירושו אלה הנכים יאספו עם חנפים ואנשי לעג ישחקו ויחרקו עלי שניהם וה
המפרש פירשו מעוג כמו עוגה וכן אם יש לו מעוג ודל האנשים המתענגים ובעלי התאוה או פירש
על דרך משל יקרא העיסה הרעה והמעשה מעוג כמו אפרים היה עוגה בלי הפוכה וכן מלוש בצק עד
חומצתו חרק מקור וענינו כשמחרק אדם שיניו בראותו נקמה מאויביו וכן ויחרקו שן :

אדני כמה תראה השיבה נפשי משואיהם מכפירים יחידתי : אדני כמה תראה

עד כמה תראה בענייי ובלחצי מהם כאילו אמר מתי תראה וכן עד רשעים יעלוזו השיבה נפשי משואיה׳
כמו שאמר ה׳ מבשן אשיב אשיב ממצולות ים שהוא בעניין הגלה ופי׳ משואיהם משאונם ומהמותם
ומשואיהם לשון רבוי האחד שואה בפלס יורה ופלקוט מכפירים יחידתי שהם כמו הכפירים בטורפי׳ ופי׳
יחידתי נפשי וכן פירשוהו : אודך בקהל רב בעם עצום אהללך :

אודך בקהל רב

כשתצילני מהכפירים וקהל רב ועם עצום בהיות כל ישראל כאחד אל ישמחו לי אל ישמחו בעבורי עוד
כי הרבה שמחו עלי עד עתה אויבי שקר בסגול ובאתנח וכן עינטו מיתמיתי אויבי שקר ופי׳ שהם שונאי
אותי בחנם כמו שאמר שונאי חנם וכן אך לשקר שמרתי לחנם יקרצו עין יקרצו עין זה לזה כלעגם ע
עלי וקריצת עין הוא כרכור העינים ללעג ולבוז וכן בעניין הזה בשפתים קורץ שפתיו וכן מולל ברגליו
מורה באצבעותיו :

כי לא שלום ידברו ועל רגעי ארץ דברי מרמות יחשבון : כי לא שלו׳ ידברו

כמו ולא יכלו דברו לשלום ועל רגעי ארץ בסגול באתנח והם ר׳ במסרה ויש מפרשין רגעי מן רוגע
הים שהוא עניי׳ בקיעה כן רגעי ארץ בקיעי ארץ כלומר במקומות הסתרי׳ דברי מרמות יחשובון ואיננו
נכון כי למחשבה אין צריך מקום נסתר אלא לדיבור או למעשה ויש מפרשין רגעי ארץ מענין מרגו׳
שהוא עניין מנוחה ופי׳ רגעי ארץ ענוי ארץ וקראתם כן לפי שהענוי׳ הם רפים ודעתם נוחה ויש לפרש
עוד רגעי ארץ הרשעים והשאננים שהם במרגוע ובנחת ופי׳ ועל כמו ועם וכן ויבואו האנשים על הנ
הנשים ופירושו אילו התכפים והלועגים עם אלה הרשעים יחשבון דברי מרמות עלי והם בנחת ואני גו
גולה ובצרה : וירחיבו עלי פיהם אמרו האח האח ראתה עינינו :

וירחיבו עלי פיהם בשחוק ובדבור כשראו אותי גולה ממקום למקום אמרו האח האח
ראתה עינינו כלומר ראתה עינינו בו מה שרמינו וכן וכאויבי׳ ראתה עינינו האח שמחה והכפל לרוב ו
בשמחה וכן יען אמר צור על ירושלם האח : ראיתה יהוה אל תחרש אדני אל תרחק
ממני : ראיתה יהוה אל תחרש

אל תשתוק לצעקתי ואל תעשה עצמך כחרש אלא שתענני והושיעני כי אתה ראית
לעגם ודיבורם עלי . העירה והקיצה למשפטי אלהי ואדני לריבי :

העירה והקיצה למשפטי כפל ענין במלות שנות וחזק י׳ל שלא תהיה כישן עוד וקח
משפטי וריבי מהם כי אתה אלהי אין לי שופט אחר שאתה ארון והארון ידרוש השפט עבדו :
שפטני בצדקך יהוה אלהי ואל ישמחו לי : שפטני בצדקתך

קח משפטי מהם בצדקתך ביושרך ובצדקתך כי אתה יודע כי אתי האמת ועמם העול והחמס ואל ישמחו
לי אל ישמחו עוד לי : אל יאמרו בלבם האח נפשינו אל יאמרו בלענוהו .

אל יאמרו בלבם אפילו בלבם לא יוכלו לשמוח עלי ולאמר האח נפשינו כלומר שמחינו
נפשינו ולא יאמרו כמו שאומר עתה בלענוהו ושמחנו אותו :
יבשו ויחפרו יחדיו שמחי רעתי ילבשו בשת וכלמה המגדילים עלי :

יבושו ויחפרו יחדיו יבושו ויחפרו הכפל לחזק יחדיו כמו שנאספו יחד עלי לשמחת כן
יבושו יחדיו מתקוהם המגדילים עלי פיהם :

ירונו וישמחו חפצי צדקי ויאמרו תמיד יגדל יהוה החפץ שלום עבדו :

ירונו וישמחו הם יבושו ויחפרו שהם שמחים לרעתי וחפצי צדקי ירנו וישמחו ופי' צדקי
ישרי מה שראוי לי ויאמרו תמיד יגדל יי׳ הם ישבחו תמיד האל עלי ויאמר יגדל יי׳ החפץ שלום עבדו
הוא דוד שרצה בשלומו והצילהו משונאו : **ולשוני תהגה צדקך כל היום תהלתך :**
ולשוני תהגה צדקך
ישבחו לאל עלי וכל שכן לשוני שהוא ראויה שתהגה צדקך כל היום תהלתך כמו שהם יאמרו תמיד :

למנצח לעבד יהוה לדוד : **למנצח לעבד יהוה** לפי שמדבר הרשע
שרעתו שאין לו
ארון שיענישהו על הרע שעושה לפיכך אמר לעבד יי׳ כי הוא עצת רשעים רחקה ממנו והוא עבד יי׳ ב
באמת ויודע שיש לו ארון גומל האדם על הטוב והרע :

נאם פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו : **נאם פשע לרשע**

אני אומר בקרב לבי כי הפשע והוא יצר הרע אומר לרשע עשה מה שתרצה כי אין פחד וגו׳ וקראו פשע
כמו שקראו רשא לפתח חטאת רובץ **כי החליק אליו בעיניו למצא עונו לשנא :**
כי החליק אליו לשנוא מחליק אליו בעיניו ומיפה לו המעשה למצוא עונו לשנוא לשנוא
יפתינו לחפש המעשה הרע עד שימצאנו כמו לך מצא נא את החצי לשנוא מרוב התמדתו יקוץ בעבירה
וישנאה ויש לומר יפתנו למצוא עונו ולשנוא להפך והוא הדרך הטוב וכן כי את יי׳ עזבו לשמור פי׳
לשמור דרכי אלהים אחרים וברוב הרשעים מסתכלים בעיניהם ומחפשים בידיהם ומהרהרים בלבם ל
למצוא אי זה עון שונא הקבה שיעשוהו וכן הוא אומר כי את כל תועבת יי׳ אשר שנא עשו לאלהיהם
דברי פיו און ומרמה חדל להשכיל להיטיב : **דברי פיו און ומרמה**

כי אם ידבר טוב בפיו און ומרמה הוא בלבו שהוטב רע חדל להשכיל לקחת מוסר להשכיל לבו ולהטי׳
דרכו : **און יחשב על משכבו יתיצב על דרך לא טוב רע לא ימאס :** **על משכבו**

כי המטה הוא מקום המחשבה בעוד האדם ער כי איננו פונה לשום עסק וביום יתיצב וגו׳ ואמר לא
טוב כמו אשר איננה טהורה כי לא טהורה היא ההולכים הדרך לא טוב או אמר כן שלא יאמר רע פנים
בעמים סמוכים או פי׳ כי אין בדרכו בשום צד טוב כי כולו רע ואין עת שימאס הרע מלעשותו :
יהוה בשמים חסדך אמונתך עד שחקים : **בשמים** עם הא הידיעה במשפט
דפי׳ בהשמים עד השמי׳
וכן לא יוכלו יגעו בלבושיהם וחסד האל ואמונתך לעולם כי האמונה הוא קיום המין שלא יהרס כי
אם יאבדו הפרטים החסרים והאמת לא תהיה המין קיים לעולם וכן כתו לדור ודור אמונתך כוננת ארץ ו
ותעמוד והארץ לעולם עומדת והחסד הוא הזמנת קיום העולם שמזמין לכל חי טרפו בדרך הקרוב אליו
בלי יגיעה רבה כי לא יוכל לקיים העולם ביגיעה רבה ותהיה האמונה קיימת אבל החסד שהוא יתרון לת
להיות הטובה הוא הזמנת לקיום העולם כמו שאמר מצמיח חציר לבהמה המצמיח הרי׳ חציר שההרים הם
מקום הבהמות המדבריות ושם הוא מצמיח להם מאכלם וכן אשר המשלח מעיינים וגו׳ ישקו כל חיתו
שדי שמזמין להם מאכלם ומשקם במקומם וזהו חסד על הברואים ועוד שהזמנת קיום העולם כי מ

מה שצריך יותר לקיום העולם מזומן יותר כי המשקים הוא יותר צריך התמדתו לחיים מן המאכלים לפיכך המים נמצאים בהזמנתם יותר מן המאכל ובלא מלאכה ותיקון ו האויר יותר צריך לכל חי מהם מהמאכל והמשקה לפיכ׳ נמצא יותר כי לא יעמוד חי בלתו אפי׳ שעה אחת ואמ׳ דוד כשיספ׳ מעשה הרשע ומחשבתו אמר כי גדולים חסדי יי׳ שאפי׳ הכופרים בו שהזכיר למעלה יזמין להם מחייתם וטרפם עד ת העולם ואמר כי חסד האל ית׳ גדול עד לשמים וכן אמונתו כי שמים ושחקים אחד הוא וכן מנהג הלשו׳ לשנות המלות במקום שיבא הכפל וכן אמר בפסוק אחר בהגדילו החסד והאמת כי גדול מעל שמי׳ חסדך ועד שחקים אמתך ובהפליגו יותר אמר מעל שמים ופי׳ עד השמים כמו מן הארץ עד לשמים וכן אמר כי כגבוה שמים על הארץ כן גבר חסדיו על יראיו:

צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע יהוה:

צדקתך כהררי אל ההרים הגבוהות וכן מנהג הלשון כשרוצה להגדיל הדבר סומך אותו אל האל כמו עיר גדולה לאלהים ותהי לחרדת אלהים מאפליה שלהבתיה וענפיה ארזי אל ואמר צדקתך כהררי אל לפי שאמר יי׳ בהשמים חסדך אמר אעפי׳ שחסדך גדול לכל לטובים ולרעי׳ אתה מבדיל ביניהם בעת אשר תראה ותגדיל צדקתך לטובים כהררים הגבוהים והגדולים כן גדולה צדקתך לטובים ותגדיל משפטיך לרשעי׳ כשתראה עת שתביאם במשפטים תשקיעם עד תהום רבה שלא יצאו משם לעולם ות והמשיל הטובה להרים שהוא מקו׳ המשגב והמפלט מן האויב כן טובת האל יתברך וישועתו כמו שאמר׳ מגדול עוז שם יי׳ סלעי ומצודתי העמדתו הטובים להררי נח עד שלא יוכלו בני אדם להסירה מן הטובים ולגזלה מהם והמשיל הרעה לתהום רבה שהוא מקום האבדן שלא ינצל אדם ממנו כמו שאמר כי באו מים עד נפש טבעתי ביון מצולה במעמקי מים ואמר אדם ובהמה תושיע יי׳ כלומ׳ אעפי׳ שאתה מבדיל בין הטובים והרעים בעולם הזה בהשגחתך על הטובים לטובה ועל הרעים לרעה כל אחד לפי מעשיו פעמים שאתה נותן טובתך לרשע ומושיע אותו מצרה ואומר אני כי אותו החסד שאתה עושה עם הרשע שהוא כופר בך הוא כמו החסד שאתה עושה עם הבהמה שאינינה מכירה בחסדך ואתה נותן לה צורכה וזהו אדם ובהמה תושיע יי׳ כי הרשע או הכסיל הוא כבהמה בצורת אדם והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פי׳ טעם אדם ובהמה תושיע יי׳ שהוא ישפוט כל מרגיש על דרך ושיד כל חיה אדרשנו ורבותינו דרשו אילמלא צדקתך כהררי אל מי יוכל לעמוד בפני משפטיך שהם כתהומות רבה ושור כרב ברבריהם מלך זה השלוה רג׳ים מן ה״ס ר׳ יוחנן בן נורי כי הוה חזי מלך הוה אמר משפטיך תהום רבה כי הוה חזי נטלה הוה אמר משפטיך כהררי אל:

מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון:

מה יקר חסדך אלהים אמר החסד שתשוה בו לפעמים הטובים והרעים הוא בעולם הזה אבל בחסד העולם הבא לא יהיה לרעים חלק בו אלא כולו לטובים והחסד ההוא הוא יקר ונכבד מחסד בעולם הזה שהוא טוב טובך ואותו החסד הוא הטוב הקיים וזהו שאמר מה יקר חסדך ומלת מה הוא להגדלה כמו מה רב טובך אשר צפנת ליראיך ולחסד העולם הזה אמר עד שמים חסדך אבל חסד העולם הבא אין לו שיעור כמו שאמ׳ הנבי׳ עין לא ראתה אלהים זולתך וגו׳ ובני אדם בצל כנפיך יחסיון בעולם הבא יחסיון בצל כנפיך אותם שהם בני אדם באמת לא אותם שהם כבהמה כמו שזכר אותם להם לפעמים טובה בעולם הזה אבל לעולם הבא לא לפיכך אמר אלהים שענייננו שופט כי שם יגיע לכל אחד ואחד כמשפטו:

ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם:

ירויון מדשן ביתך כל זה לעולם הבא ולעולם הנשמות והמלאכים הוא בית יי׳ כמו שנקרא הר׳ יי׳ והר קדשו והר יי׳ וכ נועם יי׳ כמו שפירשנו והדשן והעדן השגת ידיעת האל יתברך והיא הטובה שאין אחריה רעה ושבע

שאין אחריו רטב ונמא ושפס ונחל שיהא הערנים לרוב כמו מי הנחל ונועם הטקס שאתה תעזרם ביר

בירעה : כי עמך מקור חיים באורך נראה אור : כי עמך מקור חיים

כמו מי המקור שלא יפסקו כמו שפוסקים המים המכונסין כי חיי העולם הבא בלא הפסק והם חיים שאי

אחריהם מיתה והאור שאין אחריו חושך וזהו באורך נראה אור :

המשיכה כענין משוך חסדך לירעך וצדקתך לישרי לב : משוך חסדך

הנטייה וכן משכתיך

חסר כמו ויש אליו חסר הטה ליודעיך חסר בעולם הזה שיוכלו להתעסק בחכמה ובמצות שלא יהיה להם מ

סונע מעסקי העולם הזה או יהיה פירוש הפסוק לעולם הבא ויודעיך הם החכמים שמתעסקים בתורה

ומצות וחכמת האלהות הבורא ית׳ כפי כוחם וישרי לב הם ההולכים בתם לב ובישר מתעסקים בתורה ו

המצות אלא שלא הגיעו לחכמת האלהות לדעת הבורא רק מדרך הקבלה ובקש מהאל שימשוך חסדך

שהוא יתרון הטובה ליודעיך בעולם הבא וצדקתו היא הטובה הראויה לישרי לב:

אל תבוא לי אל תבואני רגל גאוה ויד רשעים אל תנדני : אל תבואני

וכן תבאהו שואה

תבוא לו בקש לא תבא לי רגל האויבים הבאים בגאוה לטרדיני במלחמה ולא אהיה פנוי לעבודת האל

ויד רשעים אל תנידיני ממקומי שאני מתבודד בו לדעת דרכיך וזכר הרגל והיד כי באים ברגלם ובלחמ׳

ביד : שם נפלו פעלי און דחו ולא יכלו קום : נפלו עבר במקום

עתיד כמנהג

הנבואות ודברי רוח הקדש ופירושם במקום יפלו שלא יהיה להם כח לבא בארצינו ולהלחם עלינו רוחו

ולא יוכלו קום תהיה להם דחייה ונפילה שלא תהיה להם תקומה מענה עוד הפך הזרי שאומר בו כי שבע

יפול צדיק וקם ומלת דחו מלרע הדגש בחית והוא מבניין שלא נזכר שם פועלו מהדגוש והיה עם כלו ה

הפילות אלא שאין החית ברגש :

לדוד אל תתחר במרעים אל תקנא בעשי עולה : לדוד אל תתחר

במרעים לפי שזכר מחשבת הרשעים ומעשיהם אמר שלא יפותה אדם להם בראותו הצלחתו כי לא תע

תעמור אל תתערב והוא בשקל הפעל שרשו תחר מענין ואיך תתחרה את הסוסים ולא מבניינו אל

תקנא כשתראם שלוים : כי כחציר מהרה ימלו וכירק דשא יבלון :

כי כחציר מהרה ימלו יכרתו והוא מן הקל שרשו נמל והוא פועל עומר וכן ימל קצירו

וכירק דשא יבולון ירק סמוך לדשא וכן ירק עשב לאכול כי לא יאכלו הבהמות העיקר שבדשא ועשב

אלא הצומח מעל הארץ והוא הירוק והלח שבו והוא היבש ונובל במהרה והעיקר נשאר בארץ ויצמח

אחר זה והדם הכלה במהרה נמשל כירוק שבו כי העיקר נשאר ימים רבים בטח פי׳ הפוך עשה טוב ובטח

ורעה אמונה ושכון ארץ כי הגמול אחר מעשה הטוב ויש לומר בל הפסוקים במעשה הטוב :

בטח ביהוה ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה: בטח ביהוה ועשה טוב

היא עבודת הלב שיבטח בי״י בכל לבו ויבין כי הוא העוזר והמכשיל לא במרעים ועושי עולה שאין בו

בוטחים כי בעשרם וכוחם כמו שחקרים במזמור שקרם אין פחד אלהים לנגד עיניו ועשה טוב הוא

מעשה היד שיתן בצדקה ויעשה מצות האל שכן בכל מקום שתשכון רעה אמונה הלמד לרבים לעבור

י״י כמו מעשה אברהם שנ׳ ויקרא שם אברהם בשם י״י היה מלמד לרבים דרך י״י והמלמד בני אדם דו

רועה אותם כמו ורעו אתכם דעה והשכל וזהו עיקר עבודת האל בפה כי מה שצריך לעצמו בעבודת ב
האל יתברך בפה כמו יחוד השם והתפילות והתשבחות עיקרם הוא הלב ואפי׳ לא ירציאם בפיו יצא ידי ת
חובתו אבל ללמוד אחרים לא יתכן זולתי בפה וו׳ ורעה אמונה כוו׳ וישא אברהם את עיניו :

והתענג על יהוה ויתן לך משאלות לבך : והתענג אל יהוה אם תעשה
זה שצויתיך
תתענג על יי׳ כלומר תמיד תמצא תענוג בו בכל מה שתתאוה והוא יתן לך משאלות לבך ובא הפעל במקום א
איתן כמו ומות בהר כמו תמות שים קיבוץ כמו תשים או פי׳ תתענג שתשמח בעבודתך את יי׳ ותגיע כ
נפשך בה והוא יתן תאותך : גל על יהוה דרכך ובטח עליו והוא יעשה :

גל על יהוה דרכך
כל צורכיך השלך וגלגל עליו ובטח עליו לא על אחר כי הוא יעשה וישלים הכל :

והוציא כאור צדקך ומשפטיך כצהרים : והוציא כאור צדקך

יגלה לעולם צדקך כמו שהאור גלוי לעולם ועוד כמו הצהרים שהוא חוזק האור כן יכירו כל העולם כי
בצדק ומשפט דרכיך :

דום ליהוה והתחולל לו אל תתחר במצליח דרכו באיש עשה מזמות :

דום ליהוה כמו הוחיל ליי׳ וכן דומו עד הגיענו עליכם וכן והתחולל ענין תוחלת משורש
חיל כמו ויחילו עד בוש ויחל עוד שבעת ימים ויש מפרשי׳ ענין חיל כיולדה לומר סבול החיל והכאב ב
בעבודו אל תתחר אם יהיה לך צרה ותראה הרשע מצליח דרכו ועושה מחשבותיו כמו שהוא רוצה אל
תתערב בו ואל תלמוד ממעשיו אלא הוחיל ליי׳ והוא יוציאך ממצריים :

הרף מאף ועזוב חמה אל תתחר אך להרע : הרף מאף אל תזעף אל יי׳
אם לא יכונו דרכי
במחשבך כי זהו דרך האויל כמו שאמר אולת אדם תסלף דרכו ועל יי׳ יזעף לבו ומה שאמר ועזוב חימה
הוא כפל ענין במלות שונות והחכם ר׳ שלמה בר׳ גבירול פי׳ הרף מאף הנח מדת הכעס ועזוב חימה ת
תתחרט על מה שעברה עליך וזאת הסבה אל תתחר להרע אל תתערב עם הרשעים להרע מעשיך כמו הם
במריעים בעבור שתראה הצלחתם וטעם אך כאילו אמר עשה מה שתעשה אך אל תתערב במעשה הרי
הרעה וכן אך ביי׳ אל תמרודו : כי מרעים יכרתון וקוי יהוה המה ירשו ארץ :

כי מריעים יכרתון אל תבהלך הצלחת הרשעים כי יכרתון ואין להם תקומה אך קויי השם
יעמדו אחריהם הם ירשו ארץ כענין יכין רשע וצדיק ילבש וטרח וקוי בהכנעת הוו׳ שהוא עין הפעל מן
קוה והיוד סימן הרבים אבל וקויי יי׳ יח׳ יחליפו כח בהכנעת היוד שהיא במקום עין הפעל והוו למשך כ
כוו׳ שומרי ויוד הרבים נפלה מהמכתב :

ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו : ועוד מעט הוחיל

מעט ולא תראה הרשע בשתתבונן על מקומו איננו כלומר שתתבונן היטב אם נשאר לו שורש ועיקר
לא תמצא לו כי בכל הלך : וענוים ירשו ארץ והתענגו על רב שלום : וענוים

שהיו בשפלות בפני הרשעים בעבור רשעים הם ירשו ארץ והתענגו על רוב שלום כי בעבור הרשעים
שלום ושמחה בעולם כמו שנאמר ובאבוד רשעים רינה :

זמם רשע לצדיק וחרק עליו שניו : זמם רשע חושב מחשב לעשות רעה

לצדיק ובטוי ראות שיכול לעשות לו חורק עליו שיניו כלומר מכאותיך :

יהוה ישחק לו כי ראה כי יבא יומו : יהוה ישחק לו כי הוא יודע מה סופו

כי ראה כי בא יומו [illegible]

כי בהתגאות הרשע על הצדיק אז יבא לו שברו :

חרב פתחו רשעים ודרכו קשתם להפיל עני ואביון לטבוח ישרי דרך :

[illegible]

חרב פתחו [illegible] יש מפרשין ענין לשיפה ונתידוך כמו חרב פתוחה להמה פתיחות ויתכן פירושו הוציאות התיק מתערה ויקרא פתוחה כמו הוציאת האסור ממאסרו שנקרא בענין פתוחה כמו ואסוריו לא ביתה יסגור על איש ולא יפתח : חרבם תבא בלבם וקשתותם תשברנה :

[illegible]

חרבם הפך מה שחשבו כמו שנאמר על הרשע גם כן ויפול בשחת יפעל וקשתותם תשברנה שלא יזמין להם כמו שחשבו להרע לעניי ולאביונים והאחד קשתותם רבה קשת בשקל שמתן. פירושו [illegible] רבה בקשת :

טוב מעט לצדיק מהמון רשעים רבים כי זרועות רשעים תשברנה וסומך צדיקים יהוה : טוב מעט כי הצדיק ישמח במעט שיהיה לו מן העולם הזה ויסתפק בו אבל הרשעים ברבות ממונם לא ישמחו בו אבל ישאלו יותר ואינם שבעים לעולם כמו שאמר צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר ועוד כי הרבות ב המומון לרשע לרעתו כי יתגאה בו על בני אדם עד שיקומו עליו ויהרגוהו ויקחו את כל אשר לו ופי' המון כמו ממון וכן אוהב בהמון או יהיה המון ריבוי והוא כנגד מעט שזכר ויהיה לפירוש הזה פי' רבים כמו רבים המלך שכינוי גדולים ולפי' הראשון יהיה טעם רבים אל הממון שזכר ואע"פ שהוא לשון יחיד [illegible] כמוהו רבים [illegible] כי זרועות רשעים תשברנה וזרועותיהם שלא יהיה כח בידם להרע לצדיקים והאל ית' סומכם שלא יפלו מתחת הרשעים :

יודע יהוה ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה : יודע יהוה ימי תמימים

[illegible]

אז יודע סביר ומשגיח עליהם להאריך ימיהם וכן יודע יי' דרך צדיקים כמו שפירשנו ובן מה אדם ותדעהו ירעת בכרות נפשי והרומים להר שפידותו היכירה וההשגחה לטובה וטובם גם כן לא יפסוק אלא לעולם יהיה וזהו ונחלתם לעולם תהיה לעולם הבא ואדוני אבי ז"ל פי' כל הפסוק לעולם הבא והחכם ר' אברהם בן עזרא פירש בעולם הזה פי' נחלתם לעולם תהיה שינחילו את בניהם :

לא יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו : לא יבושו בעת רעה היא דבר או מלחמה או [illegible]

תיה רעה רעבון בשקל פרזון ובסמוך ואת רעבון בתיכם :

כי רשעים יאבדו ואויבי יהוה כיקר כרים כלו בעשן כלו : כי רשעים

[illegible]

יאבדו לפיכך לא יבושו התמימים כיקר כרים היקר והטוב שבכבשים והוא החלב שיקרב על גבי המזבח שהוא כלה באש והולך לו בעשן כן אויבי יי' יתמו כלים וכפול כלו להוב הכליון וכלו הראשון מלרע והשני מלעיל לסוף פסוק :

לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן : כי מברכיו יירשו ארץ ומקולליו יכרתו :

לוה רשע [illegible] ספר מדות הרשע המגונות כי מה שילוה לא ישלם אין צריך לומר שלא יתן משלו

והצדיק בהפך כי חונן לבני אדם ונותן להם משלו ואין צריך לומר כי מה שילוה ישלם ופי' חונן ונותן כמו חנוני אתם אשר חנן אלהי' וכפל המלה בנותן במלו' שונו' להרבו' המתן שנותן פעם אחר פעם כמה ענייני' או פי' מרחם ואמר כי הצדיק יש בו שתי המדות האלה הרחמים והצדקות כי מבורכיו מברכי' האל ית' לפי למעלה יודע ימי תמימים אמר כי מבורכי' האל והם הצדיקים יירשו ארץ לפי שהם חוננים ונותנים ועינם טובה יוסיף להם האל עושר וכבוד ויברכם ויירשו ארץ כלומר שתהיה העטרה להנחלתם כמו הירושה שהוא מאב לבן ומקללי' והם רשעי' שעינם רעה ואפילו מה שלהו לא ישלמו יכרתו ולא יהיה לעושרם ם העטרה וקיום כי הם מקוללי' יי' ויאבד עושרם ושמם ו כרתו מעולם הזה ומעולם הבא ע"כ :

מיהוה מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ • מיהוה מצעדי גבר

הצדיק שמתגבר במעשיו הטובי' על הרשע האל יכון צעדו ויחפץ דרכו על דרך וכל אשר יעשה יצליח ומעם יחפץ שיראה ברכיו חפץ האל ית' ורצונו יצליח הכל ומעם מצעדי ודרכו כי בכל אשר יעשה בכל עסקיו יצליח והחכם ר' שלמה בן גבירול פי' מצעדי גבר דרכי עבודת האל ית' ואמר אל יעלה לב האדם כי מה שאמר ע"כ מצעדי גבר כוננו שהוא מראה ההכרח בעבודת האל יתברך אבל היא על הטובה הנם הצפונה לו או על הרעה מן הגמול והעונש ומה שאמר מצעדי גבר כוננו רוצה לומר כי המקום בורא הנפש שלימה לא תחסר כל וכשהוא נוטה אל המעלות המטובות ואל הטוב והוא מה שאמר כוננו או ו יהיה רצוני לרצון הבורא והוא מה שאמר כוננו יחפץ : כי יפל לא יוטל כי יהוה סומך ידו :

כי יפול

אם בא מקרה ויפול הצדיק ויפול מנכסיו לא יוטלו לגמרי כלומר לא יושלך לארץ כי יי' סומך ידו ומה שהביא עליו על דרך מוסר אהבה כמו שאמר את אשר יאהב יי' יוכיח וזה הענין בין צדיק לרשע כי הרשע כשיפול יכרת אין תקומה לנפילתו אבל הצדיק נאמר עליו כי שבע יפול צדיק וקם •

נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם : נער הייתי

כלומר לא בנעורי ולא בזקוני לא ראיתי צדיק נעזב לגמרי ולא זרעו שיבקשו לחם על הפתחים וזרעו ם הקטנים שהניח אחריו, לא יעזבם האל ית' בזכותו אעפ' שיבא לו חסרון רע כמו שיבא לרשע ונעזב פי' שיחסר לו לחם ושמלה וכך בקש יעקב אבינו ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש כלומר כדי חייתי לבד וה ואמר לו האל יתברך כי לא אעזבך נראה כי מי שחסר אלה נקרא נעזב :

כל היום חונן ומלוה וזרעו לברכה סור מרע ועשה טוב ושכן לעולם :

כל היום רוצה לומר כל הימים וכן אותך קויתי כל היום כלומר אפי' בעת דוחקו הוא חונן ומלוה כפי כחו וזרעו גם כן ילמדו דרכו והם לברכה לעולם שיהנו משלהם ויכונו הצדיקים וכן והיה ברכה שתתן לאחרים מברכותך ומטובך או פי' שיברכום בני אדם כשיראום ויאמרו אלה זרע צדיק האל ית' יברכם בזכותם : סור מרע אמר לשומע מוסרו כמו שהחל במזמור אל תתחר אמר תן לבך ועיניך כ דרך הצדיקים והרשעים כי יי' גומל אותם כפי מעשיהם וראה כי באחרית הצדיקים לטוב ואחרית הר הרשע לרע לפיכך תאחוז דרך הצדיקים וסור מרע ועשה טוב כי זהו דרכם ושכון לעולם ובזה תשכון לעולם כלומר תשכון בטח או פירושו בלא חסרון בטח כי האדם אשר הוא ברע לא ישכון ולא ינוח ל לעולם וינוד הנה והנה ובכלל סור מרע כל המצות לא תעשה ובכלל ועשה טוב כל מצות עשה שאעפ' שיסור מדרך הרע לא יהיה שלם אם לא יעשה טוב כמו שפירשנו בפסוק כי אם בתורת השם' יתבר' חפצו ושכון כמו תשכון כמו עלה ושה :

כי יהוה אהב משפט ולא יעזב את חסידיו לעולם נשמרו וזרע רשעים נכרת :

כי יהוה אוהב משפט והמשפט הוא מעשה היושר ופי׳ שיעשה דבריו במשפט לא יעזב את
ה׳ כלומר לא יסלק שמירתו מהם אלא רבקה בו שמירתו תמיד ולא כן ורע רשעים כי הוא נכרת בבא
יומו ואמר ורע כי ב... יכרת זרעם עמהם ואשר חסידיו אחד שאמר משפט והחסר גדול מהמשפט
כי הוא לפנים משורת הדין לפי כי שדגיל אדם עצמו במעשה היושר והמשפט לא יסה סקו האשה על
כל פנים יבא לשורה החסידות שהיא גמילות הטובה אף לפי שלא נתחייב לו :

צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה : צדיקים צדיקים ירשו ארץ
כמו שפירשנו
וישכנו לעד עליה כפל לחזק שיהיה קיום והעמדה לטובתם ולשלוהם :

פי צדיק יהגה חכמה ולשונו תדבר משפט : פי צדיק מלבד מה שהוא עושה
הצדיק שתוכן סנכסיו
ושלוה כי עינו טובה כן חכמתו יורה לאחרים ומלמדם בדרך טובה ולשונו תדבר משפט יורה חכמתו מה
שהשיג מהחכמות ויורה במעשה היושר שבין אדם לחבירו :

תורת אלהיו בלבו לא תמעד אשוריו : תורת אלהיו כפי שהוא מורה בפיו
כי יהיה התורה בלבו
שתוכו כברו לא תמעד אשוריו אפי׳ אחת מאשוריו ופי׳ רגליו : צופה רשע לצדיק ומבקש
להמיתו : צופה רשע אם יראה הרשע צדיק שמלית והוא נופל מעצמו נתקן עיניו אם
יבא שום דבר בידו להעלילו לפני מושל שימיתנו לפי שמקנא בו
כראותו כי הוא בטוב והוא ברע : יהוה לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו :

יהוה לא יעזבנו בידו כשיעליל הרשע על הצדיק לפני המושל לא יעזבנו ה׳ בידו ושהשופט
ולא ירשיענו בהשפטו לפני המושל במה שהעלילו הרשע אלא יצא נקי והצדיק מלפניו ולא תסקיים פי
מחשבת הרשע :

קוה אל יהוה ושמר דרכו וירוממך לרשת ארץ בהכרת רשעים תראה :

קוה אל יהוה אומר לשומע מוסרו אם תבטח בה׳ ותשמור דרכו שלא תסור מכל אשר
צוה אותך ירוממך לרשת ארץ ותראה בהכרת הרשעים כי הרשעים אין להם העמדה וקיום ואני ראיתי
זה לפיכך משנו אלי : ראיתי רשע עריץ ומתערה כאזרח רענן : ראיתי רשע

כי אני ראיתי רשע עריץ וחזק והולך ומצליח זה הוא ומתערה כאזרח רענן שפירושו שמצליח כמו ה
שהוא רענן וטוב ונקרא העץ הרטוב לפי שהוא נראה וגלוי לכל ביופיו ובלחותו כמו שנקרא האיש אז
אזרח כשהוא ידוע וגלוי לכל מי שהוא ומשפחתו והפכו הגר :

ויעבר והנה איננו ואבקשהו ולא נמצא : ויעבר והנה ראיתי אזרח ועריץ
ובמעט זמן פניתי אליו
והנה עבר ואבקשהו ולא נמצא כי אפי׳ מקומו לא נמצא כל כך כלה הוא חרעו :

שמר תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלום : שמר תם לא כן התם והישר
כי אחריתם שלום
ופי׳ לאיש לאיש כאלה הבינכו ותראה כי אחריתו שלום : ופשעים נשמדו יחדיו אחרית
רשעים נכרתה ופשעים
אבל הפשעים והרשעים נשמדו יחדיו ואחריתם נכרתה : ותשועת צדיקים מיהוה מעוזם
בעת צרה : ותשועת

והצדיקים תשועתם מי״י והוא מעוזם בעת צרה לפיכך לא יכשלו לעולם ומעוזם בו עם הדגש :

ויעזרם יהוה ויפלטם יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו : ויעזרם יהוה

יעזרם מהרשעים ויפלטם ויושיעם בעבור כי חסו בו והכפל לרבוי העזרה והתשועה ושנה כמה פעמים זה העניין בזה המזמור כי אחרית רשע לרע ולא תעמוד הצלחתם ואחרית הצדיקים לטוב בעבור שלא יתפתה אדם להצלחת הרשעים ובעבור שרוב בני אדם מתאוים להצלחתם ויעשו כמעשיהם : לפיכך הזהיר כל כך :

מזמור לדוד להזכיר : ואפשר כי מלת הוא משמשי הנגינות כמו שכתבנו במזמור הרביעי ויש מפרשין להזכיר כמו להודות וכן הזכירו כי נשגב שמו ולפי דעתי כי המזמור חברו דוד להתפלל בו כל איש נדוכה בחליים ובצרות כמוהו וזהו להזכי׳ ולהודיע לכל אדם נדכה ונשבר שיתפלל בו :

יהוה אל בקצפך תוכיחני ובחמתך תיסרני כי חציך נחתו בי ותנחת עלי ידך :

יהוה אל בקצפך הקוף בסגול כמו אלה אשתך כגפן פוריה ופי׳ ובחמתך ואל בחמתך ואל שזכר עומד במקום שנים וכן ענ״יס תאבד לעד והפסוק כפול במלות שונות כי חציך החליים שהם כחצים נחתו בי מבניין נפעל משפטו כתשלומו נכחתו ולולי התי׳ שהיא גרונית היה דגש כמו נכבו נגשו ותנחת מבניין הקל ועניינם עניין ירידה כתרגומו ויר״ד ונחת ידך סמכתך ולפי שהמכה נעשית ביד נקרא׳ המכה יד אין מתום שלימות ובריאות רוצה לומר כי בשרו נגוע כולו והמם ראשונה נוספת ושורשו ת״ם תומם ואדוני אבי ז״ל כתב כי המם הראשונה שורש והוא מן מתי מספר שורשו מתה ובתשלומו מתיום כמשקל שלשום פתאום ופי׳ רושו שלא נשאר בו צורת אדם מרוב נגעיו אין שלום בעצמי אפילו ע עצמי שהם חזקים מן הבשר אינם בשלום כי כואבים הם וטעם מפני זעמך מפני חטאתי הוא לא לחינם כי חייב אדם להצדיק את הדין ידע בעון עצמי או לא ידע :

כי עונותי עברו ראשי כמשא כבד יכבדו ממני : כי עונותי עברו ראשי

המשילם למים רבים שעברו ראשו שהוא טובע בהם ועוד המשילם למשא כבד שלא יוכל שאתם וזה ממני כלומר אין בי כח לסבלם והמשל רוצה לומר שאין בו מעשים טובים כל כך שיקלו הע העונות : **הבאישו נמקו חבורותי מפני אולתי : הבאישו** פועל עומד וכן לא הבאישו והחבורות הם הבועות שנעשו בבשר לי שהם מלאות ליחה סרוחה וכן המכה שנתברר בה הדם נקרא חבורה וטעם נמקו מרוב היות הליחה בהם וזמן רב נמק ונמס העור עליהם עד שיוצאת הליחה ומבאישה וכל זה מפני אולתי שלא שמרתי דרך י״י : **נעויתי שחותי עד מאד כל היום קודר הלכתי**

נעויתי שחותי מרוב החליים נעוה הגוף והולך שח כפוף והפנים חשכו קדרו וטעם כל היום כי אין לי מנוחה בשעה מן היום אלא כל היום אני חולה וכואב והלכתי פועל עומד אעפ״י שהוא מן ה הדגוש ומורה על רב הפעולה : **כי כסלי מלאו נקלה ואין מתם בבשרי :**

כי כסלי הכסלים הם תחת המתנים סמוך לעיקרי הירכים והם סמוכים לכליות ויקרא אותם התלשות והתולה ופירוש נקלה נגע נקלה ונבזה והוא חסר המתואר כמו כי תמורות אתה בעדר הקרובות והדומים להם ואדוני אבי ז״ל פי׳ נקלה שם מעניין קלוי באש ואמר זה על רסיסות החולי כמו שאמ׳ איוב

מסלדה במילה והזכיר עוד ואין מתום בבשרי כי כן דרך הכובה לכפול דבריו מתום פרשתי :

נפוגותי ונדכיתי עד מאד שאגתי מנהמת לבי : נפוגותי ונדכיתי

ענין רפיון וחלישות וכן ויפג לבו על כן תפוג תורה אל תתני פוגת לך ובמשנה כדי שתפוג יכונן שאג שאגתי מנהמת לבי שאגתי בקולי וינעקתי מרוב נהמת לבי שלבי נוהם על החולי ועל הצרות :

אדני נגדך כל תאותי ואנחתי ממך לא נסתרה : אדני לנגדך לא נעלמה ממך תאותי

שאני מתאוה לחיות מחוליי ולפי שאמ׳ שאגתי הזכיר התאוה שהיא בלב אומ׳ בין אשאג בין לא אשאג אתה יודע תאות לבי ונגדך היא ואנחתי ממך לא נסתרה שאני נאנח בקרבי על חוליי והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פירש נגדך לברך כל תאותי אולי אחיה מחוליי לא נגד הרופאים .

לבי סחרחר עזבני כחי ואור עיני גם הם אין אתי : לבי סחרחר עזבני

כי אין לו העמדה כי האדם השליו לבו שוקט ושאנן ומי שיש לו צרות רבות מחשבות הולכות וסובבות אנה ואנה ופי׳ סחרחר סביב ותרגום סביב סחור סחור ונכפל בו הענין והלמד עזבני כחי כי היגון ובעל הצרות יחלשו אבריו ויחלש גם כן אור עיניו ובאומרו גם ולא אמר גם הוא כן מנהג הלשון בהרבה מ׳ מקומות כמו קשת גבורים חתים קול נגידים נחבאו והדומים להם רוצה לומר גם כן הם העינים לקו באורם ואינני אתי : **אהבי ורעי מנגד נגעי יעמדו וקרבי מרחוק עמדו :**

אהביי ורעיי

אנשים המכאובים ברוב ישכחום אוהביהם ואחיהם כי ילאו לראות בצרתם ותרתק נפשם מהם כמו שא׳ שאמר כל אחי רש שנאוהו מנגד נגעי יעמודו שלא יבקרוני כי הבקור מחזק נפש החולה וקרובי מרחו׳ עמדו כפל ענין במלות שונות וקרובי כמו ריעי נקרא הריע קרוב שהוא קרוב אל ריעו בדעתו וברצונו או אם יהיה עסק ביניהם או אם יהיו שכנים או שיהא שאר בשר :

וינקשו מבקשי נפשי ודרשי רעתי דברו הוות ומרמות כל היום יהגו :

ויבקשי האוהבים יעמדו מנגד והאויבים ידברו רעות ופי׳ וינקשו שמו מוקש לנפשי בדבריהם הרעים ופירוש מבקשי נפשי לספותה וכן אשר יבקש את נפשי יבקש את נפשך והוות לשון שברון וענינים רעים : **ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו :**

ואני כחרש לא אשמע אשמע דבריהם על ידי סיפור או אשמע מהם כי לא יתכסו ממני ואני עושה עצמי כחרש כאילו אינני שומע מה שהם אומרים ושמתי גם כן עצמי כאלם שלא יפתח פיו כן אני שומע חרפתי ואינני משיב . **ואהי כאיש אשר לא שמע ואין בפיו תוכחות**

ואהי כאיש אשר לא שומע שאינינו מבין לשון המדברים כמו גוי אשר לא תשמע לשונו ואהי גם כן כאיש אשר אין בפיו תוכחות שישמע דברי המדברים אליו אבל אין בפיו טענות ש׳ שידע להתוכח עם המריבים ; **כי לך יהוה הוחלתי אתה תענה אדני אלהי :**

כי לך יהוה הנחלת מה להתוכח עמהם ולהשיב על דבריהם כי אין לי בהם תוחלת שיועילני אלא לך לברך הוחלתי וכמו שהוחלתי לך כן תענה אותי כי אתה אדון על הכל ואתה אלהי שתקח משפ׳ משפטי מהרשעים : **כי אמרתי פן ישמחו במוט רגלי עלי הגדילו :**

כי אמרתי פן ישמחו

בליבי פן ישמחו לי אם לא תענני ותצילני מידותי ישמחו לי באובדי כי במוט רגלי הגדילו עלי לשונם
מה יעשו אם אמות מכל וכל : **כי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד :** **כי אני**

לפיכך אפחד שאמות מתוך חולי כי אני נכון תמיד לצלע שאלך צולע ממכאובי ומכאובי נגדי תמיד
שלא ירחק מכאובי ממני כי עוני אגיד לפיכך אני כנותר ודואג כי אזכור עוני ואגידנו בפני לפיכך אולי
אמות משנו ודואג מחטאתי פן תהיה לי למוקש : **ואויבי חיים עצמו ורבו שונאי שקר :**

ואויבי חיים עצמו

אני במכאובי והם בחיים עצומים וטובים ורבו שונאי שקר אותם ששונאים אותי בחינם כי היה מן הראוי
שיאהבו אותי כי הוא היטיב להם והם ישלמו לי רעה תחת טובה ולא ארע דבר למה ישטנוני אלא שמין
שמקנים בי שאני רודף הטוב והם רודפים הרע לפיכך ישטנוני ומלת רודפי טוב כתובה רדופי רוצה ל
לומר שהטוב רודפי שאני רודף אחריו וקרי רדפי והוא מקור על הפועל ונמשכה הריש בטעם כמו מי
יורדי בור : **אל תעזבני יהוה אלהי אל תרחק ממני :** **אל תעזבני**

כמו שהם חושבים שאין לי עוזר אל תעזבני אל תרחק ממני אלא תהיה קרוב לצעקתי :
חושה לעזרתי אדני תשועתי : חושה מהרה לעזרתי יי תשועתי אתה הוא שאדון
תשועתי ולא אחר או פירושו חושה לתשועתי
ולמד לעזרתי במקום בית ואדני קריאה וזה המזמור חברו דוד ונתנו לידותון המשורר :

למנצח לידותון מזמור לדוד : ועניינו כעניין המזמור הקודם לזה :

אמרתי אשמרה דרכי מחטא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי :

אמרתי חשבתי בלבי שאשמור דרכי רוצה לומר מנהגי ועניני כמו מעשות דרכיך ודרכי שפתי
והרומזים להם שחטוא בלשוני שלא אדבר אשר לא כן מתוך צערי ותחלואי כמו שנאמר באיוב בכל זאת
לא חטא איוב בשפתיו וכל שכן בעוד רשע לנגדי הבא לבקרני לראות כאבי שאשמרה לפי מדבר כאילו
מחסום בפי אפילו שאגת החולה שדרכו לצעוק ולהמם בפיו מתוך החולה אני אשמור מזה בעוד רשע לנ
לנגדי שלא ישמח לי : **נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר :**

נאלמתי נאלמתי בשתיקה כלומר כל כך אני שותק כאילו אני אלם החשיתי מטוב אפילו מדבר
טוב החשיתי וכאבי נעכר אפילו שכאבי נעכר ונשחת אני חושש את פי מלדבר אפילו הטוב כדי שלא יזדמן
לפי הרע מתוך צערי ויש לפרש החשיתי מדבר טוב כי לא יבא לי טוב שאדבר עליו או פירושו החשיתי
על מחשבת הלבב אין לי עוד תקוה בטוב והחשיתי והחרשתי ממנו באומרו נעכר על הבשר מקום הכאב
לא על הכאב כל כך : **חם לבי בקרבי בהגיגי תבער אש דברתי בלשוני :**

חם לבי בקרבי מחובר החילי כל כך חם לבי עד שבהגיגי תבער אש כי החום היוצא מפי בהגיגי
הוא חם כמו אש שידמה שהאש תבער בי דברתי בלשוני הוא כפל דבר רוצה לומר כשדברתי בלשוני :
הודיעני יהוה קצי ומדת ימי מה היא ארעה מה חדל אני : **הודיעני יהוה**

כמו שאמר איוב מה קיצי כי אאריך אם קיצי ארוך כפי שנות האדם אסבול עד שתרפאני ואחיה אחר
כך בריא אבל אם המעט הם ימי אשאל ממך שאמות מהחולי מהרה כי לא אוכל לסבול הצער הגדול ש

מבלי תקנו אחריו בעולם הזה מה חדל אני תואר והטעם אם יושבי חדל שפירושו וסן העולם הזה לארם ו
ופירושו כמה יהיה ומני בעולם הזה :

הנה טפחות נתתה ימי וחלדי כאין נגדך אך כל הבל כל אדם נצב סלה :

הנה טפחות הטרה הטעוטה מן הטורות היא טורות הטפח כן הם ימי וימי כל אדם קצרים וחלדי
ומני כאין נגדך כי אתה חי וקיים לעולם אך הבל כי הבל כל אדם מה שאדם נצב בעולם הזה הבל הוא וא
ואמר כל הבל רוצה לומר המעט שבהבל כאילו אמר הבל הבלים וכל זה כמו מלאכה לא העשו כל מלב׳ ו
וכל רם והרומים להם :

אך בצלם יתהלך איש אך הבל יהמיון יצבור ולא ידע מי אוספם :

אך בצלם בחושך יתהלך כל ימיו כי לא ידע יום מותו וצלם חושך וכן בלשון ערבי צלם
בנקדה על הצירי חושך ויש אומרים מן צלמות שפירושו חושך ואינינו נכון כי צלמות ענינו שתי ש
מלות צל מות ויש מפרשים בצלם כמשמעו ופירושו כי האדם ישתנה בצלמו מיום אל יום ומעת לעת בר
ברמות כמו הנהר המתהפך וצלמו עומד והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פי׳ כי טעם צלם מערכת הככבים ה
המשרתים שלא יעמדו רגע אחד על מתכונת אחת כן ישתנה האדם אך הבל יהמיון להבל הם הומים לא
לאסף ממון והוא יצבור הממון מעט ולא ידע מי יאסף אותו כלומר במותו ויורשיאנו מביתו :

ועתה מה קויתי יהוה תוחלתי לך היא :

ועתה מה קויתי יהוה ועתה שאני בחליי מה
קויתי אין תקותי ותוחלתי אלא לך היא ולא לרופאים :

מכל פשעי הצילני חרפת נבל אל תשימני :

מכל פשעי כי הם סיבת חוליי ומכאובי הצילני
מהם שתכפרם לי חרפת נבל כי הנבל יחרפני בלבו בבואו לבקרני כמו שאמר בעוד רשע לנגדי
ובחוץ יחרפני בפיו לפי שאני איש מכאובים והוא בריא ושליו :

נאלמתי לא אפתח פי כי אתה עשית :

נאלמתי לא אפתח כי אתה עשית ואין לי על מי
שאתלונן חמס כי לא באו לי המכאובים מיד בני אדם אלא מידך לפיכך נאלמתי כי גם עליך אין לי לתת
לתלונן חמס כי הכל הוא סבת פשעי :

הסר מעלי נגעך מתגרת ידך כליתי :

הסר מעלי נגעך הנגע אשר אתה מביא עלי ואמר מנגד נגעי יעמודו כנגע שיש לי כי
אותיות הכינוי יבאו על הפועל ועל הפעול וכו ושמחתי בבית תפלתי שמעתי את תפלתך וכמו הם ד
רבים מתגרת פירושו ממלחמת ידך מן אל תתגר בו מלחמה .

בתוכחות על עון יסרת איש ותמס כעש חמודו אך הבל כל אדם סלה :

בתוכחות כן דרכך ליסר בני אדם בתוכחות על עונם כמו שעשיתה לי כמו שאמר והוכח
במכאוב על משכבו והחליים הם דברי התוכחות כאילו הם מליצים בין האל ובין האדם ותמס כעש חמ
חמודו המסית חמודו שהוא שומן בשרו ותוקף גופו כמו העש שמכלה מהרה הבגד כן תמסה באדם
ביסורין כמו שאמר יכל בשרו מראי וגו׳ אך הבל כל אדם כי חמודו ילך כאין :

שמעה תפלתי יהוה ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי :

שמעה תפלתי אחרי שקבלתי תוכחותיך וסבלתי יסוריך שמעה תפלתי

שתנקני מפשעי ותרפאני כי גר אנכי עמך תושב בכל אבותי וכן אמ׳ דוד בדברי הימים כי גרים אנחנו לפניך ותושבים בכל אבותינו והענין כי האדם בעולם כמו הגר בארץ לא לו כי נוסע תמיד ממקו׳ למקו׳ כי האדם בעולם אין לו מעמד וקיומו כי כל יום הוא בדרך שיסע ממנו ולא יודע יומו ויקרא גם כן תו׳ תושב לפי שהוא מתיישב בעולם כאילו הוא בו לאורך ימים ובאומרו עמך לפניך להודיע כי ביד האל י׳ יתברך ומאתו הישיבה בעולם והנסיעה ממנו ובאומרו בכל אבותי בכל אבותינו להודיע כי הדורות הא׳ האחרונים כראשונים דרך אחת להם אין ביניהם שינוי אלא דור הולך ודור בא כן היה וכן יהיה לעולם וטעם מלת כי גם גר אמ׳ שמעה תפילתי לתיותי מחוליי כי מעט הם ימי האדם בעולם כי כמו הגר נחשב לפניך אמר אחר זה השע׃ **השע ממני ואבליגה בטרם אלך ואינני׃** **השע ממני**

כלומר הרפה ממני שלא תייסרני עוד בחליים ואבליגה כלומר אתחזק מהחולי ואשובה עוד לעשות רצו׳ רצונך כי הכרתי כי פשעי הוו סבת חוליי לפיכך אני מבקש ממך הסליחה והרפואה בטרם אלך אל הקבר ואינני כלומר אינני עוד שאוכל לעשו׳ רצונך כי העולם הזה עולם המעשה והעולם הבא עולם השכר אבל לא עולם המעשה כמו שאמר כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה ואמרו רבותי׳ ז״ל אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום לעשותם ולמחר ליטול שכרם :

למנצח לדוד מזמור : קוה קויתי יהוה ויט אלי וישמע שועתי :

קוה קויתי ליהוה גם זה המזמור בענין שני מזמורים הקודמים לו יאמר אותו הסרוכה אחרי הרפאו יתן תהלה לי״י ית׳ ואמר קוה קויתי י״י כמו שקויתי אליו שיטה אזנו לתפילתי וישמע שוע שועתי כן עשה פי׳ ויט אלי רוצה לומר היה קרוב לי כמו שכתוב קרוב י״י לקוראיו :

ויעלני מבור שאון מטיט היון ויקם על סלע רגלי כונן אשורי׃ **ויעלני מבור**

שאון והבור הוא משל לחליים כמו הנופל בבור שיפחד שיטבע במימיו או בטיט אשר בו כי החולה יפ׳ יפחד שימית מחליו ופי׳ מבור שאון בור שיש בו מים רבים כמו כשאון מים כבירים ופי׳ מטיט היון בור שיש בו טיט רב ופי׳ כסמיכת טיט אל יון כסמיכת אדמת עפר עפר ארץ ורוצה לומר שיש בו מכל מיני טיט עב וקלוש ויקם על סלע רגלי כנגד בור שאון כונן אשורי בעלותי מהבור שלא מעדו קרסולי׳ ואשורי כלומר שלא נפלתי מחוליי אל חולי :

ויתן בפי שיר חדש תהלה לאלהינו יראו רבים וייראו ויבטחו ביהוה :

ויתן בפי שיר חדש בהצילו אותי חדשתי לו שיר והוא נתנו בפי שעשה עמי חסד שאני חייב להודות לו או פי׳ ויתן שעזרני בשיר שיצאו מפי שיר דברי טובים בענייני רוח הקדש וטעם חדש להודיע כי חייב אדם לחדש שיר ותהילה על כל נס ונס שעושה עמו וטעם לאלהינו לשון רבים שישבחו ויהדו ע׳ עמו כל יראיו וחסידיו יראו בנים וגם רבים מאשר לא היו יראי האל יתברך עד היום כשראה מה שע׳ שעשה עמו שבו להיות יראים ממנו ובוטחים ויאמרו :

אשרי הגבר אשר שם יהוה מבטחו ולא פנה אל רהבים ושטי כזב׃

אשרי הגבר ולא פנה אל רהבים כי בי״י שם מבטחו לבדו ולא פנה אל רהבים ושטי כזב ולא פנה אל אנשי בעלי כח וגאוה לעזרו ולא אל אנשי׳ שהם שטי כזב רוצה לומר שהם נוטים אל דרך כזב כמו הקוסמים ואינם בוטחים באל אמת ורהבים שם תואר בשקל רשעים ושטי מן כי תשטה אשתו והם שני שרשים וענין אחד כי שטי משורש שוט בשקל גרי ביתי ולשבי פשע ואילו היה משורש שטא

ח״ת פא הפעל בשוא וכמו מן פנים פני רוצה רוי בנים בפי סן כלים כלי׃

רבות עשית אתה יהוה אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך אליך

אגידה ואדברה עצמו מספר׃ **רבות עשית** רבות כמו זאת עשיתה עמי אתה ״י אלקי אלהי נפלאותיך ומחשבותיך

אלינו הנפלאות הם בשעת המעשה והמחשבות טרם המעשה ואמר על הבורא יתברך כאילו הוא חושב טרם המעשה כי דברה תורה בלשון בני אדם וכן הנני חושב אליכם מחשבה ואמר אלינו כלומר אליו ו וכן כל המיחלים לחסרו · אין ערוך אין לערוך אליך ובנגדך כל הנפלאות שתעשה עמנו כי רבות הם מלערכם ולספרם כמו שאמר אגידה ואדברה הנפלאות עצמו מספר או אין ערוך כמו אין כמוך אלהי׳ ״י ואין כמעשיך כי מי בשחק יערוך אליך ידמה ל״י בבני אלים׃

זבח ומנחה לא חפצת אזנים כרית לי עולה וחטאה לא שאלת׃ **זבח ומנחה**

הזבח הוא זבח השלמים והמנחה היא הסולת בלולה בשמן כמו שכתוב והעולה היא באה לכפר על מצות עשה שעבר עליהם וחטאה היא קרבן החטאת כמו שכתוב והנה אמר לא חפצת ולא שאלת ונאמר כי כי ירמיהו כי לא דברתי אל אבותיכם ולא צויתי ביום הוציאי אותם מארץ מצרים עולה או זבח והנה מצאנו בתורה שמצוה על התמידים להקריבם בכל יום התשובה בזאת השאלה כי תחלת מצות האל לישראל לא היה אלא שישמעו בקולו וכן אמר משה ויאמר אם שמוע תשמעו בקול ״י אלהים והישר בעיניו תעשה וכשהתחילו לחטוא צוה אותם על הקרבנות על קרבנות היחידים צוה שיקריבום אותם החוטאים ועל קרבנות הציבור צוה שיהיו תמידים בכל יום לפי שאי אפשר שלא יהיו בכל ישראל רבים חוטאים בכל יום ויהיו רבים בהם שלא ידעו מה הם חייבים מעצמם להקריב ויהיו קורבנות הציבור כפרה להם בשובם ומחטאם ואילו לא חטאו ישראל במדבר לא צוה אותם האל יתברך כי מתחילה לא צוה או אותם עליהם כמו שאמר ירמיה בסוף הפסוק ההוא כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי וכן בעשרת הדברים שהם כולל כל התורה אין בהם זכר לקרבנו ואם לא יחטא איש איננו צריך לקרבן והוא טוב לפני ״י ית׳ יותר מהחוטא ומקריב כמו שאומר שמואל החפץ ל״י ית׳ בעולות וזבחים כשמ׳ בשמוע בקול ״י הנה שמוע מזבח טוב וכן אמר בזה המזמור זבח ומנחה לא חפצת שאלת אזני׳ פתחת עולה וחטאה כלומר פתחת לי שאשמע לקולך גם לגמול החסדים שעשיתה עמי לא שאלת ממני עולה ו ומנחה אלא לעשות רצונך וכן חפצתי כריתי מן כי יכרה איש בור׃

אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתב עלי׃ **אז אמרתי** אז בהרפאי מחליי ובהנצלי מצרותיי

אמרתי בליבי כי לא תחפוץ זבח או מנחה אלא לעשות מה שציויתני והנה באתי לפניך במגילת ספר כתו׳ עלי ועל כל אחד מבני עמך והנה באתי אני לקיים כל מה שכתוב ומגילת ספר הוא ספר התורה ואמר כ כתוב ואעפי שזכר מגלה כי טעמו על ספר שהוא לשון זכר וכן ספר התורה הזה׃

לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי׃ **לעשות רצונך**

חפצי ורצוני לעשות רצונך בתומעי בתוך לבי כי הוא בכלל המעים ואמר בתוך מעי כלומר שלא תסור׳ מחשבתי ממנה׃

בשרתי צדק בקהל רב הנה שפתי לא אכלא יהוה אתה ידעת׃

בשרתי דבר אחר יש עלי לעשות זולתי קיום המצות והוא לספר החסדים שעשיתה עמי וכן עשיתי ובשרתי הצדק שעשית עמי בקהל רב כדי שישמעו רבים ויודו לשמך והבא לספר התשועה אם טוב אם רע יקרא מבשר על טוב ברוב ועל רע כמו ויען המבשר והנה הוא בקהל רב לספר חסדי התרשי׳ שעשה

עמו האל יתברך והנה הוא מבשר לפיכך אמר בישרתי שפתי לא אכלא אמנע שפתי מלספר תמיד צד
צדקותיך יי : אתה ידעת מה שאספר בשפתי ידעו רבים אבל מה שהוגה לבי בצדקתך ובחסדיך אתה
ידעתה ולא אחר זולתך וזהו מה שאמר אחריו :

צדקתך לא כסיתי בתוך לבי אמונתך ותשועתך אמרתי לא כחדתי חסדך וא
ואמתך לקהל רב : צדקתך לא כסיתי בתוך לבי כי אם איני חושב
והוגה עליך תמיד ה'

הנה הוא מכסה אותה ומעלימה וזהו לא כסיתי בתוך לבי או צדקתך פירושו כמו שהיא בתוך לבי כך א
אמרתי אותה לבני אדם לא כסיתי אותה וזהו מהם וזהו שאמר אמונתך ותשועתך אמרתי ותשועת האל
להסירה שמקיים להם הבטחותיו הטובות כי לא אמונה לשון קיום כמו ונאמן ביתך במקום נאמן והרומ'
להם וזהו שאמר גם כן חסדך ואמונתך האמת הוא קיום הטובה שהבטיח וחסד יתרון הטובה על מה שה
שהבטיח ומלת לקהל נקשרת אם אמרתי לא אם כחדתי ה"ה אומר מקהל וכמה מילין כמו זה נקשרים עם
הרחוק לא עם הקרוב כמו שכתבנו בספר המכלול בחלק הדיקדוק ממנו :

אתה יהוה לא תכלא רחמיך ממני חסדך ואמתך תמיד יצרוני : אתה יהוה

כמו שהצלתני מזאת כן תצילני מכל צרה ולא תמנע רחמיך ממני כשאצטרך אליהם כי תמיד אני צ
צריך אל חסדך ואל אמתך שיצרוני כמו שאומר כי אפפו עלי רעות :

כי אפפו עלי רעות עד אין מספר השיגוני עונותי ולא יכלתי לראות עצמו משע
משערות ראשי ולבי עזבני : כי אפפו הקיפו כמו כי אפפוני משברי מות כי
כן אדם מזומן לפגעי הזמן ואין אדם

אשר לא יחטא ולא יקרו לאדם הפגעים אם לא על ידי עון לפיכך אמר השיגוני עונותי ובאומרו השיג
השיגוני כלומר ומצאוני במקום העונש לא אוכל לברוח מהם ולא יכולתי לראות לא אוכל לראות עו
עונותיי כולם כי רבים הם ומה שאמר ולבי עזבני כתי כלומר דעתי עזבני מלספרם כל כך הם רבים וכן
ראוי לכל חסיד בתפילתו לפני האל הגדול להגדיל עונותיו ולמעט צדקותיו שאמר כי הוא מלא עונות
ויבקש הכפרה והרחמים או יהיה פירושו לא יכולתי לראות ולבי עזבני על דרך הפלגה כאילו אומר כהו
עיני ולבי אין עמי מפחדי על עונותי : רצה יהוה להצילני יהוה לעזרתי חושה ·

רצה יהוה יהיה רצונך להצילני תמיד מכל צרה ופגע שיזדמן לעזרתי :

יבשו ויחפרו יחד מבקשי נפשי לספותה יסגו אחור ויכלמו חפצי רעתי ישמו
על עקב בשתם האמרים לי האח האח : יבושו ובזה יבשו האויבים
מבקשי נפשי יראו

שאתה עמדי ואין להם כח להזיקני ומלת לספותה כמו לכלותה וכן האח תכפה ישמו על עקב בושתם
יהיה להם שיממון בשכר בשתם שהיו מביישים אותי בעת צרתי והיו אומרים בעבורי האח האח שמחה
בשמחה וכן האח ראתה עינינו : עקב פירושו שכר כמו עקב תשמעון עקב כי בזיתני :

ישישו וישמחו בך כל מבקשיך ויאמרו תמיד יגדל יהוה אהבי תשועתך :

האויבים ישימו וכל מבקשיך ישמחו תמיד ויאמרו יגדל יי וטעם יגדל כי בעשותו הניסים והחסדים הוא
גדול ועושה נפלאות ומבקשיך הם האוהבים תשועתך שלא יבקשו תשועה ועזר מאחר ואני עני ואבי'

יהיה מלך עני ואביון הוא בן אדם לרוב הצטרכו לעזרת האל יתברך ולתשועתו תמיד ייי יחשב לי יחשב
להטיב לי ולעזרני ולפלטני בעת צרה וכבר פירשתי עם יחשב לי במלת מחשבותיך או פירוש יחשב לי
שעוני שאני בו לכפרת עונותי או פירושו מענין לא חשב אנוש כלומר שאהיה בעיניך חשוב וטוב אתה
אלהי אל תאחר כי מיד תושיעני כמו שאמר לעזרתי חושה :

למנצח מזמור לדוד אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו יהוה :

למנצח מזמור לדוד גם זה המזמור בענין הקודמים לו ויש אומרים כי אמרו דוד על
חוליו משכיל אל דל הוא החולה כמו מדוע אתה ככה דל בן המלך ומשכיל משגיח ומביט כלומר שבא
לבקרו ושואל על עניני חוליו והוא קרוב למות ימלטהו ייי תפלה וכן ייי שמריהו ייי יסעדנו ויעיר
על הפירוש ואל תתנהו כי מלת אל דרך התינה ובקשה או דרך מיתה ויתכן לפרשה פסוקים כענין הוה
כלומר כי כן יעשה האל עם החולה שהוא ימלטהו ויסעדהו ויחייהו ולא הרופאים כי לא מועיל לו רפוא
רפואתם אליו אלא בעזר האלהים ומלת אל מיאנוה במקום תחינה ולא במקום מיתה ודרך כתיבה אל
מות ואדוני אבי ז"ל פירש כי אלה הפסוקים הם דברי המבקר לנחם החולה ויאמר לו שלא יפחד שהחולי
ויתחזק בלבו כי ביום הרעה ימלטהו ייי ייי ישמרהו :

יהוה ישמרהו ויחייהו ואשר בארץ ואל תתנהו בנפש אויביו : יהוה ישמרהו

ישמרהו מן המות ויחייהו וירפאהו שלא יארך חוליו ואשר בארץ וו' כתוב ביוד וקרי בוו והענין אחר
בריין יאשר בארץ כלומר שיעשה מעשים טובים ויגלית ברדכיו עד שיאמרו עליו בני אדם אשריו ב
בנפש אויביו ברצון אויביו כי הם רוצים שימות :

יהוה יסעדנו על ערש דוי כל משכבו הפכת בחליו : יהוה יסעדנו

אעפי שהוא שוכב על ערש דוי שיש לו מדוים וחליים רעים ייי יסעדנו שלא ימות או פירושו שיתן
לו כח שיהפך מצדו אל צדו ודוי בשקל שם איל סבך כל משכבו הפכת בחוליו הפכתה אומר כנגד האל
אתה שהפכתה משכבו בחוליו אתה הסעדנו וטעם על משכבו כי משכב האדם על מטתו הוא למנוחה ב
ובריה וטעם כל לפי שהוא שוכב ביום ובלילה ויש לפרש הפכת כמו תהפך והוא דרך תפלה ופירושו כן
כל משכבו בחוליו תהפך אותו לבריאות ולמנוחה :

אני אמרתי ייי חנני רפאה נפשי כי חטאתי לך : אני אמרתי יהוה חנני

עד זה הפסוק דברי המבקר ומזה הפסוק עד ותציבני לפניך לעולם דברי החולה אני עיני לאל ויאמרו לי
שיחנני ואמר רפאה נפשי ולא אמר רפאה גופי כי סיבת חליו הם עונותיו ואם ירפא האל הנפש מחולה
והוא [illegible] כפרת העונות נרפא הגוף : **אויבי יאמרו רע לי מתי ימות ואבד שמו**

אויבי יאמרו רע כנגד הדברים שאמר המבקר הטוב יאמר החולה אתה אמרת טוב אבל ידעתי
כי אויבי יאמרו רע בעבורי ויאמרו הפך מה שאמרת ויאמרו מתי ימות ואבד שמו חוליו יארי בעיניהם
וישאלו שאמות בקרוב מן החולי :

ואם בא לראות שוא ידבר לבו יקבץ און לו יצא לחוץ ידבר : ואם בא לראות

ואם אחד מהם יבא לראותי ולבקרני שוא ידבר שאם ידבר טוב בפיו אין טוב בלבו כי לבו יקבץ און לו [illegible]
ואדוני אבי ז"ל פיר' שוא ידבר אמת רכה ואמת קשה גלשבח לבי כמו שאמר אחד שנכנס לבקר את החולי [illegible]

ואמר לו קשה עלי חולייך   כי כבר הוא כי מזה החולי מת אבי יקבץ און לו לעצמו הוא קובץ און בלבו
שאינו מוציא בשפתיו ואינו משמיע לאחרים בפני אבל כשיצא לחוץ ידבר לאחרים הרע שיהיה קובץ
בלבו . **יחד עלי יתלחשו כל שנאי עלי יחשבו רעה לי :** יחד עלי יתלחשו

כשיצא לחוץ המבקר הרע יתחבר לעם שאר שונאי ויתלחשו זה עם זה עלי והלחש הוא הדיבור בחשאי
ואמר עלי פעם שנית כלומר בעבור שהם מתלחשים עליהם חושבים בלבם רעה עלי :
דבר בליעל יצוק בו ואשר שכב לא יוסיף לקום : דבר בליעל יצוק בו

וזהו מן הדברים הרעות שאומרים וחושב עלי מה הם אומרים דבר בליעל יצוק בו פירושו חולי קשה הוא
ופי׳ יצוק מותך כמו לבו יצוק כמו אבן יצוק כפלח תחתית או פי׳ דבר בליעל על העון כלומר עון גדולי
יצוק בו ודאוי הוא לעונש גדול לפיכך לא יקום ממשכבו עוד :
גם איש שלומי אשר בטחתי בו אוכל לחמי הגדיל עלי עקב : גם איש שלומי

כל אלה דברי החולה כי כל אדם יש לו שונאי וכאשר יחלה ותמוט רגלו אפי׳ אותם שהיה חושב לאוהבים
שבו לאויבים כמו שאמר הכתוב כל אחי רש שנאוהו ואפי׳ אוכל לחמו שהוא בוטח בו יותר גם הוא יסב
יבגוד בו ואפי׳ הגדיל עלי עקב כאילו אני מדרך רגלו כך הוא מתגדל עלי ולא יבקדני כראוי .
ואתה יי׳ חנני והקימני ואשלמה להם : ואתה יי׳ חנני והקימני כי הם אומרים
שלא אקום ואתה
הקימני ואשלמה ואחליכה גוררי ריקם אלא תשלום הוא שיודיעם כי רע היו עושים במה שהיו חושבים
עליו רע בעודנו חולה או התשלום הוא שלא ילבש שק בחלותם ולא יתפלל עליהם ולא יכר לדרותם וכי
נראיתי בדברי גאון ואשלמה להם טובות תחת רעות כמו שהוא מנהגו כמו שאמר ואני בחלותם לבושי
שק : **בזאת ידעתי כי חפצת בי כי לא יריע איבי עלי :**

כי לא יריע איבי עלי אם הקימני אדע כי חפצת בי שלא תרצה שיריע וישמח אויבי עלי
כמו שהיו אומרים שאמות מן החולי והיו חושבים לשמוח ולהגדיל פיהם בשחוק עלי וזהו פי׳ יריע . :
ואני בתמי תמכת בי ותציבני לפניך לעולם : ואני בתמי שמתאתני יד
ויושר תמכתה
כי בנפלי על משכבי תציבני לפניך לעולם כלומר שתקימני ותציבני כמנהג וטעם לעולם זמן
חיי האדם כלומר שלא אמות קודם זמני עד הנה דברי החולה ופסוק ברוך יי׳ הם דברי המש
המשורר נותן הודאה לאל בכלותו הספר כמו שהוא מנהג הסופרים וכן עשה בתכלית
ארבעה הספרים ובתכלית הספר החמישי שהוא תכלית כל הספר נתן תהלה בשל
בשלש עשרה הילולים ואמר : **ברוך יי׳ אלהי ישראל
מהעולם ועד העולם :**
ברוך יי׳ אלהי ישראל
כלומר שעזרני עד כה מהעולם ועד העולם מהזמן מ
הראשון עד זמן האחרון כל הימים א
אמן ואמן קיום וקיום כמו שעונה אדם אמן אחר הברכה לקיי
הברכה כי אמן לשון קיום וכן נאמן ביתך במקום אמן והדומים להם :

נשלם ספר ראשון : תהלה לאל עליון : ואתחיל ספר שיני :

[מב] למנצח משכיל לבני קרח :

שלשה היו בני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף ואם נאמר כי הם חברו זה המזמור ברוח הקדש וחברו דוד ב
בספרו וכן המזמורים שהם לבני קרח כמו שכתב תפלה למשה יש להשוה ולומר איך היו אומרים שלש
שלשתם ביחד אלה המזמורים ויש אומרים כי טעם לבני קרח לאחד מבני קרח ואין לזה הפירוש כי למה
שאמר כן בכל המזמורים ולא כאחד שהם המשורר האחד וגם לדברי האומרים כי המזמורים האלה לאחד
מבני הימן בר שמואל הנביא יש עוד להשוה למה לא ייחסו לשמואל וייחסו לקרח ויתכן לפרש כי דוד
חבר אלה המזמורים ברוח הקדש ונתנם לבני קרח המשוררים הנמצאים בזמנו ושורר אותם ולפי שבני
קרח היו נביאים יחס אלה בני בניהם אליהם ואמר לבני קרח לקרח וזה המזמור יש אומרים כי אמרו כש
כשהיה גולה בין פלשתים ויש אומרים כי נאמר על לשון בני הגלות הזה והוא הנכון ואומר בלשון הי
יחיד כאילו כל אחד מבני הגלות הומה ומתאונן מן הגלות שיתאוה אל ארץ הקדש לשוב הכבוד עליה וזהו
אליך אלהים :

כאיל תערג על אפיקי מים כן נפשי תערג אליך אלהים :

כאיל האילים הם במדבר במקום שאין מים שתייה ויתאוו למים ועוד כי יאכלו הנחשים ויתחממו
ויבקשו המים להתקרר וזהו טעם אפיקי מים שהם הנגרים שם מים בכח גם אומרים האלים כשרודפים א
אחריהם הכלבים הציידים ילכו אחריהם עד שימצאו מים עמוקים הולכים ועורגים ויבאו בתוך המים עד
שייפים ויבלו מהם ובדרש האילה הזאת כשצמאה חופרת גומא ומכנסת קרניה לתוכה וגועה והתהום מ
מעלה לה מים שנאמר כאיל תערוג על אפיקי מים ואמר איל ואמר תערוג איל לשון זכר תערוג לשון
נקיבה כולל זכרים ונקיבות כמו לי שור וחמור ואמר תערוג לשון רוצה לומר עדת האלים כמו ותהי יש
ישראל כי האלים ילכו הרבה ביחד עדרים עדרים או אמר תערוג כי אפשר כי הנקבה עורגת יותר מן ה
הזכר והערוג והמה ותיבצק מרוב התאוה ולשון עריגה נופל על האיל כמו לשון געיים בשור על אפיקי מ
מים כמו אל אפיקו וכמוהו רבים :

צמאה נפשי לאלהים לאל חי מתי אבא ואראה פני אלהים :

צמאה נפשי כאשר תכסוף נפש הצמא אל המים יותר מן תאות הרעב אל הלחם לפיכך אמר צמאה ולא אמר רעבה כ
כי יהיה האדם בלא מאכל שנים שלשה ימים ולא יהיה בלא מים וכשימצא הצמא מים וישתה תשוב נפ
נפשו אליו ונמאן הנפש המשכלת אל בוראה יותר מתאות הגוף אל המים לאלהים ואחר כך פי' לאל
חי לפי שאלוהי העמים שהוא גולה ביניהם הם מתים מתי אבא ואראה כמו שהיו באים בארץ ישראל ש
שלש פעמים בשנה אל המקדש :

היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה באמור אלי כל היום איה אלהיך :

היתה דמעתי שאבכה מדברי האויבים והדמעה המירה לו ביום ובלילה כמו המאכל כלומר אין
יום שלא אבכה פעמים ויש מפרשים שיבכה בעת המאכל באמור אלי כל היום לאורך הגלות יאמרו לי ה
האויבים איה אלהיך ואם הוא אלהים אמת ואתה עובד אותו היה מושיע אותך ומוציאך מן הגלות :

אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי כי אעבור בסך אדדם עד בית אלהים בקול
רנה ותודה המון חוגג :

אלה אזכרה כשאזכור עלות הרגל בשמחה אשפוך
עלי נפשי כי אעבור בסך אנשי שבני
הגלות הזה לא היו אז אומרים אעבור כי אבותיכם היו וראו באותה שמחה וכן וידענו אתנו המצרים וי
ויענונו ונצעק אל ה' ויוציאנו ממצרים ופי' כי אעבור בסך כל אחד אומר כשאזכור כשהייתי עולה ב

במניין הפעולים אדדה אדדה עמם ופי׳ אתנהל כלומר שהיינו מתנהלים בארצינו לעלות לרגל כי לא היה שטן ולא פגע רע בדרך והיינו בקול רינה ותודה ופי׳ תודה שהיינו מודי׳ ומשבחי׳ בדרך שהיה מוליכנו בהבטחה המון חוגג כל ההמון ההוא היינו חוגגים כי בקרבנותיהם היו עולים להקריב בחג או פירו חוגג מרקד מרוב שמחה וכן אוכלים ושותים וחוגגים :

מה תשתוחחי נפשי ותהמי עלי הוחילי לאלהים כי עוד אודנו ישועות פניו :

מה תשתוחחי אחר שתשתפך נפשי עלי בזוכרי אלה השמחות אשוב ואתנחם אותה ואמר לה מה תשתוחחי נפשי הוחילי לאלהים ישועות פניו בישועות פניו כלומר עוד אעשה כמו שעשיתי כי שיושיעני ויוציאנו מהגלות ופי׳ ישועות פניו כמו ומלאך פניו הושיעם :

אלהי עלי נפשי תשתוחח על כן אזכרך מארץ ירדן וחרמונים מהר מצער :

אלהי עלי על כן אזכורך כלומר על כן השתוחח עלי ותהמה כשאזכורך שהיינו רגילים לבא מארץ ירדן לעלות לבית המקדש וכן אותם שהיו יושבים בהר חרמון וכן מהר מצער וזכר קצות ארץ ישראל שהיו עולים לרגל כי הר חרמון מעבר הירדן מזרחה והר מצער לא נמצא ואולי יהיה מעבר הי׳ הירדן ואפשר שהיה צעור הנזכר בערי יהודה שהיה בהר :

תהום אל תהום קורא לקול צנוריך כל משבריך וגליך עלי עברו :

תהום אל תהום רמז לצרות הגלות וצרות נמשלו כמים כמו שאמר נחלי בליעל יבעתוני וכן בהרבה מקומות בכתוב כלומר כשאזכור הטובה שהיתה לישראל והצרה שיש להם עתה בגלות עלי נפשי תשתוחח ופירוש תהום אל תהום כאילו הצרות קוראות זו לזו לבא וכן לקול צינוריך כלומר כמו נפשי תשתוחח לקול צינוריך כלומר כך נשפכות עלינו הצרות כן כל כמו נשפכים מן הגג מן הצנור ו ומשמיעים קול ויש לפרש כי העננים יקראו צינורים לפי שהם שופכים המטר והכל משל על הצרות וכן כל משבריך וגליך משברי כמו וגלי ים עלי עברו עברו עלינו וכן משבריך וגליך כי אתם הבאת׳ עלינו בעינינו : יומם יצוה יהוה חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל חיי :

יומם יצוה יש מפרשים כי יספר על עלותם לרגל כי ביום שהיו הולכים בדרך היה מצוה האל חסדו עמהם שהיו הולכים בהבטחה והיו מוציאים כל צורכם בדרך ובלילה במלון היו משוררים ומהללים לאל יתברך והיה אומר כל אחד תפילה לאל חי ויש לפרש הפסוק הוא תשובתו על הנפש שתשתוחח כי עד עוד יצוה יי׳ חסדו לנו בימנו והם ימי התשועה שנמשלו לאור היום והגלות נמשל ללילה אמ׳ נפשי אל תתיאשו מן הגאולה כי עוד יצוה יי׳ חסדו לנו ויושיענו ובלילה שירה עמי ועוד שאנחנו בלילה שהוא הגלות שנשורר לאל יתברך על כל החסדים שעשה עם אבותינו והוא עושה בכל יום עמנו בגלות ועוד תפילה לאל חי כלומר שנתפלל לאל חיינו שיחיינו עד בא הגואל ונראה בישועתו ונאמרה בתפילתינו אמרה לאל סלעי : אומרה לאל סלעי למה שכחתני למה קודר אלך בלחץ אויב :

אומרה לאל סלעי לאל שהיה מקדם סלעי ומגדל עוז מפני האויבים למה שכחתני עתה בגלות ואלך קודר בלחץ אויב שילחצנו בגלות למה הראשון רפ׳ ומלרע והשני דגוש ומלעיל :

ברצח בעצמותי חרפוני צוררי באמרם אלי כל היום איה אלהיך : ברצח

כמו אם יכונן ברצח בעצמותי כן הוא בעיני כשאומרים אלי איה אלהים אם אלהים לך איך יניחך בגלו׳ וזו החרפה היא בעיני כאילו הם דוקרים אותי בחרב והורגים אותי ואמר בעצמותי כי הם מוסרות הגוף

וסלה ברית הוא שם תואר לחרב שירצחוך בו :

מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי עלי החלי לאלהים כי עוד אודנו ישועות פני

מה תשתוחחי חזר לנחם נפשו ואמר על פי שהאויבים אומרים איה אלהיך הוחילי לאלהי׳ כי אלהים אמת הוא ועוד אודינו על הישועה שיהיה הוא צריך ישועות פני כלומ׳ שיביא הישועה לפני ויהיה אלהי שיכירו הגוים כי הוא אלהי או יהיה פירוש פני כמו על פני תרח אביו כלומר בחיי יביא ישו׳ ישועה ואלהי והוא יהיה אלהי באמת ולא יאמרו לי איה אלהיך :

שופטני אלהים וריבה ריבי מגוי לא חסיד מאיש מרמה ועולה תפלטני :

שופטני אלהים וריבה ריבי גם זה המזמור על לשון בני הגלות שופטני קח נקמתי מהאויבי׳ וריב׳ ריבי כי אין בי יכולת לריב את ריבי מגוי לא חסיד כי אילו הגוי׳ המושלי׳ בי אם הי׳ חסידי׳ היו אומרי׳ האמ׳ אתכם ולא אתי ועונותיי גברו לפיכך אשב בגלות ברשותם אבל הם אינם חסידי׳ ולא די שאינם חסידים ואין בידם מעשה טוב אבל הם אנשי מרמה ועולה ומאיש הוא דרך כלל על הגוי כמו אי׳ איש ישראל : **כי אתה אלהי מעוזי למה זנחתני למה קודר אתהלך בלחץ אויב**

כי אתה אלהי מעוזי בוו עם ענין הדגש אמר כי אתה הייתה מעוזי מקדם ואיך זנחתני עתה בגלות למה הראשון דגש ומלרע והשני רגוש ומלעיל :

שלח אורך ואמתך המה ינחוני יביאוני אל הר קדשך ואל משכנותיך :

שלח אורך כגון קורר פי׳ הישועה היא האורה ואמתך כי כן יחלתנו לקבצינו מכל העמים ודבריך אמת המה ינחוני יביאו כי כמו ארעה נאנך אשמור בחסרים וו התוספת אל הר קדשך בית המקדש שהוא הר המורייה :

ואבואה אל מזבח אלהים אל אל שמחת גילי ואודך בכנור אלהים אלהי :

ואבואה אל מזבח אלהים אשוב להקריב קרבנות כבתחילה אל שמחת גילי כי אין לי שמחה וגיל זולתו והוא שמחת כל שמחותי והסמיכות למעלת והשמחה כמו מלך מלכים ובבואי אליו אשמח בו בביתו : ואודך בכינור כמו שהיו עושים מתחילה מנגנים בכלי שיר על העבודה אלהים אלהי כי אז יאמרו הכל כי הוא אלהי ולא זנחם אלהי :

מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי עלי הוחלי לאלהים כי עוד אודנו ישועות פני

מה תשתוחחי אעפ׳ שלא זכר בזה המזמור עלי נפשי תשתוחחי אמר תשתוחחי כי שניהם ענין אחד ודברים אחרים :

למנצח לבני קרח משכיל : גם זה המזמור על לשון בני הגלות :

אלהים באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו פעל פעלת בימיהם בימי קדם :

אלהים באזנינו שמענו ופירושו ששמענו כי אבותינו ספרו לנו וטעם בימיהם על האבות אלא האבות הקדמונים כי אבות בני הגלות לא היה דבר זה בימיהם אלא האבות שנכנסו לארץ שהיה בי׳

בימיהם הפועל הנורא וראו הניסים הגדולים שעשה האל ית׳ לישראל שכבשו לארץ ולא הצריכו למלח׳
למלחמה הם ספרו לבניהם ובניהם לבניהם דור אחר דור עם בני הגלות :

אתה ידך גוים הורשת ותטעם תרע לאומים ותשלחם : אתה ידך גוים

חסר בית השמש כמו הנמצא בית וכן נפשי אויתיך אמר אתה בידך גרשת הגוי׳ כי לא גרשו ביד ישר׳
כי לא הוצרכו להלחם ונטעת את ישראל במקומם וטעם הנטיעה שיהיו שם עומדים לעולם כאילו כמטע׳
נטועים בארץ וכן הביאמו ותטעמו תרע לאומים הלמד לשימוש כי כמו בלא למד שורשו אומים כ
כמו שבחוהו כל האומים ותשלחם שלחת האומים מפניהם ויש מפרשים ותשלחם תהרגם מן בשלח
יעברו כי לא בחרבם אתה הורשתי הגוים כי לא הורישו ישראל בחרבם וירשו הם את ארצם וכן זרועם
לא הושיע למו כי ימינך וזרועך כפל הענין במלות שונות וזכר הימין כי כה יעשו המלאכות והמלחמ׳
ואור פני אור הבא להם מאת פניך כי הישועה נמשלת לאור והצרה לחושך כי רצתם רצית בם בישר׳
ונלחמתה בעבורם :

אתה הוא מלכי אלהים צוה ישועות יעקב : אתה הוא מלכי אלהים

כאשר ידבר על הגלות ידבר פעם דרך פרט בלשון רבים ופעם דרך כלל בלשון יחיד ואמר אתה הוא ש
שעשית הנפלאות האלה עם אבותינו כמו שהייתה מלכי אז כן אתה מלכי עתה ואתה אלהים שופט הא
האמת אם כן כמו שהושעת אבותינו כן הושיענו עתה וטעם צוה על דרך כי מלאכיו יצוה לך :

בך צרינו ננגח בשמך נבוס קמינו : בך צרינו עם עזרתך ננגח צרינו
אעפי׳ שאנחנו תחת רשותם
בגלות ואמר ננגח כמו בהם עמים ינגח יחדיו וטעם נבוס שנבוסם תחת רגלינו וקמינו כמו צרינו לפי
שהם קמים על האדם לרעה יקראו קמים : כי לא בקשתי אבטח וחרבי לא תושיעני :
כי לא בקשתי
לשון יחיד על דרך כלל אמר אין אנחנו בוטחים שנצא מהגלות בכחינו ובגבורתינו אלא באלהינו בעז
בעזרתך ובישועתך : כי הושעתנו מצרינו ומשנאינו הבישות : כי הושעתנו

כי פעמים רבים הושעת אבותינו והושעת אותנו בגלות כאשר עומדים לכלותינו ואתה מפר מחשבותם
וזהו משונאינו הבישותה כי האדם שאומר לעשות דבר ולא יקום בידו בוש ונכלם :

באלהים הללנו כל היום ושמך לעולם נודה סלה : באלהים הללנו

בפני האויבים אנחנו מהללים עצמינו בך ואומרים לפי שיש לנו אלהים שיצילנו מידם ושמך נודה לעו
לעולם כי לא ימוש מפינו מפני אורך הגלות וטעם כל היום כמו כל הימים וכן אותך קויתי כל היום :

אף זנחת ותכלימנו ולא תצא בצבאותינו : אף זנחת והנה אנחנו מצפי׳
בכל היו׳ ישועה
ולא די שלא הושעתנו אלא גם זנחתה אותנו ותכיתנו ביד האויבים לעשו׳ בנו רעות ותכלימנו כי אנחנו
מהללים בך לאויבים ואומרים להם על כל פנים תושיענו והנה הישועה רחוקה ממנו ואנחנו נכלמים בע
בעיניהם שיאמרו איפה דבריכם ואיה המושיע לכם ולא תצא בצבאותינו כמו שהיינו אומרים לאויבים
שתצא בצבאותינו שיצאו בעזרתך צבאות בני ישראל מהגלות כמו שיצאו מארץ מצרים :

תשיבנו אחור מני צר ומשנאינו שסו למו : תשיבנו אם כמעט כנגרם בני
ישראל כשבאי׳ להדע
לנו אין בנו כח וכאשר אין אתה בעזרתינו כאילו אתה תשיבנו אחור שסו למו כמו השה שוסים את

הברכות שבניהו ושרשו מכתי הלשר כמו עשו בנו ובא מלעיל מפני מלה למו הסמוכה שהיא מלעיל כ
כמו ולא עשו חסד ופירושו שהם מוכינו לעצמם :

תתננו כצאן מאכל ובהגוי׳ זריתנו תמכור עמך בלא הון ולא רבית במחיריהם

תתננו כמו הצאן שהוא למאכל כן אנחנו למאכל גוים ולא לגוי אחר כי אם לגוים רבים שבגוים
זריתנו תמכור עמך כי מוכר הדבר אינו מקוה שישוב אליו עוד כן אורך גלותינו כאילו מכרתנו לגוי׳
והמוכר יקח ממון ואתה לא כן כמו שאמר הנביא חנם נמכרתם ולא רבית במחיריהם כי אינך נצרך לו
שתצטרך להם כי לך הכסף והזהב על דרך אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלואה וטעם לא רביתה
לא הרביתה הונך במה שלקחת במחיריהם :

תשימנו חרפה לשכנינו לעג וקלס לסביבותינו : תשימנו חרפה

שהגוים שכינינו בכל מקום מחרפות אותנו ואנחנו לעג וקלס להם :

תשימנו משל בגוים מנוד ראש בלאמים : תשימנו משל בנפול דבר
רע ובזיון ע
עושים בו משל ליהודים מנוד ראש שמניעים ראשם עלינו כמו יפטירו בשפה יניעו ראש בלאומים ה
הלמד שורש כמו ולאום מלאום יאמץ כל היום כמו כל הימים כלימתי לשון יחיד על דרך כלל והנה אנ
אנחנו נכלמים מדברים המחרפים והמגדפים אתנו לאורך גלותינו והו שאמר מקול מחרף ומגדף מתנקם
שמבקשים להנקם ממנו כמו הודענו להם :

כל זאת באתנו ולא שכחנוך ולא שקרנו בבריתך : כל זאת עם כל הרעה
הזאת אשר באה
אלינו ולא שכחנו אותך ואעפ״י שאנו רואים בשלות הגוים ובגלותינו :

לא נסוג אחור לבנו ותט אשורנו מני ארחך : לא נסוג לא שב לבנו
אחור ושאמונתי
ולא נטה אשורנו מני אורחיך ולא שזכר במקום שנים .

כי דכיתנו במקום תנים ותכס עלינו בצלמות : כי דכיתנו במקום תנים

כאשר עשיתה לנו כל הרעה שדכיתנו במקום תנים בגוים המשיל המושלים בנו לתנים ויענים שהם במ
במדבר בערבה שיש להם אכזריות כמו שאמר גם תנין חלצו שד ותכס עלינו בצלמו׳ הנה אנחנו מכוסי׳
בחושך הגלות : אם שכחנו שם אלהינו ונפרש כפינו לאל זר : אם שכחנו
בכל
הצרות שיש׳ לנו אם שכחנו שם אלהינו בלבנו כלומר אם חשבנו בלבינו כי הגוים שהם מיסרי׳ לנו אינם
מאמינים באלהינו והם שלוים ושקטים ואנחנו שמאמינים בו בצרה נשכחהו מלבנו ונשוב לאלהיהם
אם עשינו זה הלא אלהים יחקור זאת כי הוא יודע תעלומות אם עלה שום חיקור לב בלבנו לכפור באמו
באמונתו בעבו זה וטעם ונפרש כפינו לאל זר אפי׳ על יד הכרת לא פירשנו כפינו לאל זר כי היינו מוסרי׳
עצמינו להריגה ולא שנפרש כפינו לאל זר וזה הוא שאמר כי עליך הורגנו כל היום :

הלא אלהים יחקר זאת כי הוא ידע תעלמות לב : הלא טעם זאת לשכחו מלבנו :

כי עליך הרגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה : כי עליך על יחוד שמך
שלא רצינו לכפור
בך והורגים אותנו על זה וטעם כל היום תמיד כצאן טבחה כצאן הטובחים שהם טובחים לטבוח אותם ל
לא לרעותם ולהחיותם : עורה למה תישן יהוה הקיצה אל תזנח לנצח :

עורה כשאינך פונה אלינו ורואה בצרותינו כאילו אתה ישן ולא תראה ואם הייתה כישן זה שנים רבות הקיצה מהיות ואילך אל תזנח לנצח: **למה פניך תסתיר תשכח ענינו ולחצנו:**

למה פניך תסתיר: כאדם שאינו רוצה לראות בצרה אחרת או ראית ושכחת וזה תשכח ענינו משל דברה תורה בלשון בני אדם: **כי שחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו:**

כי שחה כלומר קרובים אנחנו למות מהר הושיענו כי נפשינו שחה עד לעפר כלומר קרובה לצאת מן הגוף דבקה לארץ בטנינו כי הנופל יסמוך על ידו וכי תמעד ידו הנה בטנו דבקה לארץ:

קומה עזרתה לנו ופדינו למען חסדך:

קומה מלרע עזרתה כמו לעזרתה למען חסדך אם אין בנו מעשים שתפדינו למעננו עשה למענך למען חסדך:

למנצח על שושנים לבני קרח משכיל שיר ידידות: למנצח על ששנים

כלי הניגון הזה ששמו שושנה וזה המזמור נאמר על המלך המשיח ונקרא שיר ידידות באומר אהבת ישראל למשיחו: **רחש לבי דבר טוב אמר אני מעשי למלך לשוני עט סופר מהיר:**

רחש לבי הניע לבי מדברי רבותינו ז״ל לחושי מרחשן שפוותיה כלומר שהיה מניע שפתיו ולא היה נשמע הדיבור לפיכך נאמר זה הלשון בדיבור הלב כי איננו נשמע לו עד שיצא ונחתך בשפתי והלב מקור הדברים כמו שהמקור מקור המים ואומר המשורר מטבת בפתיחת דברים כי הדברים אל מלך המשיח הם דברים טובים אומר אני מעשיי למלך כלומר אני אומר בפתיחת דבריי כי מעשיהם ב בעבור מלך כלומר מעשה השיר שאני מחבר לשוני עט סופר מהיר כלומ׳ לשוני מדברת עליו במהירות כמו עט סופר מהיר שכותב בלא עיכוב כן אומר אני דברים אלה אל המלך:

יפיפית מבני אדם הוצק חן בשפתותיך על כן ברכך אלהים לעולם:

יפיפית כבר פירשתי בספר מכלול כי כל כפל לחזק הדבר וכן ירקרק או אדמדם אמר אראה אותך שאתה יפה מאד בצורתך משאר בני אדם וכן כשאתה מדבר דבריך הם דברי חן כאילו הוצק חן בשפתותיך על כן ברכך אלהים לעולם על כן׳ אני אומר כי בירכך אלהים לעולם כי מוצא חן בעיני כל וזהו ברכת אלהים באמת: **חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך:**

חגור חרבך יש חרבות יחגרו אותם במתנים כמו שנ׳ ביואב ועליו חגור חרב מצמדת במתני׳ ויש שיחגרו אותם על הירך כמו שנ׳ באהוד ויחגור אותה למדיו על ירך ימינו ומלת גבור הוא קריאה כמו אתה גיבור הודך:

והדרך צלח רכב על דבר אמת וענוה צדק ותורך נוראות ימינך:

והדרך והחרב תהיה הודך והדרך ואעפ״י שימי המשיח יהיו שלום כמו שהתנבאו הנביאים בתחילת מלכותו תהיה מלחמת גוג ומגוג ואדוני אבי ז״ל פירש תגור חרבך על דרך משל וההוד וההדר הם החרב כלומר כי ייראו ייראוך העמים מההוד וההדר אשר בך כמו שייראו הגיבור תגור חרב וכן והדרך צלח רכב מרכבתו תה תהיה האמת והענוה והצדק ורבותי׳ ז״ל דרשו הפסוק בדברי תורה דרך משל במלחמתה של תורה והם גם כן אמרו כי דרך פשוטו הוא המשמע והדרך מה הוא הדרך שתצלח ותרכב על דבר אמת וענוה וצדק ו ומלת מענין וצלחו הירדן שהוא כמו ועברו רוצה לומר כשתעבור על אויביך ותרכב לא תהיה מרכבתך

בגאות ובגודל לבב אבל בדבר אמת וענוה יצדק ותורך נוראות ימינך וכאשר תהיה מרכבתך באמת וב
ובענוה תורה לך נוראות ונפלאות שתעשה באויביך וטלת וענוה בהא כמו וענות בתיו כי הוא סמוך
וכן כאיפת שעורים אספה אסור והדומים להם שכתבנו בספר מכלול או יהיה וענוה ממשקל אחר יאמר
כן במחברת והוא בשקל עלוה אחוה ויהיה ממלת צדק חסר וו ופי׳ משפטו ענוה ויצדק כמו ששש וירת
והדומים להם ׃ **חציך שנונים עמים תחתיך יפלו בלב אויבי המלך ׃**

חציך שנונים שחודים יהיו חציך לא קהים בלב אויבי המלך טעמו ויבקעם חציך שנוני
כמו אמר חציך יפלו בלב האויבים עד שיפלו כל העמים תחתיך ולא ירימו ראש לפניך ויש אומרים כי
שעם יפלו בלב האויבים למעלה ממנו ולמטה ממנו לפיכך אמר יפלו בלב אויבי בשוא אעפי שהוא באות
באתכנתא לקשר טעמו עם כל אויבי המלך כאילו אמר חציך יפלו בלב אויביך ׃
כסאך אלהים עולם ועד שבט משור שבט מלכותך ׃ **כסאך אלהים**

פירש הגאון רב סעדיה כסאך יכון אלהים והחכם ר׳ אברהם פירש כסאך כסא אלהים וכן וישב שלמה
על כסא ייי׳ שבט מישור לפי ששבט מלכותיך יהיו שבט מישור לפיכך יהיה כסאך עולם ועד ׃
אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלהים אלהיך שמן ששון מחבריך ׃

אהבת צדק טעם שמן ששון כי כל העולם שמחו כאשר משחך אלהים וטעם מחבריך והוא
כאשר הקיטון שהוא חבריך ובחרך למלך או פירוש מחבריך שבחר בך יותר מחבריך והוא לשון רבי׳
ואעפ׳ שהוא כתוב בלא יוד וכמוהו רבים ׃
מור ואהלות קציעות כל בגדותיך מן היכלי שן מני שמחוך ׃

מור ואהלות קציעות כמו וקציעות וכן שמש ירח והדומים לו רבים ומור הוא המוסך
בדברי רוב המפרשים ורבים פי׳ שהוא שרף עץ שיש לו ריח טוב ונקרא בערבי לובני אהלות פירשו בני
כי הוא הבושם הנקרא בערבי עמכר קציעות תרגום קידה קציעתה והוא הנקרא בערבי סנדל אמר כל
ערתך יש להם ריח טוב כאילו הם אלה הבשמים מן היכלו שן והם הבגדים מוצאים לך מן הכלי שם שמו
שמונתי שם מיני שמחו היוד נוספת ביוד כמו מני אפרי ופירושו מאשר שמחוך רוצה לומר היכלי שן
אשר שמחוך כי הדירה הנאה מרחיבה לבו של אדם ויש לפרש כי כל הפסוק הזה משל על כל המעשים
הטובים על דרך בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר ׃
בנות מלכים ביקרותיך נצבה שגל לימינך בכתם אופיר ׃ **בנות מלכים**

ביקרותיך החירק בבית והיוד נעלמת בקריאה והקוף דגושה ופירושו בנשים היקרות שלך יהיו בהם בנו׳
מלכים כל מלך הגוים יתפאר בתתו בתו לך נצבה שגל לימינך בכתם אופיר אעפ׳ שבנות מלכים בנשיך
המלכה שהיא מישראל היא תהיה יושבת לימינך בכתם אופיר והוא הנקרא שגל לפי שהיא מיוחדת תמי׳
למשכבו והאחרות באות אליו לעיתים כשתקרא לכל אחת בעתה לבא אל המלך אבל המלכה היא בחדר
משכבו תמיד לפיכך נקראת שגל מן ישגלנה וכן והשגל יושבת אצלו ׃
שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך ׃ **שמעי בת וראי**

לכל בת ובת מבנות המלכים הוא אומר ופירושו שמעי זה המוסר שאני אומר אליך ופי׳ וראי והביני ראו
ראיית הלב וכמוהו רבים ׃
ויתאו המלך יפיך כי הוא אדניך והשתחוי לו ׃ **ויתאו המלך יפיך**

כי הוא אדוניך אין לך אדון אחר אנשי׳ שאתם מעם אחר ובת צור פי׳ עדת צור כמו בת ציון בת אדום אומר לכל בנות סביבות המלכים כי עדת צור תבא לך במנחה תמיד וגם כן פניך יחלו עשירי עם כל עם ו ועם וזכר צור בפרט לפי שהוא סמוכה לארץ ישראל ותבא תמיד במנחה לכל אחת מנשי המלך כל כבודה וכתב בנו׳ עם הדגש אמר כל כבודה בת מלך העומדת בפנים בהיכל ממשבצות זהב לבושה :

לרקמות תובל למלך בתולות אחריה רעותיה מובאות לך : לרקמות

כמו בריקמות ובן הדגתי לפרשי כמו בפשטי והדומים להם כלומר בבגדי ריקמות תובל כל אחת למלך כשי כשיחפוץ בה ובתולות שהן ריעות כל בת מלך אחריה מובאות ולך הוא כנגד המלך :

תובלנה בשמחות וגיל תבואינה בהיכל מלך : תובלנה בשמחות

וכולם יביאו אותו אל המלך בשמחות וגיל תבואנה בהיכלי מלך כלומר בהיכל שמלך יושב בו כי כן יד יושבות בהיכל המוכן להם שהוא בית הנשי׳ עד שיחפוץ המלך ויקראו אותם בשם לבא לפניו ויש לפרש כל הפסוקים האלה דרך משל והוא הנכון ובנות מלכים הם האומות שהם כולם סרים למשמעת המלך המ המשיח שהיא המלכה היא המשל על כנסת ישראל שתהיה גבירה לכל האומות ואמר שמעי בת לכל א אומה ואומה שלא יעשו אלא דיכון המלך המשיח כי הוא אדון לכולם וכל העמי׳ יבאו במנחה אל המלך וזכר עדת צור כמו שפירשנו שהיא הסמוכה לארץ ישראל ומשל בתולות כמו בתולת בת יהודה והיינה ב האומות כמו הבתולות שלא ידעו אותן איש עד שתבאנה אל הבעל כן תהיינה האומות כאילו לא ידעו תורה ודת וקבלו עליהן במצות המלך המשיח דת ישראל או שבע מצות :

תחת אבותיך יהיו בניך תשיתמו לשרים בכל הארץ : תחת אבותיך יהיו

לפי שהמלכות תביא למלך המשיח מאבות מדור אחר דור עד שהגיעם המלוכה אליו וכן לא תפסוק מב מבניו לפיכך אמר תחת אבותיך יהיו בניך :

אזכירה שמך בכל דור ודור על כן עמים יהודוך לעולם ועד :

אזכירה שמך בכל דור ודור שמך כנגד מלך המשיח כי בכל דור ודור זוכרים שמו ומיחלים בואו על כן עמים יהודוך שתהיה לך המלוכה והגדולה אשר לא הייתה כמוה כל העמים יהודוך כלומר יודו אותך למלך עליהם וכן יהודה אתה יודוך אחיך והנוצרים הכותבים שמפרשי׳ המזמור על ישו הנוצרי ומפרשים בנות מלכים דרך משל על האומות ששבו לאמונת דת הנוצרי׳ ומחזיקים דבריהם כמה שאמר כסאך אלהים כבר הנה קראו מלך וקראו אלהים יש עליהם התשובות כסאך אלהים כבר פירשנו׳ ואפילו יאמרו כסאך כנגד אלהים אומר כן יתפרש כי אלהים יהיה קריאה ויאמרו לו דרך בקשה אלהים כסאך יהיה עולם ועד וכסא אלהים הוא כסא המלך כמו וישב שלמה על כסא יי׳ למלך והשיב עליהם וה תאמר איך יאמר על אלוה שמן ששון מחביריך ואין אלוה חבירים ולא יאמר לו נצבה שגל לימינך א אפילו דרך משל כי שגל הוא כמו שפירשנוהו משפט אשה ולא יתכן זה על אלוה ועוד איך יאמר תחת אבותיך יהיו בניך ואם יאמר לך יש לאלוה בנים והם המאמינים בו כמו בנים אתם ליי׳ אלהיכם אמור לו אם יש לו בנים אין לו אבות ואם יאמר האב כמו שהם אומרי׳ אב ובן ורוח הקדש כבר השיבותיהו על זה במזמור למה רגשו גוים וזו תשובה אחרת אם יאמר אב אפילו לדבריהם לא יתכן לומר לשון רבים :

למנצח לבני קרח על עלמות שיר : עלמות כבר כתבנו שהוא משמות כלי הניגון גם זה המזמור לעתיד בבוא גליות או מלחמות גוג ומגוג :

אלהים לנו מחסה ועז עזרה בצרות נמצא מאד :

אלהים בהיות הצרות והם חבלי משיח שאמרו רבותינו ז״ל וכך חבי כמעט רגע עד יעבור
זעם אלהים יהיה לנו מחסה ועוזרה ובאומרו מאד כי העזרה תהיה רבה בהנצל גוי מעט מעמים רבים :

על כן לא נירא בהמיר ארץ ובמט הרים בגאותו סלה : על כן לא נירא

כלומר על כן לא נירא בהמיר ארץ ובמוט הרים הוא דרך משל על המלחמות החזקות שתהיינה בין הע
העמים כמו שכתוב ונתתי גוי בגוי ועיר בעיר וכן יהמו יחמרו מימיו הכל דרך משל על המלחמות הע
העצומות והצרות הגדולות והחכם ר׳ אבן בן עזרא ז״ל כתב הדברים כמשמעם ואמר בעבור היות גבהות
השמש מתנועע מלמעלה אל מטה וממזל אל מזל על כן אמרו בעלי התולדות כי יבוא זמן שתשוב הי
היבשה ים והים יבשה ואחרים אמרו אילו יהיה כן לא נירא אעפ״י שלא יהיה שם כבר שם חול גבול לים
ואמר בל ישובון לכסות הארץ והנכון כמו שפירשנו כי דרך משל הוא :

יהמו יחמרו מימיו ירעשו הרים בגאותו סלה : יהמו יחמרו מימיו

מענין חומרים רבים חמרים כלומר יעשו המים הגלים הגבוהים בהמות הים בחוזקה ויש יחמרו
מענין בארות בארות חמר כלומר יעברו המים על דרך ויגרשו מימיו רפש וטיט :

נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדוש משכני עליון : נהר פלגיו ישמחו

שירעשו ההרים וימוטו ויהמו מימי הים כלומר שתהיה צרה גדולה ומלחמה בין מלכות הגוים ישראל לא
יירא אבל ישמחו וזהו שאמר דרך משל נהר פלגיו ישמחו כנגד המים המרעישים אומר שיצא נהר מ
מירושלים והיא עיר אלהים יצא נהר שפלגי הנהר ההוא ישמחו עיר אלהים כלומר יושבי עיר אלהים
הוא משכני עליון והמקדש שבהם היא ירושלים והמשל הזה כמשל ושאבתם מים בששון ממעייני הי
הישועה או יהיה כמשמעו כמו שכתוב יצאו מים חיים מירושלים :

אלהים בקרבה בל תמוט יעזרה אלהים לפנות בקר : אלהים בקרבה

לפיכך בל תימוט לפנות בקר אמר בקר לפי שמתחילה תהיה שם מלחמה על ירושל׳ כמו שאמ׳ בנבואת
זכריה ונלכדה העיר ונשסו הבתים והעת ההיא תקרא ערב ועתה ישועה תקרא בקר כמו שאמר שם גם
כן והיה לעת ערב יהיה אור וכן אמר הנה לפנות בקר :

המו גוים מטו ממלכות נתן בקולו תמוג ארץ : המו גוים מטו ממלכות

כמו שאומר ואספתי כל הגוים אלי אשלים למלחמה ואותם גוים וממלכות שהמו ובאו בהמון רב ישוטו
והאל יתברך יתן עליהם בקולו ותמוג הארץ כלומר כל בני הארץ מן הגוים נמוגו וזהו שאמר נתן ב
בקולו תמוג הארץ : יהוה צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה :

לכו חזו מפעלות אלהים אשר שם שמות בארץ : לכו חזו מפעלת אלהים

שהיה בו אין בזה כי אם מפעלות אלהים אשר שם שמות בארץ כי שממון גדול שם באותן הגוים אשר
יבאו על ירושלם כי ינגפו גוים רבים שנאספו להלחם ומעט עם אשר בירושלים יהרגום אין זה כי ינצ
אם מפעלות אלהים כמו ויצא יי׳ ונלחם בגוים ההם ביום הלחמו :

משבית מלחמות עד קצה הארץ קשת ישבר וקצץ חנית עגלות ישרוף באש :

משבית מלחמות כי באותה המלחמה יסופו לעולם כל המלחמות עד קצה הארץ כי לא תהיה

עוד מלחמה לפי שיכירו הנשארים כי יד ייי היא וישובו לעבודת האל כל העולם כמו שאמר והיה ייי למלך על כל הארץ קשת ישבר לפי שראו כי שבר קשת גוג ומגוג וקצץ חניתם כמו שכתוב והכיתי קשתך עגלות ישרוף באש רוצה לומר בחרון אף או כמשמעו כמו שנ׳ אש וגפרית אמטיר עליו ועל אגפיו לפיכך יראו כולם את ייי לעובדו שכם אחד ולא תהיה עוד מלחמה בעולם ויש לפרש כי מיום ההוא ואילך קשת ישבר וקצץ כלומר שלא יעשו עוד מלחמה כי כלי המלחמה ישברו כמו שאמר הנביא וכתתו חרבותם לאיתים וחניתותיהם למזמרות ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה :

הרפו ודעו כי אנכי אלהים ארום בגוים ארום בארץ : הרפו ודעו

דבר השם אל האומות מהיום ואילך מִמלחמות וממעשים רעים ודעו כי אני אלהים והיכולת בידי להקים ולהשפיל ארום בגוים עתה אהיה רם בגוים ובכל הארץ כי עד עתה לא הכירוני ייי צבאות עמנו או יאמרו ישראל ייי צבאות עמנו שהצילנו מיד העמים והשפילם תחתינו :

למנצח לבני קרח מזמור : למנצח לבני קרח גם זה המזמור לימות המשיח אחר מלחמת גוג ומגוג מזמור בהשקט הארץ :

כל העמים תקעו כף הריעו לאלהים בקול רנה : כל העמים

ישראל כל העמים תקעו כף ושמחו עמנו כבר ידעתם כי הוא האלהים והוא המלך על כל הארץ :

כי יהוה עליון נורא מלך גדול על כל הארץ : כי יהוה עליון נורא

הוא על כל והכל תחת ידו והוא נורא כי עשה נפלאות שיש לכל העמים ליראה ממנו :

ידבר עמים תחתינו ולאמים תחת רגלינו : ידבר ינהג כלומר נהגם מקצה הארץ אל ירושלים להיות אותם תחתינו

יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה : יבחר לנו את נחלתנו

שהייתה מקדם עתה גם כן בחר אותם לנו והשיבנו אליה והארץ הזאת היא גאון יעקב ותפארתם כי כבוד שכן בחלק ממנו והוא בית המקדש והוא גאון יעקב ותפארתם כי בו יתפארו על כל הגוים את גאון יעקב אם זה נקוד סגול והוא כמאריך בלא מקף והוא שלא כמנהג וכן באו שנים אחרים כמו זה את אשר יאהב ייי יוכיח בהכותו את ארם נהרים אשר אהב המקום הזה אהבו האל והוא ירושלים כמו שאומר אוהב ייי שערי ציון ואומר העיר אשר בחרתה : עלה אלהים בתרועה יהוה בקול שופר עלה אלהים

יאמרו ישראל בגבורה וקול שופר בשמחה כשישירו לאל יאמרו עלה אלהים בתרועה כלומר עתה נתעלה על הכל כמו שאמר ארום בגוים ואומר כי ייי עליון נורא ויש אומרים כי אז בהריעם ובקול שופר יעלה הארון ממקום שנגנז שם וקרא הארון אלהים כמו שאומר אשר נקרא שם ואמר כך פירש לשה נקרא שם כי שם ייי צבאות יושב הכרובים עליו וכן נקרא אלהים כי כבוד אלהים נראה עליון כן היו אומרים בנסוע הארון קומה ייי : זמרו אלהים זמרו זמרו למלכינו זמרו : זמרו אלהים

כמו לאלהים וכפל זמרו לחזק ואומר למלכינו אחרש אמר מלך גדול על כל הארץ כי בנו נתייחד שמו מעולם והוא מלכינו אבל ביום ההוא יהיה מלך על כל הארץ :

כי מלך על כל הארץ אלהים זמרו משכיל : כי מלך על כל הארץ

משכיל שם משכיל ומשכי׳ בין כישראל בין באומות העולם זמרו לאל יתב׳ אעפי׳ שלכל עמים יש לומר כמו שאמר כל העמים תקעו כף בין משכילים ושאינם משכילים תקיעת הכף ונשיאת הקול ברנה הלא שוה לכל אדם אבל לחבר שיר וזמרה איננו אלא למשכילים ואדוני אבי ז״ל פי׳ וזמרו נאמר מזמור שיהיה משכיל לבני אדם שישכילם ײ כי הוא לבדו מלך :

מלך אלהים על גוים אלהים ישב על כסא קדשו : **מלך אלהים**

על אלהים על כל גוים עד עתה מלך אלהים על ישראל לבדם כי לא היו יודעים אותו שאר הגוים אבל עתה מלך על כל הגוים כמו שאומר והיה ײ למלך על כל הארץ ועתה ישב על כסא קדשו כמו מלך על כסאו והכל תחתיו וברשותו :

נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם כי לאלהים מגני ארץ מאד נעלה :

נדיבי עמים הגדולים אשר בכל עם ועם יהיו נאספים עם אלהי׳ אברהם כי הוא הודיע שמו בעולם תחילה כמו שאומר עליו ואת הנפש אשר עשו בחרן ואמר ויקרא שם אברהם בשם ײ כי לאל לאלהים מגיני ארץ כי לאלהים יבאו מגיני ארץ והם הגדולים והמלכים כמו אהבו הבו קלון מגיניה מאד יעלה ביום ההוא יהיה מאד נעלה נעלה על הכל וכולם יודו כי לײ המלוכה :

שיר מזמור לבני קרח גדול יהוה ומהלל מאד בעיר אלהינו הר קדשו :

שיר מזמור גם זה המזמור לימות המשיח וזוכר שבח ירושלים גדול ײ לבני קרח בעיר אלהינו כי שם יגדלוהו ויהללוהו כל בשר :

יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב : **יפה נוף**

הר ציון הוא יפה המחוז כלומר אין בכל המחוז כמוהו משוש כל הארץ כמו שכתוב הזאת העיר שיאמרו כלילת יופי משוש כל הארץ ונוף פירושו מחוז וכן שלשת הנפת שלשת המחוזות ואדוני אבי ז״ל פירש נוף חלק משבעת חלקי העולם כי ידוע הוא כי היישוב נחלק לשבעה חלקים הוא שאומרו שבע ארצות והחלקים האלה נקראו בלשון הקדש נופות ובלשון ערבי איקלימים ואומר כי כל אדם שיבא מנוף אחר לנוף את׳ יחלה בהשתנות האויר ואויר כל ארץ ישראל כל שכן אויר ירושלים היה יפה נוף והיה משוש כל הארץ כי אפילו היו באים שם חולים היו מתרפאים כי אוירה ממוזג וטוב וכן נאמר עליה וכל יאמר שכן חליתי כלומר השוכן בירושלים לא יאמר חליתי הר ציון ירכתי צפון כי ציון בצפון ירושלים וכן אומר עליו ואשב בהר מועד ירכתי צפון וממעל לכוכבי אל שזכר הוא משל על ישראל קרית מלך רב פי׳ מלך גדול כמו על כל רב ביתו והוא דוד כמו שאומר קרית דוד חנה או אמ׳ רב על המלך המשיח ובדרש יפה נוף שהכל מיפין לה שלא היתה כמותה אף על פי שיצור אמרה אני כלילת יופי וכן הוא אומר את צור אמרת אני כלילת יופי לעצמך אבל אחרים לא אמרו לך והו משל הדיוט לא כמה דאמרה אסך אלא כמה דאמרין מגיריא אבל בציון איננו כן אלא הכל אומרים בזאת שיאמרו כלילת יופי ולא עוד אלא פי׳ משוש כל הארץ וכמה היתה משמחת כל הארץ היה אדם עובר עבירה היה דואג בלבו ולבו שמח הוא שאמר שלמה דאגה בלב איש ישחנה ודבר טוב ישמחנה היה הולך לירושלים ומקריב קרבן ומתכפר לו ולבו שמח עליו ויוצא משם שמח לכך הוא משוש כל הארץ תדע לך שכן הוא שנ׳ ירכתי צפון ונאמר הסובבת צפונה :

אלהים בארמנותיה נודע למשגב :

אלהים בארמנותיה

ארמנות ערים אחרים חזקים בבנין וגבוהים להשגב שם אבל ארמנות ירושלי׳ המעוז שלהם שגב הוא כי

אלהים נודע בהם שהוא למשגב לכל המבקשים להשגב בו כמו שכתוב מגדל עוז שם ייי בו ירוץ צדיק ונ
ינשגב : כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו : כי הנה המלכים נועדו

הענין בשוא ענפי שהוא באתנחתא אמר הדעו כי אלהים בירושלים למשגב כי המלכים נועדו שם עם ג
גוג מגוג להלחם בירושלים ועברו בה יחדיו : המה ראו כן תמהו נבהלו נחפזו :
המה ראו כאשר ראו נפלאות האל ית׳ וגבורתו תמהו נבהלו ונחפזו כמו שאומר ונשפטתי
אתו בדבר ובדם וגשם שוטף ואבני אלגביש אמטיר עליו ועל אגפיו ועל עמים רבים אשר אתו :
רעדה אחזתם שם חיל כיולדה : רעדה שם באותו מקום שהיו חושבים להרוג
הרג רב ולשלול שלל רב שם תאחזם ר
רעדה וחיל כיולדה ולא יהיה בהם כח ויפלו כולם חללים : ברוח קדים תשבר אניות תרשיש

ברוח קדים כאילו הוכו ברוח קדים עזה שתשבר אניות תרשיש ואמר תרשיש כי היא היתה
מבוא לספינות כמו שכתוב וימצא שם אניה באה תרשישה ואמר אניות תרשיש שרתיך מערבך :
כאשר שמענו כן ראינו בעיר יהוה צבאות בעיר אלהינו אלהים יכוננה עד

עולם סלה : כאשר שמענו יאמרו ישראל ביום ההוא כאשר שמענו הנביאים
שנתנבאו על מפלת גוג מגוג כן ראינו בעיר ייי צבאות ואמר צבאות כי הוא אדון צבאות מעלה וצב
צבאות מטה והוא הביא אלה הצבאות לירושלים והוא הפילם שם ואמר עוד בעיר אלהינו כי הוא אלה
אלהינו ושפטינו מן הגוים העצומים וכמו שהצילה והכינה כן יכוננה עד עולם :
דמינו אלהים חסדך בקרב היכלך : דמינו משבנו בלבנו בהלחם גוים
עלינו חסדך שהוא חסד
גדול ישועתנו רוצה לומר על הכבוד השוכן בהיכל שהוא חסד גדול לישראל או יהיה פירושו דמינו ית
יתלנו ושברנו כמו דומו עד הגיענו אליכם ואעפי שאינו משורשו :
כשמך אלהים כן תהלתך על קצוי ארץ צדק מלאה ימינך : כשמך אלהים

כמו שהיה שמך בפי הנביאים המתנבאים העתידות כן הוא היום על קצות הארץ כי אותם שלא היו מב
מאמינים בנביאות עתה כשיראו שנתקיימו יהיו מהללות ומשבחים לשמך ואומרים צדק מלאה ימינך
וארץ בסגול באתנחתא : ישמח הר ציון תגלנה בנות יהודה למען משפטיך :
ישמח הר ציון
ביום הישועה ישמח הר ציון דרך משל כמו ישישום מדבר וציה ותגל ערבה או פירוש ישמחו שוכני
הר ציון תגלנה בנות יהודה הערים אשר הבינות ירושלים שהם כבנות לה למען משפטי׳ שעשית בגוים
הנובאים על ירושלים : סובו הר ציון והקיפוה ספרו מגדליה :

סובו הר ציון אומר לה על בנין ציון וירושלים וזכר ציון כי הוא העיקר ואומר לעמים לס
סביב לציון והקיפו אותה וראו ביופי בנינה וספרו המגדלים אשר סביבותיהם :
שיתו לבכם לחילה פסגו ארמנותיה למען תספרו לדור אחרון : שיתו לבכם

לחילה והוא החומה הקטנה אשר סביב החומה הגדולה פסגו ארמנותיה כלומר ראו ארמנותיה שהם גב
גבוהים נראים כמו פסגה למען תספרו לדור אחרון כלומ׳ דור אל דור אחרון שלא ראו בנין יפה כאותו
בנין שיהיה בציון ובירושלים לעתיד לבא כמו שהוא אומר הנני מרביץ אבניך ויסדתיך בספירים ושמ

ושמתי כדכד שמשותיך : **כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו עלמות :**

כי זה אלהים לפי שהוא אלהינו תהיה לנו הטובה הגדולה הזאת הוא ינהגנו עלמות כמו ערמות כלומר עד מותינו ינהגינו בזה הכבוד ויש לפרשו כמו מלה אחת על עלמות מענין עלם ונעלמה ופירושו בעלמות חסר כף הדמיון כמו לב שמח ייטיב גהה ועניינו ינהגינו כמו ימי עלומינו כלומר כ כמו שנהגנו מקדם כשיבחר בנו ולקחנו לחלקו ומיסאכו כי מלה וזאת שתי מילות שענינו ענין אחד כמו ע עגלה יפיפיה והבוז לגיאיונים פקח קוח שהם שתי מילות ונכתבים מלה אחת לסבכת :

למנצח לבני קרח מזמור : שמעו זאת כל העמים האזינו כל יושבי חלד :

שמעו זאת זה המזמור על ענין העולם הזה והעולם הבא לפיכך אמר כל העמים וכל יושבי חלד כל מי שימצא הדרך הטובה מאיזה עם שיהיה : **גם בני אדם גם בני איש יחד עשיר ואביון :**

גם בני אדם הפחותים במעלה בני איש הגדולים כמו גדעון בן יואש איש ישראל וכן העשירים והאביונים כולם ישמעו זאת החכמה שאדבר :

פי ידבר חכמות והגות לבי תבונות : פי ידבר החוכמות והתבונות שיהגה לבי ידבר אותן פי :

אטה למשל אזני אפתח בכנור חידתי : אטה למשל אזני אמר דרך משל וחידה אר אודבר דרך סתומה היא ולפי שהמזמורים היו כמסרים על לשון נבל וכינור אמר אטה למשל אזני אל הכ הכינור שינגן בו המנגן עם דברים אלה שהם משל וכן אפתח בכינור למה אירא בימי רע עתה החל בד בדברי משל וחידה ואמר למה אירא ואדאג בימי רע שהם ימי העולם הזה כי הם ימי רע לכל המתעסק בלמה אדאג על העושר ועל הקנין שהם כבוד העולם הזה כי אם אדאג על טובות העולם הזה ואמ' עקיבי כלומר סו' מעשי ימצאוני עון כלומר אם אשמח בו בתחילה לסו' אדאג בו ולפי שהעקב הוא סוף כל הגוף נקרא סוף כל דבר עקב או יהיה פירוש עקבי העולם הבא שהוא עולם השכר והעונש והשכר והעונש בסו' המעשה רוצה לומ' אפי' אשמח בטובת העול' הזה כל ימי עד יו' המיתה לא אשמ' בעולם הבא שהו' אח המיתה והוא עקבי שהוא סוף המעשה כי אין מעשה ורעה בעולם הבא אבל הוא עולם השכר והעונש שם יסובוני עון כלומר עונש מעשי כלומר ששמחתי בטובת העולם הזה ורדפתי אחריו לפיכך אין רא ראוי לאחוז זה הדרך כמו שעושים הבוטחים על חילם ומלת יסובוני כתובה בוו' עם הדגש :

הבוטחים על חילם וברב עשרם יתהללו : הבוטחים על חילם

הם בוטחים ומתהללים על רוב עשרם ואין ראוי לי לעשות כן כי לא יתהלל האדם כי אם השכל וידוע אל יתב' : **אח לא פדה יפדה איש לא יתן לאלהים כפרו :**

אח לא פדה יפדה איש מה יועיל עושרם ביום המיתה כי לא יוכל לפדות איש את אחיו מן המות בכל עושרם ולא יוכלו לתת לאלהים כפרו אשר מאתו החיים והמות ויקר פדיון נפשם כלומר שלא יהיה ולא ימצא וכן ודבר יי' היה יקר בימים ההם כלומר שלא היה שם דבר הנבואה ותדיר לעולם פי' דבק עם הפסוק אשר אחריו כלומר חדל הדבר לעולם שדבר שאי אפשר שיחי' עוד לנצח ולא יראה השחת דבר נמנע הוא : **ויחי עוד לנצח לא יראה השחת : ויחי עוד לנצח**

כלומר לומן רב שלא ידאג עוד השחת וזה ולא יעלה העשיר ברעתו : כי יראה חכמים
ימותו יחד כסיל ובער יאבדו ועזבו לאחרים חילם :
כי הנה יראה חכמים
והכסילים למיתה הם עומדים אמר כי החכמי' אם ימות גופם לא תמות נשמתם ולא תאבד תקותם אלא א
אוהבי העולם הזה ימותו הם ונשמתם ואין להם תקוה אחר המיתה וכן ותקות רשעים תאבד וחילם שיתע
שיתעסקו בו בעודם יעזבוהו לאחרים מה יועיל להם אבל דרכי החכמים לא יאבדו והחכמה שהתעסקו
בה תועיל להם אחר מיתם :
קרבם בתימו לעולם משכנותם לדור ודור קראו בשמותם עלי ארמות :
קרבם בתימו יש מפרשים כמו הפוך קברם כלומר הקבר הוא בתיהם לעולם ויש מפרשים
חסר בית השימוש רמו בקרבם כלומר במחשבותם שיעמדו בבתימו לעולם והנה זה הפירוש חסר בית מן
בקרבם ומן בתימו ויש לפרש כי מ' בקרבם כינוי ואחריו הזריעה כמו ועמהם הימן וידותון תכנרות
הכני מאכילם את העם הזה לנחשתם כל הכלים האלה והדומים להם ויהיה פירושו הכי
תושבים כי קרבם בתימו כל כך הוא עסקם לדורה אחר הממון ולהתעסק בבנינים כאילו ישכנו בהיכלי מ
מלך שבונים להם לעולם ויהיו משכנותם לדור ודור עד שיקראו בשמותם עלי ארמות כלומר כל בני בני
בניהם ובתיהם גדולים ובצורים עד שינא להם שם עלי ארמות ויש מפרשים לא נשאר להם אחר המיתה
ממשכנותם שיקראו בשמותם על שמם ויאמרו זה היה בית פלוני :
ואדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו · ואדם ביקר בל ילין
ואדם באותו היקר והממון שיחשוב שיעמוד עמו לעולם לא ילין בו כלומר כשימות לא יהיה עמו אלא
ישאר לאחרים אחריו ונקראת המיתה לינה כמו שנקראת גם כן שינה וישנו שנת עולם ורבים מישיני
אדמת עפר יקיצו ויש לפרש כי אמר יקר על הנשמה כמו שנקראת כבוד שמו כמו שאמר למען יזמרך
כבוד ויגל כבודי ופי' הפסוק ואדם שמתעסק בהבלי העולם הזה לא ימות בכבודו כלומר שישאר כבודו ב
במותו שלא תאבד כנפש הבהמות וזהו נמשל כבהמות נדמו ונדמו הוא ענין דמיון והוא כפל לשון או
פי' נדמו נכרתו כמו נדמה מלך ישראל כלומר כמו הבהמות שנכרתו במותן כן האדם הרע נכרת במותו
שלא תשאר נשמתו אלא תאבד כמו שכתוב הכרת תכרת הנפש ההיא :
זה דרכם כסל למו ואחריהם בפיהם ירצו סלה · זה דרכם וזה דרך
הרשעים
לפי שהכסילות למו ולא ידעו עשות נכוחה ואחריהם בפיהם ובניהם אחריהם ירצו במאמרם וכמה שיש
שישמעו מאבותם מתהללים בעושר ודביקים בכל כחם כן ירצו הם באותו הדרך ויש מפרשים בפיהם כ
כענין כמוהם וכשיעור רעתם כמו איש לפי אוכלו איש כפי עבודתו :
כצאן לשאול שתו מות ירעם וירדו בם ישרים לבקר וצירם לבלות שאול מזבל
לו : כצאן לשאול שתו כמו הרועה שאוסף הצאן כן יהיה הרועה שלהם המות שיאסוף
אותם אל שאול ויהיה שתו פועל עומד כמו הושתו או הם שתו
פעמם לשאול בלי תקוה שיהיה להם אחר המות באחוז הדרך הרעה ודגש תיו שתו תמורת הנח כאשר
סביב שתו עלי וירדו בם רשעים לבקר כלומר עשה הרשעים למעלה והצדיקים למטה מפניהם ואין לי
לרשעים מכניע בחייהם מפני עשרם ותוקם עד יום המות שירעם המות אבל ליום הדין ירדו הישרים בר
ברשעים בחייהם כמו שכתוב ועשותם רשעים כי יהיו עפר תחת כפות רגליכם ויקרא יום הדין בקר וא
ואור לרשעים ותהיה אז ישועת ישראל ואמר וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא ואיהו השמש

גלהט הרשעים שנ׳ ולהט אותם היום הבא רבורים כלות שאול מזבול אלי רבורים כמו ויצורתם כמו כתב כתבונתם עצבים או פי׳ יצורים חוקים כמו ואין יצור כאלהינו וזה שם כלומר כל חוקם ומעלותם סופם לכל לכלות שאול כלומר כי השאול כלם ואין להם תקוה עוד מזבול לו מהזבול והמעון היפה שהיה לו יצא יצא אל הקבר מקום צר ושפל : **אך אלהים יפדה נפשי מיד שאול כי יקחני סלה :**

אך אלהים אמר הנביא בראותו אברון נפשות הרשעים במותם אם שירד גופם לשאול יפדה אלהים נפשי מיד שאול שלא תאבד נפשי עם הגוף ופי׳ כי יקחני כי ימיתני כמו ואיננו כי לקח אותו א אלהים אל תירא כי יעשיר איש אמר הנביא אל המשכיל המקבל מוסרו אל תדאג אם תראה אדם עשיר ואינך עשיר כמותו כי תחיה אתה בעניותך כמו שיחיה הוא בעושרו או שמא יותר ואם תאמר במותו י יקחנו ולא יקח ממנו כלום אם כן אין לו יתרון עליו לכן אל תדאג שימך על העושר שתראה לו שאין לך יתרון עליו כמוהו :

כי לא במותו יקח הכל לא ירד אחריו כבודו כי נפשו בחייו יברך ויודך כי תטיב לך : כי לא במותו יקח הכל פי׳ מאומה ממנו כמו ולרש אין כל כי נפשו היה לו לברך נפשו בחייו שלא יהא עסקיו להטיב לגופו אבל היה לו להטיב לנפשו וטובת הנפש החכמה ומעשים טובים ואמר יברך שפי׳ ברכה תוספת טו טובה להורות כי רוב הטובה יש לו לאדם לעשות לנפשו והמעט לגופו כדי שיחיה לבד ויודוך כי תטיב ל לך דבר כנגד המשכיל אם תעשה זה יודוך המשכילים כי תטיב לעצמך וראוייה אתה לשמוע זה המוסר שאני אומר לך שתטיב לעצמך כי אם תעשה טובת הנפש תטיב לעצמך :

תבוא עד דור אבותיו עד נצח לא יראו אור : תבוא עד דור אבותיו

לפי׳ שזכר נפשו והוא נפש הרשע שהיה לו להטיב ולא הטיב לפיכך תבא הנפש ההיא עם נפשות אבות אבותיו שהיו רשעים כמוהו ותאבד עם נפשותם ועד נצח לא יראו אור כמו אור הצדיקים שיראו נפשו נפשותם אור במות גופותם והוא אור החיים שיחיו לעדי עד ולנצח נצחים :

אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו : אדם ביקר האדם הזה הוא ביקר והוא הנשמה הנקראת כבוד ולא יבין בעודינו בחיים אין תבונה בו לאחוז דרכי הנפש ואורחת דרכי הגוף כמו הבהמות לפיכך כמוהו יהיה נמשל להם ותאבד נפשו במותו ואין לו תקוה :

מזמור לאסף אל אלהים יהוה דבר ויקרא ארץ ממזרח שמש עד מבאו :

מזמור לאסף אל אלהים יהוה זה המזמור הוא על יום המשפט שיהיה עתיד לבא בבא הגוים כמו שכתוב בנבואות יואל בימים ההמה ובעת ההיא אשוב את שבות יהודה וירושלים וקבצתי את כל הגוים והורדתי׳ אל עמק יהושפט ונשפטתי עמם שם ואומר הסוכים המוכים בעמק החרוץ ואמ׳ אל אלהים שפירושו שופט השופטים ויכול על כל היכולים ואומר אחכ׳ יי׳ שהוא קיים לעולם דבר ויק ויקרא ארץ דבר על ידי נביאיו וכן עשה ואמר להם עבר במקום עתיד כי כן מנהג בדברי נבואה במקו במקומות רבים וכן אמר הופיע כמו יופיע וקרא יושבי הארץ ממזרח שמש ועד מבואו לבא למשפט ו וטעם יקרא שיעורר לכם לירושלים להלחם עליהם עם גוג מגוג כמו שכתוב בנבואת יחזקאל והעליתיך מירכתי צפון והביאותיך אל הרי ישראל : **מציון מכלל יופי אלהים הופיע :**

מציון מכלל יופי

כמו שאומר שם בנבואת יואל ויי' מציון ישאג ומירושלים יתן קולו כאילו משם יתן קולו שיבאו כולם לירושלים :

יבא אלהינו ואל יחרש אש לפניו תאכל וסביביו נסערה מאד

יבא אלהינו להנקם מן הגוים נקמתינו ואל יחרש עוד על עונייכנו על צרותינו אש לפניו תאכל באותם הגוים וסביביו ולפניו ענין אחד כלומר בירושלים מקום מקדשו ומשכנו ונשערה אומר על הארץ כלומר יכלו יושביה ברוח סערה :

יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו

יקרא אל השמים אל המלאכים לקחת דין עמו מן הגוים כמו שאומר ויצא מלאך יי' ויך במחנה אשור ועל הארץ רוצה לומר אל אנשי הארץ כי הם עצמם יהרגו איש את אחיו כי תהיה מהומת יי' בהם כמו שכתוב בנבואת יחזקאל חרב איש ביד רעהו תהיה ונאמר בנבואת זכריה תהיה מהומת יי' רבה בהם והחזיקו איש ביד רעהו ועלתה ידו אל יד רעהו ורבו' ז"ל דרשו יקרא אל השמים מעל זו נשמה ועל הארץ לדין עמו זה הגוף כלומר כי ביום הדין תהיה מהומות תחיית המתים וישפטו הגוף עם הנשמה

אספו לי חסידי כרתי בריתי עלי זבח :

אספו לי חסידי אומר לאומות העולם שישראל בגלות אצלם שיביאום לירושלים כמו שכתוב בנבואת ישעיה יובל שי ליי' צבאות עם ממושך וממורט ואומר והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה ליי' ואומר בנבואת צפניה מעבר לנהרי כוש עתרי בת פוצי יובילון מנחתי וישראל הם בבני העולם חסידי וכורתי בריתי עלי זבח כי בהר סיני כרת עמהם משה ברית וזבחו זבחים ולקחו דם הברית ויזרוק על העם ויש דרש כי על ברית מילה שהחזיקו ישראל בה בגלות וכן אמרו מה כורתי בריתי עלי זבח ביום שעושין ישראל ברית מילה עלי זבח הם עושים שמחה ומשתה :

ויגידו שמים צדקו כי אלהים שפט הוא סלה :

ויגידו שמים צדקו בעבור כי השמים וצבאותם עומדים לעד ולא כן צבאות הארץ כי דור הולך ודור בא ומי שיודע בזמן שהוא לא ידע בזמן שעבר אבל השמים וצבאותיהם שהיו בזמן שעברו ובזמן העתיד יהיו כשיהיה זה היום יום הדין וקיבוץ גליות יגידו צדק האל ית' שעשה עם ישראל שלא כל כלה אותם בגלות ולא הפר בריתו אתם והוציאם מן הגלות כאשר הכירום בו ויגידו צבא השמים גם כן כי אלהי' שופט הוא שלקח משפט ישראל מן הגוי' וז' ויגידו פתוחה שמורה לשעבר והו' עבר במקום עתי'

שמעה עמי ואדברה ישראל ואעידה בך אלהים אלהיך אנכי :

שמעה עמי אחר שעשה האל משפט הגוים יוכיח ישראל על מעשיהם ויבער מהם הרשעים וישאיר הטובים כמו ש שיאמר בנב' צפני' כי אסיר מקרבך עלי' גאותך ולא תוסיפי לגבהה עוד בהר קדשי והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם יי' שארית ישראל לא יעשו עולה ואומר בנבואת צפניה פי שנים יכרתו ויגועו אותו אמרתי עמי הוא והוא יאמר אלהי' וכתוב והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים :

לא על זבחיך אוכיחך ועולותיך לנגדי תמיד :

לא על זבחיך אוכיחך והוכיחם על דבר העולות כי זה חטא וכפרה להביא קרבן ולא ישוב מחטא ובזה הוכיחו אותם הנביאים ה' ותחילת ישעיהו בזה היה למה לי רוב זבחכם וגומר מי ביקש זאת מידכ' לא תוסיפו הביא מנחת שו' ואמר עולותיכם ספו על זבחכם ואכלו בשר וכן אמר מלאכי מי גם בכם ויסגור דלתיו וכן הנביאים האחרים הוכיחום על זה ואמר ואעידה בך הברית אשר כרתי אתך יש לי עדים ביני ובינך כמו שאמר העידותי ה' היום את השמים ואת הארץ ואותם עדים קיימים הם וקבלתה אותי לאלוה מה שאמרתי לך תחילה אלהים אלהיך אנכי כמו שאומר אנכי יי' אלהיך וקבלתה אותי לאלה מה שאיכוה עליך ולא עשית ועל זה אני

אוכיחך לא על הזבחים כי אין בעשירת הדברים זכר לזבחים וכמו שאומר שמואל הנה שמוע מזבח טוב כלומר אל תחשבי כי דבר הקרבנות דבר גדול בעיני ואם בטלת אותה שאוכיח אותך על זה אלא אוכיח אתכם על הטוב ועל הרע באמונה ובמעשים לא על זבחיך ועולתיך פי׳ ולא עולותיך לנגדי תמיד ולא ש שזכר עומד במקום שנים כלומר אין עיני על העולות אם לא הקרבתה אלא על החטאים שעשית .

לא אקח מביתך פר ממכלאותיך עתודים : לא אקח אם הייתי צריך עולות לא הייתי לוקח אותם ממך כי לי הכל וברשותי וזכר פר כי הוא הגדול שבקרבנות וכן אמר עתודים כי הם גדולי העזים ממכל ממכלאותיך כמו גזר ממכלה צאן :

כי לי כל חיתו יער בהמות בהררי אלף : כי לי הם שאינם תחת רשותך הם תחת רשותי והם חיות היער ובהמות הרים שאינם ברשות אדם וחיתו הוו׳ נוספת וכן וחיתו ארץ למינו וכן וו׳ בנו בעור ופי׳ בהררי אלף באלף הרים כלומר בהרים רבים שאין לך דרך בהם ומלת בהרים אינו סמוך אבל הוא כמו בהדרים וכמוהו רבים כמו ותלוני שקופים כמשו כ׳ נעמנים אנשי מחקה על הקיר והדומי׳ להם שכתבנו בספר מכלול ודרש בהררי אלף שיש בהמה שרועה אלף הרים בכל יום :

ידעתי כל עוף הרים וזיז שדי עמדי . ידעתי כל עוף מה שלא ידעת אתה אלא הרגילים ביישוב ואין שדי מלת וזיז כלל להיות השדה המרבריות וכן חית שדי ירעבה ובדרש זיז שדי אר׳ יהודה בר׳ סימון הזיז הזה הוא עוף גדול בשעה שהוא פורש כנפיו מכהה גג גלגל החמה הרי הוא דכתיב המבינתך יאבר נץ יפרוש כנפיו לתימן ולמה נקרא שמו זיז שיש בו מכל מ מיני טעמים מזה ומזה :

אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלואה :

האוכל בשר אבירים ודם עתודים אשתה : אבירים פרים אבירים :

זבח לאלהים תודה ושלם לעליון נדריך : זבח לאלהים תודה אם תרצה לזבוח בתודה יהיה הזבח שתתודה על מעשיך הרעים ושלא תשוב אליהם עוד ושלם לעליון כ נדריך אני איני מצוה אותך שתדור אבל אם נדרת קרבן שלמהו לעליון שהוא עליון עליך ושלא תוכל להמלט ממנו אם תכחש בו ולא אומר לך בעבור שאני צריך אלא בעבו׳ שתשמו׳ מוצא שפתיך אפי׳ לבן אדם כמוך כל שכן לי :

וקראני ביום צרה אחלצך ותכבדני : וקראני ביום צרה אם יהיו זבחיך כמשפט הזה אחלצך ביום צרה׳ כשתקראני בעבור שתכבדני שתעשה מצותי אבל מי ש שיעשה זבחי׳ ואינו שב מרשעו הוא בוזה האל ומצותו ועושה קרבן למראה עינים ומושב כי האל אינו יודע לבבו זה אינו מכבד האל יתברך אבל בוזהו :

ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך : ולרשע אמר עד הנה מוכיח מקריבי הקרבן ואינם שבים מרשעם ועתה מוכיח הלומדים ואינם עושים כי שתי המדות האלה הם רעות מאד כי כשהוא רשע ומראה עצמו רשע הנה הוא רשע בעיני האלהים ואדם ומענו׳ זה הוא קרוב לעשות תשובה כי בני אדם יכירו בו ויוכיחוהו אבל מי שהוא מקריב קרבנות ומראה עצמו טוב ועובד אלהים ולבו רע ומעשיו רעים בסתר הנה הוא יותר רע מאשר הוא רשע בגלוי

כי הוא כופר באל דאומר שאינו רואה אותו ואינינו שומעו ותושב להתכסות ממנו והוא רחוק מא מאד מהתשובה כי התכסה במעשיו מבני אדם וכן מי שהוא לומד התורה ואינו עושה כמו שכתוב בתו

בתורה הנה הוא חוטא ומחטיא כי בני אדם שרואים אותו לומד ועושה הפך ממה שהוא לומד ילמדו ס.
ממעשיו ויאמרו הלא זה הת׳ ועושה מעשים כאילו ואילו ה״ר מעשים אילו רעים בעיני האל לא היה זה
עושה אותם שהרי הוא חכם ולומד התורה הנה הוא חוטא ומחטיא בני אדם שהם עמי הארצות ואינם
יודעים התורה ואעפ״י שיודעים שמעשיו רעים והם הפך מה שכתוב שונאים לימוד התורה ואומרים ראי
ראיתם פלוני שלמד תורה כמה מקולקלים מעשיו וגורם רעה וקללה לאביו ולרבותיו ואומר ארור שזה
ילד ארור שזה למד וגדל ועל זה אמרה התורה והחוכמה וכל משנאי אהבו מות שהם משניאי התורה לא
לאחרים במעשיהם הרעים שהם עושים והם חושבים להתכסות בלימוד התורה ומפטמים בם מומיהם מ
מבני אדם כי מי שרואה אותם לומדים יחקור אחר מעשיהם וגם הם נשמרים במעשיהם הגלוי לעשותם
כהוגן אבל מעשיהם הנסתרים מרוב בני אדם. עושים רע לפיכך אמר : אם ראיתה גנב ותרץ עמו ועם
מנאפים חלקך אלה מעשים שבסתר ותקיהם מצות התורה שנתנו בברית ובדרש ולרשע זה רומז ותשא
בריתי שלא הייתה תורתו מן השפה ולחוץ : **ואתה שנאת מוסר ותשלך דברי אחריך :**

ואתה שנאת מוסר
הוא המצות שבין אדם לחבירו ודברי הרי שאר מצות :

אם ראית גנב ותרץ עמו ועם מנאפים חלקך : **אם ראית ותרץ**

כמו ותרצה ענין רצון כלומר רציתה להיות יחד עמו : **פיך שלחת ברעה ולשונך תצמיד
מרמה : פיך שלחת ברעה**
לדבר רעות על בני אדם ואמר שלחת על דרך הרחבה כאי
כאילו התרה אותו מלדבר רעות גם זה מהעבירות שבסתר שמדבר בביתו רע מבני אדם או מאדם אחר
בסתר תצמיד מרמה דברי מרמה ופי׳ תצמיד שתחבר דבריך עם דברי האדם האחר שמדבר רע כמוך :
תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי : תשב באחיך תשב במושב הליצים
לדבר באחיך והוא
בן אביך וכן בן אמך אעפ״י שאין בינך ובינו דבר כי אין ירושתם אחת ודופי הוא ענין תירוף וגידוף
אלה עשיתה ולפי שאני החרשתי כלומר שמתי עיני כאילו לא ידעתי שלא השיבותי לך גמול מעשיך
הרעים דמית היות אהיה כמוך חשבת שאהיה כמוך שלא ארע הנסתרות עתה אוכיחך ואערכה לעיניך
כל מה שעשיתה שתדע כי אני ידעתי הכל ואעפ״י שהארכתי לך העונש עתה יבא העת לבער הרעים ויה
ויהיו ידועים מי הם הטובים ומי הם הרעים כמו שאמר בנבואת מלאכי ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע
בין עובד אלהים לאשר לא עבדו ושמעתי בו פירוש אחר מפי זקן אחר אמר אלה עשית והחרשתי אלה
הרעות הארכתי לך עליהם אבל מה שדמיתה ותשבת שאהיה גוף כמוך על זה אוכיחך ואערכה לעיניך
כי זה גדולה שברעות : **בינו נא זאת שכחי אלוה פן אטרוף ואין מציל :**

בינו נא זאת התוכחה ושובו ממעשיכם הרעים אתם ששכחתם האל ככה פן אטרוף ואין מציל
כי לא אאריך אפי׳ עוד כי בא יום המשפט : **זבח תודה יכבדני ושם דרך אראנו
בישע אלהים : זבח תודה** מי שעשה זבח עם תורה כלומר עם ההודות מעשיו
הרעים ושוב מהם הוא יכבדנני שהוא חדר לשתותי
ושם דרך וכל שכן מי שישים דרכו כלומר שיתקן דרכו ולבו לטוב ולא יצטרך לזבות אראנו בישע אל
אלהים לפי שבזמן הישועה יהיה יום המשפט והטובים שיש אז יראו ישועת אלהים ויהיו בטוב כל ימי ע
עולם ובאומרו בישע אלהים אחר שאמר אראנו כאילו אמר בישעי וכן ואל משה אמר עלה אל ײ וב
ובדרש ושם דרך שין כתוב לשון שומא מי שם אורחותיו כלומר שמשער אורחותיו שיהיו ביושר וב
ובמשפט עם בני אדם אראנו בישע אלהים :

למנצח מזמור לדוד : בבא אליו נתן הנביא כאשר בא אל בת שבע :

בבא אליו נתן הנביא כי אז הודה ואמר חטאתי לי״י אבל זאת התפילה אמר שהלך נתן אל ביתו אמרה : חנני אלהים כחסדך כרוב רחמיך מחה פשעי : חנני כחסדך

לא כפי מעשי פשעי זה הפשע ואחרים שעשיתי או פירושו כי בזה הפשע הי״ו שני׳ דבר בת שבע ודבר אוריה : הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני : הרב כתוב וקרי הרבה ואתר הוא כמו

הרפה מסני הק׳ מסני ובדרש הרבה חסרים עשית׳ עמי עשה גם עתה ומחה פשעי כבסיני פי׳ הרב ר׳ רחמיך וכבסיני מעוני או יהיה הרב שם כמו הרבה כלומר מאד כבסיני מעוני כי העון בנפש כמו הכתם בבגד טהרני שנטמאה הנפש בעון : כי פשעי אני ארע וחטאתי נגדי תמיד :

כי פשעי

רבים כמו שפירשתי אני ארע אכיר וארע כי חטאתי ולא אכפור בחטא כמו קין שאמר לא ידעתי נגדי תמיד שאני הטיד בחרטה ובכאב לב על חטאתי זאת לך לברך פי׳ חטאי הי״ו דבר בת שבע בסתר היה ואי׳ יודע זולתך ואעפי׳ שקראתי אות׳ על יד עבריי לא הי״ו יודעי׳ למ׳ קראו אותה וגם בדב׳ אוריי׳ אין אד׳ יודע לבבי למה סבבוני מיתתו אלא אתה כי אעפי׳ שכתו׳ ליואב בהודע הדבר תשבו בני אדם לפי שעבר מיתתו צוה לסבב מיתתו ואתה ידעת את לבבי בשני הדברים כי לבבי להרע ולא אכפור בחטא כמו שאמר קין לא ידעתי והגאון רב סעדיה פירש לך לבדך חטאתי וגו׳

לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך :

לך לבדך אומר חטאתי לך לבדך כלומר אני מתורה ואומר חטאתי והרע בעיניך עשיתי ומצאתי סיוע לפירושו כמה שאמרו רבותינו כתוב מכסה פשעיו לא יצליח וכתוב אשרי נשוי פשע כ׳ כסוי חטאה הא כיצד בעבירות שבין אדם לחבירו מכסה פשעיו לא יצליח בעבירות שבין אדם למקום כגון הבא על הערוה ומחלל שבת עליו נאמר כסוי חטאה ואמרו תנינא עליה דאיכניש דמפרש חטאיה למען תצדק בדבריך כלומר שתשא חטאתי כמו שאמרת לקין הלא אם תטיב שאת ואמרת למשה בהודיעך אותו את דרכיך נושא עון ופשע וחטאה למען תזכה בשופטיך אותו בקו המשפט שלא יוכל אדם לומר עלי׳ כי אמרת דבר אחד ועשית המורתו לאחר שאמרת שתשא חטא השבי׳ שא חטאתי כי אילו היה חי היה פחטא לך ולו אבל עתה שהוא מת לך לבדך חטאתי אני מודה לך החטא כי כל חטאתי נשאר לך ואין לי לבקש מחילה אלא ממך מדבר בת שבע ואוריה שסבבתי מיתתו .

הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי : הן בעון כתב החכם ראבע בעבור כי התאוה נטועה בלב האדם

כאילו בעון חולל והטעם כי בשעת הלידה היצר הרע נטוע בלב ו״מ כי זה רמז לחוה שלא ילדה אלא ל׳ לאחר שחטאה ואדוני אבי ז״ל פי׳ אמר דבר זה כדי לסלק מעליו העון אמר כי מדרך זה העון שעשיתי כ׳ נבראתי והיא טיפת הזרע וממנה יחמתני אמי כאדם שזורע גרעינה טרה האילן והפירי מרין בטבע וכל הדברי׳ ילכו אחר תולדותם והאדם נעשה מטפה וזרע בשעת תשמיש ואעפי׳ שיש בזה העון מותר ואיסור אם יטעה אדם באותו הדרך טבעו הוא ומסכו הוא נוצר ואיננו דבר גדול אם יתקפהו יצרו לעבור על דבר זה אך גניבה ורציחה וכל חטא אחר אין טבע ואין באדם רמז זה על כן חייב יותר אם יעשה אותן והאדם הצריך הסוטל בהאותו בדרך תשמיש אם יתקפהו יצרו דבר גדול הוא יותר מאשר ימשול ברוחו שלא יגנוב ושלא יהרוג או עבירה אחרת כי זה טבעו וזה איננו טבעו ומלת יחמתני יחמה אותי כי מהתם מבהתחממות הנקיבה עם הזכר תבא טפה וזרע שהולד נוצר ממנה וכן ויחמו הצאן ליחמנה במקלות ואמר

ואמר אמי כי היא סיבת הזכר יותר מן האיש כמו שאמר אשה מזרעת תחילה יולדת זכר ושלת בעון שלא
ויש בו דרש ר׳ אחיא אומר בעון שלא אני חסיד שבחסידים אי אפשר שלא יהא לו צד עון אמר דוד לפ
לפני הקבה רבון העולמים וכי נתכון ישי אבא להעמידני והלא לא נתכון אלא לצורך עצמו תדע לך ש
שהוא כן שמאחר שעושין המעשה שאמר איוב זה הופך פניו לכאן וזה הופך פניו לכאן ואתה מכניס על
כל טיפה שיש בי הוא אבי ואמי עזבוני ה׳ יאספני :

הן אמת חפצת בטוחות ובסתום חכמה תודיעני : הן אמת חפצת בטוחות

האמת שחפצת היא בטוחות כלומר אעפי שחטאתי היצר גבר עלי אבל לא עלה בליבי ובכליותי למרוד
בך ובמצותיך אלא התאוה הסיתה אותי לעבור אבל לא על דרך מרד כי ידעתי כי רעה אני עושה גמע
במעשה ההוא בעוברי על מצותיך ועתה אני מתחרט והחרטה תהיה לאות כי לא עשיתי במרד ולא דרך
הכעסה אלא דרך התאוה שגברה עלי ואתה תודיעני האמת ובדבר הסתום תודיעני חכמה שאבין הדברים
הסתומים בדרך האמת כי בליבי לעשות רצונך ותודע אני ומתחרט על שעברתי רצונך וטוחות הם הכל
הכליות כמו מי שת בטוחות חכמה ואמרו הלב מבין והכליות יועצות :

תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין : תחטאני באזוב ואטהר

כמו שאמר הרב כבסני כי העון בנפש כמו הכתם בבגד או נגע צרעת בגוף ואמר תחטאני כמו שמחט
שמחטאים באזוב שהיא סוף הטהרה שמזין עליו באזוב כן תחטאני מעוני ומשמושי הוא הסרת החטא י
ואלבין הוא פועל עומד שהוא מבנין הפעיל וכן הלבינו שריגיה :

תשמיעני ששון ושמחה תגלנה עצמות דכית : תשמיעני ששון ושמחה

תשמיעני עי׳ נביא שסלחתה לעוני ויהיה ששון ושמחה לנפשי הדואבת ומתאבלת על החטא גם העצמות
תגלנה והוא הגוף על דרך ושמועה טובה תדשן עצם ואעפי שאמר לו נתן הנביא גם ה׳ העביר חטא
חטאתך לא תמות הבטיחהו ממיתה לומר שבזה העביר חטאו שלא ימית שלא יענישנו בשאר עונשין
בגופו ביסורין כי שאר העונשין כבר אמרה לו נתן הנביא לא תסור חרב מביתך ואמר הנני מקים עליך
רעה מביתך ולא התפלל הוא על אותם עונשים כי ראוי לקבלם לכפר עונו ולא יכול להתכפר בלתי א
אותם עונשים אם כן טוב יהיה לו העונש ההוא ואומר דכית כי מפותר האל יתברך נבהל ודכאו עצמיו :

הסתר פניך מחטאי וכל עונותי מחה : הסתר פניך

שלא יהא נגד פניך חטאי ולא לזכרם
ולענשם עליהם עוד וכן כל עונותי עד היום הזה מחה כי בכולם אני מתחרט ושב בתשובה לפניך :

לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי : לב טהור ברא לי

כי כוונתי טובה מעתה ואתה עזרני בה וסמוך לבי ורוחי שיהיה טהור שלא ימשול בי יצר הרע עוד וזהו
הבריאה והחידוש :

אל תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני :

אל תשליכני כאדם השנאוי והמתועב אלא פנה אלי בעין הרחמים והאהבה או פי׳ על רוח
הקדש והפסוק כפול כי רוח הקדש היתה בו כמו שאמר רוח ה׳ דבר בי ומלתו על לשוני ובאותה הרוח
היה אומר המזמורי׳ כמו שפירשנו בתחילת הספר ועתה כשחטא נסתלקה ממנו רוח הקדש והתפלל שלא
יקחנה ממנו לעולם אבל ישיבנה לו וזהו שאומר השיבה לי ששון ישעך :

השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני : השיבה לי ששון ישעך

רוח הקדש היא שטון הנשמה וישעה ורוח נדיבה הסמכס היא רוח הקדש שמתערבת רברי שיר ושבח ל
לאל יתברך והוא בעלת רינון טוב ותיו הסמככי שעמה אל הדות או שעמה כנגד האל ית׳ ושעמה וברוח
נדיבה והרב החכם הגדול ר׳ משה בר מיימון ז״ל פי׳ הסמככי תכית רוחי הנדיבה לצשות תשובה
ואל יגרמו לי חטאי למנוע עלי התשובה אלא תהא הרשות בידי עד שאחזור ואבין דרך האמת אלמדה
פושעים כשתסלח לי אלמדה פושעים וחטאים דרכיך שאתה נושא עון ופשע וישובו אליך ואתה תקבלם

הצילני מדמים אלהים אלהי תשועתי תרנן לשוני צדקתך : הצילני מדמים

מדמי אוריה שלא תעכישני עליהם ואתה אלהים כי אתה יכול ושופט על הכל ובידך לשפוט ולמחול וא
ואקרא לך אלהי תשועתי שתושיעני מזה הדין תרנן לשוני צדקותיך שתעשה לי כשתמחול לי ודם נא
נאמר בלשון יחיד ובלשון רבים בלשון יחיד כמו דם נקי דם נקיה דמו בראשו דמו בנפשו ובלשון ר
רבים דמיו בו דמי אחיך והטעם כתב ראבן ע׳ נקרא בלשון יחיד בעבו׳ כי הוא אחד ובלשון רבים כי הוא
נושא את כל הארבעה : אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך אדני שפתי

אתה שאתה נושא על הכל שפתי תפתח כשתרנן לשוני צדקותך רוצה לומר שישיב לו רוח הקדש שאם
שיושיע בלשונו דבר השיר כמו שהיה לו מתחילה וזהו שפתי תפתח שיהא עזר אלהי ופי יגיד תהלתך :

כי לא תחפוץ זבח ואתנה עולה לא תרצה: כי לא תחפוץ אם ידעת שתחפוץ

זבח על העון אתן אותו אבל ידעתי כי אתה רוצה בלב נשבר והנני שב בלב נשבר לפניך ואעפי שיצוה
האל בקרבנות עם הוידוי והתשובה לא צוה האל יתברך בקרבנות אלא על השוגג אבל הוא מזיד היה ואי
בחטא מזיד קרבן כי אם תשובה בלב נשבר ונדכא ובחטא שבין אדם לחבירו ההשלמה עמו ועיקר ש
טעם הקרבנות לא צוה האל עליהן אלא לשבר הלב ולבטל תאות הגוף מלבו ובשריפת האמורין רמיון
שטורף גם כן התאוה הבהמית ויצוה בחטא הנעשה בשוגג כי האל הוא היודע הלבבות ואם הוא שוגג א
או מזיד ולו מקריב הקרבן : זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלהים לא

תבזה : זבחי אלהים

הזבחים שהוא רוצה הוא רוח נשברה ולב נשבר לא תבזה והזבח אתה
בוזה כאשר אין הלב נשבר לא תבזה אעפי שאין עמו זבח : היטיבה ברצונך את ציון

תבנה חומות ירושלם : היטיבה ברצונך

בשני הפסוקים האלה נראה ששבה אליו רוח
הקדש בעור מתפלל זה המזמור שאמר היטיבה לי ששון ישעך וכן היה לו ששבה לו כי אלה הפסוקים הם
נבואה עתידה כי ראה ברוח הקודש שעתיד בית המקדש להחרב ראשון ושני על העונות ואעפי שהיו
מקריבות קרבנות תמיד כיון שהיו מעשיהם רעים בזה האל הקרבנות והחריב המקדש ובימות המשיח יה
יהיו הקרבנות רצויים שיהיו כל ישראל בלב אחד לעבור את ה׳ לפיכך היטיבה ברצונך את ציון .

אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל אז יעלו על מזבחך פרים : אז תחפוץ

כי אותם הזבחים יהיו זבח צדק עולה וכליל הוא כפל דבר כי העולה היתה כליל או אמר כליל על מנחת
כהן שהיתה כליל ואמר פרים על החטאת והשלמים וזכר פרים והוא הדין לכבשים אלא זכר הגדול שב׳
שבמין הקרבנות :

למנצח משכיל לדוד : בבא דואג האדמי ויגד לשאול ויאמר לו בא דוד אל בית אחימלך :

בבא דואג האדומי נקרא אדומי שהתגורר בארץ אדום כמו עובר אדום הגתי שהתגורר בגת ובדרש מנובת למעלה אדומים היה שם עירו ועל שם עירו נקרא כן וזה המקום נקרא ביהושע בגורל מ מטה יהודה ובגורל מטה בנימין בא דוד אל בית אחימלך ולא ספר לו יותר מן הענין כי ידוע הוא בספר שמואל מה תתהלל ברעה הגיבור הא הגיבו הא הקריאה כהא הקהל חוקה אחת לכם הדור אתם ראו דבר ײ ואומר מה תתהלל אתה הגיבור כי הוא אביר הרועים הוה והיה מתהלל ברעתו כי כן דרך הרשע כמו שכ שכתוב כי הלל רשע על תאות נפשו חסד אל כל היום שמי הלא כמה פעמים הצילני מידו שחשב להרגני כן יצילני עתה מידו : **הוות תחשב לשונך כתער מלטש עשה רמיה :**

הוות תחשב לשונך

לפי שהלשון מספרת מחשבת הלב אמר לשונך כאילו הלשון חושבת וכן ובתבונות כפיו ינחם אמפי שה שהתבונה ללב כיון שהכפים מנהיגי הכיון כפי תבונת הלב נתן הבונה לכפים ופי הוות שבר וענין רע ב בין במעשה בין במחשבה כתער מלטש עושה רמיה כן היא לשונך כמו התער המחודד שיחשב אדם ל לחתוך בו מעט וחותך הרבה וזהו רמיה כאילו התער מרמה כן לשונך דברת דברים רעים ומעט היו הד הדברים והמעשה הבא מהם היה גדול שנהרגו שמונים וחמשים כהנים לבד הטף :

אהבת רע מטוב שקר מדבר צדק סלה : אהבת רע הרע והשקר שאמר כי אחימלך ידע כי דוד ה היה בורח ועזרהו אחימלך שנתן לו לחם לאכול ושאל לו באלהים אבל מה שאמר כי ידע אחימלך כי דו היה בורח וזה היה שקר כי הוא לא ידע כי דוד בורח וזה רוצה לומר דואג אעפי שאין כתוב בפירוש כי בהתרעם שאול על הסומכים ידו אמר כי אחימלך הוא מהם שעשה לו כך וכך :

אהבת כל דברי בלע לשון מרמה : אהבת כל דברי בלע דברי השחתה כי דבריו הש השחיתו אחימלך ומשפחתו לשון מרמה כי לשון הרע שאמר במרמה היה מיום ראותו הדבר כי אם מונ מונע אחימלך כראותו והיה מודיעה כי היה עושה רע בעיני שאול בתתו לו לחם וחרב תדה נמנע אחימ אחימלך אבל כפן לשון במרמה כדי שילשין עליו גם אל יתצך כמו שאתה נתמתה משפחת הכהני מאהל ײ כן יתצך האל ויסחך מאהלך שלא ישאר לך זכר כן זה הוא ושרשך יעקר שרשך שלא ישאר לך י ובביתך שריד זהו מארץ חיים כי כולם ימותו או פירושו מעולם הבא יחתך ײ יקחך או היתה אש בת במקו יסחך ענין הריסה ונתיצה מן בית גאים יסח ײ ואדוני אבי זל פירש יחתך ישקך ויבעירך וכן היתה איש אש בתיקו כי גחלים אתה חותה מבעיר : **ויראו צדיקים וייראו ועליו ישחקו :**

ויראו

יראו צדיקים הנקמה שיקח האל ממך על דם הכהנים ויוסיפו ליראה מהאל וישחקו על דואג ויאמרו הנ הנה הגבר : **הנה הגבר לא ישים אלהים מעזו ויבטח ברב עשרו יעז בהותו :**

הנה הגבר שלא שם אלהים מעוזו ראו אחריתו כי הוא לא ירא מאלהים שיגמלוהו רע על הרעה אשר דיבר ולא שם בטחונו באל יתב׳ אלא בעושרו ובגדולתו מעוזו בו עם הרגש בהותו בעריצותו ובר וברשעתו והגאון רב סעדיה זל פירשו כמו במטונו כמו שאמר ברוב עושרו וכן בהותו בממון ההוה לו ואני כזית רענן הוא הרשע יבול כנבול עלה ואין לו תקוה אבל אני אכזל מלשונו ואהיה כזית רע רענן שלא יבול לעולם עלהו כי כל השנה עלה זית רעננים ולחים בבית אלהים לפי שהיה נעצר לפני ײ ואני אהיה שם כזית רענן כי אני בטחתי בחסד אלהים ולא הוא כי הוא בוטח בעושרו ולא ירא אלהים :

אודך לעולם כי עשית ואקוה שמך כי טוב נגד חסידיך :

אודך לעולם כי עשית כי עשית זה המשפט וברוח הקדש אמר זה כי האל ית׳ יקח משפט

אלהינו ואקוה ולעולם אקוה שמך והדריש נגד חסידיך כי טוב עשית ואקוה הוי פתיחה שהסלה עתיד :

למנצח על מחלת משכיל לדוד : אמר נבל בלבו אין אלהים השחיתו

והתעיבו עול אין עשה טוב : אמר נבל בלבו כבר פירשנו זה המזמור למעלה בספר הראשון ועתה שנה אותו

אכתוב במלות שונות מעט וכבר פירשנו אותו שהוא מדבר על הגלות ומסיים בישועה והטעם אשר חיבר אותו בין דבר דואג ובין דבר הזיפים להמשיל דבר דוד על דבר המשיח בנו כי כמו שהיה מקוה דוד למלוך למלכות וגם הטובים שבישראל היו מייחלים למלכותו והיו רעים בהם שהיו מתנכלים אליו להמיתו כמו דואג והזיפי׳ והאל הפר עצתם והשיב להם גמולם בראשם ומלכות דוד עמדה כן הוא דבר׳ הי׳ שהאומות מתנבלים עלינו לכלותינו בכל דור ודור ומחרפים אותנו בתקותינו אל המשיח בן דוד ואומרים כי לא תקום ולא תהיה המלכות וכן אומר הכתוב אשר חרפו אויביך יי׳ אשר חרפו עקבות משיחך וגם בלא ה המשיח יתנכלו אותו להמיתו ולבטל מלכותו והוא נבואת גוג ומגוג כמו שכתוב ועליהם אמ׳ בזה המזמו׳ כי אלהים בזה עצמות חונך אמר כנגד ירושלים כלומר האומות החונות עליך אלהים יפזר עצמותם וכן אמר בנבואת זכריה ויצא יי׳ ונלחם בגוים ההם ואמר כנגד ירושלים ויצא יי׳ ונלחם בגוים ההם ופי׳ והתעיבו עול התעיבו דרכם בעול שעשו והוא חסר וו השימוש כמו הנמצא בית יי׳ ופירוש הבישות כי אלהים מאסם היו הבישות כנגד המשיח רוצה לומר הבישות אותם ושמתם גאותם לחרפה ובושה להם כי אלהים מאסם והיה עשך ובמזמור הראשון ישועות לשון יחידה ובזה ישועות לשון רבות והענ׳ אחד

והנה המזמור מפורש עם הפירוש הכתוב במזמור הראשון :

אלהים משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דרש את אלהים :

כלו סג יחדיו נאלחו אין עשה טוב אין גם אחד : הלא ידעו פעלי און

אכלי עמי אכלו לחם אלהים לא קראו : שם פחדו פחד לא היה פחד כי

אלהים פזר עצמות חנך הבישתה כי אלהים מאסם : מי יתן מציון

ישעות ישראל בשוב אלהים שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל :

למנצח בנגינות משכיל לדוד : בבא הזיפים ויאמרו לשאול הלא דוד

מסתתר עמנו : בבא הזיפים אנשי זיף והוא מקום בגבול אנשי בני יהודה אלהים בשמך בשמך אשר קראתי הושיעני ובגבורתך א

אשר בטחתי בה ואני יחיד והם רבים בה תדינני כלומר שתקח נקמתי מהם :

אלהים שמע תפלתי האזינה לאמרי פי : אלהים שמע תפלתי

ואמרי פי כפל דבר או פי׳ תפלתי בלב ואמרי פי׳ בלשון :

כי זרים קמו עלי ועריצים בקשו נפשי לא שמו אלהים לנגדם סלה :

כי זרים זרים ועריצים כפל ענין במלות שונות וכן קמו עלי ובקשו נפשי כי כן המנהג ויש

שפירשנו זרים הזיפים והעריצים שאול ושיעתו או זרים נכרים שאינם מבני עמינו והעריצים הזיפים לא
שמו אלהים לנגדם שלא פחדו ממנו שישלם להם גמולם : הנה אלהים עוזר לי יהוה בסומכי
נפשי : עוזר לי
ולא יוכלו להרע לי בתחבולותם כי שהוא עוזר על הכל הוא יהיה בסומכי נפשי
כלומר בעזרת סומכי נפשי מישראל : ישיב הרע לשוררי באמתך הצמיתם :
ישיב הרע לשוררי
כתוב ישוב מן הקל והוא פועל עומד שעניינו על הרע וקרי ישיב מן הפעיל ושעניינו על האל ית' והענין א
אחר הרע שהם עושים לי ישיב להם שהם שוררי ומביטים עלי לרעה לפיכך נקראו האויבים שוררי מן
אשורנו ולא קרוב ויהי שאול עוין את דוד כן הזיפים היו מביטים אל דוד את מקומו אשר תהיה רגלו
שם והגידו לשאול באמתך הצמיתם כי הבטחת אותי להצליחני והם מבקשים לשרשני מן העולם :
בנדבה אזבחה לך אודה שמך יהוה כי טוב : בנדבה כאשר תושיעני
אזבחה לך ברוח
נדיבה וטובה ואז שמך אודה כי טוב ואומר : כי מכל צרה הצילני ובאויבי ראתה עיני :
כי מכל צרה הצילני
ראתה עיני מה שחפצתי וכן ותבט עיני בשורי :

למנצח בנגינות משכיל לדוד : זה המזמור אמרו דוד בעברו מירושלם מפני
אבשלום וכאשר לו כי אחיתופל בקושרים :
האזינה אלהים תפלתי ואל תתעלם מתחנתי : האזינה ואל תתעלם
כפל ענין במלות שונות : הקשיבה לי וענני אריד בשיחי ואהימה : הקשיבה לי
אריד בשיחי כשאריד בשיחי ואהימה הקשיבה לי וענין אריד היא התנודה והיללה על התולי או על בית
הצרה וכן והיה כאשר תריד :
מקול אויב מפני עקת רשע כי ימיטו עלי און ובאף ישטמוני : מקול אויב
שאני שומע מדבר האויב שמבקש לגרשני מהמלוכה ולהמיתני והאויב הוא אבשלום עקת רשע צרת
הרשע הזה ולמה אריד מקולו ומשפטו שבני ישראל שנקשרו עמו וזהו כי ימיטו עלי און ופירושו ישימו
עלי שקר שהם מורדים בי ומשקרים באמונתם שהמליכוני עליהם בלב שלם ועתה ישטמוני באף ובחימה
והקימו בני עלי : לבי יחיל בקרבי ואימות מות נפלו עלי : לבי יחיל
מענין חיל כיולדה ואני מפחד מיתת עצמי שיהרגוני כי כן יעץ אחיתופל והכיתי את המלך לבדו :
יראה ורעד יבא בי ותכסני פלצות : יראה מרוב היראה אשר בלבי ירעד מפני
ויתבלבל ורעדו ופלצות ענין אחד
ושלוש שונות וענין ותכסני על רב הפלצות : ואומר מי יתן לי אבר כיונה אעופה
ואשכנה : ואומר
אבר כיונה כנף כמו היונה שאוכל לעוף במקום שלא יוכלו להשיגני ואז
אשכונה מה פחד והרעד כתב החכם ר' אברהם בן עזרא ז"ל וזכר יונה משאר העופות לפי שהיא גדלה ע
עם בני אדם ועמה ישגרו המלכים ספריהם : הנה ארחיק נדוד אלין במדבר סלה :
הנה ארחיק נדוד

אם יהיה לי גנה ארחיקה נדוד ואהא מן הישוב ואלין במדבר :

אחישה מפלט לי מרוח סועה מסער : אחישה אמהר לעשות המפלט והמלט
מרוח סועה מסער מלחמות
אויבי אלה שדומה לרוח סועה ורוח סערה ומלת סועה תתפרש לפי מקומה כי סועה אין לה חבר במקרא
וי״ס כמו נוסעה בחסרון הנון פא הפעל ואמר נוסעה על דרך ורוח נסע מאת יי׳ :

בלע יהוה פלג לשונם כי ראיתי חמס וריב בעיר : בלע השתפלל גם לאל
שישחית לשון
אחיתופל וחביריו היועצים ויפלג לשונם שלא תהיה להם הסכמה אחת ומתוך כך יתבלבל עצתם וקשרם
וכן מצינו שהתפלל דוד ואמר סכל נא עצת אחיתופל יי׳ כי ראיתי בלבי בעיר ירושלים חמס וריבי שנק
שנקשרו עלי והוא חמס גדול שמריבים עלי : יומם ולילה יסובבה על חומותיה ואון
ועמל בקרבה : יומם ולילה
החמס והריב יסובבוה על חומותיה כאלו העיר מוקפת
בריב כן מלאה כלה חמס שעצת כולם עלי לרעה וביום ובלילה עצתם עלי ואון ועמל בקרבה כלומר לש
לשוכנים בתוכה שהם חושבים רע עלי : הוות בקרבה ולא ימיש מרחובה תוך ומרמה
:

הוות בקרבה שבר ועניין רע ולא ימוש כי תמיד הם מתעסקים בתוך ומרמה עלי ואמר
מרחבה כי במרחב העיר שמתקבצים לדבר זה עם זה ועניין תוך כמו מרמה ונאמר בזה הלשון לפי שמראה
בפיו מה שאין בתוך לבו והנה פיו אחד ותוך לבו אחר ומה היה ענין תוך מרמה בזה המקום והלא היו ש
מראים לו אהבה במרמה כי לולי זה לא היו נקשרים עם אבשלום אם היו אוהבים באמת .

כי לא אויב יחרפני ואשא לא משנאי עלי הגדיל ואסתר ממנו : כי לא אויב
עתה שב אל אחיתופל לבדו כי הוא ראש היועצים והיה אוהב לדוד ויועציו כל הימים עד עתה שבגד בו
ואמר זה לא היה אויבי בנראה כי אם אויב יחרפני אשא ואסבול אבל זה שהיה איש שלומי איך יוכל לס
לסבול שהוא יחרפני גם כן לא משנאי עלי הגדיל שאסתר ממנו שלא ידע לי אבל זה שהיה אוהבי בנק
בנראה ולא הייתי נשמר ונסתר ממנו ופיו הגדיל פיהו לדבר רע :

ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי : ואתה דבר כנגד אחיתופל אבל אתה
שהייתה אנוש כערכי כלומר
שהייתי חושב אותך כאילו הייתה כמוני בגדולה כן אני מכבד אותך וכאילו הייתה אלופי כלומר גדול ע
עלי ושר גם כן הייתה מיודעי כלומר רעי כמו ומיודעיו וריעיו שהייתי מודיע אותך דעתי וסודי כבן א
אדם לרעהו או פי׳ אלופי האלוף והשר שלי כלומר אתה משרי ומאלופי כי במספר השרים אשר למלך ה
הוא וראש יועציו כמו שכתוב ואחיתופל יועץ למלך ואחר אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ורבותינו
ז״ל פי׳ שהיה רבו ומלמדו .

אשר יחדיו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך ברגש ישי מות עלימו ירדו שאול
חיים כי רעות במגורם בקרבם : אשר יחדיו נמתיק סוד אני ואתה היינו
ממתיקי הסוד כלומר
שהייתי מתייעץ עמך בדברי סודי ועמך הייתי ממתיק הסוד כלומר כי לא סודי מתוק וכשר בעיני עד ש
שהייתי נושא ונותן עמו : ברגש בחבורה כמו מרגשת פועלי און למה רגשו גוים אמר אף כשהיינו
הולכים לבית אלהים להתפלל היינו הולכים יחד בחבורה אחת כל כך הייתי נקשר בך ואתה בגדת בי ובית
אלהים הוא המקום שהיה בו הארון ישי מות עלימו כתב בלא אלף וקארי באלף להיות שזכר ישיא השות

השות עלימו על אחיתופל ועל היועצים על דוד לרעה ופי' ישיא יתחייב השוה לבא עליהם כמו ונשא בו
אלה וכן ישיא אויב בו שיתוייך בו כמו הנושא באלוהי ידרו שאול חיים שימותו מיתת פתאום והו' חיים
שלא ירגישו בחולי עד שימותו וכן כבלעם כשאול חיים כי רעות במגורם בקרבם הרעות שחושבים בק
בקרבם אומרים במגורם ופירושו במקום אסיפתם כלומר שנאספו שם להתיעץ בירושלים על דוד וכן יג
יגורהו בחרבו וביתו וזנה יתגוררו והרומים להם ענין אסיפה :

אני אל אלהים אקרא ויהוה יושיעני : אני אקרא הם רבים נאספו עלי ואני יחיד אקרא אל
אלהים והוא יושיעני מידם : ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי :

ערב סוף היום שעבר ותחילת הלילה ובקר תחילת היום וצהרים חצי היום ואלה הם עתי התפלה שיכרי
אדם להודות לאל כשהיום משתנה וכן אמרו רבותינו ז"ל צריך אדם להתפלל שלשה פעמים ביום כנגד
שלש פעמים שהיום משתנה אמר כי בעת התפלה אשיחה ואהמה לאל והוא ישמע קולי ואמר וישמע
לשון עבר בפתח הוו דרך נבואה : פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי :

פדה בשלום פדה מקרב לי ואני בשלום מכלי קרב ותרגומו מסלחמת קרבא וי"ש מקרב בקמץ
חטף להפארת הקריאה אף הוא משקל אחר קרוב בחולם ומפני המקף הוקף לקמץ חטף כי ברבים היו עמ
עמדי כי הם עם רבים היו הנלחמים עמדי ואני במתי מעט והאל פדה נפשי מהם וי"ש מפרשים הבית
נוספת כבית לחמו בלחמי רוצה לומר אעפ' שהם רבים היו עמדי כלומר מלאכי האל שהיו עמדי כמו וב
רבים אשר אתנו מאשר אתם ·

ישמע אל ויענם ויושב קדם סלה אשר אין חליפות למו ולא יראו אלהים :

ישמע כמו ישמע האל ויכניעם מענין לענות מפני ויושב קדם כולה האל שהוא קדמון לכל
בריותיו וביד להשפיל ולהרים הוא יכניעם אשר אין חליפות למו כמו לו וכן יסכון עלימו משכי
כמו עליו יחזו פנימו כמו פניו רוצה לומר האל שהוא יושב קדם ואין לו חליפות כי לא ישתנה מענין ל
לענין ומרצון לרצון ומה שיעדני יקיים לי ולא ישלטו אויבי לי ולא יראו אלהים הוא בעזרתי והם לא יר
יראו ממנו שיוכל להכניעם וי"מ על האויבים שהם חושבים שלא יהיו להם חליפות ויהיו כל ימיהם בשלו
ולא כן כי האל יכניעם שלא יראו ממנו : שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו : שלח ידיו

אחיתופל שלח ידיו באיש שלומיו דוד שהיה בשלום עמו וכן ואני תפלה שהייתי איש תפלה או יהיו ש
שלמיו תואר לדוד ולסיעתו שהיו שלימים עמו וכמוהו תואר בזה המשקל יעבור שלום כמו שלם חלל ב
בריתו שהיה לו עם דוד : חלקו מחמאות פיו וקרב לבו רכו דבריו משמן והמה
פתחות : חלקו מחמאות פיו
מחמאות המם פתוחה ודינה בצירי שהי' לשימוש ופירוש יותר מחמאות חלקו אמרי פיו אמר עתה אני ר
רואה כי הטובות שהיה מדבר עמי כי מחליק היה לשונו לי אבל לבו לא היה עמי או תהיה המם כמשפטה
והיא נוספת כמו אותיות אמתין ומחמאות סמוך אל פיו ורמה דברי פיו לחמאה ואמר חלקו מחמאות פ
פיו ואעפ' שהיה מם השניה כמחמאות ראוייה להיות בשבא מפני הסמיכות נשארה בקמץ שלא לחטף
על האלף וקרב לבו דבריו חלקים ולבו למלחמה ורי"ש וקרב תנועה כמו מקרב לי כמו שפירשנו
רבו דבריו כפל הענין במלות שונות והמה פתיחות פי' חרבות וכן ואת ארץ נמרוד בפתחיה :

השלך על יהוה יהבך והוא יכלכלך לא יתן לעולם מוט לצדיק : השלך

אמר דוד כנגד עצמו וכנגד כל הצדיקים השלך על ה' משאך כי הוא יסבול אותך ואל תירא מבני אדם
כי אם תבטח בו הוא יסעדך כי לא יתן לעולם מוט לצדיק לא יניחהו לעולם שימוט ופי' יהבך משאך מד
מדברי רבותינו ז"ל לא הוו ידעי רבנן מאי השלך על ה' יהבך שמעוה לההוא טייעא דקאמר לההוא גב
גברא שקול יהבך ושדי אגמלא ופי' יכלכלך יסבלך כמו השמים ושמי השמים לא יכלכלוהו ויש מפרשי'
יהבך כמו נהגך כלומר השלך עצמך על האל אשר נהג לך עד היום הזה והוא יכלכלך :

ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני

אבטח בך : **ואתה אלהים תורידם** לאלה הבוגדים לבאר שחת כלומר לגהינם שתאבד
נפשם במות גופם וגם מיתת גופם תהיה כרת שלא
יגיעו לחצי ימיהם כי הם לא יראו ממך אבל אני אבטח בך שתצילני מידם ותמלא ידי ותקיים מלכותי :

למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם באחז אותו פלשתים בגת :

למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם באחוז אותו פלשתים בגת קרא דוד
יונת אלם בהיותו בגת שברח מפני
שאול ואמר באחוז שחשבו פלשתים לאחוז ולהמיתו כשאמרו לאכיש הלא זה דוד מלך הארץ עד שמר
שמרוב פחדו התהולל טרם יעשה עצמו משוגע לפיכך קרא עצמו יונת אלם כיונה הגולה ממקומה ואהי'
אלם ביניהם שלא היה יכול לדבר כמשפטו ודעתו אלא כדברי משוגע או קרא עצמו יונת אלם לפי שש
שעשה עצמו כאילו אין דעת כמו יונה כמו שאומר עליה יונה פותה פירוש כי אין לב :

חנני אלהים כי שאפני אנוש כל היום לחם ילחצני שאפו שוררי כל היום כי

רבים לחמים לי מרום : **חנני אלהים כי שאפני** אכיש ועבדיו היו שואפי'
לו ומביטים אליו עד ש
שהתהולל בידם לחם יתליכני שאול שלוחם אותו כל היום עד שהבריחני לצאת מארץ ישראל וזהו הלחץ
שאפו שוררי בין מישראל בין מאומות העולם אשר אני גולה ביניהם ומלת מרום כנגד האל יתברך וא
ואמר אתה רואה מרום כי רבים לוחמים לישראל לוחמים אותי והבריחוני מארץ ישראל והפלשתים שב
שבאתי להסתופף ביניהם לוחמים לו גם כן שחשבו להמיתני : **יום אירא אני אליך אבטח :**

יום אירא אליך אבטח כמו עליך וכן בטח אל ה' בכל לבך :

באלהים אהלל דברו באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה בשר לי : **באלהים**

בית אלהים טעם ממלות אבטח שזכר כלומר אבטח באלהים ואהלל דברו כלומר אהללנו על דברו שאמ'
לי על ידי שמואל שאמלוך כי ידעתי כי יקיים אותו הדבר לי ואעפי' שאני נרדף וגולה ממקום למקום א
אני בוטח ולא אירא ממה שיעשה בשר לי :

כל היום דברי יעצבו עלי כל מחשבותם לרע : **כל היום דברי יעצבו עלי**

דברי מלכותי יכעיסו אותי וכל מחשבותם להרע :

יגורו יצפונו המה עקבי ישמרו כאשר קוו נפשי : **יגורו יצפונו המה**

יתקבצו ויארבו וישמרו עקיבי כלומר במקום שאלך בו ללכדני גורו ענין אסיפה וקיבוץ כמו יגורו ע

על עמים יצפוני ענין מארב כמו נצפנה לנקי חנם כלומר יארבו במקום צפון וכתוב יצפנו בו״ו כלו׳ הם בעצמם אורבים ולוקחים אחרים שיארבו לי עמהם כאשר קוו לנפשי קוו לקחת נפשי :

על און פלט למו באף עמים הורד אלהים : על און פלט למו בהשיב כלומר

על עון שהם עושים עמי יהי להם הצלה לא יהיה אלא הורידם באפך שלא יכלו ואמר עמים על אויבי ישראל משבטי :

נודי ספרתה אתה שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך :

נודי ספרת אתה תדע מספר הנדים שנדתי וכמו שם פי׳ אותם השמרים עמך וקח נקמתי מאויבי שימה דמעתי בנודך כלומר על דרך משל כי דרך המים למלאת מהם הנאד לפיכך אמר אסוף ד׳ דמעתי בנאדך כלומר שהשמרם ולא תשכחם הלא בספרתך הלא לשון חוזק וזירוז כמו הלא צויתיך חזק ואמץ הלא שמעת בתי אמר שימה דמעתי ונאריך בספרתך כמו בספרך על דרך משל וכמו ויכתוב בספר הזכרון כי הדבר הנכתב בספר יזכרהו תמיד בכל עת שירצה :

אז ישובו אויבי אחור ביום אקרא זה ידעתי כי אלהים לי : אז ישובו

אז כשישובו אויבי אחור ביום אקרא אליך זה ידעתי כלומר בזה ידעתי כי אלהים לי כשישובו אויבי אחור ויעתרו ממני כי אקרא אל אלהים ויענני . באלהים אהלל דבר ביהוה אהלל דבר

באלהים בו אבטח ואהליל דבר שיאמר לי בענין המלוכה כמו שפירשנו אהלל דברו ביי׳ אהלל דבר כפל דבר ואדני אבי ז״ל אמר באלהים שהוא מדת הדין ואמר ביי׳ שהוא מדת רחמים הלומר על הטוב ועל הרע אהלל דבר השם יתב׳ ואודנו וכן במדרש מצאתי מקום שאומר אלהים מדת הדין שנאמ׳ אלהי׳ לא תקלל עד האלהים יבא דבר שניהם אמר דוד במדת הדין אתה הן אותי אני מקלסך אם במדת הרחמים אתה הן אותי אני מקלסך . באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה אדם לי : באלהים

כיון שבטחתי בך לא אירא מה יעשה לי אדם כי לא יוכלו להרע לי ולמעלה אמר בשר והנה אדם ואחד הוא כמו ויברך כל בשר יבא כל בשר להשתחוות שהוא אומר על האדם :

עלי אלהים נדריך אשלם תודות לך : עלי אלהים נדריך הנדרים שנדרתי לך בגלותי עלי

לשלם לך וכן תודות והם זבחי תודה שמודה האדם לאל בהנצלו מצרה :

כי הצלת נפשי ממות הלא רגלי מדחי להתהלך לפני אלהים באור החיים :

כי הצלת אז כשתצילני אשלם הנדרים ואודה לך שהצלתה נפשי ממות הלא רגלי מדחי הלא לשון חוזק כמו שפירשתי הלא רגלי הצלת מדחי שלא אהיה נדחה עוד להתהלך לפני אלהים באור החיים כי בעודני גולה ונדחה אין לי פנאי להתעסק בדרכי אלהים וכשתציל נפשי לארץ ישראל ואתחבר עם חכמי ישראל ואלמד ואתעסק עמהם בדרך הנשמה שהיא אור החיים והוא ההלכות לפני אל אלהים וכן במדרש לפני אלהים זו ארץ ישראל באור החיים זו גן עדן :

למנצח אל תשחת לדוד מכתם בברחו מפני שאול במערה :

למנצח אל תשחת כבר כתבנו בתחלת הספר כי לא נודע אלינו היום המלות אשר בראשי המזמורים והחלוק אשר ביניהם מפני כי היה תחלת המזמור זה במלות האלה ומזמור אחר כשל

מסלות אחרות והנה אילו השלשה מזמורים הסמוכים תחילתם אל תשחת ועניין המזמורים האלה בעניין דוד עם שאול ואפשר שהיה לעניין זה התחלתם שלא ישחיתהו ביד שאול ומיכאנו הלשון הזה בעניין מי שהיה שאמר דוד אל אבישי כשרצה להמית את שאול אל תשחיתהו וזה המזמור אמר דוד בעוד שהיה הוא ואנשיו בירכתי המערה ובא שאול להסך את רגליו :

חנני אלהים חנני כי בך חסיה נפשי ובצל כנפיך אחסה עד יעבור הוות :

חנני אלהים חנני הכפל לחזק כדרך הכועס שכופל דבריו חסיה היו"ד תסורת ההא לשר הפעל ובא במשקל התפסק להקל קריאת היו"ד וכן חסיו כמ"ו עד יעבור הוות עד יעבור דבר ההוות שעאול חו חושב עלי כלומר מיראתי אין לי מחסה וסתר בלעדך ופי' הוות שבר ועניין רע :

אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי : **אקרא לאלהים** אעפי' שהמלך רודפי אקרא לאלהים שהוא עליון על הכל והוא יצילני מידו והוא גומר כלומר משלים חסדו עלי כלומר כמה פעמים עשה עמי חסד ועתה ישלים עלי החסד בדבר המלוכה :

ישלח משמים ויושיעני חרף שואפי סלה ישלח אלהים חסדו ואמתו :

ישלח משמים אעפי' שהם רבים ואני יחיד כנגדם ישלח מלאכיו משמים ויושיעני חרף שואפי וזה עוד אלהים מבזה שוא פי' זה כי שאול אילו לא היה מבזה דבר יי' לא היה רודף אחריו כי כבר ידע כי על פי יי' משחו שמואל הנביא למלך ישלח אלהי' חסדו ואמתו חסד עמי שהתחילה כאשר בחרני למלך ואמת הוא עושה עמי אמת בהציל אותי מיד שאול והמליך אותי כי הוא אמת ודבריו אמת :

נפשי בתוך לבאים אשכבה להטים בני אדם שיניהם חנית וחצים ולשונם חרב חדה :

נפשי בתוך לבאים ישראל הרודפים אחריו ואומר בתוך ואעפי' שהיה בורח הרי הוא כאילו היה בתוכם כי לא היה יכול להתרחק מארץ ישראל הולך ושב ומסתתר אשכבה להטים בתוך להטים ובתוך שוכר פוסר במקום שני' כמו ותהילתי לפסילים תקות עניים תאבד לעד והרומים להם והטעם להטים כאילו ישרפוני בהבל פיהם שידברו לשאול רע עלי וזהו שאמר חנית וחצים ולשונם חרב חדה וזכר האותיות מיכים ולשון שקמת האותיות כתתכות בהן ובדרש נפשי בתוך לבאים זה אבנר ועמשא שהיו להטים בהורה אשכבה להטים זה דואג ואחיתופל שדיו להטים אחר לשון הרע בני אדם שהם חנית וחצים אילו אנשי קעילה שנאמר היסגירוני בעלי קעילה בידו ויאמר יי' יסגירו ולשונם חרב חדה אילו הזיפים שנאמר בבא הזיפים ויאמרו לשאול :

רומה על השמים אלהים על כל הארץ כבודך :

רומה על השמים להושיעני מידם והראה על כל הארץ כבודם וידעו הכל כי ליי' הישועה ולא יתכן מבלעדיו להציל יחיד מיד רבים הסומכים עליו תמיד ופי' רוסה על דרך משל כאילו עד עתה ל לא הייתה רם ולא יכולת להצילני מידם :

רשת הכינו לפעמי כפף נפשי כרו לפני שיחה נפלו בתוכה סלה : **רשת הכינו** כמו שאמר שאול לזיפים וראו מקומו אשר תהיה רגלו שם כפף נפשי כפף והכניע כפשי שיחה בחירק ועניינו כמו שוחה עמוקה בשורק נפלו בתוכה יפלו בתוכה וכן דרך הלשון לדבר עבר במקום עתיד ברוב דברי הנביאות :

נכון לבי אלהים נכון לבי אשירה ואזמרה : **נכון לבי** הכפל לחזק

ומלת אלהים קריאה אמר אעפי שאני נירדף הסיד נכון לבי בקרבי ובטוח בך שתושיעני מידם ושאשיר
ושאשירה ואזמרה לך על הצלתי : **עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר :**
עורה כבודי
כשתושיעני אשיר לך בפה ובכלי ואומר לנפש שהיא הכבוד עורה לחבר דברי שיר ותודה וכן אמר לנבל
וכינור בעת אעירה שחר או פירושו בעת שאני אעיר את עצמי בשחר להודות את שמך בהם אמר להם
עורו : **אודך בעמים יהוה אזמרך בלאמים : אודך בעמים**
ואז אודך בעמים וכפל ענין במלות שונות כמנהגו ופי' עמים ולאומים משפחות ישראל כמו עמים הר
יקראו בנימין בעמיך : **כי גדול עד שמים חסדך ועד שחקים אמתך :**
כי גדול עד שמים אודה לך כי חסדך שעשית עמי ואמתך גדול עד שמים כמו כגבוה שמים
על הארץ כן גבר חסדו על יראיו וכבר פירשתי חסד ואמת : **רומה על שמים אלהים על כל**
הארץ כבודך : רומה שנה הפסוק פעם אחרת לחזק התחינה והבקשה ואין ביניהם
שינוי אלא שהראשון השמים בהא וזה שמים בלא הא :

למנצח אל תשחת לדוד מכתם : האמנם אלם צדק תדברון מישרים
תשפטו בני אדם : האמנם אלם צדק תדברון אמר זה כנגד אבנר בן נר ושאר
שרי שאול שהיו שופטים ברוד
ברין מורד במלכות והם אומרים כי ברין היה רודף שאול אחריו להמיתו כי אילו היו הם מונעים אותו ל
לא היה שאול רודף אחריו ואלם פירושו קיבוץ מן מאלמים אלומים אמר שהתקבצנו לשפוט על משפטי
ועל משפטי בני אדם שהם שותקים כמוני אם באמת תדברון צדק ותשפטו מישרים לא תעשו כן :

אף בלב עולות תפעלון בארץ חמס ידיכם תפלסון : אף בלב עולות
בוו נתהכמו עולות בוו נעה מן לא תעשו
עול ואמר אף כלומר אעפי שהלב בעל המחשבה ואינו בעל המעשה תשימהו אותו בעל המעשה
כלומר כל כך יחשוב לבבכם העול תמיד כאילו הוא פועל ועומד אותו וברדש למה אמר אף אמר להם ה
הלב לא נברא אלא לאמת שנא' דובר אמת בלבבו ואתם לא כן אלא אף בלב עולות תפעלון בארץ חמס
ידיכם תפלסון והחמס שתעשו בימיכם תשמיעו בארץ ותשעימו אותם לבני אדם בטענות חזקות כאילו
נעשה בפלס ובמשקל ביושר : **זורו רשעים מרחם תעו מבטן דוברי כזב : זורו רשעים**
מרחם זורו פעל עבר מבנין הע"ן עא משקל טובי אהליך אורו עיני כלומר טבעם ותולדותם לעשות מע
מעשה זר ורעות ולכן תעו מבטן והוא כפל ענין במלות שונות :
חמת למו כדמות חמת נחש כמו פתן חרש יאטם אזנו : חמת רשעם
רשעם כבר בפיהם שמטילים אדם מפיהם ושפניהם בהתרגזם כמו הנחש שמטי' אדם ובא חמת בתוך בדרך
מלה מינה אחת והדומים להם כמו הפתן חרש לפי שדמה אותן לנחש אמר שהם כמו הנחש והוא הפתן הח
החרש שיאטם אזנו לפי שאומר לחש ידוע לנחש ולא יזיק אחר כן וזה הנחש הקשה לא יועיל בו לחש
כאילו הוא חרש וכאילו יאטם אזנו שלא ישמע מה שלוחשים לו :
אשר לא ישמע לקול מלחשים חובר חברים מחכם : אשר לא ישמע

חובר חברים מי שיודע חכמת הלחש חכמת חברים ועושה מעשים בהם יועיל הלחש ומחכם הוא שהוא
מאד חכם בהם ואפי׳ הוא לא יועילו בו מעשיו ולחשו כן הם אלה האנשים לא ישמעו ולא יאזינו לקול
הצדיק כמשפט התעשוק וישפטו עליו לפי לבבם ודעתם :

אלהים הרס שנימו בפימו מתלעות כפירים נתץ יהוה : אלהים הרס שנימו

בפימו לפי שאמר המזמור למעלה שיניהם חנית ותיצים אמר הרס שינמו שלא יזיקו דבריהם הרעים
ימאסו האלה במקום אות הכפל והוא כמו ימסכו ועל דרך וימס לבב העם ויהי למס דרכה לומר שיהיו
בטילים ידרך חיציו כל אחד מהם ידרוך קשתו להרע לי והחיצים ההם הם דבריהם הרעי׳ והקשת הוא הפה
וכמוהו דרכו חיצם דרכו קשתם לירות חיצים : **כמו שבלול תמס יהלך נפל אשת בל
חזו שמש : במו שבלול**
ויהיו כמו השבלול שהולך ונמס ותמס הוא שם מפעלי הכפל מן
מסס במשקל הבל עשו מרבלולה ושבלול הוא שרץ הנקרא בלעז לימשא נפל אשת בל חזו שמש ויהיו כמו
כפל האשה כי זה וזה לא ראו שמש השבלול שהוא מתכסה בתוך קליפתו שהיא לו כמו לבוש וכן הנפל כ
כמו שאומר כעוללים לא ראו אור ורבותי׳ ז״ל פירשו נפל אשת בריאה שאין לה עינים שאמרו במשנה
צריך את האישות ואת העכברים בשדה הלבן ובשדה האילן כדרכן במועד ובשביעית ואמרו בגמרא
מאי אישות אמר רב יהודה בריאה שאין לה עינים מאי קראה כפש אישות בל חזו שמש והוא התכשפות
דמתרגמינן אסתא : **בטרם יבינו סירותיכם אטד כמו חי כמו חרון ישערנו :**

בטרם סירותיכם ענין הוה כמו ועשיתה סירותיו נאמר דרך משל לפהירות אבדם מן
העולם אמר בטרם שירתיכו הסירות פאש האטד אשר תחתיהם שהוא אש שאין לו קיימא כמו חי כמו ת
חרון ישערינו כמו שהבשר אשר בסירות עורינו חי כי לא הרגישו הסירות מחמימו האטד ולא נתבשל
הבשר כן יבא אלהים חרון פתאם בטרם בשלותם וישער כל אחד מהם ויש מפרשים סירותיכם קוצי׳ מן קול
הסירים תחת הסיר והטה הכטנים לקוצים והקוצים הרכים יקראו סירים וכשיגדלו והם קשים יקראו אט
אטדים ואמר בטרם יגיעו הסירים שיהיו אטד כמו שהם חיים כלומר לחים כן חרון האל ישערם בעודם
בחזקם ובבריאותם ופי׳ יבינו יפרחו וכן במשנה הסיאה והאזוב משיבינו :

ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע : ישמח צדיק כי חזה
אז בבא להם חרון האל : **ויאמר אדם אך פרי לצדיק אך יש אלהים שפטים בארץ :**

ויאמר אדם אז יאמר כל האדם כי יש פרי לצדיק ממעשיו הטובים שעשה שיראה נקמתו
באויביו ויאמרו כי יש אלהים שופטים בארץ לפי שתדינס אמר כי ישפטו עול כי יתשבו כי אין יי׳ רו
רואה ואין זורע אותם ואז ידעו הכל כי אלהים משגיח בעיני אדם בארץ ושופט אותם לפי מעשיהם גם
ואמר שופטים לשון רבים דרך כבוד כמו אלהים קדושים הוא או אמר אלהים שופטים על המלאכי׳ שהם
שופטים בשליחות האל ובריתנו :

למנצח אל תשחת לדוד מכתם בשלח שאול וישמרו את הבית להמיתו :

למנצח אל תשחת לדוד מכתם בשלוח שאול וישמרו את הבית להמיתו :
הצילני מאיבי אלהי ממתקוממי תשגבני : הצילני תשגבני כאילו תשימני
במקום רם ונשגב
שלא יוכל להשיב אלי : **הצילני מפעלי און ומאנשי דמים הושיעני :**

הצילני המארבים הם פועלי און ואנשי דמים שהיו חושבים להמיתו:

כי הנה ארבו לנפשי יגורו עלי עזים לא פשעי ולא חטאתי יהוה: כי יגורו

עלי עזים יאספו ויתקבצו עלי כמו יגורו ישפטנו הן גור יגור לא מאתי אינם מארבים לי בעבור פשע ו
וחטאת כי לא פשעתי ולא חטאתי להם יי׳ הוא לשון קריאה כלומר אתה ידעת:

בלי עון ירוצון ויכוננו עורה לקראתי וראה: בלי עון שלא פשעתי ולא
חטאתי להם והם ירוצו

ומכינו את עצמם להפשיטני ואתה הראה עורה לקראתי להצילני מידם ויכוננו ת״י הפעיל כבלעתי ברגש
הכה משפטו יתכוננו:

ואתה יהוה אלהים צבאות אלהי ישראל הקיצה לפקוד כל הגוים אל תחן כל

בגדי און סלה: ואתה יהוה אלהים פסוק זה אינו נקשר לא לפניו ולא לאחריו
אבל נפרש אותו לעתיד אמר דוד כשראה

שהיו רודפים אחריו בלא חטא ועון וראה שאין בשופטי ישראל שיאמרו לשאול כי שלא כדין עושה ו
וחמס ועול הוא עושה ברודפו אחריו ולא היו מוכיחין אותו על זה והיו מחניפים לשאול ונושאים פניו
אמר לא אראה שיהיה אותו הדור וכאי עד לעתיד לבא שיסתלק הקב״ה הוא כדרך הכסא ויכלה הרשעים
כי עתה הוא מאריך לרשעים והנה הוא כישן שאינו רואה מעשיהם לפיכך אמר הקיצה לפקוד כל הגוים
כי אז יכלו הרשעים מכל הגוים ויעבדו את יי׳ הנשארים שכם אחד ולא יהיה חונף עוד כל בוגדי און
ולא יאריך אפו כמו שאמר ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו:

ישובו לערב יהמו ככלב ויסובבו עיר הנה יביעון בפיהם חרבות בשפתותיהם

כי מי שמע: ישובו לערב אמר על השומרים הבית בעבורו אמר כי לעת ערב
הם באים ושבים ויהמו ככלב כמו הכלב שהולך ונובח

בלילה כן הם נובחים כשנערו בלילה בעבורי ואמר ויסובבו עיר והם היו מסבבים הבית בעבורי אפשר
שגם כן שלח שאול אנשים אחרים ללכת סביב העיר שאם יצא וימלט מיד הסובבים בבית שיקחוהו הסו
הסובבים בעיר או פי׳ ויסובבו עיר על הכלבים כלומר כמו שהכלבים מסובבים העיר כן הם מסובבים הע
העיר. הנה כי הוא היה שומע מבפנים מה שהיו מדברים מבחוץ והיה שומע שדברים קשים כחרבות ש
עלי כי חשבו שאין שומע אותם כי אם היו יודעים שדוד היה שומע דבריהם לא היו מדברים כי היו יוד
יודעים שדוד בפיהם היו יראים אולי תהיה המלוכה לדוד וירע להם בעבור זה כי לדבר רע לא היו מוכר
מוכרחים אבל היו מוכרחים לארוב אותו ולרדוף אחריו גם לא היו יראים מהאל ית׳ השומע דבריהם:

ואתה יהוה תשחק למו תלעג לכל הגוים: ואתה יהוה אתה שתשמע
דבריהם מה ש

שלא יחשבו הם תשחק למו שלא יהא כח לעשות לי סופי מחשבותם המחשוב דבריהם לשחוק וללעג שלא
יהיה להם תקומה כאדם ששוחק ולועג דברי שונא שאינו ירא מפנו תלעג למו לכל הגוים פי׳ כמו שהל
שתלעג לכל הגוים הכופרים בך ותלעג להם לבטל דבריהם ומחשבותם כן תלעג ותשחק לאלה:

עזו אליך אשמורה כי אלהים משגבי: עזו אליך אשמורה מפני עוזו
של שאול

שהוא עז וחזק ממני אליך אשמורה שתצילני מידו כי אין לי משגב מבלעדיך וזהו כי אלהים משגבי:

אלהי חסדי יקדמני אלהים יראני בשררי: אלהי חסדי כתוב חסדו וקרי
חסדי ביוד והענין

והענין אחר אלא שהכתוב על עושי החסד והוא האל ית׳ והקרי על המקבלו והוא דוד כי אותיות משים משמוש ישמשו עם הפועל והפעול כמו ואני נסכתי מלכי ואלהים מלכי יקדשני יקדישני החסד יראני ב בשוררי מה שלבי חפץ ושוררי כבר פירשנוהו שהוא לשון עיון והבטה והם אויבי שהם מביטים אותי לרעה כמו ויהי שאול עוין את דוד אל תהרגם אמר כנגד האל אל תהרגם פן ישכחו עמי נקמת השם בר ברשעים אלא יארך זמן הנקמה שהורידם מעושרם תגירם לבקש לחם בתילך והם ישראל שהם עם יי׳ ותילו מגיניו יי׳ אתה שאתה מגיני ולנרדפים עמי הראתו נקמה ואת מהם:

חטאת פימו דבר שפתימו וילכדו בגאונם ומאלה ומכחש יספרו: חטאות

פימו יכירו וידעו כי זה העונש הוא עונש דבריהם הרעים שהם מדברים רע עלי וימשו אם יוכלו ושגא תגאונם שהם מתגאים עלי ילכדו והורידם מגאונם ומגדולתם ומאלה ומכחש יספרו ומרוב קללה ומרוב כחש ודזון שיבואם יספרו בני אדם זה לזה ויש מפרשים אלה שבועה וכחש שקר ופירושו חטאת פימו יכשילם וילכדו בגאונם וחטאת פימו הוא שדבריהם הם שקר ושבועת שוא:

כלה בחמה כלה ואינמו וידעו כי אלהים משל ביעקב לאפסי הארץ סלה:

כלה בחמה כלה ואינמו כלה אותן בחמתך מעט מעט ובסוף אינמו שלא יהיה בהם שרי ויכירו וידעו בני אדם כשיראו הנקמה כי אלהים מושל ביעקב וישפוט הרשעים וכן הוא מושל לאפסי א ארץ אבל ביעקב הוא פוקד ומשגיח יותר משאר האומות וכן אמר רק את בני ידעתי מכל משפחות הא אדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם: **וישובו לערב ויהמו ככלב ויסובבו עיר**

וישובו לערב כנגד מה שאמר למעלה ישובו לערב כלומר גם באים ושבים לעת ערב עתה בעבורי ומסכני העיר עלי ללוכדני יתעשה עתה להם שילכו לעת ערב אל הבתי׳ לבקש לחם ויסובבו עיר לבקש מזונם וזהו שאמר והמה ינועו.

המה יניעון לאכל אם לא ישבעו וילינו ואני אשיר עזך וארנן לבקר חסדך כי

היית משגב לי ומנוס ביום צר לי: המה יניעון לאכל:

המה יניעון לאכל מפני שחזרו על הבתי׳ לבקש לחם לא ישבעו כשילינו כלומר רעבים ילינו וישנו וו׳ וילינו במקום באשר וכן וו׳ ושפתי רננות יהלל פי ואם זה פירושו כאשר כמו אם יהיה היובל לבני ישראל ואם מזבח אבנים תעשה לי כלומר יניעו לאכול וילינו כאשר לא ישבעו: ואני אשיר כשהראה לי עוזך שתקח נקמתי אני אשיר עוזך וארנן לבקר בכל בקר וב ובקר כלומר תמיד ארנן חסדך שתעשה עימי והדין עלי שאשיר וארנן שהייתה משגב לי:

עזי אליך אזמרה כי אלהים משגבי אלהי חסדי: עזי אליך אזמרה

מנגד מה שאמר עזי אליך אזמרה כלומר עתה אני אומר עזו כי העז לשאול לפיכך אשמור ואוחיל לך ואז אומר עזי במקום עוזו ואליך אזמרה במקום אליך אשמורה כי בעת הצר אשמור ואקוה התשועה וב ובעת המרחב והתשועה אזמר ואשיר אליך כי הייתה אלהים משגבי ואלהי חסדי כלומר שופט ויכול שלקחת משפטי מהם והטית חסדך אלי הקרא חסדי:

למנצח על שושן עדות מכתם לדוד ללמד: בהצותו את ארם

נהרים ואת ארם צבה וישב יואב ויך את אדום בגי מלח שנים עשר אלף:

בהצותו בהלחמו כמו אשר הצו על משה ובדרש שהצית בהם את האור וצור דרשו בחצותו בחית שנתן ארם נהרים בארם צובא וארם צובא את ארם נהרים את זה כקור סגל והוא כמאריך בלא מקף והו׳ שלא כמנהג וכן באו שנים אחרים כמו זה את גאון יעקב את אשר יאהב יי׳ יוכיח : בגי מלח שנים עשר אלף ובספר שמואל אומר בשובו מהכות את ארם בגיא מלח שמנה עשר אלף ובדברי הימים ואבישי בן צרויה הכה את אדום בגיא המלח שמנה עשר אלף בספר שמואל אומ׳ ארם ובשני הספרים אומר ארו׳ ובדברי הימים אומ׳ שמונה עשר אלף ובזה הספר שנים אלף עשר נראה שמלחמות אדום הייתה כשהייתה מלחמות ארם כי כן כתוב בהצותו את ארם נהרים וישב יואב ויך את ארם ומארם ומאדום אלה שמונה עשר אלף אדום ואשר עמהם והם ארם ואמר בספר שמואל ארם ורצה לומר ואשר עמהם והם אדום ובאומרו בדברי הימים אבישי עשה המלחמה תחילה והכה בהם שמונה עשר אלף ובזה הספר אמר יואב ואמר שנים עשר אלף אבישי עשה המלחמה תחילה והכה בהם שלשת אלפים ואחר כך יואב הכה בהם שנים עשר אלף וזהו שאמר יואב בזה הספר וישב יואב כלומר שב אחר כן יואב אחר אבישי ולפי שהי׳ אבישי התחילת המלחמה זכר כל שמונה עשר אלף על שמו ובספר שמואל זכר המלחמה בשם דוד הוא העיקר וכן אמר בזה הספר בהצותו ובדרש מהו ללמד תשובה לכל האומות נתן הקבה תורה לישראל כשהלך יואב לעשות מלחמה עם ארם אמר לו אין אתה בן בנו של יעקב לא כך היו התנאים בין יעקב ובין לבן ועתה נכרתה ברית אני ואתה ויקח יעקב אבן וירימה מצבה כיון ששמע יואב כן לא היה יודע מה להושיבו בא אצל דוד אמר לו כך וכך אמרו לי בני ארם מיד הושיב סנהדרין וכן שלמה אומר בשנך ערמת חיטין אמרו שני בריתות כרתו אבותינו אחד קרא אברהם וכן הוא אומר ועתה השבעה לי באלהי׳ הנה בא ליכנס לארץ פלישתים אמרו להם אין אתם מזרע אברהם ואין אתם מקיימין הברית שכרת אברהם את אבימלך אמרו להם אין אתם מקיימין אותה ואין אתם פלישתים פלשתים הלכו להם וכי הוא אומר והעוים היושבים בחצרים עד עזה כפתורים היוצאים מכפתור השמידום וישבו תחתם אבל אתם עברו באותה שבועה כך אמרו להם לבני ארם ולא הם עברו הברית תחילה לא כן הוא אומר מן ארם ינחני בלק מלך מואב ולא זה בלבד אלא בימי כושן רשעתים שנאמר ויעבדו בני ישראל את כושן רשעתים למה נקרא שמו רשעתים שהרשיעו שתי רשעיות אחת בימי בלעם אחת בימי כושן כיון שלמד יואב התשובה מן הסנהדרין מיד וישב יואב ובדרש אחר אומר טעם וישב יואב ואומר כי שני מלחמות היו בגיא מלח במלחמה אחת הכה אבישי שמונה עשר אלף ובמלחמה אחרת הכה יואב שנים עשר אלף כיון שהלך להלחם על ארם עבר בבני עמון עמדו עליו בני עמון אמרו לו לא כך אמר הכתוב אל תתגרו בם השיבם יואב לא כך אמר הכתוב אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו הניחו אותנו לעבור לא רצו אמר להם יואב אם נהרים אתם עכשיו אין אנו מוצאים בחזירותינו לא אכילה ולא שתיה אלא שננית אותם אותם עד שנכה את ארם ונחזור עליהם לכך נאמר וישב יואב ויך את אדום אמר להם מה אתם מועילים שתכו את אדום קמצא קמצא אבישג בן צרויה הרג שמנה עשר אלף ואתם שנים עשר אלף כשיגיע זמני אני אכלה אותה ואחר יבנה :

אלהים זנחתנו פרצתנו אנפת תשובב לנו : אלהים זנחתנו

בשהלך הדר עזר מלך צובא להשיב ידו בנהר פרת ולקח מארץ ישראל הסמוך לפרת לפיכך אמר זנחתנו פרצתנו שפרץ מלך ארם בארצינו ואין זה אלא שאתה זנחתנו ואנפתה בנו ואתה תשובב לנו השוב אלינו ברחמיך :

הרעשתה ארץ פצמתה רפה שבריה כי מטה הרעשתה אר׳

פצמתה הוא ענין פתיחה ובקיעה והרגום ובקעו לו חלוני ופציס ליה חרכין ובצה הרעש תפתח הארץ והיבקע ודימה בו האויב בארץ וכבשו ערים מארץ ישראל כאילו רעשה הארץ ונבקעה ואתה הוא שפצ שפצמתה ואתה הרפא שבריה כי מטה לנפול ולהיות הפוכה אם לא תעמידנו אתה ונכתב רפא בהא בשתי

אלה וכן ארפא משובותיכם הראית עמך קשה השקיתנו יין תרעלה:

הראיתה עמך קשה כשנתתנו אויבינו באו בארצינו כאילו השקיתנו יין תרעלה והנה חסר הנסמך כי המשפט יין יין התרעלה וכן היין החמה ויין היין החמה

נתתה ליריאך נס להתנוסס מפני קשט סלה: נתתה ליריאך

כמו תתן ורבים כמוהו ובדברי הנבואות ברוב להתנוסס ולהתגדל על אויבינו להרים נסינו עליהם מפני ת קושט סלה מפני אמתך שאמרת להושיב עמך על אדמתם בשלום:

למען יחלצון ידידך הושיעה ימינך ועננו: למען יחלצון

הושיעה ימינך הם האובי תושבי כי ימינך אינה יכולה להצילנו מידם וכאילו ימינך בצרה עמנו לפיכך הושיעה ימינך כדי שיחלצו ידידיך ועננו בתפילתי זאת:

אלהים דבר בקדשו אעלזה אחלקה שכם ועמק סכות אמדד: אלהים

דבר בקדשו דבר ברוח קדשו להיות ממלכת ישראל לי ואעלוזה בממלכתי אחלקה שכם. ועמק סוכות אמדד אמדד יאמר המקומות האלה לפי שהיו בחלק אפרים ולפי שהמליך אבנר אשבושת בן שאול בארץ הגלעד לפיכך אמר אלהי דבר בקדשו כי על ישראל אמלוך וכן עשה שהמליכני על הכל וטעם אחלקה אמדד רל שהכל יהיה ברשותי:

לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחוקקי: לי גלעד

ואלהים

שזכר אפרי וזכר כל ישראל והפרטים שזכר הם לשבט יוסף. והם כל ישראל זולת שבט יהודה וטעם יהודה מחוקקי כי המלך יקרא מחוקק כמו ומחוקק מבין רגליו והמלכות מיהודה הוא כלומר יהודה שלי בכל עת והואיל ר״ל יתעלה המליכני על כל ישראל לטוב להם עשה להצילם על ידי מיד שוסיהם ואעפ שבאו ע עתה האויבים ואני בארץ ואני מלך לא יעמוד זה כי אני ברצון האל יתעלה אתחזק עליהם והוי מרמס רג רגלי וזהו שאמר מואב סיר רחצי ובדרש כשעתיד הקבה לקבץ גליות ראשון הוא מקבץ את גלעד לפי שגמלו חסד אנשי יבש גלעד עם שאול ועם בניו אמר הקבה אני נותן להם שכרם לעתיד לבא ראשון אני מקבץ גלעד שנ׳ לי גלעד:

מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי עלי פלשת התרועעי: מואב סיר

רחצי כלי השמישי יהיה שאעשה בהם כרצוני ופירש סיר הכלי שישפוך אדם בו מי רחיצת הכלים ומי תשמישו של אדם לפיכך אמר סיר רחצי לא סיר שמבשלין בו על אדום אשליך נעלי שיהא מרמס רג רגלי וכן היה כמו שאומר ויך את מואב ותהי מואב עבדים לדוד ובאדום אומר ויהי כל אדום עבדים לד לדוד ובכלל אדום היה ארם ואעפ שלא זכרו כי ביתר היו במלחמה ושניהם הכה יואב ואבישי כמו שפ שפירשנו וכן הוא בארם ותהי ארם לדוד עבדים על פלשת התרועעי דרך גיזום או דרך לעג דרך גיזום כמו שמח בחור בילדותך כלומ׳ ותראה מה יקרה באחרית או דרך לעג כיו שהכניע׳ כמו ויך דוד את פלשתי ויכניעם אמר התרועעי כמו שהיית עושה בתחילה לא תעשה כי כבר נכנעת תחתיי וזהו שאומר במזמור הרושה אשר בספר החמישי עלי פלשת אתרועע היא התרועעה מתחילה אבל עתה אתרועעה אני עליה

מי יובלני עיר מצור מי נחני עיר אדום · מי יובלני

עיר מצור כמו עיר מבצר וכן ותבן צור מצור לה ויבן ערי מצירה ביהודה אמר מי יובלני לערי הגוים

האלה המיוחדות אשר כבשתי עד אשר נכנעו תחתיי בפלשתים ובמואב ובאדום וכן מי נחני עד אדום ל
להכניע תחתי מי עשה זה האל יתברך והוא שאמר הלא אתה שזנחתנו קודם לכן בהתגברם עלינו ולא ה
הייתה יוצא בצבאותינו עתה כשרציתה בנו נתתה אותם לי כלה תחתינו כי איך היה בנו כח לכבוש הגוים
האלה ואנחנו מעט והם רבים אם לא עזרתך שהייתה עמנו

הבה לנו עזרת ושוא תשועת אדם באלהים נעשה חיל והוא יבוס צרינו׃

הבה לנו עזרת מצר וכמו שעזרתנו עד הלום כן תעזרנו מכל צרה שתזמן כי אין אלא תשוע׳
כי תשועת אדם שוא הוא ועזרת בתי״ו כמו בהא כי תבא הי״ו שלא בסמיכות פעמים כמו עזי וזמרת יה ו
חולתו: **באלהים** נעשה חיל אם אויבינו רבים נעשה חיל ונבא באלהי׳ פי׳ יבוס כמו בוסו בטיט תרגו׳

למנצח על נגינת לדוד נגינת אמע׳ שהוא בפתח אינו כמוך אלא הוא כמו נגינה בה׳
וכמוהו בפתח ובתי״ו שלא בסמיכות מכת בלי סרה חכמה וו עת
תעשרנה והרמים להם שכתבנו בספר מכלול והמזמור הזה אמרו דוד כשהיה גולה ובורח מפני שאול או
אמרו על לשון הגלות וכן מפרשו ברש על כנסת ישראל:

שמעה אלהים רנתי הקשיבה תפלתי׃ **שמעה** הפסוק כפל ענין במלות שונות

מקצה הארץ אליך אקרא בעטוף לבי בצור ירום ממני תנחני׃ **מקצה** הארץ אם על דוד מארץ פלשתים שהיה גולה שם ואם ע
על הגלות שקרא כל אחד מישראל מארבעות הגלות בעטף לבי רבוי
התפילה בצרה תקרא עטיפה וכן תפילה לעני כי יעטוף ולפני יי׳ ישפוך שיחו בצור ירום ממני בצור שה
שהוא רם ממני שלא אוכל לעלות שם תנחני אתה שם והצור הוא ארץ ישראל אם על דוד אם על גלות:

כי היית מחסה לי מגדל עז מפני אויב׃ **כי היית מחסה לי**
פעמים רבות היית מחסה לי לפיכך אליך אקרא:

אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה׃ **אגורה באהליך**
עולמים ימים ארוכים ואהליך הוא בית המקדש ואם על דוד אהל מועד כי אתה שמעת עבר המקום שה
עתיד וכן נתן ורבים כן ובדברי הנבואו׳ ברוב והנדרים שהיה נודר דוד בהיותו גולה אם ישיבנו הש׳ ית
יתברך אל ארץ ישר׳ בשלום ואם על הגלות גם כן שנודרים נדרים אם יעלה הש׳ מהגלות ירושת יראי
שמך אהל מועד או בית המקדש הוא ירושת יראי יי׳ ונחלתם ואמר תתן לי מתנה שאגור באהליך שהו׳
ירושת יראי שמך

ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דור ודור׃ **ימים**
על ימי מלך אם על דוד אמר זה על עצמו כי נמשח היה למלך ויתפלל דוד על עצמו שיאריך ימיו ויס
ויוסיף לו ימים על הקצובים לו כמו שנא׳ בחזקיה והוספתי על ימיך ואם על הגלות המלך הוא מלך המ׳
המשיח כמו דר ודר שני דורות והוא שני חיי אדם

ישב עולם לפני אלהים חסד ואמת מן ינצרוהו׃ **ישב עולם**
כל ימי חייו ישב לפני אל אלהי׳ כלומר מתעסק ביראת האלהי׳ ובחכמה מן מנה לו חסדך ואמתך שישמרו
אותו:

כן אזמרה שמך לעד לשלמי נדרי יום יום׃ **כן אזמרה**
כשתתן לי זה ששאלתי שאשלם נדרי יום יום בארץ ישראל כי גם אזמרה שמך על הטובות שעשית לי

למנצח על ידותון מזמור לדוד׃ המזמור לדוד ונתנו אל ידותון לשורר ועל

66

כמו אלי וכן והתפלל על יי כמו אל יי וילך אלקנה הרמתה על ביתו כמו אל ביתו והמזמור הזה נאמר ע
על לשון הגלות

אך אל אלהים דומיה נפשי ממנו ישועתי : אך

אל אלהים רומיה תהילה לא תוחיל אל אל אחר כי ממנו תהיה לי ישועתי ופי׳ דמיה מחרישה ושותקת עד
שתבא ישועה כמו נאלמתי דומיה אלא שאותו שם וזה תואר :

אך הוא צורי וישועתי משגבי לא אמוט אחר : אך הוא

לברו לא אמוט מוטה רבה על דרך כי יפו לא יוטל כי אל יסמוך ידו וכמוהו בזכר התואר בלי זכר המתואר
ושאכלו בריאה רועה לומר שה בריאה בעדר הקטנות יענה עזות והרומים להם וענר לפי שזכר אמוט ם
סמך על הסבין :

עד אנה תהותתו על איש תרצחו כלכם כקיר נטוי גדר ה
הדחויה עד

אנה תהותתו אמר כנגד האויבים תחשבו הוות על כל איש ואיש מישראל תרצחו כולכם יהי רצון שה
שתרצחו כולכם ותהיו כקיר נטוי וכגדר הדחויה שהם קרובי׳ לנפול כלומר כל ימיהם תהיו בפחד ולבסוף
תמותו על ידי דיחיה ומלת תרצחו בקמץ הריש לכן אמר והוא סבנין שלא נזכר פועלו מהרגוש כי קמץ
חטף ושורק אחרים בבנין כמו כל תפילות לא כרת שרך וכן נפתלי קורא תרצחו בפתח הריש ואני סו
סומך על קריאה בן אשר

אך משאתו יעצו להדיח ירצו כזב בפיו יברכו ובקרבם
יקללו סלה : אך

משאתו סגרלתו של אל ומרוממותו כי זכר אלהי׳ וצורי ואמר כי יעצו איש להדיח זה את זה מרוממותו
שלא יפנו אליו כי לא יחשבו כי יי יודע מחשבותם לפיכך ירצו כזב שמדברים אחד בפה ואחד בלב כי
ידעו כי אין יודע לבבם ויברכו בפיהם ויקללו בלבם ואמר בפיו ואמר ובקרבם לשון היחיד על כל אחד גל
ולשון הרבים על הרבים בכלל וכן דרך המקרא במקומות רבים :

אך לאלהים דומיה נפשי כי ממנו תקותי אך לאלהים

על דרך ועינת רשעי׳ רחקה ממני אבל נפשי אל תהי בעינהם אלא לאלהי׳ לברו רומי והותילי כי ממנו תהי׳
תקותי לא מאחר והוא יצילני מהם וממחשבותם וכפל עוד ואמר אך הוא צורי לחזק הבטחון בו ואבטח
בו שיהיה עוד משגבי שלא אמוט כלל וזה בבואי מהגלות לפיכך לא זכר רבה :

אך הוא צורי וישועתי משגבי לא אמוט : על אלהים ישעי

וכבודי צורי וישועתי משגבי לא אמוט : על אלהים ישעי

שיוציאני מהגלות שאני בו בצרה וכבודי שאני נקלה בגלות והוא יהיה עוד כבודי כשיוציאני מהגלות
יכבדוני כל העמים כמו שאמר והיו מלכים אומניך והוא צור עוזי ומחסי בו לא באחר :

בטחו בו בכל עת שפכו לפניו לבבכם אלהים מחסה לנו סלה : בטחו בו

אמר לבני הגלות בטחו בו בכל עת שיביא לכם הגאולה וטעם בכל עת אעפי שיאריך זמן הגלות ולא בא
עת הגאולה בטחו בו בכל עת רוצה לומר עם אלהים וטעם בכל עת שיביא לכם הגאולה שפכו לפניו לב
לבבכם בתשובה שלימה בלב שלם אביא לכם הגואל כי אלהים מחסה לנו ולא יהיה מחסה כזב מחסהו כם
כמו שהוא מחסה בני אדם על כן אמר אחריו :

אך הבל בני אדם כזב בני איש במאזנים לעלות המה מהבל יחד : אך

בני אדם כזב כמו הבל רבר שאינו עומד כמו היה תהיה לי כמו אכזב אשר לא יכזבו ממיע במאזנים ל
לעלות דרך משל אם יעלו אותם במאזנים עם הבל יהיו פחותים וקלים יותר מהבל כמו שאמר קהלת הבל
הבלים : אל תבטחו בעשק ובגזל אל תהבלו חיל כי ינוב אל תשיתו לב:

אל תבטחו : העשק הממון שבא ליד אדם מחבירו ואינו מחזירו לו אם נתחייב לו ממון
ושעכבו והגזל הוא שגוזל בחוזקה ממון חבירו ורוב ממון בני אדם יש בו מן הדרכים ה
האלה לפיכך אמר כי ממון בני אדם אין לו העמדה לפיכך אל תבטחו שתכילו מן הגזלה ובעבורו אל תהב
תהבלו בו הבטחון בו כי הבל חילכי ינוב לפי כשתראו שממונכם יפרה וירבה אל תשיתו לו לב שיעמוד
כי לא יעמוד וינוב יפרה מענין הנובה שהוא פרי:
אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי כי עוז לאלהים : אחת דבר
אלהים פעם ושתים כלומר פעמים רבות דבר אלהים ושמעתי מפי נביאיו כי הפח לאלהים לבדו לכן אין
לו לאדם לבטוח לא בכחו ולא בממונו כי הכל הבל ואין בטחון אלא באלהים לבדו כי לו העוז ולא ליול
לזולתו ויש בו פירושים אחרים דרך דרש ואינם מענין המזמור ישמפרשים אחת דבר אלהים זו התורה
שמענו אותו מפי הגבורה ומפי משה ורבותינו זל שפירשו אחת דבר אלהים זכור ו
ושמור שנאמר בדיבור אחד ושמענו שני דיבורים :
ולך יהוה חסד כי אתה תשלם לאיש במעשהו ולך יי
החסד יש מפרשים כי חסד עשה האל יתעלה עם בני אדם כשהזהירם והודיעם כי הוא ישלם לאיש כמ
כמעשיו ויש מפרשים כי כמו אעפ כמו כי עם קשה עורף הוא וסלחתה כלו אעפ שתשלם לאיש כמעשיהו
באחרונה לך החסד כי החסד גובר כמו שכתוב ורב חסד ויש לפרשו לענין המזמור שהוא מדבר על לש
לשון הגלות אמר מה שהארכתנו בגלות חסד עשיתה עמנו להטיבנו באחריתנו כי חסד תעשה לאדם כ
כשתשלם לו כמעשהו הרע שעשה בעולם הזה כדי שיקבל שכרו בעולם הבא שלם על הטובות שעשה ו
וכן אמר הך צדיק בארץ ישולם ובדרש ר׳ יהודה ור׳ נחמיה ר׳ יהודה אומר העבירה עקרה היא ואינה
עושה פירות אבל הצדקה עושה פירות שנ׳ אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעשיו יאכלו אבל העבירה עק
עקרה שנ׳ אמרו צדיק כי טוב כי גמול ידיו יעשה לו וכן הוא אומר כי אתה הוא אלהינו חשבת למטה מ
מעונינו לא כנגד עונינו אלא למטה מעונינו איך כאן ולך יי החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו כמ
במעשהו אין כתי׳ כאן אלא כמעשהו למטה ממעשהו משלו הוא גובה בן אדם כשר ראית בו עבירה ו
והוא שבעונו ימות מה עושה הקבה תולה לו עד שיקח אשה ומוליד בנים ונוטל אחד מבניו תחתיו תחת
אותה עבירה שעבר נמצא הקבה גובה משלו את שלו יש חסד גדול מזה הוי ולך יי החסד ור׳ נחמיה
אומר כי אתה תשלם לאיש כמעשיהו כמחשבתו אין כתי׳ כאן אלא כמעשהו יש אדם שחשב עבירה ולא
עשאה אין הקבה מכתיב לו עליו עד שיעשנה שנ׳ און אם ראיתי בליבי אל ישמע יי אבל אדם חושב
מצוה לעשות אעפ שלא עשאה הקבה מכתיב עליו כאילו עשאה שהרי דוד חשב לבנות בית המקדש ו
ולא בנאו אעפ שלא בנאו הכתיב עליו הקבה זה המזמור מזמור שיר חנכת לדוד :
מזמור לדוד בהיותו במדבר יהודה : מזמור לדוד

בהיותו במדבר כשהיה בורח מפני שאול ומדבר יהודה הוא מדבר זיף :
אלהים אלי אתה אשחרך צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי

מים : אלהים אלי אתה : יסורי ותוקפי אתה בעת שאני בורח כי

אין מפלט ומשען זולתך ואותך אשחר בתפלתי בכל בקר ובקר כאשר אני מטלטל ממקום למקום ואמר
שהוא תאב להיות בארץ ישראל בועת שיוכל לבא בגלוי אל מקום הקודש או אל קרית יערים שהיה שם ה
הארון או בגבעון שהיה שם אהל מועד כי בשני מקומות אילו נאספים כל מבקשי יי׳ ושם היו רגילים
חכמי ישראל והיו מתאוים שיהיה בניהם וילמד מהם כארם הצמא והוא בארץ ציה ועיף ומתאוה מאור
להיות במקום המים כי בטילטולו לא היו עמו החכמי׳ כי אם איש מצוק ומר נפש שהתקבצו אליו ואמר ש
צמאה נפשי על הנפש כמו על הגוף כי הצמאה היא תכלית התאוה והנפש המשכלת תתאוה בתכלית התא
התאוה אל החכמה וקרבת אלהים והבשר שהוא הגוף עם רוח החיים יתאוה לשכון במקום בטח ומלת כמ
כמה במפיק הא ואין לו חבר במקרא ופירושה כמו תאב ועיף כמו צמא כלומר בארץ הצמאה למים ו
וכן בארץ עיפה וזכר ארץ בלשון זכר כמו ולא נשא אותם הארץ כעתם הארץ:

בן בקודש חזיתיך לראות עזך וכבודך: **בן בקודש**

חזיתיך כן כמו הצמא כן אתאוה לחזותך במקום הקדש ולראות עוזך שהוא הארון והוא הכבוד:

כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחונך: **כי טוב חסדך**

מחיים כי טוב הוא חסד שעשית עם בני אדם שחננתו השכל מחיי הגוף נתת אותם לכל חי על האדמה א
אבל השכל לא נתת׳ אלא לבן אדם לפיכך שפתי ישבחונך ויודו לך על החסד הגדול הזה ולפי שזכר שהי
תאב אל דרך הנשמה שהיא החכמה לפיכך אמר זה וכן פירש גם חיים וחסד עשית׳ עמדי חיים כמו ת
חיות הבהמות וחסד בנשמה העליוני׳ ויש לפרש כי טוב חסדך מחיים כמו כסאך אלהי׳ שפירושו כסא א
אלהים ופי׳ חיים בני אדם העשירי׳ גומלי חסד כמו להלך נגד החיים אמר כי חסדך טוב מחסדם כי הנה ש
שאול אספני אליו ושמני ראש ושר ונתן לי בתו והטיב לי ועתה הוא רודף אחרי ומבקש נפשי על כן
ראוי לשפתי שישבחונך ויודו חסדך לבד לא חסד בני אדם:

כן אברכך בחיי בשמך אשא כפי: **כן אברכך**

בחיי כמו שאני משבח לך כל היום כן אברכך ואשבחך כל ימי חיי בשמך אשא כפי כלומר בעזרתך
אמצא ידי לנלחמים אותי כמו בשמך נבוס קמינו כלו בעזרתך כלומר שאקרא שמך והוא על דרך משל
המלמד ידיו לקרב: **כמו חלב ודשן תשבע נפשי ושפתי רננות יהלל פי:**

כמו חלב: ודשן וו׳ ושפתי כמו כאשר וכן אם לא ישבעו וילינו אמר כאשר שפתי
רננות יהללו פי יערב לי כמו אם תשבע נפשי המתאוה חלב ודשן כי המאכל השמן יערב לכל אדם וחל
וחלב ודשן כ״ל ענין במלות שונות ופירו׳ שפתי רננות דברי רננות כמו שפה אחת ודברים אחדים:

אם זכרתיך על יצועי באשמורות אהגה בך: **אם זכרתיך על**

יצועי וכן כאשר זכרתי על יצועי בלבבי וכאשר אהגה בך באשמור׳ הלילה אני רשן ושמן ושבע ויש אם
במקום כאשר כמו אם יהיה היובל לבני ישראל ואם מזבח אבנים תעשה לי ואמר יצועי בלשון רבים לפי
שלא היה שוכב במקום אחד אלא במקומות רבים שהיה בורח ממקום למקום ואשמורת הם עתות הלילה ש
שאדם מקיץ בהן משנתו והם שלש כמו שכתוב באשמורת הבוקר ונאמר ראש האשמורת התיכונה וכן א
אחז״ל שלשה משמורות הוי הלילה: **כי היית עזרתה לי ובצל כנפך ארנן:**

כי היית:
הרגן עלי שאזכרך תמיד וארנן לך כי היית עזרת לי ובכל אשר רודפים אחרי לא נתתם להשיגני ולהרע
לי ובצל כנפך ארנן ובצל כנפך אני חוסה ומרנן: **דבקה נפשי אחריך בי תמכה ימינך**

דבקה נפשי אחריך והרץ עמי כי בי תמכה ימינך שלא אפול לפני אויבי ורודפי
והמה לשואה יבקשו נפשי יבאו בתחתיות ארץ : והמה המב
רודפי שמבקשים
נפשי לשואה כלומר לעשותה שואה ומשואה יבאו בתחתיות ארץ דרך תפילה כלומר יבאו לשאול שהו
תחתיות ארץ הם שמבקשים נפשי להוריד לשאול : יגירוהו על ידי חרב מנת שועלי
יהיו : יגירוהו על :
ידי חרב יגירוהו לשון יחיד על שאול וענין יגירוהו ישליכוהו וענין הגרה הוא ענין הנכה כמו וכמים
נגרים שכני ניגרה ובא זה הלשון בענין ההריגה מפני הדם הניגר על ידי חרב וכן ותגר את בני ישראל
על ידי חרב והמשל גם כן הלשון בדברים היבשים שמתגלגלים מגבוה לעמוק כמו והגרתי לגיא אבניה
מנת שועלים יהיו שאר השונאים שהם עבדי שאול הרודפים אותו יהיו חלק השועלים שאוכליי החללי
יהיו חללי חרב ויאכלום השועלים והחיות : והמלך ישמח באלהים יתהלל כל
הנשבע בו כי יסכר פי דברי שקר : והמלך :
אמר על עצמו כי הם חושבים להרגני שלא ת
תגיע לי המלכות והם יאבדו ומי שראוי להיות מלך ישמח באלהים יתהלל כל הנשבע בו כל הראוי להשב
להשבע בשמו והוא מי שהוא ירא אלהים ואיש אמת לא דוברי שקר כי אותם פיהם יסכר שמזכירים בפ
בפיהם שם האלהים לשקר פיהם יסגר ויאלמו ואומר זה כנגד שאול שנשבע ב יי׳ שלא ימית את דוד כ
כמו שכתוב וישבע שאול חי יי׳ אם יומת ואחכ׳ רדפו כמה פעמים להמיתו וכן ויסכרו מעיינות תהומ :
למנצח מזמור לדוד : שמע אלהים קולי בשיחי מפחד אויב תצר חיי :
למנצח : גם זה המזמור בבורחו שמע אלהים קולי שיחי הוא סיפור התלאות וכן אדיד בשיחי
מרוב שיחי מפחד אויב זה שאול שמבקש נפשו :
תסתירני מסוד מרעים מרגשת פעלי און · תסתירני מסוד
מסוד מרעים מקיבוץ מרעים
וכן לא ישבתי בסוד משחקים ועל סוד בחורים יחדיו ונקרא הקיבוץ סוד לפי שמתקבצים בעלי הס
הסוד והעצה יחדיו במקום שיאמרו כל אחד סודו ועצתו ותבא ההסכמה מביניהם כאחד מרגשת שהמון
הרגשם והשבתי את גאון מצרים ואבטל ית רגשת מצראי : אשר שננו כחרב לשונם
דרכו חצם דבר מר לירות במסתרים תם פתאם
ירהו ולא ייראו : אשר :
לירות תם על עצמו שהיה הולך בתמימות ולא הרע לאחד מהם ירהו
יורו בו החצים פתאום כלומר הארס שיורה בו חץ פתאום שלא ישמור ממנו כך אם לא הייתי נשמר מן
המלשינים אותי ולא ייראו הם אומרים במסתרים ולו ייראו מכל הרואה אותם :
יחזקו למו דבר רע יספרו לטמון מוקשים אמרו מי יראה למו : יחזקו :
הדבר רע שידברו עלי לשאול יחזקו אותו בטענות חזקות ובאומרם לו פעם אחר פעם פי׳ ללכדני בהם ו
ואותם המספרים עמי רע במסתרים חשבו בלבבם מי יראה לנו כי לא יחשבו כשהאלהים רואה אותם ולא
יראו ממנו ואעפ׳ שהיו בהם שהיו אומרי הדברים הרעים בגלוי כמו דואג האדומי והזיפי׳ היו בהם אנ
אנשי׳ גם כן שהיו יראים לספר רע על דוד בגלוי כי היו חושבים שיספר לו והיום או למחר כשימלוך ויהי׳
הכח בידו יגמלם כרעתם : יחפשו עולות תמנו חפש מחפש וקרב איש
ולב עמוק : יחפשו :
עולות בהראות הוו אמר כל אלה המלשינים והמספרים רעות אנשי תוך ומרמה וגזל ויחפשו ויחקרו ב

בלבם עולות ושדמו תמנו חפש ומחפש תמנו כמו תמו הטן בשקו אות הכפל כמו לשמור שמונים פועל
יוצא פי׳ כולו חפש מחפש וקרב א״ש בלב עמוק כלומר כל מה שיוכל להתחשב בקרב א״ש הכל כלו הם ב
בהתחבולותם שלא יוכל שום אדם להעמיק יותר מהם בתחבולות הלב ובכל מחשבותיו :

וירם אלהים חץ פתאם היו מכותם : וירם אלהים :

בפתח הרי עבר במקום עתיד כמו
שהוא מנהג הלשון ובדברי הנבואות ברוב אמר כמו שהורו לי הם חץ חץ דבריהם כן ירם אלהים חץ פ
פתאם ויהיו מכותם פתאום ופתאום משמש לפניו ולאחריו :

ויכשילו עלימו לשונם יתנדדו כל ראה בם : ויכשילוהו :

הכינוי שרס וכרהמכונה והיא
לשוני כמו ותראהו את הילד והמתו תייתו לחם והרומים להם אמר הם הכשילו לשונם על ענ
עצמם כלומר דבריהם הרעים שדברו עליהם ישובו על דרך ויפול בשחת יפעל ואומר לשון בלשון וכר
כמו ולשוני מרבק מלקוחי יתגוררו כל רואה בם מרוב מהומתם ומפלתם יתגוררו ויתדדו כל הרואים כה׳
המהומות שיבאו ויתנדרו וייראו האלהים :

וייראו כל אדם ויגידו פעל אלהים ומעשהו השכילו : וייראו כל :

אז ייראו כל אדם אלהים כי ראו כל הנקמה
שעשה בהם ויגידו פעל אלהים ומעשהו השכילו שיבינו וישכילו כי אלהים שופט ומשגיח בבני אדם
כפי מעשיהם לא כמו שהיו אומרי׳ אילו מי יראה למו :

ישמח צדיק ביהוה וחסה בו ויתהללו כל ישרי לב : ישמח צדיק

אומר על עצמו כמו שאמר תם כי צדיק היה בריבו ולחנם היו רודפים אחריו אחסה בו עוד יחסה בו את
אתה כי ראה נקמתו באויבים וו וחסה במקום כי או כאשר כמו בשפתי רננות שפירשנו כלומר עתה
בראותו נקמת האויבים ישמח חסה בתהילה כי לא היה בו חסותו לבושה ולא אבדה תקותו וכן כל ישרי ל
לב יתהלל כמו שאתהלל אני בו ובדר׳ מפרש זה המזמור על דניאל אמר דוד ברוח הקודש על לשון דניאל
שהתפלל ליי׳ יתע׳ ואמ׳ שמע אלהים קולי בשיחי וגו׳ כשהלשינו עליו והושלך בגוב האריות והמלשי׳
הושלכו בו אחר כן זה ויורם אלהים חץ פתאום וגו׳ ויגידו פעל אלהים זהו שאמר בארץ דריוש מלכא כת
כתב לכל עממייא ולישנייא וגומר ונאמר כל המזמור על דניאל :

למנצח מזמור לדוד שיר : לך דמיה תהלה אלהי בציון ולך ישלם נדר :

למנצח המזמור הזה נאמר על הגלות ודומיה ענין הוחלת כלו דמינו אלהי׳ חסדך משורש דום ו
וכן דומו עד הגיע אליכם אך לאלהים דמי נפשי אמר לך מיחלת התהלה שתאמר לך בציון ב
בקיבוץ גליות ולך ישולם נדר הובתי שנודרים בני הגלות אם ישיבם האל לציון ישלמו לך שם בבית המ
המקדש נדר כולו סגול בסוף פסוק כי לא ישתנה שומע תפלה ושם תהיה שומע התפילה כי על הגלות א
נאמר שתם תפילתי ושם עדיך כל בשר יבאו כמו יבא כל בשר להשתחוות לפניך ואדוני אבי ז״ל פירש לך
דומיה מן לא דמה אליו כלומר לך לבדך תאות התהילה שמהללים לך אבל מה שמהללים בן אדם בגבורתו
או בעושרו או בחכמתו אין התהילה שלימה כי אין התהילה לבן אדם בלא כזב וי״ש מפרשים דומיה ענין
שתיקה מן אל דמי לך רוצה לומר כשתתקה התהילה לך נגד פעליך הנעמים שלא תשיג התהילה גהרי ה
הוא כאילו נשתקה וכאילו אינה וטעם בטחון כי שם דיי רוב התהילה בשיר וברנני ובנבלים ובכ
ובכינורות וטעם לך ישולם נדר על כן כי לא תשיג תהילותם ישלמו נדריהם בזבחים להוסיף על המהל׳
ובדרש מפרש אותו תמיה אמר דוד ולך דומיה תהילה יכול אתה לדום הכל נותנים לך תהילה ואתה דומם
בציון שנ׳ קול נתנו בבית יי׳ ומה קול נתנו בבית יי׳ שאסרו ידינו רמה ולא יי׳ פעל כל זאת ואמר אי

אלהינו צור חסינו בו הם נתנו קול ואתה דומם ואני רומם שנ׳ דום לי״י והתחולל לו .

שמע תפלה עדיך כל בשר יבאו דברי עונות גברו מני פשעינו אתה תכפרם :

שומע תפלה : תפילת כל בשר שומע אתה ושלנו אין אתה שומע הלך ישולם נגד מלך בשר ודם יכול לשמוע מן שנים או מן שלשה ואינו יכול לשמוע מן הכל אבל אתה שומע תפילת כל בשר כאחד וכל אחד ואחד שמתפלל את שלו של כל בשר אתה שומע ואין אתה שומע שלנו וגם כי אזעק ואשוע סתם תפילתי סכות בענן לך מעבור תפילה אמר להם הקב״ה אתם מבקשים שגגות או זדונות אמרו לפניו אין אנו מבקשים לא שגגות ולא זדונות ולא דברי עונות גברו מני פשעינו אתה תכפרם •

אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך : אשרי :

אשרי מי שאתה מקרב ישכון בחצריך ולא בחצר לבד אלא במרום קדוש היכלך דברי עונות גברו ממנו לשון יחיד פשעינו אתה תכפרם לשון רבים כי על בני הג׳ הגלות ידבר לשון רבים עונות שגברו ממנו ופשעינו כמו כן אתה תכפרם כי הם האריכו אותנו בגלות שמתחננים אני אליך שתכפרם אתה כי אין זולתך כמו שאומר כי עמך הסליחה לפניך אומר אתה : אשרי תבחר ותקרב אשרי מי שיגיע לזמן הישועה הדבר שתבחר בו ותקרב אותו אליך להעלותו מהג׳ מהגלות ויזכה שישכון בחצריך : נשבעה אומר על אותם שיהיו אז בעת הישועה נשבעה בטוב ביתך כלומר בכבוד שישכון שם במקום שהוא קדוש היכלך כלומר המקום המקודש שבהיכלך והוא הדביר ש׳ ששם הארון חונה עם הכבוד :

נוראות בצדק תעננו אלהי ישענו מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים מכין הרים בכחו נאזר בגבורה : נוראות :

בצדק תעננו ובנפלאות שתעשה עמנו כי אתה אלהי ישענו וקרא הפעולות שתעשה בפלא והנוראים מטבע נוראות בעבור כי הם׳ נורא על בני אדם מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים ואתה מבטח כל ישראל הפז׳ הפזורים בקצוי הארץ וקצוי הים הרחוקים מירושלים בך בטחו שתקבצם לירושלים וקצוי שזכר עומד ב׳ במקום שנים שאילו אמר קצוי הארץ וקצוי הים הם איי הים וכן מצפון ומים רוצה לומר ומאיי הים כי מערב וכדו מכין הרים בכחו ואם יאמרו הגוים איך יתכן שיצאו ישראל מהגלות שהם עם דל ו׳ ושפל מפוזר ומפורד מי יוציאם מתוכם כמו שאמר הכתוב שיאמרו העמים היוקח מגבור מלקוח וגו׳ וה׳ והקב״ה אומר גם כן גם שבי מגבור יוקח ומלקוח עריץ ימלט כי אני אריב את יריבך ואני גבור מהם כ׳ כן אמר הנה מכין הרי׳ מי שעושה הגבורות והנפלאות האלה יוכל להוציאן מתוכם וזכר ההרים כי ההרי׳ גבוהי׳ ונפלאו האל לפיכ׳ סמך אותם אל אל שאומר בהררי אל שבהם נראה כחו נאזר בגבורה והו׳ בכל עת נאזר בגבורה כי אינו קונה גבורתו מאחר לעת הצורך אלא נראה גבורתו בכל עת שירצה כי הג׳ב הגבורה אזורו וכן מגבורותיו :

משביח שאון ימים שאון גליהם והמון לאמים : משביח :

שאון ימים ושאון ימים הוא לשון גלי הים והוא משביח אותם כלומר משקיט או אותם בשוא גליו אתה תשבחם והמון לאומים וכמו שהוא משקיט שאון ימים כי ישקיט המון לאומים ושאונם ויוציא ישראל מתוכם ו׳ו׳ והמון ה״א ו׳ו׳ השוואה כלומר כמו זה כן זה וכן מים קרים על נפש ע׳ עייפה ושמועה טובה מארץ מרחק על ישראל גאותו ועוזו בשחקים :

ויראו ישבי קצות מאותתיך מוצאי בקר וערב תרנין : ויראו :

יושבי קצות מאותותיך ו׳ו׳ ויראו פתוחה אמר מנפלאות הבורא אותותיו שנראה בכל יום עד שיש לבנ׳ לבני אדם לירא ממנו כי אינם מבלתי מנהיג ינהיגם ויסדירם ביום ובלילה והאותות הם מוצאי בוקר וערב

כי ירח והככבים בלילה והשמש ביום ובהם תרנן ותשמח לב בני האדם או פי' תרנן במוצאי בוקר וערב כי הם מרננים ביציאותם כמו שאמר ברן יחד כוכבי בוקר ויריעו כל בני אלהים ואתה תרנן אותם כי אתה המוציא ואמר יושבי ארץ כי בכל מקום יראו האותות בהם בכל קצות הארץ אין נסתר כמו שאמ' בכל הארץ יצא קוים ובקצה תבל מליהם וגומר ואומר ותקופתו על קצותם ואין נסתר מחמתו ולפי דעתי כי השני הפסוקים האלה על ישראל ידבר אומר משבית שאון ימים אמר מי שמשבית שאון ימים לפני ישראל שבקע להם את הים והעבירם בתוכם הוא ישבית המון לאומים ושאונם ויעלה ישראל מתוכם :
ואמר וייראו וכמו שיראו יושבי קצות מאותותיך שעשית להם בקריעת ים סוף ושאר האותות כמו שאמר שמעו עמים ירגזון חיל אחז וגומר כן יראו עוד ממך בקבוץ גליות ומאותותיך עוד מה שעשית להם שהיית מרנן להם במוצאי בקר וערב והוא שהיית סוכך להם בעמוד ענן יומם ובעמוד האש לילה כן תעשה עמהם בקבוץ גליות :

פקדת הארץ ותשוקקה רבת תעשרנה פלג אלהים מלא מים תכין דגנם כי כן תכינה :

פקדת : הארץ ויצור וזכר המטר כי הוא מנפלאות האל הגדולות כמו שזכר אליהו כי בם ירגן עמים השוררי ואמר פקדת הארץ ותשוקקיה וו' ותשוקקיה כמנין כבר היה זה או אחר שהיה זה וכן ואתה קנפה ונחטא וכבר חטאנו ואחר שחטאנו קצפת אתה וכן ויבקעו המים וירום תולעים והדוחים להם וכן פי' ותשוקקיה וכבר שוקקה כלו מאחר ששוקקת פקדת' אותה במטר והוא מענ' ואל אישך תשוק' שהוא ענין תאוה כלומר גורת עליה מניעת גשמים עד שהתאות מאד למטר ואחר כי בחסדך אתה פוקד אותה כן אנחנו בגלות המש' לארץ צמאה מאד ומיחלי' למטר הישועה רבת תעשרנה כמו תעשירנה וכן וירבקו וידבקו כמו וידבקו וידבקו ופי' לרוב תעשיר אותה במטר פלג אלהים מ' מלא מ' ואחר שהשבע הארץ ישארו מהמטר פלגים גדולים מלאים מים להשקות אדם ובהמה וזכר אלהי' הוא כינוי לדבר הגדול והנפלא לפי שהגדולה והפלא יבא מאתו כמו עיר גדולה לאלהים כהררי אל שלה שלהבת יה מאפליה הכין דגנם אחר שתשביע הארץ ותכין תכין הארץ ברותות טובות להצמיח הכשתים כלומר שתציל התבואה משדפון ומירקון כי כן תכונה כלומר כי בזה תכי' הארץ כי אם תשבע הארץ ממ' ממטר ותצמח התבואה ותלקה אחר משדפון ומירקון מה יועיל להם המטר :

תלמיה רוה נחת גדודיה ברביבים תמוגגנה צמחה תבר תברך עטרת שנת טובת' ומעגליך ירעפון דשן :

תלמיה רוה : נחת שב עוד לספר טובות המטר שתרו' במטר תלמי' הארץ והם גבשושית הארץ נחת גדו' גדודיה ותוריד המטר בגדור הארץ והם העמקים שבין תלם לתלם והוא תפירת המחרישה ברביבים תמ' תמוגגנה במטר הגדול תשוב הארץ תמוגג ולחה שהיתה יבשה קודם המטר צמחה תברך ואמר כן תברך צמחה ותבא התבואה לברכה והצלחה עטרת שנת טובתיך שנה שתשבע היא שנת טובתיך עטרת אותה בכל דבר טוב על דרך שנת ריבות תעטרינו ומעגליך ירעפון דשן העננים הם מעגלי הש' ית' כמו ש' שקראם גם כן סוסי האל באמור דרכת בים סוסיך ואמר מרכבותיך ישועה והעננים תלוה מטר שיהיה מהם הדשן והשומן :

ירעפו נאות מדבר וגיל גבעות תחגורנה :

ירעפו : כמו שירעפו ... ביישוב כן ירעפו על נאות מדבר בעבור החיות שימצאו מאכל ומשקה וגיל גבעות תחגורנה על דרך משל כשימלאו פני הגבעות תבואה כאילו יתגרו גיל תחת אשר תגרו שקים בהעצר המטר :

לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו :

לבשו : כמו כר נרחב שפירושו מישור וזכר המישורים והעמקים כי כבר זכר הגבעות ואומר כי הכרים הם מלא

מלאים צאן כאילו מלובשים כצאן כלומר שרועין על פני המישור והם מכסים את עין הארץ וזה מרוב
התבואות ישלחו הצאן בשדות לרעות כמו שאמר משלחי רגל השור והחמור והעמקים יעטפו בר ה
והעמקים כמו כן יהיו מלובשי ומעוטפי ומכוסים מרוב התבואה וזכר העמקים אעפי שזכר הגבעות ואם
הגבעות שביעים כל שכן העמקים אלא זכרם רוצה לומר שלא יזיקם רוב המטר יתרועעו אף ישירו ש
שיבולי הבר יתרועעו אף ישירו כי השיבולים המלאים בנשוב בהן הרוח ישמיעו קול כאילו יתרועעו
אף ישירו או הוא דרך משל כמו וגיל גבעות תחגורנה וכל עצי השדה ימחאו כף ויש מפרשים יתרועעו
אף ישירו כל בני האדם עם הבהמות והחיות :

למנצח שיר מזמור הריעו לאלהים כל הארץ : זה המזמור נאמר על קבוץ
גליות ישראל שאמרו הריעו
לאלהים כל הארץ שיראו הנפלאות שעשה עם ישראל
זמרו כבוד שמו שימו כבוד תהלתו : זמרו כבוד שמו זמורו שמו
ובתהילתכם אמרו כי שמו נכבד בגאולתכם ש
שהיה בגלות שמו מנואץ ומתבזה בפני הגוים המושלים בישראל לאמר איה אלהיכם יקומו ויעזרוכם :
אמרו לאלהים מה נורא מעשיך ברב עזך יכחשו לך אויבך :

אמרו לאלהים מה נורא מעשיך שהראתה גדי חלוש מגוים רבים ועצומים ואתה עשית מהם עד
שברוב עזך יכחשו לך אויביך ויאמרו לא הרענו לישראל :
כל הארץ ישתחוו לך ויזמרו לך יזמרו שמך סלה : כל הארץ

כמו שכתוב כי אז אהפך אל העמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה׳ :
לכו וראו מפעלות אלהים נורא עלילה על בני אדם :
לכו וראו זה יאמרו
אחד אל אחד נורא עלילה נורא מעשה על בני אדם לעשות בהם כרצונו עד שיראוהו :
הפך ים ליבשה בנהר יעברו ברגל שם נשמחה בו : הפך ים
וזהו ממעשיו הנוראים
שהפך ים ליבשה כשהוציא עמו מגלות מצרים בנהר יעבירו ברגל בירדן שם גם כן נשמחה בו בהוציאו
אותנו מגלות זה ויש לפרש בנהר יעברו ברגל על העתיד כמו שאמרו והניף ידו על הנהר בעים רוחו ו
והכהו לשבעה נחלים והדריך בנעלים ואומר והיית מסילה לשאר עמו אשר ישאר מאשור כאשר היית
לישראל ביום עלותו מארץ מצרים : מושל בגבורתו עולם עיניו בגוים תצפנה
הסוררים אל ירומו למו סלה ברכו
עמים אלהינו והשמיעו קול תהלתו :
מושל בגבורתו בגבורתו
שיראה בהוציא ישראל מבין העמים ימשול לעולם על כל העמים כלומר שיכירו כ
כולם לו ממשלתו ומלכותו כמו שנ׳ והיה ה׳ למלך על כל הארץ וגומר עיניו בגוים תצפינה אז תצפינה
בגוים עיניו לראות מעשיהם ולגמלם כפי מעשיהם כי עד אותו זמן הוא מאריך אף לרשעים ומאותו זמן
ואילך לא יאריך להם עוד אלא יגמול כל אחד ואחד כפי מעשיו כמו שכתוב ושבתם וראיתם בין צדיק ל
לרשע בין עובד לאלהים לאשר לא עבדו ואותם שהיו סוררים ישפילם ולא ירומו להם כמו שהם רמים
בזמן הזה ברכו עמים ואז יאמרו ישראל לעמים ברכו אלהינו שאתם רואים את הנפלאות שעשה עמנו
בילא כילינו בארך הגלות בין העמים : השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלינו :

השׂם נפשינו בחיי שהשאירנו בחיים בגלות ולא נתן למוט רגלינו :
כי בחנתנו אלהים צרפתנו כצרף כסף · כי בחנתנו זה יאמרו
הנשארים לישראל אחר המלחמה כמו שכ׳ והבאתי את השלישית באש וצרפתים כצרוף את הכסף :
הבאתנו במצודה שמת מועקה במתנינו : הבאתנו במצודה כמו הנתפש
במצודה שאין לו דרך להמלט על דרך נס מועקה
רעה שהיית מצודה מתנינו שלא היה לנו כח לעמוד מסבה ומועקה שם תואר מנחי העין וכן בזה המשקל
בלא הא הנקיבה מועק מוצק : הרכבת אנוש לראשינו באנו באש ובמים ותוציאנו
לרויה : הרכבת
אנוש אנחנו טרם הגלות לא היית ממשלת עלינו אלא ממשלתך
לבד ואתה הרכבת והשלטת אומות העולם לראשינו על דרך בעלונו אדוני זולתך והרכבת דרך משל כמו
והרכבתי על במותי ארץ באנו באש ובמים הצרה נמשלת לאש ולמים כי האש שורף ומכלה והמים שוטפים
שוטפי׳ ומכלים ואנחנו באנו בהם בגלותינו לא כלינו ותוציאנו לרויה הוצאתנו מהם לארץ רויה שהיינו
רווים ודשנים בה ונקמיצא למר לרויה מורה על הידיעה והוא ארץ ישראל שהיא ארץ ברכה וארץ רויה
אבוא ביתך בעולות אשלם לך נדרי : אבוא
דבר בלשון יחיד על לשון אנשי הגלות בדרך
כלל אמר אז יאמרו לבא בבית המקדש בעולות בשלם הנדרים שנדרו בגלות כאשר יוציאם האל יתעלה
מצרת הגלות : אשר פצו שפתי ודבר פי בצר לי : אשר
פצו שמדבר להם האויב נודרים נודרים אם יוציאם
האל יתע׳ מצרת הגלות : עלות מחים אעלה לך עם קטרת אילים אעשה בקר
עם עתודים סלה :
עולת מחים תואר מן מוח כלומר כבשים בעלי מוח ושומן קטו׳
אילים הקטורת חלבי אילים אעשה כמו ויסהר לעשות אותו : לכו שמעו ואספרה כל
יראי אלהים אשר עשה לנפשי : לכו שמעו
כל אחד יאמר לחבירו יריאי
אלהים לכו שמעו לכו ענין זירוז כמו לכו ונחשבהו לכה נא אנסכה אמר כל יריאי אלהי׳ שמעו ואספר
את אשר עשה לנפשי : אליו פי קראתי ורומם תחת לשוני : אליו פי
קראתי בפי קראתי אליו והוא רומם תחת
לשוני כלומר שרוממתי אותו בלשוני ורומם פועל שלא נזכר פועלו מנחי העין והתח לשוני כמו בלשו׳
וכן תחת לשוני עמל ואון ולפי שהלשון כעוזרת בדיבורה ממשל לה ומתחת לה כי אותיות ג׳יכק נא
נאמרות עם החיך לפיכך כינוי הדיבור על הלשון כי המחשבה נסתרת מן הנגלה בלשון ויהיה רומם מפ
מפעלי הכפל מבניין הרומה למרובע אמר בפיו קרא אליו ולבו כמו כן רומם אותו :
און אם ראיתי בלבי לא ישמע אדני : און אם כלומר אפי׳ אם ראיתי
און בלבי לעשותו אעפי׳ שהוא
נגד האל כאילו הוצאתיו בשפתי לא שמע׳ אותו כלומר לא חשבו לי לעון שהמחשבה רעה אין הקבה
מצרפה למעשה אלא אם כן באמונת האל : אכן שמע אלהים הקשיב בקול
תפלתי : אכן אבל באמת שמע אלהים
והקשיבה קול תפילתי : ברוך אלהים אשר לא הסיר תפלתי וחסדו מ
מאתי · ברוך אלהים :
לא הסיר תפילתי לא דחה אותה אלא קבלה ברצון ולא הסיר חסדו מאתי :
למנצח בנגינות מזמור שיר : למנצח גם זה המזמור נאמר על קיבוץ גלות ירושלים

אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה : אלהים · שיתן לנו חנו ויברכנו
את שיגאלינו ויוסף
כל היום בטובתינו כי הברכה תוספת טובה : יאר פניו אתנו סלה :יאר
שישלחנו בכל מעשינו : לדעת בארץ דרכך בכל גוים
ישועתך · לדעת :אז ידעו בארץ דרכי האל ית׳ כמו ש
שכתוב כי מלאה הארץ דעה את יי כשיודע בכל גוים ישועתך : יודוך
עמים אלהים יודוך עמים כלם : יודוך עמים ואז יודוך עמים :
ישמחו וירננו לאמים כי תשפוט
עמים מישור ולאמים בארץ תנחם סלה :
ישמחו : כי תשפוט עמים העמים שיבאו עם
גוג ומגוג תשפטם במישור ואז ישמחו שאר העמים ולאמים בארץ תנחם הגוים שנתיתם ב
בארץ לשופטם שם כמו שאמר והבאתיך אל הרי ישראל : יודוך עמים אלהים יודוך
עמים כלם : יודוך ואז כשתשפוט העמים שיבאו עם
גוג יודוך שאר העמים יודו לך כי לך העוז והגבורה ואתה אדון הכל ו
וכולם יודוך גם הנמלטים ממלחמת גוג ומגוג כמו שנ׳ בהם ושמתי בהם אות : ארץ נתנה יבולה
יברכנו אלהים אלהינו · ארץ נתנה יבולה
ואז תתן הארץ יבולה מפני הטובות
כשירדו הגשמים והארץ לא תתן יבולה אך בזמן הגאולה יכלו הרשעים והנשארים יהיו בלי עון לפיכך
תתן הארץ יבולה בכל עת : יברכנו אלהים וייראו אותו כל אפסי ארץ :
ואז בראות הגוים כי אלהים עמנו כי בטחו בו
ייראו אותו כל אפסי ארץ : למנצח לדוד מזמור שיר : יקום אלהים יפוצו
אויביו וינוסו משנאיו מפניו :
למנצח זה המזמור נאמר על חיל סנחריב שבא לירושל׳
בימי חזקיהו ואמר יקום אלהים קומה יי ויפוצו אויביך והקימה היא הראות גבורתו וטעם יקום יתכן דרך
תפילה או דרך נבואה אמר כי כן יהיה שיקום אלהים אז ויפוצו אויביו וכן היה שיצא מלאך יי והכה
בהם מאה ושמונים וחמשה אלף : כהנדף עשן תנדף כהמס דונג מפני אש יאבדו
רשעים מפני אלהים :
כהנדוף עשן מקור מבניין נפעל ומשפטו כהנדף בקמץ הה׳
הנון ולפי דעתי שהוא שם הפועל מבניין הפעיל והוא שלם וכן תנדוף שלם ובמשקלו בהתוך כסף בהם
בחסרון הנון ואם זה בחולם וזה בשורק שניהם שוים ופירוש כהנדוף כהנדוף הרוח העשן כן תנדוף ת
אתה האויבים או כהמס דונג מפני אש כן יאבדו רשעים מפני אלהים והדונג הוא השעוה
וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלהים וישישו בשמחה : וצדיקים ישמחו
ויעלצו חזקיהו וישראל וישישו ב
בשמחה הכפל לרוב השמחה וכן אמר ישעיהו השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ושמחת לבב כהולך בחלי׳
וגו׳ ואם היה בליל הפסח כמו שאמרו רבותינו ז״ל ועשו כמו הפסוק הזה יה״ת פירושו וישישו בשמחה ע
עם שמחת החג כלומר ישישו בגאולה זו עם הזכרת גאולת מצרים :
שירו לאלהים זמרו שמו סלו לרוכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו :
שירו לאלהים סולו רוממו כמו סלסליה ותרוממך וכן כל לשון סלל הוא לשון הגבהה ורוממות
לרוכב בערבות כמו רוכב שמים כמו שהרוכב מהלך הבהמה כך האל יתברך מסבב הגלגל וערבות יקרא

בגלגל העליון המקיף בכל ומניע כל גלגלים בתנועתו ביה שמו סולו אתו ביה שהוא שמו והוא מורה
עליו שהוא בורא העולם וסבת היותו ועלזו לפניו בבית המקדש : **אבי יתומים ודיין**
אלמנות אלהים במעון קדשו : **אבי**
לפי שזכר רוכב בערבות שהוא גבוה מעל גבוה אמר הוא גבוה וסומך החלושים והשפלים והם
היתומים והאלמנות שאין להם כח להנצל מעושקיהם והוא אביהם ודן את דינם וכן אמר כי רם ײ
ושפל יראה **אלהים** במעון קדשו אעפי׳ שהוא במעון קדשו בשמים הוא עם השפלים בארץ וכן אמ׳
מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח וכן ישראל שבא עליהם מלך אשור שאמר עליו המלך הגדול
עם מלכים גדולים וישראל היו כנגדם מועטים ושפלים עד שאמר רב שקה ואתנה לך אלפי׳ סוסים אם ת
תוכל לתת לך רוכבים עליהם ולא היה בם כח לעמוד כנגדם אם לא כי האל יתב׳ עזרם :
אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות
:
אלהים מושי׳ יחידים ביתה אותם שהם יחידים איש ואשתו ולא ילדו מושיב אותם ביתה שהוא כלל
בנים כמו ויעש להם בתים אעפי׳ שיש לנו בן פי׳ אחר כי פי׳ לפי דעתי ויסתירם ײ וירמיהו וכן אמר
מושיב עקרת הבית אם הבנים שמחה וכן ישראל שהיו כיחידים הושיעם מהאויב וברכם והפרם והרבם
מוציא אסירים בכושרות אותם שהיו אסורים בשלשלאות של ברזל הוא מוציא אותם כמו אותם השב
השבויים שהיו במחנה אשור מכוש ומשיבים כמו שאמר ישעיהו עליהם בזיקים יעברו וגם מבני יהודה
שאמר על כל ערי יהודה הבצורות ויתפשי׳ וכושרות הם הכבלים השלשלאות והכה בענין קשורים כי ה
הכה והקוה הם ממובא אחד וכן מי תיכן את רוח ײ בכה תיקן משלים בקוה והענין אחד אך סוררים
ישכנו צחיחה האסירים יצאו לרוח והגלה והסוררים שהוא מלך אשור ותילותיו שכנו במקום צמא כל
כלומר כאילו מתו בצרת צמא כי מתו בלא חרב ובלא מכה • **אלהים בצאתך לפני**
עמך בצעדך בישימון סלה : **אלהים**
בצאתך לפני עמך כמו הלא ײ יצא לפניך כי פ
כשהיו מנצחים האויבים כאילו ײ יוצא לפניהם לנצח המלחמה גם ארון בבית ײ נוסע לפניהם והזכיר כשר
המלחמו׳ בלכתם במדבר סיחו׳ מלך האמורי ועוג מלך הבשו׳ ורעש הארץ וההרי׳ הוא מושל על פחד המלכי׳
והגוים שרגזו וחלו מפניהם כלומר כמו שהלך לפניהם אז ולחם מלחמותיהם כן תעשה אתה בצעדך בי׳
בישימון במדבר שהו׳ מקום שממה וכן כתוב ונסע מחורב ונלך אל כל המדבר הגדול והנורא ההוא אשר
ראיתם דרך הר האמורי וגומר ואומר באתם עד הר האמורי וגו ואומר עלה רש כאשר דבר ײ וגו׳ :
ארץ רעשה אף שמים נטפו מפני אלהים זה סיני מפני אלהי ישראל :

ארץ רעשה כמו שפי׳ שפחדו ורגזו עם הארץ אף שמים נטפו מפני אלהים דרך משל שחשכו
השמים על האויבים ויום המטר הוא חושך ענן וכן אמר בשירת דוד חשכת. מים עבי שחקים.
דרך משל על הצרות הבאות על האויבים זה סיני וכמו שזה סיני רעש מפני אלהים אלהי ישראל כן רעש
רעשה הארץ כלומר העמים וההר הזה רעש ביום מתן תורה כמו שכתוב ויחרד כל ההר מאוד ויש מפר׳
מפרשים זה הפסוק כולו על מתן תורה וזה סיני פי׳ ארץ רעשה גם שמים נטפו גם כן כמשמעו שהיה מט
מטר מעט ביום מתן תורה : **גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה**
אתה כוננתה : **גשם נדבות :**
לפי שזכר שסיני נטפו שהוא רמז לצרות הבאות על הא
האויבי׳ אמר בהפך זה גשם נדבות תניף אלהים כלו׳ על האויבים תניף נטפי׳ זעם ואף ועל ישראל תניף ה
גשם נדבות נחלתך תניף על ישראל שהם נחלתך כמו שכתוב והם עמך ונחלתך ונלאה אתה כוננתה פי׳
ואם נלאה וכן ונתן לשם ײ להם עבר ואם נתן כלומר ואם נלאה נחלתך ביד אויב שכבר תפש כל ערי יה

יהודה תכונן אותה שלא תשתנה מכל ולא תתן ירושלים בידו: חיתך ישבו בה תכין בטובתך
לעני אלהים : חיתך : ישבו בה עדתך וכן חית
פלשתים חית קנה פירושו עדה בה בירושלים תכין בטובתך ישר׳ שנשברו עני ודל כי כל עשור׳ השבט׳
בן גלו ויהודה ובנימין רבים מהם נשבו מהעיים כי כבש מלך אשור ואתה תכונם בטובתך :
יהוה יתן אמר המבשרות צבא רב : מלכי צבאות ידודון ידודון ונות בית
תחלק שלל : אם תשכבון בין שפתים כנפי יונה נחפה בכסף
ואברותיה בירקרק
חרוץ : אם תשכבנה גם מדברי הכשים או דברי המשורר כנגד ישראל
והוא הכשות ושפתים הם הכירים נקראו כן לפי ששופתים עליהם קדירות אמר אם תשכבו
במקום שפל כמו זה ושתור וקודר כלומר אם הלכתם קודרים עד עתה מפני עקת אויב עוד תהיו לבנים כ
ככנפי יונה שתרמה סאילו נת עה ככסף כך תהיה יפה ולבנה גם רמז בפסוק הזה על הכס׳ ועל הזהב שלקחו
במחנה אסור ומלת בכסף סגול באתנח ואברותיה בירקרק חרוץ וכן ותרוץ בט״ט תוכות ירפד חרוץ ע
עלי ט״ט והזהב המשובח הוא ירוק ואמר התואר במקום המתואר ומשפטו בהפך וכמוהו עב טיט כל ע
עמים רבים : בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון : בפרש שדי
מלכים בה ענין שיטות
כמו פירשתי ידי עליך ובפרש כפים רוצה לומר שהכה בהם האל והנה כולם פגרים מתים שטותים על
הארץ מלכים ושרים כמו שכתוב ויכחד כל גיבור חייל שר ונגיד במחנה מלך אשור ויש מפרשים בפר׳
בשכר כמו תפרש בערה וזכר שם שדי שפירושו גובר ומכנת שגבר על מחנה גדול כזה שדבר עלי בגא
בגאוה וטעם בה בירושלים תשלג בצלמון או בפרש שדי המלכים תתלבן בשלג הערה שהיתה בחשך הש׳
תשלג פועל עומד ואפשר שהוא פועל יוצא והתיו כנגד האל בצלמון בחושך כמו צלמות :
הר אלהים הר בשן הר גבנונים הר בשן : הר אלהים הר בשן יש
הרים משובחים הר אלהים והוא הר סיני אעפ׳
שהוא במדבר ומקום חורב וציה והוא הר שפל והוא הר משובח כי שכן עליו הכבוד הר בשן בעבור כי
הבשן הוא מקום דשן ושמן ומקום מרעה כמו שאמר על דרך משל על הרשעות והשמנות פרות הבשן
ונאמר אדירי בשן כתרגומו הרים גבנונים הרים הגבוהים נקרא ההר הגבוה גם כן לפי גבהותו יש לו גב
גבנות באמצעיתו ובו תראה גבהותו והרים הגבוהים הם גם כן משובחים לגבהותם ואמר יותר עם רבים
שאמר הר ואמר גבנונות רוצה לומר כל הר והר שיש לו גבהות משתנה כל אתר ואתר לפי מה שהוא ו
וכן יתיר עים רבים וקבל היהודים ונכריים ככפור יבטת והדומים להם ואמר עוד הר הבשן לרוב טבתו
שהוא דשן ושמן וכולם אינם משבחים כמו הר הבית לפיכך אמר למה תרצדון הרים
גבנונים ההר חמד אלהים לשבתו אף יהוה ישכון לנצח:
למה תרצדון יש מפ
מפרשין תרצדון כמו תרקדון כלומר מה תשבחו עצמכם אין אתם נחשבין לכלום כנגד ההר שאמר א
אלהים לשבתו והוא הר הבית ורבי היי זל פי׳ תרצדון לשון עוון ותחלה ודימהו בלשון ערבי בזה הענין
ופירושו למה אתם מציינים ומיחלים לכבוד אין הכבוד כי בהר אלהים אשר אמר לשבתו והוא הר הבית
שבו בית המקדש ובעבורו כבוד ירושלים כי בו יראה הכבוד תמיד ועזרתו ותמונתו כי הנה כל ארץ של
שלטה בהם יד האויב ועל ירושלים אומר לא יורה שם חץ ולא יקדמנה מגן ולא ישפוך עליה סוללה ואמ׳
וגנותי על עיר הזאת להושיעה ואמר אף יי׳ ישכון לנצח לפי שבהר סיני לא ישכון לנצח :
רכב אלהים רבותים אלפי שנאן יהוה בם סיני בקדש : רכב אלהים
רבותים יל״ד רכב אלהים שהי׳ ר

רבבות לעזרת ישראל על דרך שאמר הכתוב יי׳ גבור דרך ואמר רכב אש וסוסי אש סביבות אלישע אלפי
שנאן אלפי מן המלאכים הנקראים שנאנים ויש מפרשין שנאן כמו שנין כלומר אלפים שנים יי׳ בם
בא יי׳ עמהם כמו שבא סיני בקדש ובית בם רפה שלא כמשפט אהוי הסמך לבגר כפת ויבא אותיות א
אהוי במפיק וכן ונטה עליה קו תוהו וקול הסוך שלו בה

עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם ואף סוררים לשכן יה אלהים

עלית למרום ועד עתה שכינת הישועה ולכיה ארץ ישראל וגלו העם אשר בה כאילו אתה עלית למ
למרום ושבית שבים כי אתה בהעלותך שמירתך מעליהם ובא האויב וגבר האויב לקחת מתנות בארם ה
המתנות שנתת בארם להשרות שכינתך ביניהם ולשמרם מכל רע ולקחת אותם המתנות עד שגם סוררים
והם מלך אשור ואשר עמו חשבו לשכון במקום הקדוש במקום אלהים והיא ירושלים שהוא משכן אלהי

ברוך יהוה יום יום יעמס לנו האל ישעתנו סלה : ברוך יי׳ יום יום יעמ

יעמוס לנו ישא לנו ברכותיו האל שהוא ישועתנו שהושיענו מחיל רב ועניין יעמוס פירושו ישא וי
וכן ויעמוס איש על חמורו כמו וישא על דרך לא חסור אחד מהם לא נשאתי וחסר ברכותיו או טובותיו
ויתפרש החסרון לפי הענין ורבים כמוהו או פירושו יעמוס לנו ישועתינו שזכר אחר כן ופירושו האל
יעמוס לנו ישועתינו ויום יום ברוך הוא :

האל לנו אל למושעות וליהוה אדני למות תוצאות : האל

לנו לנו הוא למושעות ולאויבינו יש לנו להמיתם תוצאות וזהו למות תוצאות כלומר
יש לנו תוצאות רבות להוציא משפטי המיתה בענינים רבים להמית אויביו ולכלותם כמו שטבע המצריים
בים סוף ונעשה מכות ואבני ברד על מלכי כנען או מהומתו בין האויבים להכות איש את אחיו כמו שנ׳א
שאמר בפלשתים חרב איש את רעהו מהומה גדולה מאד וכן מכת הטחורים והעכברים בפלשתים וכמו
אלה רבים אחרים :

אך אלהים ימחץ ראש איביו קדקד שער מתהלך באשמיו : אך אלהים

אלהים אלהים לבדו הוא שיעשה זה כי מי יעשה כמעשיו כי
בלילה ברגע אחד הכה מאה ושמונים אלף אלהים לבדו שיעשה זה שימחץ ראש אויביו בלא חרב וב
ובלא חני קדקד שער הקדקד הוא שמחלק את השער לפיכך אמר קדקד שער שער כי בקדקד הראש יחלק
שער הראש חציו לימין וחציו לשמאל ולפי שהקדקד מקבוע הראש יאמר לגזרות הירודות על הארם ה
הרעות או הטובות קדקד כמו ולקדקד נזיר אחיו הברכות והרעות ועל קדקדו חמסו ירד מתהלך בעצמיו
ימחץ קדקד מי שהוא מתהלך באשמיו וברשעו ולא ישוב בו :

אמר יהוה מבשן אשיב אשיב ממצולות ים : אמר יי׳ :

האויבים אשיב אותם מארץ ישראל שהשיבותי ממצרים ממצולות ים
כלומר שלא שבו למצרים אלא טבעו בים כך מתנה מלך אשור והנה כולם פגרים מתים וזכר בשון שהוא
בארץ הגלעד כי שם הייתה תחילת מלך אשור בישראל כי פול מלך אשור לקח כל הארץ היא וסוף מלח
מלחמותיו היה זה שבאו לירושלים ושם מתו כולם :

למען תמחץ רגלך בדם לשון כלביך מאויבים מנהו : למען

תמחץ רגלך הארם כמו הפוך האמץ מן חמוץ בגדים
מפי ארום בדם לשון כלביך מאויבים מנהו ופי׳ הפסוק כן הוא למען תמחץ רגלך ותמחץ לשון כלביך
המלקקים דם האויבים כלומר כי הפגרים המתים יהיו אוכלים אותם הכלבים ותארך לשון הכלבים מן הדם ו
והארם גם כן רגל ההולך עליהם וכה רגלך וכה כלביך כנגד ישראל ואיפשר לפרש הסה כנגד השם והלא
ידך משל על דרך תמוך בגדים מבוצרה ויז נצחם על בגדי וכל מלבושי אגאלפי ומלת בדם סמוכה למלה

למלך שאויביו תירחק ממנו לא ללשון כלביך הקרוב וכמוהו רבים כמו וירא אשה רוחצת על הגג כמו ו
וירא מעל הגג אשה רוחצת וכן הרומים לו כמו שכתבנו בספר מכלול לפיכך ברס קמוץ לפי שאינו סמוך
ללשון כלביך אלא למלה מאויביו ומפני ש׳ מאויביו אין לו משפט הסמיכות להיות בפתח ושלש מנהו ת
תוספת ביאור כי כבר אמר מאויביו ואמר עוד מנהו והוא יתיר דרך כלל או יהיה פירושו מנהו ממלך אש
אשור והוא הנכון כי אעפ״י שלא מת במחנה אשור כאשר שב לארצו בבושת פנים הכהו בנ״ו בחרב :

ראו הליכותיך אלהים הליכות אלי מלכי בקדש: ראו הליכותיך

ראו ישראל בראותם מגפת האויבים ראו ה
הליכותיך ראו והכירו כי הליכותך היו שהלכת לפניהם והכית אויביהם ואותם הליכות ה״ו הליכות אלי ש
שהוא מלכי בקדש כלומר הוא מלך בשמים שהוא מקום הקדש ושלח מלאכיו לעזרת ישראל כמו שכתוב
ויצא מלאך ה׳ ויך במחנה אשור : קדמו שרים אחר נגנים בתוך עלמות

תופפות : קדמו

המשוררים שהיו בישראל כמו הם לשורר בפה ואחריהם הנוגנים בכלי ובתוכם העלמות תופפות או השרי
והנוגנים בתוך עלמות תופפות ופי׳ תופפות מכות בתוף אשר בידם כי דרך הנשים בתוף כמו שכתוב ותקח
מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה אחר נוגנים כמו ואחר וכן שמש והירח והדומים לו ושלש הרפ
תפפים תואר בשקל נחלות שומטות : במקהלות ברכו אלהים יהוה ממקור

ישראל שם בנימן צעיר רדם שרי יהודה

רגמתם שרי זבולון שרי נפתלי :

במקהלות ברכו אלהי׳ להודיע נפלאותיו לכל
ממקור ישראל ברכו את ה׳ כל אותם שיצאו ממקור ישראל כמה כל זרע יעקב כבדו
שם בנימין ויהודה היו בימי חזקיהו ועל שני השבטים האלה היה מלך אשור ששאר השבטים גלו בימי
הושע בן אלה בשנה התשיעית למולכו בשנה שש לחזקיהו ורבר מלך אשור היה בשנת ארבע לחז
לחזקיהו ומה שאמר שרי זבולון שרי נפתלי כי נשארו מועטים בארץ משור מפוזרים בארץ ישראל מ
מעט כאן ומעט כאן ואף בימי יאשיהו היו שם כמו שאומר בדברי הימים והוא שרי זבולון ושרי נפתלי
כי אותם באו לירושלים לעזור וכן שרי יהודה מכל המקומות שהיו שם באו לירושלים ובנימין גם כן ו
ופי׳ רגמתם קיבוצם כלומר כי בירושלים נתקבצו כולם ואמר בנימין צעיר רודם שהיה צעיר השבטים ו
ופי׳ רודם רודה היה בהם בנימין רודה באויבים ואעפ״י שהיו הם חיל גדול כי אלהים הכה אותם וישראל
בזזו הביזה ומלת רודם בקמץ קטון תחת קמץ גדול וכן המעלם ממי ואמר שם רוצה לומר במקום הברכה ו
והתהלה יהיו כולם השרים והגדולים שבשבטים אלה ויברכו כולם הש׳ במקהלות העם ורבותינו ז״ל דרשו
הפסוק הזה על ישראל כאשר עברו הים ואינם מסדר המזמור : צוה אלהיך עזך עוזה

אלהים זו פעלת לנו מהיכלך על ירושלים לך יובילו

מלכים שי : צוה

אלהים עוזך כנגד ישראל בדרך כלל או כנגד חזקיהו אמר הנס הזה שהיה לך על האויב אלהיך צוה אותו
לפיכך הודו כולכם ואמרו עוזה אלהים זו פעלת העוזה וזאת אתה פעלת לנו לנו אותם ועוזה נכתב בוו עם
הרגש והרומים כתבנו בספר מכלול מהיכלך יש מפרשין המם במקום בית וכן ה׳ מסיני בא כמו ב
בסיני ואין צורך להוציאם ממשמעם ופי׳ מהיכלך כמשמעו כמו נורא אלהים ממקדשיך כלומר מהיכלך
שמים שוכן הכבוד יצא על ירושלים העוז שניצלה מן האויב מה שלא ניצלו שאר ערי יהודה לפיכך יובי׳
מלכים שיכירו כי העוז בא להם לישראל מכבודך השוכן בתוכם לפיכך יובילו לך מלכים מנחה :

גער חית קנה עדת אבירים בעגלי עמים מתרפס ברצי כסף בזר עמים קרבות

יחפצו : גער חית קנה גער שכנן השוחה וכן גערת גוי אבדת רשע גער מקור כמלס·

שכב המלך ופירו כגער חית קנה או יהי גער צווי במקום ת״ו א״חן וכן שים קנך כמו שתשים כלוס או יובילו לך מלכים שי כשתגער בחית קנה ועדת אבירים שבאו בעלי עמים ושתה אותם עד שהנשאר ב נהם בא מתרפס לפניך ברצי כסף ופי׳ מיתוכו כבה בזר עמים קרבו יחפצון כשפזר אותם עמים שהיו ח חפצים למלחמות בזר כמו פיזר וכן ורכוש להם יבזור כמו יפזור והבית והפ׳ והם ממורגא אלה׳ וחית כמו עדת כמו שפרשנו למעלה וקנה הוא הרומח לומר עדת הרמחים שנלחמים ברמחי׳ מתרפס כמו משהטת וכן התרפס ורהב רעך ותגלי׳ עמים הם המלכים והשרים רמה אותם לעגלים כמו סבבוני פרים רבים :

יאתיו חשמנים מני מצרים כוש תריץ ידיו לאלהים : יאתיו חשמנים

הם הסגנים והגדולים כמו שנקרא מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי וכן בני חשמונים כשיבא לפני סנחריב ממלחמת כוש ומצרי׳ בא עם כל השבי׳ ההוא לירושלים וחנה על העיר ובלילה ההוא יצא מלאך יי׳ והכה במחנה אשור ויצאו ישראל ובזזו כל הביזה ההוא ועל זה נאמר נתתי כפרך מצרים כוש ושבא תחתיך וכן נאמר יגיע מצרים וסחר כוש ושבאים אנשי מדה עליך יעברו ולך יהיו וגו׳ ואותה ש שנצלו מן המגפה שבו לדת ישראל שנ׳ אך בך אל ואין עוד אפס אלהים ועליהם נאמר יהיו חמש ערי בארץ מצרים מדברות שפת כנען ונשבעים ליי׳ צבאות וכל הפרשה וכן אמר הנה יואתיו חשמנים מני מצרים ושי יביאו למקדש וכן עדת כוש תריץ ידו במנחה לאלהים ואמר תריץ על הידים ואעפי׳ שהרגלי׳ הם הרצים לפי שהידים הם המביאים המנחה : ממלכות הארץ שירו לאלהים זמרו יהוה סלה : ממלכות הארץ

כי מכל הארצות היו שם : לרכב בשמי שמי קדם הן יתן בקולו קול עז :

לרוכב בשמי שמי קדם שמי שמי כמו שמי השמים והוא הגלגל העליון המקיף בכל הנקרא ער ערבות כמו שכתבנו ובאורו קדם מפני שהשמים ואישיהם הם עומדים מקדם מיום שנבראו ולא כן א איש הארץ הן יתן בקולו קול עז יתן על האויבים בקולו שהוא קול עז :

תנו עז לאלהים על ישראל גאותו ועזו בשחקים : תנו עז בדברים תנו לו העז כי עוז עשה לכם נקמה באויבים ולא בכחכם ובעוצם ידיכם על ישראל גאותו ועזו בשחקים וו זו היא וו ההשואה כמו מים קרים על נפ נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק כלומר כמו שנראה עוזו בשחקים כמו שנאמר השמים מספרים כבוד אל כן נראת גאותו על ישראל כי כלתם בעבורו באויבים בגאוה ובעז :

נורא אלהים ממקדשיך אל ישראל הוא נתן עוז ותעצמות לעם ברוך אלהים

נורא אלהים ממקדשיך היראה תביא לבני אדם ממקדשך כי שם שוכן הכבוד ומשם יצאו הנפלאות בישראל בשכון כבודו עליהם וביניהם ואתה נורא בעבורם וכתוב ממקדשיך ביוד לשון רבים כי מקדש מטה מכוון כנגד מקדש של מעלה שהוא כסא הכבוד ומפני זה נבחר המקום ההוא או ריבוי לש מקדשיך כי המקדש היה שלשה בתים אולם והיכל ודביר אל ישראל הוא נותן עוז ותעצומות לעם ב בקומץ הלמד מורה על הידיעה כלומר העם הידוע והוא ישראל שהוא עמו ברוך אלהים ועל דבר זה רא ראוי שנודה לו וכאשר ברוך אלהים ויש מפרשין זה המזמור עתידה במלחמת גוג ומגוג והנכון בעיני מה שכתבתי בו : למנצח על שושנים לדוד המזמור הזה נאמר על לשון הגלות והוא מדבר לשון יחיד דרך כלל או כל אחד מבני הגלות מתפ מתפלל ובוכה על צרותיו ואומר · הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש ·

עד נפש עד עת יציאת הנפש כלומר קרוב למיתה

ודימה צרת הגלות למים שהבא בהם עד צואריו שהוא קרוב למות : טבעתי ביון מצולה

ואין מעמד באתי במעמקי מים ושבלת שטפתני : טבעתי ביון מצולה

ירה בתוך ירה לפיכך ואין מעמד פי׳ המצולה הי״א ממעמקי הים ויטבע אדם בהם וכן יטבע ביון אמפי׳ שאין מצולה ומעמד פעול מבנין הפעיל ופירושו ואין אחד מאבריי שהוא מעמד כי גם טבעתי באתי ב במעמקי מים יטבע אדם בהם ולא ישטף ושבולת הנהר אעפי׳ שאינו מעמקים ישטף האדם וכל זה רמז לצרות התוקות : יגעתי בקראי נחר גרוני כלו עיני מיחל לאלהי . יגעתי

כי הטובע צועק לעזרה ואני יגעתי בקראי עד שנחר גרוני ונחרת נפעל שורשו חרר מן ושכן חררים שהוא מקום היובש כלו עיני מיחל לאלהי כי הטובע ישא עיניו למעלה מיחל אם יבא אדם ויושיעהו ו ואני מיחל לאלהי עד שכלו עיני מהביט למעלה וזה רמז לאורך הגלות :

רבו משערות ראשי שנאי חנם עצמו מצמיתי איבי שקר אשר לא גזלתי אז

אשיב : רבו רבו במספר עצמו בכח שקר כמו חנם והוא כולו סגול באתנח אשר לא גזלתי ישימו לי עלילות דברים לאמר גזלתי ומחייבים אותי להשיב כאילו גזלתי כלומר לוקחים ממני בטענות הבל : אלהים אתה ידעת לאולתי ואשמותי ממך לא נכחדו : אלהים

לאולתי בדברים שאני סבל בהם ואשמותי שאני אשם בשגגה לא נכחד ממך דבר ואתה ידעתה שהם מאשמים אותי בחנם :

אל יבשו בי קויך יהוה אלהים צבאות אל יכלמו בי מבקשיך אלהים ישראל :

אל יבשו בי אני קוה בגלות ואעפי׳ שארך ואם תאבד תקותי כל קויך אליך תאבד תקותם ויבושו כי יאמרו אלה היו מקוש באלהיהם בגלותם ואין מושיע שעתה אין לנו להוחי׳ אלא ויבושו על תוחלתם שהוחילו עד עתה אל יכלימוני הלא כפל ענין במלות שונות כמנהג וזכר צבאות כי הוא ארון צבאות מעלה שהם צבאות שמים שהגזירות יוצאות משם בדינונו והוא ארון צבאות ישראל והוא כתכס בגלות והוא יוציאם משם ובקריאה הוא אלהים צבאות והוא כמו אלהי צבאות ויבא בשם בסמיכות כמו אומרי׳ אמהואס כדברי האומר אינו נמתק הוא שם בפני עצמו ולא נסמך אלהים אליו ובכתיבה הוא יוד הא וו הא והוא שם תואר והתואר נסמך אבל שם העצם אינו נסמך כי יש׳ בזה השם שם העצם והוא השם הא באמיתי לו לבדו והנשאל השם במקומות להיותו והוא אשר הנשאל במלאכים במקומו שקראו בשם יי׳ וכן יי׳ שהוא בשלש עשרה מדות האחד שם העצם והשיני שם התואר :

כי עליך נשאתי חרפה כסתה כלמה פני : כי עליך בעבורך אני סובל החרפה בגלות כי אילו הייתי רוצה לצאת מדתך ולשוב לדתם הייתי גדול כאחד מהם :

מוזר הייתי לאחי ונכרי לבני אמי : מוזר שופעל מן זר רוצה לומר כי הם יחשבו אותי זר ואחיהם בני ישמעאל ובני אמי הם בני עשו כי קנאת בי תוך שהם מושלים ואני בתוך : כי קנאת ביתך אכלתני וחרפות חורפיך נפלו עלי : וחרפות חורפיך חורפי הם תוכחיך כי אומרים אין לי תקוה ולא כיבא לעולם מהגלות ואתה אמרת להוציאנו ולג ולגאלינו בקרוב או ברחוק או יהיה פי׳ חורפיך על אמונת הנוצרים שמדברים ירה על האלהות :

ואבכה בצום נפשי ותהי לחרפות לי ואתנה לבושי שק ואהי להם למשל :

ואבכה בצום נפשי כמו תענו את נפשותיכם כלומר אני בוכה ומתענה תמיד ותהי לחרפות לי אתה הוא לי לחרפות שיחרפוני עליך או פירושו שיחרפוני הנכרים על אמונת האמת שאני מחזיק בה ולא אשוב לאמונתם אם כן אתה לי לחרפות ואתנה למשל כי על דבר גרוע יזכרו יהודי :

ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר : ישיחו רשא"ה פי' לשבת בשער או לשתות כי הם שיחתם ללעג וקלון :

ואני תפלתי לך יהוה עת רצון אלהים ברוב חסדך ענני באמת ישעך : ואני הם משיחי בי ומלעיגים לי ואני אין לי אלא תפלתי לך תושיעני מידם ואמר עת רצון כלומר אני תפלתי לך תמיד אולי יהיה באחת העתות עת רצון שתקבל את תפלתי להוציאני מן הגלות ענני באמת ישעך ברוב חסדך ואמתך ענני שתאמת הבטחתך לי והמ המשנה הוא ישעך שתתן לנו והאמת ה"א הישועה והחסר להחיש הישועה לפיכך אמר ברוב כי רב חסד צריך להחיש הגאולה ולא יתנה למעשינו הרעים :

הצילני מטיט ואל אטבעה אנצלה משנאי וממעמקי מים : הצילני מטיט וזאת היא תפלתי ואמר אל אטבעה ואמר למעלה בוץ ואמר אל תשטפני ואל תבלעני ולמעלה טבעתי שטפתני מה שאמר למעלה הוא על דרך היורה הגדולה הקרובה למות עד הקרוב למות יאמרו עליו מת מ כמו שאמר בכבל וימת לבו ולא מת עד עשרה ימים ואמר בירמיהו וימת תחתיו מפני הרעב ומה שאמר עתה אמ' על המיתה הגמורה שלא אהיה בגלות כל ימי עולם משונאי וממעמקי מים וכר המשל והנמשל או וממעמקי וו' וההשואה כמו ושמועה טובה מארץ מרחק כמו שכתבנו למעלה במזמור וכן אמר ואנצ ואנצלה משונאיי כמו אם אנצלה ממעמקים ים פי' השונאים הם כמו מעמקי מים ;

אל תשטפני שבלת מים ואל תבלעני מצולה ואל תאטר עלי באר פיה :

אל תשטפני ואל תאטר עלי כמו אל תסגור וכן איטר יד ימינו ואם יסגור פי הבאר אין לו מוצא מסנו והבאר הוא הגלות : ענני יהוה כי טוב חסדך כרב רחמיך פנה אלי : ענני יהוה כי טוב חסדך פנה אלי לא במעשיי : ואל תסתר פניך מעבדך כי צר לי מהר ענני : ואל תסתר כמו שאמר פנה אלי והוא על דרך משל שמי שאינו חפץ מסתיר פניו ממנו ולפי שיצר לו מאד צריך ל להענני במהרה : קרבה אל נפשי גאלה למען איבי פדני : קרבה אל נפשי קרבה כאילו הוא רחוק ממנה בעודה בגלו גאלה גאל אותה למען אויבי שלא יאמרו כי אין יכולת בידך לפדותנו ; אתה ידעת חרפתי ובשתי וכלמתי נגדך כל צוררי : אתה ידעת וזכר החרפה בשלש לשונות כלומר בכל מיני חרפה נגדך כי אין נסתר ממך ופי' כל צורה שאתה רואה א אותם כנגדך והם חושבים שלא תראה :

חרפה שברה לבי ואנושה ואקוה לנוד ואין ולמנחמים ולא מצאתי : חרפה ואנושה משפטו ואאנושה והאלף פא הפועל נעלמת ואלף איתן והוא מבניין אנושה מבתך שהוא מב בניי' כאב והשורש הוא מקום חולם כמו לא העבורי מזה ישפוטו הם ואקוה לנוד ואין קוויתו שיהיה אתי עם מי שירחם עלי ויבא לסד לי ולנחמני על שברי ואין ואקוה הוו קויתו ועניינו עבר ואמר למנת

למנחמים הלשר פתוחה מורה על הידיעה רל לאותם שהיו נראים לי כאוהבים :
ויתנו בברותי ראש ולצמאי ישקוני חומץ : ויתנו בברותי במאכלי מן
הבראי הבריאה
רל אפי׳ בעת הגלות שארינה לשמוח ולהנות הם ממרים לי בריבם עמדי כמו מי שיהיה רעב וירינה לאכול
ויתנו ראש ולענה במאכלו או כמי שהוא צמא וישקוהו חומץ שנמצא בעור שיקוה לה את נהנה הוא מ
מנר : יהי שולחנם לפניהם לפח ולשלומים למוקש . יהי שולחנם
כנגד ברותי ולשלומים למוקש ומה שיקוו הם לשלום יהי להם למוקש : תחשכנה עיניהם
מראות ומתניהם תמיד המעד : תחשכנה עיניהם
המעד ענין שבנין ה
הפעיל ולא בפתח הפסק וכן כפך מעלי הרחק כאשר לא יראו ימעדו רגליהם ויפלו רוצה לומר שיפלו
ממעלתם ומגאותם וזכר המעדה במתנים כי עיקר היות כח האדם בקומה ובכח הוא המתני׳ וכן אמר מחץ
מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומון ואמר חגרה בעוז מתניה ונאמר חזק מתנים אמץ כח׳ :
שפך עליהם זעמך וחרון אפך ישיגם : שפך עליהם זעמך
ישיגם שלא יוכלו להמלט מזעמך ומחרון אפך : תהי טירתם נשמה באהליהם אל יהי
יושב : תהי טירתם
ארמנותם כי אתה רוצה לומר כי אתה עשיתה כל זה הרע שהם עושים
כי אם היית אתה חפץ כי לא היה כח להרע לי אלא מה שהכיתה אותם רדפו הם ואל מכאוב חלליך כמו ו
ועל מכאוב כמו על ההרים לא אכל ופירושו להכאיב חלליך יספרו זה לזה על דרך אלהים עזבו רדפו וכו
ותפשוהו אומרים זה לזה חלליהם הם נכה אותם וחלל הכה אינו רוצה לומר שמת לגמרי שלא יכאיב
אדם למת אלא קרוב למיתה וכן ויאנק חלל : תנה עון על עונם ואל יבאו בצדקתך :
תנה עון על עונם
פירושו עונש עון וכן כי לא שלם עון האמורי עד הנה גדול עוני מנשוא רל תנה להם עונש על עונש
שעוו בכו ואל יבואו בצדקתך בצדקה שאתה עושה עם ישראל ובטובה שאני עתיד לעשות אבל יבואו
הם באותה צדקה על דרך שאמר הנביא וכל יראה גאות ה׳ או פירושו לאחר מיתה לעולם הבא והפסוק
הבא אחריו מפרש זה : ימחו מספר החיים ועם צדיקים אל יכתבו :
ימחו מספר החיים הפסוק כפול בעניין במלות שונות וימחו רל שלא יכתבו וספר החיים הוא
חיי העולם הבא : ואני עני וכואב ישועתך אלהים תשגבני : ואני עני וכואב
להם לא תתן ישועתך אבל לי תתן שאני עני וכואב בגלות ישועתך תשגבני מהשפלות שאני בו :
אהללה שם אלהים בשיר ואגדלנו בתודה : אהללה שם אלהים בשיר
כשתוציאני מן הגלות בתודה שאודה חסדו ואקריב לפניו תודה קרבן : ותיטב ליהוה משור
פר מקרין מפריס : ותיטב
התהילה שאהללנו בשיר תיטב לו משור פר או טעם ותיטב על התודה שזכר ויהיה פירושו תודת הפה ופי׳
ופירוש משור פר משור ומפר וכם משור במקום שנים עומדת והשור הוא הגדול והפר קטן ממנו ופי׳
ופירושו מקרין ומפריס טעמו על הפר שהוא בעל קרנים ופרסותיו חזקות כי קודם שיהיו לו קרנים פרס
פרסותיו רכות ואמר זה לפי שפחות מזה לא יכשר לקרבן ופר הנזכר לקרבן בתורה הוא בן שלש שנים

והבהמות מפשוטי שהקריבו אדם הראשון ואמרו שור שהקריב אדם הראשון קרנותיו קודמין לפרסותיו שנאמר מקרין ומפריס ואמרו שור קרן אחת הייתה לו במצחו מקרן כתיב בלא יוד :

ראו ענוים ישמחו דורשי אלהים ויחי לבבכם : ראו ענוים ראו ענוים

הישועה וישמחו

לה כי הענוים הם שיראו הישועה כי אותם שלא ישובו אל יי׳ בעת הגאולה יכלו ויאבדו כמו שאומר והבאתי את השלישית באש וגו׳ ואמר שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב וגו׳ דורשי אלהים הם הענוים והוא כפל דבר במלות שונות הם יראו ויחי לבבכם ואמר לבבכם כמו ישמחו שאמר כי הרוא׳ ו המחשב לבו כמו מת כמו שאמר לבי חלל בקרבי וכן ישראל בגלות ובבא הישועה יחי הלב כמו שנאמר ותחי רוח יעקב אביהם : כי שמע אל אביונים יהוה ואת אסיריו לא בזה :

כי שומע אביונים הם בני הגלות והם אסיריו אשר שהם אסירי הגוים כי כאשר ירצה הוא לא יביאו אסיריהם ויאמרו או הגוים כי יי׳ שומע אל אביונים ולא בזה אותם בגלותם כאשר היו הגוים אומ׳ אומרים : יהללוהו שמים וארץ ימים וכל רמש בם : יהללוהו שמים וארץ

על דרך משל שתרבה השמחה והתהלה בעולם כמו שאמר גם כן במקום אחר ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים יי׳ מלך ואמר גם כן במקום אחר ירעם הים ומלואו יעלוז ה השדה וכל אשר בו וכן אמר הנה ימים וכל רמש בם : כי אלהים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה וישבו שם וירשוה : כי אלהים יושיע ציון

כי בהיותם ברשות הגוים היא כאדם גולה ואסיר וזכר ציון וערי יהודה כי הם העיקר והוא הדין לשאר ערי ישראל או סמך הכל אל יהודה לפי שהמלך משבט יהודה וישבו שם וירשוה אסיריו שזכר וירשו׳ בעירי מגזרת ופועל יורש כמו כי חסך בבא יעקב וכינוי וירשוה על ציון או אל ערי יהודה שזכר על כל אחת מהן או על ארץ ישראל בלה אע״פ שלא זכרה הנה זכר ציון שהוא ראש הממלכה : וזרע עבדיו ינחלוה ואהבי שמו ישכנו בה : וזרע עבדיו

כלומר הם ובניהם ינחלוה :

למנצח לדוד להזכיר : המזמור הזה חברו דוד בערב שהיה בורח מפני ש שאול מפני אבשלום והוא הנכון בעבור המזמור

הבא אחריו שיוכיח כי בבורחו מפני אבשלום חברו כמו שנפרש :

אלהים להצילני יהוה לעזרתי חושה : אלהים להצילני ומהר להצילני

ותחי׳ הפסוק ש

שהוא כפל ענין יוכיח חסרונו או יהיה פירושו בלא חסרון ויהיה טעם חושה לשלת להצילני ולמלה לע לעזרתי וכמו שכפל הענין כפל הקריאה ואמר אלהים ואמר יי׳ :

יבשו ויחפרו מבקשי נפשי יסגו אחור ויכלמו חפצי רעתי : יבושו ויחפרו

כפל ענין במלות שונות לחזק הענין כמנהג יסוגו אחור ישובו אחור ממחשבתם שחשבו להרע לי וב וכשאתה לא תעלה מחשבתם יבושו ויכלמו : ישובו על עקב בשתם האמרים האח האח :

ישובו על עקב בשתם

ישובו אחור בשכר בשתם שעשו לי הם יבושו ויכלמו בשובם אחר שכר הבושת שעשו לי סוף בסוף עקב ענין שכר כמו והיה עקב תשמעון האח האח שהיו אומרים בבורחי שמחה שמחה :

ישישו וישמחו בך כל מבקשיך ויאמרו תמיד יגדל אלהים אהבי ישועתך :

ישישו וישמחו הם יבושו וכל מבקשיך ואוהבי ישועתך שתושיעני ישישו ויאמרו תמיד יגדל יי אלהים כמו גדול אלהים שמראה גדולתו לאוהביו ומושיעם מיד רבים מהם :

ואני עני ואביון אלהים חושה לי עזרי ומפלטי אתה יהוה אל תאחר :

ואני עני ואביון קרא עצמו כן לפי שהרחיקו בנו מן המלוכה .

בך יהוה חסיתי אל אבושה לעולם בצדקתך תצילני ותפלטני הטה אלי אזנך והושיעני :

בך יהוה חסיתי המזמור הזה אמרו סמוך למזמור אשר לפניו לפיכך לא אמר בו פתיחה למנצח ומזמור ואמר זה המזמור בבורחו מפני אבשלו' בנו והענין מה שאמר אל תשליכני לעת זקנה ובבורחו מפני שאול לא היה זקן אלא בן שלשים ואמר בך יי חסיתי וכיון שחסיתי בך ידעתי כי לא אבוש לעולם בצדקתך לא בצדקתי כי ידע דוד כי זה היה עונש עון אוריה כמו שאמר הנביא הנני מקים רעה מתוך ביתך .

היה לי לצור מעון לבוא תמיד צוית להושיעני כי סלעי ומצודתי אתה :

היה לי לצור מעון לפי שברח ממעונו בירושלים מפני אבשלום בקש מהאל שיהיה לו צור מעון להשגב בו מפני בנו צויתה להושיעני כמו אתה עבר במקום עתיד או פי' צויתה פעמים רבות לה להושיעני כן תושיעני עתה והמצוה הי"א למלאכים כמו שכתוב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך

אלהי פלטני מיד רשע מכף מעול וחומץ :

אלהי פלטני אמר רשע על אבשלום מעול וחומץ על אחיתופל וחומץ מגזרי' או בכסף וכן השכירים מן ושיבתה :

כי אתה תקותי יהוה אלהים מבטחי מנעורי :

כי אתה מנעורי כלומר מנעורי הכרתי וידעתי כי אתה האל וסמכתי מבטחי בך תקותי :

עליך נסמכתי מבטן ממעי אמי אתה גוזי בך תהלתי תמיד :

עליך נסמכתי מבטן ואעפ"י שלא הרגשתי בצאתי מן הבטן עליך נסמכתי כי אתה הסכן מזוני ממעי אמי אתה גוזי מוציאי כמו ויגז שלוים מן הים והוא הואר מכמי העין גוז בשקל טוב בך תהלתי תמיד שאני מהלל בך תמיד על הטובות שעשית עמי :

כמופת הייתי לרבים ואתה מחסי עוז

כמופת הייתי לרבים כי רבים יוסרו כי בראותם כי הענשתי על העון ואני מופת להם כי הענישו על העון ואתה מחסי עוז כי אעפ"י שאני בורח בעונש עוני אתה מחסי עוז שתשיבני למלכותי והחכם ר' אברה' בע' פירש הטעם בעבור שנסמכתי אליך ואתה לא סמכתני הייתי כמופת לרבים שלא היו מאמינים בך :

ימלא פי תהלתך כל היום תפארתך :

ימלא פי תהלתך כשתצילני אהללך בכל פי ואזכיר כל היום תפארתך שאני מתפאר שתושיעני אל תשליכני עתי' כשאני זקן וכלה כחי אל תשליכני ואל תעזבני היה עזרי כחי ומשעני :

כי אמרו אויבי לי ושמרי נפשי נועצו יחדיו :

כי אמרו לי בעבורי ובפסוק האחר מפרש מה אמרו ומה נועצו יחדיו ופי' ושומרי נפשי שהיו אוהבי ושומרי נפשי מתחלה ועתה נועצו עלי יחדיו ויש לפרש שומרי נפשי אויבים שהם שומרי נפשי לרעה וכמוהו אם תשמרי ושמרתני להרע לי בכל או פי' שומרי נפשי שלא תנצל מידם וכמוהו לשומרו ולהמיתו בבקר .

לאמר אלהים עזבו רדפו ותפשוהו כי אין מציל :

לאמר אלהים עזבו

כלומר עד הנה עזרו והיה מצליח במלחמותיו אבל עתה נראה כי עזבו כי אפי׳ בנו רודפו אחריו להמיתו ו
ואין מציל כי אלהים שהיה מצילו עד עתה עזבו רדפו ותפשוהו כל אחד היה אומר לחבירו רדפוהו ות
תפשוהו כמו שאמר נועצו יחדיו : אלהים אל תרחק ממני אלהי לעזרתי חושה :
אלהים
אל תרחק ממני כמו שהם חושבים שרחקתה ממני הראה להם שלא רחקתה ממני :
יבשו יכלמו שטני נפשי יעטו חרפה וכלמה מבקשי רעתי : יבושו יכלו
שטיבשו יבישו : ואני תמיד איחל והוספתי על כל תהלתך : ואני תמיד
אעפי׳ שאני בצרה אני תמיד איחל שתושיעני והוספתי על כל תהילתך אני מיחל שתוסיף עוד להלל בה
כהושיעך אותי על כל מה שהללתיך בצרות שעברו עלי שהושעתני מהם והוספתי וקראתי מלעיל :
פי יספר צדקתך כל היום תשועתך כי לא ידעתי ספרות : פי יספר צדקתך
כל היום כמו כל הימים וכן אותך קויתי כל היום כלומר בהושיעך אותי פי יספר תהילתך אעפי׳ שיש בו
עלי לספר כל היום תשועתך כי תמיד אתה עושה עמי טובות עד שלא ידעתי להם ספירות והיא שם כמו
שספרים ספורה כשקל בשורה : אבוא בגבורות יהוה אלהים אזכיר צדקתך לבדך :
אבוא בגבורות
כשאבא להלחם עם אשר כנגדי לא אבא בגבורת הגבורים אשר עמי ולא אבטח בגבורתם אלא בגבורות
אבא ואזכיר צדקתך לבדך כי אין לי צדקה אלא ממך : אלהים למדתני מנעורי ועד הנה
אגיד נפלאותיך : אלהים למדתני
שנתת לי לב מבין מנעוריי להכיר כי הכל מאתך
ומנעוריי ועד הנה אגיד בשפתי ובכל זמן נפלאותיך : וגם עד זקנה ושיבה אלהים אל
תעזבני עד אגיד זרועך לדור ודור לכל יבא גבורתך : וגם עד זקנה ושיבה
ושיבה כמו לא עזבתני עד הנה כן לא תעזבני עד זקנה ועד שיבה והשיבה יותר מהזקנה וכן אמר וזקנתי
ושבתי עד אגיד זרועך אם אכנת אויבי בעת הזקנה הכל יאמרו כי זרועך הוא שהושיעה לי לא גבורתי
וכן אני אגיד לדור כלומר לדור שאני בו וכן וכל יבא פי׳ לכל דור שיבאו אחר יגידו הנשארים מהדור
הזה אחרי גבורתך או אני אגיד גבורתך בכל הדורות הבאים בכתבי אותה בספר :
וצדקתך אלהים עד מרום אשר עשית גדולות אלהים מי כמוך : וצדקתך
גדולה וגבוהה עד מרום כמו כי גדול עד שמים חסדיך אשר עשיתה עמי ועם אחרים נפלאות גדולות עד
שיאמרו הכל מי כמוך כמו שאמר משה מי כמוך באלים וכן אמר אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יע
יעשה כמעשיך וכגבורותיך ומלת אלהים קריאה לשם יתברך אתה אלהים יכול ומי כמוך אל ויכול כי כ
כל היכולים תכלה יכולתם לבד מיכולתך שלא תכלה :
אשר הראיתני צרות רבות ורעות תשוב תחייני ומתהומות הארץ תשוב תעלני
אשר הראיתני כתיב בוו וקרי ביוד והכתוב על דוד רבים כל בני הגלות והקרי מדבר על דוד
יחיד מדבר דרך כלל וכן תחייני כתוב בוו וקרי ביוד כי המזמור הזה אעפי׳ שאמרו דוד על עצמו כלל
בו ברוח הקדש דבר בני הגלות כי כמו שהיה הוא גולה ובצרה גדולה ואחר כן יבא לירושלים לדורתו ו
ושב לירושלים שגלה מפני אבשלום כן ישראל שהם גולים בין האומות יבאו מהרה לדורתם וישובו

לירושלים עיר הקדש בב׳ ומזה הפסוק עד סוף המזמור על לשון בני הגלות והמפרשים פרשו כל המזמור
על דוד ולפירוש׳ זה הכתוב בלשון רבים עליו ועל אשר עמו ואתה תחייה צדקה גדולה לנו מאחר שהראי׳
שהראיתנו צרות רבות ורעות עד שאומרים כל הגוים כי כלנו בגלות ואתה תשוב תחיינו שהיינו כמתי
בגלות ומתהומות הארץ שהיינו כמו שטבענו בתהומות הארץ ואתה תשוב ותעלינו משם וזאת תהיה צדקה
גדולה עד מרום : **תרב גדלתי ותסב תנחמני :** **תרב** גדולתי ולא די שתוציאנו
מן הגלות אלא שתרבה
גדולתינו מפה שהייתה טרם הגלות ותסוב תנחמני תסב אלינו כי בגלות כאילו הסבות פניך ורחקת ממנו
ואתה תשוב אלינו ותנחמנו משוב הגלות :

גם אני אודך בכלי נבל אמתך אלהי אזמרה לך בכנור קדוש ישראל : גם

אני אודך כשאתה תרבה להטיב בו גם אני ארבה להודותך בכלי בכל וכינור אומרה לך שלא אוכל
לעשות כן בגלות כי ערבה שמחתינו כמו שאמרו בני הגלות בכל תלינו כינורותינו ואמרו איך נשיר
את שיר ה׳ על אדמת נכר שיצוהו להוציאנו מן הגלות וכאשר תעשה תקיים אמתך ואזמרה לך קדו׳
ישראל כי אז יתקדש שמך בישראל : **תרננה שפתי כי אזמרה לך ונפשי אשר פדית :**
תרננה שפתי
בשעה שאזמרה לך שפתי ונפשי ירננו כל אחד. כלומ׳ שיהיו פיו ולבו שוים וכן אמר לבי ובשרי ירננו
אל אל חי אשר פדית מהגלות שאין לבי נכון עמי בגלות ואין הנפש יכולה לקבל רוח הקדש לשורר ול
ולזמר גם לשוני לפי שזכר השפתים זכר גם כן הלשון כי הדברים יאמרו עם השפה והלשון כי בשדי הם
יבושו ואני אומר :

לשלמה אלהים משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך :

לשלמה אלהים
זה המזמור חברו דוד על שלמה בנו כשהמליכו אמר בסוף המזמור כלו תפלות דוד בן ישי כי בסוף
ימיו היה זה שהיה שוכב במטתו ולו קרה לו דבר אחר שיאמר מזמור עליו ובזה המזמור כלו תפלותיו ו
ומזמוריו לסוף הספר ואחרי מהחמשה ספרים שיש בספר הזה הוא זה המזמור ולא סידרותיו המסדרים ש
שיהיה זה הספר אחריו כי ראוי לחתום הספר בדברי הילולים במזמורים הללויה ובעבור כי המזמורי׳ ההם
לעתיד בשוב ישראל מהגלות ויש מפרשים על מלך המשיח וכן קראו בספר שיר השירים האלה
לך שלמה ואמר משפטיך למלך תן כלומר שידין במשפטים שלא ישגה במשפטו תן לו דיעה ובינה לש
לשפוט במשפט ובצדק והפסוק השני פירוש אל הראשון וצדקתך פירושו ישפוט שיהיו ביושר וטעם לבן
מלך אחר שנתתה אותה לו ולאביו וכיון שבמתנתך ימלוך תן שיהיה מלך צדק ובמדרש משפטיך למלך
תן כשם שאתה דן בלא עדים והתראה כך שלמה בני יהיה דן בלא עדים והתראה אמר לו הקב״ה חייך כך
אני עושה שנ׳ וישב המלך שלמה על כסא ה׳ וכי אפשר לו לאדם להיות יושב על כסאו והלא כתוב בו
בספרים שביבין דנור אלא מהו על כסא ה׳ שהן דין כיוצרו בלא עדים ובלא התראה כמו דינין של אנ
זנות ואם על המלך המשיח כמו שכתוב לא למראה עיניו ישפוט ידין ענייך שלא יהדר פני הגדולים מ
והעשירים בריבם עם העניים : **ישאו הרים שלום לעם וגבעות בצדקה : ישאו**

הרים וגבעות דרך משל על האומות שישאו שלום על ישראל בימיו וכן שמעו הרים את ריב ה׳ המלכי׳
והגדולים וכן היה בימי שלמה וכן יהיה בימות מלך המשיח ויהיו על ישראל בצדקה וביושר ובמדרש
כאן שידין עמך בצדק יהיה שובע בעולם כמו שכתוב אם בחקותי תלכו ונתתי גשמכם בעתם ישאו הרי׳
שלום לעם וכי הרים נושאים שלום אלא לזמן שהפירות מועטים מריבה באה לעולם נכנס אדם לכרם
חבירו חבירו אמר לו מה אתה עושה בתוך כרמי ומריבין זה עם זה ובזמן שהפירות מרובים אין טובה ו

ושלום בעולם שנ׳ תקראו איש לרעהו אל תחת גפן ואל תחת תאנה:

ישפוט עניי עם יושיע לבני אביון וידכא עושק: ישפוט עניי עם יושיע

יקח משפטם מעושקיהם וכן שפטני אלהים ריבה ריבי: **ייראוך עם שמש ולפני ירח**

דור דורים: ייראוך עם שמש

ולפני ירח לעולם וכן לדור דורי׳ כלומר ילמדו בימיו ליראה

אותך עד שכל הימים ייראוך וכאומרו עם השמש ולפני הירח כלומר כל זמן שהשמש והירח קיימים ׳י

והוא דרך הפלגה ולפני פירושו ועוד כמו לפני עש ולפני שמש ואם על המשיח הוא מפרש כי בימי הם

המשיח מלך תמלא הארץ דיעה את יי׳ וכן והיה לעולם לא תפסוק יראת יי׳ מבני אדם לעולם ואינו הדרך

הפלגה אלא אם כן יהיה לעולם: **ירד כמטר על גז כרביבים זרזיף ארץ:** ירד

כמטר על גז גז הוא העשב הנקצר וכן אחר גזי המלך זרזיף ענין נטיפה וכן ברברי רבותי׳ ז״ל מטא זרזי

וזרזיפא רמיא ארישיא אמר זה המלך יבא על העם לטובתם כמו המטר שירד על העשב הנקצר ומיטי

ומצמית עוד וכמו הרביבים הנוטפים בארץ ומצמיחים מקום הצמא כן ירד המלך הזה לטובה על העם

אם על שלמה כן היה כל ימי שלמה איש תחת גפנו ואיש תחת תאינתו אין שטן ואין פגע רע ואם על

מלך המשיח בימיו יהיה ישראל בהבטחה גדולה ובשלום אין כמוהו בישראל היו בגוים בגלות כמו הע

העשב הנקצר ובבואו עליהם המים יפרחו ויצמחו וירבו לרוב:

יפרח בימיו צדיק ורב שלום עד בלי ירח: יפרח בימיו ירבו צדיקים וטובים

בימיו ורב שלום גם כ

כן יהיה שיעמוד בלי ירח כלומר כל זמן שהעולם קיים אם על שלמה הוא על דרך הפלגה כמו שפירשתי

ואם על מלך המשיח הוא כמשמעו שכל ימי עולם יהיה שלום. **וירד מים עד ים ומנהר עד**

אפסי ארץ: וירד מים

עד ים אם על שלמה כמו שאמר כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה וזה כולו וולתי ארץ ישר׳

ובארץ ישראל הוא אומר ושתי את גבולך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר ועד הנהר ומוסיף על ארץ

ישראל הוא מן הנהר ואילך כל עבר הנהר הוא כל אפסי ארץ ועוד אמר על שלמה מושל בכל הממלכות

כלומר כי כל מלכי הארץ היו יראים ממנו ונשמעי׳ אליו מגישים לו מנחה ואם על מלך המשיח גם הוא

מבואר יותר כי ממשלתו תהיה בכל העולם ופי׳ פי׳ ועד ים פירש החכם אברהם בנ׳ עזרא ים הדרומי הנקרא

ים הארומי אל ים צפון והוא ים אוקיינוס ומנהר נהר ירדנא מערן שהוא תחלת המזרח עד אפסי ארץ

שהוא סוף המערב: **לפניו יכרעו ציים ואויביו עפר ילחכו:** לפניו ציים שוכני

ציה והם שוכני

המדברות כמו הקדריים וזולתם אעפי׳ שהם רחוקים מן היישוב לפניו יכרעו וכל שכן זולתם ואויביו תחו

ואותם שירצו להיות אויביו ולא יוכלו אבל ילחכו עפר מיראותם אותו:

מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו מלכי שבא וסבא אשכר יקריבו: מלכי

תרשיש אם על שלמה מבואר הוא כי כל מלכי הארץ היו מביאין לו מנחה ואם על המלך המשיח גם כן

מבואר כי כן יהיה אשכר כמו מנחה ופי׳ ישיבו יביאו תמיד בכל שנה לפיכך הוא בלשון השבה כלומר

פעם אחרי פעם וכן השיב למלך ישראל אלף כרים השיבו אשכריך:

וישתחוו לו כל מלכים כל גוים יעבדוהו: וישתחוו לו גם זה מבואר

או על שלמה

או על מלך המשיח: **כי יציל אביון משוע ועני ואין עוזר לו:** כי יציל אביון

לפיכך יאהבוהו ויעבדוהו כי יראו כי יהיה מלך צדיק ויציל האביונים והעניים שאין להם עוזר

גוא יהיה להם עוזר : **יחס על דל ואביון ונפשות אביונים יושיע :** יחוס

כפל הענין לחזק כמנהג וכן הפסוק הבא אחריו : **מתוך ומחמס יגאל נפשם וייקר דמם**

בעיניו : מתוך

ומחמס מתוך הוא מרמה בלא ידיעה וחמס הוא גזל בידיעה וייק׳ דמם בעיניו וייקר כתוב בשני יודין ביור

האיתן וביוד השורש אמר כי דם העניי׳ יקר בעיניו לפיכך יושיע נפשותם ויגאלם מיד הרשעים שלא

ישפכו דמם ובדרך זה יקר בעיני יי׳ המותה לחסידיו :

ויחי ויתן לו מזהב שבא ויתפלל בעדו תמיד כל היום יברכנהו : ויחי ויתן

פירושו ויחי עמו כמו וחי אחיך עמך וזהו שאמר ויתן לו מזהב שבא כלומר יתן לעני מהונו שיחיה עמו

ואמר מזהב שבא כלומר מזהב שיביאו לו משבא כמו שאמר למעלה מלכה שבא אשכר ישיבו וזה

והזהב הוא שיביאו משבא ויתפלל בעדו העני יתפלל בעד המלך תמיד ויברכוהו כל היום רוצה לומר כל

הימים : **יהי פסת בר בארץ בראש הרים ירעש כלבנון פריו ויציצו מעיר**

בעשב הארץ : יהי פסת . בר בימי המלך הזה יהיה ברכה בעולם עד שיזרע אדם מלא כף

תבואה אפילו בראש ההרים ויהיו השבלים טובות ובריאות עד

שירעשו ברוח הנושבות בהם כמו עצי הלבנון ופריו פי׳ כף התבואה ויציצו מעיר מתוך בשורות תהיה

הברכה וכן בעיר בבני אדם תהיה ברכה עד שיציצו מעיר לרוב כעשב הארץ :

יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו ויתברכו בו כל גוים יאשרוהו : יהי שמו

לעולם זה שם המלך יהיה לעולם כלומר שיזכר מרוב גדולתו לעולם לפני שמש ינון שמו בעוד שהשמש

שהשמש קיים וכן לפני ירח לפני׳ עש׳ דל כל זמן שהשמש קיים יהיה זכר שמו ופי׳ ינון מן נין ונכד מב

מבניין נפעל דל שהבן וכר האב כן יהיה שמו וזכר לעולם למעשיו הטובים שיעשה ויתברכו בו כמו ויתב

ויתברכו בזרעך כל גויי הארץ שיאמרו האל יברכנו כמו שבירך פלוני יאשרוהו יאמרו עליו אשריו :

ברוך יהוה אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו : ברוך כמו שפירשנו

בתכלית הספר

הראשון כי זה הפסוק שאחריו הם דברי המחבר הודה לאל שזכה להשלים הספר עושה נפלאות לבדו

שמראה בישראל נפלאות כי לא נראו הנפלאות כי אם בישראל למה כי הוא אלהי ישראל אם כן הוא ל

לבדו הוא העושה הנפלאות לא אלהי העמים :

וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן : וברוך

שם כבודו לעולם הוא השם הנכתב ולא נקרא שהוא שם הכבוד ועליו נאמר ביום ההוא יהיה יי׳ אחד ו

ושמו אחד כי באותו שם לבדו אז ואז ימלא כבודו את כל הארץ כמו שכתוב כי מלאה הארץ דעה את יי׳

אמן ואמן קיום וקיום כלומר יתקיים זה הדבר העתיד קיום אמת : **כלו תפילות דוד בן ישי :**

אם על שלמה כבר פירשנו טעמו בתחילת המזמור ואם על מלך המשיח פירשו ארוני אבי ז״ל כאשר

ישהלמו נחמות אלה אז כלו תפילות דוד בן ישי ולא אמר כלו זמירות או הודאות אך תפילות כלומר כלו

תפילות מעניינים כפרות וסליחה והצלה כי כאשר ישהלם הכל שיצאו ישראל מהגלות ויהיו בארצם ו

וימלוך מלך המשיח בן דוד עליהם לא יהיו צריכים לא כפרה ולא הצלה והצלחה כי הכל יהיה להם ואז כלו

תפילות דוד בן ישי והנוצרים מפרשים זה המזמור על ישו הנוצרי ואומרים כי הוא שלמה שהשלו׳ שלו

ואומר יושיע לבני אביון שהושיע הירודים לגיהנם והוא בן מלך ואמר ירד כמטר על גז והאלהות שי
שירד מן השמים כי איך יאמר על בני אדם ירד מאין ירד ואתה השבר דבריהם ותאמר להם אתם אומרי
כי בפסוק הזה השילוש אלה מלך ובן מלך והרי אתם אומרי כי שלשה אמר על האלהות אם כן הם ארבעה
ועוד למה שאל שיתן האב לבן משפטיו וצדקתו אם על הבשר הבשר אינו בן מלך כי האלהות היא אמו
אמונתם שהוא הבן ואם על האלהות הלא יש לו למה שאל מה שיש לו וזהו כסילות ועוד מה שאמר ישאו
הרים שלום לעם והנה לא היה שלום בימי ישו ועוד שאמר יראוך עם שמש והנה כמה חוטאים ורשעי
משבא ישו ומה שהוקשה לכם ירד כמטר על גז לפי שזכר מטר שירד מן השמים על הארץ וזכר גם כן
על המלך ירד שיהיה לעם כמו המטר לארץ ואמר יפרח בימיו והנה אך בימי ישו לא צדיקים ולא רוב ש
שלום ואמר וירד מים עד ים ואם על הבשר לא היה זה כי אפי' בכפר אחד לא משל ואם על האלהות אין
שם קצבה לממשלתו הרי ממשלתו בשמים וארץ ואמר ואייביו עפר ילחכו ישראל שהיו אויביו איך ש
עפר ילחכו הרי רדפוהו עד שהמיתוהו והנה הם משלו בו ולא משל הוא בהם שילחכו עפרו ואמר מלכי
תרשיש ואנה השיבו לו מנחה ואשכר המלכים ואמר ישתחוו לו המלכים זה לא היה ולא כל גוי יעבדוהו
כי שני חלקי הגוי אינם עובדי אותו לא ישראל ולא ישמעלי אבל כופרים בו ועל מי שאמר ויחי אם על
הבשר לא חי אלא מת בקצר ימים ואם על האלהות אין צריך שיתפלל שיחיה ואם על המאמין בו
אמר שיחיה אין זה ועוד למה צריך להתפלל בעדו תמיד האלהות אין צריך להתפלל
בעדו ואם תאמרו הבן יתפלל לפני האב בעד כל המאמין בו למה
יתפלל הלא הבן הוא אלהה הוא יתן לו זהב שבא
ומה יצטרך •

נשלם ספר שני : ואתחיל ספר שלישי :

מזמור לאסף אך טוב לישראל אלהים לברי לבב : [עג]

זה המזמור במבוכת בני העולם על שלום הרשעים ורעת הצדיקים בעולם הזה ואסף המשורר הזה מדבר
על לשונו או לשון כל נבוך וכן בספר איוב הרבה לדבר בזה הענין וכן הנביאים דברו בזה אמר ירמיה
צדיק אתה יי' כי אריב אליך מדוע דרך רשעים צלחה יאמר אך טוב לישראל אלהים אעפ' שהם בגלות
אלהים טוב להם וישמור להם עוד מעשיהם הטובים וכן הוא טוב לברי לבב שהם בשאר האומות אעפ'
שהם ברע בעולם הזה טוב יהיה להם בעולם הבא וטעם אך רל אך זה אני יודע באמת יהיה מה שיהיה כי
עוד ייטיב להם או יהיה טעם כמו אך לאמת הדבר אך עצמי ובשרי אתה אך מלך ישראל הוא והדומי להם
שפירושם לאמת הדבר והמפרשים פירושו טוב לישראל אלהים ולמי לברי לבב שבהם ואם הם ברי
לבב כל שכן המעשה : ואני כמעט נטיו רגלי כאין שפכה אשרי : ואני במעט

נטיו וכתוב נטוי והוא פעול רל דלא יש נבוך נטוי בזה שפכה כתוב בהא לשון מקיבה על כל רגל וקרי ש
שפכו בוו על שתי הרגלים שהם האסורים ופי' הפסוק כמעט נטיו רגליי מן האמונה בראותי שלום הרש
הרשעים כמעט אמרתי לית דין ולית דיין ופי' כאין שפכו כמעט הושלכו מאמונתי לארץ כלומר כא
כאילו בלא דבר עמדתי שלא נפלתי כל כך היה הדבר עמדו מעט כאילו אינו לפיכך אמר כאין :
כי קנאתי בהוללים שלום רשעים אראה : כי קנאתי בהוללים הם הרשעים
כי הם מתעסקים בהנאת
בעולם הזה שהוא הוללות וסכלות ולא ימרשו בזה אם יגזלו או יגנבו או יעשו כל רע למלאות תאותם כי
וראיה אותם בשלום וזה קנאתי עד אשר כמעט נטיו רגליי : כי אין חרצבות למותם

ו

ובריא אולם : כי אין חרצובות למותם כל כך הם טובה כל ימיהם עד יום המיתה כי אפילו
בעת מותם שימותו בנחת בלא צער כי פי׳ חרצובות קשרים כמו פתח
חרצובות רשע ומי שהוא מת בצער ובקושי כאילו יש לו קשרים בה פרד החיים ולא יותרו הקשרים מן
ההם אלא בקושי אבל הם במנוחה ימותו כאילו אין קשרים למותם ובריא אולם כמו אולם מן יש
לאל ידי אומר בחייהם כח שיבעם בריא וחזק ובמותם ימותו בנחת ויש מפרשים אילם בחסרון כח והרוס
גרומיון באולם כלומר הם בריאים כאולם והוא הארמון החזק בבניין ובדרש מפרש חרצובות מלה מורכב
שורכבה מאחר יבי יונה אמר אין הקבה מאחר צבונם של רשעים אלא כל מה שהם מבקשים הוא נותן
להם משל לחולה שנוטה רופא לבקרו נטל כח שלו אמר להם תנו לו כל מה שהוא מבקש לאכול למה ש
שהוא מת כך הקבה ומשלם לשונאיו על פניו להאבידו : בעמל אנוש אינמו ועם אדם לא
ינגעו : בעמל אנוש
אינישו בעמל שאר האנשים שחייתם בעמל וביגיעה הם אינם בכלל
אותם אנשים אלא בלי עמל ישיגו מחייתם והנאותם וכאשר יבאו נגעים וחלאים לשאר בני אדם הם ל
לא ינוגעו עמהם : לכן ענקתמו גאוה יעטף שית חמס למו : לכן ענקתמו
גאוה מן הגאוה ישימו ענק לצואריהם ולגרגרותיהם ומלבוש מחמס והו יעטף שית חמס למו יעטפו להם
שית החמס תמיד כמו שיעטוף האדם מלבושו תמיד כל היום כן ישימו הם החמס כל היום :
יצא מחלב עינמו עברו משכיות לבב : יצא מחלב עיניהם מרוב שומן ידמו
שיצאו עיניהם כאילו אי
להם עינים כי בעובי שומן הפנים יתכסו העינים ובמדרש עיניהם יוצאים מן הדברים השמנים שהם אוכ
אוכלים ויושבים להם תחת עיניהם ועיניהם בולטות מפניהם שכן את לסד שמן העניות וסן הרשעות עינ
עיניו של אדם משמיקות וכן בני קרח אומרים עיני ראבה סני שוני עברו משכיות לבב ותרגום מן מ
מינפה נכותא וכן נקרא הלב שכוי או מי נתן לשכוי בינה כמו שיצופה הדברים במחשבה כלומר כל מה
שיצופה לכם מטובת העולם שיבאו להם יותר ויותר ובא להם עברו על מה שחשבו ובמדרש עברו משכיו
לבב הרבה נתן להם יותר ממה שהם מבקשים יש שהיה מסכים להיות בעל סורה עשיתו דוכוס ומי שהיה
מסכים להיות שלטון עשיתו שר צבא על שהם מסכימים העבירה עליהם ובשביל כך ממרום ידברו :
ימיקו וידברו ברע עשק ממרום ידברו : ימיקו : ימוסו בני אדם בדבריהם
הרעים ושנתי העץ לא נ
נמצא במקרא אלא זה אבל בדברי רבותינו נמצא מפני שהוא ממיקתו ומפעלי הכפל נמצא המק בשרו ו
ונמוקו כל צבא השמים ולשוני תמק בפיהם וזולתם וידברו ברע עשק לא יראו לדבר בעושק שע
שעושים ולא יתכסו בו אבל ידברו ברע שידברו בו ממרום לאמר כי אין מרום עליהם שיענישם בזה :
שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ : שתו : בשמים פיהם הרגם
התורה הנה אשר בשתו עלי קמו
שבו ואדוני אבי זל פירשו מפעלי הכפל שרשו שתת מענין רשו שותה מדברי רבותי כלומר נגר וירץ פ
פיהם בשמים וכן לשונם תרוץ בארץ וזהו שאומר תהלך בארץ אומר כי שמו בשמים פיהם כלומר שמר
שמדברים באלהים שאין לו ידיעה בהם ולשונם תהלך בארץ כלומר פיהם ולשונם שהולכים בארץ הם שמ
משימים אותם בשמים או פירושו כי מדברים באלהים בשמים ומדברים ביראת האל בארץ :
לכן ישוב עמו הלם ומי מלא ימצו למו : לכן : ישוב עמי הלום ישוב
כמו ביוד רל ישיב אותו
האל והרי ישוב בוו אמר עמו שהוא בגלות ורואה שלוות הרשעים ישוב פעם אחר פעם הלום כמו אל ת
בקרב הלום כלומר בזאת השאלה אם יוכל למצא שאלה כבורה להצדיק הדין ומי מלא ימצו למו חסר הא

בפתרוני רל ומי שם מלא ומאכלו בריאה כענין הקבובות והדוסים להם רל מי כוס מלא תרעלה ימצו להם
מענין ומצית כלומר ישתו מים מרים להוך פיהם מזה הענין ויש מפרשים הלום מקור סן הלמו עקבי סו
סוס כלומר נשבר ונדכא מזה הענין : **ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון :**
ואמרו : וזאת הטענה שטענו בה כל היום
לדעת מה הוא ואומר איכה ידע אל דרכי בני אדם והלא אל אמונה הוא ואמר אם ידע דרכי בני אדם איך
ידע לעמו ההולכים בדרכיו ויטיב לכופרים בו מרשעי העולם ואם יש דיעה בעליון איך יהיה זה :
הנה אלה רשעים ושלוי עולם השגו חיל : הנה אלה : רשעים הנה אלה
האומות הם רשעים
והם שלוי עולם והרבו נכסים וכבוד : **אך ריק זכיתי לבבי וארחץ בנקיון כפי :**
אך ריק זכיתי ואני שאני עמו
לריק זכיתי זכיתי לבבי ולריק רחצתי בנקיון כפי כלומר לבי נקי ומעשיי נקיים ואני ברעה ולא ב
בשלוה : **ואהי נגוע כל היום ותוכחתי לבקרים : ואהי :**
אני טוב ונגוע בידך
הרעים כל היום כל הימים וכן לבקרים המיד בכל בקר ובקר יום יום תוכחתי ויסוריי בידם :
אם אמרתי אספרה כמו הנה דור בניך בגדתי : אם אמרתי זה מאמר אסף
או כל חסיד בכל דור ודור בגו
בגלות אם אמרתי אספרה זאת הטענה כמו שהם אומרים דור בניך הנה בגדתי בך ומלת הנה מוקדם ומאו
ומאוחר אם אמרתי אספרה כמו דור הנה בניך בגדתי וכמוהו רבים במקרא כמו ומספר אל יודעי בה ויודו
ויודעי כמו אל מספר מקום שם קבר כמו מקום קבר שם אף אם צריך האכלם אף צריך אש האכלם וכמו
וכמוהו רבים : **ואחשבה לדעת עמל הוא בעיני : ואחשבה** הנה יראתי
שלספר כפי כמו שהם מספרים בפיהם
ואמרו איכה ידע אל והנה אחשבה בלבי לדעת מה זאת והנה עמל הוא בעיני כלומר בעיני לבי כי אהפך
ואהפך בזאת הטענה ולא אמצא דבר בלבבי לדעת מה זאת וכתוב הא ביור על הטענה והתשובה על זה ות
וקרי הוא בלא וו על הדבר והענין אחד : **עד אבוא אל מקדשי אל אבינה לאחריתם**
עד אמצאהו בלבי לדעת זאת בעמל
גדול ולא מצאתי עד שבאתי במחשבות לבבי אל מקדשי אל והוא עולם המלאכים והרוחות כי
שם סוף השכר והגמול הקיום כי טוב העולם הזה איננו עומד אבל באחרית והוא עולם הנפשות בו יבחנו ה
הטובים והרעים וזהו שאמרו אבינה באחריתם : **אך בחלקות תשית למו הפלתם**
למשואות : אך : בחלקות תשיב למו ואמר
מה שמשת להם כן הארכה בעולם הזה להפילם לעולם הבא כמו שילך בדרך חלק שיראה
לו הדרך הטוב בעבור שהוא חלק ובמעט קט יעמדו רגליו ויפול למטה וכן בעולם הזה אין טובתם לאורך
זמן וגם במותם אבד זכרם ולא ישאר טובתם לבניהם אחריהם וזהו שאומר בפסוק הבא אחריו ספו תמו מן
בלהות : **איך היו לשמה כרגע ספו תמו מן בלהות : איך היו :**
כל רואיהם יתמהו
עליהם ויאמרו איך היו לשמה כרגע : **בחלום מהקיץ אדני בעיר צלמם תבזה :**
בחלום : מהקיץ והנה הם כמו החלום
כי מעת הקיץ לא ימצא דבר ממה שרואה בחלום כמו שאמר באשר יחלום הרעב והנה אוכל וה
להקיץ וריקה נפשו כן הרשעים עתה נראה בשלותם ועתה אינם כמו שאמר בלדד השוחי אם יבל
יבלענו ממקומו וכחש בו לא ראיתיך עד יום בעיר צלמם תבזה הנה מבואר כי בעולם הזה יבחנו בהיות ש
שלותם קצרה והבחינה הגדולה לעולם הבא נפשות הצדיקים יהיו בצרור החיים ונפשות הרשעים יקלענה

בהוך הקלט כמו שאמר הפלס למשאות ואומר עוד בחינה אחרת בעיר צלמם תבזה פירש אדוני אבי ז"ל בעיר כמו בהעיר המתים צלם הרשעים וצורתם תבזה כמו שאמר הכתוב אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדיראון עולם וצלמם תפרש אם הרוח על הגוף או על הרוח כמו בצלמנו כדמותינו או על שניהם ויש לפרש בעיר כמשמעו כלומר בעיר שהיה צלמם נכבד בעבור עושרם וטובם שתבא עליהם הרעה תבא עליהם לבזיון מהכבוד שהיה בו והראשון נכון :

כי יתחמץ לבבי וכליותי אשתונן :

כי יתחמץ : כי קודם שהבינותי אם היה שהחמיץ לבבי בזה הענין שמבין חומץ יין כלומר כי לא הייתי מוצא דבר מתוק וערב בלבבי שאנות בו הם שהמבוכה הגדולה וכליותי אשתונן חסר בית השימוש כי כמו הנמצא בית יי' תולתו אמר ובכליותי גם כן שהיו יועצות אשתונן על זה הדבר אשתונן מגזרת חץ שנון כלומר חץ שנון הייתי עמהם בנשאי ונת ונתני ברבר בני לבני ואני בער קודם שהבינותי זה הייתי בער והוא אדם שאין לו דעת כמו שברא הקבה הבהמה בהמות הייתי עמך בעברי אותך כי לא הייתי יודע אם יש גמול אם לאו ואני תמיד ואני בהיותי ת תמיד עמך ודבק בך ובעבודתך מתעסק בחכמה עזרתני בדבר זה עד שהבינותי מה היא וזהו שאומר את אחזת ביד ימיני ועזרתני והקימותני :

בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני :

בעצתך וכמו שעזרתני בזה והנחתי עמך כן תניחני תמיד בעצתך ותלמדני כל ימי חיי ואחר כבוד תקחני רוצה לומר בהפרד החיים וישאר הכבוד תקחני כלומר תאסוף כבודי אליך ומלה ואחר אינה דבקה עם כבוד וה והנגינה מפריד ביניהם לפיכך יהפרד בפני עצמו ואחר כלומר אחר מותי כלומר באחריתי תקחני כלומר שתקח כבודי שהוא הנפש או יהיה פירוש כבוד אל כבוד כלומר אל כבודך תקחני :

מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ :

מי לי בשמים אין לי חפץ בשמים אלא בך בבעלי הא האמונות הרעות יש מאמינים בשמש או באחד הכוכבים ואני אין לי חפץ אלא בך לבד לא שמתי לך ש שותף לא בשמים ולא בארץ ובארץ רוצה לומר בארבע יסודות כי יש עובדים המים וכן הרוח והעפר :

כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם כי הנה רחקיך יאבדו הצמתה כל זונה ממך :

כלה שארי ולבבי כשיכלה שארי שהוא הבשר ויכלה לבבי והוא הנפש הנפש החיה אשר בלב כל חי צור לבבי לא יכלה והוא השכל שהוא חוזק הלב כי פעולות השכל בו יפעלו והוא צור לבבי וחלקי שהוא יהיה אלהים לעולם כי הנה חלקי יהיה לעולם לפי שדבקתי בך אבל רחקיך יאבדו הצמתה כל זונה ממך כל הנוטה מדרכיך תכרית אותו שלא יהיה לו חלק בך אחרי מות הגוף :

ואני קרבת אלהים לי טוב שתי ביהוה אלהים מחסי לספר כל מלאכותיך :

ואני קרבתי אלהים הם הרשעים הם רחוקים ולפיכך יאבדו אבל אני קרבתי אלהים לי טוב שאנפת בקרבתי אליך שכר טוב בעולם ובך שתי מחסי שתלמדני לספר כל מלאכותיך כלומר כל מעשיך שארע ואוכל לספר ולהבין בחכמת הטבע שהוא דעת כל מעשיך הגופנים התחתונים והעליונים ומשם אעלה לד לדעת מעשיך ואז אדע דעת עליון :

משכיל לאסף למה אלהים זנחת לנצח יעשן אפך בצאן מרעיתך :

בצאן מרעיתך זה המזמור ידבר על הגלות הזה ואמר למה אלהים זנחתנו לנצח הרחקתה אותנו לעולם יעשן אפך כי בהתקצף אדם יתחמם ויצא עשן מנחיריו ואמר כן על הבורא יתברך דרך משל :

זכר עדתך קנית קדם גאלת שבט נחלתך הר ציון זה שכנת בו : זכור עדתך

וכמו שקניתם אז ממצרים כן תקנה אותם מזה הגלות עוד וטעם קנית היו עוברים להם כאילו מסורים בם
בירם שבט נחלתך זכר כל השבטים כאחד לפי שהיו מיוחדים במצרים בין עם אחר והם היו שם נחלת יי
קרואים בשמו או אמר נחלתך באשר קנה אותם מבית עבדים נקראו נחלתו כמו שכתו׳ והם עמך נחלתך
אשר פדית בכחך הגדול הר ציון זה שכנת בו אמר קנית אותם וגאלתם ממצרים עד שבאתם אל הר ציון
ששכנתה בו וכן אמר בשירת הים עם זו קנית תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת יי וב
ובאומרו הר ציון זה בעבור כי הוא ידוע או בעבור כי בציון נאמר זה המזמור :

הרימה פעמיך למשואות נצח כל הרע אויב בקדש : הרימה פעמיך

יש מפרשים פעמיך מן הולם פעם או הוא כמשמעו רגליך והוא על דרך קושה יי ויפוצו אויביך למש
למשואות כנת שם במקום מקור כמו להשאת וכן למשואות אותה משרשיה כמו להשיא כל הרע אויב
בקדש וכן כל תשא וקח טוב כמו כל עון תשא אך אש צריך האכלם ופי׳ הפסוק הרימה פעמיך להשאות
נצח כל אויב שהרע בקדש רוצה לומר בבית המקדש : **שאגו צורריך בקרב מועדיך שמו**
אותותם אותות : שאגו
מועדיך בתי המקדש הנקראים מועד לפי שנועדים שם ישראל לרגלי׳
וכן שרפו כל מועדי אל ואמר שאגו כמו שאמר וקול נתנו בבית יי כיום מועד שמו אותותם אותות
נבוכד נצר שם אותות להחריב בית המקדש כמו שאמר שאל בתרפים ולהחריבה :

יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדמות : יודע כמביא למעלה כשנבנה בית
המקדש היה נודע מי שהיה
מביא קרדומו בסבך עץ לכרות אותו לצורך הבנין כאילו היה מביא אותו למעלה בשמים לפני כסא הכבו׳
כל כך היו שמחים ומתפארים בבנין ועתה באים האויבים והלמו הפתחים בכשיל ובכילפות בסבך והוא מ
משקל אחר כי זאת הבית נקראת בקצת חסך ; **ועתה פתוחיה יחד בכשיל וכלפות יהלמון**
ועתה פתוחיה
יחד כל הפתחים והכיורים שהיו עשויי׳ בזהב כולם יחד יהלמון אותם בכשיל ובכילפות וכיתוי פיתוחיה על
המלאכה כלומר מלאכת הבית שהיו פתוחיה באים הלמו אותם האויבים כשיל הוא קרדום ותרגום ובקרדו׳
תקרדומים באו לה וכמה רעלין בכשילין וכילפות הוא כלי מעץ כמו הקרדום .

שלחו באש מקדשך לארץ חללו משכן שמך : אמרו בלבם כינם יחד
כינה אותם
רל נהרגם כמו חרב היונה כי יש׳ בלשון הזה שהוא לשון אונאה בממון כמו לא תונו איש בעמיתו ויש לשו
אונאת ממון ובגוף ולא יונו עוד נשיאי עמי וכמו והאכלתי מוניך את חרב היונה כל מועדי אל פרשתי :

אותותינו לא ראינו אין עוד נביא ולא אתנו יודע עד מה : אותותינו לא

אותות הגאולה לא ראינו עדיין ואורך זמן רב גלותינו אין עוד נביא משנת הגלות משמתו חגי וזכריה מל
מלאכי לא היה לנו עוד נביא להגיד העתידות ומתי תהיה הגאולה או פי׳ אין עוד נביא אין עדיין כלומ׳
הנביא שעתיד להגלות לנו סמוך לגאולה והוא אליה הנביא לא בא עדיין ואתנו יודע עד מה תהיה הגאולה
ומה פירושו מתי וכן עד מה תאנף יי לנצח עד עד מתי יחרף צר יחרף וינאץ שמך כי אומר כי אין יד
יכולת בידך להוציאנו מן הגלות : **עד מתי אלהים יחרף צר ינאץ אויב שמך לנצח**
למה תשיב ידך וימינך מקרב חיקך כלה :
למה תשיב כמו השיב אחור ימינו מפני

אויב ידך היא השמאלית מקרב חיקך כלה כלה האויב מקרב חיקך והוא בית המקדש שהוא מקום סתרך
כמו החק לאדם או פירושו כלה ימינך מקרב חיקך ונקום נקמתינו כי מי שישים ידו בחיקו לא יעשה פעו
פעולה כדרך העצל שיתן ידו בחיקו ולא יעשה מלאכה וטעם כלה שלא תשיבנה עוד אל חיקך עד עשות
משפט ברשעים והכל דרך משל : **ואלהי מלכי מקדם פעל ישועות בקרב הארץ :**
ואלהי מלכי
איך הוא זה שהניחנו בגלות הזמן הארוך הזה מקדם הוא מלכי ופועל לי ישועות בקרב הארץ ועתה הוא
כאילו אינו מלכי שבעלונו אלהים זולתו וטעם שאמר בקרב הארץ כמו שאמר לפרעה למען תדע כי אני
יי בקרב הארץ כלומר אעפי שאני עליון אני משגיח בתחתונים יעשה בהם כרצוני וטעם בקרב אפילו
בתוך ארץ האויבים הכופרים ואין כח להם להציל מידו אפי בתוך ארצם :
אתה פוררת בעזך ים שברת ראשי תנינים על המים : אתה פוררת בעזך
פוררת לשון שבר ורצוץ כמו התפוררה ארץ ויפרפרני אמר מקדם עשית לנו כל הישועות האלה בעבורי
שברת בעוזך ים ועברנו בתוכו ושברת ראשי אויבינו כמים וזהו שאמר ראשי תנינים על המים רימה של
מצרים לתנינים כמו שאמר על פרעה התנין הגדול : **אתה רצצת ראשי לויתן תתננו מאכל**
לעם לציים : אתה רצצת
ראשי לויתן הוא פרעה כי לויתן פירושו התנין הגדול כמו על
לויתן נחש בריח ואמר ראשי על שלישיו ועל גיבוריו תתנינו מאכל לעם לציים זהו ביזת הים שבזזו
ישראל שהיו עם ההולכים לציים ציים פירושו מדברות כי בצאתם ממצרים הלכו במדברות כי כל מסעי
מסעיהם במדברות היו מדבר איתם מדבר סוף מדבר פארן מדבר קדש מדבר סין או יהיה לסד לציים כמו ל
למו לעבדך ליעקב ופירושו לציים מדבר ים והענין כמו שפירשנו :
אתה בקעת מעין ונחל אתה הובשת נהרות איתן : אתה בקעת מעין
בקעת להם הצור היבש עד שיצא ממנו מים מעיין ונחל ועל שם סופו אמר מעיין כי המעיינים לא יבקעו
אלא הצור וכן אפיתי על גחליו לחם ושתכי קשת כי לא יאפה הלחם ויתן הקשת אלא הבצק יאפה ויעשה
לחם והחטים יטחנו ויעשה קשת כן הצור יבקע ויהיה מעיין וכן אמר יבקע צורים במדבר אתה הובשת
נהרות איתן דבר והפכו כי הצור החלמיש הפכת למעיין ומרוב המים הפכתה ליבשה ועל הירדן אמר נהר
נהרות איתן שהיה בחזקתו אלא על כל גדותיו והוביש אותו ועברו ישראל בתוכו ביבשה ובאומרו נהרי
והוא אחד מפני נהרות אחרים אשר נשפכים בו ואיתן שם לא תואר לפיכך נסמך נהרות אליו :
לך יום אף לך לילה אתה הכינות מאור ושמש : לך יום אף לך לילה
לפי שזכר הפלאים שעשה לישועת ישראל לעשות היבש לח והלח יבש זכר גם כן ההפכים שעושה בעו
בעולם בבריאתו נוטע כנגד נוטע כמו שעשה בזמן הבריאה נוטעים זה הפך זה וכן בכל יום ויום הוא הו
הופך הנוטעי לרצונו כצורך עבריו להראות כי הכל בידו ואלה הם הפכי העולם שהוא זוכר וכולם בראם
כן דבר והפכו לצורך הברואים כי היום והלילה דבר והפכו וכל אחד צורך הברואים כי הלילה מנוחת בני
אדם וטרף החיות לפיכך אמר אף כי אפילו הלילה שלא יראה שיש בו תועלת יש בו תועלת גדולה ולך ה
היא כי אתה כוננת בו להיות חושך חצי הזמן לתועלת הברואים :
אתה הצבת כל גבולות ארץ קיץ וחרף אתה יצרתם : וקיץ וחורף אתה
גם כן דבר והפכו ולא זכר קור וחום בכלל חורף וקיץ כלל קור וחום וכל אחד מהם הוא צורך הברואים וז
התנועה התמידית יום ולילה וזכר התנועה התמידית קיץ וחורף וכן כל גבולות ארץ שהם שבעה נוטות ה

בחלק בהם וכל נח הפך האחר ואוירו משונה מחבירו והכל לצורך הברואים ומאור ושמש פירושו מאור אור הלבנה והכוכבים בלילה אחר ואור השמש ביום כמו שאמר את המאור הגדול לממשלת ביום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים וכל זה הכינותי לצורך הברואים כי אור השמש גלויה הועיל תועלתו באור ובחומו ואור הירח והכוכבים צורך הולכי מדברות ויורדי הים ובהם לצורך הצמחים כמו ש שכתוב גרש ירחים ויש לירח גם כן בכח המים ונאמר מערנות כימה ומושכות כסיל וכן כל כוכב וכוכב יש לו כח בצמחים או באבנים ובמתכות כמו שאמרו רבותינו זל אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל ברקיע מכה אותו המזל ואומ׳ לו גדל :

זכר זאת אויב חרף יהוה ועם נבל נאצו שמך

זכר זאת

אתה שעשית כל זה זכור כי האויב מכחש בך בכל זה ומנאץ שמך וזכר זאת לו והשפילו והוציאנו מידו ואל תתננו לעולם בידו אל תתן לחית הנסמך חסר כאילו אמר לחית האויבים נפש ישראל שהוא התור שלך כי נמשלו ישראל ליונה ותור ליונה כמו שכתוב יונתי בחגוי הסלע לפי שהם חלושי הכח ונטרפים ואינם טורפים וכן ישראל וחית פירושו עדת כמו חית פלשתים חית קנה וכן חית ענייך עדת ענייך ויש לפרש עדת ענייך נפש ענייך כמו שאמר נפש תורך וכן וזהמתו חייתו להם ותייתו בקדשים שפירושו נפש ויש לפרש אל תתן לחית שם מן שד בהמות יחיתון שהוא ענין שבר :

הבט לברית כי מלאו מחשכי ארץ נאות חמס : הבט לברית

בפתח הלשר להורות על ה

הידיעה כלומר שהברית שכרת לאבותינו מחשכי ארץ הם מקומות הגלות שהם לישראל חושך ואפילה וה והם מושכי חמס שאומות העולם חומסי אותם ובאומרו מלאו לפי שבכל המקומו הגלות כן הם נאות חמס

אל ישוב דך נכלם עני ואביון יהללו שמך : אל ישוב

זה העני המתפלל לפני אל ישוב מלפניך נכלם

שלא תשמע תפלתו והעני הוא ישראל בגלות עני ואביון יהללו שמך וראה שהם מהללים שמך בגלותם או פירושו כאשר לא ישוב נכלם מלפניך יהלל שמך :

קומה אלהים ריבה ריבך זכור חרפתך מני נבל כל היום : קומה אלהים

אם לא תעשה בעבורינו עשה בעבורך כי ריבינו ריבך הוא כי האויב יחרף אותך ואמר כי אין בך יכולת להוציאנו מהם אל תשכח הם האומות צורריך וקמיך :

אל תשכח קול צורריך שאון קמיך עולה תמיד : אל תשכח

קולם ושאונם שנותני עליו

תמיד הוא עולה לפניך אל תשכחינו :

למנצח אל תשחת מזמור לאסף שיר : למנצח

זה המזמור נאמר על קיבוץ גליות :

הודינו לך אלהים הודינו וקרוב שמך ספרו נפלאותיך : הודינו לך

אלהים הודינו יאמרו ישר׳ בגלות או בקיבוץ גליות הודינו לך והכפל לחזק ההודאה וקרוב שמך ויאמרו כי קרוב שמך לקוראיך ספרו נפלאותיך ואז יספרו ישראל והאומות הרואים הגאולה יספרו נפלאות שעש שעשה האל עם ישראל ויספרו מה שאמרת כבר על ידי נביאיך כי אקח מועד :

כי אקח מועד אני מישרים אשפוט נמגים ארץ וכל יושביה אנכי תכנתי עמודיה

סלה : כי אקח מועד

דברי האל ית׳ אמר כי אקח בדעתי מועד לישראל שיצאו מן הגלות אני משרים אשפוט כלומר במשרים אשפוט אויביהם :

כמוגים ארץ וכל יושביה ואז יהיו כמוגים ארץ וכל יושביה ירפשו וירעדו כי יראו נקמת ישראל שינקם
באומות תכנתי עמודיה סלה ואז יבינו כי אנכי תכנתי עמודיה כי בריתותי העמוד וברית׳ הטוב ועמודים
הם ההרים ויגעש הארץ על דרך משלכמו פור התפורר ארץ :

אמרתי להוללים אל תהלו ולרשעים אל תרימו קרן : **אמרתי** דברי המשורר והוללים על
אותם המתענגים בטובת העולם הזה ולא יראו אלהים כי תשבו כי כחם עשה להם את החיל הזה אל תהלו א
אל תתעסקו בדברי הוללות ולרשעי׳ גם כן אומר אל תרימו קרן אל תרימו ראש כלפי מעלה כמו שאתם
עושים כי אינכם יראים ולא נכנעים מפני אלהים ואל תחשבו כי הוא המטיב לכם ולא כחכם :

אל תרימו למרום קרנכם תדברו בצואר עתק : **אל תרימו** כפל הענין
לחוזק הדבור
בצואר עתק תדברו עתק ודברים חזקים כנגד האל בצואר כלומר תדברו בפניכם עם צואריכם שהוא עב וש
ושמן ועתם עתק לדבר ולצואר וכן ירוץ אליו בצואר בעובי גבי מגיניו כי ברוב טובם יבעטו באל כמו
שמנת עבית כשית :

כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים : **כי לא**
ממוצא וממערב הרים הוא לשון הרמה והגבהה אמר הגדולה וההגבהה וההרמה לא תבא לו לאדם לא ממו
ממוצא השמש ולא ממערבו ולא ממדבר כלומר מרוב השתדלותו לכאן ולכאן לא תבא לו הגדולה כי אם
על ידי האל ית׳ כמו שאומר כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים ומה שיעזור הפירוש הזה כי הרים לשון ה
הרמה כי ממדבר קמוץ ואינו סמוך ובמדרש מהו ולא במדבר הרים אר׳ אבא כל ההרים שבמקרא הרים
חוץ מזה שהוא לשון הרמה ורוממות שאין אדם מתרומם מן הדרכים הללו מה הקבה עושה נוטל נכסים
מזה ונותן לזה שנ׳ כי אלהי׳ שופט זה ישפיל וזה ירים מה שמשפיל מזה מרים לזה הכל הוא במשפט וביושר
מאתו ואדוני אבי ז״ל כתב מערב סחורה כמו לערוב מערבך ומוצא פירושו מוצא המלכים ומדבר כמו ל
ומדברך נאוה ואמר כי באחת מאלה השלשה יעלה אדם לגדולה שיהיה ממונה על מוצא המלכים שהוא מ
מהם בלו והלך או מסחורה שיתעסק בסחורה ויעלה לנכסים רבים בה ומחכמה בנחות הדבר יעלה לגדולה
לפני המלכים : **כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים :** **כי אלהים** פירשנוהו :

כי כוס ביד יהוה ויין חמר מלא מסך ויגר מזה אך שמריה ימצו ישתו כל רשעי
ארץ : **כי כוס** ביד ה׳ להשקות העמים בקיבוץ גליות ואז ישפיל האומות וירים ישראל כי בידו
הוא הכל והכוס הזה כבר שתו ישראל בגלות כמו שכתוב את קובעת כוס התרעלה שתית מצית ובקיבוץ ג
גליות ישתו הגוים הרשעים שבהם ואמר ויין חמר מלא מסך אמר יין הכוס הזה חמר ופירושו אדום כי
עלת היין הוא האדמומית כמו שהוא אומר אל תרא יין כי יתאדם וחמר הבא פועל עבר ואדום הוא אחר
אחמר בערבי ואמר כי הכוס מלא מסך ופירושו מזג מן מסכה יינה ואמר ויגר מזה כי כל כך יהיה מלא
הכוס עד שיגיר היין שבתוכו מזה ומזה וזכר הכוס בלשון זכר ב אומרו מלא ויגר והוא בלשון נקבה ברוב
אך שמריה שומרי הכוס כי זכר בלשון נקבה ברוב : **ואני אגיד לעולם אזמרה לאלהי**
יעקב : **ואני אגיד**
אומר ישראל ואני אגיד לעולם נקמת האויבים שאראה ואזמרה על זה לאלהי יעקב שלא נאשו בגלות ונ
ונקם נקמתו : **וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק :** **וכל קרני**
רשעים אגדע בשתרוממנה קרנות צדיקים בבאת ישראל מהגלות שהוא צדיק באומות אגדע כל קרני ה
רשעים שלא תשאר מלכות כי אם לישראל כמו שאומר בחלום נבוכד נצר סלכו די אלהים לעלמין לא ת

ותקבל ואמר תרין והכה כל אילין מלכותה והיא תקום לעלמין ואמר אגרע לי ישראל יגרעו אותם במל
במלחמת גוג ומגוג :

למנצח בנגינות מזמור לאסף שיר : נודע ביהודה אלהים בישראל גדול שמו :

נודע ביהודה זה המזמור נאמר על מלחמת גוג ומגוג ואמר אז נודע ביהודה ויהיה ישראל גדול
כשיראה נקמתו בגוים הנאספים על ירושלים וזכר יהודה בפרט לפי שירושלם לשבט יהודה ושם תהיה ה
המלחמה : ויהי בשלום סכו ומעונתו בציון · ויהי בשלם סכו ואז יהיה בשלם
בסכו שיבנה בה בית המקדש
וזכר ציון בפרט לפי שהוא מקום המלך ושלם הוא ירושלם כמו שנאמר ומלכי צדק מלך ירושלים והוא שם
בן נח שקראו שלם ואברהם קרא לבית המקדש יראה כמו שנ׳ ויקרא אברהם את שם המקום ה׳ יראה א
אמר הקב״ה אם אקרא אותו כמו שקראו שם אבטל דברי אברהם ואם אקרא אותו כמו שקראו אברהם א
אבטל דברי שם קרא אותו ירושלים · שמה שבר רשפי קשת מגן וחרב ומלחמה סלה

שמה שבר רשפי קשת הפא רפה רשפי אש שלהבת יה הפא רגושה ורשפי קשת הם החצים
והקשת אמר כי באותה מלחמה ישבר האל ית׳ כלי מלחמת הגוים החצים והקשת והכידון
והחרב וכל כלי מלחמה : נאור אתה אדיר מהררי טרף : נאור אתה
יש מפרשים הנון שורש מן נאור כמו נאר מקדשו והוא תואר בשקל גדול קרוב הענין לומר שיהיה נאו
ומשחית באויבים והנכון מן אור והוא נפעל בשקל נכון או נאור אתה כמו שאמר נודע ביהודה כי ב
במלחמה ההיא יודע ונגלה באור הבהיר כשר׳ וילחם מלחמותיו אדיר מהררי טרף ואתה אדיר על האויבי
כמו האריה היוצא מהררי טרף לטרוף כן תטרוף האויבים כולם וההרים ששוכנים בהם האריות והדובים ו
וחיות הטורפים יקראו הררי טרף :
אשתוללו אבירי לב נמו שנתם ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם : אשתוללו
אבירי לב האלף במקום הא התפעל והוא כמו השתוללו וכן כל מלבושי אגאלתי והגאלת ואשתוללו מן ש
שלל אומר כי הגוים אבירי לב שנאספו על ירושלים יהיו לשלל לישראל כמו שנתם לא היה להם כח להל
להלחם כאילו הם מתים והגבורים ואנשי חיל שבהם לא מצאו ידיהם להלחם בהם ·
מגערתך אלהי יעקב נרדם ורכב וסוס : מגערתך נרדם המלך שהוא גוג מגוג
נשיא ראש משך ותובל ולפי
שזכר אבירי לב אמר נרדם היתם על המלך שהוא ראש האבירים וכן והרכב והסוס נרדמו :
אתה נורא אתה מי יעמוד לפניך מאז אפך : אתה נורא אתה נורא שיראוך
כי מי יעמוד לפניך
מעת שיחרה אפך : משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה : משמים השמעת דין כמו
שאמר אש וגפרית
אמטיר עליו ועל אגפיו ואמר ואתנה אבני אלגביש תפלנה לפיכך אמר משמים השמעת דין הדין שתע
שתעשה בהם משמים השמיע אותו ארץ יראה לפיכך ארץ העמים יראה מהאל ושקטה עוד להל
להלחם בישראל : בקום למשפט אלהים להושיע כל ענוי ארץ סלה : בקום

למשפט או כשיקום אלהים למשפט העמים להושיע ישראל מהם שהם ענוי ארץ אז יראו כל העמים ויש
וישקטו : כי חמת אדם תודך שארית חמות תחגר : כי חמת האדם תודך אמר כנגד

האל ית' אותם בני אדם אשר נאספו לירושלים להלחם והיתה חמתם אליך הם יודוך על כרחם כלומ' שמהם תשוב הודאה לך שארית חמות תחגור כשתעשה הנקמה הגדולה במחנה גוג ומגוג תחגור ותאזור ש שארית חימות שארית הגוים כי יראו ממך ולא יהיה עוד להם חימה על ישראל :

נדרו ושלמו ליהוה אלהיכם כל סביביו יובילו שי למורא : נדרו ושלמו

אז יאמרו זה לזה ישראל נדרו ושלמו ליי' אלהיכם שעשה עמכם הנפלאות האלה כל סביביו יובילו שי ל למורא וכן כל סביביו יובילו האומות שהם סביב ארץ ישראל יובילו מנחה לאל ית' שהוא מורא כמו הוא מוראכם ואז יהיה מורא לכל העולם כי כולם ייראוהו ואמר סביביו שיראו סביב האל כיון שהאל שכן ב בארץ ישראל סביבי ארץ ישראל הם סביביו : **יבצר רוח נגידים נורא למלכי ארץ :**

יבצור מן

וכרמך לא תזמור רוצה לומר יקטף האל ית' ויכרית ראש נגידים כלו' גאותם ויהיה נורא למלכי ארץ יכבר פירשתי זה המזמור על מחנה אשור כשבא על ירושלים פירשתי אותו בספר מכלול בחלק השרשים בשרש תגר אבל עתה נראה לי לטעם המזמור אשר לפעלה משנו לפרש אותו על גוג ומגוג :

למנצח על ידותון לאסף מזמור : למנצח על ידותון

מזמור על ידותון כמו לידותון וכן והתפלל על יי' ודרש על סיבוי הדת בגלותי אמר כי זה המזמור על ל לשון הגלות כאמר : **קולי אל אלהים ואצעקה קולי אל אלהים והאזין אלי :**

קולי אל אלהים

אמר פעמים לחזק כלומר שאין קולי אלא אליך לפיכך והאזין אלי כלומר אליך אקרא ואתה תאזין אלי :

ביום צרתי יהוה דרשתי ידי לילה נגרה ולא תפוג מאנה הנחם נפשי : ביום

צרתי יי' כי הוא ארון על הכל ואותו דרשתי ביום צרתי ידי לילה נגרה מכתי כמו כי הנה יד יי' הויה וה והמכה היא אנחה וכאב הלב של הגלות לפיכך אמר לילה כי בלילה אדם פנוי מעסקי העולם ומחשב על ד דבריו ועניניו ואמר נגרה על דרך משל שההמרה האנחות זו אחר זו או על דרך ויתכו כמים שאגותי ול ולא תפוג ענין רפיון וחלישות כלומר לא תרפה ותחלוש מכתי אלא תמיד ניגרה וכן ויפג לבו על כן תפוג תורה וכל פשורש מזה הענין מאנה הנחם נפשי אעפי' שאשיב אל לבי דברי נחמה כי האל יוציאנו מהג מהגלות ואעפי' שארך מאנה הנחם נפשי מרוב הצרות :

אזכרה אלהים ואהמיה אשיחה ותתעטף רוחי סלה : אזכרה תמיד ואהמיה

בפי ואהמיה אליו ושלה ואהמיה בהוראות למד הפועל המורה ההא ביו"ד אשיחה אדבר ואגור בצרתי ותת ותתעטף רוחי כמו תפלה לעני כי יעטוף העטופים ברעב כי האדם בעת הצרה כפוף ומעונה כאילו מע מעוטף קומתו בקומתו : **אחזת שמורות עיני נפעמתי ולא אדבר : אחזת שמורות**

עיני שומרות הם העתות והקיצות כמו שנקרא הער בלילה שומר שומר מה מלילה וכו' ונקראו עתות האז ההקיצה משמרות ואשמורות אמר אחזת כלומר כאילו אחזת ותפשת בשמורות עיני שיהיו עירות תמיד ו ולא אישן מרוב צרות לבבי ור' משה הכהן בן גיקטילא פי' שמורות שם העור ועפעפים שהם שומרות ה העינים אמר כאילו אחזת בעפעפים שלא יסגרו ולא אישן נפעמתי ולא אדבר כמו ותפעם רוחו אמר א אני ער בלילה ומחשב על צרותי ובבקר אני נשבר ולא אוכל לדבר :

חשבתי ימים מקדם שנות עולמים אזכרה נגינתי בלילה עם לבבי אשיחה ויחפש

רוחי : **חשבתי ימים** בעודני בצרותי בגלות אני מחשב ימים מקדם שנות עולמים כפל
הענין במלות שונות ועולמי פירושו זמנים ארוכים כלומר שאני
מחשב זמנים שעברו שהיו ישראל בגלות ויצאו משם ישבו לארצם בשמחה וזהו שאמר אזכרה נגינתי
אזכור כי אחר הגלות הייתי מנגן ומכנת ושמח ועל זה אני מחשב בלילה ואשיחה עם לבבי ויחפש רוחי כ
כפל הענין במלות שונות כי רוחי כמו לבבי שהו רוח המחשבה והוא המחפש הדברים במחשבה וזהו שא
שאשיחה עם לבבי ואחפש במחשבתי הלעולמים יזנח יי יזנח מה נשתנה גלות זה משאר הגליות :
אזכרה פירשתיו : **הלעולמים יזנח יהוה ולא יוסיף לרצות עוד : הלעולמים**
יזנח יי יזנח את עמו בגלות לעולם ולא יוסיף כמו שהיה רוצה בישראל בזמנים שעברו אחר הכנס :
האפס לנצח חסדו גמר אמר לדור ודור : האפס לנצח חסדו אם כלה חסדו שהיה לישר'
לנכח שלא יטה להם חסדו עד גמר אמר אמרו כחמותיו גמרו ופסו שאינם עתידים לבא עוד :
השכח חנות אל אם קפץ באף רחמיו סלה : השכח חנות אל החנינות והרחמים שהיה רגיל לעשות
עמה אותם אם קפץ באף רחמיו כמו לא תקפוץ ידך כלומר באפו רחמיו שלא יפתחו לנו עוד :
ואמר חלותי היא שנות ימין עליון : ואמר חלותי היא חלות שם על משקל חנות משורש חלל שענין כי ישנא
חלל ופירושו מותתי כלומר ואם אומר המותתי היא אריכות הגלות ולא אצא משם עוד ושם אמות שנו
ימין עליון אזכור השנים שעברו שעורר האל ית' ימינו והוציאנו מגלות מצרים ובבל כן יוציאנו מגלו
זה וסלת אזכור שהוא תחלת הפסוק האחר טעמו לפניו ולאחריו :
אזכור מעללי יה כי אזכרה מקדם פלאך : אזכיר כתוב ביו"ד רוצה לומר אזכי' לאחרים וקרי אזכור כויו כ
כלומר כשאזכור מעללי יה אנחם כי אזכרה מקדם פלאך פלאיך שעשית מקדם במצרים כשאזכור אותם
המעללים והנפלאות שעשית מקדם להוציאנו ממצרים כי הוא מעשים שלא היה אדם מקוה להם ולא עלה
על לב איש כמו אותם נפלאות שיעשה אותם הקבה בעבור ישראל וכמו שעשה אותם הנפלאות אחר הי
היאוש ואבוד התקוה כן יעשה עמנו בזה הגלות אעפי שאנו כואשים מפני אורך הגלות :
והגיתי בכל פעליך ובעלילותיך אשיחה : והגיתי בכל פעליך וזכרתי המעשי שעשית והגיתי
בהם כלומר העליתים על לשוני לנחם בהם איש את אחיו ואומר בכל כלומר בין הפעלים הנעומים שעש
עשית במצרים ובקריעת ים סוף בין הפעלים שעשית במעמד הר סיני ובמדבר ופעלך חסר יוד הרבים
ובעלילותך כפל הענין במלות שונות : **אלהים בקדש דרכך מי אל גדול כאלהים :**
אלהים בקדש דרכך
יש מפרשים בקדש בשמים ופירושו מדרכך שאנו רואים בשמים אנו אומרים מי אל גדול כאלהים על
דרך משל ומי כמוך באלים יי מי כמוך נאדר בקדש האל אלהי' הם המלאכים והגלגלים כי המתבונן בהם
ידוע כי הכח בא להם מהסבה הראשונה ואין כחם כמוך כי אתה הנותן והם המקבלים ויתכן לפרש בקדש
על מעמד הר סיני כמו שנאמר בם סיני בקדש כלומר הוא כשירד כבודו על הר סיני אמרו כל ישראל מי
אל גדול כאלהים : **אתה האל עושה פלא הודעת בעמים עזך : אתה האל עושה**
אתה הוא היכול באמת שאתה עושה פלא במעמד הר סיני גם בעמים הודעת עוזך בעבור ישראל במצרי
ובמלכי כנען : **גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה : גאלת בזרוע עמך**

גאלת עמך לא בדרך שמעבירהם אלא בהכרח גדול ובזרוע נטויה גאלת אותם ואמר בני יעקב ויוסף כי בסיבת יוסף ירדו למצרים והוא כלכלם כל ימי חייו כאילו הם בניו :

ראוך מים אלהים ראוך מים יחילו אף ירגזו תהמות : ראוך מים אלהים

פי׳ ים סוף ראוך וחלו ממך ונבקעו אף ירגזו התהומות אפילו המים העמוקים שהם התהומות רגזו ממך ומפניך ונבקעו : זרמו מים עבות קול נתנו שחקים אף חצציך יתהלכו :

זורמו מים עבות כמו שכתוב וישקף יי׳ בין מחנה מצרים בעמוד ענן ואש וזורמו מבכיין פועל אחר על דרך מרובעי מענייך ודם מים אף כי העמים זורמו מים וזהו המהומה שהייתה להם כמו שאמר ויהם את מחנה מצרים כי היה להם האש והענן והמים והרעמים כמו קול נתנו שחקים אף חצציך יתהלכו אבני הבהר אעפ׳ שלא נזכר זה בתור׳ ר״א על אבני הברד שהשלי׳ על מלכי כנען וכן נקראו אבני החיל הקטנים שרומים לברד ויגרס בחצץ ימלא פיהו חצץ :

קול רעמך בגלגל האירו ברקים תבל רגזה ותרעש הארץ : קול רעמך

בגלגל בפתח הגימל ראשונה ושנייה גלגל שהוא שם מתו בחירק הגימל הראשונה וכן והמם גלגל עגלתו וגלגל הוא השמים נקרא כל אחד מהתשעה גלגל לפי שהם מתגלגלים וסובבים תמיד ואעפ׳ שאין הרעם והברקים ואבני המטר והברד בגלגל אלא באויר האויר בדרך ההשאלה גלגל ושמים רקיע ושחקים השם נשאל לו לשון השמים האמתים שהם הגלגלים לגובה האויר כלפי השמ׳ ונקרא האויר על אמתתו רקיע כמו שאמר יהי רקיע בתוך המים וקראו שמים כמו שכתוב ויקרא אלהים לרקיע שמים ונאמר למטר השמים כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ודלתי שמים ודגן שמים ישע קרי׳ בשמים ונקרא שחקים כי כמו שכתוב יזלו שחקים קול נתנו שחקים רעו שחקי׳ ממעל ונקרא גלגל קול רעמך בגלגל על גלגלי מרכבו פרעה כמו שכתוב ויסר את אופן מרכבותיו האירו ברקים תבל כמו שכתוב ויאר את הלילה רגזה ותרעש הארץ כי רגזו ורעשו מצרים : בים דרכך ושבילך במים רבים ועקבותיך לא נודעו :

בים דרכך

שנבקע הים במצותיך ועברו ישראל ושבילך במים רבים כפל דבר במלות שונות וכתוב ושבילך לשון רבים כי לא היה דרך אחד אלא דרכים הרבה כמו שכתוב לגוזר ים סוף לגזרים ואמרו לשנים עשר גזרי׳ גזור ועקבותיך לא נודעו הליכותיך בים לא ניכרו כי שבו מי הים על המצרי׳ כמו שאמר וישב הים לפנות בקר לאיתנו ואומר וישובו המים ויכסו את הרכב ואת הפרשים והנה לא נודע הדרך בים :

נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן : נחית כצאן אחר צאתם מהים נחית אותם במדבר ביד משה ואהרן כמו שאמר שהרועה נוחה את צאנו ושומרו :

משכיל לאסף האזינה עמי תורתי הטו אזנכם לאמרי פי : משכיל לאסף

תורתי מה תורתי מה שאני מורה בסיפור הטובות שעשה האל לישראל ומרבדי תלמודו הי׳ לכם ליראה מ ממנו ושלא להמרות דברו ומצותו : אפתחה במשל פי אביעה חידות מני קדם :

אפתחה פי

יש ספרים התיו בקמץ חטף ויש ספרי׳ בשוא לברר המשל והחידות אשר במזמור הזה כמו שכתב החכם ר׳ אברהם בן עזרא המשל כמו נשקי רמי קשת לפי פירושו וכן לערוך שולחן במדבר ואני נשקה ביעקב ו ודלתי שמים פתח ודגן שמים זהו משלו והחידות לחם אבירים אכל איש שהוא אומר על המן והוא כותי

כמו חידה ויתן לשבי עוזו שהוא אומר על הארון ולא היו מבינים זה לולי שהוא כתוב בספר שמואל גלות
הארון וכן בני אפרים נושקי רומי קשת כי הוא דבר סתום על איזו מלחמה אמר דבר זה והדבר הסתום יק
יקרא חידה : **אשר שמענו ונדעם ואבותינו ספרו לנו :** **אשר שמענו**
הדברים האלה שאמ׳

הם הדברים ששמענו מפי הקדמונים ואבותינו ספרו לנו שלא יאמרו אלא האמת ונדעם ידענו אותם גם
כן מפי הכתב מתורת משה רבינו : **לא נכחד מבניהם לדור אחרון מספרים תהלות
יהוה ועזוזו ונפלאות אשר עשה ·**

לא נכחד מבניהם בני אבותינו והם אחינו שאינם לומדים
ואינם יודעים הקבלה חייבים אנו היודעים להזכיר להם ולא נכחד מהם עד שיהיו הם גם מספרים לבניהם ו
ובניהם לבני בניהם עד שיהיו עד דור אחרון מספרים תהלות ה׳ :

ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל אשר צוה את אבותינו להודיעם לבניהם

ויקם עדות וכמו שצריך להזכיר הנפלאות ולהודיע לבנים כן צריך להודיעם התורה והעדות
והתורה אשר הקים שם בישראל אחר שהוציאם ממצרים וצוה להם לאבותינו להודיעם לבניהם כמו שנא׳
והגדתם לבניך : **למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יקומו ויספרו לבניהם ·**
למען ידעו

וכן הבנים צריכים להודיעם לבניהם עד דור אחרון והבנים כשילדו כשיקומו בדעתם גם כן
וישימו באלהים כסלם ולא ישכחו מעללי אל ומצותיו ינצרו : **וישימו באלהי׳**

כסלם כשמשמעו הנפלאות שעשה לאבותינו ישימו בו מבטחם ולא ישכחו מה שעשה וזכרו תמיד כדי ש
שלא ישכח מפיהם ובזה יאמינו בו ובתורתו וינצרו מצותיו :

ולא יהיו כאבותם דור סורר ומורה דור לא הכין לבו ולא נאמנה את אל רוחו :

ולא יהיו כאבותם שלא שמו בטחונם באל ית׳ והיו דור סורר ומורה וזה היה דור המדבר שלא הכינו
לבם לאל ית׳ ולא נאמנה את אל רוחו לא נתקיימה עם אל מחשבתו ורצונו כמו והקמותיו לעץ יתד במקום
נאמן שפירושו קיים או פירושו לשון אמנה כמשמעו : **בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו
ביום קרב :** **בני אפרים**
נושקי רומי קשת זה היה במדבר ואעפ׳ שלא נזכר בתורה נזכר בדברי
הימים והרגום אנשי גת הנולדים בארץ כי ירדו לקחת את מקניהם ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים פי׳
ופירשתי בפירוש דברי הימים כי במדבר היה זה המעשה והיו מן הרומה ההרוגים בבני אפרים שמונת א
אלפים כמו שפירשתי שם והלכו אל גת בלא מצות האל ית׳ כנגד דברו כי אמר ארבעים שנה יהיו והם הם
המרו את רוחו ונגפו וטעם נושקי רומי קשת שהלכו בכלי מלחמותם ונשענו בהם ולא באל ית׳ והפכו ער
ערף לפני אויביהם זהו הופכו ביום קרב הפכו ערף ביום מלחמה ונושקי רומי סמוך על סמוך כמו תכסי
יונתי פרעה ופירושו מזויינים ויורדי׳ חיצים הקשת ורבותינו ז״ל פירשו זה הפסוק ופסוק דברי הימים על
בני אפרים שיצאו קודם הקץ ממצרים וקרה להם זה המקרה אבל הפסוקים הבאים אחר זה הפסוק מוכיחים שאת
יציאת מצרים היה שראו הנפלאות והעלילות שהראה אותם ושכחום והברית והתורה שנתן להם וכל זה א
אחר יציאת מצרים היה והחכם ר׳ אברהם בן עזרא כתב כי על חורבן שילה אמר זה הפסוק שהיה לבני א
אפרים וביום שגלה הארון ונהרגו רבים מישראל חרבה שילה וגם זה הפירוש רחוק כי אחר כן זכר חור
חורבן שילה על הסדר אחר שהכניסם לארץ ועוד למה אמר בני אפרים הרי שכל ישראל היו באותה מלח
ש מלחמה כמו שכתוב ויהי דבר שמואל לכל ישראל וגו׳ :

לא שמרו ברית אלהים ובתורתו מאנו ללכת : לא שמרו ברית אלהים ברית שכרתו עמהם בהר סיני

נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרים שדה צען : נגד אבותם אותם שנולדו במדבר שלא ראו

הנפלאות שעשה האל ית׳ במצרים שמעו מאבותם כי נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרי׳ ופלא דרך כלל כי לא היה פלא אחד אלא פלאים רבי׳ שדה צוען כפל דבר במלו שונות כי שדה הוא כמו ארץ וכן שדה ארם שדה מואב וצוען הוא מצרים כמו לפני צוען מצרים והיא עיר מלוכה במצרים בקצ״ם אחר הנפלאות שעשה להם במצרים עשה להם נפלאות בצאתם ממצרים שבקע להם את הים ויצב מים כמו נד כמו שכתו׳ שכתוב נצבו כמו נד נוזלים והמים להם חומה :

וינחם בענן יומם וכל הלילה באור אש יבקע צרים במדבר וישק כתהומות רבה

וינחם ואחר שהעבירם בים הנחם אותם הענן יומם שהיה הולך לפניהם לנחותם הדרך וגם לפני עבור הים היה להם אחר שנסעו מסוכות וכל הלילה באור אש כי כל הלילה היה להם עמוד אש עד בא אור היום שלא היו צריכים לאור נר לילה כי גם בחנותם היה עמוד האש על המשכן להאיר להם : יבקע צורי׳ ברפידים ובקדש יבקע עתיד במקום עבר וכמוהו רבים והנה זכר הנפלאות ואם לא זכרם כסדר הרי הם סדורים בתורה כי המן והשליו הראשון היו להם קודם שבאו לרפידים כי במדבר סין נתן להם המן והשליו וישק כתהומות רבה השקה אותם מן הצורים כמו מתהומות רבה ורבה תואר לתהום וכן מי תהום ואמר לשון יחידה עם לשון רבות כמו בנות צעדה עלי שור :

ויוציא נוזלים מסלע ויורד כנהרות מים : ויוציא נוזלים מסלע כפל הענין במלות שונות כמנהג לחזק הענין ואמר ויורד כי הסלע מקום גבוהה : ויוסיפו עוד לחטוא לו למרות עליון בציה

ויוסיפו עוד לחטוא לו אמר ויוסיפו כי המים על ידי חטא תלונה באו להם למרות עליון בציה למרות כמו להמרות וכן לכבות בטן למרות עיני כבודו וענ״ינו ענין ציה במדבר ואמר עליון לפי שהוא עליון על הכלי ובידו הכלי וכמו שהיה בידו להוציא מים מהסלע היבש ולהוריד המן מן האויר כן בידו להביא להם בשר במדבר והם לא חשבו כן וניסו אותו אם יוכל לעשות כן וזה היה בקברות התאוה : וינסו אל בלבבם לשאל אכל לנפשם : וינסו אל בלבבם במחשבותם היה כי לכ׳ זהו שאלו הבשר כי המן היה מאכל טוב וערב ולא היו צריכים הבשר אלא חשבו לנסותו אבל לא אמרו כן בפיהם אלא אמרו צורך היה להם הבשר וכי זו המן ואמרו נפשינו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו ואמרו ונפשינו קצה בלחם הקלוקל לשאל אוכל לנפשם להאותם כמו שאמר תאותם ואמר לנפשם כי הנפש בעלת התאוה כמו שאמר כי תאוה נפשך לאכול בשר : וידברו באלהים אמרו היוכל אל לערוך שלחן

וידברו באלהים ומה דברו אמרו הגם לחם יוכל תת והדיבור והמאמר הזה היה בלבבם כמו דברתי אני עם לבי ואמרתי אני בלבי כי לא אמרו הם בפיהם כי בדרך ניסיון היו שואלי׳ הבשר ולא לצורך היוכל אל לערוך שולחן במדבר במקום אשר לא ימצא בו דבר מחיה אם יוכל הוא לערוך שולחן מלא כלוסר כל צורכי ומחיה כי הנה נותן מקצת צורך השולחן והוא המן אבל אם יוכל לערוך אותו בשלמותו שיתן בשר וכן המים נותן ויותר פלא יהיה אם יתן בשר כי המן הוריד מן השמים כמו השלג ואבני הברד והמי׳ הרבה סלעים יש שיצא מי׳ רבי׳ מהם אבל הבשר מאין יביא אותו וזהו שאמר הגם לחם יוכל תת כל זה חשבו בלבם : הן הכה צור ויזובו מים ונחלים ישטפו הגם לחם יוכל תת אם יכין שאר

אף הבה צור אמר הכם כי על ידי מכה יצאו מהצור בחפזים ואמר צור ולמעלה אמר צורים כי
כאשר שאלו בשר בקברות התאוה לא היה צריך דבר מי מריבה שהיה בקדש ומה שאמר הכה צור על יד
רפידים אמר ונחלים ישטופו יצאו מסנגוים רבים עד שהיו כנחלים גדולים שוטפים המקומות שנגרו בהם
הגם לחם הוא בשר כמו את קרבני לחמי אם יכין שאר לעמו כפל דבר במלות שונות:

לכן שמע יי ויתעבר ואש נשקה ביעקב וגם אף עלה בישראל: לכן שמע

יי אותם שאמרו בלבבם שמע יי ויתעבר בהם ואש נשקה את חמתו נשקה ביעקב אף עליהם בישראל
כפל הענין במלות שונות נשקה בערה וכן אם ישיק ואפה להם יבעיר והכנון בעיני יבער . כי זה הפסוק
כלל שני דברים דבר תבערה ודבר קברות התאוה ושניהם מקום אחד הוא אלא שעל מעשה הראשון
היו שהתאוננין רע בערה בם אש יי קרא אותו תבערה ועל מעשה השני שהתאוו תאוה ומתו המתאוים
קרא אותו קברות התאוה ומה שאמר בזה הפסוק ואש נשקה ביעקב אמר על דבר תבערה כמו שאמר בה
בתורה וישמע יי ויחר אפו כן אמר בזה הפסוק שמע יי ויתעבר ומה שאמר וגם אף עלה בישראל על
שהתאוו תאוה כמו שאמר שם ואף יי חרה בעם ושני המעשים היו במקום אחד ועל שניהם נענשו וכ
ובשניהם היה בהם מיעוט האמנה כי מתאוננים היו שאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ
ולא האמינו באל שיתגרה להם בלא מלחמה ושאילת הבשר גם מיעוט האמנה כמו שאמרו הגם לחם יוכ
יוכל תת: כי לא האמינו באלהים ולא בטחו בישועתו: כי לא האמינו

באלהים לא האמינו בו שיוכל להכניסם לארץ ולא בטחו בישועתו שהושיעם כמה פעמים:
ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח: ויצו שחקים וכבר צוה להם שחקים לתת להם מן
ודלתי שמים פתח להם להמטיר
עליהם מן ולא שמו על לבם כל זה כמו שיעשה זה כן יעשה זה ואמר ודלתי שמים על דרך משל לרוב ה
המן שהוריד להם כמו וארובות השמים נפתחו: וימטר עליהם מן לאכל ודגן שמים נתן למו
וימטר והגן שמים כי היה להם לאכול המן במקום הדגן ויותר טוב וערב:
לחם אבירים אכל איש צידה שלח להם לשובע: לחם אבירים השחקים הם
אבירים כמו
שנאמר עליהם חזקים כראי מוצק וזה דבר תימה כי אכל איש נברא מן האדמה לחם שחקים ובדרש לחם
אבירים לחם שנבלע באיברים יצידה שלח להם כי בכל מקום היו הולכים הייתה צרכיהם מוכנת להם לשובע
יסע קדים בשמים וינהג בעזו תימן: יסע קדים הסיע רוח קדים לגוז השלוים
כמו שכתוב ורוח נסע מאת
יי ויגז שלוים וגו׳ וינהג בעזו תימן רוח דרום כי מזרחי דרומי היה הרוח:
וימטר עליהם כעפר שאר ובחול ימים עוף כנף: וימטר כי באו לרוב כמו
מטר וזה פלא כי
בשר המטיר להם ועוף כנף כי הבשר היה עוף כנף ולא היה בו כח לעוף הנה והנה אלא הפילם במחנה:
ויאכלו וישבעו מאד ותאותם יביא להם: ויאכלו וישבעו מאד יותר מראי
כמו שכתוב עד
אשר יצא מאפכם: לא זרו מתאותם עוד אכלם בפיהם: לא זרו כמו שכתוב
והיה לכם
לזרא כתרגומו עד דתקוצון ביה אמר עוד לא קצו בבשר ולא זרו ממנו כי עוד היה אוכלם בפיהם ואף א
אלהים עלה בהם אמר עלה האף כמו עלה עשן באפו ויהרוג במשמניהם בתירק המות הראשון והוא שם
שאר ופירושו בבריאים ובחזקים שבהם וכן כל שמן ואיש חיל כלומר בריאים ובחורים היו מתים באת

בכלזאת חטאו : בכל זאת חטאו עוד ולא האמינו בנפלאותיו : שעשה בהם ה׳

עוד בדבר מרגלים ובדבר קרח ובדבר מי מריבה ולא האמינו בנפלאותיו בכל נפלאותיו שעשה להם ולא
האמינו עדיין שיכניסם לארץ ויתן להם הארץ ואמרו לנפול בחרב נשינו וטפינו יהיו לבז :

ויכל בהבל ימיהם ושנותם בבהלה : ויכל בהבל שאמר להם תשאו את עונותיכם
ארבעים שנה והיו מתי׳ כבל שנה
ושנה עד שמתו כולם מבן עשרים שנה ומעלה בבהלה הכית פתאום להורות על הידיעה כלומר באותה ש
בהלה שמתו המרגלים פתאום : אם הרגם ודרשוהו ושבו ושחרו אל : אם הרגם

ודרשו אם זה במקום אשר כאשר אם יהיה לבני ישראל והדומים לו ופירושו כשהרגם דרשו הנשארים
דעו כי חטאו ושבו ושחרו אל או פירושו כשאמר להרגם הם דרשוהו כמו שכתוב הננו ועלינו אל המקו׳
אשר אמר ה׳ כי חטאנו : ויזכרו בפיהם כי אלהים צורם ואל עליון גאלם : ויזכרו

וכרוהו כמו שאומר בסמוך ולבם לא נכון עמו ויפתוהו בפיהם לפי מחשבותם יפתוהו אבל הוא יתברך ש
שמו אינו מפותה כי יודע היה לבבם אעפ״כ במדת הרחמים שעמו מכפר למוראי׳ תשובה ואינו מכפר להם
בכל כמו שהם אינם שבים בכל לב שלם אבל פוקד עונם ואינו משחית מהכל ומשיב אפו מהם ואינו מעיר
להם כל חמתו אלא מקצת לפי שאין תשובתם שלימה אין סליחתו שלימה ומן הדין היה שלא יסלח להם כ
כלל כיון שאין לבם נכון כי הכל הולך אחר כוונת הלב אלא מפני בני אדם הרואים בתשובה הגלויה ואי׳
ואינם יודעים הלבבות ואם לא יסלח להם כלל יאמרו אין תשובה מועלת וזהו שאמר והוא רחום יכפר עון
ולא ישחית אעפ״שלא נאמנו בבריתו הוא רחום שכפר להם עון ולא ישחיתם מהכל כמו שהיו חייבים :
והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו :

והוא רחום יכפר עון זה שאמר והרבה להשיב אפו כי צריך גבורת לב והרבות כח מדת
הרחמים להשיב האף וכן אמר משה רבינו עה ועתה יגדל נא כח ה׳ :
ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב : ויזכור כי בשר המה וטבע
הבשר לבקש
התאוות ואי אפשר שלא יחטא לפיכך צריך שיכפר להם ועוד כי בם רוח הולך כלומר קצרים ימיהם וקרי׳
וצריכים כפרה בעודם חיים כמו שאמר איוב ומה לא תשא פשעי ותעביר את עוני כי אתה לעפר אשכב
וגו׳ ומה שאמר והוא ישוב הוא מדרך הטבע כי מאין מדרך הטבע לשוב הרוח אל הבשר עוד משתצא מ
הרוח ממנו אבל האל יעשה כפלאו לעתיד להשיב הרוח אל הבשר כאשר ירצה ולא לכלם ויהיה פלא כאתר
הפלאים אשר עשה בשינוי הטבע : במה ימרוהו במדבר יעציבוהו בישימון :
במה ימרוהו
במדבר זכר בפרט מן המדבר והחטא שחטאו ואמר כמה פעמים המרוהו ז״ל כי הנזכר בעודם במדבר וענין
ימרוהו יכעיסוהו בשנותם מצותיו יעציבוהו בישימון כפל הענין במילות שונות :
וישובו וינסו אל וקדוש ישראל התוו : וישובו וינסו אל אחר שטאלו הבשר וידעו
כי חטאו באה ה׳ שחרה בהם
שבו עוד וניסו אל במי מריבה ובדברים אחרים שלא נזכרו בתורה ואומר אל שהוא יכול על הכל והם תם
חסרו במחשבתם יכולתו ויכסוהו אם יכול לעשות זה וזה וקדוש ישראל התוו ומי שנקדש ב ישראל בכמה
אותות ונפלאות שעשה לעיניהם הגבילו אותו כלומר שמו לו גבול בלבבם זה יוכל לעשות אבל זה לא יו
יוכל לעשות עד כאן יוכל לשנות הטבע מכאן ואילך לא היו מנסי׳ אותו והתוו מן והתוית תו וכן התאוו

שבאו לכם כי תאוה תאוה בעניין אחר בעניין גבול וסימן לדבר לא זכרו את ידו את כוחו הגדול אשר פדה
אותם מהצרה שהיו בהם בכח גדול וביד חזקה : אשר שם במצרים אותותיו ומופתיו בשדה
צען : אשר שם
הפסוק כפל העניין במלות שונות כמנהג : ויהפך לדם יאוריהם ונוזליהם בל ישתיון :
ויהפך
גם זה הפסוק כפל עניין בל ישתיון עמו כמו שכתוב כי לא יוכלו לשתות ממימי היאור :
ישלח בהם ערב ויאכלם וצפרדע ותשחיתם : ישלח לא כתב המכות על הסדר
כי אין חסרון בזה כי סדורים
הם בתורה וצפרדע ותשחיתם שם כלל לצפרדעים וכן ותעל הצפרדע ויתן לחסיל יגיעם כי התבואות הם כ
כל יגיע הארם כמו שכתוב כל עמל האדם לפיהו : יהרג בברד גפנם ושקמותם בחנמל :
יהרג אמר
יהרג על דרך השאלה וכן כל חלקה טובה תכאבו באבני גם יתכן בנומת מיתה אחר אשר בו נפש הצומחת
וכן אמר ובעפר ימות גזעו ושקמותם הם מין ממיני התאנים והם התאנים מדבריים חכר הגפן והשקמה אף
על פי שהכה הברד כל עץ השדה לפי שאלה הם רוב אילנותיהם במצרים בחנמל הוא מין ממיני הברד ור
ורב סעדיה פירש אותו בלשון ערבי אל שקיע והוא הקרח החזק המשבר פרחי האילנות ומיבש הלחלוחית
ובמדרש בגפנים על ידי שהיו רקים היה יורד עליהם בקלפין אבל לשקמים היה בא וכנח ומל :
ויסגר לברד בעירם ומקניהם לרשפים : ויסגר לרשפים כמו שכתוב ואש מתלקחת
בתוך הברד :
ישלח בם חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים : ישלח בם
חרון אפו זה הפסוק כולל למכות שלא הזכיר בפרט מלאכי רעים אינו סמוך אבל הוא חסר מם והוא כמו
מלאכים וכן מלכי שקופים כמו מלכים ביוד נביאי כל חוזה כמו נביאים והדרושים להם כמו שכתבנו בספר
מכלול בחלק הדיקדוק ממנו והמכות הם מלאכי רעים כי בשליחות האל ית' ובדיבורו באו ופירושו משלחת
הדבר שיבא ברבוי זה אחר זה כמו הכני משלית בך משולח ונעזב וכן ברפדי רבותינו ולשטלחת ז...
יפלס נתיב לאפו ולא חשך ממות נפשם וחיתם לדבר הסגיר : יפלס נתיב
ייישר האל דרך לאפו שילך בלא עכוב אליהם וכן פלס מעגל רגליך ויישר אורח חיים פן תפלס לא תישר
לא חשך אין צריך לומר שלא מנע נפשם ממות אותם שהגיע עיתם אבל הסגירם למות בלא עתם ועל ש
מכת בכורים אמר כמו זה שמפרש בפסוק זה הבא אחריו וחיתם כמו נפשם ויש מפרשים וחיתם לדבר
הסגיר על מות המקנה : ויך כל בכור במצרים ראשית אונים באהלי חם :
ויך כל בכור
באהלי חם הסגיר חם אבי מצרים לגרעון : ויסע כצאן עמו וינהגם בעדר במדבר :
ויסע
הסיעם ממצרים אחרי מות הבכורים והסיעם לאטם כמו הרועה צאנו : וינחם לבטח ולא
פחדו ואת אויביהם כסה הים : וינחם לבטח
כמו שכתוב ויצאים ביד רמה ומה
שכתוב ולא פחדו וכתוב וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל יי לא היה רגע אחר אותו פחד כי מיד הבטי
הבטיחם משה שימותו כל אויביהם וכן ראו בעיניהם לפיכך אמר ואת אויביהם כסה הים ויש מפרשים וי
וינחם לבטח במשה בעוברם בים ולא פחדו . ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו :
ויביאם אל גבול

קדשו ארץ ישראל הרי זה בית המקדש כמו שכתוב תביאמו ותטעמו בהר נחלתך ואמר כי זה באמר זה ה
המזמור אחר שנודע המקום על יד גד הנביא קנתה ימינו כמו שכתוב מקדש יי׳ כוננו ידיך :
ויגרש מפניהם גוים ויפילם בחבל נחלה וישכן באהליהם שבטי ישראל ·
ויגרש : ויפילם הפיל ישראל בחבל נחלה שאמר להם על דרך על פני כל אחיו נפל וישכן
באהלי הגוים השכין שבטי ישראל ויש מפרשים ויפילם על הגוים כי הפילם האל בחרב בארצם:
וינסו וימרו את אלהים עליון ועדותיו לא שמרו : וינסו :
וימרו אחר שמת יהושע והזקנים : ויסגו ויבגדו כאבותם נהפכו כקשת רמיה :
ויסגו : ויסגו בימי השופטים בין
שופט לשופט כאבותם האחרונים כראשונים נהפכו כקשת רמיה רמיה ענין מרמה ופירושו ק
קשת רמיה כי המורה הרמאי הערום שראה עצמו מורה לצד אחד והוא מורה לצד אחר כדי שלא ישמרו
ממנו העומדים בצד האחר והוא נהפך כרגע לצד אחר כן ישראל היו עובדי יי׳ בימי השופט ובמות השו
השופט היו נהפכים כרגע לעבוד עבודה זרה : ויכעיסוהו בבמותם ובפסיליהם
יקניאוהו : ויכעיסוהו : בבמותם כי בימי
עלי ושמואל היו בהם עובדי עבודה זרה עד שהשיבם שמואל לד
לדרך טובה אחר שוב הארון משדה פלשתים : שמע אלהים ויתעבר וימאס מאד
בישראל : שמע : דברי הכעסה שהיו
אומרים בעובדם אלהי נכר וימאס מאד שהגלה הארון מהם :
ויטש משכן שלו אהל שכן באדם : ויטש : משכן שילה בארון שה״ה בשילה
והוא אהל שוכן באדם כמו שאומר ושכנתי ב
בתוך בני ישראל ואמר אהל כי תחת היריעות היה הארון בשילה : ויתן לשבי עזו ותפארתו
ביד צר : ויתן : לשבי עזו עוזו ותפארתו הוא הארון
כמו שכתוב אתה וארון עזך כי בו נראה עוז האל ותפארתו :
ויסגר לחרב עמו ובנחלתו התעבר : ויסגר : כי מתו רבים מישראל באותה
מלחמה : בחוריו אכלה אש
ובתולותיו לא הוללו : בחוריו : אכלה אש על דרך
משל נקראה המלחמה אש כמו כי אש יצאה מחשבון
ואמר הבחורים כי הבחורים יוצאים למלחמה ובתולותיו לא הוללו כיון שמתו הבחורים לא נכנסו לחופה
שהיו נשואות לבחורים שמתו אם היו חיים והוללו ענין שמחת החופה וכן קראו בית החופה בית הלולא
ונקרא כן לפני שמהללים בשירים החתן והכלה : כהניו בחרב נפלו ואלמנותיו לא
תבכינה : כהניו : חפני ופנחס ושאר
כהנים שהיו עם הארון שמתו במלחמה לא תבכינה שמתו מכאב לב כמו
שמתה אשת פנחס : ויקץ כישן יהוה כגבור מתרונן מיין : ויקץ :
כישן פירושו כאדם שנרדם
מרוב היין ששתה ועתה הוא מקיץ מיינו ומתעורר ומתרונן ואומר כגיבור כי לא תחסר הגבורה ממנו כי
אם בעבור היין כך הקב״ה הוא ה״ה דומה לישן או לנרדם מהיין שהיה רואה בעונות ישראל ובחטאותם
וה״ה כישן ונרדם מחריש להם וכשגברו עונותם והכעיסו במעשיהם הרעים הקיץ והתנקם בהם וה״ה כגיבור
כגיבור מתרונן מיין : ויך צריו אחור חרפת עולם נתן למו : ויך :

צריו אחור הפושעי׳ שהיו בישר׳ הכה אותם עד שישבו אחור לפני אויביהם או אמ׳ אחור לפי שנסו ישר׳
מפני פלשתים והיו פלישתים רודפים אחריהם ומכים אותם מאחוריהם והשם עושה זה לעונש עונותיהם
שירבו חרפת עולם כנגד לשון גלות הארון שהיתה חרפה לישראל לעולם : **וימאס באהל**
יוסף ובשבט אפרים לא בחר : וימאס באהל יוסף
שהרב משכן שילה ויש מפרשים ויגף
ביען על מה שעשה בפלישתים שהיה ישן בגלות הארון והקיץ אחכ והכה בפלשתים שלקחוהו ויך צריו
אחור צריו הם הפלישתים הכם אותם אחור והו מכת הטחורים ואותה המכה הייתה להם חרפת עולם וימאס
באוהל יוסף כי אעפי׳ ששב הארון לא שב בשילה אלא הלך ממקום למקום עד שהביאו דוד לירושלים :
ויבחר את שבט יהודה את הר ציון אשר אהב : ויבחר בירושלים
כי ירושלים בחלק יהודה ודוד
משבט יהודה **ויבן במו רמים מקדשו בארץ יסדה לעולם : ויבן**
כמו רמים כמו ארמונים
רומים וכמוהו בערך הקטובות כעיזים הקטובות בארץ יסדה לעולם כמו שכתוב והארץ לעולם עומדת כן
בנה מקדשו שם לעולם לא כמו שהיה בגלגל ובשילה ובנוב ובגבעון אלא לעולם היה ויהיה המקדש שם
בהר המוריה וכן הוא אומר מכון לשבתך עולמים : **ויבחר בדוד עבדו ויקחהו**
ממכלאות צאן : ויבחר בדוד עבדו וכן
בחר לדוד לעבדו לעולם שלא יהיה מלך אחר לירושלים אלא מ
הוא חרעו אחריו ויקחהו ממכלאות צאן להיות מלך על ישראל ופי׳ מכלאות צאן כמו גדרות צאן :
מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו ובישראל נחלתו : מאחר

עלות הנקיבות מן הצאן המניקות נקראו עלות על שם בניהן שנקראו עולים ושה שאמר מאחר עלות מ
שהרועה צריך להיות אחר העלות לנהלם לאט כמו שכתוב עלות ינהל וכתו׳ והצאן והבקר עלות עלי ודר
ודפקום יום אחד וגו׳ רעות ביעקב לקחו מרעות לרעות ישראל : **וירעם בתום לבבו**
ובתבונות כפיו ינחם : וירעם בתום לבבו כמו
כמו שהיה היושר והתמימות בלבבו כן רעה אותם בישרת לב
ובחכמות ובתבונות כפיו ינחם וכנה התבונות לכפים לפי׳ שנוחה הרועה הצאן במקלו בכפיו וצריך שיפי׳
שינחה אותם בתבונת וכינה התבונה לכפי׳ ואעפ׳ שהיא בלב לפי שהם העושו׳ את המלאכ׳ וכן שכל את ידיו

מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את
ירושלים לעיים : מזמור לאסף אלהים באו גוים נחלתך זה המזמור
על חורבן ירושלים כמו שמפרש ואמר אלהים
לשון קריאה כלומר אתה שאתה אלהים היך תתאפק על זה שבאו גוים אחרים על נחלתך לעיים לגלים
כי העיר ההרוסה היא גלי אבנים וכן לעיי השדה וכן תרגומא לדגורי חקלא ותרגום גלעד יגר שהדותא
נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ :
נתנו
את נבלת עבדיך כתב אבי אדוני ז״ל והלא כתוב בירמיה שוטטו בחוצות ירושלים וראו נא ודעו ובקשו ב
ברחובותיה אם תמצאו איש עושה משפט מבקש אמונה ואסלח לה ואיך אמר עבדיך חסידיך ותירש כי
היו בהם עובדי האל וחסידים שהרי דניאל חנניה מישאל ועזריה היו מן הגולים מירושלים שהיו חסידים
ועובדי האל כמו כן היו אחרים אלא שהיו נחבאין בבתים ולא היו יכולין להראות בחוצות וברחובות ות

והחסידים שהיו בירושלים מהם ניצלו מן המיתה וגלו ומהם לא ניצלו הכל לפי הדין הנהרו מאת האל ית
יתברך ורבותינו זל פירשו עברים כי המיתה מכפרת לנהרגים וכיון שנהרגו קרי להו עבדיך לחיתו ארץ
כמו לחית הארץ הוו נוספה וכן וחיתו ארץ למ״נה בנו כיפור בנו בטור : **שפכו דמם**
כמים סביבות ירושלים ואין קובר : שפכו : ואין קובר ולא
היו בישראל כי ישראל היו קוברים הרוגיהם
היינו חרפה לשכנינו לעג וקלס לסביבותינו : היינו חרפה וזהו בגלות ובקלס
לעג וחרפה כמו וקלסה
לכ״ארצות : **עד מה יהוה תאנף לנצח תבער כמו אש קנאתך :** עד מה
אנפי שהמזמור
נאמר על גלות ראשון ולא היה אלא שבעים שנה בעיניהם ארוך וכן אמר זכריה הנביא עד מתי אתה ל
לא תרחם את ירושלים ואת ערי יהודה אשר זעמת זה שבעים שנה : **שפך חמתך אל**
הגוים אשר לא ידעוך ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו
שפוך
חמתך על הגוים קנאתך וחמתך שהיא בוערת כמו אש עלינו שפוך אותו אל הגוים אשר לא ידעוך כי
אנחנו אעפ״י שחטאנו ידענוך וקראנוך בשמך אל הגוים כמו על הגוים וכן אל ההרים לא אכל ועך את
הפלשתי אל מנחו ועל הממלכות לפי שאבדה מלכות ישראל בגלות שבט יהודה בחורבן ירושלים וכרם
ממלכות כי עד עתה אעפ״י שגלו עשרת השבטים לא אבדה מלכות ישראל : **כי אכל את**
יעקב ואת נוהו השמו : כי אכל דרך כלל השמו דרך פרט ולפי
שאכל את יעקב אשר ידע אותך והשמו נוהו שהיו בו
עובדים בו אליך היה לך לשפוך חמתך עליהם כי אעפ״י שחטאנו ובמצותיך וברצונך באו עלינו היה להם
לרחם ולא לאכול ולכלות וכן אמר הכתוב אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה
לא תזכור לנו עונות ראשונים מהר יקדמונו רחמיך כי דלונו מאד : לא
תזכור לנו עונות ראשונים על העונות הראשונים שעשו בימי נעורים אמר כאילו אמר עונות נעורים ו
והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פי׳ עונות אבותינו ונכון הוא כמו שאמר ירמיהו אבותינו חטאו ואינם ואנח
ואנחנו עונותיהם סבלנו כי אעפ״י שהיו חוטאים האל היה פוקד עליהם עונות אבותיהם בסדת הדין פוקד
עון אבות על בנים והוא כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם לפיכך אמר אל תזכור לנו עונות כי די לנו
בעונינו אל תזכור לנו עונות ראשונים מהר יקדמונו מהר ענוי או שם יקדמונו ענין הזמנת הדבר והבי
אותו לפני אדם וכן אשר לא קדמו אתכם כי תקדמנו ברכות טוב דלונו מאד ואין לנו כח לסבול הגלות :
עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך :
עזרנו על דבר כבוד שמך שהוא מחולל בגוים ואחר שתעזרנו יהיה מכובד :
למה יאמרו הגוים איה אלהיהם יודע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך
השפוך :
למה יאמרו וזהו החילול יודע בגוים בנקום נקמת דם עבדיך : **תבא לפניך**
אנקת אסיר כגודל זרועך הותר בני תמותה : תבא
אסיר קול אסיר על בור להוציא ממסגר
אסיר בלתי נדע תחת אסיר רגושים הותר בני תמותה השאיר אותם בחיים ויש מפרשים הותר התיר יתרים
שהם קשורים בגלות כמו שקראם אסיר שהם קשורים ואסורים **והשב לשכנינו שבעתים**
אל חיקם חרפתם אשר חרפוך יהוה : והשב

לשכנינו חרפתם אשר יאמרו איה אלהיכם ׃ ואנחנו עמך וצאן מרעיתך נודה לך
לעולם לדור ודור נספר תהלתך ׃
ואנחנו עמך בין בגלות בין בצאתינו מהגלות נודה
לך לעולם ׃ למנצח אל ששנים עדות לאסף מזמור ׃ למנצח אל
שושנים עדות לאסף מזמור
יש מפרשים עדות מן ועדית עדי כלומר תפארת דבר ואינו נכון והאמת שכתבנו כי פתיחת המזמורים הם
על ענייני הניגון לא נודע היום אצלינו וזה המזמור נאמר על זה הגלות ׃ רעה ישראל
האזינה נהג כצאן יוסף יושב הכרובים הופיע ׃ רועה
ישראל האזינה מעת
שנתלקה מלכות ישראל נקרא ישראל יוסף ואפרים כי הוא הבכור במקום ראובן ואמר יעקב יקרא בהם
שמי כלומר יקרא ישראל בשם יוסף כמו שנקרא בשמי ישראל ואחר שזכר יוסף ואפרים ומנשה שהם
בני יוסף כאילו זכר בנימין שהוא בן רחל ובניה עיקר ישראל ונאמר על כל ישראל הבן יקיר לי אפרים
ונאמר רחל מבכה על בניה ואמר אתה שהייתה רועה ישראל ונוהג אותם כצאן האזינה תפילת ישראל ע
עמך בגלות וכמו שהייתה יושב הכרובים לאהבת ישראל להועד שם כבודך אליהם כן תופיע בכבודך כמ
כמאז אלהים ׃ לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתיך ולכה לישועתה
לנו ׃ לפני
אפרים ולכה לישועתה לנו הלך לפנינו להושיענו אלהים השיבנו כלומר השיבנו
אליך כלומר הכון לבבינו אליך והאר פניך כי בעת הקצף הוא מסתיר פנים ובעת רצון הוא מאיר פנים ו
ומשגיח לטובה ׃ יהוה אלהים צבאות עד מתי עשנת בתפלת עמך ׃ יהוה אלהים
חסר הנסמך כאילו אמר אלהים אלהי צבאות וכן הארון הברית עשנת כמו יעשן ׃
האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שליש ׃ האכלתם לחם דמעה כמו
הייתה דמעתי
לחם יומם ולילה כלומר כמו שהמאכל והמשקה חק האדם תמיד בלילה וביום כך הדמעה חוק תמיד הוא כ
בדמעות שליש יש מפרשין כמו הפוך דמעות בשליש ושליש היא מידה גדולה כמו וכל בשליש ויש מפ
מפרשין כי על גלות בבל אמר שהיה שבעים שנה שהוא שליש מגלות מצרים שהייתה מאתים ועשר סי
סימן רדו שמה ויתכן לפרש כי על זה הגלות אמר כי הוא גלות שלישי וביה ברמעות כמו בית לכו לחמו
בלחמי ושתו ביין מסכתי ובדרש מהו שליש בשכר שלש דמעות שהוריד עשו הרשע שנאמ׳ ויצעק צע
צעקה גדולה ומרה וגו השלטתי אותו מכה העולם עד סופו כשתב׳ לראות בצלבונו ושיעבור כפשינו על
אחת כמה וכמה ׃ תשימנו מדון לשכנינו ואויבינו ילעגו למו ׃ תשימנו מדון
שהם מריבים עמנו תמיד כמו איש ריב ואיש מדון לכל הארץ ילעגו למו להם לעצמם והוא כמו לאל יתברך
כלומ׳ ילעגו לך ויאמרו שלא תוכל להושיענו ׃ אלהים צבאות השיבנו והאר פניך ונושעה
אלהים צבאות
פירשנוהו ואמר זה הפסוק שלשה פעמים כדרך המתפלל לכפול דבריו לחזק התחינה אבל בכל אחד יש ש
שינוי מעט ׃ גפן ממצרים תסיע תגרש גוים ותטעה ׃ גפן ממצרים תסיע
המשיל כנסת ישראל לגפן וכן אמר ישעיהו כי כרם יי׳ צבאות בית ישראל ואיש יהודה נטע שעשועיו
תסיע תגרש עתיד במקום עבר וכמוהו רבים ואמר לשון נסיעה על הגפן ויסע כעת תקותו ׃
פנית לפניה ותשרש שרשיה ותמלא ארץ ׃ פנית לפניה שלא עמד איש בפניהם

והשרש מבנין הפעיל כתיבת השורש מבנין פעול הדגוש עקירת השורש ובכל תבואתי תשרש ושרשך
מארץ חיים כמו הרי גילה כמו בגילה וכן הנמצא בית יי׳ וענפיה ארזי אל כמו הארזים הגבוהים מאד לפי
לפיכך קראם ארזי אל וכן כהררי אל כי כל דבר שרוצה להגדילו סומך אותו לאל וכן עיר גדולה לאלהים
שלהבתיה : **תשלח קציריה עד ים ואל נהר יונקותיה :** תשלח קציריה כל כך גדלה
עד ששלחה
קצירה עד ים והקצירים הם הענפים הקשים ויונקותיה הם הענפים הרכים בני שנתם ופירש עד ים פלשתים
והוא אורך ארץ ישראל ואל נהר נהר פרת והוא רחבה של ארץ ישראל כמו שכתוב ושתי את גבולך מים
סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר וכתוב ומן הנהר נהר פרת עד ים האחרון יהיה גבולכם :
למה פרצת גדריה וארוה כל עוברי דרך : למה פרצת שסלקת שמירתך מהם
ולקטוה עוברי דרך כמו שכתוב והסתרתי פני מהם והיה לאכול . **יכרסמנה חזיר מיער וזיז
שדי ירענה :** יכרסמנה
תרגום ירושלמי כי יחסלנו הארבה ארי יכרסם יתיה גובא ובמשנה שדה שכרסמוה נמלים ענין כריתה ו
והקוף והס׳ מוסיפא אחד חזיר מיער עין תלויה ויש בו דרש אם זכו ישראל מיאור כשם שאין חזיר מים
שולט ביבשה כך לא ישלטו בהם אויביהם ואם לאו מיער מן חיותא דחורשא וזיז שדי כמו שוה
וכן ישלח שדי וזיז שדי כלל לחיות המדבר וחזיר וזיז משל על אומות העולם האוכלים את ישראל בכל פה
ובדרש חזיר מיער זה עשו הרשע משה אמר כי מפריס פרסה הוא מה החזיר פורס טלפיו לומר כי טהור
הוא כך עשו בונין להם ריםסיאות ממה שהם גוזלין וחומסין ודנין הגוזלין והחומסין לומר שהם דייני
אמת אר׳ חלקיה בשם ר׳ סימון מעשה היה בשלטון אחד שדן ביום אחד כשפכין דינחכין ונואפין ואמר לדי
לרוכוס שלו שלשתן עשיתי בלילה הזה הוי יכרסמנה חזיר מיער ואם חזיר מיער נאמר על עשו וזיז שדי
על ישמעאל כי שני הגוים האלה מושלים בישראל ובדר׳ וזיז שדי אר׳ יהודה בר סימון זיז הזה עוף גדול
הוא ובשעה שפורש כנפיו מכסה גלגל חמה הדה הי״א דכתיב המבינתך יאבר נץ יפרוש כנפיו לתימן ולמ׳
נקרא שמו זיז שיש בו מכל מיני טעמים מזה ומזה : **אלהים צבאות שוב נא הבט משמים
וראה ופקוד גפן זאת :** אלהים צבאות
פירשנוהו שהוא חסר הנסמך כי צבאות אינו שם תואר לאל יתברך והנה מקום הסמיכות יי׳ אלהי הצבאו׳
ופירושו אלהי עולם הצבאות שעלה כלומר כי במצותיו הולכים ומושלים בעולם והוא אלהיהם לא כדברי
האומרים שהם אלהים ושנאמר בדבר זה מחלוקת בדברי רבותינו ז״ל כי יש אומרים שהוא שם ואינו נמחק
ויש אומרים שאינו שם והוא נמחק ולא נקרא צבאות אלא על שם צבאות ישראל שוב נא שוב עתה אלי
אלינו וראה בלחצינו הבט משמים כלומר אעפ״י שאתה גבוה ונישא ואנחנו שפלים הבט אלינו וכן כתוב
כי רם יי׳ ושפל יראה ואמר מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח ופקוד גפן זאת שלא ירמסוה עוד ה
החזירים ובדרש הבט משמים הלא אתה אמרת לאברהם אבינו הבט נא השמימה וספור הכוכבי׳ הבט משמי׳
וכנה אשר נטעה ימינך ועל בן אמצתה לך : וכנה לפי שקוטו כנטיעה ויש
אומרים כי הוא כמו וגינה
בגימל כי הכף והגימל ממוצא אחד ויש לפרש כנה כמו מכון והדגש תמורת הנון והיא ירושלים או בי׳
בית המקדש כמו שכתוב מכון לשבתך פעלת יי׳ ועל בן ענף כמו בן פורת יוסף אמצת לך כי כבר אמר
אמצת אותה לך ועתה נטשת אותה : **שרופה באש כסוחה מגערת פניך יאבדו :**
שרופה באש הגפן לשון נקבה כמו ובן
פורת יוסף או טעמו לכנה שזכר בו לגפן כסוחה כרותה תרגום לא תכסח ובדרש דבי
ר׳ שילה אמרי אינה עקורה אלא כסותה וכן כל דבר שנכנסת סתליק מגערת פניך יאבדו ישראל ש
שהוא הגפן הם אובדים מגערת פניך יאבדו כלומר שהסתרתה פניך מהם וגערת בם :
תהי ידך על איש ימינך על בן אדם אמצת לך : תהי ידך להיות עליו על איש

ימינך ישראל כי בימינך ובזרועך הגדול קנית אבות עברים על בן אדם כפל דבר אמצת לך שאמצת אותו
אותו דבר לך שיהיה עמך ואתה לו לאלהים : ולא נסוג ממך תחיינו ובשמך נקרא :
ולא נסוג לא נשוב אחור ממך כלומר מעבודתך
תחיינו שתוציאנו מהגלות ובשמך נקרא ואתה גואלנו : יהוה אלהים צבאות
השיבנו האר פניך ונושעה : יהוה אלהים
האר פניך כנגד מגערת פניך שזכר :

למנצח על הגתית לאסף : למנצח זה המזמור נאמר על יציאת מצרים ונז'
ונזכר בו ביטול העבודה מאבותינו שהיה בראש
השנה כמו שאמר הסירותי מסבל שכמו לפיכך היו אומרים זה המזמור בבית המקדש בראש השנה ונזכ'
בו גם כן תקיעת השופר ואמר : הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב :
הרנינו אמר ראוי לכם עם יי'
שהרנינו לאלהים עוזינו והודו לו והשבחו לו על הטובה שעשה לכם ביום זה כי אעפ' שיום הגאולה היה ב
בחמשה עשר בניסן התחלת הגאולה היתה בביטול העבודה שנחו מיגיעם מהעבודה הקשה אשר עבדו בה
בה' לפיכ' ראוי לכם להרני' לאלהי' עוזינו לפ' אמ' עוז' כי בהסירו מסבל שכמו הרא' לנו עוזו וגבור' שהיינו
ברשות אדונים קשים כאשר ראה האל יתב' שמו לא היה כח ביד המצרים להעבידנו לפיכך אמר הרנינו ל
לאלהים עוזינו הריעו לאלהי יעקב אמר יעקב לפי שהשבטי' יעקב היו עבדי' ויעקב הוא שירד עם בניו למצ'
למצרים ואז הוחל שני מכיון העבודה שהיו במצרים כמניין רדו לפיכך אמר לאלהי יעקב :
שאו זמרה ותנו תף כנור נעים עם נבל : שאו זמרה שאו קול זמרה ותנו
תנה קול התוף על דרך ויי'
מקול קולו או פירושו ותנו ידם בתוף כינור נעים עם נבל וכן ותנו ידיהם בכנור נעים עם נבל כלומר בכל
מיני זמר יש לכם להודות ולשבח לגואל ישראל : תקעו בחדש שופר בכסה ליום
חגינו : תקעו בחדש שופר בחדש יום
ראשון ושל חדש נקרא כן חדש כמו מחר חדש כי בו התחדש הלבנה וכל החדש נקרא
על שם הלבנה ואמר תקעו בזה היום שהוא ראש חדש תקעו שופר בשופר כמו שצוה אתכם משה באחד
לחדש השביעי זכרון תרועה ונראה הוא זה טעם מצות התרועה בראש השנה לפי שבטלו אבותינו מעבו
מעבודתם ונחו מיגיעתם ביום זה והתרועה הוא סימן שילוח עבדים כמו שציוה הקבה תקיעת שופר ביו'
הכיפורים של יובל שהיה סימן לשילוח עבדים ויצאתם מרשות אדוניהם כן ציוה הקבה לתקוע בראש הש'
השנה לזכר כי ביום זה בטלה העבודה והיית התחלה חירותינו בכסה ביום חגינו בכסה בזמן ומועד וכן לי'
ליום הכסה יבא ביתו ליום חגינו שהוא חג מן החגים הידועים לו : כי חוק לישראל הוא
משפט לאלהי יעקב כי חוק לישראל הוא זה שאני
אומר לכם תקעו חוק ומשפט. הוא עליכם שצוה אתכם אלהי'
יעקב ולמה צוה אתכם : עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת
לא ידעתי אשמע : עדות
ביהוסף שמו כלומר זכר ועדות שם זה החוק שהיא תקיעת שופר
ביהוסף יהוסף ויוסף כמו יונתן ויהונתן יהונדב ויונדב וכל ישראל נקרא בשם יוסף כמו שאמר ויקרא
בהם שמי וכן אומר נוהג כצאן יוסף אולי יחנן יי' צבאות שארית יוסף ומה היא העדות הוא בצ'
בצאתו לארץ מצרים יש מפרשים כשיצאו ישראל מארץ מצרים ואמר על ארץ מצרים לפי שכתוב ובני י'
ישראל יוצאים ביד רמה והנכון בעיני כי בצאתו נאמר על האל יתברך כלומר כשיצא על ארץ מצרים
לגאלינו כמו שנאמר אני יוצא בתוך מצרים שפת לא ידעתי אשמע כלומר אז כשיגאלנו הייתי שומע מ
מדברים לשון אחרת שאינו לשוני כמו שכתוב בית יעקב מעם לועז ואומר לא ידעתי שלא היה לו לדעת

אותו לולי שנשתעבדתי בהם או אשר לא ידעתי כי רובם לא היו מבינים לשון המצרים כי היו מדברים ב
בלשון הקודש וכן אמרו רבותינו ז״ל כי ישראל במצרים לא שינו את לשונם ולא שינו את שמותם :
הסירותי מסבל שכמו כפיו מדוד תעבורנה : הסירותי מסבל שכמו

דברי האל יתברך ביום הזה הסירותי מסבל שכמו שלא נשתעבדו עוד כי ביום הזה בטלתי העבודה מהם לפ
לפיכך שם זה החוק שהוא תקיעת שופר לזכר ביטול העבודה שהיה ביום זה ופירושו שכמו שהיו נושאי
אותם לבנים כפיו מדוד תעבורנה וכן עברו כפיו מעשות הדודים והם הקדירות כמו והנה ככיור ברור כי
לא היו עושים הלבנים לבד כי כל מלאכת התמר היו עושים כמו שכתוב בחומר ובלבנים ובכל עבודה ק
קשה : בצרה קראת ואחלצך אענך בסתר רעם אבחנך על מי מריבה סלה :

בצרה קראת ואחלצך כשהיית במצרים בצרה קראת לי ואחלצך וחלצתי אותך מהצרה כמו שכתו
ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה ואומר וישמע אלהים את נאקתם אענך בסתר רעם אתה קראתני ב
בסתר בצרתך ואני עניתיך בקול רעם בהראותי נפלאותי בגלוי ויש מפרשים שהסתרתי ממך הרעם שהכ
שהכיתי בו מצרים כי המכות רעם היו או אמר רעם על מה שאמר וישקף יי׳ אל מחנה מצרים בעמוד אש
וענן ונאמר גם כי על זה קול רעמך בגלגל כמו שפירשנו אבחנך על מי מריבה אבחנך התית נקראת ב
בקמץ חטף בפלס אזכורך מארץ ירדן עשיתי לך כמה טובות שחלצתיך מעבודת מצרים והעברתיך בים ו
ובחנתיך והצמאתיך לראות אם תעמוד עמי בנסיון ואם תזכור הניסים והנפלאות שעשיתי עמך ולא הע
העמדת כי הריבות עמדי ברפידים על המים ואמרתי לך : שמע עמי ואעידה בך ישראל אם
תשמע לי : שמע עמי ואעידה
כך שאם תשמע אלי ולא יהיה בך אל זר שלא תשים בטחונך
אלא בי ולא תשתחוה לאל נכר וזכור כי יי׳ המעלך מארץ מצרים הרחב פיך לשאול וכל משאלך אמלא א
אם תשמע לי ולא תרעב ולא תצמא לא יהיה בך אל זר שלא יהא נמצא אצלך ולא תשתחוה לאל נכר ותז
ותזכור כי יי׳ המעלך ורבותינו ז״ל פירשו לא יהיה בך אל זר איזהו אל זר שיש בלבו של אדם הוי אומר זה
יצר הרע : אנכי יהוה אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו :

אנכי יהוה אלהיך תזכור ברעתך מיציאותי ותזכור הטובה שעשיתי עמך שהוצאתיך מארץ
מצרים ולא שמע עמי לקולי במדבר ובימי השופטים גם בימי המלכים אחר דוד ושלמה עד שגלו וחרב
הבית לא אבה לשמוע לי ואשלחה בשרירות לבם כשראיתי שלא שמע לי שלחתיהו בחוזק לבם הרע שלא
דינה לשוב מרעתו ואשלחהו דרכה לומר סלקתי שמירתי מעליהם ושמתים הפקר לשלוח יד בגוים ההם לכו
במועצותיהם כמו שעשו הרע לעצמם כן ילכו ברע ויאבדו : לו עמי שומע לי ישראל בדרכי
יהלכו : לו עמי שומע לי ישראל בדרכי
ואילו שומע לי הדבר בהפך כמעט אויביהם אכניע כי הוא היה שולט באויביו לא הם כן :
במעט אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב ידי : במעט כמעט זמן והכה כה
האשיתי כמו כה כהיום
תמיכאון השבעה לי כיום והדוחים להם אשיב ידי פעם אחר פעם עד שאכלה כמו ושבתי בבית יי׳ ושוב
מול פעם אחר פעם : משנאי יהוה יכחשו לו ויהי עתם לעולם : משנאי יהוה

אומות העולם יכחשו לו בישראל מיראתם אותו ויאמרו שלא הריעו לו כל דרך ויכחשו לך ויהי עתם ל
לעולם עת וזמן ברכתם שהוחל בטוב היה לעולם שלא היה לו הפסק ולא היה להם שינוי אם היה שומע
לקול יי׳ : ויאכילהו מחלב חטה ומצור דבש אשביעך : ויאכילהו והיה מאכי

אותו האל ית׳ מחלב חטה ומצור דבש אשביעך ודבש היה משביעך מן הצור והדבש הוא משל למשמני ארץ וכן אמר וינקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור ופי׳ מסלע ומצור מקום חזק כלומר שלל גדולים ומעדני מלכי אומות העולם שיהיה מכניעם לפני הם :

פב **מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט :** מזמור לאסף

נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט זה המזמור נאמר על השופטים שהיו שופטים בעול אולי היה בימי יהושפט כי ראינו כי בשובו מרמות גלעד והשיב ישראל בתשובה העמיד שופטי ארץ בכל ערי יהודה והזהירם מאד ואמר להם ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי לי״י וגו ואמר ועתה יהי פחד י״י ע עליכם שמרו משפט ועשו כי אין עם י״י אלהים עולה ומשוא פנים ומקח שוחד נראה כי היו שופטים ק קודם זה בעול עד שהוצרך להעמיד שופטים אחרים והזהירם מאד בדבר המשפט אמר אלהים נצב בעדת אל כלומר כבודו עמהם להשגיח יותר משאר האומות לפקוד עליהם כמעשיהם כמו שכתוב רק אתכם יד ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם : בקרב אלהים בקרב הדיינים והוא לשפוט הישר כמו שיצוה אותם ואם לא יעשו כן יודע ופוקד עליהם עונותם :

עד מתי תשפטו עול ופני רשעים תשאו סלה : עד מתי ופני רשעים לפי שהם חזקים וגדולים ועשירים תשאו פניהם ולא תקחו מידם כמשפט העניים :

שפטו דל ויתום עני ורש הצדיקו : שפטו דל קחו משפטם מהעושקים מהם ממונם הצדיקו כשיהיה הצדק עמהם הצדיקו אותם ולא תיראו מהעושקים ו ולא תשאו פניהם פלטו דל שלא יעשקום בגופו לא ידעו ולא יבינו דבר השופטים משפט שלהם כאילו לא ידעו ולא יבינו דבר המשפט ובחשיכה יתהלכו בו כי השוחד יעור ימוטו כל מוסדות ארץ מפני מעשי מעשיהם ראו שימוטו כל מוסדות ארץ ויחריב העולם כי המבול בא לעולם מפני החמס :

אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם : אני אמרתי אלהים אתם כי השופטים נקראו אלהים כשהם שופטי אמת כמו שנאמר עד האלהים יבא דבר שניהם כמו שנקראו צבאות מעלה אלהים שעושים שליחות בוראם לשפוט ולנהוג העולם ועליהם נאמר אלהי האלהים ואדוני האדונים אומר כי ה הקבה הוא אלהים צבאות מעלה שהוא אלהים ואדונים ומנהיגים העולם כמצות בוראם אני אמרתי שתהיו אלהים באמת והרמז לבני עליון שתקראו גם כן אלהים ותשפטו אכן אני רואה במעשיכם שתשחיתו מע מעלת נשמתכם וכשתמותון תמותון כאחד האדם והמות נשמתכם עם הגוף שהוא אדם ולא תעלה עם ב בני עליון וכאמר השרים תפלו השורש שהם שופטים ונוהגים בני אדם כפי גאותם וגדולתם ומבזים ה השפלים בבני אדם ועושקים אותם כן תפלו אתם כשתמותון כי בדרכיהם אתם הולכים :

קומה אלהים שפטה הארץ כי אתה תנחל בכל הגוים : קומה אלהים אחר שאין בשופטים שופטי אמת צריך שתשפוט אתה הארץ ותקח משפט העניים מעושקיהם כי אתה תנחל בכל הג הגוים אתה תנחל מעניים העשוקים באיזה עם שיהיה כלומר הם עמך ונחלתך כי ברוב העניים והעשוקים הם דכאי רוח ואנשי אמת :

שיר מזמור לאסף : זה המזמור נאמר על המלחמה שהיתה בימי יהושפט כשבאו עליו בני שעיר ועמון ומואב כמו שאמר בדברי הימים והיו עמהם גוים אחרים לא נזכרו שם בפרט אבל אמר ועמהם מן העמונים והם עוברים במלחמת עם העכברים ונקראו גם כן שהם סטריינים הפוך וכן בספר שופטים רבירונים ועמלק ו

ועמון לחינו אותם כי אלה הגוים שוכנים קרובים זה לזה לזיכך וכר הנה ישמעאלים והגרים ועמלקים כי
כולם הנזכרים שם ושאר הגוים שהיו שם במלחמה בכל העמונים הנזכרים שם :

אלהים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקוט : אלהים אל דמי לך אל תחרש
לעת הצרה
הזאת כי הנה אויביך כי הנה נתקבצו גוים רבים עלינו הומים להשמידנו ונשאו ראש להתגבר עלינו על ע
עמך יערימו סוד ויתיעצו עם גוי בערמה לבא עלינו צפוניך ישראל שהם צפונים ב
בסתרך כמו תצפנם בסוכה מריב לשונות אמרו מגוי מה זות גוי שיהיו הנשארים מעוטים ומפוזרים בנוסס
עד שלא יהיו עוד גוי ולא יזכר שמם עוד :

כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש:

כי נועצו
אעפי שהיו נלחמים זה עם זה הגוים האלה עתה נועצו לב יחדיו וכרתו ברית יחד כדי להלחם בישראל ושעם
עליך כי יאמרו לא תוכל להושיענו מידם :

על עמך יערימו סוד ויתיעצו על צפוניך :

אהלי אדום וישמעאלים
וישמעאל שבאו עם אהליהם להאריך המלחמה על ישראל אם לא יוכלו להם במהרה אדום כמו שכתוב ברב
בדברי הימים בני שעיר היו וישמעאלים ושאר הנזכרים הם בכלל העמונים כמו שפירשנו כי ל
לא נזכרו שם בפרט כי אם בני שעיר עמון מואב והגרים שאר בני הגר שהיו מבעל אחר או מאברהם אם
היא קטורה :

גבל ועמון ועמלק פלשת עם יושבי צור : גבל אנשי גבל :

גם אשור נלוה עמם היו זרוע לבני לוט סלה : גם אשור אומר גם לפי שהוא
רחוק מארץ ישראל
יותר משאר הגוים הנזכרים ואדוני אבי זל פי כי אמר גם כלומר עדיין מחזיק ברשעתו ולא זכר שפלתו כ
כשיצא מלאך יי׳ והכה את מחניהו ולפירושו היתה המלחמה זאת אחר חזקיהו וברדש גם אשור גם זה שית
שבית שתחילתו מורגל במעשים טובים כשפירש נמרוד כמו שכתוב מן הארץ ההיא יצא אשור חזר להיו׳
רשע ונשתתף עמהם להחריב ביתך לבני לוט עמון ומואב :

עשה להם כמדין כסיסרא כיבין בנחל קישון : עשה להם כמדין כסיסרא
עם גדעון בנחל קישון כי שם היתה מלחמת סיסרא כמו שכתוב נחל קישון גרפם :

נשמדו בעין דאר היו דמן לאדמה : נשמדו בעין דואר על מדין
אומר ואעפי שלא
נזכר זה בספר שופטים וים כי על מלחמת סיסרא הוא ועין דואר היה בחלק מנשה עם תענך ומגדו הנזכרים
שם בשירת דבורה היו דמן היו מרדף רגל כמו דומן האדמה שהוא הזבל שבאשפה :

שיתמו נדיבמו כערב וכזאב וכזבח וכצלמנע כל נסיכמו: שיתמו נדיבמו
נדיבמו הידיעה אחר הכינוי כמו תראהו את הילד אמר שית נדיביהם והם השרים כעורב וכזאב שהם ש
שרי מדין וכזבח וכצלמונע שהיו גכ׳ שרי מדין כי שית נסיכיהם והם מלכיהם :

אשר אמרו נירשה לנו את נאות אלהים : אשר אמרו כי הם חשבו לירש את
נאות אלהים כלומר ארץ
ישראל ונפלו ביד גדעון וישראל כן שית אלה המלכים והשרים שבאו גם כן לירש את נאות אלהים כמו
שאמ׳ יהושפט לבא לגרשנו מירושתך אשר הורשתנו :

אלהי שיתמו כגלגל כקש לפני רוח:

אלהי שיתמו כגלגל הוא הקש המתגלגל מפני הרוח .

כאש תבער יער וכלהבה תלהט הרים : כאש תבער יער הבער ויש אומרים כי

תבער פעל יוצא אם כי אין יער חסר בית השימוש ומה שאמר באש תבער לפי שביער העצים ביתר הר
הרבה וכיון שהאש בוער בעץ אחר וכן חבירו בחבירו עד כלות כל היער כן האויבים תהיה מהומת יי׳
בהם איש באיש ואיש ברעהו תלהט הרים העצים והעשבים שבהרים פי׳ שהרות נושבת בהרים ותרחה ה
הלהבה מעץ לעץ עד שישרפו כולם כן תרדפם כמו שאמר שם במלחמת זאת וי׳ כתן מארבים על בני ע
עמון ומואב והר שעיר וגו׳ : **מלא פניהם קלון ויבקשו שמך יהוה. מלא פניהם קלון**

שהם היו סבורים להתכבד בקלונינו ואתה מלא פניהם קלון שיהיו נקלים לפנינו ונבזים תחת אשר היו חושבי
להיותם נכבדים עלינו וארוני אבי ז״ל פירש קלון מן קלוי באש כאילו אמר מלא פניהם בושת שישובו ב
בבושת פנים הנשארים כי המתביישים יהיו פניו כאש ויבקשו שמך יי׳ ואז יבקשו שמך כי ידעו כי אין זו
זולתך וביריך הכל ואין ביד אדם כח וגבורה לעשות דבר אם לא ירצה האל :

יבשו ויבהלו עדי עד ויחפרו ויאבדו : יבושו ויחפרו כמו יבושו :

וידעו כי אתה שמך יהוה לבדך עליון על כל הארץ : וידעו כי אתה יהוה

אתה ושמך לבדך אין עוד זולתך כמו ביום ההוא יהיה יי׳ אחד ושמו אחד ופירושו אתה ושמך שידעו בל
בלבבם כי אין אל זולתך אלא אתה הוא האל וכן לא יזכרו בפיהם אלא שמך לא שם אלהים אחרים וזהו ש
שאמר עליון על כל הארץ כי הכל תחת ידו וברשותו :

למנצח על הגיתית לבני קרח מזמור :

זה המזמור נאמר על דוד כשהיה גולה בארץ והיה מתאוה אל מקום הארון והמזבח או נאמר על לשון הגלו׳
והוא הנכון : **מה ידידות משכנותיך יהוה צבאות : מה ידידות משכנותיך**

מה נאהבות משכנותיך ומה מאד אני אוהב ומתאוה להיות בהם :

נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות יהוה לבי ובשרי ירננו אל אל חי : נכספה

כלתה יותר מנכספה לפיכך אמר וגם כאילו כלתה מרוב התאוה לפיכך בא התאוה בזה הלשון בחצרות יי׳
כי שם היה מעמד ישראל בבית המקדש בחצרות לא בהיכל לבי ובשרי ירננו בשרי הוא הפה האומר השיר
עם כוונת הלב או פירושו על דרך משל כמו כל עצמותי תאמרנה :

גם צפור מצאה בית ודרור קן לה אשר שתה אפרחיה את מזבחותיך יי׳ צבאות

מלכי ואלהי : גם צפור אם נאמר המזמור על דוד בגלותו בארץ פלשתים היה הזמן ההוא
וזמן היתר על הבמות והיו מזבחות בכל מקום והיו מקננים בהם עופו׳
אבל בבית המקדש לא היו מקננים עופות מפני הטומאה כי אפי׳ בגג הבית עשו דבר שם שלא
ינוח שם עוף והיו קורין אותו כולא עורב ואמר דוד אני איני כמו העופות כי העופות הם מקננים את מ
מזבחותיך ואני לא איכל להיות שם וזכר צפור דרור שדרכם לקנן בישוב וצפור הוא עוף קטן קורין ל
לו בלעז פשרא וזכר דרור ידוע שמנהגו לקנן בבתים לעולם לפיכך נקרא דרור שהוא חפשי בין בני אדם
שמקנן בבתיהם ואם האמר על הגלות יאמר כי הוא העופות ימצאו להם מקום והם במקום מזבחותיך החרב
ומקננים שם העופות ואנחנו לא נוכל לחוג שם ולהקריב הקרבנות ובדרש מפרש אותו דרך משל וצפור ו
דרור הוא משל על כנסת ישראל שהיו באים לחוג שלש רגלים בבית המקדש ומקריבין קרבנותיהם גאוס

ואומרים בני הגלות כי נכספה שם לעלות שם כמו שהיו עושים ישראל כשהיו בארצם ואפרוחיה הם עד פרחי כהונה שהיו עם המזבחות תמיד כמו האפרחים בקן מלכי ואלהי כי אעפי שאני בגלות אתה מלכי ואלהי:

אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה : אשרי יושבי ביתך

הכהנים שהיו יושבים בביתך פי׳ אז כשהמקדש קיים אשריהם גם הם החכמים החסידים שהיו מתבודדים שם אשריהם או פירושו אשרי שיזכו ויראו בבניין הבית ויהיו יושבי ביתך עוד יהללוך סלה פי׳ לעולם כל ימי חייהם וכן עוד כל ימי הארץ :

אשרי אדם עוז לו בך מסילות בלבבם : אשרי אדם פי׳ אדוני אבי ז״ל שיש להם עוז וחכמה בדעת

יחודך כי הוא שורש עבודתך כמו שאמ׳ דוד לשלמה בנו דע את אלהי אביך ועבדהו מסילות בלבבם יש להם בלבבם מידיעתך עוברים ושבים על אותם המסילות ובכל יום יוסיפו אומץ וכנון הוא הפי׳ ונסמך זה הפסוק לאשרי יושבי ביתך כי יושבי ביתך יש להם עוז בך שהם מתבודדים שם ומתעסקים בחכמה לדעת את יי׳ והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פירש אותו על עולי רגל אמר אשרי אדם אשרי החוגגי מישראל והם צריכים לעוז כי הם הולכים בדרכי ויש להם עוז בך ושם מסילות בלבבם שאין בלבם חפץ ולא מחשבה אלא אל המסילות שהולכים בהם אל בית השם ית׳ :

עברי בעמק הבכה מעין ישיתוהו גם ברכות יעטה מורה : עברי בעמק

הבכא מעיין לפי׳ הראשון יהיה דרך משל אל החכמים ויהיה בכא מן נכבי ים והוא מקום המבוע ואומר שהם עוברים בעמק מבועי החכמה וישיתוהו מעיין לתלמידיהם ולבאי אחריהם שישתו מי החכמה לדעת את יי׳ גם ברכות יעטה מורה ברכות ילבש המורה אותם בדרך החכמה וכן הפסוק הבא אחריו ילכו מחיל אל חיל אומר כי התלמידים עד שיראה הדורש החכמה אל אלהים בציון כי שם היו החכמים הגדולים בבית אלהים בציון ואם נפרשהו על עולי הרגל יהיה פירוש עמק הבכא שהיו בו נכאים והם אילנות הנקראים ב בלשון משנה תותים והם גדלים במקום שאין שם מים על כן אמר כי כאשר היו עולי ברגל עולים שם ו והיו חופרים הנה והנה להוציא המים עד שהיה כל המים כמעיין גם ברכות יעטה מורה ברכות כמו בריכו׳ בעירי כמו בריכות מים וכן הפה לי מים בריכה כמו בריכה בעירי והבריכה היא חריץ בנוי באבנים ובסי׳ ובסיד ומתכנסין שם מי גשמים ואמר כי היה להם מים לעולי הרגל מהמעיינות ומהבריכות שהיו ברכים מוצאים אותם מים כי הגשם הלביש אותם מים מורה כמו מורה ומלקוש כלומר כי לא היו חסרים דבר ב בעלותם לרגל ילכו מחיל לחיל העולים לרגל היו הולכים מצבא אל צבא כי היו מוצאים צבא העולם אל אלה לאלה ובדרש בעמק הבכא זה גיהנם שבוכים שם הרשעים מעיין ישיתוהו מהרמעות והם מודים בר ברשעם ואומרים ברכה יעטה מי שהיה מורה אותם בדרך ישרה ואנחנו לא שמענו לפיכך אנו בזה העמק

ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון : ילכו מחיל אל חיל כבר פירשנוהו לשני הפירושים

ולדרש טעמו דיושבי ביתך שזכר למעלה ילכו מבית המקדש לבית המדרש גם פירשו אותו לעתיד לבא ואמרו תלמידי חכמים אין להם מנוחה לעתיד לבא שנ׳ ילכו מחיל אל חיל גם דרשו רבותינו ז״ל כל היוצא מבית הכנסת לבית המדרש זוכה ורואה פני שכינה שנ׳ ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון :

יהוה אלהים צבאות שמעה תפלתי האזינה אלהי יעקב סלה : יהוה אלהים

צבאות פירשנוהו במזמור שמעה תפלתי לקרב הגאולה כמו שאמר נכספה גם כלתה נפשי אלהי יעקב כ יעקב כי הוא אבי שבטי ישורון אין זר בהם :

מגיננו ראה אלהים והבט פני משיחך : מגיננו ראה אלהים

שאתה מגן בעדינו ראה והבא פני משיחך כלומר שתביא המשיח במהרה בימינו והבאה הפנים היא הה
ההשגחה על האדם והרצון ואם המזמור על דוד אמר משיחך על עצמו :

כי טוב יום בחצריך מאלף בחרתי הסתופף בבית אלהי מדור באהלי רשע :

כי טוב יום בחצריך מאלף טעם כי על אשר התפלל לקרב המשיח ובניין הבית אמ׳ טוב לי יום אחד בחצריך ולמחר אמות משאחיה אלף ימים או שנים ואני בארץ נכריה ויש מפרשים טעם כי נכספה וגם כלתה נפשי שזכר בתחילת המזמור בחרתי הסתופף בבית אלהים הסתופפ ישיבת סף השער אבחר שאפנה בסף שער בית אלהי לבד יותר משאדור דירה שלימה בארצו הגוי שהם אהלי רשע וי׳ מפרשי׳ אהלי רשע כמו ולא ימלט רשע את בעליו ובכל אשר יפנה ירשיע שהוא ענין החרדה וההתגברות והבכות כלומר יו׳ יותר אבחר לשבת בסף שער אלהי׳ להתעסק שם בדברי חכמה מהיותי גר באהלי עסק העולם והחרדה אליו

כי שמש ומגן יי׳ אלהים חן וכבוד יתן יי׳ לא ימנע טוב להלכים בתמים :

כי שמש ומגן שמש ומאור גדול הוא ליושבי בחושך הגלות להוציאם מאפילה לאורה וכן הוא מגינם להצילם מרעת הגוים ולהגן בעדם וחן וכבוד יתן יי׳ להם לאותם שיהיו הולכים בתמים וישיבו א אליו בכל לבם חן וכבוד יתן להם לפני הגוים והם יכבדום בצאתם מהגלות ולא ימנע טוב הגוים מהם כמו שאמר והביאו בניך בחוצן וגו׳ ואומר והיו מלכים אמניך וגו׳ ואומר חיל גוים תאכלו ובכבודם התימרו

יהוה צבאות אשרי אדם בוטח בך : **יהוה צבאות** אשרי מי שיבטח בך ולא ייאש לבו לאורך ה
גלות ויבטח בך כשתוציאנו מהגלות ותבנה בית מקדשך ותביאהו שם מקום שנכספו הנפשות אליו :

למנצח לבני קרח מזמור : זה המזמור יש מפרשים אותו על גלות בבל והנכון שהוא על זה הגלות כי על גלות ארוך אמר כמו ש
שאמר הלעולם תאנף בנו ועוד שאמר בשוב הגלות אמת מארץ תצמח ולא היה זה בשוב גלות בבל כי ר
רבים פושעים היו שם : **רצית יהוה ארצך שבת שבית יעקב .** **רצית** מתנבא על הגאולה
בשלשה פסוקים הראשונים ואחכ זכר תפלת הגלות תפילת בגלות ואחכ׳ אמר כי שמע תפילתי כי האל מב מבטיח על הגאולה באמת ויש מפרשים כאשר רצית בבית שיני ונשאת עון עמך ואספת כל עברתך כן שובינו אתה מזה הגלות אמר רצית כי כאשר זעמת אותה זה כמה שנים עתה רצית אותם שבת שבית יעקב שבת פעל יוצא כאילו אמר השיבות ויש אומרי׳ כי אין פעל יוצא מהקל מזה השורש בזה הענין ויפרש זה מענין מנוחה וכן שובה יי׳ רבבות אלפי ישראל ושב יי׳ את שבותיך ישיבינו אלהי ישעינו כולם ש שהם פעל יוצא מהקל מזה השורש הם ענין מנוחה וזה הוא דעת ר׳ יהודה חיוגה ופירושו שניהם וישקי׳ וישקיטם מצרת הגלות שבית קרי ביוד וכתוב בוו ואחד הוא : **נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה :** **נשאת עון** כבר פירשתי טעם נשאה וכסית במזמור אשרי נשוי פשע כסוי חטאה :

אספת כל עברתך השיבות מחרון אפך : **השיבות מחרון אפך** הוא מקור בתוספת נון כמו מחרות ואיננו כמו שוב מחרון אפך כי אותו הוא שם סמוך למלת אפך ואילו היה כמהו היה לו לומר שבת מחרון אפך אבל השיבות הוא פעל יוצא והפעול הוא אפך כאילו אמר השיב השיבות אפך שלא יחרה :

שובנו אלהי ישענו והפר כעסך עמנו : **שובינו אלהי**

פירשתיו אלהי ישעינו כי ישענו תלוי בך ואתה תושיענו ולא אחר והפר כעסך שיהיה עמנו זה כמו הפר א
אותו ובטל אותו : הלעולם תאנף בנו המשוך אפך לדור ודור : הלעולם
איך ארך זה הגלות כל כך וכי לעולם תאנף בנו תמשוך אפך כלומר תאריך אפך לדור ודור :
הלא אתה תשוב תחיינו ועמך ישמחו בך : הלא אתה כי אין זולתך שיחיינו
מתמותת הגלות ואז עמך
ישמחו בך . הראנו יהוה חסדך וישעך תתן לנו : הראנו יהוה חסדך
כי אם גברו עונינו אתה תעשה חסד עם החטאי' ולא תגמלם כפשעם ואותו החסד הראה אותו לנו וישעך
תתן לנו בסגול היוד כמו אל בקצפך תוכיחנו :
אשמעה מה ידבר האל ײ כי ידבר שלום על עמו ועל חסידיו ואל ישובו לכסלה
אשמעה מה ידבר האל ית' אמר הנביא אני שומע מה שידבר היכול ײ ומה שהוא מדבר כי ידבר
שלום אל עמו להוציאם מהגלות ואל חסידיו חסידי אומות העולם שישובו לדת ישראל בשוב הגלות ואל
ישובו לכסלה ואל ישובו עוד לכסילות ולדרך רע כמו שכתוב ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ וזה
לאות כי על גלות זה אמר כי שבים מגלות בבל שבו לכסלה עד שחרב בית שיני וגלו ישראל מארצם :
אך קרוב ליראיו ישעו לשכן כבוד בארצנו : אך קרוב אם יהיו כל ישראל
יראיו קרוב יהיה
להם ישעו כי הגאולה תלויה בתשובה כמו שכתוב ושב ײ אלהיך את שבותך וגו' כי תשוב אל ײ אלהיך
בכל לבבך ובכל נפשך לשכון כבוד בארצינו גם זה לאות כי על זה הגלות הוא המזמור כי הבית שיני ל
לא שכן הכבוד כמו שאמרו רז"ל כתוב בה וארצה ואכברה כתיב ואכבד וקרינן ואכבדה מאי שנ' דמחוסר
הא אילו הן חמשה דברים שבין מקדש ראשון למקדש שיני ואילו הן ארון וכפורת וכרוב אש ושכינה
ורוח הקדש ואורים ותומים אבל בבא הגואל ובכיין הבית ישכון הכבוד שם כמו שכתוב ושכנתי בתוך בני
ישראל ולא אעזוב את עמי ישראל ואמר כי אני ײ אלהי ישראל בא בו אמר זה על הכבוד שיהיה בבי'
המקדש : חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו : חסד ואמת אומר
אז בעת
הגאולה וישכון הכבוד בבית המקדש יהיו חסד ואמת בעולם כי יהיו כל ישראל בדרך אחת לעבוד את ײ
ולהיותם בדרך אמת כמו שכתוב שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון ת
תרמית ויהיה צדק ושלום בעולם נשקו כלומר אחים ורעים כיון שיהיה אמת וצדק בבני אדם יהיה להם
מהאל ית' חסד ושלום : אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף : אמת מארץ
תצמח כשהיו עושים בארץ המעשים טובים יהיה נשקף עליהם צדק משמים כי צדק משמים כי הגזירות
היורדות מן השמים לפי מעשה בני אדם בארץ : גם יהוה יתן הטוב וארצנו תתן יבולה :
גם יהוה
כמו שיעשו הם הטוב גם ײ יתן הטוב להם והוא הגשם כמו שכתוב יפתח ײ לך את אוצרו הטוב את הש
השמים לתת מטר ארצכם בעתו וארצינו תתן יבולה כי לא יחסר להם עוד הטוב :
צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו : צדק לפניו יהלך כי אם איש יהלך
לפניו צדק כלומר
שיהיה הצדק נוכח פניו תמיד וישם לדרך הצדק פעמיו והכסל
לתוך :

תפילה לדוד הטה   **תפילה לדוד הטה יהוה אזנך ענני כי עני ואביון אני :**

זה המזמור חברו דוד בעודנו גולה ובורח מפני שאול ואמר תפלה לדוד זו שהתפלל לאל ית׳ שישמרהו וי ויושיעהו מיד מבקשי נפשו ואמר כי עני ואביון אני הכפל לחזק וקרא עצמו עני כי עני היה באותן הם המקומות שהיה הולך לא היה לו סיפוקו אם לאו שהיו עוזרים אותו קרוביו ואנשי יהודה בסתר או הימים אשר היה עם אכיש שהיה מתפרנס משלל האומות כמו שכתוב אז קרא עצמו עני שהיה כמו עני שאין לו עוזרים כך הוא לא היו לו עוזרים בישראל שיעזרוהו שהיה שאול רודפו בתוכם :

שמרה נפשי   **שמרה נפשי כי חסיד אני הושע עבדך אתה אלהי הבוטח אליך :**

השין נקרא בקמץ וגעיה עם הקמץ להורות כי כן נקרא ולא בקמץ חטף והוא ציווי כמו שמרה זאת שמרה זאת לעולם זכרה לי אלהי לטובה שהם חטופים במשפט אבל זה נמשך בטעם להאריך כי טעם הניגון וכן שמרני אל כי חסיתי בך יש תמיהים איך קרא דוד עצמו חסיד וכן רבותינו ז״ל הוצרכו לפרש לא חסיד אני שכל מלכי מזר׳ ומערב ישינים עד שלש שעות ואני חצות לילה אקום להודות לך לא חסי׳ אני שכל מלכי מזרח ומערב יושבין בכבודן ואני ידי מלוכלכות בדם בשפיר ובשליה כדי לטהר אשה לבעלה ואין בזה תמה אם קרא את עצמו חסיד כי חסיד היה עם אלהים ועם אנשים אעפ׳ שלפעמים הוא חוטא לבו היה ישר ומתחרט בחטאו ולא היה מתפאר אלא כנגד אויביו שהיו מריעים לו והוא אינו מריע להם אבל מטי׳ להם והם שמחים לאידו והוא שמח לטובתם כמו שאמר ואחלנה בחולי׳ ריקם ואמר נתתה שמחה בלבי מ מעת דגנם ותירושם רבו וכן שאול שהיה רודפו הציל פעמים וכן לשאר אויביו היה מתחסד עמהם וכן אמר במקום אמת לא תתן חסידיך לראות שחת ואמר יגמליני יי׳ כצדקי ורבים כמו אלה ולא היה מ מתרעם אלא כנגד אויביו ואין בזה תמה ובדרש אמר רב הונא בשם רבינו אלכסנדראי מי שהוא שומע קללתו ושותק ספיקה בידו לקרותו חסיד הבוטח אליך כאילו אמר אתה אלהי הושע עבדך הבוטח אליך וכ ונקשר לשון בטחון וגם אל במקום בית וכן בטח אל יי׳ בכל לבך כי מלת אל תשמש במקום בית כמו ואל הארון תתן את העדות שהוא כמו ובארון :

חנני יהוה   **חנני יהוה כי אליך אקרא כל היום :**

כל היום כלומ׳ תמיד כל היום וכן אותך קויתי כל היום כלומר קריאתי אינה לעזר אחר אלא אליך לפיכך חנני :

שמח נפש עבדך   **שמח נפש עבדך כי אליך יהוה נפשי אשא :**

שהיא ביגון ואנח׳ שמח אתה נפשי אשא דרך התחנה בכל לב כמו נשא לבבינו אל כפי׳ או דרך מנחה כמו וישאת משאת או דרך תקוה ותוחלת כמו ואליו הוא נושא את נפשו :

כי אתה יהוה טוב וסלח   **כי אתה יהוה טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך •**

טוב לכל הבריות כמו שכתוב טוב יי׳ לכל וסלח לחטאים ובדרש אר׳ פנחס למה הר טוב שהוא סלח ולמה הוא סלח שהוא טוב לכל קוראיך בצרתם אעפי׳ שהריעו כיון שהם שבים בעת צרתם אתה רב חסד להם כל שכן לי :

האזינה יהוה   **האזינה יהוה תפלתי והקשיבה בקול תחנונותי**

תחינותי תחנות רבות שאני מתחנן לפניך :

ביום צרתי   **ביום צרתי אקראך כי תענני :**

כי תענני לפיכך אקראך ביום צרתי כי ידעתי שתענני כי כל קורא אליך בלב שלם אתה עונה כי אינך כא כאלהים אחרים שקוראים להם עובריהם ולא יענו לפיכך אמר אחריו אין כמוך באלהים יי׳ כמו שאמר מ משה ומי גוי גדול אשר לו אלהים אליו כיי׳ אלהינו בכל קראינו אליו והאלהים הם השמש והירח והכוכ

והכוכבים ועובדיהם סבורים שהם יכולים להציל הנושע והם אעפ״ שיש להם ממשלה בתחתונים :

אין כמוך באלהים אדני ואין כמעשיך : אין כמוך בהם כי הם שלוחים ואתה

שולחם ואין בידם לעשו׳

או לסותרו אלא כפי שהם מצווים ואין בהם שיעשה כמעשיך כי אתה עשית אותם ועשית כל הנבראים ו

ויש בידך לעשות מלאכתם והם אינם עושים אלא כפי מצותך :

כל גוים אשר עשית יבאו וישתחוו לפניך יהוה ויכבדו לשמך : כל גוים

בזמן הזה הגוים טועים בעבודתם באלהים רבים אבל יהיה עוד זמן שכל הגוים אשר עשית יכירו כי אתה

עשיתם ויבאו וישתחוו לפניך ײ כי יכירו כי אתה אדון הכל ויכבדו לשמך לא לשם זולתך וזה יהיה בזמן

המשיח כמו שכתוב בדברי הימים והיה ײ למלך על כל הארץ וכן פסוקים אחרים מבוארים בזה :

כי גדול אתה ועשה נפלאות אתה אלהים לבדך : כי גדול כי יכירו אז כולם

כי אתה גדול על

כל אלהים ואתה שעושה נפלאות כמו שיראו שתעשה נפלאות עם ישראל בהוציאך אותם מב

מבניהם אז יכירו כי אתה אלהים לבדך :

הורני יהוה דרכך אהלך באמתך יחד לבבי ליראה שמך : הורני יהוה

דרכיך אעפ״ שאני יודע כי אתה אלהים לבדך מדרך הקבלה ובמעט ידיעתי אני מתחנן לפניך שתורני ד

דרכיך ותוסיף לי ידיעה בחכמ׳ יכירתך ליצורי׳ וכי כולם עומדים בכחך וכשארע זאת הידיעה שהיא חכמ׳

הטבע אהלך באמתך שהיא חכמת האלהות ואמר אהלך כלומר יהיה לי דרך ללכת בה אעפ״ שלא אוכל לה

להשיג דעתה אהלך בה ואשכילנה מעט מעט כפי שכל האדם יחד לבבי ליראה שמך עזרתי ויחד לבבי של

שלא יהא לבי פונה אילך ואילך אלא יחד אותי ליראה שמך עזרני לבד ולא אירא מבני אדם אלא שמך ל

לבדך אירא ובו אהיה נעזר :

אודך יהוה אלהי בכל לבבי ואכבדה שמך לעולם : אודך יהוה אלהי

ואז כשתיחד לבבי אליך אודך בכל לבי שלא יהיה מקצת לבבי ומחשבתי לזולתך אלא בכל לבי אודך ואכב

ואכבדה שמך לעולם :

כי חסדך גדול עלי והצלת נפשי משאול תחתיה : כי חסדך

והדין על שאודך ואכבדה שמך כי חסדך גדול עלי יתכן לפרשו על שעבר שהצילו כמה פעמים מיד או

אויביו ומיד שאול שבקשו להרגו ומשאול תחתייה פי׳ הקבר ובאומרו תחתיה הוא כפל היתרה כי כל שא

שאול הוא תחתייה אלא אמר תחתייה לרבות כמו שאמר בעמקי שאול קרואיה ויש לפרש הפסוק על הע

העתיד והצלתי כמו ותציל ורבים כמוהו בדברי הנבואה ויש מפרשים משאול תחתיה מדין גיהנם :

אלהים זדים קמו עלי ועדת עריצים בקשו נפשי ולא שמוך לנגדם : אלהים

זדים קמו עלי הרודפים אחריו בזדון ולא מוכרחים ואנוסים כי רבים היו רודפים אחריו מיראתם את שאו

שהיה מלך ולא היו יכולים להמנע מלכת עמו ורבים שהיו שונאי דוד והיו רודפים אותו ברצונם בזדון ו

ורבותינו פירשו וזדים זה דואג ואחיתופל ולא שמוך לנגדם כלומר שקמו עלי ובקשו נפשי לא פחדו ממך

שתשלם גמולם :

ואתה אדני אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת :

ואתה יהוה אל רחום וחנון שתרחם עלי ותחון שתשיב לי ארך אפים אם חטאתי האריך אפך לי

ולא תענישני עד שאשוב בתשובה שלימה לפניך ותסלח לי כי מדתך ארך אפים וכן אתה רב חסד ואמת

הרבה לי חסדך ואמתך וכבר פירשנו כמה פעמים חסד ואמת והאמת עם דוד לקיים לו דברי המלוכה :

פנה אלי וחנני תנה עזך לעבדך והושיעה לבן אמתך׃ פנה אלי כאדם הפונה מעסקיו וכותן

עניינו בדבר אחד לבן אמתך וזכור האם לפי שהיא עיקר היצירה בבן וכן אמר אני עבדך בן אמתך כי גידול העובר ימי יצירתו בבטן האם ושם מתגדל תרתנו זמן הקיבוץ וגם אחרי צאתו כיזון בשדי האם לפיכך טבע האם נקשר בבן יותר מטבע האב לפיכך אמר במלכי ישראל ושם אמו להודיע שמעשה הבן כמעשה האם ברוב כי מעשה האדם הן לטוב הן לרע אעפי שהם בבחירת האדם ולפי שמנהיגו עצמו ולפי ליסודו יהיו מעשיו יש בהן קצת גם כן בטבע יצירתו לפיכך אמר עבדך בן אמתך אמר אני עבדך משני פנים אחד שהרגלתי עצמי בעבודתך ועוד כי היה בטבעי גם כן כי אמי היה אמתך׃

עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויבשו כי אתה יהוה עזרתני ונחמתני׃ עשה עמי אות לטובה והוא המלוכה והוא יהיה אות לטובה לשונאי כי אתה בחרת בי מאז ויבושו כי יראו כי אתה עזרתני ונחמתני׃

לבני קרח מזמור שיר יסודתו בהררי קדש׃ כבר פירשתי בתחילת הספר השני טעם לבני קרח וזה המזמור על שבח ציון חיברו דוד ונתנו לבני קרח לשורר או חברו איתו על עצמם ופירוש יסודתו יסודת השיר בהררי קדש שהם ירושלים ואמר הררי לשון רבים כי הר ציון אחד והר המוריה שהוא הר בית אחד או אמר כן בעבור ההרים הסמוכים לירושלים כמו שאמר ירושלים הרים סביב לה ואחד מהם הר הזיתים והזכיר ציון כי הוא מקום המלוכה ובכללו ירושלים כמו שהוא אומר עיר האלהים סלה׃

אהב יהוה שערי ציון מכל משכנות יעקב׃ אהב יהוה שערי ציון אמר שערי לפי שהזקני והחכמים יושבים בשערים כמו שאמר השערה אל הזקנים וכן נודע בשערים בעלה ואמר אעפי שכל משכנות יעקב אוהב יי׳ כמו שכתוב מה טובו אהליך יעקב ומשכנותיך ישראל אעפכ׳ שערי ישראל אוהב יותר לפי ששם החכמים והמתעסקים בעבודת האל יתברך׃

נכבדות מדבר בך עיר האלהים סלה׃ נכבדות מדוס נכבדות מדובר ביושבים בך או פירושו מעלות נכבדות מדובר בך שאת מעולה על כל הארצות בהרבה דברים כי היישוב נחלק לשבעה חלקים ובחלק האמצעית היא ירושלים והיא באמצע היישוב וכן הוא אומר יושבי על טבור הארץ לפיכך אוירה טוב וממוסך מכל האוירים לבריאת הגוף ולחכמה כמו שאמר במזמור מה׳ יפה נוף משוש כל הארץ ואמרו רבותינו ז״ל אוירה דארץ ישראל מחכים עיר האלהים סלה כי האלהים בחר בה לשכון כבודו שם׃

אזכיר רהב ובבל ליודעי הנה פלשת וצור עם כוש זה ילד שם׃ אזכיר רהב רהב הוא מצרים וכן המצבת רהב אמר כשאזכיר ליודע המדינות הגדולות בגוים לא אראה בהם כמו ציון ואמר ליודעי כמו ליודעי מעלת ציון ויהיה ליודעים כמו ליודעים מעלת ציון וקרוב לו חלוני כמו חלוני או יהיה דוד לכינור והכינור כנגד ציון או יהיה הכינור כנגד המשורר ופירושו ליודעים ציון כמוני זה יולד שם בכל אילו המדינות הגדולות או יהיה באחת מהם חכם לא יהיה אלא לזמנים רחוקים שאמרו דרך שבח זה חכם יולד שם׃

ולציון יאמר איש ואיש ילד בה והוא יכוננה עליון׃ ולציון אבל לציון אמר איש ואיש יולד בה מכמה חכמים יוכל אדם לומר שיולדו בה ותמיד בכל הזמנים ונמצאו בה חכמים רבים וגדולים בעלי השם והוא יכוננה עליון כמו והוא עליון יכוננה וכן הוא נוה לי אתי ר׳ והוא אתי נוה לי מקום שם קבר מקום קבר שם כלומר האל שהוא עליון על הכל והוא יוצר כל העולם יוצר

וכונן המקום הזה לשבת על כל המקומות או פירושו דרך תפלה העיר הזאת עליון יכוננה ויעמידה שנים רבות : **יהוה יספור בכתב עמים זה ילד שם סלה :** יהוה יספור בכתב עמים יספור ענין כתיבה רוצה לומר כשיכתב האל ית׳ העמים שיהיו בהם מעשים בהם מעשים מהחכמים שיאמרו עליהם זה יולד שם כ כתב זה המקום לשבת שיהיו שם חכמים רבים והכתיב׳ היא גזירתו ובא הפסוק הזה על דרך בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל והחכם ר׳ אברהם בן עזרא יספור ענין מן מספר וחשבון ופי׳ זה יולד שם החכמים אשר יולדו בציון יי׳ יספרם שהוא יודע בכתבו כל הנולדים מן ה העמים והוא יודע מספר כל החכמים הנולדים בציון כי רבים הם ממספר בני אדם :

ושרים כחוללים כל מעיני בך : ושרים כחוללים המשוררים והמחוללים כולם ישירו שבחך כי אני גם כן אעשה כל מעייני בך כלומר כל מעייני ליבי שליבי מקורו נובע עליך שירים או פי׳ מעייני עיוני והשגחתי בך וכה כחוללים כמו חלך כחלק יאכלו כמו אלה כאלה וכולם יענו בך ויעוררו בך וחוללים הם המנגנים בחלילים ובדרש מפרש המזמור כך אוהב יי׳ את שערי ציון אמר הקבה מחבב אני בתי כנסיות ובתי מדרשות ולמ׳ אני מחבב יותר לציון שהוא פלטין שלי נכבדות מדובר בך זה שהיו אומרי׳ את השם בכתבו במקדש למה ליראה את השם הנכבד והנורא לית מהאמר בכל קריאתה אלא בעיר האלהים אזכיר ר רהב ובבלה עתידין אומות העולם להיות מביאין דורונות למלך המשיח את ישראל שנולדו בארצותם וי ויאמרו זה יולד שם ולציון יאמר מכל האומות יביאו לה איש ואיש שיולד בה שנאמר והביאו את כל את אחיהם מכל הגוים מנחה ליי׳ איש ואיש זה ישראל זה כהן וזה לוי גם מהם אקח לכהנים ללוים מן המוב המובאים יי׳ יספור בכתב עמים זה יולד שם מאותן העמים שהם מביאין את ישראל הוא כותב אותם עם ישראל כאילו יולד שם באותה שעה הרי זה יולד שם סלה ושרים כחוללים כשם שיאמרו האנשים שירה כך יאמרו האנשים שירה חוללים הם הנשים כמו מן המחוללים אשר גזלו ותצאן הנשים לשיר המחולות דרך הנשים לחול במחולות ואינו רחוק לפירוש המדרש אם יאמר חוללים על הנשים כי הנה מצאנו וכי אנחנו מקטרים למלאכת השמים שהוא מאמר נשים כל מעייני בך כשם שהבאר נובע מים תדשים בכל שעה ושעה כך ושירים כחוללות והמזמור הזה מפרשים אותו הנוצרים על ישו הנוצרי ואומרים יסודתו שנוצר ונולד ישו בציון ואמר האיש שיולד שם הוא עליון והאל הוא עליון ואמר כי יולד ואומר נכבדות מדובר בך לפה כי את עיר האלהים שהוא נולד בך ואתה תאמר להם תחילה איך אמר יסודתו בהררי הוה ו ועדיין לא נזכר בפסוק ועוד אם עליון הוא אמר על הנולד כמו שהם אומרים מרייקו מלת והוא שטעמו על האיש הנולד שזכר אמור להם הנה אמר איש ואיש מורה על אנשים רבים והוא לא היה אלא אחד ועוד אמר והוא יכוננה ומה הוא אשר כונן ישו בירושלים והם יאמרו לך אמר על העניים ועל האבנים אלא צ ציון וירושלים רוחניות בא לכונן והיא האמונה שמאותו היום היו נושעים המאמינים בו ואתה תאמר להם איך תעשו אותו עתה גופנית ועתה רוחנית הלא אמר יולד בה שהוא נולד בציון ואותו תפרשו גופנית ור וראוי עליה יאמר יכוננה כי בסמך הוא ואתה אומר על הרוחנית אמר יכוננה הנה אתם פוסחים על שתי הסעיפים ועוד המדינות שזכר גופניות הם ולא רוחניות רהב וכל פלשת וצור עם כוש ועוד כי הוא אמר ע על אלה המדינות זה יולד שם אם כן תאמרו כי בכל אחת מאלה המדינו׳ נולד אלהים אחר והנה תשובתם בשמים מעל :

שיר מזמור לבני קרח למנצח על מחלת לענות משכיל להימן האזרחי :

כבר כתבנו כמה פעמים כי ענין פתיחת המזמורים לא נודע אלינו היום כי היה על ענין הנגונים ובעל דרש אמר בוה אמר לו הקבה לדוד ראה אותי וכל מה שאתה מבקש ממני אני מוחל לך לענות וכור יי׳

פח לדוד את כל עונותיו והמזמור הזה על לשון בני הגלות ותיבדו הימן האזרחי ונזכו לבני קרח לשורר
והימן זה איפשר שהיא הימן המשורר שהיה בן בנו של שמואל ולא ידענו למה קרא אותו האזרחי ואפ
ואפשר שהיה הימן שהיה מבני זרח בן יהודה לפיכך קראו אזרחי והיה שחכמי ישראל והוא חיבר זה המז
המזמור והוא הנזכר בפסוק ויחכם מכל האדם : **יהוה אלהי ישועתי יום צעקתי בלילה**
נגדך : יהוה אלהי ישועתי
יום צעקתי והלילה ההוא יקרא יום וכן ביום הכותי כל בכור בא
בארץ מצרים ושכה בכורים בלילה היה : **תבוא לפניך תפלתי הטה אזנך לרנתי :**
תבוא לפניך
לרנתי פי׳ לזעקתי וכן ותעבור הרינה במחנה : **כי שבעה ברעות נפשי וחיי לשאול הגיעו :**
כי שבעה
על דרך ישביעני ממרורים השביעני במרורים הרוני לענה שבע הקלון כי מלא הדבר הוא השבע ופי׳ ב
ברעות בצרות הגלות עד שאני קרוב למיתה והו ותיי לשאול הגיעו :
נחשבתי עם יורדי בור הייתי כגבור אין איל : נחשבתי בגלות כמו המתים יורדי
הקבר כי אין בי כח להם
להנצל מן המריעים לי היית כגבור אין איל הייתי כאיש אין לו כח וכן ולאין אונים עצמה פי׳ ולאין לי א
אונים : **במתים חפשי כמו חללים שוכבי קבר אשר לא זכרתם עוד והמה**

מידך נגזרו שתני בבור תחתיות במחשכים במצולות : במתים חפשי כמו

טוב לי שאהיה עם המתים שאהיה חפשי ועתה אני עבד ביד מריעים ושם אהיה חפשי וכן אמר איוב ועב
ועבד חפשי מאדוניו כמו חללים שוכבי קבר כי הנני עתה בגלות כמו חללים שישכבו בקבר ולא זכרתם
עוד להקימם מעפרם כן אני לא הזכרני להוציאני מהגלות והמה מידך נגזרו והמה החללים נגזרו מידך ש
שגזרת עליהם תמותה כן גזרת עלי הגלות בלי תקומה ומלת זכרתם כמו תזכרם עבר במקום עתיד וכמוהו
רבים ולא יבטל זה תחיית המתים העתידה להיות כי הוא דיבר על טבע העולם כי המת לא יחיה לעולם בטבע
וכן מה שאמר בזה המזמור הלמתים תעשה פלא אם רפאים יקומו סלה לא דבר אלא על הטבע וכן מה ש
שאמר איוב ואיש שכב ולא יקום עד בלתי שמים לא יקיצו ולא יעורו משנתם לא כפר בזה הדבר בתחיית
המתים ולא דבר על טבע האדם אבל תחיית המתים תהיה לקיצת המתים על דרך נס ופלא שיעשה להם הקבה
ולא תהיה לכל המתים ועל דעת רבים מרבותינו זל לא תהיה תחיית המתים אלא לצדיקי׳ כמו שאמר גדולה
גבורת גשמים מתחיית מתים דאילו תחיית המתים אלא לצדיקים ולא לרשעים וגבורות גשמי׳ בין לצדיקי׳
בין לרשעים והחכם ראבע כתב אשר לא זכרתם עוד לאות כי יבא עת שיזכרו המתי׳ והנה פירש עוד כמו
עדיין וכן עוד היום גדול עודאושיבך באהלים שתני שמתני בגלות שהוא בור תחתיות כלומר תמותות
יש בגלות כמו שאמרו רזל שבי כולהו איתנהו בים במחשכים במצולות רמה הגלות למקומות חשכי׳ וכן
למצולותים ומלה במצולות בחלם הציריי והם שלשה על פי המסרא בחלם כתוב רוחפים בחשוכא :
עלי סמכה חמתך ובכל משבריך ענית סלה : עלי סמכה חמתך סמכה ענין
הקרוב והסמוך
וכן סמך מלך בבל אל ירושלים זל כשהמשו הרבה בזה הלשון באמרם ערב שבת סומכים וזולה הרבה מאד
וכל משבריך ענית סלה ובכל משבריך עניתני והמשברים הם גלי הים הנקראים כן לפי שהם משתברים ב
בעת זעף הים וכן כל משבריך וגליך עלי עברו ולפי שדמה עצמו שהוא במצולות לפיכך אמר משבי׳

הרחקת מידעי ממני שתני תועבות למו כלא ולא אצא : הרחקת מידעי

מודעי ישי מפרשים מיודעי על אומות העולם אמר אותם שהיו מיודעי כשהייתי בארצי עכשיו כשאני בג
בגלות נעשו רחוקים ממני ושתני להם תועבות שהם מתעבים אותי וכן אמר ברש ויש לפרש כי כל את
אחד מבני הגלות עומד על חבירו כי מרוב צרת הגלות לא ישגיח אחד על צרת חבירו כי דיו בצרתו וכל א
אחד אומר כי אחיו ורעיו ומיודעיו רחוקים ממנו וכאילו הוא תועבות לשו כלוא ולא אצא והנני כלוא
והגור בגלות ולא אצא ממנו :

עיני דאבה מני עני קראתיך יהוה בכל יום שטחתי אליך כפי : עיני דאבה

מן ראבון נפש כאילו אמר כלתה עיני מן העוני שאני בו ועיני תלויה אליך עד שכלתה וקראתיך בכל יו
ושטחתי אליך כפי והנה לא תושיעני : הלמתים תעשה פלא אם רפאים יקומו יודוך
סלה : הלמתים תעשה
אם נמות בגלות תעשה לנו פלא אחכ׳ ואם רפאים והם המתים יקומו מקברם ויודוך והלא יה״ה ואם לא
תעשה פלא בעודנו בחיים ונודה לך על הניסים והנפלאות שתעשה עמנו מתי תעשה אחר שנמות לא
תעשה עמנו פלא ולא נודה לך כי הגוף המת לא ירגיש ולא ידע ואין תקוה לו על דרך הטבע וכן אמר לא
המתים יהללו יה ולא כל יורדי דומה : היספר בקבר חסדך אמונתך באבדון :
היסופר בקבר חסדך
ועוד כפל הדבר לחזק ואבדון הוא הקבר שהגוף אבד וכלה בו : היודע בחשך פלאך וצדקתך
בארץ נשיה : היודע בחשך
ועוד שילש הענין כדרך הנוהים והמקוננים שכופלים דבריהם
כמה פעמים בארץ נשייה הוא הקבר שהגוף הוא מקום השכחה שהמתים נשכחי׳ בו כמו שאומר נשכחתי
כמת מלב ואני אליך ואני בעוד שאני חי שועתי תמיד אליך ובכל בקר ובקר תפילתי תקדמך כלומר כי ה
תפילתי קודמת לכל עסק שיש לי : למה יהוה תזנח נפשי תסתיר פניך ממני : למה

תזנח נפשי שלא תשגיח על דלותי תסתיר פניך שלא תפנה אל שועתי ואל תפילתי :
עני אני וגוע מנער נשאתי אמיך אפונה : עני אני וגוע מנער בימי נעורי אני
סובל זה העוני ואני גוע כלומר
הולך ומת כאדם שמתגונן והולך כלומר כי כל ימיהם ברע מנעורים ועד זקונים איכני פורק עולך מעלי
מרוב צרותי ואעפי׳ שלא תושיעני אלא בכל עת אני נושא אימיך ומפחד ממך ופי׳ אפונה מענין פן אנ
אני מפחד תמיד ואומר פן יקרני כך וכך ונכנה אפונה ממלת פן כמו שנכנה והינו ממלת הן ואפונה בל
בלשון רופאי : עלי עברו חרונך בעותיך צמתותני : עלי עברו ביעותיך שם
מן והשן נב
נבעת אל צמתותני ואין טעם להרכבה הזאת והנכון בעיני כי נכפלה בו הלמד עם כינוי הרבים לחזק הענין
ירקרק שהוא ירוק שבירוקים אדמדם אדום שבאדומים כן צמתוני דל כרתו אותי כריתות רבות :
סבוני במים כל היום הקיפו עלי יחד : סבוני במים כמו שהמים סובבים בעולם
כן ביעותיך סבבוני וכן הן
הקיפו פירושו סיבובו וכפל הענין במלות שונות כמו שהוא במקומות רבים הרחקת מיודעי מחשך :
השחקתי ממני אהב ורע מידעי מחשך : הרחקת כמו שפירשתי בפסוק כאילו
מיודעי במקום חושך שלא אראה אותם :
משכיל לאיתן האזרחי : אמרו רזל איתן זה אברהם אבי׳ ולפי הפשט
הוא הנזכר בספר מלכים ויחכמו מכל האדם
מאיתן האזרחי והוא איתן בן זרח בן יהודה וכן תי׳ מאיתן בר זרחי וכן הוא בדברי הימים ובני זרח זמרי

ואיתן הא־מו והי־ה מחכמי ישראל ותי־בר זה המזמור על אורך הגלות ושם ע־יקרו מלכות בית דוד שהי־א ב
בטלה זה כמה שני־ם כי הוא קרן ישראל ובבא המשיח יאסף הגלות לפי־כך שם כל תלונתו על דבר המלך
מזרע דוד שלא היה זה כמה ואמר : חסדי יהוה לעולם אשירה לדור ודור אודיע
אמונתך בפי : חסדי
יי' לעולם אשירה החסד הוא גורם ההבטחה והאמונה אחר ההבטחה ואמר אספר תהלות יי' ואמונתו לב
לבחיריו שיהיה נודע לעולם לדור ודור : כי אמרתי עולם חסד יבנה שמים תכין אמונתך
בהם : כי אמרתי
חשבתי כי לעולם יבנה החסד שעשה לדוד להת לו המלכות לו ולבניו אחריו וכמו השמים שתכין אמונתך
בהם שלא תפסוק כי פי' אמונה קיים כן תכין אמונתך עם דוד ועם זרעו שלא יפסק כלומר לאורך זמן כל
ימי עד כמו שאמר כימי השמים על הארץ : כרתי ברית לבחירי נשבעתי לדוד עבדי :
כרתי ברית
לבחירי ואתה כן אמרת לדוד על ידי כהן הנביא וכוננתי כסאו עד עולם וקראת אותי בחירי כמו שאמר
ואבחר בדוד להיות על עמי ישראל נשבעתי כי דברי שבועתי עד עולם ובניתי לדוד דוד כמו שאמר לנ
נתן הנביא ובית יבנה לך ובניין הבית הם הבנים ובני הבנים : עד עולם אכין זרעך ובניתי
לדור ודור כסאך סלה :
ויודו שמים פלאך יהוה את אמונתך בקהל קדשים :
ויודו שמים
אמר אם אני מודה חסדך ואמונתך כן אני רואה השמים יודו פלאך כמו שאמר השמים מספרים כבוד
אל והפלא הלא סיבוב הגלגלים תמיד תנועה שאין לה הפסק יורה על מטעם ויודו כי כל כותם מאתך היא
אף אמונתך אף האמונה שהכינותה להם היא נודעת בקהל קדושים והם המלאכים כי בקיומם יהיה קיום ה
הגלגלים והאמונה הוא קיום והם קיימים לעולם כי אינם גוף ומקיימין השמים שהוא גוף :
כי מי בשחק יערוך ליהוה ידמה ליהוה בבני אלים : כי מי בשחק והם יודו
ויאמרו
כי מי בשחק יערוך ליי' כמו שיתחשבו עובדיהם והם השמים וצבאם מודים כי אין בכל צבא השמים שיהיה
לו ערך ודמיון כנגד האל ית' הם בעצמם מודים כי מאת האל ית' יבא להם הכח והפלא שהם מראים ובני
אלהים הם צבא השמים ואלים הם המלאכים והצבא הם כבכים להם כי מסיבתם היא תנועתם ומהלכם ומש
ומשפטם ופי' אלים יכולים : אל נערץ בסוד קדשים רבה ונורא על כל סביביו :
אל נערץ
נערץ כמו נורא פירושו שיעריצו ממנו וכן נקרא נורא שיראו ממנו והוא נערץ ונורא בסוד המלאכים
הקדושים ופירוש כסוד בחברה כמו בסוד ישרים ועדה ופי' רבה מעריצה רבה ויראה רבה יעריצו ויראו מ
ממנו וכן לא אמות כבה רוצה לומר מטה רבה פי' על כל סביביו על כל המלאכים שהם סביביו כלומר משר
משרתיו והפסוק כפול בענין במלות שונות :
יהוה אלהי צבאות מי כמוך חסין יה ואמונתך סביבותיך : יהוה אלהי
צבאות שמים הוא אלהיהם ומושל עליהם חסין יה חסין אינו סמוך אבל הוא מוכרת בשקל גביר ופירושו
חזק כמו וחסן הוא באלונים ואמריה כי הוא השם המורה על הוויית העולם כולו כי הוא מאתו וחסין מו
מורה כי הוא קיום העולם אחר הוויתו כמו שנקרא חי העולם ואמונתך סביבותיך כמו שאמר אמונתך
בקהל קדושים כי הקדושים המלאכים הם סביביו והם מעידים על אמונתך כלומר על קיומם ואמר מי כמו
כלומר בעליונים המקיימים מי כמוך כי הם מעידים על עצמם כי קיומם מאתך שאתה קיים לעולם והחכם
ראבע פירש טעם סביבותיך שאינינה מתפרדת כי אינינה מקרה .

אתה מושל בגאות הים בשוא גליו אתה תשבחם : אתה מושל דבר על העליונים כי הוא מושל עליהם

ועתה מדבר על התחתונים הגאים והחזקים והם מן הברואים הנוראים ופירוש גאות הים שהמים גבוהים על הארץ כמו שפירשנו במזמור ל"ג בפסוק כונס כנד מי הים ואמר אתה מושל כי המים בגאותם היה טבעם לצאת על הארץ והא' מושל עליהם ועוצר אותם ושם להם חול גבול ופי' בשוא גליו בהתרומם והוא כמו ב בנשוא חסר פא הפועל אתה תשבחם תשקיעם וכן משביח שאון ימים ואפשר שאמר זה על קריעת ים ס סוף או אמר כי כן יעשה בכל זמן כמו שאמר יקם סערה לדממה ויחשו גליהם או פירושו כמו חבי הפסו' הראשון כלומר בהתרומם גלי הים שירצו שיצאו לחוץ ליבשה בהתרומם וכשיגיעו לשפה אתה תשקיעם

אתה דכית בחלל רהב בזרוע עזך פזרת אויביך : אתה דכית כתוב באלף במקו' יוד וכן רפאנו את בבל וזה הפסוק מוכיח כי על קריעת ים סוף אמר הפסוק אשר לפניו כי רהב הוא מצרי' כמו המחצבת רהב אזכיר רהב ובבל אמר קרעת הים לישראל ואעפכ' דכאת המצריים בתוכו כאילו היו חללים כי לא היה ל להם כח לנוס ולצאת מהים בעבור שהיה לחרבה פזרת אויביך כי הים מוציא הטובעים ומפזרם אל חוף הים ליבשה ולא תכף שטובעים ואתה בזרוע עזך פזרת אויביך והקיא אותם הים תכף שטבעו כדי שיראו או אותם ישראל את מצרים מת על שפת הים :

לך שמים אף לך ארץ תבל ומלואה אתה יסדתם : לך שמים אף לך ארץ

עתה זכר בכלל העליונים והתחתונים והטעם לך הם כי הם מודים וזה כי הם השמים בשכלם ובדעתם והארץ כמו שאמר או שיח לארץ ותורך ויספרו לך דגי הים כי יד ה' עשתה זאת והטעם אעפי' שאינם בני שכל וכן אמר הנה אף לך ארץ אעפי' שאינה בעלת שכל בני אדם חכמים מכירים ויודעים מהארץ ומתולדותיה ומהבהמות ומהעופות כי יש להם בורא ומנהיג ואתה הוא הבורא והרי הם כאילו הם מספרים ומודים בזה תבל ומלואה ארץ נקרא המיושבת ושאינה מיושבת והמיושבת נקרא תבל לפיכך אמר ומלואה והמל והמלוא שלה הם השוכנים בה בני אדם בהמות ועופות אתה יסדתם כמו היסוד שהוא קיום הבניין כן עש' עשה האל יתברך במקומות היישוב דבר שהם קיום היושבים כגון הנהרים והאילנות והעשבים והירקות ל למאכל אדם ולמאכל בהמה שהם נמצאים במקומות היישוב וכן לשונות הים העוברים במקום היישוב ל להועלת בני אדם לעבור בו ממקום למקום ולצוד בו הדגים לאכלו וכל זה קיום היישוב לפיכך אמר יסדתם

צפון וימין אתה בראתם תבור וחרמון בשמך ירננו : צפון וימין אתה

כתב החכם ר' אברהם בן עזרא ז"ל כי זכר פאות העולם והנה זכר שמים וארץ והם שתי פיאות מעלה ומטה וזכר צפון וימין ותבור שהוא בפאת מערב והנה תבור וחרמון במזרח והנה קדם והנה זכר שש פאות וזהו הכתוב בספר יצירה חתום בשש טבעות ולפי דעתי כי זכר תבל ומלואה והוא ממזרח למערב על קו השוה באורך העולם שהוא מיושב כולו מראש ממזרח עד סוף מערב לפיכך אמר ומלואה שהוא מלא כולו וא ואחכ' זכר צפון וימין שהוא לרוחב העולם ואינו מיושב כולו כי לפאת צפון נשאר הרבה מן העולם חרב מרוב הקרירות ולפאת דרום יותר ויותר מפני החמימות ומעט הוא היישוב בה וכולם מודי' כי אתה בראתם החרב והיישוב וזכר תבור וחרמון כי הם הרים גדולים וההרים מן הברואים הנוראים אשר בארץ וכן אמ' יוצר הרים כי הם הברואים הגדולים אשר בארץ תבור כמו שאמר כי כתבור בהרים כלומר שהוא נודע ב בהרים לאורכו ולגובהו וכן חרמון הוא שניר הוא הר גבוה מאד עד שימצא בו שלג אפילו בימות החמה ואמר בשמך ירננו כאילו הם מספרים ומרננים כי אתה יוצרם והרואה אותם נותן שבח ורנה והודאה לאל היוצר אותם והרי הם כאילו הם ירננו :

לך זרוע עם גבורה תעז ידך תרום ימינך : לך זרוע עם גבורה

כי אתה בכחך עומד הכל וכן ומתחת זרועות עולם העוז ידך והיא השמאלית תרום ימינך והנה שתיהם שוות בך בעוז ובגבורה וברוממות וכן אמר על שתיהם זרועות עולם ;

צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניך : **צדק ומשפט** אחר שזכר העולם וא[illegible]

ואמר כי בכח השם עומד אמר כי קיום העולם שיהיה כמו שהוא קיים לנצח ולא ישחת הוא צדק האל ומ משפטו וחסד ואמת אתו והפסוק כפול בענין במלות שונות כי צדק וחסד אחד ומשפט ואמת אחד ומכון כסאך ויקדמו פניך אחד כי הצדק והחסד הוא שעושה עם הברואים בהעמידו העולם על מכונו והוא מש משפט ואמת מאתו לקיים דברו שאמר עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבותו ואמר לא אוסיף לקלל עוד את האדמה ואמר לא אוסיף להכות את כל חי ואמר זאת אות ברית א אשר אני נותן ביני וביניכם ובין כל נפש חיה לדורות עולם ופירוש מכון כסאך כמו המלך היושב על ה הכסא ורואה צורכי עמו ומנהגם על המשפט ופני יקדמו פניך כי תמיד הם מוזמנים עמך בלי הפסק שאתה מנהיג את העולם על מנהגו תמיד כי הקדום הוא הזמנת הדבר כמו אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמ״ס כי תקדמנו ברכות טוב :

אשרי העם יודעי תרועה יהוה באור פניך יהלכון : **אשרי**

העם יודעי תרועה בתחלת המזמור החל לזכור חסד ואמת שהיה לו עם דוד וסמך לו החסד והאמת שיש לו עם העולם ושהוא מקיים האמת עם העולם כן היה לו לקיים האמת עם דוד ועם ישראל ואמר אשרי העם יודעי תרועה כלומר אשריהם ישראל כשהיה רצונך עליהם והיית מולך עליהם ואז היו יודעי תרועתך כ כמו שכתוב יי׳ אלהיו עמו ותרועת מלך בו וטעם התרועה כי במלחמה המתגברים על אשר כנגדם הם ת תוקעים ומריעים להפחיד אשר כנגדם כמו שאנו רואים במלחמות הכתובות שהם תוקעים ומריעים במצות האל ית׳ וכן אמר וכי תבאו מלחמה בארצכם והרעותם בחצוצרות ובתרועת האל ית׳ אמר יריע אף יצריח על אויביו יתגבר וזהו ותרועת מלך בו וזהו יודעי תרועה יי׳ באור פניך יהלכון אז היו הולכים באור פניך ולא היו נכשלים כמו שהם עתה שהם הולכים בחשיכה :

בשמך יגילון כל היום ובצדקתך ירומו : **בשמך** ואז יגילון בשמך כל היום [illegible] כלומר בזכות שמך כי ב בשמך היו נעזרין ובצדקתך ירומו :

כי תפארת עזמו אתה וברצונך תרום קרנינו :

כי תפארת

עזמו אתה תפארת עוזם כי לא היה להם עוז אלא מאתך ובעוזך היו מתפארים על האומות ואז ברצונך ת תרום קרנינו וכתוב הרים פירושו שאתה היית מרים קרנינו וקרי הדוס רוצה לומר ברצונך היית רמה קרנ קרנינו כמו רמה קרני ביי׳ ואעפי שקרנינו כתוב ביוד לשון רבים ותרום לשון יחיד פירושו כל קרן וקרן רוצה לומר מלכי ישראל :

כי ליהוה מגיננו ולקדוש ישראל מלכינו : **כי יהוה**

מגיננו הפסוק הוא כפול בענין במלות שונות ומגיננו הוא מלכינו והוא דוד המלך ושלמה בנו והבאים אחריו מזרעו רוצה לומר כי ליי׳ הוא מלכינו לפיכך היה מצליח ומתגבר על אויביו ופירוש ליי׳ המלך שה שהיה ירא את יי׳ וכן מי ליי׳ אלי :

אז דברת בחזון לחסידיך ותאמר שויתי עזר על גבור הרימותי בחור מעם :

אז דברת ומתי היה זה אז כשדברת בחזון לחסידיך והוא שמואל הנביא ותאמר שויתי עזר אל גיבור אמרת לו שויתי עזר ישראל על גיבור והוא דוד כמו שכתוב ואשלחך אל ישי בית הלחמי כי ראיתי בבניו לי מלך הרימותי בחור מעם כמו שכתוב וימשח אותו בקרב אחיו בחור שהיה נבחר למלוכה :

מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו : **מצאתי דוד עבדי** כי אני יודע שהוא עבדי ולא אמצא

כמוהו בשמן קדשי שנמשח בשמן המשחה שנקרא שמן משחת קדש : אשר ידי תכון עמו אף
זרועי תאמצנו : אשר ידי תכון עמו
תהיה נכונה עמו לעזרו : לא ישיא אויב בו
ובן עולה לא יעננו : לא ישיא אויב
בו לא יהיה לו האויב כנושא בו שיקח ממונו ולא
יעננו בגופו ואויב ובן עולה אחד : וכתותי מפניו צריו ומשנאיו אגוף : וכתותי
כי אני אכתת מפניו צריו שלא יוכל לשלוט בו : ואמונתי וחסדי עמו ובשמי תרום קרנו :
ואמונתי וחסדי
החסד היה מתחלה כשבחר לו למלך והאמת אחרי כן שיקיים לו דברו שהבטיחו להיות מלך הוא וזרעו עד
עולם ובשמי שהוא שמי בעזרתי כלומר שיזכור שמי והוא שמו ושמו הוא :
ושמתי בים ידו ובנהרות ימינו : ושמתי בים ידו שיהיה לו כח ושולטנות באשר
דרים ובתוך הים ובעברי הנהרות כמו
שמצאנו שחירם מלך צור שלח מנחה לדוד דרך ים עצי ארזי וחרשי קיר וחרשי עצים וכן אמר כי הביאו
הצידונים והצורים עצי ארזים וחרשי קיר וחרשי עצים וכן לבב לדוד ודרך ים היום מביאין לו וכן בנהר
בנהרות מלכי ארם שהיו בעבר הנהר היו שולחים לו מנחה דרך הנהר וכלי כסף וזהב ונחושת וכן מה ש
שלקח הוא מכל הציירו בעבר הנהר כשנלחם במלכי ארם הוא יקראני שיהיה דבק בי ויודע ומכי שם עוז
יבא לו מאתי : אף אני בכור אתנהו עליון למלכי ארץ : אף אני בקמץ האלף
אעפי שאינו
בהפסק אבל הוא בהעמדת טעם כי הוא בטפחא ויש לו לטעמים משפט ההפסק וכן בדרכי גם אני אני וכן
בדרכי אם אני לא אעבור אליך אמר כמו שיקראני הוא אבי אף אני גם כן אקרא לו בן ולא עוד אלא ב
בכור שיש לו מעלה על שאר הבנים כי הוא יהיה עליון על כל המלכים וכן יהיה שעברו המלכים את דוד
והוא לו נושא מנחה כמו שכתוב במלכי ארם ובמלך מואב ובמלך אדום וכן כתוב ויי נתן פחדו על כל ה
הגוים : לעולם אשמור לו חסדי ובריתי נאמנת לו : לעולם שעשיתי עמו
להקימו מלך
אשמרנו לו לעולם וכן בריתי שכרתי לו תהיה נאמנת לו שלא אשקר בבריתי :
ושמתי לעד זרעו וכסאו כימי שמים : ושמתי במלכות אשר לזרעו לעד וכן כסאו
כסא המלוכה יהיה כימי השמים :
אם יעזבו בניו תורתי ובמשפטי לא ילכון : אם יעזבו בניו תורתי אם חקותי
הזכיר התורה והמשפטי
והחוקים והמצות שאם לא ישמרו אותם כמו שכתוב בתורת משה :
ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם : ופקדתי וכן אמר לו על ידי נתן הנביא
אשר בה עוותו והוכחתיו בשבט
אנשים ובנגעי בני אדם כמו שמיסר האב הבן בשבט כמו שכתוב כי תכנו בשבט לא ימות ואמר ואל ה
המיתו אל תשא נפשך כן אמר שייסר ויוכיח החוטא מבניו בנגעים ובחלאים ובשבט והוא שיתכנו ביד או
אויביו לא שיסיר המלוכה ממנו וזה הוא : וחסדי לא אפיר מעמו ולא אשקר באמונתי :
וחסדי לא אפיר
לא אפיר מעמו המלוכה הוא החסד ואעפי שהוא יפר בריתי שלא ישמור מצותי אני לא אפיר חסדי ולא
אשקר באמונתי כי בכל זמן יהיה בבניו מלך : לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה :
לא אחלל בריתי

אעפי שהוא חלל חוקותי ולא שמר מצותי : **אחת נשבעתי בקדשי אם לדוד אכזב :**
אחת נשבעתי בקדשי
כלומר אחת היא השבועה שלא תשנה בקדשי יקרושתי נשבעתי זה אם לדוד אכזב טעם אם כן לשון השב
השבועה אם אעשה כך וכך וכן יבואון אל מנוחתי אם יבאו אל הארץ אשר נשבעתי לאבותם .
זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי : זרעו לעולם יהיה במלוכה וכסאו כשמש
נגדי כמו השמש שהוא
קיים לעולם וכן לפני שמש ינון שמו שפירושו כל זמן שהשמש קיים ואם תפרש כשמש שיהיה בהיר
ומאיר כשמש יהיה על הטובים מסנו : **כירח יכון עולם ועד בשחק : כירח יכון**

לעולם כמו שפעמי אפל ופעמים מאיר כן יהיה זרעו כשיהיו טובים יהיו מאירי כשיהיו רעים היו אפילי
ושכל וכל לא תפסוק המלכות כמו שהירח לא יפסוק בין כבוד בין מאיר אפל לא יפסוק ועד בשחק כ
נאמן סלה הירח הוא עד נאמן בשחק על זרע דוד כי כן אמר לו האל שיהיה זרעו
כירח : **ואתה זנחת ותמאס התעברת עם משיחך : ואתה זנחת ותמאס**

רבים תמהו על זה המשורר איך דבר כנגד האל בדברים האלה כארם שאומר לחבירו נשבעת זה ולא נמ
עמרת בשבועתך וכתב החכם ראבע כי היה בספרד חכם גדול והיה קשה זה המזמור עליו ולא היה קורא א
אותו ולא יכול לשומעו והוא החכם ראבע פירש שהוא מדבר על לשון האויבים שהם מחרפים ומגדפים
ומכזבים דברי השם על כן אמר זכר יי׳ חרפת עבדיך אשר חרפו אויביך יי׳ ואני תמה על תמי׳ התם כי ה
הסופרים ברוח הקדש נאמרו ולא יתכן להיות בהם דבר שאינו נכון ואם המשורר תמה לאורך הגלות הזה
והוא לא אמ׳ שעבר האל ית׳ על שבועתו שהרי בגלות בבל נפסקה מלכות דוד והשבועה אינה בטילה בכך
כי כיון שהיה זרע דוד קיים והמלכות עמרה לדוד אחר שבעים הרי שבועתו קיימת אבל זה הגלות תמה ל
לפי שארך ככ׳ אמר והלא אתה נשבעת לו יהיה זה שידמה שנפסקה המלכות כי כמה שנים הם ישראל כב
בגלות עד כמעט נואשו מן הגאולה ואמר המשורר דרך תמיה איך יהיה וכמה היתה החטאת הגדולה הז
הזאת והיקנה הגדול הזה והנה משה אמר זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך אמ׳
איך תעשה זה שהרי נשבעת וישעיהו הנביא אמר למה תתענו יי׳ מדרכיך ואליהו אמר ואתה הסיבות את
לבם אחורנית ונאמר כי כולם דברו שלא כהוגן אלא לא אמרו אלא על דרך דמיון אמר המשורר אתה
שנשבעת לו וזנחת אותו זה כמה שנ׳ עד שידמהו שלא תזכרהו עוד ואיה שבועתך עם משיחך עם דוד ש
שהיה משיחך יכיתה אותו למושתו ידמה שהפכת עמו האהבה לעברה שפסקה המלכות מזרעו זה כמה שני
נארת ברית עבדך חללת לארץ נזרו : נארת ברית שברת לו השחת אותו וכן נאר
מקדשו עניין השחתה כתנו ה
הנזר אשר על ראשו חללהו אותו והפלת אותו לארץ :
פרצת כל גדרותיו שמת מבצריו מחתה : פרצת הגדרות ששמת לו בעזרך שאמרת
לא ישא אויב בו שלא נתת אויב להרע
לו פרצת אותם הגדירות והמבצרים ושמתם מחתה ובאו ושסוהו :
שסוהו כל עברי דרך היה חרפה לשכניו : שסוהו כמו בזזוהו וכן מי נתן
למשיסה יעקב כיון ש
שלא היה לו גדר ולא מבצר שסוהו עוברי דרך יהיה חרפה לשכניו הפך מה שהיה שהיו השכנים עבדים
לו כלו המלכים אשר היו סביבותיו :

הרימות ימין צריו השמחת כל אויביו אף תשי׳ צור חרבו ולא הקמתו במלחמה

הרימות ימין צריו׃ הנך אף זרועו והאסיפנו השמחת כל אויביו נתת להם שמחת הנך שהיה פחדו ויראתו עליהם כמו שכתוב ויתן יי׳ נתן פחדו על כל הגוים אף תשיב צור חרבו הנך וכתתו מפני צריו וצור חרבו פי׳ חדוד חרבו וכן וחרבות צורים והוא הפוך כמו ותולעת שני שני התולעת ולא הקמותו לא הייתה לו תקומה בפני צריו ׃ **השבת מטהרו וכסאו לארץ מגרתה ׃** השבת מטהרו

זכותו והוא מלכות שהיה לו ישבות אותו ודגש טית מטהרו כדגש קוף מקדש יי׳ להפארת הקריאה ובא גם כן הטית בקמץ חטף להפארת ומטהר שם הזכות וכן כעצם השמים לטוהר ודות עברה ותטהרם מגרתה כמו תרגום ויפול רוכבו אחור וימגר רוכביהון ׃ **הקצרת ימי עלומיו העטית עליו בושה סלה ׃** הקצרת ימי עלומיו

ימי עולמים הם ימי המלכות כמו ימי האדם בנעורים הם ימי מגוף וימי הזקנה הם ימי הרעה כמו שכתוב עד אשר לא יבאו ימי הרעה ואמר כי ימי המלכות היו קצרים וימי הרעה שהם ימי הגלות הם ארוכים העטית עליו בושה שהוא בוש מההבטחה שהבטחתו ואומרים לו האויבים שאין לו תוחלת עוד והנה הוא בוש עמהם ׃ **עד מה יהוה תסתר לנצח תבער במו אש ׃** עד מה יהוה תסתר

כאילו אין אתה רואה בצרת הגלות ׃

זכור אני מה חלד על מה שוא בראת כל בני אדם ׃ זכור אני מה חלד ידבר על לשון אשר הוא

מזרע דוד בגלותו אמר כי הוא מפחד מהמיתה ולא יראה הישועה ואולי לא יכרית בן המתיר והנה נפסקה המלכות או בכל דור ודור יתאוה שהוא מזרע דוד שתהיה בימי הישועה ויהיה הוא המלך המשיח ואמר זכור אני מה אני בעולם כי מעט הוא חי האדם וזכור על מה שוא בראת כל בני אדם כי לתמותה בראתה אותם והנה חייהם שוא והבל ׃ **מי גבר יחיה ולא יראה מות ימלט נפשו מיד שאול סלה ׃** מי גבר

כי אין אדם בעולם שיחיה ולא יראה מותו שיוכל להמלט נפשו מיד שאול ׃

איה חסדיך הראשונים יהוה נשבעת לדוד באמונתך ׃ איה חסדיך הראשונים

ישו והם מה שנשבעת לדוד באמונתך איה הם עתה שתעזבנו זה כמה בגלות ׃

זכור יהוה חרפת עבדיך שאתי בחקי כל רבים עמים ׃ זכור יהוה חרפת

עבדיך שיחרפו אותנו האויבים ואומרים שאין לנו עוד תשועה שאתי בחקי כל רבים עמים שאני נושא חרפתי בחקי חרפת כל עמים רבים שיחרפוני זה ואמר כל אחד מבני הגלות ורבים עמים כמו הפוך עמים רבים וכן עב עיש כמו עיש עב מקום שם קבר כמו מקום קבר שם ׃

אשר חרפו אויביך יהוה אשר חרפו עקבות משיחך ׃ אשר חרפו ומה חרפו עקבות משיחך

התאחרות משיחך שמתאחר לבא ואומרים שלא יבא לעולם וכן לא יעקבם כי ישמע קולו ולא יאחרם כי עקב הוא אחרית הגוף וסופו ׃ **ברוך יהוה לעולם אמן ואמן ׃** דברי המשורר ראה ברוח הקדש שיבא

בגלות ונתן הודאה לאל ית׳ או מחבר הספר אמר כן בתכלית הספר תודות לאל ית׳ כמו שכותבים הסופרים בהשלומם ספר וכבר פירשנו הפסוק בתכלית הספר הראשון ׃

נגמר ספר שלישי שבח אתן ליוצרי ועושי ׃

זה ספר רביעי ׃

צ תפלה למשה איש האלהים אדני מעון אתה היית לנו בדר ודר :

אדני מעון אתה היית לנו בדור ודור תפלה זו מצאה דוד כתובה והיית קבלה אצלם שהיית למשה רבינו ע
וכתבה בספרו זה והגאון רב סעדיה פירש למשה רמז לבני משה שהיו לויים משוררים בבית המקדש והו'
לבני קרח מזמור ושמצאנו כמו החסרון הזה ויהורע הנגיד לאהרן שריכה לומר לבני אהרן כן למשה לבני
משה והמזמור הזה נאמר על זה ודבר בו מחולשת האדם ומקיצור ימיו ומתפלל שלא יענישהו הבורא כפי
מעשיו כמו שאמר איוב הלא מעט ימיי וחדל איש האלהים שהיה נביא אדני מעון אתה היית לנו מעון ·
פירושו מקום ומחסה וכן אמר מעונה אלהי קדם שהוא מקומו של עולם כן אמר על לשון ישראל בכל ה
הדורות היית לנו מקום ומחסה :

בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם ועד עולם אתה אל : בטרם

הרים ילדו וזכר הארץ ולא זכר השמים לפי שרוצה לדבר על בן אדם שיעמוד מעט בעולם לפיכך דבר על
על הארץ שלא יעמדו אישיה אעפ׳ שיעמדו מיניה אבל השמים גם אישהם עומדים וזכר ההרים שהם עומ
עומדים יותר משאר חלקי הארץ ואמר ילדו כי היצורות הולידו בסיבות האל ית׳ ותחולל ארץ ותבל פירו
פירושו ובטרם שחוללה ארץ ותבל וארץ היא המיושבת ושאינה מיושבת וכשזוכר אותה עם תבל היא
שאינה מיושבת גם רמז בזה כי בלידת ההרים נהיית הארץ ותבל הוא מה שאמר ויקרא אלהים ליבשה ארץ
ומעולם פירושו מטרם שהיה העולם וכן מעולם נסכתי ועד סוף העולם כמו כן אתה אל ופירושו אל יכ
יכול : תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם : תשב אנוש עד דכא

עד היותו דכא בימי הזקנה כלומר לא יוכילו תוקו כבימי בחורותיו כי אתה תשיבנו דכא ותאמר שובו בני
אדם שישובו בני אדם בתשובה ועל ידי היסורין אמר להם כי הם השלוחים :

כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור ואשמורה בלילה · כי אלף שנים

האמורה לו גם כן מה הם חייך כי אילו יראה בעיניך ותחשב שתחיה אלף שנים מה שלא חיה האדם הרא
הראשון כאין הם כיון שסופו למות לפיכך אל תתגאה בחייך אם תאריך ימים כי כולם יחשבו כיום אתמול
שעבר או כמו אשמורה אחת מאשמורות הלילה כי כולם עמל ויגיע ורבו׳ ולפירושו בעיניך כנגד האל ית׳
ואמרו יומו של הקבה׳ הוא אלף שנים רוצה לומר כי אלף שנים אינם נחשבים לו אלא כיום אחד :

זרמתם שנה יהיו בבקר כחציר יחלף : זרמתם כנגד האל יתברך דבר המשורר ואמרו
זרמתם שכל בני אדם כזרם מים
שהולך ושוטף במהרה או כמו השינה יהיה רוצה לומר כמו החלום בשינה כי בהקיץ אין מדברי החלום כל
כלום דבר : בבקר כחציר יחלף כמו החציר כן יחלוף ויעבור במהרה אפילו בבקר כלומר שימות בימי כ
הנעורים כמו החציר שהוא רטוב לפני שמש ובבקר כצאת השמש עליו ייבש :

בבקר יציץ וחלף לערב ימולל ויבש : בבקר יציץ וחלף וזה מן יכרת ועוד
יחלוף יחליפו כח
ענין התחדשות אמר ואם בבקר יציץ וחלף כלומר פעמים יהיה עליו ושקט לערב שהוא הזקנה ימולל ו
ויבש כמו הקציר אף יהיה בו כח רטיבות בבקר שהשמש אין בו כח החמימות כל כך לערב ימולל ויבש
שהכהו אותו כל היום השמש ימולל מבניין פועל מרובע והוא פועל עומד וענייננו יכרת :

כי כלינו באפך ובחמתך נבהלנו : כי כלינו עתה ידבר על לשון הגלות אמר כל אדם
הוא הבל אפילו אותם שהם בשלוה כל ש
שכן אנחנו בגלות וזה כמו כי כלינו בגלות באפך שאנפת בנו על עונותינו והפסוק כפול בעניין בשלוה ש

עונו׳ : שתה עונתינו לנגדך עלומינו למאור פניך : שתה שפטנו שתהא בשקל
קשת שאת׳ והסיר לסר

פועל נבלעת ברגש׳ תיו הנמצא והוא כתוב בלא הא וקרי׳ בהא ואחר הוא בפניך כי פעלת פעמים כתובב בהא כי הנה שאחר הקמץ פעם כתוב פעם אינו כתוב והטלה מלרע שלא כמנהג והטעם כתבנו בספר מכל מכלול בספר הדקדוק מכנו אמר שתה עונותינו לנגדך כלומר שתראה תמיד ותעבישנו עליהם עלומינו ל למאו פניך עלומינו חסר הדבים או לשון יחיד ופירושו עניינו הנעלם הוא למאור פניך כי אין נסתר לך כי הכל הוא מאור לפניך ויש מפרשים עלומינו חטאת נעורינו ולזה הפירוש יהיה חסר יוד הרבים על כל פנים כי לא נמצא עלומים נעורים וקונים בלשון יחיד :

כי כל ימינו פנו בעברתך כלינו שנינו כמו הגה : כי כל ימינו כי לא היו בהם ימי טובה אלא

כלם פנו בעברתיך כלינו שנינו כמו הגא אמר כלינו שהוא פועל יוצא לומר כי אנחנו גורמים הכליון ב בעונינו והנה הדבור היוצא מן הפה שוקה ותלך במהרה כן שנינו חלפו במהרה :

ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמנים שנה ורהבם עמל ואון כי

גז חיש ונעופה : ימי שנותינו יש שואלים אם משה רבינו חיבר זה המזמור איך אמר בהם ימי שנותינו שבעים שנה והוא חי מאה ועשרים וזו אינה שאלה כי הוא דבר על הרוב אמר על קוצר הימים שמתלונן כל דור ודור בגלות כי ימינו קצרים ולא נוחיל לראות הישועה אם לא תקרב הגאולה ואם בגבורות שמנים שנה נמצא כי אם מעט מן המעט ורהבם עמל ואון תוזק הימים והוא מקור או שם כלו אפילו מי שיהיה ימיו בשלוה עמל ואון הם כי לא יאריכו לו הימים כי גז חיש ונעופה סר תוזק הימים ס במקרה ונעופה אל הקבר כלומר נלך שם במהרה כעוף המעופף גז עניינו סר ממקומו כגון ויגז שלוים מן הים ממעני אמי את גוזי אלא שהם פועלים יוצאים וזה פעל עומד :

מי יודע עז אפיך וכיראתך עברתך : מי יודע עוז אפיך מי יוכל להשער מא פך וכמה הוא עוז אפי

כי אנחנו רואים כי כמו שיראתך באדם כן עברתך בו כלומר כל מה שיראתך יותר עליו תבא עברתך יותר כשיחטא מעט כמו שאמר משה על עצמו ויתעבר יי׳ בי למענכם ואותו החטא לא היה שומר אותו לאחר וכן אמר על בני אהרן בקרובי אקדש : למנות ימינו כן הודע ונביא לבב חכמה :

למנות ימינו למנין ימינו כמה הם שנודעים לך כך הודיע אותם לנו ואז נביא לבב חכמה כלומר נביא חכמה בלבנו ונשתדל יותר בחכמה כשנדע קצנו וכן אמר הודיעני יי׳ קיצי ומדת ימי מה היא ויתכן ל לפרש כי על זה הגלות אמ׳ שלא נגלה מתי יהיה דברי דניאל סתומים הם וגם המלאך אמר לו שיסתום מה שהיה מבין ממנו ואמר הודיעני מכין ימי הגלות הם ומתי יבא הנביא לישראל כמו שכתוב הנה אנכי שו שולח לכם את אליהו הנביא כי אז יהיה לנו לבב חכמה כמו שכתוב כי מלאה הארץ דיעה את יי׳ :

שובה יהוה עד מתי והנחם על עבדיך : שובה יהוה עד מתי שובה טעמו מלרע אמר

שובה אלינו עד מתי תזניחנו והנחם על עבדיך הנחם עליהם כי כבר נשאו עונם :

שבענו בבקר חסדך ונרננה ונשמחה בכל ימינו שמחנו כימו׳ עניתנו שנות ראינו

שבענו בבקר חסדיך עת הישועה יקרא בקר ואור בכל ימינו כי לא תהיה עוד צרה שמחינו אינו אמר בחשבון הימים שעניתנו כמו שאמר הדרש כי ימי הישועה בימי הגלות ואחכ׳ יחרב העולם ו ולא אומר כמו שעניתני אילו הימים והראיתני בהם רעה כן תשמחנו לעולם :

יראה אל עבדיך פעלך והדרך על בניהם : יראה פעלך פעל הישועה על

בניהם שיראו האבות והבנים הישועה בכל דור ודור שמתכנים זה האובות שהישועה שעתידה להראות בי
בימי בניהם תקרב ותהיה בימיהם ויבאו האבות והבנים יחדיו :

ויהי נעם יהוה אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

ויהי נועם יי' אלהינו אז בימי הישועה יהיה מעשה ידינו נכון כמו שכתוב לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה וכפל הפסוק לחזק :

ישב בסתר עליון בצל שדי יתלונן אמר ליהוה מחסי ומצודתי אלהי אבטח בו :

יושב בסתר עליון : בצל שדי יתלונן לא נזכר בזה המזמור שם המשורר לפיכך אמר בדרש כי משה רבינו חיבר כל אילו המזמורים שהם אחד עשר מזמורים שלא נזכר שם המשורר עד לדוד מזמור וכולם סמוכים אל תפלה למשה כנגד אחד עשר שבטים שבירך ותפי' למשה כנגד ראובן כאן כתוב תשב אנוש עד דכא וכאן כתוב יחי ראובן ואל ימות יושב בסתר עליון כנגד שבט לוי שהיה מתלונן בעזרות מזמור שיר ליום השבת טוב להודות ליי' כנגד שבט יהודה הפעם אודה את יי' יי' מלך גאות לבש כנגד שבט בנימין שהוא בא בחלקו של מלכו של עולם שנ' חופף עליו כל היום אל נקמות יי' כנגד שבט גד שנ' ממנו אליהו ז"ל שעתידי משיחיהם לעשות נקמו של אותו הגוי לכו נרננה כנגד שבט של יששכר שהיה עוסק ברננה של תורה אף על עד כאן שמעתי מכאן ואילך יבא כנגד שמך אמר דוד הקריאה כנגד החסר פי' שהוא יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן שמע אמרי אני אומר לך בעבור יי' שהוא מחסי ומצודתי והוא אלהי שאבטח בו אני אומר לך ואבטיחך לו בעבורו הוא יצילך מפח יקוש וגו' אם תבטח בו :

כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות : כי הוא יצילך כמו שהצילני שבטחתי בו ולמר ליי' כמו בעבור כמו אמרי לי אחי הוא יקוש תואר במקום פועל רוצה לומר מפח הלוכד הוות שברון :

באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה צנה וסוחרה אמתו : באברתו יסך לך מפגעי הזמן שלא יגיעו בך צנה וסוחרה כלי מגן הוא והסוחרה היא עגולה בתכונתה ואמתו שהבטיח כל הבוטח בו תהיה לו כצנה וסוחרה שתגן עליך :

לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם : לא תירא קורת הזמן ופגעיו הם בחיצים יעופו ויבואו פתאום על האדם יבאו ביום ובלילה ואמר בלילה מפחד כי מפני קרירות הלילה אדם ההולך יחידי או שוכן יחידי מתפחד ותואר הנטיה לרוץ מפני מהירות מרוצתו גם מפני האברה שנותני בראשו

מדבר באפל יהלך מקטב ישוד צהרים : מדבר באפל יהלך בלילה מפני הקרירות ובצהרים מפני החמימות וקטב כמו אהי קטבך שאול ישוד בשורק כמו בחולם וכן ירון ישסת ובעלי הדרש מפרשים דבר באופל מקטב הצהרים דבר השדים וכן יפול מצדך אלף ורבבה על השדים הוא אומר וחכמי המחקר אינם מודים בדבר השדים ומבטלים אותו במופת כי אינם :

יפול מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש : יפול מצדך אלף במלחמה שילחמו בני אדם אלה עם אלה ויהיה לך דרך ביניהם ותראה שיפלו במלחמה משמאלך ומימינך ואתה תעבור ביניהם בשלום ולא יגש אליך רע או פי' על הדבר שיפלו בני אדם בעת הדבר מימינך ומשמאלך רעה ואליך לא יגשה דבר .

רק בעיניך תביט ושלומת רשעים תראה : רק בעיניך אתה תראה מות הרשעים

כי אתה יהוה מחסי עליון שמת מעונך : שלא ישבו בסתר עליון כסאך ואתה תהיה בשלום

כי אתה יהוה מחסי
דברי המשורר לחסיד כל זה השלום יהיה לך לפי שאתה שמת מעונך יי׳ עליון שהוא מחסי גם כן :

לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך : לא תאונה לא הזרסן באהליך
בך ובאשתך ובניך :

כי מלאכיו יצוה לך לשמורך בכל דרכך : כי מלאכיו יצוה לך לשמורך לך
בעבורך כמו
אמרי לי אחי הוא יצוה מלאכיו בעבורך שישמורך בכל אשר תלך כמו שאמר בתורה הנה אנכי שולח
מלאך לפניך לשמורך בדרך : על כפים ישאונך פן תגוף באבן רגליך :

על כפים
ישאונך פן תגוף פועל עומד כמו תנגוף או היו לנגר הארם והוא פעל יוצא אמר כאילו המלאכים ישׂ
ישאוך שלא תנגוף באבן כמו שאמר כי עם אבני השדה בריתיך וחית השדה השלמה לך וכן אמר הנה :

על שחל ופתן תדרוך תרמוס כפיר ותנין : על שחל ופתן תדרוך תרמוס
עליהם ולא יזיקוך :

כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי : כי בי חשק
האל אמר עליך כי בי חשק ואפלטהו ואשגבהו בעבור שידע שמי אהיה לו מפלט ומשגב שלא יגע בו שוׂ
מזיק וידיעת שם המפורש שהוא בן ארבע אותיות היא אהבת האל ית׳ והיא ההשגחה שלימה שיוכל כל
ארם להשיג בעודנו גוף : יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו :

יקראני
בכל עת שיקראני אענהו ואם יזדמן במקום צרה לא יפחד כי אנכי עמו ואחלצהו מצרה שלא יגיע לו שוׂ
נזק ואכבדהו אתן לו וכבוד בעיני אדם ובמדרש אמר ר׳ יהושע בן יאיר בשם ר׳ פנחס בן יאיר מפני מה ישׂ
מתפללין בעולם ואינן נענין על שאינן יודעים שם המפורש אבל לעתיד לבא מודיעו שנ׳ לכן ידע עמי
שמי באותה שעה יהיו מתפללי׳ ונענין כי בי חשק וגו׳ כי ידע שמי יקראני ואענהו עמו אחלצהו ואכבדהו
אר׳ אבהו בשם ר׳ לוי אסף אמר אחלצך ואכבדך מי שהוא מציל מן הצרה אתה צריך לכבדו אבל משה
אמר אחלצהו ואכבדהו הוא מוציא מן הצרה והוא נותן לו כבוד והוא נותן לו יראה הרי אחלצהו ואכבדהו

אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי : אורך ימים בעולם הזה אשביעהו
אורך ימים ובעולם
הבא אראהו בישועתי שתהיה נפשו נושעת לפניו או כולו לעולם הבא או פי׳ בישועתי ימי הישועה בבא
מלך המשיח כלומר אם ימות בגלות זה החסיד אראהו בישועתי כשאושיע ישראל מהגלות כי אחייהו בת
בתחיי המתי׳ שתהי׳ בעת הישועה וראה והבן כי כל זה המזמו׳ שהוא בהבטחת החסיד אינו כולו אלא
בהצלת הניזקים וכן קראו רבותי׳ ז״ל שיר של פגעים וזה סוד גדול למבינים :

מזמור שיר ליום השבת : ביום השבת היו אומרים זה המזמור בבית המקדש
ויש במזמור שענייני שבת כמו שנפרש ור׳
ורבותי׳ ז״ל פירשו שהוא על העתיד לבא לעולם שכולו שבת ומנוחה והם ימי המשיח ועוד אמרו במדרש כי
אדם הראשון אמר זה המזמו׳ כשנברא בערב שבת וחטא ונתקלל ובשעת שתים עשרה מיום ששי נתגרש
מגן עדן בא ליתן לו הקבה׳ אפופסין פי׳ גזר דין שימות ונכנס שבת וחפה אותו ובא אדם לומר הימנון
בשבת פי׳ הוראה לשבת שניצול מגזר דין בעבורו ואמר מזמור בעבורו ואמר מזמור שיר ליום השבת
אמר לו השבת לי אתה אומר הימנון אני ואתה נאמר הימנון להקבה׳ טוב להודות ליי׳ :

טוב להודות ליהוה ולזמר לשמך עליון : טוב להודות ליהוה

יום השבת הוא טוב לי"י משאר ימי השבוע כי האדם פנוי בו מעסקי העולם ונשמתו זכה מטרדת הגוף ומתעסקת בחכמה ובעבודת האלהים וטוב לזמר לשמך עליון כי הנשמה העליונה המצא מקום לשבח לך שאתה עליון :

להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות : להגיד בבקר חסדך

ביום ובלילה עלינו להגיד החסד שעשית עמנו שנתת לנו יום השבת למנוחה והאמונה שתקיים חסדך לנו בכל עת שירננה ואחד מן החסדים הוא שעשית לנו הוא יום השבת הנה כשנבא להגיד חסדיך נזכור זה החסד וטעם בבקר כי כל ימי השבוע כשיקום אדם בבקר ילך לעבודתו וביום הבקר יקום למנוחה ולענג הגוף והנשמה ואז אזכור חסד ה האל ולדעת רבותי' ז"ל שפירשו לעולם שכולו שבת ומנוחה יהיה פירוש בבקר בעת הגאולה ובלילות הם ה הגליות כלומר כשיגיע הבקר נגיד חסדך שהעשה עמנו בהוציאך אותו מהגלות אעפ"י שאנו חייבים כל כלייה בגלות מרוב עונותינו ונגיד בגלות שהוא הלילה אמונתך שאמרת להוציאנו מן הגלות ובטוחים א אנו בך שתקיים לנו אבטחתך או פירושו ובבקר גם כן נזכיר אמונתך שקיי' מתה לנו בגלות שלא כליתנו מהם ולפירושינו יהיה טעם בלילות לשון רבים כי כל הלילות אפי' לילות ימי השבוע הם פנויים יו יותר מהימים להגיד חסד י"י ואמונתו אמר בלילות עבור ליל שבת וליל מוצאי שבת הוא ליל מנוחה כי ל לא יצא אדם למלאכתו עד הבקר ברוב :

עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור : עלי עשור

נגיד בפה ובכלי הניגון ועשור הוא כלי הניגון שיש בו עשרה יתרים והגיון נעים השיר באומרים אותו על הכינור .

כי שמחתני יהוה בפעלך במעשה ידיך ארנן . כי שמחתני

ביום השבת שמחתני בהתבונני בפעליך ובמעשה ידיך שהיא העולם ואשר בו וביום השבת שיש לי פנאי להתבונן בו אז אשמח וזהו חכמת ה טבע וכשאתבונן בה ואשיג ממנה מה שאשיג אשמח וארנן בליבי וזהו דבר כל חכם ונבון שמתבונן במעשה האל לפי כך אמר שמחתנו ארנן לשון יחיד :

מה גדלו מעשיך יהוה מאד עמקו מחשבותיך : מה גדלו מעשיך

כשאני מתבונן בהם אני מכיר כי גדולים הם וגבוהים להשיגם אל השלמות וכן עמקו מחשבותיך שלא נגלו לחכמי טעמי העולם ב בשאלות קשות שיש בענייני העולם למה היה כך ולא היה כך ואחת מן השאלות היא למה ברא האל העו העולם היום כך וכך שנים ולא בראו האל קודם לכן והתשובה בזאת השאלה ובזולתה כך גזרה חכמתו וא ואנחנו לא ידענו דעתו ומחשבותיו למה כי עמקו למטה וגדלו למעלה :

איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת : איש בער לא ידע

וזה הפסוק קשור למעלה ממנו או למטה ממנו למעלה פירושו סמך למה שאמר עמקו מחשבותיך אמר כל איש בער וכסיל הוא שלא ידע ו ולא יבין זאת מה שאמר לדעת פעליך ואם למטה ממנו יתפרש ככה איש בער לא ידע בפרוח רשעים כ כמו עשב כלומר שיצליחו בעולם הזה אבל החכמים ידעו כי להשמדם עדי עד כלומר שלא יהיה להם חלק לעולם שהוא עדי עד וההצלחה הוא שכר מעט מעט מעשי' הטובי' שעשו בעולם הזה משלם להם שכרם בעולם הזה כדי שיאבדו לעולם בשכר מעשים הרעים שהם רבים וכן אמר משה רבי' ע"ה ומשלם אל שונאיו אל פניו להאבידו ויש לפרשו גם כן שיהיה דבק למטה פי' בטעם ראשון כי כל איש בער וכסיל לא יבין לדעת הצלחת הרשעים בעולם הזה וצרת צדיקים בעולם הזה כי אעפ"י שאמר להשמדם עדי עד ואמר משה רבי' משלם אל פניו להאבידו עוד נשארו שאלות קשות בזה הענין ורבותי' ז"ל אמרו גם משה רבינו לא ידע ו ואמרו שלש שאלות שאל משה רבינו להקבה שתים ניתן לו ואחת לא נתן לומר וזאת היא שלא יתן לו

מפני מה צדיק וטוב לו צדיק ורע לו רשע וטוב לו רשע ורע לו אמר לו הקבה וחנותי את אשר אחון ורח
ורחמתי את אשר ארחם אעפי שאינו הגון והו׳ ממעשה האל ית׳ שאמר עליהם מה גדלו מה עמקו :

בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי און להשמדם עדי עד : בפרוח

הטעם שתבא להם ההצלחה מהרה והמשילם לעשב שיבש גכ׳ מהרה אבל בצדיקים אמר כתמר וכארז :

ואתה מרום לעולם יהוה : ואתה מרום אעפ׳ שהרשעים מצליחין אל יאמר אדם
כי אין משגיח ורואה כמו שאומרים מת
מחוסרי אמנה כי אין משגיח במעשה האדם כמו שהיו אומרים קצת בני עמינו אין ייי רואה אותנו כי
אין זה כמו שהם אומרים אבל הוא משגיח ורואה כמו שכתוב אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו
אבל תמהים בזה רוב העולם לפיכך אמר ואתה מרום לעולם ייי כלומר ואתה רואה הכל וכן אמר שלמה ב
בספר קהלת אם עשק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינה אל תתמה אל החפץ כי גבוה מעל גבוה שומר ו
וגבוהים עליהם והנה יבא עת שיגיע לכל אחד כפי מעשיהם וכן אמר מלאכי הנביא כשהיו אומרים בני
דורו שוא עבוד אלהים ומה בצע שמרנו משמרתו וגו׳ ואמרו ועתה אנחנו מאשרי׳ זדים גם נכונו עושי
רשעה וגומר הנביא אמר אז נדברו יראי ייי וגומר ואמר ויקשב ייי וישמע וגומ׳ ואומר ושבתם ורא
וראיתם בין צדיק לרשע וגומ׳ כמו שהיא כל הפרשה ההיא וזה יהיה בימות המשיח שיכלו הזדים והרשעי׳
וכן אמר בזה המזמור כי הנה אויביך ייי :

כי הנה אויביך יהוה כי הנה אויביך יאבדו יתפרדו כל פעלי און : כי הנה

הנה תבא עת שאויביך ייי יאבדו והכפל לחזק והצדיקים ישישו ויפרחו ויעלזו בכבוד וזהו שאמר :

ותרם כראם קרני בלתי בשמן רענן : ותרם כראם קרני דבר המשורר על
לשון כל צדיק וצדיק
שיראה הרשעים אויבי יאבדו ויתפרדו והוא יודה לאל על הטובה שאין לו ויאמר ותרם כראם קרני אמר
הרימות קרני כקרני ראם כמו שאומר וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדיו בלותי בשמן רענן מן כלוי
בלולה בשמן והוא פעל עומד כאילו אמר כבללתי או הוא פועל יוצא ופירושו בלותי ראשי ופירושו רע
רענן לח ודשן והוא דרך משל על רוב טובה והתענוג : ותבט עיני בשורי בקמים עלי

מריעים תשמענה אזני : ותבט עיני בשורי
כמו בשוררי שפירושו אויבי שמביטים ל
לרעה כמו אשורנו ולא קרוב ומלת בשורי ולא תואר וביו בשורק כמו כחלץ חושים וטעם ותבט תשמענה
כלומר ראתה בהם עיני ושמעו מהם אזני מה שחפצתי וכן באויבי ראתה עיני :

צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה : צדיק כתמר המשילו לתמר ולארז לפי
שהם גבוהים מכל האילנו׳
ובדרש מה התמרה הזאת עלה רחוק ממנה כך הצדיקים מתן שכרן רחוק מהם עד לעולם הבא מה התמ
התמרה הזאת אין עושין מהם כלום שולחנות ומנורות יכול אף ישראל כן הל כארז בלבנון ישגא מה ארז
זה אין עושין פירות הל כתמר מה ארז ותמרה אם נעקרין אין להם חליפין יכול אף ישראל כן הל שתולי׳
בבית ייי ואמר בלבנון שהוא יער בארץ ישראל ודבר על ההוה ישגא יגדל ויפרה ועל רוב הגידול יאמר
ישגא שהוא ענין הריבוי שהוא כמו שגיא כח שפירושו רב כח וכן תרגום רב שגיא :

שתולים בבית יהוה בחצרות אלהינו יפריחו : שתולים בבית לפי שדמה
הצדיקים לעצים
אמר שהם שתולים במקום טוב והוא בבית ייי בחצרות אלהינו כלומר שתהיה תשובתם שם תמיד כי שם
יהיו החכמים והטורים ואז בימות המשיח יכרתו הרשעים וישארו הצדיקים כמו שכתוב ועמך כולם צדי׳

צדיקים וכולם יהיו עוסקים בחכמה לדעת את יי׳ כמו שכתוב כי מלאה הארץ דעה את יי׳ ושם בבית יי׳
יהיה מושב רוב החכמים ושם יפריחו כלומר יגדלו וירבו בחכמה ואמר בבית ואמר הכהנים והלוים בבני
וישראל בחצרות : **עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו : עוד ינובון בשיבה**

בימות המשיח יהיו ימי ישראל ארוכים כמו שכתוב כימי העץ ימי עמי והימים שהם ימי הזקנה בעולם הזה
אז יהיו כמו ימי הנערות ויהיו כמו נערים שיגדלו וירבו ויהיו דשנים ורעננים הפך הזקנים כמו שכתוב כי
הנער בן מאה שנה ימות כשימות בן מאה שנה יאמרו עליו בנערותו מת זה :

להגיד כי ישר יהוה צורי ולא עולתה בו : להגיד אז יגידו כי יי׳ כי בזמן הזה
לבות בני אדם פוסחים במעשה
האל בראותם שלות הרשעים ויסורי הצדיקים וכן ארול אין בידינו משלות רשעים אף לא מיסורי הצדיקי׳
ובזמן העתיד בבא המשיח יצרפו ויתלבנו וישארו אשר יהיו ככסף מזוקק ולא יהיה עוד שלוה לרשעים ו
ולא צרה לצדיקים כמו שמעידים הפסוקים בספר מלאכי ואז יודו כל העולם כי ישר יי׳ ויסורי שאני בוטח
בו יאמר המשורר יאמרו הכל כי לא עולתה בו וכל מעשהו באמונה ואז שתרבה דעת בני אדם גלה זה הה
בסוד לסה היה כן בעולם הזה שלוה לרשעים וצרה לצדיקים וכתוב עולתה בלא וו וקרי עולתה והענין א
אחר אלא שהכתוב בה על דרך כתי הענין הנעלמים ואף בזה השורש באו מהם עלומי הוו כמו ועולתה קפ
קפצה פיה בלב עולות תפעלון והקריבה כמשפט זה השורש שהוא בוו :

יהוה מלך גיאות לבש לבש יהוה עוז התאזר אף תכון תבל בל תמוט :

כל אלה המזמורים עד לדוד מזמור הם מעידים על ימות המשיח וכאשר המלים בזה המזמור
כי אז יכירו כל העולם כי הוא מלך על הכל ולא יתגאו בני אדם לפניו כמו שעשו מלכי האומות כמו שא
שאמר נבוכד נצר אעלה על במתי עב אדמה לאל עליון ואמר פרעה לי יאורי ואני עשיתיני ואמר מלך
אשור בכח ידי עשיתי ובחכמתי כי נבונותי ואמר מלך צור אל אני מושב אלהים ישבתי ואז יכירו הכל כי
לא ילבש מלכות גיאות גיאות כי אם האל לבדו ולו לבדו המלוכה כמו שכתוב והיה יי׳ למלך על כל הארץ
והייתה ליי׳ המלוכה ואז יתאזר עוז ותכון תבל בל תמוט כי לא היו שם עוד מרגיזי הארץ כי לא תהיה עוד
מלחמה ובהפך זה נאמר מפני המלחמות הגדולות פור התפוררה ארץ ואמר נוע תנוע ארץ כשכור והתנודדה
במלוכה אבל בימות המשיח תכון הארץ ולא תמוט עוד : **נכון כסאך מאז מעולם אתה :**
נכון כסאך מאז אז יכירו כי נכון כסא
מלכותך מאז ומעולם אתה כלומר קודם העולם ואתה בראת העולם :
נשאו נהרות יהוה נשאו נהרות קולם ישאו נהרות דכים : נשאו נהרות

יי׳ נהרות הוא משל על גוג ומגוג ועל המלכים שיתקבצו להלחם על ירושלים כנהרות חזקים שנותנים קולם
בזרמם כן הם יתנו קולם והמון רב וכן אמר והשואת קול המתנה כקול המים ואמר כקול מים רבים כקול ש
שדי בלכתם כקול הסולה כקול מחנה וכן אומר המשיל מלך אשור לנהר ואמר הנני מעלה עליהם את מי
הנהר העצומים והרבים ואמר כי המלכיות ההם ישאו קולם וישאו דוכים על ישראל ופירוש רבים ענין ש
שבר כמו תגלנה עצמות דכיתה כי דכיתנו במקום תנין :
מקולות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום יהוה : מקולות מים

כי ישאו קולם יותר מקולות מים רבים אדירים משברי ים ויותר אדירים ממשברי ים אדיר במרום יי׳ ואם
יהיו אדירים יי׳ במרום אדיר הוא עליהם ויפילם וישפילם :

עדתיך נאמנו מאד לביתך נאוה קדש יהוה לארך ימים : עדתיך נאמנו

מאד עדותיך והם הדברים הכתובים על ידי נביאיך המעידים על מלכותיך יתקיימו אז מאד ואמר מאד כ
כלומר שלא יהיה לשום אדם ספק בלבו אז נוה לביתך נאוה האלף מונעת במקום פתח והשאר כתה בהם הא
האלף כאוה כאוו אמר לביתך יהיה יפה ונאה קדש לאורך ימים שלא יחרב עוד ר״ל הוא לשון קריאה ויש
לפרש נאוה תאוה ותשוק כלומר שכל אדם יתאוה ויחשוק לביתך שהוא קדש לאורך ימים כמו שכתוב נכון
יהיה הר בית ה׳ בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים וכן אומר יבא כל בשר להשתחוות ל
לפני אמר ה׳ :

אל נקמות יהוה אל נקמות הופיע מתפלל לקרבה גאולה ולקחת
אז נקמה מרשעים כן הבטיח
בדברי הנביאים כמו שאמר והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא ואמר אל כלומ׳ אתה
יכול על הנקמות הופיע והגלה עלינו וקח נקמתינו מהם :

הנשא שופט הארץ השב גמול על גאים : הנשא כמו שאמרת על ידי נביאיך עתה
ארומם עתה אנשא כלומר שיבינו
הגאים כי אתה רם ונישא ותשיב עליהם גמול מעשיהם עד מתי כי מאד ארך לנו הגלות והרשעים יעלזו
וידברו דברי עתק ויתנשאו עלינו עד מתי יהיה זה . **יביעו ידברו עתק יתאמרו כל פעלי
און : יביעו**
ענין דיבור וכן תביענה שפתי תהלה ואמר ידברו הכפל לחזק כלומר כי תמיד הם מדברים עלינו גבוהות
עתק דבר עתק וחזק יתאמרו יתגאו ויתגדלו עלינו וכן את ה׳ האמרת הגדלתה :

עמך יהוה ידכאו ונחלתך יענו : עמך ישראל הם הנקראים עם ה׳ ונחלת ה׳ כמו
שכתוב והם עמך ונחלתך ואותם שהם בינ׳
חזקים בצורת שדי הגוים ובצורת המלכות ידכאו אותם הגוים ויענו אותם כאשר יוכלו לעשות אבל החל
המלוטים אלמנה וגר ויתומים יהרגו אותם שאין להם תובעים : **אלמנה וגר יהרגו ויתומים
ירצחו : אלמנה וגר**
הגר הוא ישראל שבא להתגורר בעיר אחרת שלא גרו שם אבותיו והוא שאין לו שם מכירים וקרובים לפ
לפיכך הורגי אותם כי אין יריאים המלכות שאין להם תובעים שיבקשו דמם לפני המלכות ובדבר שאין
יריאים מן המלכות אינם יריאים מהאל כי חושבים כי האל אינו רואה מעשה בני אדם ירצחו מבנין הרגו
וכן דרך ירצחו שכמה ועתה מרצחים כן המרצח ואפשר שהוא פעל יוצא לשלישי כלומ׳ שיאמרו לאחרי
שיהרגם : **ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב : ויאמרו לא יראה**

אמר אלהי יעקב כי אין בפסים קורא אלהי אמת אלא אלהי ישראל ואומרים המריעים לישראל כי לא יר
יראם אלהיהם ולא יבין במעשה בני אדם לפיכך לא יפחדו ממנו שיגמלם על מעשיהם :

בינו בוערים בעם וכסילים מתי תשכילו : בינו בוערים בעם כמו כסיל ובער
ואמ׳ בעם רוצה
לומר אשר בכל עם ועם ואמר בינו ואת התשובה עליכם ומתי תשכילו עד מתי תעמדו בסכלותכם ולא ת
תשכילו כי אלהים יודע ומבין הכל : **הנטע אזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט :
הנטע אזן**
הלא ישמע הדברים העתקים שתדברו על ה׳ ויצל עמו ואמר איך תאמרו כי לא ישמע דברי ולא יראה מ
מעשיכם והלא הוא הכין כלי השמע והראות ואיך יתכן מי שהכין הכחות האלה שלא ידעם והחכם הגדול
הרב׳ משה בר׳ מיימון ז״ל המשיל משל בזה הענין ואמר אילו לא היה יודע הנפת ענין הספירה ומבין א

אותה ומכ״ר אוזנו בלבו לא היה עושה המ״ט על התכונה הזאת אשר לא ישלם התפירה וזולתה כן אם ה׳ עניין השגת הראות כי לם מחשם ולא ידעהו וכן השגת השומע איך המוציא זה הכלי המוכן להשגת הראו׳ וזה הכלי המוכן להשגת השמע וכתב החכם ר׳ אברהם בן עזרא כי זכר נטיעה עם האזנים לפי שהם נטועי׳ כשתי נקודות הסרכן בגלגל דרומי וצפוני ועם העין זכר יצירה כי הצורות נוצרות בכל עת בעין :

היוסר גוים הלא יוכיח המלמד אדם דעת • היוסר גוים הלא יוכיח התחשבו כי לא יוכיח אתכם על מעשיכם והלא דבר מקובל הוא מפי דור שהוא ייסר הגוים על רשעם כי הביא על הרשעי׳ מי המבול ושחת כל בשר מפני רעות מעלליהם וכן אנשי סדום המטיר עליהם אש וגפרית והפך ארצם מפני רשעם הנה ראה וידע מעשיהם וגמולם כפי רשעם ואיך תאמרו שאינו רואה ואינו שומע מעשה בני אדם וכן הוא המל׳ המלמד לאדם דעת אכ׳ היאך לא ידע דעתם ומחשבותם והלא הוא למדם דעת :

יהוה יודע מחשבות אדם כי המה הבל : יהוה יודע והוא יודע שמחשבותם עליו כי המה הבל שחושבים ש עליו שאינו יודע מחשבותיהם ומעשיהם או פירושו כי המה הבל כי הם חושבים לעשות דבר והוא מפר מחשבותם ואין בידם להקים מחשבותם אם לא ידע האל ית׳ :

אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו • אשרי הגבר וכי יאמרו הרשעים לנו ואם אתם צדיקים ממנו ואוחזי׳ דרך טוב ואמונה טובה לכם איך ישבתם כמה שנים בגלות בחרפה וכתועה אנו אומרים להם כי לטובתינו תעשה זאת כי אשרי הגבר אשר תיסרנו יה כי מאהבתך אותו תיסרנו ומתורתך תלמדנו כה לטובתו תיסר תיסרנו כלומר וזו בתורה ילמד זה כי לטובה לו הוא מיסרך כי כן כתוב בתורה כאשר ייסר איש את בנו ה׳ אלהיך מייסרך וכן אמר למען ענותך ולמען נסותך להטיבך באחריתך וכן אמר הנה כי מוסרו לטוב לו לאחריתו להשקיט לו מ מי רע ואדני אבי ז״ל פירש ומתורתך תלמדנו כי ביסורין ילמדו דעת ותורה ש שישוב לעובדו בלבב שלם להשקיט לו מימי רע שיגן בעדו מפני הרשע עד זמן מותו שיכרה לו שחת :

להשקיט לו מימי רע עד יכרה לרשע שחת : להשקיט לו כשיהיו ימי רע לרשע ישקיט לצדיק ויגן בעד שיכרה לו שחת הצדיק יהיה שוקט ולא ייגע בו רע ועוד פירושו כמו בעוד וכן עוד זה מדבר :

כי לא יטוש יהוה עמו ונחלתו לא יעזב : כי לא יטוש ה׳ את עמו כן ישראל אם הקבה ייסרם בגלות אל תחשבו כי נטשתם כי לא יטשם בגלות לעולם ונחלתו לא יעזוב כי יבא זמן שיפקדם :

כי עד צדק ישוב משפט ואחריו כל ישרי לב : כי עד צדק עוד יבא זמן שישוב משפט עד צדק ואמ׳ ישוב לפי שיהיה המשפט עם הצדק מחובר והרשעי׳ הפרידום ואז ישוב המשפט למקומו ויתחבר עם הצדק ואחריו ירדפו כל ישרי לב אחרי הצדק כן פירש הפסוק הזה אדני אבי ז״ל והחכם רא׳ אע׳ כי כן אלה הצדי׳ ישובו ומשפטי השם בכללים רק בחלקים יש פעמי׳ שאין שם צדק והמשל כי כאשר ירד הגשם על הארץ צדק וחסד ולכל העולם הצריכים לשם רק למועטים מהם שהם חלקים אינינו צדק כי יזיק להם הגשם ברוב עניין ואחריו כל ישרי לב אחרי הצדק הטעם אם יענו הרשעים עמך לא סרו מן הצדק רק ירדפו אחריו כל ישרי לב אחרי הצדק שהם עם ה׳ באמת ובדרש כי עד צדק ישוב משפט מדבר בינחק עד אותו צדיק ישוב משפט ויהי כי זקן יצחק ותכהן עיניו מראות ואחריו כל ישרי לב מתן שכרן של צדיקים נתון באת באחוריהן שנ׳ ואחריו כל ישרי לב ומתן שכרן של רשעי׳ נתון לפניהם שנ׳ ומשלם אל שונאיו אל פניו להאבידו :

מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פעלי און : מי יקום לי עם מריעים

וזה לאות ולעד כי האל רואה בעניינו כי לולי זה כבר כלינו בולם כי האומות לבבם רע עלינו לכלותינו
אלא שלא נתנם אלה״ם כמו שהבטיחנו ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכל
לכלותם וכן אמר המשורר על לשון בני הגלות מי היה קם בעבורי כנגד מריעים ומי היה מתיצב בעבורי
כנגד פועלי און לולי יי׳ עזרתה לי והוא קם כנגדם שלא היה בהם כח לכלותי אף שהיה ברצונם לעשות
כן עם פירושו כנגד וכן ומלך אל קום עמו כנגדו כלומר שנלחם עמו וכן עם מריעים כנגד מריעים כל
כלומר כאילו נלחם עמהם להפר עצתם : **לולי יהוה עזרתה לי במעט שכנה דומה נפשי:**
לולי יהוה כמעט שכנה דומה נפשי
דומה כמו כרותה וכן כדומה בתוך הים או הוא שם כלומר שכנה במקום הכריתות והוא הקבר ונפשי ה״א
נפש החיי׳ לא הנפש המשכלת כי הי״א לא תשכן בקבר : **אם אמרתי מטה רגלי חסדך יהוה**
יסעדני : **אם אמרתי** אם חשבתי כי מטה רגלי בגלות חסדך שעשית עם הראשונים שאתה
עושה עמנו בכל יום עמנו הוא יסעדנו כלומר יסעד לבבי כי לא תמוט רגלי כי עוד תוציאני מהגלות :
ברב שרעפי בקרבי תנחומך ישעשעו נפשי : **ברב שרעפי** ברוב מחשבות שאני
מחשב בקרבי על אורך
הגלות תנחומים ישעשעו הנחמות הכתובות בדברי הנביאים הם ישעשעו וישמחו נפשי כי ידעתי כי לא
יעזבו ישעשעו השין והעין הראשונות פתוחות כי היה משפט העין בשוא כמו ידברו ישברו אלא עשו כ
כן להרחיב על העין : **היחברך כסא הוות יצר עמל עלי חק :** **היחברך כסא**
הוות פירושו היחובר עמך לפי שאמר תנחומים ישעשעו נפשי אמר ידעתי כי מה שהבטחתני על ידי נב
נביאך אמת יהיה כי אתה שופט אמת וכסאך כסא אמת ולא כמו כסא כמלכי ארץ כי הוא כסא הוות ועמל
והוות כבר פרשנו שהוא ענין שבירה במעשה או במחשבה ואותו הכסא לא יחובר עמך על דרך שאמ
שאמר לא יגורך רע כי אותו הכסא הוא יוצר עמל עלי חוק כלומר פועל ועושה עמל ואין עלי חק כלומ׳
כחוקי שיעשה עמל ואו׳ ולא כך חקך אלא משפט אמת אם כן לא יחובר עמך אותו הכסא ומה שהבטחתנו
תקיים לנו באמת יגודו כי הם מלכי ארץ יתחברו גדודים על נפש צדיק להמיתו ויש מפרשים יגודו מן גודו
אילנא כלומר יפסקו הדין עליו לקחת את נפשו והוא צדיק בדינו וכן ירשיעו בדנם לשפוך דם הנקי והוא.
כפל ענין במלות שונות ; **ויהי יהוה למשגב ואלהי לצור מחסי :** **ויהי יהוה**
שהצילני מידם ונשגבתי במסרו ולא עשו לי כפי מחשבותם :
וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם יהוה אלהינו : **וישב עליהם**
את אונם וישב עבר במקום עתיד ורבים כמוהו בדברי הנבואה אמר אותי יצילני מידם וישב עליהם את ה
האון והעמל שעשו וברעתם יצמיתם ואונם אם עמל ואון אעפ׳ שהוו׳ נחה וכן עולתה ועולהה פעם נחה
הוו׳ ופעם נעה וכפל עוד לחזק ואמר יצמיתם יי׳ אלהינו ;
לכו נרננה ליהוה נריעה לצור ישענו : כן יאמרו ישראל בישועת
המשיח איש לאחיו שיר
שירננו לאל שהושיעם וכבר פירשנו כי מלת לכו לכה הוא במקומות ענין זירוז המעשה לא הליכה ממש
כמו לכה נא אנסכה בשמחה לכה נשקה את אבינו לכו ונחשבה על ירמיהו מחשבות והרוצים להם וכן לכו
נרננה ליי׳ ; **נקדמה פניו בתודה בזמירות נריע לו :** **נקדמה** כענין הוסנה
בתודה בתודה
שפתים שנודה לו הטוב שעשה לנו : **כי אל גדול יהוה ומלך גדול על כל אלהים :**

כי אל גדול זה נאמר אז כי אז לא נמצא מכחיש כמו שהם מכחישין בזמן הזה על בלתי יכולתו
או על בלתי השגחתו ואז בימות המשיח יהיה ניכר וידוע לכל כי הוא יכול גדול ומלך גדול על כל אלהים
והם צבא השמים שהם אלהי ושופטים בארץ ואז יכירו כי הוא מלך עליהם ולא יעשו דבר אלא בשליחותו
אשר בידו מחקרי ארץ ותועפות הרים לו ׃ אשר בידו מחקרי ארץ המם בסגו
וכמו שגבוהים
השמים והארץ בידו והוא מלך עליהם כן בידו תחתיות הארץ ואמר בהם לשון מחקר על דרך ויחקרו מו
מוסדי ארץ למטה ותועפות הרי לו זכר תחתיות הארץ וזכר גובהי הארץ והם ההרים הגבוהים וזהו ותועפות
הרים לו כמו ותועפות ראם לו ׃ **אשר לו הים והוא עשהו ויבשת ידיו יצרו ׃ אשר לו**

הים זכר הארץ בכלל ועתה זכר בפרט הים והיבשה כי הכל לו כלומר בידו וברשותו ופירוש והוא עשהו ת
תקן אותו שיהיה נקוה אל המים מקום אחד ויראה היבשה להיות כל חי רומשת עליה והואיל ובידו הכל מעלה
ומטה בידו להגביה ולהשפיל מי שירצה וכתן אותנו שפלים בגלות זמן רב ועתה רוממנו על כל עם ׃
באו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני יהוה אלהינו ׃ באו נשתחוה יאמרו איש לאחיו
בואו ונשתחוה כי
חייבין אנו להודות לו ולכרוע לפניו בכל מיני כריעות נשתחוה הוא שוטח כל הגוף בארץ פישוט ידים ו
ורגלים ונכרעה כריעות הראש עם קומת הגוף כמו שאנו כורעים בברכות נברכה היא כריעת הברכים בא
בארץ כמו ויכרע כל ברכיו כרעו על ברכיהם לפני יי׳ עושינו מגדלינו ומרוממי כמו אשר עשה את משה
ואת אהרן ׃ **כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו היום אם בקולו תשמעו**

כי הוא אלהינו ושופטינו מן הגוים ואנחנו עם מרעיתו שרועה אותנו עד הלום וצאן ידו שנתה
אותנו בשבט אמונתו היום היום קנה אותנו מבית עבדים ונהיה צאן ידו והוא אלהינו אם בקלו תשמעו ש
שלא תהיו כאבותיכם דור המדבר כי תכף שגאלם מבית עבדים נסו אותו ברפידים וכן אומר לכם מזהיר
אתכם האל שלא תהיו עוד קשי לב ואומר להם אל תקשו לבבכם במריבה כמו שעשו אבותיכם במריבה בי
ביום מסה שם המקום נקרא מסה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסותם את יי׳ לאמר היש יי׳ בקרבנו אם
אין ׃ **אשר נסוני אבותיכם בחנוני גם ראו פעלי ׃ אשר נסוני** כמה פעמים
נסוני גם ראו
שבקשתי להם הים המן שהורדתי להם הבור שבקשתי להם ואעפ״כ ניסוני וזהו פי׳ גם כי אפילו אחר שראו פ
פעלי שהוצאתים מבית עבדים במסות גדולות ובנפלאות עצומות ובקעתי להם הים אעפ״כ לא האמינו בי
ונסוני והם ראו פעלי קודם הנסיון ואחר הנסיון ׃
ארבעים שנה אקוט בדור ואמר עם תועי לבב הם והם לא ידעו ׃ ארבעים שנה

אקוט בדור שהכעיסוני בדבר המרגלים עד שאמרתי שיהיו מתאחרים במדבר ארבעי׳ שנה ופי׳ אקוט מן
ראיתי בוגדים ואתקוטטה ענין קטטה בדברי רבותינו ז״ל ופי׳ בדור ודור המדבר אמר כי כל ארבעים שנה
הייתי בקטטה עמהם ואמר עם תועי לבב הם אמר שתועי לבב הם ולבם למרע ולא יאמינו בי והם לא ידעו
דרכי ולא הכירו כל הניסים שעשיתי עמהם ופחדו להכנס לארץ ולא בטחו בי על כן נשבעתי שלא יבאו
שם ומתו במדבר מבן עשרים שנה ומעלה ׃ **אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי ׃**
אשר נשבעתי
באפי אשר בעבור קצפתי עליהם ונשבעתי שלא יביאון אל מנוחתי והיא ארץ ישראל שנאמר עליה אל
המנוחה ואל הנחלה כי שם נחו ישראל ואמר מנוחתי פירושו המנוחה שנתתי להם וכן ושמחתים בבית ת
תפילתי התפילה שהם מתפללים לפני ופירוש אם בדרך שבועה כמו שאדם אומר וה״ה כך וכך אם יהיה זה

וכן אמר בתורה אם יבאו אל הארץ אשר נשבעתי לאבותם וכן אמר אם לדוד אכזב כמו שפירשנו :

שירו ליי שיר חדש שירו ליי כל הארץ : כמו שאמר לכו נרננה
ליי יאמר איש לאחיו

שירו ליי שיר חדש שקבץ אתכם מן הגוים ואמר חדש כלומר שתתחדשו לו שיר זולתי המזמורים והשי־
והשירים הכתובים וכפל עוד שירו ליי שיר חדש לחזק וזה המזמור חברו דוד כשהעלה הא
הארון מבית עובד אדום עם מזמור הודו ליי קראו בשמו אלא שיש ביניהם שינוי מעט וחדש בזה שיר ת
חדש לפי ששנה אותו בזה הספר על קיבוץ גליות ואז ישירו ליי שיר רוצה לומר כי הטובות וההצלחות ש
שיהיו להם לישראל לא היה להם העמדה וקיום לפיכך השיר שהיו אומרים עליהם היו קוראין אותו בלשון
נקיבה שירה כי הנקיבה חלושה והטובה שעתידה לבא לישראל יהיה לה קיום לעולם והעמדה לפיכך קרא
השיר שיאמרו על הגאולה שיר בלשון זכר שהוא חזק יותר מן הנקיבה כל הארץ כל יושבי הארץ וכן וכל
הארץ באו מצרים : **שירו ליי ברכו שמו בשרו מיום ליום ישועתו :** שירו
מיום
ליום רוצה לומר תמיד בכל יום וטעם בשרו זה לזה אעפי שכולם ידעו כאחר הישועה יהיה סיפור הישועה
חביבה בעיניהם בכל יום ויום כאילו כהייתה אז כי הבשורה הוא חדוש הסיפור והוא עוזב על האדם ביום שמענו
ואחכ הולך ומתמעט הערבות ההוא ואמר כי בכל יום ויום יהיה ערב בתוכו סיפור הישועה כאילו היום יום
בשורה **ספרו בגוים כבודו בכל העמים נפלאותיו :** ספרו כבודו שכבר אתכם לעיני
העמים אתם שהייתם
נבזים ושפלים ביניהם : **כי גדול יי ומהלל מאד נורא הוא על כל אלהים :**
כי גדול
שהאלהים והם המלאכים יגדלוהו וירוממוהו ויהללוהו וטעם זה הסיפור כי אז יודו כל העמים בו וישראל הם
שיודיעו בעמים כי הוא גדול ומהלל : **כי כל אלהי העמים אלילים ויי שמים עשה :**
כי כל אלהי העמים
כל אלהי העמים שהיו עובדין לשעבר השמש והירח והכוכבים הם אלילים כלומר כאין הם נגדו כ
כי הוא עושה אותם וזהו ויי שמים עשה : **הוד והדר לפניו עוז ותפארת במקדשו :**
הוד והדר לפניו
והם הכוכבים יכירו בגדולתו ויתנו הוד והדר לפניו עוז ותפארת יתנו במקדשו והוא השמים שהם מעכיין
קדשו כמו שכתוב למען קדשו לשמים והם יספרו עוזו ותפארתו ויודו שהוא אדון על הכל כמו שאמר
השמים מספרים כבוד אל . **הבו ליי משפחות עמים הבו ליי כבוד ועוז :**
הבו ליי
בני אלים הבו לו בפיכם כבוד ועוז : **הבו ליי כבוד שמו שאו מנחה ובאו לחצרותיו :**
הבו ליי כבוד
וכן תנו לו הכבוד במעשה שתשאו לו מנחה בחצירותיו והם חצרות בית המקדש לכבוד שמו :
השתחוו ליי בהדרת קדש חילו מפניו כל הארץ : השתחוו ליי בהדרת
קדש בבית המקדש שיהיה מהודר ומקודש על כל בתים חילו מלפניו כל הארץ שלא חללתם ולא יראתם מ
מפניו ועד עתה בראותכם נפלאותיו חילו מלפניו .
אמרו בגוים יי מלך אף תכון תבל בל תמוט ידין עמים במישרים :
אמרו בגוים אמר למשפחות עמים הבאים לבית המקדש בשובכם לארצכם אמרו בגוים יי
מלך ושם הארץ שוקטת וזהו אף תכון תבל בל תמוט כי הכירו מלכותו כי הודיע עמו מהגלות בכבוד גדול

כי אז שופטיהם הביאום אל ארצם תראו שהוא מושל על הכל ותכירו במשפט שעשה בגוים שבאו על יר
ירושלים כי הוא מושל ולו המלוכה אז עוד תכירו מלכותו כי תכון תבל בל תמוט כי כל העולם הם בשלום
לא ישאו גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה ידין עמים במשרים כי שפט העמים ביושר וכלה הרש
הרשעים שבהם • **ישמחו השמים ותגל הארץ ירעם הים ומלאו:** **ישמחו השמי׳**

שמחת השמים וגילת הארץ ורעם הים ועלזות השדה ורננת העצים הכל דרך משל על שמחה הגדולה שת
שתהיה מפני השלום הגדול שיהיה בעולם והטובה הגדולה שתהיה וכן בהפך · השלום נאמר דרך משל ש
שמש וירח קדרו ונאמר אבלה נבלה הארץ ונאמר האבלתי כסיתי עליו תהום ונאמר ואקדיר עליו לבנון
וכל עצי השדה עליו עלפה ופסוקים אחרים כמו אלה ומלואו דגי הים ׃
יעלוז שדי וכל אשר בו אז ירננו כל עצי היער ׃ **יעלוז השדה** כמו שדה רוצה
לומר המדבר ׃
וכל אשר בו חיות המדבר ׃ **לפני יהוה כי בא כי בא לשפט הארץ ישפט תבל בצדק**
ועמים באמונתו ׃
לפני יהוה כי בא השיני פירוש הראשון והכפל לחזק ׃

יהוה מלך תגל הארץ ישמחו איים רבים ענן וערפל סביביו צדק ומשפט מכון
כסאו ׃ **יהוה מלך תגל הארץ** ישמחו איים רבים הרבה באלה המזמורים בזה הענין
לחזק לבות בני אדם הנואשים מן הגאולה לאורך הגלות
איים גבולים העמים ענן וערפל להחשיך ולהקדיר על הרשעים ואז יכירו כי צדק ומשפט מכון כסאו
כי עתה יאמרו כי אין משפט מפני טובת הרשעים והצלחתם ׃ **אש לפניו תלך ותלהט**
סביב צריו ׃ **אש לפניו**
טעם סביב שלא יהיה להם מקום לצאת מן האש ׃ **האירו ברקיו תבל ראתה ותחל הארץ ׃**
האירו ברקיו
כלומר שיהיו משפטיו נראים לכל כמו שאמר אש וגפרית אמטיר עליו ועל אגפיו לפיכך ראתה ותחל הא
הארץ או יהיה האירו ברקיו כמשמעו על האש שימטיר עליהם ויהיו הברקים גדולים ותמידים עד שיפח
שיפחדו כל העמים הארץ רוצה לומר יושבי הארץ ׃
הרים כדונג נמסו מלפני יהוה מלפני אדון כל הארץ ׃ **הרים כדונג נמסו**

הוא השעוה והכי הוא משל על מלכי האומות ׃ **הגידו השמים צדקו וראו כל העמים**
כבודו ׃ **הגידו השמים**
בהמטירם אבני אלגביש ואש גפרית על הרשעים יגידו צדק האל כי זהו צדקו וכבודו בעשותו משפט בר
ברשעים עד כלותם ׃ **יבשו כל עבדי פסל המתהללי׳ באלילי׳ השתחוו לו כל אלהי׳**
יבושו
ואז יבושו כל עובדי פסל שהיו מתהללים ומשתבחין עד עתה באלילים והיו אומרים כי הצלחתם היתה על
ידי האלילים שהיו עובדין אותה ועתה כשישפטם האל ית׳ יראו וידעו כי אין ממש בהם ואין היכולת בל
בלתי ליי׳ לבדו והפסל והאלילים הם הצורות שעושים על תכונת צבא השמים ועובדים אותה השתחוו לו כל
אלהים והם צבא השמים שהם נעבדים הם יורדו וישתחוו ליי׳ כי עשה משפט בעובדיהם והשתחוו אינו צי
ציווי אלא עבר במקום עתיד או פי׳ כל אלהים על עובדי אלהים אחרים ועובדי שזכר עומד במקום שנים ׃
שמעה ותשמח ציון ותגלנה בנות יהודה למען משפטיך יהוה ׃ **שמעה**

שמעה קול הצדיקים והרנמים ותשמח ושאר העם יתילו לקולם וישראל ישמעו וישמחו כי ידעו כי איכי
הכדד והאש יורדים למשפט הרשעים והם האומות הנאספי׳ על ירושלים להלחם וזכר ציון כי הוא ראש
ממלכת ישראל ועוד כי סמוך יהיה משפט הרשעים בעמק יהושפט לפיכך זכר גכ׳ בנות יהודה שהם ערי
יהודה : כי אתה יהוה עליון על כל הארץ מאד נעלית על כל אלהים : כי אתה

ײ עליון אז יכירו כי אתה עליון ומאד עד לאין קצבה נעלית על כל אלהים והם צבא השמים שהיו נעבדי׳
עד עתה : אהבי יהוה שנאו רע שמר נפשות חסידיו מיד רשעים יצילם :

אוהבי ײ מעתה כל אוהב ײ שנא כל איש רע ולא יהיה שום ספק בלבו שאין ײ רואה מעשה
הרשעים כי יראה כי האל ית׳ לבדו שומר נפשות חסידיו שהצילם מיד הרשעים והוציאם מגלותם :
אור זרע לצדיק ולישרי לב שמחה : אור זרע לצדיק בעולם הזה הוא זרוע לצדיקים
ולישרי לב שמחה האור והשמחה ו
ויקצאהו לעתיד בימות המשיח : שמחו צדיקים ב ײ והודו לזכר קדשו : שמחו

אז תשמח בו באמת כי יראו משפטיו הישרים הוא טמו :

מזמור שירו ליהוה שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו חרוע קדשו :

מזמור שירו כבר פירשנוהו הושיעה לו ימינו כמו שכתוב וירא כי אין איש וישתומם כי אין
מפגיע ותושע לו זרועו : הודיע ײ ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו :
הודיע חבר הפסוק האחרון פי׳ חבר הפסוק הראשון . זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל
ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו : זכר חסדו
והאמונה שהיה לו עם בית ישראל
להוציאם מן הגלות וכר אותם להם והוציאם לעיני כל זהו וראו כל אפסי ארץ :
הריעו ל ײ כל הארץ פצחו ורננו חמרו : הריעו ל ײ כל הארץ אפי׳ האומות
להם להריע ולשמוח
בישועות ישראל בישועתם תהיה תשועה לכל העולם שלא תהיה עוד מלחמה בעולם בין גוי לגוי פצחו פ
פתחו שיר : זמרו ל ײ בכנור בכנור וקול זמרה : זמרו בכינור לבדו וכן
בכנור עם קול זמרה
שהוא שירה בפה : בחצצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ײ : בחצצרות

לפני המלך ײ שיבאו לבית המקדש להריע ולזמר ולשבח לפניו : ירעם הים ומלאו תבל
תבל ויושבי בה : ירעם
על דרך משל כמו שפירשנו : נהרות ימחאו כף יחד הרים ירננו : נהרות ימחאו

וכן זה הפסוק משל ימחאו כף בו כף אל כף כן דרך המרקדים והשמחים כמו שכתוב ויכו כף ויאמרו יחי
המלך : לפני יהוה כי בא לשפוט הארץ ישפוט תבל בצדק ועמים במישרים :

לפני ײ בצדק ובמשרים יהיה משפטו ויהיה הטוב לצדיקים והרע לרשעים :
ײ מלך ירגזו עמים יושב כרובים תנוט הארץ : ײ מלך ירגזו

למעלה אמר יי מלך תגל הארץ ואמר למעלה יי מלך אף תכון תבל בל תמוט והנה אמר ירגזו עמים תנ תנוט הארץ ואמת הוא הכל כי ירגזו עמים ותנוט הארץ במפלת גוג מגוג ואחכ׳ תגל הארץ ותכון תבל בל תמוט כי לא תהיה עוד בהולם ואמר יושב הכרובים שיחזיר שכינתו לציון בבית המקדש :

יהוה בציון גדול ורם הוא על כל העמים :

יהוה בציון גדול אז יהיה בציון גדול כי שם יתגדל על כל העמים בעשותו משפט ברשעים ונדרש יי בציון גדול כשיחזור שכינתו לציון אותה שעה הוא גדול :

יודו שמך גדול ונורא קדוש הוא :

יודו שמך אז יודו כל העמים שמך כי גדול ונורא הוא ועוז מלך אז יראה עוזו ושהוא מלך על הכל ואז יכירו כי אוהב המשפט וכי אתה כוננת הכל במשרים ואתה הו׳ שעשית המשפט ביעקב בהגלותך אותם בין העמים ואתה הוא שעשית הצדקה ביעקב בהוציאך אותם מ׳ שהגלות ויש מפרשים הפסוק על משפטי התורה שנתן ליעקב כי כולם מישרים ואז יודו גם כל העמים :

רוממו יהוה אלהינו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא :

רוממו יהוה אלהינו יאמר כנגד כל ישראל וכנגד כל העמים רוממו יי אלהינו בפיכם והשתחוו להדום רגליו שהוא בית המקדש כי הוא קדוש ושמו קדוש כי תראו הנביאים הראשונים שהיו קדושים בהשתחוותם והתפללם לפניו היה עונה אותם וזהו שאמר :

משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו קראים אל יהוה והוא יענם :

משה ואהרן בכהניו משה ואהרן שהיו הכהנים הגדולים בכהניו וכן שמואל שהיה גדול בנביאים שהיו בזמנו שהנביאים קוראי שמו ואלה בכל עת שהיו קוראים אל יי היה עונה אותם וזכר שמואל לפי שהיה ממשפחת משה ואהרן ונביא כמו הם ואפשר שהיה גדול בנבואה משאר הנביאים אחר משה וכן א אמר אם יעמוד משה ושמואל לפני ובמדרש אתה מוצא מה שכתוב במשה כתוב בשמואל זה לוי וזה לוי זה אומר שירה וזה אומר שירה זה מלך על ישר׳ ויהוד׳ וזה מלך על ישר׳ ויהוד׳ זה מלך ארבעי׳ שנה וזה מלך ארבעי׳ שנה זה עשה מלחמו׳ וזה עשה מלחמות זה הרג מלכי׳ וזה הרג מלכי׳ זה בנה מזבחות וזה בנה מזבחות זה הקריב וזה הקריב זה בקריאה ויקרא יי אל משה וזה בקריאה ויקרא יי אל שמואל ומה שאמר בכהני׳ כי גם משה כהן היה והוא שמש בכהונה תחלה ששימש שבעת ימי המלואים ובמדרש ר׳ יונתן בשם ר׳ יוסי בר׳ ברכיה בשם ר׳ יהושע בן קרחה אומר כל ארבעי׳ שנה שהיו ישראל במדבר לא נמנע משה מלשמש בכהונה גדולה דכתיב משה ואהרן בכהניו אר׳ ברכיה בשם ר׳ יהושע בן קרחה מקרא מלא הוא ובני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן וגו׳ ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבט הלוי משמע שהוא נקרא כ כהן אבל בניו נקראים על שבט הלוי קוראים אל יי האלה׳ נחה וכן חטאים ל יי :

בעמוד ענן ידבר אליהם שמרו עדתיו וחק נתן למו :

בעמוד ענן ידבר עמו על משה ואהרן והגאון רב סעדיה פי׳ כי מהדברים שהם אות לנביא כי מה שרואה ושומע הוא יי ש שפעמים יהיה האות הזה ענן שיעמוד כנגד הנביא מתיחד לפניו וכל הרקיע אין בו ענן כמו שנא׳ במשה ואהרן ושמואל בעמוד ענן ידבר אליהם וכן אמר במדרש תנחומא בעמוד ענן ידבר אליהם אף עם שמו שמואל וזהו שנאמר היש בזה הרואה ותאמרנה יש תראה הענן קשור על פתחו כדכתיב ויש אשר יהיה ה הענן שמרו עדתיו וחק נתן למו משה ואהרן שמרו העדות והחוקים שנתן להם שיאמרו לישראל שמרו אותם לאמר לישראל בלי תוספת וגרעון ואין צריך לומר המצוה עליהם לבדם כמו שצוה למשה בשבעת ימי המלוא׳ ומה שצוה לאהרן במשמרת הכהונה כמו שכתוב אתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם וגומ׳ וכן שמואל שמר עדותיו והורה לישראל והשיבם לדרך טובה כמו שכתוב ויעבדו את יי לבדו :

יהוה אלהינו אתה עניתם אל נושא היית להם ונקם על עלילותם :

יהוה אלהינו אתה עניתם כשהיו מתפללים על ישראל כמו שכתוב ויפלו על פניהם ונשאתי לישר׳ בעבורם עליהם פירושו עבורם ונוקם על עלילותם על העלילות שעשו להם קרח וכל עדתו :

רוממו יהוה אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש ײ אלהינו · רוממו

כשתראו מה שהוא עושה לאוהביו והשתחוו להר קדשו הוא הר המוריה שבו בית המקדש כי הוא קדוש ו ומקומו קדוש ואומר ואת מקדשי תראו וכשיראו הבית לא יראו אלא מה שיכוה על הבית ובחר בו וכשיש וכשישתחוו אל קיר הבית לא ישתחוו אלא למי שקדש הבית אלא ישומו מגמתם לזכור האל ולעורר הלב אליו :

מזמור לתודה הריעו לײ כל הארץ : פירושו שתודו לו החסד שעשה עמכם ואתם תאמרו הריעו לײ כל הארץ שכל הארץ ישמחו לשמחתכם . עבדו את ײ בשמחה באו לפניו ברננה :

עבדו את ײ בשמחה שלא תהיה עבודתו למשא אלא בשמחה ובטוב לבב ובדרש כתוב עבדו את ײ ביראה וכתיב עבדו את ײ בשמחה אם ביראה איך בשמחה ואם בשמחה איך ביראה אר׳ אבו בשעה שאתה מתפלל להקבה׳ יהא לבך שמח שאתה מתפלל להקבה׳ שאין כמוהו באלהים יכול שלא ביראה תל עבדו את ײ ביראה אר׳ אחא עבדו את ײ ביראה בעולם הזה אבל לעתיד לבא אחזה רעדה חנפים ואתם תגילו ברעדה שאביא על אומות העולם ה הוי עבדו את ײ בשמחה :

דעו כי יהוה הוא האלהים הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו :

דעו כי יהוה הוא האלהים עתה יש לכם לדעת כי ײ הוא האלהים והוא יכול על העולם והוציא אתכם מהגלות בכבוד הוא עשאנו ול׳א אנחנו הוא גדלנו ורוממנו כמו אשר עשה את משה ואת אהרן לו אנחנו שאנחנו נקראים בשמו עמו וצאן מרעיתו וכתוב הוא ולוא באלף ופירושו שלא נוכל לומר כחנו ועוצם ידינו עשה לנו את החיל הזה והגאון רב סעדיה פירש ולו אנחנו הפך ואני עשיתיני :

באו שעריו בתודה חצרתיו בתהלה הודו לו ברכו שמו · באו שעריו בתודה

בהודאה שתגלו לו חסדו ובדרש רבי יוחנן בשם ר מנחם דמן גל׳א כל התפילו בטילות לעתיד לבא וההודיה אינה בטילה כל הקרבנות בטלים לעתיד לבא וקרבן תודה אינה בטילה רוצה לומר באומרו כי התפילות בט בטילו שלא יצטרכו לשאול צורכי העולם הזה כי בטובה גדולה יהיו כל הימים ואין להם אלא שבח והודאה לאל וכן לא יהו חוטאים שיצטרכו לקרבן חטאת ואשם :

כי טוב יהוה לעולם חסדו ועד דור ודור אמונתו : הודו לו לעולם חסדו כל ימי עולם יהיה חסדו עמנו וכן אמונתו היא ההבטחה שהבטיחנו בטובה לעתיד תהיה קיימת עד דור ודור כלומר לכל הדור הדורות לעולם :

לדוד מזמור חסד ומשפט אשירה לך ײ אזמרה : לך ײ אזמרה סיפר דוד בזה המזמור משפטי ט מלכותו באיזה דרך הוא מתנהג עם ישראל וספר גם כן מה הוא עושה בעתות הפנאי שלא יבואו לפניו ב בעלי ריב ויתבודד מפני אדם באותם השעות שהוא פנוי הוא מתעסק בלבו דרך חכמה ומפנה לבו לעסקי העולם ומכין לבו לקבל רוח הקדש ואמר חסד ומשפט אשירה על החסד והמשפט שאני עושה לישראל

אשירה ואזמרה לך ואודה שסדך שהשלכתני עליהם ונתת לי טוב למלך עליהם במשפט ובצדקה כמו שכתו׳ ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ובדרש חסד ומשפט אשירה כי עמך החסד והמשפט אם במשפט ויגבה יי׳ צבאות במשפט אם בצדקה והאל הקדוש נקדש בצדקה ר׳ הונא בשם ר׳ אחא אומר אם משפט אשירה אם חסד אשירה ואזמרה לך יי׳ יי׳ נתן יי׳ לקח בין נתן בין לקח יהי שם יי׳ מבורך אף כאן בין חסד בין משפט לך יי׳ אזמרה :

אשכילה בדרך תמים מתי תבא אלי אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי : אשכילה

בדרך תמים אתן לבי להשכיל בדרך שהוא דרך תמים ואצפה מתי תבא אלי כלומר תביא לי בדות הקדש א אתהלך בתום לבבי בקרב ביתי דאדם הנותן כל לבו לחשב בדבר והולך בביתו אנה הנה ואנה הנה וכן אמר באלישע וילך בבית אחת הנה ואחת הנה :

לא אשית לנגד עיני דבר בליעל עשה סטים שנאתי לא ידבק בי : לא אשית

לנגד עיני ודתה לושר במחשבתי מחשבתי וכח בחכמה ובדות הקדש ואמר לנגד עיני כי כח הציור בטני חלל המוח המוקדמין שהם כנגד העינים עשה סטים שנאתי מעשה אנשים סוטים שנאתי לפיכך אל ידבק בי אני במחשבה דבר בליעל ומעשה סוטים לפי שאני שונא מסוטים והרשעים גם מעשיהם ומפי מגזרת כי תשטה אשתו ושלה עשה מקור בשקים שם כמו מעשה :

לבב עקש יסור ממני רע לא אדע : לבב עקש מי שלבו עקש יסור ממני כי לא יהיה לעולם בחכמתי רע לא ארע איש רע לא ארע אותו כלומר לא יהי׳ מיודעי ומהקרובים אלי :

מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל :

מלשני בסתר היוד נוספת כיוד המגביהי לשבת והשלה מבנין פעל מרובע מלושן בשקל משושף וכן מי שהיה מלשן רעהו לפני בסתר לאמר כך וכך עשה לחייבו כמשפטי המלוכה אותו אצמית כלומר׳ הייתי גוער האנשים המלשינים להם כדי להכניס המלשינים במסוכם אבל אני לא הייתי עושה כן אלא הייתי שונא המלשין ולא הייתי מכניס אדם שלא בעדים וזה היה מלשין על רעהו בסתר הייתי מכמית אותו מלפני כי אני מחזיק זה המלשין כשקרן כי אפילו אומר אמת הוא תושא ע על שמעיד בו יחידי וכן שנו אותו רבותינו ז״ל מהשלשה דברים שהקב״ה שונאן הרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי גבה עינים ורחב לב הוא גוי שעיניו רמות וגבוהות להסתכל בתאות העולם ולבו רחב בהם כלומר ירחיב להם מקום בלבו ותושב בהם ואחרי שעיניו ולבו בהם הוא רץ אחריהם וכן אמר הכתוב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וכן ארזל עינא ולבא תרין סרסורי דחטאה ואמר אותו לא אוכל דל לא אוכל ראותו או לא אוכל שאתו :

עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי הלך בדרך תמים הוא ישרתני : עיני בנאמני

ארץ אמר כי הרשעים ירחיק מביתו ומישיבתו אבל נאמני ארץ עיני בהם להביאם אלי מאד שאי זה המיקר שיהיה שם לפיכך אמר בנאמני ארץ ואושיבם אצלי גם לשרתני ולעבודתי איני לוקח אלא הטובים :

לא ישב בקרב ביתי עשה רמיה דבר שקרים לא יכון לנגד עיני : לא ישב

בשום מינוי ופקידות לא ישב בבתי מי שהוא עושה רמיה וכן דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כלומר לא יוכל לראותו כל שכן לא שיהיה מיושבי :

לבקרים אצמית כל רשעי ארץ להכרית מעיר יהוה כל פעלי און : לבקרים

יום יום תמיד כמו תרש״ם לבקרים אצמית כל רשעי ארץ בכל מקום שהם כש׳ שאכרית אותם מעיר ה׳
והיא ירושלם :

תפלה לעני כי יעטוף ולפני יהוה ישפוך שיחו : המזמור הזה נאמר
על לשון בני הגל
הגלות כאילו כל אחד מבני הגלות תהיה תפילתו בלשון הנאמר במזמור ואמר כי יעטוף כי המתפלל מתוך
צרה גדולה כופף עצמו כאילו מתעטף קומתו בקומתו : **יהוה שמעה תפלתי ושועתי אליך
תבא : יהוה שמעה תפלתי**
בדרש אל הקץ אבסומים שלי בתיבה אלא תעלה ותכנס פירות
פירוש אבסומים ריבי כלומר יהיה גלוי לפניך ושמעה אותו וריבה ריבי :

אל תסתר פניך ממני ביום צר לי הטה אלי אזנך ביום אקרא מהר ענני :

אל תסתר פניך כבר אמרת והסתרתי פני מהם והיה לאכול והנה נתקיימה בנו אותה קללה אל
תסתר עוד פניך וזהו שאמר מהרה ענני : **כי כלו בעשן ימי ועצמותי כמו קד נחרו :
כי כלו בעשן**
ימי כמו דבר הנשרף שהוא כלה כעשן והולך לכליון ואבדון כן ימי היו ברעה וכאילו כלו כעשן כלו כמו
כמוקד המקום שדולקת בו האש תמיד יקרא מוקד והוא כתר ונשרף כן עצמותי נחרו :
הוכה כעשב ויבש לבי כי שכחתי מאכל לחמי : הוכה כעשב כתוב בוו עם
הדגש והדומה
לו כתבנו בספר מכלול ואמר הוכה כעשב כלומר כמו שהשמש מכה העשב הרטוב עד שייבש כן ייבש ל
לבי ולמה כי שכחתי מאכל לחמי כלומר מרוב הצרה אני שוכח המאכל וידוע כתי בחכמת התולדות כי חיי
הגוף הם תלויים בלב והלב הוא מכס היסודי ומכנו יתפשט לכל הגוף והמות קר ולח ובקרירותו ובלחותו
מיושב מחימות הלב המזון והיובש אשר בו לולי המאכל היה החמימות אשר בגוף עם האויר המקיף אותו
מבחוץ מייבש הלחות אשר בגוף והמאכל והמשתה ישיב לגוף הרטיבות אשר חיבר ממנו בחמימותו ובא
ובאויר המקיף אותו והנה אם לא יאכל יבש הלב וימות וכן אמר יבש כחרש כחי ואמר לעפר מות תשפתני
הנה כי עם היובש יהיה המות : **מקול אנחתי דבקה עצמי לבשרי : מקול אנחתי**
ידוע
כי האנחה ויגרת הלב מכחשת הבשר וכאשר תהיה עמה היגעה כל שכן שיכחש הבשר לגמרי עד שידבק
העצם לעור וכן כתוב צפד עורם על עצמם יבש היה כעץ וקורא העור בשר לפי שעור האדם הוא הבשר
שאינו נפשט מהבשר כעור הבהמה לפיכך יזכור הבשר במקום העור וכן יזכור העור במקום הבשר יאכל
בדי עורו : **דמיתי לקאת מדבר הייתי ככוס חרבות : דמיתי לקאת** מדבר
הקאת
הוא הקיק הנזכר במשנה ולא בשמן קיק והוא עוף מדברי וקולו כקול נהי לפיכך אמר דמיתי לקאת מדבר
ויתכן לומר לקולו וכן ככוס חרבות שהוא עוף ושוכן במקומות החרבים וקולו כקול נהי או פירושו אני ת
תושב בעצמי שאני בגלות כאילו אני מדבר עם העופות ששוכנים במדבר שאין שם יישוב בני אדם .
שקדתי ואהיה כצפור בודד על גג : שקדתי השקידה הוא ענין התעסקות
וההתמדה על הדבר כמו שוא שקד
שומר נמר שוקד על עריהם לשקוד על דלתותי וכן פי׳ הפסוק שקדתי בגלות אילך ואילך ובכל מקום אנו
מוצאים עצמי יחיד בין עם נכרי כמו שהצפור הנפרד מחבירו והוא לבדו על גג הבית כן אנו בגלות כא
כאילו אני יושב על גג הבית אף על פי שאני יושב בבית כיון שאנכי בארצי :
כל היום חרפוני אויבי מהוללי בי נשבעו : כל היום חרפוני באורך הגלות מהוללי

שאומרים עלי דברי הוללות ולעג עד שישובו מהוללים ומשגעים עלי בי נשבעו על דרך והכתם שמו שמכם לשבועה לבחירי יקו׳ יי׳ אותך לאלה ולשבועה אומרים אה״ה כמו ה״הודי אם אעשה כך וכך :

כי אפר כלחם אכלתי ושקויי בבכי מסכתי :

כי אפר כלחם אכלתי דרך משל כי לחמו בפיו דומה לו לאפר על דרך ויגרס בחצץ שיני הכפישני באפר ושקוי בתכונות הו׳ והוא במקום למד הפעל אבל שמני ושקויי הו׳ נחה והוא למשך ומ״ור נעה וה״א במקום למד הפעל ושיקויי כלל כל מיני משקה כמו היין החלב והמי׳ כלומר כל מה שאני שותה הוא משוך כמו היין המשוך במים מסכתי כמו מזגתי .

מפני זעמך וקצפך כי נשאתני ותשליכני :

מפני זעמך כי לולי זעמך וקצפך עלי לא הייתי אני נמסר ביד אויב וזה כמה כי נשאתני ותשליכני כי הדרך להפיל דבר באר׳ נושא אותו למעלה ומפיל אותו בחוזקה וכן השליך משמי׳ ארץ כי כל מה שמגביה אותו היא המפלה יותר חזקה :

ימי כצל נטוי ואני כעשב איבש :

ימי כצל נטוי אמר נטוי שהוא פעול כאילו השמש נוטה הצל בסורו מעל הארץ כי בסור השמש יהיה הצל ועל דרך זה בא ממנו גם כן נפעל כי ינטו צללי ערב ואמר ימי חלפו במהרה בצרת הגלות כמו הצל ההולך במהרה ואיני רואה הגאולה ולא אראנה ואני כעשב אפי׳ כלומ׳ ימי חלפו במהרה ובעודי בחיים אני ייבש כמו העשב שהייבש לחותו מהרה ואתה יי׳ כוהה כל אחד מבני הגלות אשר קיצרו ימיו על קיצור ימיו ואמר אולי אם יאריך ימים יראה הגאולה וכן בכל דור ודור לפיכך אמר :

ואתה יהוה לעולם תשב וזכרך לדור דור :

ואתה יהוה לעולם אעפי׳ שאני הולך למות אתה תשב לעולם ותראה הגאולה לאותם שיהיו באותו הדור ותרחם ציון בימיהם וזכרך לדור ודור בכל דור ודור יכירו שמך ויתפללו לך להראותם הגאולה וברדש׳ וזכרך לדור ודור כשם ששמך קיים לעד כך תהיה שבועתך קיימת ואתה אמרת כן נשבעתי מקצוף עליך ומגעור בך אם כן אתה תקום תרחם ציון ׃ ובפסוק הזה טעות במקצת הספרי׳ שכתוב במקום וזכרך כסאך וכן טעה בו החכם ר׳ אבע שפירש כסאך ׃ והטעות הוא בין פסוק זה לפסוק של קינות הדומה בו כי אותו של קינות הוא אתה כסאך וכן סן א״כה ושל תילים אתה וזכרם וסימן וו׳ הא ;

אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד :

אתה תקום כאדם שקם ממקומו ומתעורר על מעשה וכן עתה אקום יאמר יי׳ תרחם ציון שהייתה חריבה ושוממה זה כמה ידענו שתרחם אותה ותרינה אותה כי עת לחננה כי עת יבא שתחנן אותה אעפי׳ שקיצפת עליה זה כמה כי בא מועד כי לגאולה מועד וזמן קיצוב וכשתהי״ה העת שתחנן אותה ואמרו בא מועד הגאולה שלא היינו יודעים אותו עד עתה ומלת לחננה מקור מן הדגוש ומשפטו לחננה ובא בפתח קטן תחת פתח גדול כמו במלת פן אכלך בדרך שמשפטו אכלך והוקלו כמו רבים מן הדגוש :

כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחננו :

כי רצו בהיותם בגלות הם מתאוים לנשק אבניה ועפרה ויח׳ ויחננו על דרך משל כמו שמחונן אדם הדבר הנאהב ויש מפרשים ירצו ויאהבו אבניה ועפרה לקיים את בניינה וחכם הכוזרי פי׳ אתה תקום מתי כי ריצה כלומר כי ירושלים תבנה כשיכספו ישראל לה תכלית הכי׳ הכוסף עד שיחננו אבניה ועפרה :

וייראו גוים את שם יהוה וכל מלכי הארץ את כבודך :

וייראו ואז ייראו גוים את שם יי׳ וכל מלכי ארץ את כבודך השוכן בציון :

כי בנה יהוה ציון נראה בכבודו :

כי בנה אז אשר שיבנה ציון ויהיה נראה שם בה בכבודו אז ייראו את א

שם יי׳ ויאשרו : פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם : פנה אל תפלת

הערער ישראל שיהיה בגלות כערער בערבה וערער הוא עץ גרול במדבר ולא בזה את תפלתם כמו שהיו
תושבים האומות : תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל יה : תכתב זאת

ואז יאמרו תכתב זאת הישועה בעבור דור אחרון דור שיהיה אחר זה הדור שבימיהם התשועה והדור הבא
יותר זה הדור שלא ראו נפלאות התשועה שנבראו אחכ׳ יראו התשועה כתובה באיזה ענין היית ובכמה כ
נפלאות ויהללו האל על נפלאות שעשה לא בימיהם וזה ועם נברא יהלל יה :
כי השקיף ממרום קרשו יהוה משמים אל ארץ הביט : כי השקיף ממרום

השקיף והביט משמים אל ארץ בעני עמו על דרך כי רם יי׳ ושפל יראה :
לשמוע אנקת אסיר לפתח בני תמותה : לשמוע ישראל שהיה בגלות אסיר והיו
בני תמותה כלומ׳ קרובים למות
מרוב צרתם והאל ית׳ שמע אנקתם ופתחם ממאסרם אסיר קל ויש רגשין :
לספר בציון שם יהוה ותהלתו בירושלם : לספר בציון הוציאם מהגלות שיספרו
שמו ותהלתו בציון והפ
והפסוק כפול בענין במלות שונות : בהקבץ עמים יחדיו וממלכות לעבר את יהוה :
בהקבץ עמים
כמו ונלוו גוים רבים אל יי׳ ואומר לקרוא כולם בשם יי׳ ולעברו שכם אחד :
ענה בדרך כחי קצר ימי : ענה בדרך כחי עתה שב לדברי בני הגלות מזה שא
שאמר למעלה ימיו כצל נטוי שהאוה
כל אחד מבני הגלות לראות הישועה ומפחד שימות בקצור ימי׳ ולא יראה הישועה ואמר עינה בדרך כחי
האויב עינה כחי בדרך כי מפני צרת הגלות והארונים קשים ישע ארם במקומות הגלות ממקו׳ למקום וטורח
הוא עינוי כח וקצור ימים וזה סבב לי האויב בגלות ואני אפחד שאמות בקצור ימים מפני עינוי הכח ולא
אראה הגאולה ומתפלל לאל ואומר שלא ימיתוני בחצי ימיי וזה שאמר :
אמר אלי אל תעלני בחצי ימי בדור דורים שנותיך : אמר אלי לפיכך אני
אומר לך
ומתפלל אליך אלי אל תעלני אל תכריתני כמו כעלות גריש בעתו ותעל שכבת הטל והחכם ר׳ אברהם בע
פרשו כמשמעו ואמר זה על עלות הנשמה בהפרדה מן הגוף כמו והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה וכן
הוא אומר העולה היא למעלה בדור דורים שנותיך כמו שאמר למעלה ואתה יי׳ לעולם תשב ופירושו
כמו שפירשנו : לפנים הארץ יסדת ומעשה ידיך שמים : לפנים הארץ

יסדת כמו שאמר בדור דורים שנותיך אמר כמו שאתה קיים לעולם בלא אחרית כן אתה ראשון בלי ראשי׳
ואתה הוא עשית שמים וארץ לא כרברי האומרים בזה עולם קדמו אבל הוא מחודש על ידך שאתה תרשהו
המה יאבדו ואתה תעמוד וכלם כבגד יבלו כלבוש תחליפם ויחלפו : המה

יש מחכמי המחקר שאומרים שלעולם קץ וזמן שיחזור העולם לתוהו ובוהו ולאין דבר כמו שהיה ויש בינ
ביניהם מחלוקת בזמן עמידת העולם כמה הוא ויש מהם אומרים כי לעולם אין קץ ותכלה אעפי שהיה לו ר
ראשית ולדעת אילו יהיה פי׳ הפסוק המה יאבדו אם תרצה כמו שפירשנו הם יאבדו ואתה קיים לעולם וכו
וכולם כבגד יבלו כלבוש שפירשנו ארם זה ומתחליפו באחר כן תחליפם והשנים אם תרצה או תחליפם באת

באחריה אם הרצה ואין מהם שמרה את פ"ך ויש אומר כי המה יאבדו על הפרטים אבל הכללים עומדים ע
עליו לעד לעולם לא יאבדו: **ואתה הוא ושנותיך לא יתמו:** ואתה הוא לבדך א'
ז ולבדך אדון
ושנותיך לא יתמו: **בני עבדיך ישכנו וזרעם לפניך יכון: בני עבדיך ישכנו**

הם ישכנו לעולם בארצם אחר שישובו בימי הגאולה לא יגלו ממנה עוד ובניהם עד עולם זה וזרעם לפני
יכון וטעם לפניך שיעבדו יי כל הימים:

לדוד ברכי נפשי את יהוה וכל קרבי את שם קדשו: גם זה המזמור
על לשון בני
הגלות וכל חכם וחסיד בהם נותן שבח והודאה לאל ית' על הטובה שעשה עמו בגלות ומיחל עוד הגאולה
ואמר כנגד נפש החכמה ברכי נפשי את יי וכל קרבי את שם קדשו פי' וכל קרבי ברכו את שם קדשו ופי'
קרביי הכליות והלב שהם כקרבים או אמר קרביי על הגוף והוא על דרך משל כמו כל עצמותי תאמרנה יי
מי כמוך וכתב החכם ר' אברהם בע' הזכיר שם העצם הנכבד עם הנפש שהיא הכבוד כי היא כבוד הגוף כי
זולתה איננה נחשב למאומה על כן הזכיר בגלוי שם העצם עם הנפש ושם קדשו עם הגוף כי כן כתוב וכל
קרבי את שם קדשו ולא הזכיר עם הקרבים שם העצם בגלוי רק בהעלם ולפי דעתו שאין צריך לכל זה כי
כן דרך המקרא לכפול הענין במלות שונות וכן יי ושם קדשו ומה יאמר החכם בפסוק כל עצמותי תא
תאמרנה יי מי כמוך ובדרש עשרה דברים יש באדם הקנה לקול הושט למזון הכבד לכעוס הריאה לש'תו'
פי' שהיא שואבת ממיני המשקים המרה לקנאה הקיבה לשינה המסס טוחן הטחול לשחוק הכליות יועצות
הלב גומר לפיכך דוד מקלס ואומר אודך על כי נוראות נפלאתי לכך נאמר ברכי נפשי את יי וכל קרבי א
את שב דרשו ברכי נפשי את יי למה מקלס בנפש רבנן אמרי מה הנפש מלאה את הגוף כך הקב"ה ממלא
את כל העולם כולו תבא הנפש כולו מה הנפש סובלת את כל הגוף כך הקבה סובל את כל העולם כולו תב
תבא הנפש וכו' מה הנפש יחידה בגוף כך הקבה' יחיד בעולמו תבא הנפש וכו' מה הנפש מבלה את הגוף כך
הקבה מבלה את כל העולם תבא הנפש וכו' מה הנפש לא אוכלת ולא שותה כך הקבה אינו אוכל ואינו שותה
תבא הנפש וכו' מה הנפש אין אדם יודע מקומו שאפי' חיות הקדש שטוענין כסא הכבוד אינן יודעות מקו
מקומו אבל מה הם אומרות ברוך כבוד יי ממקומו ריבל אומר חמשה פעמים בתורה כתוב ברכי נפשי את
יי והם בין זה המזמור והבא אחריו והם כנגד חמשה חומשי תורה ר' יוחנן אומר כנגד חמשה עולמות אחד
כשהיה דר במעי אמו ואחד כשיצא לאויר העולם ואחד כשהולך לכאן ולכאן ואחד כשנסתלק מן העולם
ואחד לעתיד לבא כשתחזור הנפש אל הגוף וזה יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם:
ברכי נפשי את יהוה ואל תשכחי כל גמוליו: ברכי נפשי את יי ועוד פרשוהו
בענין אחר כמו שכ
שכתוב במסכת ברכות ברכי נפשי אמר כתחלה ברכי אותו לפי גדולתו ולפי קדושתו ועוד ברכי אותו על
התנובות שעשה עמך ואל תשכחי כל גמוליו הטובות שגמלך ובדרש אל תשכחי כל גמוליו אר' אבא בר כ
כהנא אם יטול אדם פונדוק ויתן פיה למטה המצות נופלים והאשה הזאת פיה למטה ומהלכת על שתים וה
והולד שמור בתוך מעיה: **הסולח לכל עונכי הרפא לכל תחלואיכי: הסולח**

לכל עונכי היוד נוספת והוא כמו עונך וכן האחרים הכתובים במזמור וכן בתוככי ירושלים והיודין האה
האלה נוספות ליפות הלשון וזה מן הטובות הגדולות שעשה עמך שהוא סולח לעונך והפסוק הוא כפול
בענין במלות שונות כי תחלואיכי הם תחלואי הנפש והם העונות ובא בדרך רפאה נפשי כי חטא
חטאתי לך ויש מפרשים אותו על תחלואי הגוף כי הנפש מעונה בעינוי הגוף אעפ' שלא ישיגנה תחלואי גו

גומלי ובאומרו לכל רוצה לומר לרוב וכן וכל טוב אדוניו בידו וכל הארץ באו מצרימה והדומים להם כי הקבה עושה חסד עם האדם שאינו מענישו על כל עונותיו אלא על המעט מהם כמו שכתוב נושא עון ועובר על פשע : **הגואל משחת חייכי המעטרכי חסד ורחמים •** **הגואל**

פעמים שאדם עושה עון שמתחייב בו מיתה או אבדון נפשו לעולם הבא והקבה גואלו על ידי תשובה וא ויושב לפני האל ית׳ או מוכיחו בתחלואים לפדיון נפשו וזהו חסדיו רחמים שעושה עמו ומעטרו בהם :

המשביע בטוב עדייך תתחדש כנשר נעוריכי : **המשביע בטוב עדייך**

עדייך כמו פיך וכן עדיו לבלום ואמר זה כנגד החולי כי החולה ימאס כל מאכל כמו שכתוב וזהמתו חייתו לחם ונפשו מאכל תאוה והנה האל ית׳ עושה חסד גדול עם האדם שנותן לו התחלואים לכפרת עונותיו ור ורופא אותו מן החולי וזהו שנאמר המשביע בטוב עדיך הפה שהוא מואס המאכל הוא משביע אותו בט בטוב עם הבריאות תתחדש כנשר נעורייכי עם הבריאות מתחדש ומתחלף כמו שכתוב רוטפש בשרו מנוער ישוב לימי עלומיו ובאומרו כנשר אומרים כי הנשר מתחלף לעשר שנים וכן כתוב יעלו אבר כנ כנשרים וכתב רב סעדיה גאון כי הנשר יעוף על כל העופות ויעלה מאד על פני רקיע השמים ויקרב לחו׳ האש היסודי ויפיל עצמו בים מרוב חום וימותו ויתחדש ויעלה אבר וישוב לימי עלומיו וכן כל עשר ש שנים עד מאה וכשיגיע למאה יעלה כמנהגו ויפול בים וימות שם ומה שאמר תתחדש לשון נקבה טעמו על תולדות הכנויים שהוא הליחה והרטיבות וכן אמר רוטפש בשרו שפירושו רטוב ופט :

עשה צדקות יהוה ומשפטים לכל עשוקים : **עשה צדקות** לפי שזכר שרופא אותו מחוליו ועו

ועושה בזה צדקה עמו אמר כי כן משפטו ודרכו עם ברואיו שעושה עמהם צדקות וכן במה שבין אדם ל לחבירו מציל העשוק מיד העושק ומשלם לו רע תחת רע אשר עשה לחבירו זהו ומשפטיו לכל עשוקים עושה משפטים בעושקים בעבור העשוקים ולמד לכל במקום בעבור כלומ׳ אמור לי ובאומרו לכל רוצה ל לומר מאיזה עם שיהיה העשוק : **יודיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו :**

יודיע

כמו הודיע כמו יעשו עגל בחורב אז ישיר משה אז יבנה יהושע והדומים להם ודרכיו הם מדותיו שמתנהג בהם עם ברואיו ששאל אותם ממנו משה באומרו הודיעני נא דרכיך והודיעם לו כמו שכתוב ויעבור יי על פניו ויקרא וגו׳ לבני ישראל עלילותיו מעשיו כי בהם התנהג בהם עם ישראל במדבר וכן מתנהג עמנו בגלות ואלהם קימת המדות : **רחום וחנון יהוה ארך אפים ורב חסד :** **רחום**

ולא הזכירם כולם אלא דרכי הרחמים שהוא מתנהג עמנו בגלות רחום שהוא מרחם עלינו בגלות ונותן א אותנו לרחמים לפני שובינו ואינם מכלים אותנו וחנון שחונן אתנו בהזמנת מחיתנו ארך אפים שמאריך אפו ואינו מענישנו בעת החטא אלא מאריך עלינו אולי נשוב בתשובה ורב חסד שמרבה בכל יום חסדו עמנו : **לא לנצח יריב ולא לעולם יטור :** **לא לנצח** ואם היה הריב עמנו ונטר עונינו בתתו אותנו בגלו

לא תהיה זאת המריבה והנטירה לנצח ולעולם כי ירחם עלינו ויעלינו מן הגלות :

לא כחטאינו עשה לנו ולא כעונותינו גמל עלינו : **לא כחטאינו** כי בהגלותו אותנו לא

עשה עמנו כחטאינו כי לפי חטאינו חייבים כלייה לא גלות לבד וגם בכל יום ויום אינו עושה עמנו כפי ע עונותינו והפסוק הכפול בענין במלות שונות : **כי כגבה שמים על הארץ גבר חסדו על יראיו :** **כי כגבה שמים**

כמו כי גדול עד שמים חסדיך אינו יכול להגביהו ולהגדילו יותר למראה בני אדם ואמר על יראיו והם יש ישראל כי כולם יראיו אעפי שחוטאים לפעמים מכל מקום הם יראים ופוחדים ממנו ואליו הם שבים לא כשאר האומות שיראים באלהים אחרים : **כרחק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו**

כרחק וזה כפלים מגבוה שמים על הארץ הרחיק ממנו את פשעינו וזהו גבורת חסדו שהרחיק כל פשעינו ממנו ואעפי שרבו הרחיקם המרחק הרב שיכול להיות בשובינו אליו ואמר כרחוק מזרח ממערב ולא אמר כרחוק צפון מדרום לפי שמסזרח למערב באילו יישוב ויכול אדם ללכת ממזרח למערב ואין אדם יכול ללכת מצפון לדרום מרוב הקור או מרוב החום ובמדרש אר׳ ירמיה לא יהוי בר נש יאמר ירחק יתי מן החטא אלא ירחיק חטא סנאי הרחיק ממנו את פשעינו :

כרחם אב על בנים רחם יהוה על יראיו כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו :

כרחם כי אין רחמים גדולים כרחמי האב על הבן **כי הוא** טעם למה שזכר הרחיק ממנו את פשעינו כי הוא ידע יצרינו כמו שכתוב כי יצר לב האדם רע מנעוריו והנה בטבע האדם שיחטא כי תאוה הבהמיות קבועות בו ואם לא יהיה גיבור כובש את יצרו לא יוכל להמלט אעפ״כ אין אדם שיוכל להמלט מן החטא או פעם או פעמים וכן כתוב כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא זכור כי עפר אנחנו הפסוק כפול בענין במלות שונות כי פי׳ זכור כמו ידע כלומר זכור לפניו תמיד ופי׳ עפר אנחנו כמו יצרינו פי׳ היצר הוא תאות הבהמיות שהם עפר כי באותם התאוות ידמה האדם לבהמה שהיא כולה מן העפר אבל האדם יתרון בעבור הנשמה העליונה שהיא מגזרת המלאכים ובעת שילך אדם בדרך הנשמה העליונה פניו פני אדם ובעת שילך בדרך השפלות פניו פני אריה ופני שור ופני נשר מי בזה לא להשכיל וזכר יסוד העפר ואעפי שזכר בגוף ארבע יסודות לפי שהעצמות הם מוסדות הגוף והם מיסוד העפר שהם קרות ויבישות כמו העפר וכן כי עפר אתה ואל עפר תשוב •

אנוש כחציר ימיו כציץ השדה כן יציץ : אנוש כחציר ועוד כי ימיו קצרים וילך במהרה כמו העשב שייבש מהרה ואילו היו ימיו ארוכים היה יכול להטיב דרכיו אם חטא בילדותו אבל עתה אם פי׳ אפי׳ אם יזקין לפי טבעו ויחל להיטיב מעשיו לא יספיק לו כי ימות והנה הוא כציץ השדה שייציץ ויחלף במהרה כי רוח הציץ העבור בו הרוח והייבשנו כן האדם עתה יראה אותו ועתה יאמרו מה פלוני אינינו כלומר אינינו בין הא החיים ובמדרש ואינינו זה יצר שהוא הולך עמו ואינינו בא עמו ולא יכירנו עוד מקומו מקומו שהיה בו בעודנו חי ולא יכירנו עוד : **וחסד יהוה מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים : וחסד**

יי׳ אמר אעפי שגוף האדם יכלה חסד יי׳ לא יכלה כי מעולם ועד העולם הוא על יראיו אם נפרש הפסו׳ על שם העולם הבא נפרשה וכך כי אעפי שגוף האדם כלה אם הוא מיראי השם יהיה חסד יי׳ עליו רוצה לומר על נשמתו מעולם ועד עולם כלומ׳ עד עולמי עד בלי הפסק ואמר חסד לפי שזכר יראיו והם מתוכי מאוהביו והנה הטובה שעושה עמהם לעולם יהיה חסד מאותו כי החסד הוא יתרון הטובה והנה הוא יעשה עמהם טובה יותר ממה שהיו ראויים וכמו שישמור להם בעולם הזה אחר מותם לבניהם אחריתם צדקתו וה והוא הישר כי יגמול לבניהם באהבתם לפי מעשיהם כי זהו מיושר מדותיו והוא משלש עשרה מדות ובאו ובאומרו לבני בנים אינו דוקא הדור השלישי אלא עד אלף דור ולאוהביו יותר מיראיו וכן אמר משה ל לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור אינו דוקא שהרי אמר לאלפים ואם נפרש הפסו׳ על העולם הזה יהיה הפסוק כפול הענין רוצה לומר כי אחר שאדם מת יהיה חסד יי׳ בשכר מעשיו לבניו אחריו עד עולם וב ובמדרש החסד מעולם ועד עולם אבל הצדקה על שלשה דורות לבני בנים רוצה לומר כי האדם המסיר והוא מעושה יותר על מה שמצוה שומר לו הקב״ה חסדו לבניו אחריו מעולם ועד עולם אבל אם הוא צריך לבר

שעושה מה שמצוה שומר לו הקב"ה בריתו לבניו אחריו עד דור שלישי :

לשומרי בריתו ולזוכרי פקודיו לעשותם : לשומרי אם הבנים שומרים בריתו וזוכרי
פקודיו לעשותם כלומר זוכרים
אותם בפה ולומדי' אותם כדי לעשותם אבל תלמוד בלא מעשה לא יכשר ואמר כי זוכר חסד האמת על הבני'
שנוטלים שכרם ושכר אבותם כשהבנים טובים וכן אמר בתורה ועושה חסד לאלפים לאוהבי ולשומרי מ
מצותי וגם כשאינם טובים מטיב להם בזכות אבותם כמו שכתוב וזכרתי להם ברית ראשונים וכתב החכם ר
ראב"ע לשומרי בריתו הם הידידים וזוכרי פקודיו לעשותם הם האוהבים של עולם פקודיו לבניהם ובלבם לא
ישכחו רגע אחד ובמדרש לשומרי בריתו אר' תנחומא למה הדבר דומה לאלמנה שהיה לה בן כל הימים שא
שאין הבן נשאוי הבן נזקק לאמו ביין דנסבא איתתא אמרה ליה אימי ידענא אנא דאת מזדקק לי אלא
האידנא כמה דהוית לי את יכיל אלא הוי דכיר לי כך כל הימים שהיו ישראל במדבר והיה המן יורד
והבאר עולה להם לשומרי בריתו שהיו זקוקים לאל והיו יכולים להיות שומרים את התורה ואין יגיעו בה
אבל עכשיו צריך לפרנסתו לזוכרי פקודיו : **יהוה בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל
משלה : יהוה בשמים**
כמו המלך היושב על הכסא למעלה מהכל ואם השמים כסאו הנה הכל השמים והארץ תחתיו וברשותו והו
ומלכותו בכל משלה ואחר שהכל מעשיו ותחת ממשלתו מעלה ומטה ברכוהו כולכם לפיכך אמר ברכו וה
והחל בעליונים וכלה בתחתונים ובמדרש אר' ברכיה את מוצא ארבעה גיותנין בעולם ארי ושור ונשר ו
ואדם בחיה אין גיותן מארי שהוא מתגאה על כל החיות בבהמה אין גותן כשור בעופות אין גיותן כנ
כנשר ומי גיותן על הכל האדם שהוא שולט בכולם שנאמר וירדו בדגת הים ובעוף השמים מה עשה הקב"ה
נתן ארבעה גיותנין בכסא הכבוד לומר שהוא מתגאה על כולן שנ' כי גאה גאה ותרגומו ארי איתגאי על
כל גיותניא הוי ומלכותו בכל משלה : **ברכו יהוה מלאכיו גבורי כח עשה דברו לשמוע
בקול דברו : ברכו יהוה**
מלאכיו שהם עליונים במדריגה על כל הנבראים ומכחם יבא כח
תנועת הגלגלים והכוכבים לפיכך אמר גיבורי כח עושי דברו כי במצותיו ובדבריו יעשו הכל ואמר לשמו'
כי הם עושים תמיד מה שמצוה אותם ומזומנים לשמוע מה שיצוה והחכם ראב"ע פירש כן כי על ידו תב
תבאנה הגזירות היורדות מן השמים כדבר סנחריב ומשה אמר וישלח אליו מלאך ואמר מלאך פניו הושי'
הושיעם גיבורי כח כי אין יכולת בנברא לעמוד לפניהם והמלאך שבא על יעקב מצוה היה וטעם לשמוע
בקול דברו כי אינם כבני אדם שיקוו מהשם שכר בעשותם רק זהו שכרם ותענוגם ותפארתם לשמוע בקו'
דברו כי אינם כבני אדם שיקוו מהשם שכר בעשותם רק זהו שכרם ותענוגם ותפארתם לשמוע בקול דב
דברו ובמדרש ברכו יי מלאכיו אם בעליונים הוא מדבר הרי כבר נאמר :
ברכו יהוה כל צבאיו משרתיו עושי רצונו : ברכו יי כל צבאיו אלא אינו מדבר
אלא בתחתונים ומניין שנקר
שנקראו התחתונים מלאכים שנאמר וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים וכי מלאך ה"ה והלא משה היה מכאן
אתה למד שנקראו הנביאים מלאכים וכן הוא אומר ויען חגי מלאך יי ר' יהודה בר' סימון אומר ויעל
מלאך יי מן הגלגל זה פנחס רבנין אמרין ומראהו כמלאך האלהים נורא מאד הוי על כרחך אתה למד ש
שהנביאים נקראו מלאכים גיבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו שומעי דברו ה"ה צריך לומר תחלה
ואח"כ עושי אלא למי הוא אומר לישראל שעמדו בסיני והקדימו עשייה לשמיעה :
ברכו יהוה כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו ברכי נפשי את יהוה : ברכו
כל מעשיו הם התחתונים כי כולם מעשיו וממשלתו על כולם והם ארבע יסודות והנהרים שהם והם החיים
והצמחים והרומשים שהם האבנים והעפר והמתכות ואחר אמר ברכי נפשי את יי כי היא העליונה על כל נ

התחתונים והאדם בשכלו מושל עליהם וכן אמר תמשילהו במעשה ידיך והתחתונים אין בהם דעת לברך ולהלל אלא האדם הוא האל המברך עליהם לפי בריאותם ולפי מעשיהם וכאילו הם מברכין וכן או שית ל לארץ משעך ותורך ויספרו לך דגי הים על זה הדרך לפיכך החל המזמור בברכי נפשי וכל בברכי נפשי כי האדם בנפשו העליונה כולל הכל בחכמתו ומבין בעליונים בתחתונים ועליו לברך האל ית׳ על הכל :

ברכי נפשי את יהוה יהוה אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת׃ ברכי נפשי

זה המזמור ה״ה מספר בו מעשה בראשית וכי הכל עושה האל ית׳ בחכמה לתיקון הבריאות ואמר ברכי נפ נפשי כי אין בתחתונים מי שידע לברך אלא נפש האדם המשכלת ואמר גדלת ממעש׳ אנו מבינים כי גדלת מאד הוד והדר לבשת כשבראת הגלגלים תחילה והם עז ולבוש הדר לך ומהדרתם יכיר אדם עוצם הדרך לכבודך כי כמו הלובש לבוש מלכות שיכיר אדם שאינו יודעו יכיר מלבושו כי הוא מלך וכתב החכם רב ראבע׳ רוב הודך והדרך ולאו עיני הנשמה החכמה לראות כבודך כאשר ימנע המלבוש לראות עינים הלוב הלובש ובמדרש אר׳ אליעזר מהו מאד עד שלא בראתא עולמך גדול היית ומשבראת עולמך נתגדלת מאד : הוד והדר לבשת בשר ודם אם הוא גיבור אינו נאה ואם נאה אינו גיבור אין בו שני דברים כאחד אבל הקבה יש בו שני דברים ההוד וההדר ועתיד ליתנם שניהם למלך המשיח שנאמר הוד והדר תשוה עליו

עטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה׃ עטה אור כשלמה החל באור כי הוא נברא תחילה אחר הגלגלים וכן אמר בתורה תחילה יהי אור ופי׳ עוטה כמו שפירשנו הוד והדר לבשת או יהיה עוטה כמו ש שפירשנו יוצא לשלישי ופי׳ מעטה כלומר שהלביש אותה אורה כמו שיעטה האדם שלמה נוטה שמים כיריעה זה אמר על הרקיעה המבדיל והוא נקרא שמים כמו שאמר ויקרא אלהים לרקיע שמים וזאת הבר הבריאה היתה ביום שיני ולא נוכל לפרש כי על השמים העליוני׳ אמר שהם תשעה גלגלי׳ כי אותם נבראו קודם האור ביום הראשון כי תחלה ברא האל ית׳ הגלגלים והיסודות הארבעה וסבבו הגלגלים שתים עשרה שעות כי עם תנועת ס יבוב הגלגל ברא הזמן ובסוף שתים עשרה שעות אמר האל ית׳ יהי אור ויהיה אור שתים עשרה שעות והנה ערב ובקר יום אחד

המקרה במים עליותיו השם עבים רכובו המהלך על כנפי רוח׃ המקרה במים עליותיו יש מפרשין כי רמז בזה על המים מעל לרקיע ופירש בו בענין אחר במים אשר מעל לרקי׳ ויש לפרש המקרה במים על העבים שהם עליות והם כמו קרוי על הארץ ואמר השם עבים רכובו כפל ענין במלות שונות ואמר רכובו כי באומרו וברצונו העבים רצים כמו הבהמה ברשות הרוכב עליה וכן המהלך על כנפי רוח על מהירות דחוף הרוח וירחק העבים אל הפאה כאילו הוא מהלך על כנפיו :

עשה מלאכיו רוחות משרתיו אש להט׃ עשה מלאכיו רוחות הרוחות הנושבות הם מלאכיו ושלוחיו כי אין דבר במקרה אלא הכל בכוונת המכוין וכן אש לוהט והוא האשים והברקים המורידים הכל הוא ב בדברו ובמצותו וכולם משרתיו והנה הזכיר הדברים הנהוים באויר ואויר ואחכ יזכיר הארץ והמים והזכיר מה שנעשה ביום השלישי מקואות היבשה והזכיר תחילה מוסדי הארץ איך נהיה באמצע הגלגל ואמר

יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד׃ יסד ארץ על מכוניה רוצה לומר כי נתן בטבע הארץ להיותה יורדת והמקום השפל הוא אמצעות הגלגל והנה הוא על מכוניה שלא תמוט עולם ועד כי אם תמוט לאחד מן סטה הדרדין תעלה והאל נתן בטבעה לירד ולא לעלות וכן מתכונתה שיצורה עגולה ככדור לפי שה״א בתוך עגולה ואין צורה עומדת בתוך צורה ואינו נוטה לאחד מן הצדדין אלא צורת העיגול :

תהום כלבוש כסיתו על הרים יעמדו מים׃ תהום עתה סיפר איך היתה הארץ

מכוסה במים בתחלת הבריאה כי כן טבע המים להיותם על הארץ מכל צד סובבים אותה מכל צד הם עליה
אבל האל ית' ביכולתו ובחכמתו הקוה אותם לצד אחד מעל פני הארץ כמו שפירשנו בפסוק כונס וגלה פני
הארץ לצורך הברואים הצומחים והחיים וזהו פי' תהום כלבוש כסיתו מתחלה קודם הקוות המים היו המים
כיסוי לארץ ויהיה כינוי הוו' כסיתו כנגד הארץ כי נמצא בלשון זכר כמו ולא נשא אותם הארץ נעתם הא
הארץ שרץ אותם צפרדעים והתהום הוא גכ' לשון זכר ונקיבה תהום רבה תהום רוממתהו ובלשון זכר תהו'
אלההום קורא תהו' אמה והנה הפירו' הקרוב במלת כסיתו שיהי' הכינוי כנגד הארץ ואמ' כי בתהום כיס' תה
הארץ כמו שמכסה הלבו' את האד' כי כיסיתה בתהו' הארץ כולה עמקי' והרי' וזהו על הרי' יעמדו מים כי אף
על הרים יעמדו מים כי אף על ההרים הגבוהים היו המים וחסרון בית במלת תהום הרבה כמוהו במקרא כמו
ומראה ולא בתירות לזנות בית אביה הנמצא בית יי' ורבי' כמו הם ואם יהיה כסיתו כנגד תהום יהיה פירוש
כסיתו עשיתו מכסה על הארץ ויש לפרש הפסוק אחר הקוות המים ופי' כאשר יקוו המי' עשי' התהום מכסה
על הארץ כמו הלבוש שהוא מכסה על האדם ומכסה אותו כולו זולת הפנים כן המים אחר שנקוו המים בכ
בכל ירכי הארץ מכסה זולת פני הארץ שנראת ביבשה ומקום היבשה בארץ מגולה כמו הפנים מגולים ופ
ופי' על הרים יעמדו מים אחר שנקוו המים היו במקום מקוה המים ההרים מכוסים שם:

מן גערתך ינוסון מן קול רעמך יחפזון: מן גערתך ינוסון ויחפזון עתיד במקום עבר ורבים
כמו הם כשאמרת יקוו המים אל מקו' אחד נסו המים מפניך כמו העבד שינוס מגערת אדוני או אדם שינו'
מגערת התקיף ממנו על דרך מפני גערת חמשה תנוסו מן קול רעמך כמו האד' שירעש בקולו על חבירו
שיבהל ויחפש ממנו כן עשו המים ורצונך היה קול רעם להם ונחפזו ללכת אל מקום המקוה:

יעלו הרים ירדו בקעות אל מקום זה יסדת להם: יעלו הרים בנוסם מפני
עלו הרים וירדו
בקעות עד שהגיעו זה אל מקום זה שיחדת להם ויעלו וירדו עתיד במקום עבר ורבי' כמוהם ומקום סמו'
למלת שהוא רמז למקוה המים: **גבול שמת בל יעבורון בל ישובון לכסות הארץ:**
גבול שמת
אחר שהקוית המים שמת להם החול לגבול שלא יעברוהו ולא ישחיתו הברואים על היבשה בל ישובון
לכסות הארץ כמו שהיו מתחילה מכסין הארץ זהו ישובון וזה מיכולת הבורא ומחכמתו ורחמיו ע
על ברואיו כי כשנקוו המים במקום אחד באמת גבהו המים על הארץ מאד שהיו שטוחי' על פני כל הארץ
הקוו המים במקום אחד ועמדו נד אחד כמו שאמר כונס כנד מי הים והמים בטבעם נגרים מגבוה לשפל
והוא ית' מנעם בטבעם לזה הדבר שיבאו גלי הים עד שפת הים ולא יעברו הגבול שהוא החול אשר על ש
שפת הים וזה שאמר יורדי הים כנגד השפה שהארץ גבוה על הים:

המשלח מעינים בנחלים בין הרים יהלכון: המשלח גם זה מתקנת המים
שעשה האל לתקנת
הברואים כי כאשר יקוה המים השאיר מהם בארץ ועשה אותם שיהיו נקיים מלוחים כי לפי שאינם נגרים
היו מתאבשין והיו מפסידין האויר לפיכך עשה אותו מלוחין להקן האויר ולמונעו מן העיפוש ואותם ש
שהשאיר ביבשה מתוקים כשהיו והבליעם בתוכה ישלח מהם במקומות מעיינים שיהיו המים נובעי' בהם
לצורך הברואים לשתות מהם הצמחים ולקרר האויר ולתת לחות לגופות החיים ולהרטי' יבשות האויר הבא
אליו ממליחות מי הים ולהשקות בהליכתן לאילנות ולבית הריתים לפיכך היו המתוקין נגרים והולכין וות
ולתקנת הברואים לא שלח המעיינים שיפוצו בעמקים אשר בין ההרים והמים מהלכין בהן ואותם שהולכי'
במקומות הישוב תועלתם לבני אדם ידועה ואותם שהולכין במדברות הם לצורך הולכי מדברות ולצורך
שאר החיים שימצאו מים לשתות וזהו שאמר: **ישקו כל חיתו שדי ישברו פראים צמאם**
ישקו כל חיתו שדי

ישקו המים חיות השדה והפראים ישברו צמאם וזכר בפרט הפראים כי הם נהוגים במדבר לא יבואו בישוב כמו שכתוב פרא למוד מדבר : **עליהם עוף השמים ישכון מבין עפאים יתנו קול : עליהם**

ועוד הם תועלת לעופות כי רוב העופות שוכנים במקום המים ויהיה הפירוש עליהם סמוך להם כמו ועליו מטה מנשה גם יש עופות שהם גדלים על המים כי העופות הם מתולדת המים כמו שכתוב ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ כלומר ישרצו שני מינים האחד שיעופף בארץ וישכון גם כן בארץ מבין עפאים האלה כמו והתירין תחת היאור והם עלי הארץ על העץ וכן בארמית ואתרו ענפיה ועפיה שפיר ואמר מבין עפאים ולא זכר העצים כי ברוב גדלין העצים על שפתי הנהרות יתנו קול שמשמיעין ומרננים **משקה הרים מעליותיו מפרי מעשיך תשבע הארץ : משקה הרים** מעליותיו אחר שזכר

הקוות המים שהיה ביום השלישי וזכר עם זה תועלת המים אשר ביבשה זכר הצמחים שנבראו גם כן ביום השלישי כמו שאמרו תדשא הארץ דשא וקודם שתדשא הארץ עלה אד מן הארץ והשקה את כל פני האדמה ואחר כך ויצמח יי' א' מן האדמה וזהו שאמר משקה הרים מעליותיו והם העננים וזכר ההרים כי הם צריכין למטר יותר מן העמקים והמישור כי נמצא בו לחות יותר ממה שתמצא בהרים ועוד כי יוכל האדם להשקות העמקים והמישור ממי הנהרות ולא כן ההרים כפל הענין במלות שונות כי פרי העננים הוא הגשם ואמר מעשיך כי ענין המטר הוא מעשה חכמה מהאל ופלא גדול וכן זכר אליהו בזכרו נפלאות הבורא בעשותו למטר חק ואמר האל לאיוב היש למטר אב מי הוליד אגלי טל והנה מעשה האל הוא אב והמטר הפרי : **מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם להוציא לחם מן הארץ : מצמיח**

חציר לבהמה והנה עם המטר מצמיח החציר לצורך מאכל הבהמות וגם כן הצמיחת עם המטר העצים כמו שאמר ישבעו עצי יי' אבל קודם זכר תועלת החציר והעשב לאדם ולבהמה ובכלל זכר ומוצא עיקר המאכל וזכר בפרט אותם שהאדם צריך בהם יותר והם דגן ותירוש ויצהר ופי' ועשב לעבודת האדם הוא עשב שהוא מאכל האדם כי אותו יצא עם עבודת האדם כמו שנאמר על אדם הראשון בזיעת אפיך תאכל לחם אבל מאכל הבהמה תוציא הארץ בלא עבודת האדם ואמר להוציא לחם מן הארץ כי עבודת האדם באדמה הוא לעצמו ולצורך הבהמות שעובד בהם האדמה כמו הבקרים והחמורים ו ויהיה שיעבד בהם לעצמו כמו החטה ולבהמות השעורים והתבן ולחם הוא כלל לכל מאכל וזוכרים אותו ב ברוב על הלחם שהוא התמידי למאכל האדם ועליו אמר ולחם לבב אנוש יסעד :

ויין ישמח לבב אנוש להצהיל פנים משמן ולחם לבב אנוש יסעד : ויין ישמח

ומוציא גם כן מן הארץ יין כי גם הוא לתועלת האדם לשמח לבבו ואם ישתהו במדה ייטיב שכלו כי עם ש שמחת הלב ייטיב השכל והכבד אדם לעד ומוציא גם כן שמן שאוכל אותו האדם ומצהיל ומאיר פניו וגם כן מדליק בו בלילה אבל זכר עיקר תועלתו שהוא מצהיל פנים ופי' משמן כלומר להצהיל פני אדם ממה יהיה מהשמן או אפשר שיהיו באומרו משמן להדלקת הנר בו בלילה כלומר מקצת תועלתו הוא להצהיל מראה לו תועלות אחרות לצורך האדם להדליק בו ולשמות בו ולפי שזכר תועלת היין והשמן זכר תועלת הלחם וזכר אעפ"י שגלויה תועלתו ואמר לבב אנוש יסעד כי אין מאכל סועד הלב כמו הלחם וכי הוא אוסר ואקח פת לחם וסעדו לבבכם ואמר סעד לבך פת לחם : **ישבעו עצי יהוה ארזי לבנון אשר נטע : ישבעו עצי יהוה**

ישבעו מהמטר שזכר למעלה משקה הרים מעליותיו וגומר והעצים האלה שזכר הם עצי היער וסמך הע העצים אל השם כי רעתו על העצים הרמים והנשאים וכן כתב הוא דרך הכתוב לסמוך אל האל הדבר הגדו וה העצים כמו הררי אל ארזי אל שלהבת יה מאפליה עיר גדולה לאלהים או אפשר בסמיכות עצי יי' לפי

שאין בצמיחתם ובגדילתם השגחת ידי אדם ולפי שזכר למעלה העשב והעצים שגדילים עם עבודת האדם זכר אלה שאין בהם עבודת האדם אלא רצון האל ית׳ לבדו שנתן בטבע הארמה להוציאם לפיכך אמ׳ עצי יי׳ וכן אמר ארזי לבנון אשר נטע וזכר הארזים בפרט לפי שהארז הוא הגבוה מכל עצי היער ופירוש אשר נטע לומר כי לא יטעם האדם כמו שנוטע עצי המאכל לצורכו לפיכך אמר אשר נטע נתן טבע כא בארץ להוציאם לצורך הברואים והוא משקה אותם מעליותיו וישבעו ואין צריכים לאדם להשקותם וגם יש בהם במקומות יער מעצי מאכל שיוצאים בלי עבודת האדם כמו התפוחים והאלונים :

אשר שם צפרים יקננו חסידה ברושים ביתה : אשר שם צפרים יקננו

עתה זכר מעלתם בעודם צומחים כי בכריתתם יש בהם תועלת לאדם לקורות בהם הבתים ולענינים אחרים ו ולעשות מהם אניות גם אותו אשר אין בו תועלת לעשות בו מלאכה והוא הזמורה אשר בעצי היער יש בו תועלת להדליק בהם האש לפי שהם עצים רקים טובים להדלקה וכן אמר הכתוב עץ הגפן כעץ היער נתתיו לאש לאכלה אמר נתתיו כמו שאמר אשר נטע כמו שפירשנו אבל בעודם בארץ צומחים ואעפ״י שאין עושין פירות יש בהן תועלת לעופות לשכון עליהם ולקנן בהם והאל ית׳ ברא הדברים הפחותים לתועלת הגדולים מהם כי בברואי מטה האדם הוא הנכבד ותחתיו שאר מיני החיים ותחתיהם הצומחים ותחתיהם הדו׳ הדומם שאין בו נפש ותכונה כלל והנה ברא הארזים ושאר עצים הגבוהים לקנן בהם העופות כי האל ית׳ ברא העוף להיותו מעופף באויר והנה העצים שימצאם גבוהים יותר הם טובים לו לנות עליהם ולקנן בהם וצפרים הם כלל לכל העופות וזכר בפרט חסידה לפי שהוא עוף גדול ודרכה לקנן בעץ גבוה ומנהגה לקנן בארזים ופי׳ ביתה קנה :

הרים הגבוהים ליעלים סלעים מחסה לשפנים •

הרים הגבוהים

ליעלים כיון שזכר מדור העופות שהוא העצים הגבוהים אמר גם׳ ההרים הגבוהים הם מדור חיות השדה ו וזכר בפרט היעלים כי הם יבקשו ההרים הגבוהים ושם ישכנו וכן קרא אותם יעלי סלע : **סלעים מחסה** לשפנים וכן הסלעים יש בהן תועלת לחיות כי הסלעים יש בהן מערות ונקרות יחסו בם משפנים וכן יחסו סעיפי הסלעים והנה כל נברא לתועלת ולצורך אין דבר רק והקטן במעלה נברא לתועלת הגדול ממנו כמו שפירשנו והכל לתועלת האדם כי הוא עליון על כולם והנה זכר הנבראים ביום השלישי ותועלתם ואעפ״י שזכר בכללם ההרים והסלעים והם בכלל הארץ שנבראת ביום ראשון וזכרם הנה על ידי זכר תועלת ה העצים לעופות אמר כמו שההרים והסלעים גם תועלת לחיות :

עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו : עשה ירח למועדים

למועדים עתה הזכיר הנבראים ביום הרביעי והם המאורות והתחיל בירח ואעפ״י שהוא המאור הקטן לפי שהלילה קודם ליום ולילה רביעי שמשו הירח והככבים ובבקר ליום רביעי וזהו השמש עשה ירח למועדים כמו שכתוב והיו לאותות ולמועדים וזכר הנה למועדים על הירח ולא על השמש בזכרו על הירח הוא הדין לשמש כמו שכתוב בתורה וכן בזכרו הירח הוא הדין לכוכבים שהם מושלים על הירח או פירושו עשה ירח למועדים אמר עשה הירח כן להיותו חסר ומלא לדעת המ׳ המועדים כלומ׳ לתלות בו וסכי השנה שהם שני עשר לפיכך עשה אותו מלא וחסר כי בכל חדש וחדש מתחדש באורו ובזה נדע וסכי השנה והנה יש לנו תועלת האור ותועלת אחרות שמש ידע מבואו הנה הם הסכימו החכמים כולם כי הירח גוף שחור אין לו אורה אלא שהשמש כפי התקרבו מהשמש וכפי הרחקו והנה הירח כולו לא ידע אורו כי אין אורו מעצמו אלא מזולתו וזהו בואו למועדים ולא כן השמש כי א אורו מעצמו והנה הוא ידע אורו וסלת מבואו כוללה הזריחה והשקיעה כי כשהשמש זורח הנה הוא בא על הארץ וכשהוא שוקע בא תחת הארץ אליו מפני שיש לו שם אחד בהראותו והוא הזריחה ושמש בא בסתם שקיעתו ויש לפרש מבואו על הירח אמר כי השמש ידע מבואו הירח בזריחתו ביום רביעי ב בבקר ובעת זריחתו היה הירח בזריחתו ביום רביעי בבקר ובעת זריחתו היה מבוא הירח ושקיעתו כאילו :

היא ידע זמן מבואו ורבותינו ז"ל אמרו שמש ידע מבואו ירח לא ידע מבואו לפי שיש במהלכו אורחות ע שקלקלות כאילו לא ידע מבואו ואמרו פעם שבא בארוכה ופעמים בא בקצרה :

תשת חשך ויהי לילה בו תרמש כל חיתו יער : תשת חשך והוא לילה עתה זוכר תועלת הליה

ותשומת החוש' היא שקיעת האור אמר כשתשי' חושך בעולם ויהיה הלילה יש בו תועלת לקיבת המיי' והם האריות וחיות היער שהם אוכלות בשר וטורפין שאר החיות אשר להם יכולת עליהם וביום לא נתת להם ר' רשות להלוך חוץ לגבולם חוץ להם שלא יזיקו לאדם ונתתה מורא עליהם כמו שכתוב ומוראכם וחתכם יה' יהיה על כל חיות השדה ומפני מורא האדם נמנעים ללכת ביום והולכי' בלילה ומבקשים טורפם וזהו שאמר בו תרמוש כל חייתו יער ופי' תרמוש הלך כמו כל החיה הרומשת על הארץ וו' וחייתו נוספת כוו בנו בעו' וזולתו והנה מכלל זכרו תועלת החיות הטורפות בלילה נודע התועלת שיש לאדם שיישן ויגוח מעמלו וכן הבהמות הגדלות עמו ויש לחושך גם כן תועלת כמו שאת' ז"ל כי החושך והאור סיבה להויה ולהפסד :

הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם : הכפירים שואגים הכפירים הם עולי' ימי'

שהאריות ושהחיות הטורפים וכפיר גדול מגור ולבקש מאל אכלם כי הוא נותן לחם לכל בשר בהשתלשות הסיבות וכאילו הם שבקשים ממנו אוכלם בבקשם טרפם :

תזרח השמש יאספון ואל מעונותם ירבצון יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב :

תזרח השמש יאספון מפני האדם שיצא לעבודת השדה ואל מעונותם פמו ובמעונותם וכמוהו ואל הארץ תתן את הערות יצא אדם לפעלו ולעבודתו בשדה עדי ערב שיאסף אל העיר והחיות ישובו לבקש' אכלם והנה כל הנבראים בכונת. סבוך וחכמת תכם :

מה רבו מעשיך יהוה כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך : מה רבו מעשיך י"י מה גדלו כמו על כל רב ביתו או פירו'

וכן בספר וכן אמר מלאה הארץ קנינך כשהתחיל לספר נבראי היבשה שנתגלגלו וברם עם זכר הנפשו' והמאורות והם גלוי החכמה לברם יותר מנבראי הים לפיכך תגם בהם בזה הפסוק ואמר כי יודעים ומכירים אנו כי גדולים מעשה האל וכולם עשויים בחכמה מלאה הארץ קיניך מלא כל הארץ הכל הלא ק' קניניך ומעשיך אין דבר במקרה ואמר מלאה כי אין בארץ מקום ריק שלא יראו מעשה האל ופירוש ק' קניניך כמו קונה שמים וארץ :

זה הים גדול ורחב ידים שם רמש ואין מספר חיות קטנות עם גדולות :

זה הים גדול ורחב ידים עתה דבר על הנבראים ביום החמישי והם הדגים ומדרוס הים שהוא גדול ורחב ידים גדול באורך ורחב מקום ואמר זה כי הוא נברא וידוע לכל ועוה' שנברא גם כן ביום החמישי כ כבר זכרו עו' גילגול אמר על הדגים ואין מספר כי יותר פרים ורבים מחיות השדה ועוד כי הם נולדי' בכל זמני השנה לפיכך מספרם רב מחיות היבשה לפיכך אמר ואין מספר :

שם אניות יהלכון לויתן זה יצרת לשחק בו : שם אניות אמר כי גם הים שאינו מדור לנבראי היבשה

נתת חכמה באדם ללכת בו באניות ועברו בו ממקום למקום ויצר דגי הים לשאכלן כמו שבירך אותם אלהי' ואמר וירדו בדגת הים ועל ידי אניות הוא שירודה בדגים כמו שאמר במזמור מה אדיר שמך צפור שמים ודגי הים עובר אורחות ימים לויתן זה יצרת לשחק בו הוא הדג הגדול אשר ספר הכתוב בספר איוב גבורתו ועצמותו ואמר זה אעפי' שלא ראהו אדם לפי' שנודע בסיפור הכתוב ואמ' לשחק בו פי' בים כלומ' בכל נבראי הים הוא משחק כי כולם באים נגדו וכולם ברשותו ויאכל מהם אשר שירצה ובא על דרך ורוז

ורוזנים ששחק לו הוא לכל מבזריי שחק כל דבר שיבזה האדם ישחק לו וילעג לו וכן יי ישחק לו תשחק ל׳ לכל גוים יושב בשמים ישחק והנה בארו כל הנבראים והנבראים ביום הששי שהם החיות והבהמו׳ והאדם כבר נזכרו למעלה בגלגול׃ כלם אליך ישברון לתת אכלם בעתו׃ כלם אליך

ישברון אמר על נבראי מטה החיים בראת אותם ובראת מאכלם אעפ״כ כל יום ויום אליך ישברון לתת אוכלם בעתו כמו שכתוב נותן לחם לכל בשר והוא על ידי השתלשלות הסבות וביררו לתת ולמנוע מהם וא׳ ואמר בעתו לשון יחיד כי כל מין ומין יש לו עת ידוע יזדמן לו מאוכלו או בעתו טעמו אל האוכל ואמר אליך ישברון ואעפ׳ שאין בהן דעת מי הנותן והמכין הם לפי הטבע הנתון בהם ישברו אל חוקם ואל מ׳ מנהגם הנתון להם ואעפי שהם לא ידעו למי ישברו אנחנו יודעים שאליך ישברון כי אתה הנותן והמכין תתן להם ילקטון תפתח ידך ישבעון טוב׃ תתן להם ילקוטון הפסוק כפול בענין במלת

שונות ואדני אבי ז״ל פי׳ ילקוטון בעת בצירת שילקטו מעט כאן ובשעת השבע תפתח ידך ישבעון טוב׃ תסתיר פניך יבהלון תסף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון׃ תסתיר פניך

יבהלון כשתסתיר פניך והוא כשהמנע מאכלם יבהלון כי אין להם יכולת להעזר לזולתך תוסף רוחם יגועון תוסף כמו תאסוף על דרך רוחו ונשמתו אליו יאסוף ואל עפרם ישובון כשתצא הרוח שהתיי׳ ישוב הגוף אל העפר׃ תשלח רוחך יבראון ותחדש פני אדמה׃ תשלח רוחך

יבראון אמרו קצת חכמי המחקר כי כל חי אחרי מותו יקום כי הנפשות הם עתידות להתגלגל ולחזו׳ לעולם אבל אינו חוזרת אל החומר הראשון כמו אותו החומר בעצמו והיה זה תמיד לכמה אלפי השנה וגדולי ה׳ הפילוסופים אומרים כי לא תשוב הנפש אל הגוף לעולם כמו שאמר איוב עד בלתי ש׳ מים לא יקיצו ולא מ׳ ולאמונתינו אנחנו זרע ישר׳ והמחזיקים באמונתינו יהיו הנפשות חוזרת אל החומר הראשון אשר ינאו ממנו לזמן תחיית המתים אשר יערנו בו האל ית׳ ויב״ה זה על דרך נס ופלא ולא כפי הטבע ועל זה אמר ת׳ תשלח רוחך יבראון ותחדש פני אדמה ואעפ׳ שהפסו׳ למעלה מזה הוא על כל החיים לא על אדם לבד אמר זה על האדם שהוא עיקר חיים בנבראי מטה ואם תהיה תחיית המתים לכל האדם זה מחלוקת בין חכמינו ור׳ ורוב סוגיית התלמוד היא כי תחיית המתים לצדיקים ולא לרשעים ויתכן לפרש הפסוק הזה על כל החיים לא על האדם לבד רוחך יבראון אחרים כי ימותו אלה ויולדו אחרים תחתיהם וכן כתוב דור הולך ודור בא כי הכללים עומדים והפרטים אובדים ואמר ותחדש פני האדמה על הנולדים שיבאו חדשים לעולם׃ יהי כבוד יהוה לעולם ישמח יהוה במעשיו׃ יהי כבוד כשהשלים כל מעשה בראשית אמ׳ זה כמו

שאמר בתורה וירא יי את כל אשר עשה והנה טוב מאד אמר הכל מעשיו והם כבודו וישמח בהם ואם י׳ ירצה ישחית הכל וישובו לתוהו ובוהו וזהו שאמר המביט לארץ ותרעד או פירושו יהי כבוד יי על זמן ה׳ הגאולה אמר הנה הם הכל מעשיו וישמח בהם כאשר האדם עושה רצון האל שהכל נברא בגללו אז הוא שמח ובעולם הזה פעמים עצב פעמים שמח כמו בדור המבול ויתעצב אל לבו וינחם יי וכן בדור הפלגה ובאנשי סדום ועמורה ובדורות אחרים שהריעו מעשיהם לא שמח במעשיו אבל אימות המשיח שכתוב בהן בו אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרות כולם בשם יי ולעבדו שכם אחד וזה יהיה אחר שיכלה הר׳ הרשעים מן העולם כמו שכתוב והיו כל זדים ועושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אז יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו וזה יהיה אחר כלות הרשעים שאמר המביט לארץ ותרעד והשמחה והעצבון בו׳ יתברך דרך משלים אין לו שמחה ועצבון ולא ישתנה ממדה למדה אלא כמו שכן אדם ישמח בהצלחת מ׳ מעשיו ויעצב בהפך וזה כך נאמר הדבר על האל יתברך דרך משל להבין השומעים׃

המביט לארץ ותרעד יגע בהרים ויעשנו׃ **המביט לארץ** ותרעד זה משל על כליון הרשעים כאילו
תרעד הארץ וכאילו בערו ההרים באש מפני חרון אף. כלומר שיכלה וקץ הרשעים תחת כמו שאמר בתו
בתורה גם כן על דרך המשל כי אש קדחה באפי ותיקד עד שאול תחתית וגו ותלהט מוסדי הרים ואמר הם
המביט ואמר יגע להודיע כי בנגיעתו היא הבטתו והשגחתו :

אשירה ליהוה בחיי אזמרה לאלהי בעודי׃ **אשירה** ידבר על לשון ישראל ועברי
יי׳ מן הגוים כלומר הרשעים יאבדו
יאבדו ואני אשירה ליי׳ בחיי : **יערב עליו שיחי אנכי אשמח ביהוה׃** **יערב עליו**
שיחי ויערב לאל שיחי שהוא השיר וההודאה וההלל ואשמח ביי׳ כנגד ישמח יי׳ במעשיו כאילו הוא ישמח
ישמח בנו ואנחנו נשמח בו כלומר נהיה לו לעם והוא יהיה לנו לאלהים :

יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את יהוה הללויה׃

יתמו חטאים מן הארץ ואז יתמו חטאים כמו שפירשנו ועוד לא יבואו אחרים וכן כתוב
ושעפר אחר יטחו אבל לימות המשיח כיון שיאכלו הרשעים לא יהיו עוד רשעים בעולם בזה הוא שאמ׳
ורשעים עוד אינם לכן אמר לנפשי ברכי נפשי את יי׳ וכן כל העמים הללויה והחכם ראבע׳ פי׳ יהי כבוד
יי׳ הם הנבראים כי בדברו נעשו ושעם ושהת על שמירת הכללים ופירש הביט לארץ כי הוא תולה ארץ
על בלימה והוא נושאה בכוחו בל תמוט לעולם ועד ואילו היה רוצה הייתה רועדת והררים שרופים
ופירש אשירה כי הם דברי המשורר כלומר חייב אני להודות בעודי חי בשם העושה כל אלה הגבורות וגו
אנכי אשמח ביי׳ כי העמוד נשמתי והיא כמו הכלל ופירש יתמו תפלת הנביא בעבור שלא יורו בשם ולא
יכינו פעולותיו ברכי נפשי על איבוד הרשעים ויאמר למשכילים הללויה ואר׳ זל מאה ושלש פרשיות א
אמר דוד ולא אמר שירה כלומר הללויה עד שראה מפלתן של רשעים ואמר שירה וכבר כתבנו בפתיחת
הספר כי הללויה גדול שבכולן שכולל שיר ושבח בבת אחת ויש מהן בשם ולקמו חיברוהו עם הללויה
לתקן השלה :

הודו ליהוה קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו׃ זה המזמור חברו
דוד כשהעלה את
הארון מבית עובד אדום הגיתי אל עיר דוד ונתנו לאסף ולאחיו לשורר אותו לפני הארון כמו שכתוב
בדברי הימים ושם כתוב זה המזמור עד ובנביאיי אל תריעו אלא שיש ביניהם שינוי מעט במלות והענין
אחד וכשחיבר דוד זה ספר תהילים כתב זה המזמור והאריך בו בסיפור זרע אברהם עד שנכנסו לארץ ישר
ישראל ושם כתוב שני המזמורים זה המזמור ומזמור שירו ליי׳ כל הארץ ואר׳ זל׳ הודו ליי׳ כי טוב אמרו
בבקר ושירו ליי׳ אמרו בין הערבים וכן אמרו אלה שני המזמורים תמיד בכל יום לפני הארון עד שהביא
שלמה את הארון לבית עולמים ואמר הודו ליי׳ דברי שיר למשוררים והקהל קראו בשמו להתפלל אליו כמו
ואני אקרא בשם אלהי או פי׳ קראו בשמו להודות דרך יי׳ כמו ויקרא אברם שם בשם יי׳ והוא שם הודיעו
עלילותיו העלילות שהתעולל במצרים על דבר הארון : **שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו׃**
שירו לו זמרו לו בפה ובכלי שיחו בכל נפלאותיו גם השיחו זה
לזה בכל נפלאותיו נפלאות הארון ונפלאות אחרים שעשה עמכם :

התהללו בשם קדשו ישמח לב מבקשי יהוה׃ **התהללו בשם קדשו**

ישמח לב מבקשי יי׳ אתם תוכלו להתהלל על כל העמים בשם קדשו הנקרא עליכם כמו שנקרא בדבר ה
הארון עלכן ישמח לבכם שאתם מבקשי יי׳ או כל מבקש יי׳ ואפילו מן האומות ישמח לבם בשם יי׳ ו

בבקשם אותו : **דרשו יהוה ועזו בקשו פניו תמיד :** **דרשו** הארון נקרא עוז כמו ויתן לשבי עוזו כלומר
דרשו משכן הארון ושם התפללו לפניו וכן בקשו פניו שהתפללו לפניו תמיד במדרש אר׳ בר׳ חלפתא לר׳
ישמעאל את מבקש לראות את השכינה בעולם הזה עסוק בארץ ישראל כלומר כי בארץ ישראל הם פני
שכינה ושם תקובל תפילתו מהרה : **זכרו נפלאותיו אשר עשה מופתיו משפטי פיהו :**
זכרו נפלאותיו
זכרו בלב נפלאותיו ומופתיו שעשה האל במצרים ובמדבר ומשנכנסו לארץ וכן בדבר הארון בארץ פלש
פלשתים כי על נס אחד ועל פלא אחד חייב אדם לזכור המופתים הקודמין וזהו שאמר זכר עשה לנפלאותיו
ומשפטי פיהו כי המכות שהביאו במצרים אמרו ע״י משה נביאו מתחילה וכן היו המשפטים באים על מצרי
כמו שאמר בפיו : **זרע אברהם עבדו בני יעקב בחיריו :** **זרע אברהם עבדו**
ובדברי הימים זרע ישראל עבדו והענין אחד כי מה שאמר זרע אברהם עבדו ובדברי הימים זרע ישראל
עבדו והענין אחד כי מה שאמר זרע אברהם על זרע ישראל לא על שאר זרע אברהם וכן אמר האל לא
לאברהם כי ביצחק יקרא לך זרע ואמר יצחק ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך כי
הנה הזרע המיוחד לאברהם הוא ישראל וכן פירש ואמר בני יעקב בחיריו כלומר מי הוא זרע אברהם הם
בני יעקב שהם נבחרים משאר זרעו : **הוא יהוה אלהינו בכל הארץ משפטיו :**
הוא יהוה אלהינו
אעפי׳ שבכל הארץ משפטיו והוא מנהיג העולם כולו הוא אלהינו ואנחנו עמו ובמדרש מה הוא אלהינו
אלא אתה מוצא הוא תמשה לרעה וחמשה לטובה לרעה הוא היה גיבור ציד הוא עשו אבי אדום הוא דתן
ואבירם הוא המלך אחז הוא אחשורוש וחמשה לטובה הוא אברהם הוא משה ואהרן הוא עזרה עלה מבבל
הוא חזקיהו סתם מי גיחון אר׳ חזקיה והאלהים נמנה עם הצדיקים כי הוא יי׳ אלהינו זכר לעולם בריתו כ
כמו שפירש בפסוק אחר אשר כרת את אברהם אתה וזכר לזרעו עולם שנתן הארץ לזרעו לאחר ארבע
דורו והוא הדבר אשר צוה כלומר אשר גזר כמו שאמר לאברהם כן קיים הדבר לזרעו אחריו מסה שאמ׳
לעולם ולאלף דור כי לעולם תהיה הארץ לישראל אעפי׳ שגלו ממנה עד ישובון אליה ולא יגלו ממנה עוד
לעולם וזהו לעולם מאלף דור ובמדרש מהו לאלף דור לאלף שבדור זה אברהם אבינו :
אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחק לישר׳ ברית עולם
אשר כרת את אברהם כמו שכתוב ביום ההוא כרת יי׳ את אברהם ברית לאמר לזרעך נתתי
וגומר ואותו הברית ליצחק הייתה כלומר בעבור יצחק כי מה שאמר לזרעך כי ביצחק יקרא לך זרע והש
והשבועה היית בעקידת יצחק כמו שכתוב בי נשבעתי ואמר ליצחק והקימותי את השבועה אשר נשבעתי
לאברהם אביך ונשבעתי ליצחק כמו שכתוב ויעמידה אותה בברית ואותה השבועה העמידה ליעקב לחק ל
ולישראל ברית עולם כי על זרע המיוחד הייתה הברית והשבועה לא על עשו וכן אמר יצחק ליעקב ויתן
לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגוריך אשר נתן אלהים לאברהם :
לאמר לך אתן את ארץ כנען חבל נחלתכם : **לאמר לך אתן** לכל אחד מן
האובות א
אמר כן חבל נחלתכם כנגד ישראל : **בהיותם מתי מספר כמעט וגרים בה :** **בהיותם**
על האבות ועל בניהם אמר שהיו מתי מספר ואמר יעקב ואני מתי מספר כמעט וגרים בה כמעט זמן היו
גרים בה בארץ כי הוצרכו לצאת ממנה כמו אברהם שהלך בעבור רעב למצרים ולארץ פלשתים וכן יצחק
לארץ פלשתים וכן יעקב למצרים וזה שאמר ויתהלכו מגוי אל גוי ואעפכ׳ הבטחת האל אמונה בלבב לא

הרהרו אחריו : ויתהלכו מגוי אל גוי וממלכה אל עם אחר : ויתהלכו מארץ כנען
למצריים ולארץ פלשתים וממלכה לעם אחר כפל ענין הוא במלות שונות לא הניח איש לעשקם אדם של
מלכים פרעה ואבימלך : אל תגעו במשיחי ולנביאי אל תרעו : אל תגעו במשיחי

הזהיר להם כמו לאלימלך וללבן או על ידי נגעים כמו לפרעה ולאבימלך וכן לשאר בני אדם אם היו רוצי׳
לעשקם במשיחיי נסיכים גדולים היו להם נכבדים אצל המלכים כאילו היה מלכים משוחים וכן אמר בני
חת לאברהם נשיא אלהים אתה בתוכינו וכן אבימלך הלך אחריו יצחק לעשות שלום עמו ולנביאיי כי הא
האבות נביאים היו והשם מדבר עמהם במראה הנבואה ובחלום כמו שכתוב ואמר על אברהם השב אשת ה
האיש כי נביא הוא : ויקרא רעב על כל הארץ כל מטה לחם שבר : ויקרא רעב

הזכיר סיבת רדת יעקב מצרים וטעם ויקרא כאילו קרא לרעב ויבא על הארץ כי הגזירות הבאות לארץ מא
מאתו הם וכן אמר באלישע הנביא כי קרא ייי לרעב וגם בא אל הארץ שבע שני׳ כל מטה לחם כמו משען
לחם רוצה לומ׳ כל מאכל שישען אדם עליו מטעם הארץ : שלח לפניהם איש לעבד נמכר
יוסף : שלח לפניהם
לפני יעקב ובניו כי כבר זכר האבות וגם הבנים באומרו בהיותם מתי מספר
ומה שאמר שלח כי האל ית׳ סיבב ע״י החלומות אשר חלם יוסף עד שקנאו בו אחיו וכן אמר וישלחני אלה
אלהים לפניכם לעבד נמכר יוסף בעבור עבד כלומר להיותו עבד נמכר וכן למד׳ ואילו לעבדים ולשפחות
נמכרנו ולפיר אמרי לי והרוסים להם . ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו : ענו בכבל

רגלו בשנתנו אדוניו בבית הסוהר וכתוב רגליו כי שתי רגליו נתנו בכבל וקרי׳ רגלו על דרך כלל :
ברזל באה נפשו פי׳ בברזל כלומר בשלשלת של ברזל ואמר נפשו כי הנפש מעונה בעינוי הגוף וכן בגמל
נפשך רוצה לומר גופך : עד עת בא דברו אמרת יהוה צרפתהו : עד עת בא דברו

עד עת בא דברו לפני פרעה שזכרהו שר המשקי׳ אל פרעה ואז אמרת אלוה צרפתהו כי האל סיבב זה בחלו׳
שהראה לפרעה ולא נפתר אלא על פי יוסף ואז יצא ככסף צרוף לפני פרעה כי אמר לו שר המשקי׳ כאשר
פתר לנו כן היה ובמדרש ר׳ חייא בר אבא ורבנן חד אמר עד עת בא דברו של יוסף וחד אמר עד עת בא ד
דברו של הקבה כשאמר יוסף ושר המשקים כי אם זכרתני אתך כאשר יטב לך אמ׳ לו הקבה וכך אמ׳ חייך
שתעמוד בייסורין עוד שתי שנים ויהי מקץ שנתים ולפיכך עד עת בא דברו של הקבה :
שלח מלך ויתירהו מושל עמים ויפתחהו : שלח מלך כמו שכתוב וישלח פרעה
ויקרא אל יוסף ויריצוהו
מן הבור והכפול כפול בענין במלות שונות : שמו אדון לביתו ומושל בכל קנינו :
שמו אדון כמו שכתוב אתה תהיה על ביתי
לאסור שריו בנפשו וזקניו יחכם : לאסור שריו כנפשו שיהיה כח בידו
לאסור שריו וגדוליו כמו שהיה
כח ביד פרעה כי כן אמר לו ועל פיך ישק כל עמי רק הכסא אגדל ממך הנה נתן לו כוחו לבד ישיבת הכסא
ופי׳ בנפשו ברצונו כמו אל תתנני בנפש צריי ובמדרש לאסור שריו כנפשו זה פוטיפר שיכוה יוסף לתת
אותו בבית האסורים וזקיניו יחכם לחכמים יקראו זקנים ואעפ״י שהם בחורים לפי שהחכמה נמצאת בזקני׳
ברוב כמו שכתוב בישישים חכמה ופירושו כי יוסף חיכם ולמד חכמי פרעה כי נמצא חכם יותר מהם ו
וכן אמר לו פרעה אין נבון וחכם כמוך : ויבא ישראל מצרים ויעקב גר בארץ חם :

ויבא ישראל מצרים   בסיבת הרעב לקיום הגזירה שנגזרה בין הבתרים כי גר יהיה זרעך בארץ
חם פי׳ מצרים בן חם :   ויפר את עמו מאד ויעצמהו מצריו הפך לבם לשנא עמו
להתנכל בעבדיו :   ויפר את עמו
השם שזכר למעלה אמרת יי׳ צרפתהו אמר כי האל ית׳
הפרה את עמו בארץ מצרים מאד כמו שכתוב ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו ויעצמהו מצריו העצימהו
יותר מצריו שהמצרים שהיו צריו באחרונה כמו שכתוב ויעצמו במאד מאד לפיכך פחדו המצרים לפי שר
שראו אותם פרים ורבים יותר מהם פחדו כמו שאמר ויקוצו מפני בני ישראל   הפך לבם הפך במעשיו
פעל יוצא ופירושו האל ית׳ הפך לבם כי הוא גזר זה ואסר ועבדום וענו אותם או יהיה הפך פעל עומד כ
כאילו אמר נהפך לבם להתנכל לחשוב עליהם מחשבות רעות היאך יכלו אותם כמו שנאמ׳ הבה נתחכמה
לו .   שלח משה עבדו אהרן אשר בחר בו :   שלח משה עבדו   כי כן נקרא
עבד יי׳ משה
עבדו אהרן אשר בחר בו לשליחות עם משה כמו שאמר ואהרן אחיך יהיה נביאך :
שמו בם דברי אותותיו ומופתים בארץ חם :   שמו בם   כמו שכתוב ומשה ואהרן
עשו את כל המופתים האלה .
שלח חושך ויחשיך ולא מרו את דברו :   שלח חושך   לא הזכיר המכות על
הסדר וגם לא הזכירם
כולם כי כתובות הם בתורה והזכיר מקצתם לזכר האותות וכן עשה במזמור האזינה עמי תורתי ויחשך הת
החשיך את הארץ ולא מרו את דברו כן כתוב וקרי דבריו והענין אחד אלא שזה כלל וזה פרט ולא מרו א
את האותות שזכר לא מרו את דבר השם אלא באו עליהם בדברו או פי׳ ולא מרו משה ואהרן את דבר השם
בכל אשר ה׳ה שולחם היו הולכי׳ אעפ׳ שהיה גוער בהם פרעה ובמדרש לא מרו את דברו ר׳ אליעזר אומר
ולא מרו המכות את דברו ר׳ יהודה בר׳ סימון אומר ולא מרו בית דין של מעלה את דברו :
הפך את מימיהם לדם וימת את דגתם :   הפך   וימת דגתם הרס המית הדגה כי
אינם חיים כי אם במים :
שרץ ארצם צפרדעים בחדרי מלכיהם :   שרץ ארצם   זכר ארץ לשון זכר וכן
ולא נשא אותם הארץ
נעתם ארץ ואמר שרץ והארץ לא שרץ כי אם היאור וכן כתוב ושרץ היאור צפרדעים אלא אמר ארצם ל
לפי שבכל מקום שהיו מים בארצם היו שורצים צפרדעים וכן כתוב על הנהרות על היאורים ועל האגמים
בחדרי מלכיהם :   אמר ויבא ערב כנים בכל גבולם :   אמר ויבא   ערוב חית
והעיר החיו׳
הרעות לבא בכל גבולם כמו שכתוב כל עפר הארץ היה כנים :   נתן גשמיהם ברד אש להבות
בארצם :   נתן
אש להבות בארצם כמו שכתוב ותהלך אש ארצה ואש סמוך ללהבות ופעם להפך
להבות אש כמו תולעת שני שני התולעת :   ויך גפנם ותאנתם וישבר עץ גבולם :
ויך גפנם
ותאנתם הברד הכה וזכר הגפן והתאנה בפרט וכן במזמור האזינה עמי תורתי לפי שאלה הם רוב אילנותיהם
הם במצרים :   אמר ויבא ארבה וילק ואין מספר :   אמר ויבא   כמו שפירשנו
בערוב וילק ה
הזכיר אחר מסני הארבה :   ויאכל כל עשב בארצם ויאכל פרי אדמתם :   ויאכל
פרי אדמתם פרי העץ אשר הותיר הברד :

ויך כל בכור בארצם ראשית לכל אונם ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל

ויך הפסו׳ כפול בעניין במלות שונות ויוציאם טעמו לישראל שזכר למעלה ואין בשבטיו כושל שנים עשר שהיו והיו עם רב לא הי״ה אחד בהם שהי״ה כושל ועני אלא כולם יצאו בכסף וזהב :

שמח מצרים בצאתם כי נפל פחדם עליהם : שמח נפל פחדם כמו שאמר כי אמרו כולנו מתים :

פרש ענן למסך ואש להאיר לילה : פרש ענן למסך משיצאו ממצרים י״י נוסע לפניהם בעמוד ענן יומם וגו׳ ופירוש למסך אינו ככך למעלה אלא כמו יריעה לפניהם וכן ואת מסך הפתח כי הענן לפניהם הי׳ בלכתם אבל בנוחם היה עליהם עד שהיו נוסעים ואפשר כי מלת למסך כולל שניהם בלכתם ובנוחם :

שאל ויבא שלו ולחם שמים ישביעם : שאל ויבא שלו שאל ישראל במדבר סין לחם ובשר ויבא האל להם שלו בערב לאכול ולחם בבקר לשבוע ולחם שמים המן השביעם כנגד מה ששאלו הם באכלינו לחם לשובע :

פתח צור ויזובו מים הלכו בציות נהר : פתח צור ויזובו מים ברפידים הלכו בציות נהר במקום ציה ותורב הלכו ה׳ המים כמו נהר ובדרש ציות מן ציה א״ר״י כלומר כל כך היו המים רבים עד שהיו הולכים בספינה מן רגל לרגל :

כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו : כי זכר את דבר קדשו כי כל זה עשה להם בזכות אברהם כי הם לא היו ראויים לכך כי היו מריבים ומנסים את י״י וגם להוציאם ממצרים לא היו ראויים לולי ברית אבות כמו שכתוב ויזכור אלהים את בריתו את אברהם וגו׳ לפיכך אמר ויוציא עמו :

ויוציא את עמו בששו׳ ברנה את בחיריו ויתן להם ארצות גוי׳ ועמל לאמים יירשו

ויוציא עמו בששון כשהוציאם ממצרים ברינה ובששון הוציאם הם היו שמחים ומצרים אבלים כמו שכתוב ומצרים מקברים וגו׳ את בחיריו בעבור אבותם ויתן להם כשהוציאם לא עשה עמכם זו הטובה לבד שהוציאם מעבדות אבל נתן להם ארצות גוים : **בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצרו הללויה : בעבור ישמרו חוקיו** ותורותיו על כל התנאי׳ שישמרו חוקיו ותורותיו נתן להם את הארץ כמו שכתוב בתורה כי אביאנו אל האדמה אשר נשבעתי לאבותם וגו׳ שאם לא ישמרו חוקיו והי״ה ל לאכול ויגולו מן הארץ הללויה אמר המשורר כנגד ישראל שהיו בדורו ובניהם הבאים אחריהם שיר הללו יה אל על הטובות שעשה עם אבותיהם הללו יה :

הללו׳ הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו : מי ימלל גבורות יהוה ישמיע כל תהלתו : מי ימלל גבורות י״י במזמור שלמעלה מזה זכר עניין הטובות עם מה שעשה במצרים ובזה המזמור זכר עוד מה שעשה עמהם מה שיבאו במצרי׳ כל זמן שהלכו במדבר וגם משנכנסו לארץ ואמר אם באנו לספור גבורות י״י ולהשמיע כל תהילותיו כלו׳ כל הניסים שעשה עם אבותינו ועמנו שאנו חייבים להללו עליהם מי יוכל להשמיע כל תהלותיו וגבורות י״י הם מה שהתעולל במצרים בארצם ובים כמו שאמר י״י איש מלחמה כלומר גיבור מלחמה וכמו אותן ג׳ גבורי׳ רבים עמו מי יוכל למלל אותם ומה שאמר הנה שלא יוכל אדם לספר על כל תהילותיו ואמר במזמו׳ התשיעי אספרה כל תהלתך בשערי בת ציון דוד אמר אספר׳ כל תהלתך על כל הצרות עליו שהאויבי׳ אמר

שיתן שבח והודאה לאל שהצילו וכאשר בא לספר הניסי׳ שעשה עם ישר׳ ובמדבר ובארצם בכל דור ודור
אמר מי ישמיע כל תהילתו וכן עם היחיד לבד מה שעשה הקבה עמו מטובות וחסדי׳ בכל יום ויום לא יוכל
לספר כמו שאמר אגידה ואדברה עצמו מספר כי פעמים רבים יעשה האל יתברך עם האדם נס ולא ידע ו
ולא ירגיש בו עד אחר זמן ש תבונן בו וכן ארז״ל אין בעל הנס מכיר בניסו וכאשר אמר דוד כל תהילתך
על הניסים הגלוים שעשה עמו הידועים לכל במלחמת האויבים וכן אמר במדרש וכי אדם יודע מה פלאו
עושה הקבה עם האדם בכל יום כיצד הוא ישן על המטה והנחש נתון לפניו על הארץ בא לעמוד הרגיש
בו הנחש כיון שבא ליתן עליו רגליו בורח הנחש מפניו ואינו יודע מה פלא עשה עמו הקבה וכן כל כיו
כיוצא בו וקודם שהתחיל המשורר לספר אמר : **אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת**

אשרי שומרי משפט

כלומר אשריהם ישראל אם היו שומרים משפטי האל אשר צוה אותם כי בזמן שהיו עושים רצונו של מ
מקום כמה טובות עושה עמהם ואף במדבר כן היה סובל אותם זמן רב אולי ישובו למוטב ואם היו שומרי׳
משפטיו ועושים צדקות בכל עת כלומר תמיד כל שכן שהיה הוא עושה עמהם צדקות ולא היו לעולם גולי׳
מארצם כי צופה המשורר ברוח הקדש שעתידי׳ לגלות מארצם בעונותם לפיכך אמר אחר, זה הפסוק זכרני
נא ברצון עמך עשה צדקה בכל עת כי ישראל היו עושין פעמים טוב ורוב הפעמים היו מריעי׳ מעשיהם
לפיכך אמר בכל עת אשריהם אם יהיו עושין הטוב תמיד : **זכרני יהוה ברצון עמך פקדני בישועתך :**

זכרני

אם הפסוק הזה אמרו המשורר על עצמו בקש מהאל שיקום מקברו עם המתים שיחיו בעת הגאולה וכן ה
הפסוק הבא אחר זה לראות בטובת בחיריך או אומר הפסוק על לשון בני הגלות הזה כי כל אחד מבקש מה
מהאל שיזכה לראות הגאולה ואמר זכרני יי׳ בעת רצונך בעמך והוציאם מגלותם וזכרני וריצה כי אחיה
עד עת הגאולה : **לראות בטובת בחיריך לשמח בשמחת גויך להתהלל עם נחלתך**

לראות

בטובת בחיריך שיזכה לראות העם הנבחר לך שיזכו לגאולה לשמוח בשמחת גוייך וכפל הענין שלשי פ
פעמים לחזק הענין במלות שונות כמנהג נחלתך הם ישר׳ כמו והם עמך ונחלתך ופי׳ להתהלל יש מפרשי׳
כמו לשמוח וכן קדש הילולים וכן ובתולותיו לא הללו וכן בדברי רבותי׳ בית השמחה בית הלולא ואין צרי׳
להוציאם מענין השבח כי בשמחת החופה ישבח אדם החתן והכלה לפיכך קראו בית החופה בי הלולא וכן
ובתולותיו לא הוללו לא באו לידי שבח שיהלל אדם אותם בחופתן ופי׳ להתהלל עם נחלתך כי בשמחתם בכ
בצאתם יתהללו על כל עם כי בם בחר יי׳ : **חטאנו עם אבותינו העוינו הרשענו :**

חטאנו

ידבר על לשון הגלות עם אבותינו כמו שאבותינו חטאו כן חטאנו אנחנו :

אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך לא זכרו את רב חסדיך וימרו על ים בים סוף :

אבותינו במצרים בצאתם ממצרים השכילו נפלאותיך שעשית במצרים
לא זכרו את רוב חסדיך כי חסדיך ונפלאות עשיתה
עמהם בהוציאך אותם מבית עבדים ביד חזקה ובמכות שהבאת על המצרים הפלית כינם לא השכילו נפלא
נפלאותיך שעשית במצרים לא זכרו את רוב חסדיך כי חסדים ונפלאות שעשית עמהם בהוציאך אותם מ
מבית עבדים ביד חזקה ובמכות שהבאת על המצרים בינם ובין מצרים שהייתה המכה משולחת בכל הארץ ו
והם היו נבדלים ממנה כי הנה הברד הי׳ה בכל הארץ ובארץ גושן אשר שם בני ישראל לא היה ברד ובדבר
שהיה משולח בבהמות אמ׳ ומשקנה מבני ישראל לא מת אחד ובחושך שהיה לאויב נב וחשוך בכל הארץ
ולכל בני ישראל היה אור וכן בערוב אמר ושמתי פדות בין עמי ובין עמך וכן בשאר המכות ואעפי׳ ש
שלא נכתב ואחר צאתם כשרדפו מצרים אמרו המבלי אין קברים במצרים ולא השכילו ולא זכרו כי מי ש

שעשה עמהם במצרים הנפלאות יצילם מיד המצרים הרודפים אחריהם אלא המרו האל יתבר׳ וחשבו שלא
יוכל להצילם וזהו וימרו עלי ים בים סוף ויש מפרשים וימרו על ים שפחדו להכנס בים כשנבקע ובדרש מ
מהו וימרו על ים כיון שנבקע להם משה הים ונעשה הים ט״ט כמו שנאמר דרכת בים סוסיך חומר מים ר
רבים ובמצרים כתוב וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה כיון שירדו לים
היו אומרי׳ אילו לאילו בטוט בעטך ודוש רושך מט״ט ולבנים יצאנו ולט״ט ולבנים באנו ואני תמה על
זה הדרוש שהרי כתוב וישם את הים לחרבה ונאמר בזה המזמור ויוליכם בתהומות מלמד שלא היה שם ט״ט
אלא יבש כמו המדבר : **ויושיעם למען שמו להודיע את גבורתו :** ויושיעם

למען שמו הושיעם מן המצרים שהיו רודפים אחריהם למען שמו כלומר אעפ׳ שהם המרו באל ושעשו
בטחונם כן עשה הוא למען שמו שיודע בגוים להודיעו את גבורתו כמו שאמר ואכבדה בפרעה ברכבו ו
ובפרשיו : **ויגער בים סוף ויחרב ויוליכם בתהומות כמדבר :** ויגער בים

סוף ויחרב והגערה היא הרוח שהוליך בה הים עד ששמהו לחרבה וכן אמר הנביא בזה הלשון ויגער בים ו
ויבשהו ויוליכם בתהומות במדבר הוליך ישראל בתהומות בחרבה כמו אם היו הולכים במדבר :
ויושיעם מיד שונא ויגאלם מיד אויב : ויושיעם מיד שנא כמו שכתוב ויושע יי׳
ביום ההוא את ישראל מיד מצרי׳
ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר : ויכסו מים צריהם לא די שהושיעם מהם
אלא שניער צרי׳ בתוך הים וכיסו
אותם אחד מהם לא נותר : **ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו :** ויאמינו

בדבריו כמו שכתוב ויאמינו ביי׳ ישירו תהילתו כמו שכתוב אז ישיר משה ובני ישראל .
מהרו שכחו מעשיו לא חכו לעצתו . מהרו שכחו מעשיו מהרו לשלשת ימים
שנסעו מים סוף ובאו מרתה
וילנו העם והנה שכחו כל הנפלאות שעשה להם ואילו זכרו מעשיו היו חושבים בלבם כי לא עשה להם כל
הנפלאות ולא העבירם בים אלא להמיתם בצמא והיה להם להמתין ולחכות מה יעשה להם האל ית׳ כמו שע
שעשה עמהם עד אותו היום והם לא חכו לעצתו וילונו והנה עצתו היית טובה להם ופלא גדול עשה עמהם
במים שהיו מרים והמתיקם ; **ויתאוו תאוה במדבר וינסו אל בישימון :** ויתאוו

תאוה וזה היה נסיון אם יוכל לתת להם בשר במדבר ובישימון כמו שאמר במזמור האזינה עמי תורתי הגם
לחם יוכל תת כמו שפירשנו אותו כי פירושו בשר . **ויתן להם שאלתם וישלח רזון בנפשם**
ויתן להם
להם שאילתם רזון בנפשם פירושו מות המתאוים ואמר בלשון רזון בעבור כי הם חשבו להשביע נפ
נפשם המתאוה ולהשמינה והיה להם הדבר בהיפך : **ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש
יהוה :** ויקנאו
למשה כמו במשה וכן הרגתי לפיפי לפניכם לחרב למי מריבה והדומי׳ להם כי קשור הקנאה עם הלמד הוא
לטוב כמו אשר קנא לאלהיו קנא קנאתי ליי׳ אבל עם הבית הוא לרע כמו ויקנאו בו אחיו כי קנא קנאתי
בהוללים וכן למר לאהרן במקום בית והקנאה הזאת היא מחלוקת קרח ותלה אותם בכל ישראל מפני שלא
מיחו בהם וגם היו עמהם מבני ראובן ואנשים מבני ישראל חמישים ומאתים נשיאי עדה וטעם קדוש יי׳
כי כן אמרו הם כי כל העדה כולם קדשים ואמר משה אשר יבחר יי׳ הוא הקדוש והנה אהרן קדוש יי׳ :
תפתח ארץ ותבלע דתן ותכס על עדת אבירם : תפתח הארץ עתיד במקום

עבר וכן או ישיר משה יעשו עגל בחורב ורבים אחרים ולא זכר קרח כי ידוע כי הוא ראש המחלוקת אך זכר העוזרים כי עוזרי רשע הם רשעים ממנו כי אם לא ימצא עוזרים לא יעשה רשעו גם אמרו כי קרח ה׳ היה עם השרופים ומן הבלועים כי נזכר בתורה עם השרופים ועם הבלועים לפיכך תתמו וזכר משפט הבליעה ומשפט השריפה על עדת אבירם והוא עמהם ואון בן פלת בתחילה המחלוקת לא נזכר אחר כן נתחרט ושתק מן המחלוקת ואחז״ל כי אשתו הצילתו בעיצה שנתנה לו :

והתבער אש בעדתם להבה תלהט רשעים :

והתבער אש במאתים וחמשי׳ מבני ישראל כמו שכתוב ו׳ והאכל את חמשים ומאתים איש מקריבי הקטורת להבה תלהט הפסוק כפול בענין מלות שונות :

יעשו עגל בחרב וישתחוו למסכה :

יעשו עגל בחורב עתיד במקום עבר וכמוהו רבי׳ והנה הם עשו עגל בחורב במקום שיק׳ שקבלו התורה ששמעו באזניהם עשרת הדברים ונאמר בהם לא יהיה לך פסל וכל תמונה :

וימירו את כבודם בתבנית שור אכל עשב :

וימירו האל ית׳ שראו כבודו על הר סיני בשור אוכל עשב על ה׳ השור אומר לא על תבניתו ובדרש שאין לך מנוול משור כשאוכל עשב :

שכחו אל מושיעם עשה גדלות במצרים :

שכחו אל ואמרו אלה אלהיך ישראל :

נפלאות בארץ חם נוראות על ים סוף :

נפלאות בארץ חם הוא אבי מצרים ולגרעון נזכר וכפל הענין במלות שונות ועוד עשה להם נוראות על ים סוף וקרא פעולות הפלא והפך הטבע נוראות לפי שבהן יהיה האל ית׳ נורא על בני אדם ובעבורם ייראוהו ויודו לו שהוא אדון הכל שהפך הטבעים כרצונו :

ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית :

ויאמר להשמידם בפרץ באותו פרץ שפרץ הם עמד בו משה לפני האל יתברך וגזרו :

וימאסו בארץ חמדה לא האמינו לדברו :

וימאסו זה היה דבר המרגלים :

וירגנו באהליהם לא שמעו בקול יהוה :

וירגנו כמו שכתו׳ ותרגנו באהליכם :

וישא ידו להם להפיל אותם במדבר :

וישא ידו להם נשבע כי אשא אל שמים ידי וכן כתוב חי אני נאום ײ ופירושו להם בעבורם להפיל אותם במדבר פירו׳ כל הפליגים שהיו מבן עשרים שנה ומעלה כמו שכתוב במדבר הזה יפלו פגריכם וגו׳ :

ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים :

ולהפיל זרעם בגוים זה לא ראינו בתורה מבואר שאמר להפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות וכן אמר ביחזקאל וגם אני נשאתי את ידי להם במדבר להפיץ אותם בגוים ולזרותם בארצות וכן אמר ביחזקאל וגם אני נשאתי את ידי להם במדבר להפיץ אותם בגוים ולזרותם בארצות והנראה בעיני כי זה ה׳ הוא ומה שאמר וירד העמלקי והכנעני היושב בהר ההוא ויכום ויכתום עד החרמה וכן מה שאמר וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב וגו׳ וישב ממנו שבי זה הוא לזרותם בארצות ובדרש כי מה שאמר ויבכו ה׳ העם ולהפיל זרעם בגוים על העתיד אמר שגזר על זרעם להיותם גולים מארצם ולזרותם בארצות וזהו שא׳ שאמר כי תוליד בנים ובני בנים וגו׳ והפיץ ײ אתכם בעמים ואמרו כי מה שאמר ויבכו העם בלילה הוא

ליל תשעה באב היה אומר הקבה הם בכו בכייה של חנם ואני אקבע להם בכייה לדורות כי בתשעה באב ת
חרב הבית ויצמדו כמו שכתוב ויצמד ישראל לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים כמו שכתוב ותקראנה לעם ו
לזבחי אלהיהן ואלהיהם הם המתי׳ : ויכעיסו במעלליהם ותפרץ בם מגפה : ויכעיסו

הכעיסו האל במעלליהם אליו שנצמדו לבעל פעור וזנו עם הנשים ועברו עז לפיכך ותפרוץ בם מגיפה וא
ואמר ותפרוץ כלומר מגפה רבה . ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה : ויעמוד

פנחס כמו שכתוב ויקם מתוך העדה ויפלל עשה משפט בנואפים ויפלל מן ונתן בפלילים :
ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם : ותחשב לו לצדקה כמו שאמר הנני נותן
לו את בריתי שלום ואמר ברית
כהונת עולם : ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם : ויקצפו על מי

מריבה הקציפו האל עד שבא רע למשה בעבורם שאמר לו האל ית׳ כי לא יכנס לארץ :
כי המרו את רוחו ויבטא בשפתיו : כי המרו את רוחו כן פי׳ אדוני אבי ז״ל הפסוק
כי המרו את רוח משה ויבטא בשפתי׳
והוא המעל שמעל הוא ואהרון שאמרו המן הסלע הזה נוציא לכם מים שהרחקו אותנו אין בידינו יכ
יכולת עד שיבא מוציא המים כי חשבו כי כבוד האל ית׳ יבא על הסלע תחילה כמו שאמר ברפידים הנני ע
עומד לפניך שם על הצור בחורב והכית בצור ומה שאמ׳ בחורב והם היו ברפידים אינו אומר על הר חורב
אלא על אותו הצור היה חורב ויבש מאד ומה שאמר הנני עומד על הצור שירד כבוד האל ית׳ באש על ה
הצור ואותו האש המסה הצור נהפכה למים ועכשיו חשבו גב׳ כי כן יעשה האל ית׳ כמו שעשה ברפידים
לפיכך אמר המן הסלע הזה נוציא לכם מים ובזה מעלו כי יותר היית קדושת אם יוציא הסלע מי׳ בלי ירידת
אש עליו והוא לא אמר לכם הנני עומד בצור כמו שאמר ברפידים ופי׳ כי המרו כי מרדו ברוח משה כדרת
בדחקם אותו עד שאמר המן הסלע הזה נוציא ושורש המרו מרה ויהיה מרה ומרד בענין אחד וכן מרת ר
רוח בענין הזה ויש לפרש כי המרו ענין מר׳ שהוא ענין שנות המצוה והחלף הדבר ופי׳ כי המרו משה
ואהרן את רוח השמים ודברו שאמר להם ודברתם אל הסלע והם הכו ויבטא בשפתיו האל ית׳ שלא יכנסו ל
לארץ בעון זה לא השמידו אשר אמר יי׳ להם כמו שבואר בתורה ואם לא תשמידו את יושבי הארץ והיה
אשר תותירו מהם וגו׳ : לא השמידו את העמים אשר אמר יהוה להם : ויתערבו

בגוים וילמדו מעשיהם : ויתערבו . שהיו יושבים בתוכם לפיכך למדו מעשיהם :
ויעבדו את עצביהם ויהיו להם למוקש :
ויעבדו זה הרע מן המעשים עז שעברו :
ויזבחו את בניהם ואת בנותיהם לשדים : ויזבחו גם זה הרע שבעבודת עז :

וישפכו דם נקי דם בניהם ובנותיהם אשר זבחו לעצבי כנען ותחנף הארץ בדמי׳

וישפכו . לבד עון עז יש להם בזה עון גדול ששפכו דם נקי דם בניהם ובנותיהם בדמים בידיעה רל
בדמים האלה הנזכרים : ויטמאו במעשיהם ויזנו במעלליהם : ויטמאו

ויזנו זה עון אריות : ויחר אף יהוה בעמו ויתעב את נחלתו : ויחר ויתעב הפך
שדיבה בם ובחרם לו לנחלה : ויתנם ביד גוים וימשלו בהם שנאיהם : ויתנם

הפסוק כפול בענין במלות שונות ; וילחצום אויביהם ויכנעו תחת ידם : וילחצום

באויביהם לחצו אותם ויכנעו תחת ידם ; פעמים רבות יצילם והמה ימרו בעצתם וימכו
בעונם : פעמים
רבות והם ימרו בעצתם הרעה ימרו האל ית' וימכו בעונם עד שישבו מוכ' ועני' בעונם והוא שגלו מארצם
בצר להם בגלותם שמע רנתם וצעקתם : וירא בצר להם בשמעו את רנתם : וירא
ויזכור להם בריתו ברית עם האבות וינחם
על הרעה ויתן אותם לרחמים שמרחמים על שוביהם בגלות .

הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך

הושיענו אמר המשורר על לשון בני הגלות הושיענו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך
כשתקבצנו נודה לך לשם קדשך להשתבח בתהלתך ותהלת יי הם החסדים שעשה עמנו שאנו מהללים
לו עליהם ; ברוך יהוה אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן

הללויה : ברוך יי אלהי ישראל ואז נאמר ברוך יי המשכילים ישבחו כפי שכלם וכל
העם יאמרו אמן ויאמרו אלה לאלה הללויה ופירו' מן העולם ועד
העולם מזמן הראשון עד זמן האחרון כלומר כל הימים :

נשלם ספר רביעי ואתחיל ספר חמשי :

הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו :

המזמור הזה הוא על ארבעה שיצאו מצרה לרווחה וצריכים להודות ליי כי הוא המוציאם מצרה לרווחה
ואינו בדרך מקרה כאשר יחשבו הטועים אלא צריכים שידעו כי בעונש עונם היו בצרה ובחסד אלהים נ
נצולו מהצרה בצעקתם לו וכן לשון רבו' ז"ל בזה המזמור ואמרו ארבעה צריכין להודות ולברך האל
ית' ברבים והם הנזכרים במזמור הזה הולכי מדברות ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא ומי שהיה חולה ו
ונתרפא ויורדי הים וזכר גם כן בזה המזמור מי שהם בטוב במקומם יביאם האל ית' לחסרון הטוב ותיותם
ברע ומי' שהם ברע במקומם ישגבם ויושיעם מרעתם ויתן לו טובה גדולה כל זה להודות כי הכל הוא מיד
האל הרע והטוב : יאמרו גאולי יהוה אשר גאלם מיד צר : יאמרו גאולי יי
פי' יאמרו
תהלה ותודה לאל אשר גאלם מיד צר ויכירו כי הוא הגואל לפיכך קראם גאולי יי מיד צר. שם כמו צרה
ומארצות קבצם ממזרח וממערב מצפון ומים : ומארצות קבצם האל
בהולכי מדברות
כי הם הנמצאים יותר מהשלשה כי רגילים בני אדם ללכת בסחורה מארץ לארץ ועוברים דרך מדברות והו'
בחסדו יקבצם מהארצות אשר הלכו שם אילך ואילך וישיבם למקומם בשלום וזכר עם הפיאות מזרח ומע
ומערב וצפון ולא זכר דרום כי הוא מעט היישוב מכל הפיאות מפני חום השמש ולא ילכו באותה הפיאה
בסחורה אלא מעט ופי' ומים אותם שעוברי דרך ים מארץ לארץ ישיבם לארצם בשלום ועוד יזכור בים
על הצרה שהם בים שיצילם ממנה ועתה זכר אותם לפי שאמר ומארצות קבצם וכן אותם שעוברים אל ע
עבר הים יקבצם אל מקומם :
תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו : תעו במדבר זכר הצר' שהם במדבר

שהולכים בהם ואחת מן הצרות שהם תועים בדרך במדבר כי רב המדבר אשר שם מכסה הדרכים בנשיבת ה
הרוח והנה לא ימצאו דרך ללכת בה אל עיר מושב שידעו ללכת שם: **רעבים גם צמאים נפשם בהם התעטף:** רעבים גם צמאים כי הם נושאים עמהם צידה לדרך כשיעור מהלך הימים אשר בין ארץ לארץ כי במדבר לא ימצאו מי
ולא שום מאכל והנה בתעותם שלא יראה להם הדרך ארכו להם הימים במדבר והיה הם רעבים וגם צמאים
נפשם בהם התעטף מרוב הרעב והצמא ואין להם שום עזר להנצל מצרתם אלא שיצעקו אל ה׳:
ויצעקו אל יהוה בצר להם ממצוקותיהם יצילם: ויצעקו אל ה׳ בצר שם כמו בצרה
וידריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב: וידריכם בדרך ישרה יגלה לה הדרך שתעו בה: **יודו ליהוה חסדו ונפלאותיו לבני אדם:** יודו
לה׳ חסדו כשיגיעו אל עיר מושב ויתנו
הודאה לאל שהגיעם לעיר מושב ויספרו לבני אדם הנפלאות שעשה עמהם האל יתברך:
כי השביע נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב: כי השביע נפש שוקקה שם תואר מענין ואל אישך תשוקתך ובמ
במשקלו משך ידו את לוצצים תואר מוכתי הענין אמר הנפש שהיתה מתאוה במדבר למים ועתה השביעה
בהגיעה אותה אל עיר מושב וכי הנפש שהיתה רעבה לא אכל מלא טוב: **יושבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל:** יושבי חושך וצלמות עתה זכר האסורי
וזכר שנשבו בעונם ובשובם לאל ית׳ יוציאם מבית האסירים ובאסורי ובתולי
וזכר עונם כי בעונם נלכדו ונחלו אבל הולכי מדברות ויורדי הים לא זכר בהם עונם כי תחילת דרכם אין ב
בהם רע ונזק ולא ילכו מדבריות ולא ירדו ימים בעונם אלא יבא להם דבר זרה וסכנה בדרך כדי שישובו
אל ה׳ ויסורו מעונותיהם ויושיעם ואמר יושבי חשך כי בית האסורין מקום חושך הוא: אסירי עוני ו
וברזל עני יסורים שיקשרו אותם ויענו אותם בהם וברזל כבלי ברזל שנותנין ברגליהם:
כי המרו אמרי אל ועצת עליון נאצו: כי המרו אמרי אל הודיע כי בעונם נשבו
לפי שהמרו אמרי אל והם המצות שצוה לבני אדם
כי לא לישראל לבדם נאמרו המצות כי לכל גוים אלא שהבדיל ישראל מן האומות במצות יתירות שצוה
אותם והקדישם בטהרה ובמאכלים אבל המצות השכליות נתנו לאדם הראשון ולזרעו אחריו והם א
אמרי אל ועצת עליון שיעץ לבני אדם שיעשו אותם והיו בהם ובממרים אותם ישלח להם מוסרות בתלאי
או יוליכם בשבי כאשר מבכין הזה בשקל שמרו וכרו מפני הפסק: **ויכנע בעמל לבם כשלו ואין עוזר:** ויכנע בעמל לבם בעמל השבי יכניע לבם
שנתגאו ובזו דבר ה׳ כשלו בשבי ואין עוזר אלא האל יתברך שיצעקו אליו ויושיעם
ויזעקו אל יהוה בצר להם ממצוקותיהם יושיעם: ויזעקו אל ה׳ זעקה בדברי
אסירין וחולים בזין ומסורת מם
ממצוקותיהם קדמאה יצילם תניינא ותליתאה יושיעם רביעאה יוציאם: **יוציאם מחושך וצלמות ומוסרותיהם ינתק:** יוציאם ומוסרותיהם
היתרים והכבלים שנאסרו בהם ינתק כלומר יסובב להם סיבות
ויתן להם עלילות שיברחו מן השבי או יתן בלב שוביהם להתירם ממאסרם או סיבות אחרות שינצלו כי
לו לבדו נתכנו עלילות: **יודו ליהוה חסדו ונפלאותיו לבני אדם:** יודו לה׳
חסדו כשיצאו מן ה
השבי יתנו הודאה לאל ית׳ ויספרו לבני אדם נפלאותיו שעשה להם ומה הם הנפלאות כי שיבר דלתות נחו
נחושת גדר בני אדם להם השבויים בעיר מבצר דלתיה ובריח ובאוסרי נחושת וברזל דרך גוזמא ויתה לו

לומר חזקים מאד וכן קשת נחושה והנה אין להם התחבולה שיוכלו לברוח ולהנצל מסגרל חזק שנשבו בו ו
וגאל ית׳ יסבב סיבות שיצאו משם ולא ימנעם חוזק הדלתים והבריחים : **אוילים מדרך פשעם**
ומעונתיהם יתענו : **אוילים** עתה זוכר החולים ואמר
כי מדרך פשעם ומעונותיהם יחלו ויתענו וקראם אוילים מה שלא אמר כן באסירים
בעבור כי השבי יהיה בבת אחת ולא כן החולי כי מתחילה הוא קל ואחכ׳ יכבד יום אחר יום והנה הם אוילי׳
שלא יכירו וידעו כי החולי כמו מלאך שליח אליהם שישובו בתשובה והם לא ירגישו בדבר כמו האויל
שאינו מרגיש ברעה שתבא לו ממעשה אולתו ואם היו חכמים היו חושבים בלבם מה זה החולי ששלח לנו
האל ומאיזה עון הוא ויפשפשו במעשיהם ויתקנו דרכיהם קודם שיכבד עליהם החולי ואם לא ירגישו יום
ראשון ירגישו יום שני יום שלישי אבל האוילים לא ירגישו בדבר ולא ישובו לאל ית׳ עד שיכבד עליהם
החולי מאד ויאריך חוליים עד שיתענו מאד ויתעבו כל מאכל כמו שאמר אליהוא והוכח כמכאוב על משי
משכבו ורוב עצמותיו איתן וזהמתו חייתו לחם וגו׳ : **כל אכל תתעב נפשם ויגיעו עד שערי**
מות : **כל** אכל תתעב נפשם כל אוכל אפי׳ מאכל תאוה :
ויצעקו אל יהוה בצר להם ממצוקותיהם יושיעם : **ויזעקו** כשיגיעו אל שערי
מות אז יזעקו אל ײ כי ראו לא
יועילם רופא ומשקה ומרקחת : **ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם :** **ישלח**
דברו לפי שרפואת הרופאים הוא במעשה אמר כי לא כן רפואת ײ ית׳ כי בדברו לבד ירפאם ודברו הוא ר
רצונו וימלט משחיתותם ימלט נפשם משחת שהיית קרובה לה כמו שאמר ותקרב לשחת נפשו והאחר מן
שחיתותם שחיתה ובא בו כינוי המם כי הם גרמו זה בעונם : **יודו ליהוה חסדו ונפלאותיו**
לבני אדם : **יודו** פירשתיו :
ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה : **ויזבחו** זבחי תודה
הוראה שהושיעם ואמר בזה
ויזבחו מה שלא אמר כן באחרים לפי שהחולים יארכו ימי בריאותם ובין כך היו כוררין ובתים בהתחזקם
מעט מעט ויזבחו זבחים כאשר ישלמו ימי בריאותם וגם יורדי הים והולכי מדברות והאסורי׳ אפשר
גם כן שיזבחו גם הם אלא אמר בחולים לפי שנמצא בהם ברוב ויספרו מעשיו ברנה יספרו לבני אדם מע
מעשה החסדים שעשה עמהם בתוך קהל ברנה ובקול גדול : **יורדי הים באניות עשי מלאכה**
במים רבים : **יורדי** הים באניות אעפי׳ שהים
גבוהה על היבשה יקרא עובר לים יורד לפי שהיבשה גבוה על שפת הים וכנגד השי
השפה יקרא יורד כמו שפירשנו בפסוק כונס כנד מי הים ואדני אבי ז״ל פירש כי יקרא יורד כנגד האניה
שהיא עמוקה ויורד בה כמו שכתוב וימצא אניה וגו׳ וירד בה וכן אמר הנה יורדי הים באניות עושי מלא
מלאכה במים רבים המלאכה הי׳ הנס והתורן והדות והחבלים והמשוטות ושאר הכלים שהם צורך הספינה וכ
וכשהם במים רבים כמו פלגוס הים הם צריכי׳ מלאכה יותר : **המה ראו מעשה יהוה ונפלאותיו**
במצולה : **המה** ראו במצולה במעמקי הים
שהוא הפלגוס שם יראו מעשה ײ ונפלאותיו כי ברגים הגדולים ובדגש הים ופי׳ נתן ב
באדם חכמה והתחבולה לעמוד במצולה על לוחות עץ כשתסער הרוח בים זהו שאמר :
ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו : **ויאמר** ויעמוד אשר האל כלומר רצה וגו׳
וגזר ויעמוד רוח סערה בים ואותו סרוח תרומם
גלי הים ואז הספינה עולה ויורדת וזהו שאמר : **יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה**
תתמוגג : **יעלו** שמים ירדו תהומות
יעלו אנשי הספינה שמים כלומר ברום האויר שמרומם את הגל את הספינה ואחר כך

בעבור הגל ירדו תהומות וכו׳ עליה וירידה נפש אנשי הספינה ברעה תתמוגג כלומר תמס נפשם באותה ה
הרעה והדאגה שיש להם שיטבעו בים : יחוגו וינועו כשכור וכל חכמתם תתבלע :
יחוגו וינועו כשכור יחוגו וינועו
כפל ענין במלות שונות יחוגו ענין תנועה כמו והיית אדמת יהודה למצרים לחגא שפירושו תנועת הפסד
השכור שמתנועע בשכירותו ולא יוכל לעמוד על עמדו כן אנשי הספינה ואפילו החובלים לא יוכלו לעמ
לעמוד ברוח סערה שתנוע הספינה אילך ואילך ומעלה ומטה וכל חכמתם תתבלע וכל חכמת רב החובל
תשחת באותה שעה כי בכל חכמתם ותחבולתם לא יוכלו להעמיד הספינה אם לא ישקיט האל יתברך הרוח
ואין להם שום יד להנצל אלא שיצעקו אל ה׳ : ויצעקו אל יהוה בצר להם וממצוקותיהם
יוציאם : ויצעקו יוציאם שיוציאם
מן הים אל היבשה או פירו׳ יוציאם ממצוקה שהיו בה תרומם הגלים והוא בחסרו ישקיטם בהש
בהשקיטו הרוח והנה יצאו מצרה לרוחה : יקם סערה לדממה ויחשו גליהם : יקם
סערה לדממה יש מפרשין יקם כמו ישיב ויש לפר׳
כמשמעו ופירושו הסערה שהקים ישיבנה לדממה ויחשו גליהם הכינוי כנגד אנשי הספינה כי ישקטו הג
הגלים אל מחוז חפצם אל גבול חפצם וכן ויורעיו לא חזו ימיו לא גבלו אמ׳ שינחה אותם האל ית׳ אל מקו׳
שחפצים ללכת שם בתתו להם הרוח שתוליך הספינה שם : וישמחו כי ישתקו וינחם אל מחוז
חפצם : יודו ליהוה חסדו ונפלאותיו
לבני אדם וירוממוהו בקהל עם ובמושב
זקנים יהללוהו : יודו כשיגיעו אל
מחוז חפצם יתנו הודאה לאל ית׳ שהצילם והנפלאות שעשה להם בים יספרו א
אותם לבני אדם וירוממוהו טעמו על יורדי הים או אל הארבעה כי כולם כשיורו האל ית׳ על חסדו בקהל
עם יעשו זה וירוממוהו ביניהם וכן במושב זקנים וחכמי׳ יהללוהו לפי שגם הם בשומעם הנפלאות יהללוהו
וירוממוהו עמהם : ישם נהרות למדבר ומוצאי מים לצמאון : ישם נהרות למדבר
כיון שזכר המשורר הארבעה שצריכין להודו׳
האל ית׳ שיהפו׳ להם מספרם לשתו׳ ומרתם לרוחה וזכר גם כן כי כן יעשה במקומו׳ אחרי׳ שיהפו׳ אותם מטובה
לרעה לעונש היושבים בהם ומרעה לטובה כשיעשו רצון האל ית׳ להודיע כי הכל ברצונו ובמכונו ויהפך
הטובעים כמו שירינה לא כמו שחשבו הסכלים כי ענייני בני אדם הם במקרה ואשר יש נהרות כלומר מקו׳
שיש בו נהרות ומוצאי מים ישים אותו למדבר ולמקום צמאון : ארץ פרי למלחה מרעת
יושבי בה : ארץ פרי וכן ארץ שנושאה פירות ישימנה שתהיה
ארץ מליחה שלא יצמחו בה כל עשב וכל זה מרעת יושבי בה : ישם מדבר לאגם
מים וארץ ציה למוצאי מים : ישם מדבר והנה יעשה בהפך
לטובים וישים להם מדבר לאגם מים וארץ ציה למוצאי מים
ויושב שם רעבים ויכוננו עיר מושב : ויושב שם רעבים אותם שהיו רעבים במקום
אחר הושיבם באותו המקום כאילו לסיבתם נעשה מ
מושב המקום טוב : ויכוננו עיר מושב כוננו שם עיר באו שם מפה ומפה הרעבים אשר חפץ ה׳ בם :
ויזרעו שדות ויטעו כרמים ויעשו פרי תבואה : ויזרעו שדות זרעו שם שדות וכ
ונטעו כרמים והצליחו כי עשו הכרמי׳
והשדות פרי תבואה ופירוש פרי תבואה חסר ו׳ו השימוש פרי ותבואה והוא כפל ענין במלות שונות :
ויברכם וירבו מאד ובהמתם לא ימעיט : ויברכם בממונם וירבו מאד בבני׳
ובהמתם לא ימעיט שלא תהיה בהם משכלה כל
שכן בנשיהם : וימעטו וישחו מעוצר רעה ויגון שפך בוז על נדיבים ויתעם

בתהו לא דרך: **וימעטו** וישוחו והנה כאשר ירצה האל ית' יהיה ענייניהם בהפך וזה בעונם שנתגאו מרוב טובם כמו שאמר למעלה מרעת יושבי בה וימעטו הפך וירבו מה שזכר וישוחו הפך שהיו הולכים קוממיות עתה יהיו קודרים ושוחחים ומעוצר רעה ויגון חסר וו השימוש ופירוש מעוצר ורעה ועוצר הוא ממשלת אחרים שהיה עליהם והם יהיו שוחחים תחתיהם וכמו זה מעוצר וממשפט לקח דל ממשלת הגוים וכן יורש עוצר פירושו ממשלה אמר שישוחו מעוצר מרעה ומיגון ורעה היא רעת הגוף וחסרון הממון ויגון הלב והחכם ר' אברהם בע' פירש מעוצר מעצר רחם הפך וירבו שפך בוז על נדיבים על העשירים הנכבדים שהיו נקראים נדיבים והנה האל ית' הופך עליהם הכבוד לקלון ולבוז ובאומרו שופך רוצה לומר רב בוז והקלון ויתעם בתוהו לא דרך שאין לה עיצה ותחבולה להנצל מן ה הרעה שהאל ית' מביא עליהם והנה הם הולכים ומשיכים בתוהו לא דרך: **וישגב אביון מעני וישם כצאן משפחות:** **וישגב** עני ואביון והנה יושפל העשירים והאביון ישגב מהעני שהיה בו ישגבנו וירוממנו הפך ויש' וישוחו שאמר וישם כצאן משפחות הפך וימעטו שאמר כלומר משים האל ית' לאביון משפחות לרוב כ כמו הצאן רוצה לומר שלא יהיו בהם עקרות ומשכלות והם ירבו לרוב והנה הצאן ירבו מאד על שאר בה בהמות לפיכך המשיל אותם לצאן וכן אמר מלאות צאן אדם ויש לפרש טעם וישם על האביון כלומר ש שיוליד בנים לרוב וכן נאמר בזה הלשון על ההולדה וישימו בנים: **יראו ישרים וישמחו וכל עולה קפצה פיה:** **יראו** ישרים שיראו נקמת הרשעים וישמחו וכל עולה קפצה פיה וכל איש עולה יסגר פיו ויבוש מלדבר כי יראה כי האל יתברך רואה דרכיהם וישיב גמולם בראשם: **מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי יהוה:** **מי חכם** וישמור אלה מי שהוא חכם ישמור מאלה הדברים האמורים בזה המזמור ישמרם בלבו ויכיר כי ביד האל ית' הכל והג' מעלה ומשפיל מעשיר ומוריש ומוחץ ורופא ויתבוננו חסדי ה' שיעשה עם עושה רצונו כי אעפי' שרו שרואה אדם בעולם הזה שלוה לרשעים ורעה לצדיקים אם יתבונן האדם במעשה העולם יראה ברוב כי ה האל אל אמונה ואין עול ונותן לכל איש כדרכיו וכפרי מעלליו והמעט שיראה שלא ילך על סדר יאמר בל בלבו כי האל ית' יודע למה זה ואנחנו לא ידענו ויסמוך השכלות לו ולא יסמוך העול לאל ית' ויתעלה:

שיר מזמור לדוד: **נכון לבי אלהים אשירה ואזמרה אף כבודי:** זה המזמו' נכתב רובו במזמור נז' ושם כתוב כי נאמר זה המזמור בהיותו את ארם נהרים ושם פירשנוהו ושנה אותו הנה לא יד ידענו למה ואפשר כי שם נאמר על הענין שזכר ועתה אמר אותו על העתיד לפיכך זכר בזה מאותו עני' המלחמה ידבר והפסוקים אשר שנה בזה שנאמרו באותו המזמור נכון פירושם על קיבוץ הגלות שישובו ישראל למקומם כמו שענייכם שם ששבו אל המקומות אשר לקחו מהם מלכי ארם ומה שזכר בפרט אלה המקומות שכם וסוכות וגלעד וזכר מן השבטים מנשה ואפרים לפי שמלכות יוסף חשוב לעתיד תחת מלך יהודה כמו שכתוב בנבואת יחזקאל ונתתים לעץ אחד והיו אחד בידי ואומר ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהיו לכולם ולא יהיו עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד ומה שזכר מואב פלשת וארו' ואינם במקומותם לימות המשיח שכבר גלו כל האומות ונתערבו אלה באלה ואין היום גוי מיוחד אלא יש' ישראל לבדם רוצה לומר המקומות שהיו בהם מקדם אילו האומות וכן אמר בנבואת ישעיה לימות המשיח ועפו בכתף פלשתים ימה יחדיו יבזו את בני קדם אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם וכן אמר בנבואת דניאל לעתיד אדום ומואב וראשית בני עמון והנה זה המזמור כולו נאמר פעמים כי מתחילת ה המזמור עד למען יחלצון ידידיך הוא במזמור נז' ומן למען יחלצון ידידך עד סוף המזמור הוא במזמו' ס' אלא שיש ביניהם שינוי מעט במלות שונות והענין אחד והנה הקודמין נאמרים על דוד עצמו וזה המ המזמור נאמר על ימות המשיח ואמר

במזמור על לשון בני הגלות וכל לשון שהוא מדרש דוד שתהיה לו המלוכה אמר נכון לבי אלהים אמשו"ש שאני בגלות זה כמה שנים לא נואשתי מן הגאולה אבל לבי נכון ובטוחו באל שיגאלנו ואז אשירה ואז ואזמרה ושלש אלהים היא קריאה אף כבודי הנפש תקרא כבוד כי היא כבוד הגוף והנה טעם אשירה בפה ו ואזמרה בכלי ואף נפשי תזמר בעצמה במחשבות השכליות ויש לפרש אף כבודי רבק עם עורה ראש הפסוק ויהיה טעם עורה לשני אל הכבוד ואל הנבל וכן אמר במזמור האחר עורה כבודי עורה הנבל וכינור

עורה הנבל וכנור אעירה שחר׃ עורה הנבל על דרך משל שיעור הנבל מעצמו והא הנבל הא הקריאה כה׳ הקהל חוקה אחת לכם אצירה שחר׃

יאמר עורה הנבל ועורה הכינור בעת שאעיר אתכם לומר בכל שחר ושחר או פירושו בעת שאעיר עצמי משנתי בשחר להודות שמך בהם אומר לה עורו

אודך בעמים יהוה ואזמרך בלאמים׃ אודך בעמים יי׳ כמזמור אחר פירשנו בעמים בלאומים במשפחות ישראל כמו עמים הר יקראו אחריך בניסן בעממיך וכזה נפרשנו בכל העמים כי כל העמים ילוו לירושלים בעת הגאולה כמו שכתוב ונלוו גוים רבים אל יי׳ ביום בלאומים הלמד שורש מן ו ולאום מלאום יאמץ והלמד רפה להקל וראויה להדגש וכמוה סחית בשר חי בשאת׃

כי גדול מעל שמים חסדך ועד שחקים אמיתך׃ כי גדול מעל שמים במזמור האחר אמר כי גדול עד שמים שאמר דוד על עצמו ובזו שאמר על ישועת ישראל אמר מעל שמים כי החסד יוהר גדול שיוציא עם אחד מעמים רבים אף על פי שנשתקעו בגלות זה כמה שנים עד שחשבו כל העמי׳ עליהם כי לא יצאו לעולם מתחת ידיהם והוא יוציאם מתחת ידם על כרחם ולא עוד אלא שהם עצמם יביאום אל ארץ ישראל בכבוד גדול בצבים ובפרדים ובכר ובכרכרות וזה החסד הוא גדול עד מאד שראוי לומר עליו גדול מעל שמים ואמר ועד שחקים אמונתך ו ולא אמר מעל שחקים כמו שאמר על החסד מעל שמים לפי שהאמת אינו דבר יתר אלא דבר הראוי וראוי לו לעשות זה כי כן הבטיחונו על כל פנים יגאלנו ואם יארך זמן הגאולה בעינינו וסה שהבטיח לנו ראוי לקיים דברו וזהו אמת ואם נכנא בעצמינו דברו יהיה קיי׳ אבל שנצא בכבוד גדול עד שיהיה לנו מה שנאמ׳ והיו מלכים אומניך וגו׳ ונאמר על יד תנשאו ועל ברכים תשעשעו ונאמר ובני נכר איכריכם וכורמיכם ושאר הנחמות הכתובות עלינו זהו החסד הגדו׳ ואם האמ׳ גם זה הוא אמת כיון שהבטיחנו בו ויתכן לפרש כי לא הבטיחנו בזה הדבר גדול אלא אם כן יהיה זכאי אבל הגאולה על כל פני׳ תהיה בזמנה כין זכאי׳ בין חייבי׳ אלא שאם נהיה זכאים יחיש עתה׃

רומה על שמים אלהים ועל כל הארץ כבודך׃ רומה על שמים אלהים רומה על דרך משל כאילו בימי הגלות אינו רם על שמים למשול על האומות להוכיחם עלינו כי כמו שאמר הנביא למה תהיה כאיש נרדם כגיבור לא יוכל להושיע וכן אמר יי׳ יתברך שמו על עת הישועה עתה ארום עתה אנשא ואמר ארום בגוים ארום בארץ ועל כל הארץ כבודך פי׳ להראה על כל הארץ כבודך׃

למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך וענני׃ למען יחלצון ידידיך מן הפסוק הזה עד סוף המזמו׳ מפרש האחר עד מה שפירשתי במזמור הזה׃

אלהים דבר בקדשו אעלזה אחלקה שכם ועמק סכות אמדד׃ לי גלעד לי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחוקקי׃ מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי עלי פלשת אתרועע׃ מי יובילני עיר מבצר מי נחני עד אדום׃ הלא אלהים זנחתנו ולא תצא אלהים בצבאותינו׃ הבה לנו עזרת מצר ושוא תשועת אדם׃ באלהים נעשה חיל והוא יבוס צרינו׃

למנצח לדוד מזמור אלהי תהלתי אל תחרש כי פי רשע ופי מרמה עלי פתחו דברו אתי לשון שקר׃

אלהי תהלתי אל תחרש זה המזמור חברו דוד בברחו מפני שאול והדוב ישראל אנשי׳ שהיו מרבדים עליו
אל שאול ואמר אלהי תהלתי אל תחרש כלומר כי כך אני מתפלל לא באותם האנשים שהם מתהללים בד
ברעתם ואליך אני קורא שלא תחרש לאשר עושים לי הרשעים כי פי רשעים ופי מרמה ופי איש מרמה
הם פתחו עלי פיהם ברע ודברו אתי כשאני רואה אותם לשון שקר שמראים עצמם שהם אוהבים אתי וה
והנה פיהם ולשונם מרמה ושקר : ודברי שנאה סבבוני וילחמוני חנם : ודברי
שנאה סבבוני ובדברי שנאה שמדברי עלי
לפני שאול באותם הדברים סבבוני ונלחמו עמי כי מפני דבריהם נלחם עמי וסובב עלי ללכדני וילחמוני
כמו וילחמו עמי חנם כי אני לא הרעותי: תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה : תחת
אהבתי אני הייתי אוהב אותם והם ישטנוני ואני תפלתי
ואני איש תפלה כמו איש מלחמות אתה איש תמורות כלומר הם אנשי המלחמה עלי ואני איש תפלה הייתי
הייתי עליהם כמו שאמר ואני בחלותם לבושי שק ואדוני אבי ול פירש ואני אין בידי כי אם תפלה לאל ש
שיצילני מידם: וישימו עלי רעה תחת טובה ושנאה תחת אהבתי : וישימו
תחת טובה שעשיתי עמהם יש׳
ישימו גם עלי רעה ותחת אהבתי שהייתי אוהב אותם ישימו עלי שנאה: הפקד עליו רשע ושטן
יעמוד על ימינו : הפקד עלי רשע אדם רשע ישלוט בו ושטן
יעמוד על ימינו מלאך שטן יעמוד על ימינו לשטנו כלומר שיהיה לקללה כל מה שיעשה ואמר בלשון יחי׳
על ראש הרשעים השונאים אותו והוא דואג האדומי : בהשפטו יצא רשע ותפלתו תהיה
לחטאה : בהשפטו אם יהיה לו משפט עם
שום אדם יצא רשע כשישפטו כלומ׳ שיתחייב בדין ותפלתו תהיה לחטאה כשיתפלל על
עצמו לא תחשב לו התפלה זכות אלא חטאה וחובה או פי׳ לחטאה כמו אל השערה ולא יחטיא כלומר שלא
יקובל תפלתו : יהיו ימיו מעטים פקדתו יקח אחר : יהיו ימיו מועטים פקדתו
דבר שהיה פקיד עליו והוא משכנו או אשתו :
יהיו בניו יתומים ואשתו אלמנה : יהיו בניו יתומים יתומי׳ קטנים וכן אשתו אלמנה
בימי נעורים ינוע ינועו בניו ושאלו מה שמל הכברכמו שאול ישאלו באכל
אמר ינועו בניו אילך ואילך לשאול פת לחם ודרשו מחרבותיהם ידרשו מזונם מחרבותיהם כלומר שיהיו
בהיהם חריבות ומהוכם ידרשו לבני אדם העוברים כלומר יתנו לשאול וגם כשיהיו בחרבותיהם יצטרכו
לשאול ושלה ודרשו נקראת בקמץ רחב כמו ושמרו דרך יי׳ כן קבלנו קריאתה ובספר הלולים אשר בטוליט
בטוליטולא כתוב עליו במסורה לית כוותיה חטף וכן כתב הנגיד שמצא אותה במסרה כן שהיא חטף ולקר
ולקריאה הזאת תהיה המלה ציווי כמו תרבו מאד משכו אותה ולזאת הקריאה לא אמצא פירושו נכון ואפ
ואפשר לפרש המלה לזאת הקריאה כן כשינועו בניו לשאול אם יתמהו בני אדם עליהם לרוב הממון שהי׳
לאבותיהם תהיה תשובתם דרשו מחרבותיהם ותמצא מה קרה להם כי ברוב חסרון שבו בתיהם חרבות:
ינקש נושה לכל אשר לו ויבזו זרים יגיעו: ינקש נושה יאבד המלוה לכל אשר לו כ
כלומר שיבא לקחת נשיו ממנו ויבזו כל אשר
לו וטעם מלת ינקש ישים מוקש כי נוקש ויקש ענין אחד וכן ינקשו מבקשי נפשי : אל יהי לו
מושך חסד ואל יהי חונן ליתומיו: אל יהי לו מושך חסד לפי שאם
שינועו בניו לשאול פת לחם שלא ימצא מי שימשיך
לו חסד לבניו בעבוריו ולא ימצאו יתומיו חונן : יהי אחריתו להכרית בדור אחר ימח שמם
יהי אחריתו להכרית וכן אחריתם בחרב א
אהרוג ולא לאחריתו יהיה להכרית שלא ישאר ממנו זכר וזהו שאמר בדור אחר ימח שמם בדור שלישי׳
ימח שם האב והבן לפיכך אמר שמם . יזכר עון אבותיו אל יהוה וחטאת אמו אל תמח

יזכר עון אבותיו אל ה׳ שיפקדנו לו כמו שכתוב פוקד עון אבות על בנים וכן וחטאת אמו אל תמח אלא
יזכר לבנה: יהיו נגד יהוה תמיד ויכרת מארץ זכרם: יהיו נגד ה׳ יהיו העון
והחטאת כמו שאמר יזכר וכפל הענין ל
לחזק יען אשר לא זכר כל ימיו היו בעון ולא זכר פעם אחת ועשות חסד ונכאה לבב למותת ככאב לבב מ
מרוב צרותיו ורדפו הרשע הזה למותת אותו ודוד אמר על עצמו עני ואביון ונכאה לבב ויאהב קללה והוא
אהב זה שאקללהו ולא חשש לקללהו ותבואהו עבר במקום עתיד וכן ותרחק וילבש ותבא כי כן דרך הרוח
המקרא ובדברי נבואה ברוב ולא חפץ בברכה שאברכהו אם ייטיב לו: וילבש קללה כמדו ותבא
כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו: וילבש כמדו כלבושו
כלומר שיהיה מעוטף בקללה וכן ותבא כמים בקרבו שאדם שותה וכשמן בעצמותיו וכמו
שאדם מושח בו גופו לכאב העצמות שתבא המשיחה בעצמות כן תבא בו הקללה: תהי לו כבגד
יעטה ולמזח תמיד יחגרה: תהי לו ועוד כפל הענין לחזק ולמזח הוא
חגורה וכן ומזיח אפיקים רצה כך יחגור הקללה כמו שיחגור אדם
המזח: זאת פעלת שטני מאת יהוה והדברים רע על נפשי: זאת שוטני כלומר
זאת תהיה שכר פ
פעולתם שעשו לי וכן לא תלין פעולת שכיר אתך שכר פעולתי: ואתה יהוה אדני עשה אתי
למען שמך כי טוב חסדך הצילני: ואתה
ה׳ אדוני הם שוטני ודוברי ודובר רע על נפשי ואתה
עשה אתי למען שמך ואם איני ראוי לכך עשה למען שמך אשר בטחתי בו כי מפני טוב חסדך הצילני
שום חסדך עם הכל יהיה טוב עמי להצילני: כי עני ואביון אנכי ולבי חלל בקרבי:
כי כמו חלל הכיר קמץ וחבירו פתח
הוא פעל עבר והוא בורר כלומר לבי נהרג בקרבי מרוב צרותי: כצל כנטותו נהלכתי נגערתי
כארבה: כצל כנטותו בכח פתו שנוטה הכל מהרה
כן נטיתי ונהלכתי כלומר הלכו ימי מהרה בלא חמדה נגערתי כארבה בנטותי ממקום למקום
כמו הארבה שאין לו קן ונגער מגדר לגדר כן אני אין לי מושב בטח במקום אחד כי כשירעני שאול בזה
במקום ויוצא אחרי ואני בורח וכן ממקום למקום: ברכי כשלו מצום ובשרי כחש משמן
ברכי כשלו מצום שהיה מתענה בברחו כדי
שיראה האל בעניו וירחם עליו וחשש כחו ולא יכול ללכת כחש משמן מהשומן שהיה בשרי מקום עתה
כחש בשרי מאותו השומן מן הכוס ומן הרכים: ואני הייתי חרפה להם יראוני יניעון
ראשם: ואני הייתי חרפה להם כשהיו
רואים אותי כחוש ומעונה היו מבזים ומחרפים אותי ומניעים ראשם עלי: עזרני
יהוה אלהי הושיעני כחסדך: עזרני כחסדך כמו שחסדך עם שאר בני אדם
וכן היה עמי פעמים רבות כן אתה תושיעני: וידעו
כי ידך זאת אתה יהוה עשיתה: וידעו ידעו הכל כי זאת התשועה מידך היא
לי ואתה עשיתה לא בחילי ולא בכחי: יקללו המה ואתה
תברך קמו ויבשו ועבדך ישמח: יקללו המה אם הם מקללים
אותי איני חושש לקללתם כיון שתברכני אתה קומו ויב
ויבושו הם קמו עלי יבושו שמחשבותם עלי שלא התקיים ועבדך ישמח: ילבשו שוטני כלימה
ויעטו כמעיל בשתם: ילבשו שוטני כלימה כשיראו
שלא תעלה מחשבותם ילבשו כלימה כמעיל המס רצה: אודה
יהוה מאד בפי ובתוך רבים אהללנו: אודה אז כשתצילני אודה אותו

ואהללנו בש׳ בתוך רבים כד׳ שידעו כולם כי מאתו הי״ת לי התשועה ויהיה בטחונם בו : **כי יעמד**
לימין אביון להושיע משפטי נפשו כי יעמוד כי כן הוא עם הבוטח בו
שהוא אביון ואין לו כח להנצל הוא יעמוד לימינו ל
לעזרו ולהושיעו מהרשעים שהיו שופטים נפשו וחושבים להמיתו ובמדרש מפרש זה המזמור על כנסת
ישראל ואמרו פי רשע ופי מרמה עלי פתחו מהו פתחו פתחו ונכנסו לבית קדשי הקדשים ואמרו אי אלה
אלהימו יקומו ויעזרוכם ידיכו רמה ולא יי׳ פעל כל זאת ודברי שנאה סבבוני מה שנאה שדברי׳ בשנאה
שמסר להם אביהם שנ׳ וישטום עשו את יעקב תחת אהבתי אמרו ישראל אנו כששלחנו אילו באהבה כב
והגנו עמו שנ׳ כה אמר אחיך ישראל מה אמר הוא פן בחרב אצא לקראתך יאמרו ישראל אני שלום וכי
אדבר המה למלחמה וילחמוני חנם אם עשו שנא ליעקב שלקח ממנו הבכורה לברבריים ולשהותיים מה ע
עשה וילחמוני חנם ואני תפלה שבעה פרים אני מקריב בחג על שבעי אומות ואני מתפלל שירדו גשמי
הרי תחת אהבתי הם ישטנוני :

לדוד מזמור נאום יהוה לאדני שב לימיני עד אשית איביך הדום לרגליך :

זה המזמור פרשוהו רבותינו ז״ל על אברהם אבינו כשיצא להלחם עם הארבעה המלכים ופירושו אתה כהן ל
לאל עליון כי היית כהונה ראויה לצאת משם שהוא מלכי צדק והוא כהן לאל עליון אלא לפי שהקדי׳
בברכתו אברהם לאל עליון חלק הקבה הכהונה ממנו ונתנה לאברהם שנ׳ אתה כהן לעולם על דברתי מלכי
צדק על הדבר שדיבר מלכי צדק והנכון לפי דרך הפשט לפרש המזמור על דוד אמרו אחד מן המשוררים
עליו ול׳ ׳ר לדוד פירושה בעבור כלומר אמרי לי אתי הוא וכן למשה מזמור לדוד יענך יי׳ ביום צרה כמו
שפירשנו אותו וגם כן ר׳ אברהם בע׳ פירוש אומר זה המזמור. כאשר בתחלת מלכותו כששמעו פלשתי׳
שנמשח דוד למלך ויעלו כל פלשתים לבקש את דוד והבטיחו האל ית׳ שיתנם בידו ונתנם בידו בבעל פרצ׳
פרצים ובעמק רפאים ואז אמר המשורר זה המזמור ואמר נאום יי׳ לאדוני כלומר אמר האל ית׳ לאדוני
לדוד שב לימיני כמו שכתוב כי אז שכתוב כי אז יצא יי׳ לפניך כלומר שב והיה בהבטחה לימיני כי ימיני
תעזרך ולא אשקוט עד אשית אויבי הדום רגליך : **מטה עזך ישלח יהוה מציון רדה בקרב**
אויביך : **מטה** עוזך ישלח יי׳ מציון
כי באותו הפרק כיבש דוד ציון בתחלת מלוכתו ואמר המטה והמשען שהעזו בו מציון
מהאל ית׳ לשלחו אליך שהיה שבבר חזק מאד ונתנו אלהים בידיך שעתה רדה לימשול בקרב אויביך לא
תירא מהם ואמר בקרב כלומר אין צריך לומר בערי פלשתים הסמוכות לארץ ישראל שתמשול עליהם א
אלא אפי׳ בקרב ארצם תמשול ויש מפרשים אמר מציון לפי שהכבוד שוכן בציון :
עמך נדבות ביום חילך בהדרי קדש מרחם משחר לך טל ילדותך : **עמך**
נדבו ב״ו
חילך ביום שעשית חיל להלחם בהם באו עמך אליך בנדבה בהדר קדש בירושלים שהוא הדרת קדש כמו
שנקראת ארמת קדש והדרי ענין הדריאותי וכן נקראת יפה נוף משוש כל הארץ והדרי לשון רבים מן ה
הדר כי בדברי רבים הוא טובה ויופיה של ירושלים מרחם משחר לך על ילדותך יום שיצאת מרחם ונולדת
אותו השחר לך היה כלומר לטובתך ואותו טל ילדותך אותו הטל שירד כשנולדת לך היה מבטן יצ את למל
למלכות וטל ברכה לך היה באותו השחר : **נשבע יהוה ולא ינחם אתה כהן לעולם על**
דברתי מלכי צדק : **נשבע**
יי׳ דברו הוא שבועתו אתה כהן מלך ונגיד כמו לבני דוד כהנים היו מוליך
כהנים שולל גדולים ושרים ואמ׳ לעולם כי שאול לא היה לעולם על דברתי מלכי צדק ולמה בתרתיך מלך
לעולם על דבר שאתה מלך צדק כמו שכתוב עליו ויהי דוד עושה משפט וצדק לכל עמו ויור דברתי ויור
מלכי נוספות : **אדני על ימינך מחץ ביום אפו מלכים :** **אדני** על ימינך יי׳ הוא

הוא על ימינך כשניצחת במלחמות מחץ ביום אפו מלכים והוא מחץ על ידך מלכים הגוים הבאים להלחם בך עליך ביום אפו כלומר אותו היום היה חרון אפו עליהם ורצונו עמך : **ידין בגוים מלא גויות מחץ ראש על ארץ רבה :** ידין בגוים ועשה דין ומשפט בגוים עד שמקום המלחמה מלא גויות כלומר פגרים מתים מחץ ר ראש על ארץ רבה מחץ על ארץ ראשים רבים וראש ש"כ כלל ורבה גם כן כמו הסוס קרושים רבה ויש מ מפרשים רבה רבת בני עמון ועל אותה המלחמה אמר זה הפסוק : **מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש :** מנחל בדרך ישתה כל כך הפיל חללים עד שהלך נחל מדמם ואמר ישתה על דרך משל ודם חללים ישתה על כן ירים ראש על כן כשניצח כל אויביו הרים ראש על כולם וינצח דוד שם בשובו שהכותו את ארם נהרים בגיא מלח וגו' והנוצרים מפרשים זה המזמור על ישו ואמרו כי בפסוק הראשון יתבאר בו האב והבן שהם קוראים נאום יי' לאדוני בקמץ הנון ואמרו היאך יאמר יי' ליי' אלא שהם שנים והרוח השלישי ועוד טעות אחר קוראים בזה המזמור עמך נדבות קוראים עמך בחירק העין ואומרים בהדרי קדש הוא הקדש שנולד מרחם ואתה תאמר להם על טעות קריאתם כי גירונלש המעתיק שלהם טעה כי לאדוני בחירק העין והוא אומר על פי דוד כמו שפירשנו ואיך יוכלו להחזיק טעות איש אחד כנגד רבי' כי ממזרח שמש ועד מבואו ימצא בכל הספרים בחירק הנון וכן עמך נדבות בפתח העי' והלא הם אומרים שהסיבה שלנו ערות להם אם כן יאמינו בער ועל טעות אמונתם תאמר להם אם האב והבן הם אלהות אין האחד צריך לחבירו כי לא יקרא אלוה אם יצטרך לזולתו ואיך יאמר האב לבן שב לימיני עד אשית אויביך אם כן צריך לימינו ולעזרתו ואם כן תולשה אתו אלה אינו חלש ותסר היכולת והיאך אמר לו אתה כהן לאל לעולם ומקדם לא היה כהן ועוד ואם יאמרו כהן כמשמעו ואמרו שהאלה ואילך תהיה הכהונה בענין אחר לא שיהיו שקריבי' בשר ודם כמו שהיו מקריבי' בשר ודם כמו שהיו מקריבי' עד היום אלא לחם ויין כמו שעשה מלכי צדק שנ' ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון אמור להם למי אמר אתה כהן לכן הוא אומר כמו שאמר מתחלת המזמור עד זה הפסוק וכן מזה הפסוק עד סוף המזמור זה כהן הוא העובד המקריב והאלוה לא יקריב אבל יקריבו לפניו ואם יאמר לאדם בעולם ואינו מדרך המזמור למי יאמר כי הם אין לכהן משפחה אלא כל ה הבא ימלא את ידו אם כן למי יאמר נשבע יי' ולא ינחם אתה כהן לעול' ועוד למה שנה רצונו כי מתחלה צוה להקריב בשר ואחב' לחם ויין ואיך אמר ולא ינחם והרי נחם והלא לא נתנה תורה לזמן והנה מלאכי חותם הנביאים אמר זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב חוקים ומשפטים ואמ' הנה אנכי שו שולח לכם את אליהו הנביא והנה אליהו לא בא עדיין ולא יבא זמן עד ימות המשיח והוא אמ' שיזכרו ה תורת משה לעשותה כמו שצוה אותה בסיני לא כמו שצוה ישו מהו תראה כי לא תשתנה המדרש לעולם אלא כמו שנתנה למשה כן תהיה לעולם ועוד אמר מחץ ביום אפו מלכים ואיה המלחמות שנלחם ישו וה והמלכים אשר נצח ואיך אמר ידין בגוים מלא גויות והלא לא בא לדון אלא הנשמה והושיען ואמ' על כן ירים ראש ועד היום ההוא לא הרים ראשו יפקחו העורים עיניהם ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו :

הללויה אודה יהוה בכל לבב בסוד ישרים ועדה : זה המזמור נאמר באלף בית שתי אותיות בפסוק אחד ובשנים פסוקים האחרונים שלש שלש כי המזמור קצר והוא המזמו' נכבד ידברו בו להתבונן במעשה האל ולזכור תמיד נפלאותיו ואמר בו להתעסק ביראת האל ובחכמה ובכל מזמור שנאמר באלף בית נראה כי לפי גדלו והדברים נכברים שנאמרים בו נאמר כן ברוח הקדש אמר למשוררים הללויה כי כן אעשה ג גם אני אודה את יי' בכל לבב כלומר בכל כוונת לבי בסוד ישרים ועדה בעצת ישרים והם ישר' כמו תמות נפשי מות ישרים כי הם ישרים במעשיהם על פי המשפטים נתן להם האל ית' ועדה כמו ובעדה וביתו בסוד במקום שנים כלומר בעצת ישראל ובעצתם אודנו כי כולם יסכימו עמו : **גדולים מעשי יהוה**

דורשים לכל חפציהם : גדולים מעשה ייי זה תחילת ההוראה אמר גדולים מעשה האל
שעשה בנבראי' ואעפ' שהם גדולים הם דרושים לכל חפציהם כלומר
לכל מי שיצטרך להתבונן בהם ודורש אותם הם דרושי' ונמצאים לו וחפציהם תואר מן חפץ חפצים כמו פן
זקן זקנים זקניהם : הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד : הוד והדר פעלתו שהו'
השמים והארץ ראה כי הוד והדר הוא וצדקתו
שהוא העולם כולו שהוא צדקה מאתו לנבראים עומדת לעד : זכר עשה לנפלאותיו חנון
ורחום יהוה : זכר עשה אחר שספר מעשיו בעולם
שהם גדולים ונוראים ספר בנבחרים הנבראי' מטה והם ישראל ואמר כי זכר עשה ל
לנפלאותיו שעשה עמהם במצרים ואותם הי' תחילת הנפלאות והיו כל הנפלאות גדולים שהם נזכרים בכל
דור ודור חנון ורחום ייי שחונן אותם ורחם עליהם ויש לפרש זכר עשה כי הנפלאות שעושה עמהם במ
במצרים בכל דור ודור עושה זכר לנפלאותיו הראשוני' שעשה עמהם במצרים שאדם זוכר אותם על אלה
הנפלאות ובדרש זכר עשה בשבתות ובמועדים שנתן להם לישראל שאומרים בהם זכר ליציאת מצרים :
טרף נתן ליראיו יזכר לעולם בריתו : טרף נתן לישראל טרפם ממון מצרים כמו שאמר
וינצלו את מצרים יזכור לעולם בריתו זכר בזמן רב בריתו
שכרת אברהם אבינו בין הבתרים שאמר לו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול : כח מעשיו הגיד לעמו
לתת להם נחלת גוים : כח מעשיו אעפ' שהראה להם נפלאותיו
ומעשיו הגדולים הגיד להם לעמו כשאמר להם שיתן להם נחלת גוים כ
כי כשהוציאם ממצרים לא היה כל כך כחו נראה כמו שנראה כשגירש שבעה גוים גדולים ועצומים מא
מארצם והשכין בה ישראל וכן אמר משה רבינו פן יאמרו ידינו רמה ולא ייי פעל כל זאת הוציאנו משם
מבלתי יכולת וגו' יאמרו אעפ' שהיה בו כח להוציאם מעבדותינו לא יהיה בו כח לגרש מארצם ולתת להם ו
ואמר הגיד כי זה היה יותר פלא כי קודם המעשה אמר שלא יאמר בדרך מקרה היה לפיכך הגיד להם קודם
שיעשה זה וכן עשה ובמדרש כח מעשיו הגיד לעמו שכתב לישראל מעשה בראשית להודיע כי הארץ
שלו כי הוא ברא אותה ובידו להושיב בה כל מי שירצה ולעקור אילו ולהושיב אילו שלא יוכלו אומות ה
העולם לומר ליסטים אתם שכבשתם ארץ שבעה אומו' : מעשה ידיו אמת ומשפט נאמנים
כל פקודיו : מעשה ידיו מה שעשה במלחמו'
הגוים וגרשם מארצם לא יאמר כי של הם אבל אמת ומשפט הי'ה אמת שקיים דב
דבורו שאמר לאברהם אבינו ומשפט כי לא היה מן הדין שישבו עוד מפני מעשיהם הרעים כמו שאמר
כי לא שלם עון האמרי עד הנה מלמד שבעונם גרשם מארצם והארץ ההיא היא אדמת הקדש ולא יתכן ש
שישארו בה עושי התועבות ההם וכן אמר אלהי' נכר הארץ וכן אמר כי ברשעת הגוים האלה ייי אלהיך מ
מורישם מפני' ולמען הקים את השבועה הנה אמת ומשפט ואמונים כל פקודיו ולא זו בלבד אלא כל פקודיו
נאמנים אין בהם עולה : סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר : סמוכים
לעד לעולם כי לא יעמדו ולא ימוטו
לעולם לפי שהם עשויים באמת ובדרך ישר לפיכך לא יכשלו ההולכים בהם ובשומרים אותם :
פדות שלח לעמו צוה לעולם בריתו קדוש ונורא שמו : פדות שלח לעמו שלח
להם פדות וצוה שיזכרו
לעולם בריתו כי קדוש ונורא שמו לפיכך יידאוהו והייתם קדושים כי הוא קדוש שקדשם והבדילם מן הא
האומות וכן אמר והתקדישתם והייתם קדושים כי קדוש אני ייי מקדישכם : ראשית חכמה יראת
יהוה שכל טוב לכל עושיהם תהלתו עמדת לעד : ראשית
חכמה יראת ייי רצה להם ראשית חכ
חכמת יראת ייי ואמת יכוה להם זה כשאמר את ייי אלהיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק וגו' תחילה אמר תי

בירא וידאת ה' היא שמירת התורה והמצות והחכמה היא חכמת החקירה והאמיתית לדעת כל מעשה ברא בראשית והי' עבו האל ית' כי בה יכיר אדם את בוראו לפי' אמר אחר כן ואותו תעבו ובהתבודדו בחכמה ההיא ויסיר מלבו כל דברי העולם השפל או ידבק באל ית' ובו תדבק כי נפשו קשורה בעליונים ואז ידע שמו זהו ובשמו תשבע כי מי שאינו יודע שמו אינו ראוי לישבע בשמו והקדים באותו פסוק יראת ה' לעבודה וכן בזה הפסוק ינוס להקדים יראת ה' לחכמה ואמר ראשית חכמה יראת ה' אמר מי שהכין לבבו להתעסק בחכמת תחלה יתעסק ביראת ה' ויעשה ממנה שורש ועיקר על דרכיה יתנהג בחכמה שילמד על דרך שאמרו רבותינו ז"ל כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת ואם ילמד אדם חכמת החקירה תחלה אולי יבהל ברוחו וידע מן סיבתו להכחיש האותות והמופתים הגדולים הנמצאים בכתבי הקדש לפיכך צריך להקדים לימוד התורה שהיא יראת ה' וישים בלבו להאמין כל הכתוב בה תידוש העולם ושינוי הטבע באותות ובמופתים וכאשר יתבונן האדם בתורה ימצא בה דרכי החכמים כמו שכתוב כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וגו' כי אין צריך לומר התורה והמצוה שהם בנויות על דרך השכל כי גם החוקים אשר נאמר עליהם שאין להם טעם כן הוא שאין להם טעם כן נראה לרוב בני אדם אבל החכם המתבונן בהם ימצא טעמם ברור ומבואר ואחר המתבונן החכם המבין בדברי התורה וישימיה יסוד לחכמה וישתדל בלבו לקרב הדברים הרחוקים אל הדעת וילמד חכמת הפילוסופיא אחרי כן לא תשתבש דעתו בלמדו החכמה בתורה אשר למד תחלה כי כבר תקעה יתד במקום נאמן ויקרב דרכי החכמה אליה בכל כחו לפיכך אמר ראשית חכמה יראת ה' ואמר שכל טוב לכל עושי עושיהם פי' שכל טוב לכל עושיהם פי' שכל טוב והשגחה טובה יש לעושה את שתיהן שמתעסק ביראת ה' ובחכמה או פי' שכל טוב הצלחה כמו ויהי דוד בכל דרכיו משכיל שפירושו מצליח כלומ' שיצליח המתעסק בשתיהן בעולם הזה ובעולם הבא תהלתו עומדת לעד כי עושה מעשה היושר ושמר התורה והמצו' תהיה תהלתו בפי האנשים לכמה דורות ולנפשו גם כן עומדת לעולם הבא לעדי עד עולם וכמה הרחבנו יותר ב בפירוש הפסוק הזה בפתיחת פירוש נביאים :

הללויה אשרי איש ירא את יהוה במצותיו חפץ מאד : במצותיו חפץ מאד גם זה המזמור שתי אותיות באלף בית שתי אותיות בפסוק ובשני פסוקים האחרונים שלש גם הוא במזמו' מספר על מדות האדם הישר אשר גמולו מאת ה' שלם בזה ובבא ואמר הללויה ואמר אשרי איש ירא ה' שירא האל ית' וישמור על מה שצוהו ומנעהו מעשות והנה כשמר מהם בסתר כמו בגלוי במצותיו חפץ מאד מצות עשה עושה אותם בחפץ לבבו לא להתגדל בפני בני אדם ולקרות שם אלא בחפץ לבבו באהבת האל ית' שצוהו לעשות' לפיכך אמר מאד כלומר שרודף אחר המצו' ומתאמץ לעשותם בכל כחו בגופו וממונו ואדז"ל במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו כלומ' שאינו עושה על מנת לקבל פרס ובדרש ובמצותיו חפץ מאד זה אברהם אמ' לו הקב"ה לך מאריך מיד ויקח אברהם את שרי אשתו אמר לו המול בעצם היו' הזה נימול אברהם קח נא את בנך יחידך מיד וישכם אברהם בבקר : **גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך :** גיבור בארץ יהיה זרעו ובעבור מעשיו הטובים ישלם האל ית' גם לבניו אחריו וזרעו יהיה גיבור בארץ שבני אדם ייראוהו ויכבדוהו כמו שיראו בני אדם האדם הגיבור ורז"ל פירשו שיהיו בניו בני כת כי זה מברכת האדם בעולם הזה ואמרו בחמ בחמשה דברים אדם זוכה לבניו בכת בעושר בניו בחכמה בשנים ואמרו בכת שנ' גיבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך ישרים האב והבן והוא דוד בירכם האלה ית' בתוספת טובה והדרש שמפרש הפסוק שלמ שלמעלה מזה באברהם מפרש זה הפסו' ביעקב אבינו ואמרו גיבור בארץ יהיה זרעו זה יעקב שהו גבורתו וישר אל מלאך ויוכל דור ישרים יבורך אילו השבטים : **הון ועשר בביתו וצדקתו עומדת לעד :** הון ועושר בביתו לו ולבניו בעולם הזה וצדקתו עומדת לעד לעולם הבא ויש מפרשין בעולם הזה ופירוש לעד לבניו ולבני בניו עד עולם

זרח בחושך אור לישרים חנון ורחום וצדיק : זרח במושך בעת שיש חושך
בעולם והוא הזרה לישרים וזרח אור
והאורהוא הרוחה חנון ורחום וצדי' כי הוא בדרכיו חנון ורחום הטובים ורחום ומרחם עליהם ומוני' אותם
מן הצרה בעת הצרה וצדיק כי צדיק וישר הוא ונותן לטובים כפי דרכיהם ולרעים כפי מעשיהם לפיכך יז
יזרח אור לישרים וזרח פעל יוצא ואפשר שהוא פעל עומר ויהיה פי' חנון ורחום על האדם הישר שלמד מ
מדות בוראו : טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט : טוב איש ספר מ
מדות האדם הישר מדת
הצדקה ואמר טוב איש כמו אשרי איש ואומר שהוא חונן כלומר נותן לעניים ומלוה לעניים הנכנעים
שלא יקבלו מתנה ילוה יכלכל דבריו במשפט שכל מתנותיו ויציאותיו יעשה אדם במדה שוה בצדק ובמש'
ובמשפט שלא יהיה פרוש מהנאות העולם מכל וכל ולא ירבה בהם אלא במדה שוה וכן בנותנו לעניים לא
יפזר כל כך ממונו כדי שיצטרך הוא אחר כן לבריות ויתפרש כך יכלכל דבריו במשפט על שאר מדות
האדם גכ' שמתנהג בהם על דרך האמצעי' ועל הדרך הראוי כפי מה שיהיה וזהו במשפט והמדות הן כמו ה
האהבה והשנאה והשמחה והדאגה והנדיבות והגבורה והמורך והרומי' להם : כי לעולם לא ימוט
לזכר עולם יהיה צדיק : כי לעולם לא ימוט כי לעולם יעמוד ממונו
בידו ויהיה בריא בגופו לזכר עולם יהיה צדיק כי לעולם אפי' לאחר
מותו יזכר לטובה : משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח ביהוה משמוע'
רעה הפך הרשע
שנאמר בו קול פחדים באזניו אבל הצדי' לא יירא שישמע שמועה רעה מבניו או מקרוביו שהם במדינה
אחרת או אם ישמע שיבאו עליו אויבים לא ירא כי לבו נכון ובטוח בייי ולא יבטח בעושרו וברוב חילו
וברוב אוהבים וקרובים אלא בייי לבדו ישים בטחונו לפיכך לא יירא : סמוך לבו לא יירא
עד אשר יראה בצריו : סמוך לבו סמוך ונשען בייי
לפיכך לא יירא מאדם והולך ובוטח בכל עת אשר יבאה בצריו הרע שירצה
לראות בהם וכן ובאויבי ראתה עיני . פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום
בכבוד : פזר נתן פזר
ממונו ונתן לאביונים וטעם פזר שנותן לזה ולזה ולכל האביונים שיהיו לפניו ושירע בהם
אבל אינו אומר שמפזר במתנות גדולות עד אשר ישאר הוא עני כי אין זה מדרך הצדיק כמו שפירשנו
אלא פזר שנותן לזה ולזה והמתנות כפי כוחו שיוכל לסבול ואמרו רזל המבזבז אל יבזבז יותר מחומש צ
צדקתו עומדת לעד עומדת לו ולבניו אחריו כמו שכתוב ונוצר חסד לאלפי' או פי' לעד שהשמור לו צדקתו
לעולם הבא קרנו תרום בכבוד חוזקו ותוקפו וכן הרס ממנה קרנות צדיק וברשעים להפך וכל קרני רשעי'
אגדע : רשע יראה וכעס שניו יחרק ונמס תאות רשעים תאבד : רשע כשיראה
בכבוד הצדיק יכעס מרו
הקינאה וכן יחרק שיניו עליו אילו היו בו כח להאבידו היה עושה ונמס ימס לבבו כן הקנאה על דרך ורקב
עצמות קנאה תחת רשעים תאבד מה שמתאוים לראות ברע הצדיק תאבד אותה התאוה כי לא יראו לעולם
ברעתם או פי' תאות רשעים הטוב שמתאוים לעצמם אבל בצדיקים נאמר ותאות צדיקים יתן :

הללויה הללו עבדי יהוה הללו את שם יהוה : כשרצה לדבר ביציאת מצרים
החל בגבורות האל ית' שעשה
בעולם ברצונו להגביה השפלים ולהשפיל הגבוהים כמו שעשה בישראל ובמצרים ואמר הללויה ואמר ש
שלש פעמים הללו כלומר לומר שהלולים רבים אנו חייבים להללו עבדי ייי היא הקריאה כמו הקהל חוקה
אתת לכם וטעם עבדי ייי הם החכמים יראי ייי כי להם נאוה תהילה להודו לאל שהם יודעים להלל לפי תכ

חכמתכם והשגתכם בידיעת שמו : **יהי שם יהוה מבורך מעתה ועד עולם : יהי שם**
יי מבורך יהי מבורך בפי הנבראים כי כולם בני דעת חייבים לברכו
וטעם מעתה ועד עולם כי מעתה הוא זמן ההוא עתה עד עולם הוא זמן העתיד : **ממזרח שמש**
עד מבואו מהולל : ממזרח שמש ועד מבואו כי כולם בני אדם שהם
שהם מן המזרח עד המערב כולם יהללויה כי אעפ׳ שיש בהם עובדי כוכבים
ומזלות הכל מודים כי הוא הסיבה העליונה וכן אמר כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים וגומר
וזכר מזרח ומערב שהוא רוב היישוב על קו השוה : **רם על כל גוים יהוה על השמי׳ כבודו**
רם על כל גוים יי שכל הגוים ירוממוהו אעפ׳
כן כבודו הנפלא הוא על השמים כי השמים וצבאם והמלאכים הם ישיגו יותר מכבודו והם ידעו לרומם א
אותו ולהגיד כבודו יותר ויותר מהתחתונים וי״מ רם הוא על כל תהילות שיהללוהו כל גוים ועוד רם כבודו
על השמים וגו׳ ועוד רם כבודו על השמים כי אפילו השמי׳ וצבאם לא ישיגו כבודו . **מי כ יהוה**
אלהינו המגביהי לשבת : מי כיי אלהינו לפי שזכר השמים ויש גוים
שאלהיהם צבא השמים לפיכך אמר מי כיי אלהינו כלומר מי בכל
אלה׳ העמים שהוא כיי אלהינו כי הוא המגביהי לשבת על כל העליונים ומשפיל לראות בהתחתונים בין בש
בשמים בין בארץ כי כולם שפלים לנגדו והוא רואה אותם כולם את מעשיהם ויוד המגביהי המשפילי נוס
נוספות ויש מפרשים מגביהי לשבת בשמים ומשפילי לראות בארץ : **המשפילי לראות בשמי׳**
ובארץ : המשפילי פירשנוהו מקימי היוד נוספות וכן יוד
להושיבי מושיבי ואמר כי תוספת אילו היודין לצחות הלשון יאמר הוא רם ויראה שפל׳
שפלים כלומר יראה בעניים ויקימם מעפר וידימם מאשפות ואשפות לשון יחיד וכבר בארנו די
דיקדוקו בספר מכלול : **להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו : להושיבי** ולא די
שמרים אותם משפלותם עד שמ
שמגביהם ומושיב אותם עם נדיבים ומה שאמר עם נדיבי עמו לפי שהם רמים על כל העמים בעמותם הי׳
דינך האל וכן יהיו לעתיד על כל העמים : **מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה הללויה**
מושיבי והנה הופך הטבעים שמושיב
העקרה שיהיו לה בני הבית כמו ויעש להם בתים מושיב יחידים בית׳ ומלת עקרה איננה סמוכה
למלת הבית אלא יאמר כמוכרת עקרה ועקרת וכן עטרה עטרת ממלכה ממלכת מלחמה מלחמת ויושיב הע
העקרה שתהיה אם הבנים ותהיה שמחה שהם תחת אשר היתה עצובה ואמר הללויה כלומר על כל אלה ה
הנפלאות שיעשה האל חייבים אתם להללו :

בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לועז : מדבר לשון אחרת שאינו
לשון עברי כלומר יצאו
שלא היו מבינים לשונם כמו שכתוב בקללת גוי עז פני אשר לו תשמע לשונו אעפ׳ שאי אפשר שלא היו
מבינים שהרי היו ביניהם כמה שנים אפשר שקצתם היו מבינים אותם שהיו עוברי ביניהם והיו בהם שלא
יצאו ממקומם שהיה מיוחד להם והיא ארץ גושן והיו מדברים לשון עברי ואפ׳ אותן שהיו יוצאים ביניהם
עם המצרי היו מדברים לשון מצרי בהכרת אבל בינם לבינם היו מדברים לשונם שהוא לשון עברי והיו מ
מוכרחים ללשון אחרת והאל ית׳ הוציאם אותו מעם שיהיה לועז וכן בדברי רבותינו ז״ל אבל קורין אותו
לועזות בלעז : **היתה יהודה לקדשו ישרא׳ ממשלותיו : הייתה** יהודה לקדשו של
שלקחם מעם טמא והיה עם ק
קדוש וישראל ממשלותיו שלא היו בממשלת מצרי׳ אלא בממשלתו והייתה ממשלה וממלכה בפני עצמה
לא ברשות אחר אלא ברשות האל ית׳ וכן אמר להם כשיצאו ממצרים ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי ק
קדוש כלומר תהיו ממלכה בפני עצמה וכהנים כלומר לי תהיו לי כהנים ומשרתים לא עבדים לעם אחר ות
ל

תהיה לי גוי קדוש כבר לים מטומאת העמים ומה שאמר יהודה וישראל כי מעת צאתם ממצרים היתה יהודה
לראש ונוסע ראשונה בברכת יעקב אביהם יהודה אתה יודוך אחיך גם אמרו כי יהודה נכנסו בים בראשונה
כי היו ישראל יראים להכנס בים ונכנס נחשון נשיא שבט יהודה וקפץ בים תחלה ואחריו שבטו ואחריו
כל ישראל לפיכך אמר יהודה לקדשו כי הוא שם האל ית' בקרב כל ישראל : **הים ראה וינוס
הירדן יסוב לאחור :** **הים** ראה וינוס על דרך משל כי נבקעו המים כאילו פחד הים וגם
מפניהם בעוברם וכן הירדן יסוב לאחור כשעברו בירדן גם כן כמו
ויחרד כל ההר מאד ואמר הרים לשון רבים כי אפשר שחרדו ורעשו הרים אחרים הסמוכים להר סיני וכן
גבעות הסמוכות לו וגבעה כמו הר אלא שאינה גבוהה כמו ההר ואינה מסוררת ראשה ככ כמו ההר :
**ההרים רקדו כאילים גבעות כבני צאן : מה לך הים כי תנוס הירדן תסוב
לאחור :** **מה** לך הים השאלה לדעת התשובה כאילו ישאלו מהם למה זה והתשובה מלפני אדון
כעבר שהוא חרד ויגע מפני אדם . **ההרים תרקדו כאילים גבעות כבני צאן :** **ההרים**
ההרים יחרדו והגבעות גם כן מה לכם :
מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב : **מלפני** אדון השיבה הארץ ואמרה
מלפני אדון כי הארץ כוללת הים והירדן
וההרים והגבעות וחולי מקור הוי"ו כינוי המדבר והוא מלעיל מפני מלת הארץ שהוא מלעיל אמרה חולי ו'
ופחדי ורקדי ונוסי מלפני אדון ומי הוא זה אדון אלוה יעקב שקנה אותו מבית עבדים בכחו כי הוא אדון
על הכל ועושה כרצונו ואם ידמה שעברו בני יעקב בים ובירדן דין הוא שינוסו ויבקעו המים מפניו כי
הוא אדון : **ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים :** **ההפכי** הצור כמו
שיש לו כח להפך הלח יבש ששם הים לחרבה כן הופך הצור היבש לח ושם אותם לאגם מים ולמעין מים
כמו שכתוב הכית בצור ויצאו ממנו מים כי הוא אדון ובורא הכל ולא ישנו מנהגו וכן ההר אעפי שהוא
מכבד וחקוע שבנבראים כשירצה ישוב קל וינוע מהרה ויחרד וירקד כמו האיל למען ידעו כי הוא בורא
הכל ובידו הכל :
לא לנו יהוה לא לנו כי לשמך תן כבוד על חסדך על אמתך : יש ספרים שאין
זה תחלת המזמור
המזמור אלא כמו שכתבתי חסד עם אבותינו והוצאתם ממצרים כן תעשה עמנו בכל דור ודור ואעפי שאין
אנו ראויים אל תעשה לנו כי אם לשמך כי גם הם לא היו ראויים לולי כבוד שמך וברית האבות ואמר לא
לנו שתי פעמים לחזק הענין על חסדך ועל אמתך כמו על אודותך לשמך תן כבוד שלא
יחולל בגוים וכן עשה עמנו בעבור חסדך עם כל הנבראים ועמנו יותר בעבור אמתך לקיים דברך שנשבעת
שנשבעת לאבותינו ובדברי רבותינו ז"ל מצאנו מחלוקת בזה המזמור יש אומר על שיעבוד מלכיות נאמר
ויש אומרים משה וישראל אמרוהו ויש אומרים חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בכבשן האש ויש אומרים
מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע : **למה יאמרו העמים איה נא
אלהיהם :** **למה** זה הוא טעם לשמך תן כבוד
שאם לא תעשה עמנו חסד ותשאנו ביד העמים יאמרו איה נא אלהיהם יקומו ויעזרו
אותם : **ואלהינו בשמים כל אשר חפץ עשה עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם**
ואלהינו בשמים והם סכלים ולא יכירו מה בין אלהינו לאלהיהם כי אלהינו בשמים ומושל בעליונים
ובתחתונים וכל אשר יחפוץ לעשות בהם יעשה ולא כן אלהיהם עצביהם כסף וזהב נקראים עצבים כי הם
עצבון לבוטחים בהם שלא יושעו על ידיהם ואיך יושיעו האדם והם מעשה ידי אדם הצורות ההם אעפי שי
שיפשם חכמי האומות על דרך העליונים ויעשו הצורות לדמיון השון העם הטפשים אחריהם יחשבו הצורו

בעצמם אלוה שיהיה בהם כח להטיב או להרע : פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו
פהילהם יעשו אותם על צורת האדם ולא וכלו
להטיל רוח בהם שידברו בפה ושיראו בעינים ושישמעו באזנים : אזנים להם ולא ישמעו אף
להם ולא יריחון : אזנים הזכיר חמש ההרגשות
ויש להם הצורות ולא ירגישו בהם לא יהגו אפי׳ הגיון מעט שאינו דיבור ממש אלא קול יצעקה היוצא
מן הגרון כמו אהגה כיונה : כמוהם יהיו עושיהם כל אשר בוטח בהם :
כמוהם דרך תפילה כל אשר
בוטח כמו וכל אשר בטח וכן שמש ירח ראובן שמעון והדומים להם : ישראל בטח ביהוה
עזרם ומגינם הוא : ישראל בוטח בי״י לא כאותם הבוטחים
באלילים אלא אתם בטחו בי״י כי תראו בכל הדורות שעברו עזרם של
ישראל ומגינם היה ואמר בטח לישראל דרך כלל : בית אהרן בטחו ביהוה עזרם ומגינם
הוא : בית אהרן והם הכהנים והלוים אמר
להם לבדם כי הם הקרובים לי״י ועומדים לפניו תמיד אמר שיבטחו בו כי עבודתם לפניו ת
תועלתם : יראי יהוה בטחו ביהוה עזרם ומגינם הוא : יראי י״י הם החכמים
שהם מתבודדים בבית י״י
ללמוד ומתעסקין בחכמה לדעת י״י שהם ידעו מחכמתם כי אין זולתו שראוי לבטוח בו ויש מפרשים יר
יראי י״י אשר בכל עם ועם : יהוה זכרנו יברך את בית ישראל יברך את בית אהרן
יהוה זכרנו י״י אשר
זכרנו תמיד בתפלתו עלינו הוא יברך עמו ופי׳ אחר כן הפרט יברך את בית ישראל : יברך יראי
יהוה הקטנים עם הגדולים : יברך יראי י״י הקטנים עם הגדולים ולא
אמ׳ על האחרים אלא על בית ישראל ובית אהרן כי בית כולל
קטנים עם הגדולים וכן בבטחון לא זכר עם ישראל ועם יראי י״י בית כי הקטנים אין בהם דעת הבטחון •
יברך הקטנים בעבור הגדולים ברוכים שמים וארץ היא עשה העליונים והתחתונים ובידו לברך מי שירצה
יוסף יהוה עליכם עליכם ועל בניכם : ברוכים אתם ליהוה עושה שמים
וארץ : השמים שמים ליהוה והארץ נתן לבני אדם : השמים

אעפ׳ שהוא עשה השמים והארץ ממשלת השמים לו לבדו ואין לאדם בהם דבר אבל הארץ נתן ממשלתה
לבני אדם וכן כתוב תמשילהו במעשה ידיך כל שתה תחת רגליו וצריך שידעו בני אדם ויכירו כי הוא אד
ארון והם פקידים עליהן כאשר ירצה יעביר אותם מהפקידות ויתננו לאחרים כלומר שימית אלו ויוליד א
אלו ומי שיכיר שהוא אדון ויראוהו כמו הפקיד האדון ויעמידהו בפקידות ויחייהו הזמן הקיצוב לו לפי׳ אמר
אחריו לא המתים יהללויה אותם שימית אותם האל ית׳ טרם זמן הקיצוב ימיתם בעונם שלא הכירוהו בחייהם
שהוא אדון ולא יראו מפניו והנה ימותו ולא יהללו יה כי תאבד נפשם במותם והם יורדי דומה באמת והד
והדומה הוא הקבר שהגוף בו כמו אבן דומה והגוף יותר בה וכן נשמת הרשע תאבד באבוד הגוף וכאילו
תדר עם הגוף בקבר : לא המתים יהללויה ולא כל יורדי דומה : ואנחנו נברך

יה מעתה ועד עולם הללויה • ואנחנו אבל אנחנו שאנו יראי האל ויודעים ומכירים
שהוא אדון על הכל יחיה אותנו ונברכהו בחיים וזהו מעתה ש
שהוא זמן העומד וכן עד עולם שהוא העולם הבא כלומר במותנו לזמן הקיצוב לא ימלט נפשינו אלא יב
יברכוהו ויהללוהו לעדי עד לפיכך הללויה אתם יראיו בעוד אתם בחיים ויעמוד נפשותיכם אחרי מות

אהבתי כי ישמע יהוה את קולי תחנוני : כי הטה אזנו לי ובימי אקרא :

טעמו דבק עם אהבתי וכן הוא פירושו אהבתי יי׳ כי ישמע קולי ואת תחנוני כלומר אהבתי והדין עלי לאהבו כי הוא שומע קולי ואת תחנוני בכל עת אקראיהו כי הטה הוא הטה אזנו לי ואני כל ימי לא אקרא לעזרה מבלעדו :

אפפוני חבלי מות ומצרי שאול מצאוני צרה ויגון אמצא :

אפפוני חבלי מות בעת שאפפוני וסבבוני חבלי מות כלומר שהייתי בסכנה והייתי קרוב למות וחבלי כמו צירים וחבלים ומצרי שאול מצאוני כפל ענין במלות שונות ומצרי כי צוררים הם לכם צרה ויגון אמצא אמר מצאוני ואמר אמצא וכן צירים וחבלים יאחזון כי המקרים ימצאו האדם לא יוכל לברוח וגם הוא ימצאם שילך אחריהם למקום שימצאם כי לא ידע את עתו ופעמים ילך למצוא הטוב ומצא רע וכן אמרו רז״ל רגלוהי דבר איניש אינון ערבין ביה באתר דמתבעי תמן מובילין יתיה :

ובשם יהוה אקרא אנה יהוה מלטה נפשי :

ובשם כשהייתי בצרות ואני בשם יי׳ אקרא והייתי אומר אנה יי׳ מלטה נפשי אנא לשון תחנה ובקשה ופעמים כתוב בהא ופעמים כתוב באלף וזה מן השלשה הכתובים בהא וקריאת האלף מלעיל כי האלף קמוצה והנון דגושה וכן כל אנא :

חנון יהוה וצדיק ואלהינו מרחם :

חנון יי׳ לפיכך הייתי קורא אליו כי הוא חנון וצדיק ומרחם .

שומר פתאים יהוה דלותי ולי יהושיע :

שומר פתאים האלף נחה והיו״ד נעה תחתיה [illegible] נחה והיו״ד נעה. אמר כי הפתי שאין יודע התחבולה להנצל מרעתו האל שומרו כשמשים עליו בטחונו וכן החכם אם לא יבטח בחכמתו ובתחבולותיו כי לא יועילו לו אם לא ירצה האל אבל זכר פתאים שאין להם דבר אחר דלותי קריאתו מלרע הרביע בתיו ואמר כשהייתי דל ועני לא היה לי משען הוא יהושיע לי :

שובי נפשי למנוחייכי כי יהוה גמל עליכי :

שובי נפשי שובי מלרע כמו עורי עורי דבורה אמר כשהייתי בצרה הייתי אומר לנפשי שובי למנוחייכי פירוש שאת בה שובי לאל ית׳ כי הוא יהיה לך למנוחה כי יי׳ גמל עלייכי כי הוא גומל עלייכי כמה פעמים כן יגמול עתה :

כי חלצת נפשי ממות את עיני מן דמעה את רגלי מדחי :

כי חלצתה וכמו שהייתה מבטיחת את נפשי כן עשית כי חלצת את נפשי ממות שהייתה קרוב למות בצרה שהייתי בה את עיני מן הדמעה וחלצת׳ עיני מדמעה שלא בכיתי כמו שהייתי בוכה בצרתי את רגלי מדחי וכן חלצת את רגלי מהיותי נדחה וגולה :

אתהלך לפני יהוה בארצות החיים :

אתהלך לפני יי׳ בארצות החיים עוד אתהלך לפני יי׳ בארץ ישראל שכינתו שם ולפי שהיה גולה בין פלשתים בבורחו אמר זה וערי ישרא׳ הם ארצות החיים ונקראת ארץ ישראל חיים כמו שנקראת ארץ צבי ארץ חפץ כי היא חמדת הארצות והיושבים בה הם חיים ובריאים חיים ענין בריאות כמו עת חיותם כי ארץ ישראל אוירה טוב מכל הארצות כמו שפירשנו בפסוק יפה נוף משוש כל הארץ וכן נאמר עליה ובל יאמר שכן חליתי כמו כלומר השוכן בירושלים לא יאמר חליתי ורבותינו ז״ל אמרו כי היא נקראת ארץ חיים לפי שמתיה חיים בתחיית המתים ויש מפרשים כי אמר בארצות החיים כנגד מה שאמ׳ כי חלצת נפשי ממות ורבו׳ ז״ל דרשו אתהלך לפני יי׳ בארצות החיים רמז בו שיהיה מתהלך לפני הצדיקים לפני יי׳ בתחיית המתים :

האמנתי כי אדבר אני עניתי מאד :

האמנתי האמנה גדולה היית לי כי הייתי מדבר כאשר עניתני כלומר כשהייתי עני בורח וכשפייתי במקום כמו שכתוב ויהי

דוד נחפז ללכת מפני שאול הייתי אומר כל האדם כוזב כלומר אפי׳ בזמן שהייתי נחפז ועני מאד הייתי או
אומר כל אדם שאומר שלא תהיה לי המלוכה כוזב הוא וזהו׳ מאמנה גדולה ומה שכתוב במזמור בך יי ח
חסיתי שהוא במזמור שלשים ואחד ואני אמרתי בחפזי נגזרתי מנגד עיניך בעת הרפזון היה מפחד שימו׳
ביד שאול הוא משיב אל לבו ואומר זה לא יתכן כי כבר הבטיחני האל ית׳ כבר שאמליך ואני מאמין בו
אעפי שאני בסכנה גדולה הנה בתחילה מחשבתי היה מפחד ואומ׳ נגזרתי מנגד עיניך אבל גמר מחשבתי
היית האמנה באל ית׳ ואמר בלבו כל האדם כוזב שיאמר שלא אמלוך : **אני אמרתי בחפזי כל
האדם כוזב :** **אני** אמרתי פירשתיו .
מה אשיב ליהוה כל תגמולוהי עלי : **מה** אשיב לי״י מה גמולה
או מה מנחה אוכל להשיב לו על כל החסד שעשה
עמי כל תגמלוהי עלי כל תגמוליו שגמלני הם עלי להשיב כנגדן אם אוכל כי לא היה בי זכות שהיה עלי
עליו לעשות לי מה שעשה אלא הכל חסד מאתו כמו שאמר יעקב קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר
עשית את עבדך ותגמולוהי כמו רוח תגמוליו על דרך לשון ארמית עלוהי כמו עליו ידוהי כמו ידיו ;
כוס ישועות אשא ובשם יהוה אקרא : **כוס** ישועות אשא יש מפרשים כוס חלק כמו
מנת חלקי וכוסי ויתכן לפרש כמשמעו כלומר שלא עשה
משתה ושמחה אדים כוס היין ואודינו עליו בפני רבים ואזכור ישועתו שהושיעני ואותו הכוס יקרא כוס
ישועות ובשם יי אקרא כן בעת הרוחה כוס ישועות אשא ובשם יי אקרא : **נדרי ליהוה אשלם
נגדה נא לכל עמו :** **נדרי** ליי אשלם הנדרים שנדרתי כשהייתי
בורח וגילה אם ישיבני האל ית׳ לביתו אותם הנדרים אשלם עתה נגד כל עמו
ושעם נא דבק עם אשלם לא עם נגדה וכמוהו רבים והא נגדה נוסף או הא במקום למד השימוש כי תבא
זאת המלה עם למד כי הכעיסו לנגד הבונים ולמד וכל עמו נופלת על העם ויספיק הענין בלתם וכן לסר
הרגו לאבנר והטליטי לאבשלום ; **יקר בעיני יהוה המותה לחסידיו ;** **יקר** בעיני
יי כמו ויקר דמם בעיניו יקר הוא בעיניו להמית
חסידיו בלא עתם ואני מן חסידיו לכך מלט נפשי מן המות : **אנה יהוה כי אני עבדך אני
עבדך בן אמתך פתחת למוסרי :** **אנה**
יי גם זה כתוב בהא והוא בענין הוראה וכן אנא
חטא העם הזה בענין והתודות החטא וזה בענין הוראה לאל ית׳ שעשה עמו טובה בעבור שהוא עבדו
עבדך בן אמתך פירשתיו פי׳ ועתה אני שונה אותו הנה זכר האם לפי שהיא עיקר היצירה בבן כי גידול י
העובר ימי יצירתו בבטן האשה ויש מוגדל מדם הווסת ומזון הקיבוב וגם אחרי צאתו כיזון משדי האם
לפיכך טבע האם נקשר בבן יותר מטבע האב לפיכך אמר במלכי ישראל ושם אמו להודיע שמעשה הבן כ
במעשה האם ברוב כי מעשה האדם הן לטוב הן לרע אעפי שהם בבחירת האדם ולפי הנהגו את עצמו ולפי
לימודו יהיה מעשיו יש בהם קצת גם כן מטבע יצירתו לפיכך אמר עבדך בן אמתך אמר אני עבדך משני
פנים האחד שהרגלתי עצמי בעבודתך ועוד היה בטבעו גם כן כי אמר כי אמי היית אמתך פתחת למוסרי
לפיכך אני מודה לך שפתחתה למוסירי כי ידעתי כי מאתך היית תשועתי ואמר פתחת למוסרי והוא לא א
אסור פעמים היה כאילו היה אסור ונלכד כמו בסלע המחל׳ ת ובפני אבישי שהיה קרוב להיות נלכד ואמר
לך אזבח זבח תודה שאודה לך על הזבח ואקרא לרבים בשם יי להיות עמי בזבח וישמעו הודאתי :
נדרי ליהוה אשלם נגדה נא לכל עמו : **נדרי** כפל הפסוק לאמר כי בחצרות יי ישלם
אותם : **בחצרות בית יהוה בתוככי
ירושלים הללויה :** **בחצרות** בית יי בבית שהיה
בו הארון בירושלים בתוככי היוד נוספת לנחת הלשון וכן יוד
בוניכי המלואיכי בנעוריכי הללויה כולכם תהללו יה עמי :

הללו את יהוה כל הגוים שבחוהו כל העמים :

זה המזמור משנ״ם פסוקים לבד והוא
לימות המשיח ורמז בו בעשותו אותו שנ״ם פסוקים לבד כי כל העמים יודו לשני עברים לבד ישראל ש״ם
שיהיו בתורתם וכל האומות לעבד אחר בשבע מצות וכולם יהללו יה כי כולם יודו בו אז כמו שכתוב לקרא
בשם ייי ולעובדו שכם אחד ולפי שאמר בתכלית המזמור הללויה שאמר כנגד ישראל ראה ברוח הקדש כי
כל האומות יהללויה עדין ואמר כנגד כולם הללו את ייי כל הגוים שבחוהו כל האומים והוא כפל הענין
במלות שונות בזה יש לכם להללו ולשבחו :

כי גבר עלינו חסדו ואמת יהוה לעולם הללויה :

כי מגבר עלינו חסדו עד שהוציאנו
מתחת ידיכם שלא הייתם מאמינים שיוכל להיות זה לאורך גלותינו ועתה הודו ואמרו כולכם ואמת ייי ל
לעולם כי אמת הוא דברו והבטחתו שהבטיחנו להוציאנו מן הגלות ואמר עוד הללויה לתוך אר
אמר כנגד ישראל ובדברי רז״ל אמרו הללו את ייי כל הגוים אילו אומות העולם הוא רבעו שבותי אנו ל
לא בעו שבותי אלא הכי קאמא הללו את כל הגוים כולהו כרעביד בהון כל שכן אנו דגבר עלינו חסדו וע
ועוד בדבריהם שאל ר׳ שמעון בנו של רבינו הקדוש את אביו אמר לו מה הן כל הגוים מה הן כל האומים
אילו שלא יעבדו את ישראל בהם אמרו כל האומות מה אם הגוים שמשעבדו את ישראל מקלסין להקב״ה
בתחילו אומרים הללו את ייי כל הגוים וגו׳ אמרו ישראל אם הגוים מקלסין אותו אנו על אחת כמה וכמה
התחילו אומר כי גבר עלינו חסדו אמרה הארץ ואמת ייי לעולם מהו ואמת אמת שקיימת מאבות וזכרתי
את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי את אברהם אזכור והארץ אזכור :

הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו :

בזה המזמו׳ יש מחלוקת בדברי רבותינו
ז״ל יש אומרים כי המזמור הזה נאמר על
דוד ויש אומרים כי על ימות המשיח נאמר וההוראה על לשון בני הגלות ביותר דרך כלל והוא הנכון והם
המזמור מתחיל בהודאה ומסיים בהודו לשבח המזמור ולגדולת הדברים שנאמרו בו אם על דוד נאמר יה
יהי״ה פירושו כי כשמלך דוד אמר הודו לאל אמר כולכם חייבים להודות לאל במלכותי כי טוב עשה לכם ו
ואח״כ זכר בפרט ישראל ובית אהרן ויראי ייי ישראל יש להודות לאל ית׳ על מלכותי שאני בעזרת האל
הייתי מניעת אויביהם אף בימי שאול כל שכן עתה שאני מלך שיהיה לכם בטוח ושוקט שלא יבאו האויבי
עליהם יפחדו מפני בית אהרן יש להודות על מלכותי כי שאול הרג נוב עיר הכהנים יראי ייי יש להם להו
להודות לאל ית׳ על מלכותי כי מפני שיהיו ישראל בהשקט ובהבטחה יהיה ליראי ייי פנאי להתעסק בחכ
בחכמה ועוד כי אני יירא האל כמותם ואוהב אותם ואשימם בחברתי כמו שכתוב חבר אני לכל אשר ייר
יראוך ובדרש יראה ייי זה ביתו של דוד דכתיב חבר אני לכל אשר יראוך מה עשה דוד אמר דוד אנכי
יושב בבית הארזים וארון ברית האלהים יושב בתוך היריעה אמר הקב״ה אני אשמור בו חסדו וגו׳ ושמתי
לעד כסאו הוי כי לעולם חסדו ואמר גכ׳ בישראל כלת׳ אין הקב״ה עושה חסד לשנה או לשתים אלא לעולם
שנ׳ חסד ייי כי לא תמנו ואמר וחסדי מאתך לא ימוש :

יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו :

יאמרו נא בית אהרן כי לעולם חסדו :

בית אהרן יאמרו גכ׳ כלת׳ שנ׳ והיתה לו ולזרעו
אחריו ברית כהונת עולם ואם על ימות המשיח נאמר המזמור אמר כנגד כל האומות הודו לייי כי טוב פ
מטבה להם לישראל ושמר להם חסדו לעולם כלומר לקיצת ימים רבים שהיו בגלות ועתה הם ארונים וכן בי
אהרן יודו לברם ויאמרו כי לעולם חסדו שבטלה הכהונה מהם כמה שני בגלות ועתה שבו אליה וכן :

יאמרו נא יראי יהוה כי לעולם חסדו :

יראי ייי המתבודדים בתורה ובחכמה יודו
לכם ויאמרו כלת׳ כי בגלות מרוב הצרות לא היה
להם פנאי ולא היה לבבם שלם ונכון אל ייי אלהיהם עתה יודו את ייי :

מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה : אם על דוד נאמר טורה לאל ית׳ שהוציאו מן
המצר למרחב כי כשהיה בורח היה בצר שם
שהיה משתתר במערות ובמחבורות וזה על ישראל נאמר יאמר ישראל דרך כלל מן המצר שהייתי בו והו׳
הגלות משם קראתי יה עד שענני ושמני במרחב ומצר שם מפעלי הכפל בשקל מסב קלעי ולרבים מצרים
ובסמוך מצרי שאול וענינו מן כי צוררים הם לכם׳ : יהוה לי לא אירא מה יעשה לי אדם :
יהוה לי ולא אירא הוא״ל ה׳ עמי לא אירא מכל
אשר ירצה לעשות לי כי לא יהיה לו כח ויכולת . יהוה לי בעזרי ואני אראה בשנאי :
יהוה לי בעוזרי ה׳ עמי והוא עם עוזרי ולא
יהיה באויבי כח להרע לי אלא אני אראה בשונאי אני אראה בהם כמו שארצה לראות וכן ובאויבי ראתה
עיני ותבט עיני בשורי : טוב לחסות ביהוה מבטח באדם . טוב לחסות בה׳ על
דרך שאמר ירמיהו וטן ה׳ ישור לבו אלא אם יבטח באדם
ישים השיקר באל ית׳ שיתן בלב האדם הקרוב לעזרו : טוב לחסות ביהוה מבטח בנדיבים
טוב לחסות וכפל הפסוק לחזק הענין :
כל גוים סבבוני בשם יהוה כי אמילם : כל גוים סבבוני וכאשר סבבוני בטחתי בשם
ה׳ כי אמילם ואם על כנסת ישראל מבואר הוא
ואם על דוד ישראל ופלשתים שרצו להרע לו כשבא אל אכיש גם הגוים אשר שרפו צקלג ושבו כש״ו :
סבוני גם סבבוני בשם יהוה כי אמילם : סבוני כפל הענין והוסיף עוד לחזק ומלת
אמילם כמו אמלם בצרי על משקל ואשימם בר
בראשיהם ובא פתח תחת הצרי מפני ההפסק וענינו אכריתם : סבוני כדבורים דועכו באש
קוצים בשם יהוה כי אמילם : סבוני ועוד שלש
והוסיף לחזק הענין דועכו שלא נזכר פועלו מהדגיש ענינו
כבוי כמו ידעך נרו ואומר באש קוצים שהוא כבה במהרה ולא יעשה מהם גחלת : דחה דחיתני
לנפול ויהוה עזרני : דחה דחיתני לנפול אמר כנגד האויב עוזרני
שלא נפלתי : עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה : עזי
וזמרת יה ענינו וזמרתי יוד עזי עומד במקום
שנים כי וזמרת קמוץ ואינו סמוך או יהיה תיו וזמרת במקום הא וכן הבה לנו עזרת מצר א״ך לא נכבה
עיר תהלה אומר עזי וישועתי יה וראוי לי שאומר לו : קול רנה וישועה באהלי צדיקים
ימין יהוה עשה חיל : קול רנה וישועה
כאשר ימין ה׳ עושה להם חיל כח ועושר או יהיה קול רנה באהליהם וי׳
וישועה שיזכרו בקול רם ישועתו : ימין יהוה רוממה ימין יהוה עשה חיל : ימין
ה׳ רוממה שלא תמוט לעולם כמו ימין
הגבורים והכריבים אלא לעולם רוממה והיא עושה לאוהביו חיל וכפל לחזק הענין כי לא יהיה הכח והעו׳
והעושר סולתו : לא אמות כי אחיה ואספר מעשה יה : לא אמות כמו שחשבו
להמיתני ולהאבידני מן העולם אבל אחיה ואספר
מעשה יה הטובים והנפלאות שעשה עמי : יסר יסרני יה ולמות לא נתנני : יסרני
יסרני יה היסורים אשר הייתי ברע מוסר האל
הוא שהיה עלי לכקותי מפשעי לא שרצה להמיתני ודגש הנון יסרני להפארת הקריאה כדגש תנני אלהים
פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה יה : פתחו לי שערי צדק על דרך משל כלומר
דברי תהלה והודאה לאל ית׳ שיכילני ואומר
לחסידים ולאוהבים שיעזרוני להודות לאל וזהו פתחו לי : זה השער ליהוה צדיקים יבאו בו :

זה השער לייי כי אינה ראויה התהלה והשבח אלא לאל לפיכך צדיקים יבאו בו ויודו לאל ית׳ על כל מה
שעשה עמהם כמו שאני בא בו : **אודך כי עניתני ותהי לי לישועה :** **אודך** אני
אודה אותך כי עניתני בקראי אליך
סן המיצר : **אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה :** **אבן** מאסו הבונים אם על ישראל
נאמר יקרא כל ישראל בכלל אבן כמו משם רועה אבן ישראל על דרך משל כי יש ישראל עיקר בניין העולם בחוקיהם ובמשפטיהם על בני אדם וג
והנה ישראל היו מואסים בגלות והיו מואסים אותה המלכים שתהיה אפי׳ אחת מאבני הבניין כל שכן שתהיה
פנה כלומ׳ שאין צורך לעולם בהם ויחשבו לכלתם והנה בעת הישועה הייתה לראש פנה כמו שעושה אדם
פינות הבית באבנים גדולים ויפות להעמיד ולקיים אבני הבניין כן יהיו ישראל לעתיד לבא יהיו לראש ויהיו קיום העולם : **מאת יהוה הייתה זאת היא נפלאת בעינינו :** **מאת** ייי יתמהו
עליו מלכי הארץ ויאמרו לא היתה זאת
התשועה לאומה זאת אלא מאת ייי מאד נפלאת זאת התשועה בעינינו ואיך היתה אלא כי מאת ייי הייתה
כמו שאמר ישעיה עליו יקפצו מלכים פיהם כי אשר לא סיפר להם ראו : **זה היום עשה יהוה נגילה ונשמחה בו :** **זה** היום ויענו כולם ויאמרו זה היום
התשועה לייי עשה אותו כי לא יוכל להיות בלתו לפיכך אין לנו להיות עצבי׳
בישועת ישראל אלא שנגילה ונשמחה עמהם בזה היום כי מאת ייי היית והוא עשה אותו :
אנא יהוה הושיעה נא : אנא יהוה הצליחה נא : **אנא** יאמרו ישראל אנא ייי
הושיעה נא והצליחה נא לכל הבאים
בחילך ולטוב לעבודתך : **ברוך הבא בשם יהוה ברכנוכם מבית יהוה :** **ברוך**
הבא ויאמרו הכהנים שהיו בבית המקדש לכל הב
באים לעבוד את ייי ברוך הבא בשם ייי ברכנו אתכם מבית ייי ותהיו מבורכים בשמו כי הוא :
אל יהוה ויאר לנו אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח : **אל** ייי הוא יכול והוא
יחיד נמצא והוא האיר לנו
מאפילת שהיינו בה בגלות לפיכך באו ועבדו את ייי כמונו אסרו חג בעבותים הביאו הכבש קשור בעבו
בעבותים עד שתביאוהו לקרנות המזבח כלומר להקריבו לפני ייי הקרבן כבש או זולתו יקרא חג לפי ש
שבחגים יקריבו אותם ברוב וכן חגים ינקופו : **אלי אתה ואודך אלהי ארוממך :** **אלי**
אתה יאמר ישראל לי נאה להודות לאל על כל האומות
כי אתה אלי כלומר שהראית כחך ויכולתך כי שהוצאתני מן הגלות בכחך הגדול וכן אתה אלהי שלקחת מ
משפטי מן האומות לפיכך אודך וארוממך בפני הודו לייי כי טוב אומר כנגד כל הגוים : **הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו :** עם הכל ולעולם חסדו עם בריותיו ואם על דוד
נאמר הסזמור יאמר אבן מאסו הבנים על דוד כשבא שמואל למושחו
וכן סדרו רבותינו פירוש הפסוקים שאודך ולמטה אודך כי עניתני אמר דוד אבן מאסו הבונים אמר ישי
כי דוד היה נער קטן רועה צאן ולא היה נחשב בעיניהם ולא עלתה על לבם שיהיה הוא מלך מאת ייי היי
היתה זאת אמרו אחיו אנא ייי הצליחה נא אמר דוד ברוך הבא בשם ייי אמר ישי כשבא דוד מן הצאן בר
ברכנוכם מאת ייי אמר שמואל אל ייי ויאר לנו אמרו כולם אסרו חג בעבותים אמר שמואל כי קרא אותם
אל הזבח אלי אתה ואודך אמר דוד הודו לייי אמרו כולם :

אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת יהוה : המזמור הזה הוא כסדר מאד
ומבדו דוד על שמונה אלף
בית כי בכל אות יש בו שמונה פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה או עדות או פקודים או מצוה או מ

אמירה או דבור או משפט או צדק או אמונה או חוקי ואלה השמות הם חלוקי כל התורה ועתה אבאר אלה
השמות כדי שלא אצטרך לבאר בכל פסוק ופסוק תורה היא תכונת המצות היאך נעשות כמו תורת החטאת
תורת האשם דרך תיקון המצות מה הוא תכון את אחד תכון מה הוא רחוק את אחד רחוק וכן בשאר המצו'
חוקים המצות שלא נגלה טעמם מצות אשר נאמר בהם מצוה כגון שילוח טמאים וכפרת נדרים וכיוצא
בהם משפטים הם הדינין שבין אדם לחבירו עדות המצות אשר הם עדות וזכר כמו שבת ומועדים וציצית ו
ותפילין וכיוצא בהן פקודים הם המצות שהשכל מורה עליהם שהם כפקדון וכדבר גנוז בלב האדם צדק הם
צידוק המצות כי בצדק נאמרו דיבור ואמירה הם כלל לכל המצות וזכר דבר ואמירה גם כן להבטחה שהב
שהבטיחנו האל וזכר גם כן דבר כינוי דיבורו בבריאת העולם וכן אמונה קיום דברו בבריאת העולם וכאשר
וזכר כל אלה השמות כל אחד בפסוק אין דעתו על השם ההוא לבדו אלא וזכר האחד והוא הדין לאחרים ופ
ופעמים זכר שנים בפסוק ויש בו פסוקים אמר בעת צרתו בבורחו או בצרות אחרות ובחברו המזמור כל
אילו הפסוקים בו לפי שהצרה ההיא היית משרירה אותו מלהתעסק בתורה ובחכמה ועתה יש לשאול למה
חיבר המזמור הזה על שמונה לא על פחות ולא על יתר כי במקומות אחרים שזוכר לחשבון שבעה או עש
עשרה אינם דוקא אלא לסך חשבון כמו שביארנו במקומות אחרים כי השבעה בעבור שבעה גלגלים שב
שבהם שבעה ככבי לכת שמשמשי בעולם וכן ימי העולם שבעה כי כן יצירת העולם בששה ימי ובשביעי
שבת וכן עשרה לפי שהוא כל החשבון אבל שמונה לא נמצא בשום מקום שהוא לסך חשבון אלא שהוא
חשבון דוקא אם כן למה כיון דוד לזה החשבון והנראה בעיני כי לפי שהמזמור הזה כולו הולך על מצות ו
ותוקים ומשפטים והדומה להם וכולם כנויי' על דרך שכל וחכמה והדרכים שבהם נקנית החכמה ומדות הא
האדם גם שבעה והם חמשה חושים שמדות האדם מיוחסי' אליהם כמו שפי' אותו החכם ר' שלמה בר' גבירו'
וגם במה שזכר הוא החושים ליחסם לדרכי החכמה כי בארבעה החושים מבואר הוא כי בעינים יראה האדם
בספר החכמה ובאזניו ישמע מפי המלמדים ובפה ידבר מה שלומד ומלמד לאחרים ובידו יכתוב הספרים ו
ומה שצריך לבאר חוש הריח והוא מיוחס אל החכמה לפי שנקבי האף קרובים אל שני חללי המוח שבהם
כח הציור והדרך השישי הוא הגדת המגידים והוא דבר שלא ידע כאחד החושים אבל הוא דבר ברור אילו
הנה יגידו המגידים כי קנסטנטינא בעולם והוא לא הלך שם ולא ראה אבל לפי שכל אשר היו שם מגידים
ענינה ואין מכחיש ביניהם יתברר אילו שהוא וגם בדרכי החכמה יצטרך הגדת המגידים כי מדרכי החכ
החכמה יגלו בבחן הנבראים ואינם ידועים אצל כל אדם אבל ישמעו מפי המגידים כענין שאומר האל
לאיוב הידעת עת לדת יעלי סלע וחולל אילות תשמור וכן כיוצא בזה בדברים שבחנו בדרכי החכמה בנב
בנבראים והדרך השביעי ראיית השכל וידיעתו וזה הדרך חזק מכולם וכשאר דרך אחר שאינו מדרכי החכ
החכמה ואין השכל מורה עליו אלא שהוא שטור גדול ויותר חזק לכל בעלי תורה והיא הקבלה שחייבין א
אנו להאמין בה על כל פנים ובה יתאמת בנפשותינו ויתחזק בליבותינו כי משה רבינו עליו השלום כתב ה
התורה מפי האל יתברך וחידוש העולם ומעשה בראשית וענין האבות והאותות הגדולות אשר ראו אב
אבותינו במצרים ובמדבר וקריעת ים סוף והירדן ומעמד הר סיני ועמידת חמה ולבנה ליהושע ושאר הנ
הנפלאות הכתובות עי' הנביאים אשר לא ראו עינינו ולא שמעו אזנינו ולא יורה עליהם השכל ולא ניתנו
ליבחן כי הגדת המגידים ניתן לי בחן אבל זה לא ניתן לבחן אלא יתאמת אצלינו מפי הספרים אשר הם יר
ירושה מאבות דור אחר דור הייתה הקבלה הזאת נכונה אצלינו ונתקעה בלבותינו כאילו ראו עינינו ושמ
ושמעו אזנינו ותורה עלינו שכלינו ויותר כי ההרגשות מכזבים לפעמים וגם בשכלו ישגה אדם לפעמים
כשאין דת והמופת ברורים אצלינו אבל הקבלה אשר היא ירושה מאבות דור אחר דור לא נמצא בה מכחי
בכל האומות וגם כל הספרי שנכתבו בה ממזרח שמש ועד מבואו לא יכחיש אחד את חבירו לפיכך חיבר
דוד ע"ה זה המזמור על שמונה אלפא בית כנגד שמונה הדרכים שבארנו והנה זה מבואר ונשוב לברר הפ
הפסוקים אשר במזמור אמר אשרי תמימי דרך ומי הם האנשים שהם תמימי דרך שדרכם תמה ושלימה א
אותם שהולכים בתורת ה' כלומר שלומדים התורה כי לא יהיה דרכו שלם אם לא ילמוד התורה כמו שאמ

שאמרו אין דוד ירא חטא ויש מפרשים ההולכים בדרך תורת ה׳ ודרך שזכר עומד במקום שנים כי דרך
תורת ה׳ היא השלמה והתור׳ ויש לפרש עוד כמו הפוך אשרי ההולכי׳ בתורת ה׳ התמימי דרך כלומ׳ הלומדי׳
כשהם תמימים דרך שיעשו מעשה התמימות מלימודם כלומר שאינם עומדים על הקיצוב אלא עושים לפ׳
לפנים משורת הדין : **אשרי נוצרי עדותיו בכל לב ידרשוהו :** **אשרי** שינצרו אותם
אותם וישמרו בעין . לבם מעדותיו שיבינו וי׳
וידעו בכל לבם לא בלב ולב כמו אותם שלומדים או עושים המצות כדי לקנות להם שם :
אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו : **אף** יש מפרשים אף כמו כל שכן כמו אף שוכני
בתי חומר אם ישמרו עדותיו והם מצוה עשה כל שכן
שישמרו שלא יפעלו עולה שהם מצות לא תעשה אלא הלכו בדרכיו ויש מפרשים גם אשר לא פעלו עו׳
עולה יחשב להם כאילו בדרכיו הלכו כלומר כאילו קיימו מצות עשה ואינו נכון וזה הפירו׳ כמו שפירשנו
במזמור הראשון וכן כתוב סור מרע ועשה טוב כי לא יהיה שלם האדם אם ישוב מרע אם לא יעשה טוב
ומה שאמרו ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושי מצוה לא אמרו זה אלא במי שבא דבר עביר׳
לידו וניצול ממנה ויש לפרש עוד אף לא פעלו עולה שלא תזדמן לעולם להם דבר עבירה לידם אלא כל י׳
ימיהם בדרכיו הלכו כענין שנ׳ בא לטהר מסייעין אותו : **אתה צויתה פקודיך לשמר מאד** :
אתה צויתני למה צוית אותם לשומרם מאד שלא ישגה בהם
אחלי יכנו דרכי לשמור חקיך : **אחלי** תחנותי ובקשתי לפניך שיכונו דרכי לשמור
[illegible] חקיך כלומ׳ שלא יטרידני עסק מעסקי העולם שלא אוכל
לשמור חקיך וזה אני מבקש ממך שתשמרני מטרדת העולם כדי שאמצא לבי ועצמי פנוי לשמור חוקיך ו׳
ואחלי כמו ואחלי אדוני לפני הנביא והם מענין ויחל משה והאלף נוספת : **אז לא אבוש בהביטי**
אל מצותיך : **אז** לא אבוש כי מי שאינו שומר המצות ראוי
לו שיבוש כשיבינו במצוה הכתובה כי אם הוא גונב ויבינו בספר ויראה לא תגנוב
באמת יבושו יכלם : **אודך ביושר לבב בלמדי משפטי צדקך :** **אודך** כי הם
ילמדוני להודות לך [illegible] ביושר לבב בלמדי
והבינני כי כולם משפטי צדקך : **את חוקיך אשמור אל תעזבני עד מאד :** **את** חוקיך
עד מאד רבק עם אשמור כמו [illegible] שאמר למ׳
למעלה לשמור מאד כלומר ברעתי וברצוני לשמור מאד חוקיך בכל לבי ובכל כחי גם אתה אל תעזביני א׳
אלא עזרני בשמירתם ואדו׳ אבי ז״ל פירש את חוקיך אשמור ואתה אל תעזבני עד שאגיע לשומרם מאד
במה יזכה נער את ארחו לשמר כדבריך : **במה** יזכה נער באר בזה כי לא יהיה דרך
[illegible] האדם זך בלימוד לבד אלא במעשה שישמור
כמו שלומד וזהו לשמור כדבריך כי אם ילמוד ולא יעשה כלימודו אין זך אלא מלוכלך וזכר נער להודיע כי
כמו שחייב אדם לחנוך הנער בלימוד כן צריך לחנכו מקטנותו במעשה שישמור לעשות מה שלומד כמו
שאמרו רבותינו ז״ל שחייב אדם לחנך את הקטנים במצות ואז יהיה זך אורחו אם ישמור לעשות דבר האל
ית׳ כמו שלומד אם יחל זה מנערותו וירגי׳ עצמו בזה באמת יזכה אורחו בזה ולעולם יהיה זך כי אם בנער
בנערותו יצא מדרך הנערות ויעשה מעשה זך וישר כל שכן כשיהיה גדול לפיכך אמ׳ שלמה גם במעלליו
יתנכר נער אם זך ואם ישר פעלו או יתנכר מנערותו ויאמרו עליו אין זה נער שאינו עושה מעשה נע׳
נערות ואם נאמר זה בנער שצריך לזכות אורחו כל שכן בגדול ויהיה תלמודו ומעשיו שוין :
בכל לבי דרשתיך ואל תשגני ממצותיך : **בכל** לבי כי אני כן עשיתי כי מה שלמדתי
שמרתי וזהו בכל לבי דרשתיך ולא בלב ולב כי
נתעסקתי בלימוד התורה בעבור המעשה והמעשה לדרישת האל ולכוונת עבודתו לא לעשות לי שם בין ב׳
בני אדם והוא״ל ואני דורש אותך בכל לבי ואתה יודע את לבבי אל תשגני ממצותיך כלומר אל תשגיני

שוגה שהני אלא עזרני להבינם ולעשותם ואמר תשגני כיון שבידו לתת החכמה והבינה והוא הנותן כמו שכתוב ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה וגו׳ ואמ׳ ובלב כל חכם לב נתתי חכמה וכן ונתת לעבדך לב שומע·אם כן הוא ית׳ כשאינו נותן הבינה בלב המבקשו אותה כאילו הוא משגה אותו ועל דרך הזה לשה תתענו יי׳ מדרכיך כי אם תסלק מעלינו טרדת הגלות נלך בדרכיך כי לבנו חפץ ללכת בדרכיך ולא יניחו יניחונו הטרדות הקשות המיגעות אותנו בגלות אם כן אתה שבידך להוציאני מידה לדוחה ולא תעשה ות תניחנו זה כמה בגלות הרי הוא כאילו התענו אתה מדרכיך : **בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך : בלבי** צפנתי אני נוהר שלא אשכחנה אלא היא צפונה בלבי למען לא אחטא לך כי השוכח יחטא בטעות : **ברוך אתה יהוה למדני חקיך : ברוך** אתה יי׳ אני מברך ומודה לך על שלמדתני ומבקש מלפניך שתלמדני עוד : **בשפתי ספרתי כל משפטי פיך בשפתי** לפי שאמר בלבי אמר עתה שצפנתיה בלבי לא הנחתי אותם מלספרם בפי להרגיל עצמי בהם וללמד לאחרים : **בדרך עדותיך ששתי כעל כל הון : בדרך** עדותיך הוו נקראת כן הוא בשמונה אותיות באלפא בית וזאת ים מן ברה כי מכיפך עדותיך בוו נעה אומר אני ששמח כשאני מבין בדרך עדותיך ואני רואה בהן חכמה נפלאה ו ודברים ישרים וצדיקים ואני שמח בהן כאדם ששמח על כל הון שימצא בפיקודיך כשאני מתבונן בהם אני משתעשע בהם לפיכך לא אשכחם כי הם לי לשעשוע ולשמחת לבב : **גמול על עבדך אחיה ואשמרה דברך : גמול** על עבדך גמילות חסד זה עשה עמי שאחיה ולא אשאל חיי להענוגי העולם אלא כדי שאשמרה דבריך : **גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך : גל** עיני עיני לבבי גלה שארע להבינו ולראות הנפלאות שהם מתורתך כמו תוקים שלא נגלה טעמם וכמו מעשה בראשית והרומים להם מדברים שהם סתרי תורה : **גר אנכי בארץ אל תסתר ממני מצותיך גר** אנכי כי האדם דומה בזה העולם נחשב כמו הגר שאין לו מעמד במקום כן האדם יסע מזה העולם כי אין לו מעמד וקיום בו לפיכך צריך שלא הסתר ממני מצותיך כי לא ארע יום נוסעי : **גרסה נפשי לתאבה אל משפטיך בכל עת · גרסה** נשברה נפשי מרוב תאוה אל משפטיך ללמדם בכל עת אפילו בעת שאני עסוק בעולם לבי הומה עליהם גרסה מענין גרש כרמל ל לתאבה מקור מן תאבתי לישועתך יי׳ ענין תאוה וחשק : **גערת זדים ארורים השוגים ממצותיך : גערת** עבר במקום עתיד והגעיה שאינה קשורה עם בית היא לשון השתחה ומאמרה אומר הגעור הזדים הארורים ש שהם שוגות ממצותיך וקראם זדים וקראם שוגים כי הם זדים בביטול הלימוד ושגגות מן המות מפני שא שאינם יודעים ולפי שזכר כי בכל עת הוא תאב אל המשפטים אמר כן אני תאב והם אינם תאבים אלא ב בטלים שמתעסקים בהבלי העולם או יושבי קרנות ואין להם חפץ בלימוד לפיכך לא ידעו משפט האל והם ש שוגים בהם ועוברים עליהם ועל הדרך הזה ארזל הוי והיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון כלומר לזדו בחשב אותה השגגה לפי שהוא בטל מן הלימוד במזיד ואמר ממצותיך ולא אמר במצותיך כי כשגגתם הם יוצאים מן המצות : **גל מעלי חרפה ובוז כי עדתיך נצרתי : גל** מעלי אותם הזדים ישחרפים אותי ומבזים אותי לפי שנצרתי עדותי ואתה גולה אותה חרפה מעלי והעבר אתה שיבוסו מהרה ואשמח אני : **גם ישבו שרים בי נדברו עבדך ישיח בחקיך : גם** ישבו ישרים וגדולים שאינם חפצים בתורה יושבים בקרנות ומדברים כי דרך גנאי כמו תדבר שרים ואמך במשה ואני איני חושש להם ואשיח בחקיך כי אני עבדך ועושה מצותיך כעבד מצות אדוני ו

ואמר בלשון נפעל בדברו לפי שהדיבור בלשון נפעל רוצה לומר התמרת הדיבור גם עדותיך הם שעשועי
ואנשי עצתי וחבירי לא השדיכ דבקה כשהייתי בסכנה והייתי בורח מפני אבשלום והיה קרוב למות כאילו
נפשו דבקה לעפר הייה מתחנן לאל ית׳ ואומ׳ חייני כדברי שהבטחתני ע׳י נתן הנבי׳ כי ימלאו ימיך ושכבת
עם אבותיך דרכו הוא לב האדם יחשוב דרכו כלומ׳ חפצי וענייני ודרכי שהייתי רוצה לעשות כמה פעמים
הייתי מספר אותם לפניך כמו שאמר וישאל דוד ב״ה והענני כמה פעמים עניתני במה שהייתי שואל
מלפניך כן ענני במה שאני שואל מלפניך שתלמדני חוקיך שהם נסתרים ולא יבינם אלא תנם ואתה למד
למדני אותם שתתן לי לב מבין אל יסורם באמת : דרך פקודיך הבינני ואשיחה
בנפלאותיך : דרך כמו שאמר
למדני וכפל הענין לחוק הבקשה : דלפה נפשי מתוגה קימני
כדברך : דלפה נתכה נפשי מרוב יגון שיש לי
על דרך וימס לבב העם או פי׳ דלפה דמעה על דרך במסתרים תבכה נפשי קיימני כדבריך ק
קיימני במלכותי כדברך שאמרת לי על ידי נתן הנביא כסאך יהיה נכון : דרך שקר הסר ממני
ותורתך חנני דרך אמונה בחרתי משפטיך שויתי : דרך
שקר לא תזמן לפני ועזרני להסיר או
אותה ממני ותורתך חנני שתתן לי לב להבינה ולהתעסק בה דרך אמונה הפך דרך שקר כלומר אותה בחרתי
אותו הזמן לפני וכן משפטיך שויתי : דבקתי בעדותיך יהוה אל תבישני : דבקתי
בעדותיך וכיון שדבקתי בהם לדרש תמיד אל
תבייישיני מהם שלא אבינם ולא אבא על תכונתם כי זה יהיה לי בושת אם לא אבינם על הנכונה כיון שאני
מתעסק בהם תמיד לפיכך אני מבקש ממך שתעזרני בהם : דרך מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי
דרך כל כך תרחיב לבי עד שארוץ בדרכם בלא עיכוב
הורני יהוה דרך חקיך ואצרנה עקב : הורני ה׳ ואצרנה עקב הכינוי על הדרך ופי׳
עקב פי׳ החכם ראבע׳ ואצרנה כי עקב יש לה כלומר
גמול בשומרם כמו בשומר׳ עקב רב ואיננו נכון וזה פירו לפי שעל דרך שארול על פתח לקבל פרס ופי׳ר׳
בשומרם עקב רב פורשנותו במקומו וארוני אבי ז״ל פיר׳ שכר שתורינני דרך חוקיך זה יהיה שאצור אותה
ולפי דעתי כי פי׳ עקב סוף וכן לעולם עקב וכן יגוד עקב בסוף ולפי שהעקב בסוף הגוף אמרו לסוף הדבר
עקב כמו והיה עקב תשמעון בעבור שהשכר סוף המעשה ופי׳ ואצרנה עקב עד סוף ימי כלומר כל ימי חיי
פיותי אצרנה : הבינני ואצרה תורתך ואשמרנה בכל לב : הבינני בכל לב כ
כבר פירשתי אותו לא לעשות לי שם אלא
בכל חפצי ורצוני מאהבתי לעשות מצותיך : הדריכני בנתיב מצותיך כי בו חפצתי :
הדריכני שתפתח לבי אליו ולא אשגה
בו כאדם שיודע הדרך שילך בה בכל עת שירצה ולא ישגה בה : הט לבי אל עדותיך ואל אל
בצע : הט ואל אל בצע ולא יהא לבי להוט לקבץ ממון
אלא כל לבבי יהיה על עדותיך בצע ענינו אהבת ממון וכן שונאי בצע פי׳ כבר וכר אנשי אלהי
יראי אמת : העבר עיני מראות שוא בדרכיך חייני : העבר כל הבקשה הזאת לשוו
לעורו על קיום השכות מראות שוא שלא
יתור אחר עיניו בדרכיך חסר יוד הרבים מהמכתב ואמר חייני כי החטא ימית האדם : הקם לעבדך
אמרתך אשר ליראתיך : הקם אמרתי שהבטחתני להקים המלכות
לבני אחרי אשר ליראתיך אשר יהיו דבקים ליראתך : העבר
חרפתי אשר יגרתי כי משפטיך טובים : העבר חרפתי לפי שאמר בפסוק שלפני׳ וה
להקים ההבטחה לבניו אחריו בקש שלא יהיה לש

לשטן אותו העון שהוא חרפתו לבניו ואעפ׳ שאמר לו גם יי׳ העביר חטאתך אמר לו שמשנו הענ
העבירו שלא ימות כמו שאומר לא תמות והוא בקש מהאל ית׳ שיעבירו גם מבניו שלא יזכר להם אותו הע
העון שהוא יגור מפניו כי משפטיך טובים הם אך לא תשפוט את האדם כפי עונשו הראוי לו אלא העבי׳
ממנו קצת עונשו כי אתה טוב וסלח ומשפטיך טובים . **הנה תאבתי לפקודיך בצדקתך**
חייני : הנה אעפ׳ שחטאתי אני תואב לפיקודיך
לפיכך בצדקתך חייני כלומר האורך חיי כיי שאקיים המצות : **ויבואני חסדיך יהוה**
תשועתך כאמרתך : ויבואני חסדיך יי׳ חסר יוד הרבים
מהמכתב אמר תשועתך וחסדיך יבאו לי כמו שהבטחתני :
ואענה חרפי דבר כי בטחתי בדבריך : ואענה חרפי שהיה אומר אין ישועתה לו
באלהים כי בטחתי בדבריך שתקיימנו לי :
ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד כי למשפטיך יחלתי . ואל תציל מפי כענין
אשר הציל אלהים מאבינו ויתנלי
את מיכדים עד מאד אני מבקש מאתך שלא תציל מפי אלא הרגיל את פי לדבר האמת כי אם לא תעשה
זה יהרי הוא כאילו אתה הצלת אותו ממנו כי בידך לעזרני ולפתוח את פי לטובה על דרך יי׳ שפתיי תפתח
כי למשפטיך שהם אמת יחלתי לך שתוריעם ותלמדם לי : **ואשמרה תורתך תמיד לעולם**
ועד : ואשמרה כאשר יהיו מורגלים בפי אזכרם
תמיד ואשמרם לשמרתם לעולם ועד כלומר כל ימי היותי או פי׳ לעולם ועד לעולם הבא כלומר
אני אשמור התורה תמיד בעולם הזה והיא תהיה שמורה לי לעולם ועד שהוא לעולם הבא או פירושו תור׳
תורתך שהיא עולם ועד אשמרה אותם תמיד ובפסוק שומרת לעד פירשנו זה הענין : **ואתהלכה**
ברחבה כי פקודיך דרשתי : ואתהלכה ברחבה כי אחר שתעזרני
בלימוד התורה לא יצר יצרי בדרכה ואתהלך ברחבה כלומר פר
דרך רחבה כי אני דורש פקודיך תמיד וכיון שאני דורש אותם אמצאם בעזרתך : **ואדברה**
בעדתיך נגד מלכים ולא אבוש : ואדברה בעדותיך כאשר תעזרני
להגיע אל האמת או אדבר בהם נגד מלכים ולא אבוש כי
אם ישיבו דבר לנגדו אני אנצחם עם האמת וזהו מלכים כי שאר מלכים עסקם ושירתם בענייני מלכותם
וכשיראוני עוסק בתורה ידברו בי ויתשובו להשיב דבר כנגדי ואני אשיבם וידעתי כי לא אבוש כי אנצחם
בטענה : **ואשתעשע במצותיך אשר אהבתי :** ואשתעשע כשאשב יחידי בהם
אשתעשע כי אהבתי אותם יותר מחברים
אחרים : **ואשא כפי אל מצותיך אשר אהבתי ואשיחה בחקיך :** ואשא כפי
ארים ידי [illegible] וארגיל לבי לעשות
המצות וארגיל פי לשות בהם : **זכר דבר לעבדך על אשר יחלתני :** זכר דבר ההבטחה
שהבטחתני יחלתני עובר לשלישי אמרת לי שאיחיל לך :
זאת נחמתי בעניי כי אמרתך חייתני : זאת בעניי כשהייתי בגולה זאת ההוחלה הייתה
נחמתי בו לא היו לי חיים כי הייתי מת מיגון לולי
אמרתך והבטחתך חייתני : **זדים הליצוני עד מאד מתורתך לא נטיתי .** זדים הליצני
עד מאד דברו בי והלעיגו בי על עסקי
תמיד בתורה ועם כל זה מתורתך לא נטיתי : **זכרתי משפטיך מעולם יהוה ואתנחם :**
זכרתי פי׳ החכם ראב״ע זכרתי משפטיך
שעשית בזדים כמו הם ואתנחם כי כן תעשה בהם ויתכן פירושו כשאני בעוניי זכרתי משפטיך שהבאת
על אנשים טובים בשנים שעברו ואחכ׳ היית מביא עליהם טובה רבה ובזה אתנחם כי ידעתי כי אם הבאת

עלי עתה משפטיך עוד תביא עלי טובה : **זלעפה אחזתני מרשעים עוזבי תורתך :**
זלעפה רעדה אחזתני מרשעים
שהם עוברי תורתך מה יהיה סופם וכל גופי רועד בראותי שלותם : **זמירות היו לי חקיך**
בבית מגורי : **זמירות** בבית מגורי במקומות שהייתי גולה
ושתגורר בהם תחת העינוי שהיה לי מהרשעים בזוכרי חוקיך היו לי זמירות והייתי
משתעשע בהם : **זכרתי בלילה שמך יהוה ואשמרה תורתך :** **זכרתי** כשאני
מתעורר בלילה משנתי אני זוכר ש
שמך ויתוריך ומחשב בו וידעתי כי שמירת העבירה היא סולם גדול לעלות בו אל ידיעת שמך לפיכך וא
ואשמרה תורתך : **זאת היתה לי כי פקודיך נצרתי :** **זאת** הידיעה וההשגחה הייתה לי
מתנה מאתך בעבור כי פקודיך נצרתי כמו שאמרו שכר
מצוה מצוה : **חלקי יהוה אמרתי לשמר דבריך :** **חלקי** כשבחרו אחרים לחלקם הממון
והכאות העולם הזה אני אמרתי חלקי יי ואין לי א
אלא לשמור דבריך : **חליתי פניך בכל לב חנני כאמרתך :** **חליתי** כאמרתך
שאמרת ותכוהי אתה אשר אחון כלומר הראוי
לחנינה : **חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדתיך :** **חשבתי** דרכי כמו שאמרו הוי
מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה
כנגד הפסדה חשבתי שכר עבירה כנגד הפסדה וראיתי כי הפסדה גדול ואשיבה רגלי אל עדותיך או פירו׳
חשבתי דרכי העולם ולא אמצא דרך טוב כמו דרך עדותיך לפיכך ואשיבה רגלי פלו׳ סרתי מדרכי העולם
והלכתי בדרך עדותיך : **חשתי ולא התמהמהתי לשמר מצותיך :** **חשתי** מהיר הייתי
הייתי במצות ולא התעכבתי בהם :
חבלי רשעים עודני תורתך לא שכחתי : **חבלי** רשעים עודוני שללוני מן יאכל עד
שלום כאילו שללו נפשי מרוב הצרתם בי וחבלים
סבבו בי ועם כל זה תורתך לא שכחתי : **חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך :**
חצות לילה אעור שנתי ואקום ממטתי
להודות לך על המשפטים שנתת לי כי הם ישרים וצדיקים ואחבר בענין זה מסומורים שאורה לך בהם בין
בקומי ויש מקום על משפטים שתעשה לי בנדק ברשעים : **חבר אני לכל אשר יראוך ולשמרי**
פקודיך : **חבר** אני הרשעים אני שונא אבל
יראיך ושומר פקודיך אני אוהב עד שנעשיתי להם חבר וריע : **חסדך יהוה**
מלאה הארץ חקיך למדני : **חסדך** כי כל הנבראים עומדים בחסדך
שתעשה עמם והחסד שתעשה עמי שתלמדני חוקיך כלומר
שתתן לי לב להבינם טוב עשית עם עבדך הדלית כשבא עם האתכנתא שלא כמנהג דברך שעשו דבק עם
טוב עשית ויי קריאה כלומר מה שהבטחתני עשית עמי יי טוב טעם שבטעמים התורה והמצות והדעת
בהם למדני כי האמנת בהם שאתה צוית אותם ושהם משפטי צדק לפיכך למדני טוב טעם :
טרם אענה אני שוגג ועתה אמרתך שמרתי טוב אתה ומטיב למדני חקיך :

טרם אענה הוא ענין כניעה כמו שהמוכה לא יענה אמר טרם הכניעני והייתי חוטא שוגג פונה מ
הייתי אל מצותיך ואל אמרתך ולא הייתי נותנם על לב וזוכרם ועתה כשראיתי שחטאתי בהפנותי לבי מא
מאמרתך נכנעתי ושבתי אמרתך ולזכור אותה תמיד כדי שלא אהיה שוגג באחת מצותיך ויש לפרש אענה
אענה כמו ויען איוב וענית ואמרת כלומר טרם שהייתי מתעסק בלימוד הייתי שוגג פעמים בשמירת המ
מצות אבל אחר ששבתי להתעסק בלימוד אמרתך שמרתי טוב אתה ומטיב טוב אתה והטובה תבא לי מא

132

שאותך ומטיב לכל בטוב עמי שתלמדני חוקיך : טפלו עלי שקר זדים אני בכל לב אצר
פקודיך : טפלו חברו עלי שקר
לאמר שאין הוכר כברו ואתה ידעת שבכל לב אצור פקודיך : טפש כחלב לבם
אני תורתך שעשעתי : טפש השמין לבם שלא יוכלו להבין תורתך
אבל אני שעשעתי בתורתך בהבינני אותה טפש כתרגום השמן לב העם הזה
טפש ליבהון כמו בתורתך וכן הנמצא בית ... : טוב לי כי עניתי למען אלמד חקיך :
טוב לי כשהייתי מעונה בעמי ויגע לשטן
אלמד חוקיך לטוב גדול והענוג אני חושב אותו העינוי לי אחרים מענים עצמם ויגיעים לקנות ממון יו
אבל אני עניתי עצמי והוגעתי גופי לקנות תורה כי : טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף
ידיך עשוני ויכוננוני הבינני ואלמדה מצותיך :
ידיך עשוני ידך כשוני המשטה
והתכונה בתיקון האיברים בבריאת האדם לקנות חכמה תחלה בקומתו שלא כשאר בעלי חיים ובפעולה ש
השכל בו במיכוע האברים בלב שהוא מלך האיברים וכמוח שהוא פקידו וכנח הדיבור ובמיכוע הכלים ה
וסוככים לו ביציאת הקול ומן הריאה ותיקון הדיבור בלשון ובשפתים ובשינים ובחיך ושאר הכוחות הם
המשרתות וכיון שעשיתם בתכונה נבחרה להבין ולהשכיל עזרני בהבנה הבינני ואלמדה מצותיך :
יראיך יראוני וישמחו כי לדברך יחלתי : יראיך הלומדים ממני יראו שבין ושכי
בכל וישמחו שנתת הוחלת שיחלתי לדברך ולעזרתך :
ידעתי יהוה כי צדק משפטיך ואמונה עניתני : ידעתי זה הבנתי וידעתי מתורתך כי
צדק משפטיך וכאשר אני משיב אל לבי כמה
שעניתני ידעתי כי באמונה עניתני כי אתה אל אמונה ואין עול ואמונה כמו באמונה וכן הנמצא בית
... ויזכרוה ביתו והרומים להם : יהי נא חסדך לנחמני באמרתך לעבדך : יהי
נא לנחמני מאשר עניתני באמרתך כמו
שהבטחתני : יבואוני רחמיך ואחיה כי תורתך שעשעי : יבואוני רחמיך
יבאו לי רחמיך שאחיה כדי לשמור תורתך
כי הוא שעשועי : יבשו זדים כי שקר עותוני אני אשיח בפקודיך : יבושו זדים
כי שקר עותוני בשקר היו מרשיעי
אותי ומעותים אותי ואני אשיח בחוקיך בפיקודיך כל שכותי בפיקודיך הם והם יעידו עלי שקר יבושו סר
מדבריהם : ישובו לי יראיך וידעי עדתיך : ישובו לי יראיך בראותם כי יבושו
הזדים ישובו לי לבשרני ולחזקני באמונתי ורבותינו ז"ל
דרשו שפירשו ממנו סנהדרין כשחטא בבת שבע לכך התפלל לאל יה' ישובו לי יראיך : יהי לבי
תמים בחקיך למען לא אבוש : יהי לבי הזדים יבושו אבל אני לא אבוש ועזרני שיהא
לבי תמים ושלם בחקיך ובזה לא אבוש : כלתה
לתשועתך נפשי לדברך יחלתי : כלתה נכספה לך שתושיענו מיד מבקשי
נפשי לדברך ולהבטחתך : כלו עיני לאמרתך
לאמר מתי תנחמני : כלו עיני מרוב ציפיתי לעזרתך ולפי
שהעינים מיחסות לבני אדם העוורים אמר דרך משל גם לעזרת האל יתברך
כלו עיני יכלו מרוב צפייתם לאמרתך להבטחתך לאמר מתי תנחמני מעוניי שהייתי בו : כי הייתי
כנאד בקיטור חקיך לא שכחתי : כי הייתי כנאד כקיטור דמה העור בשדה
לנואר בעשן שהוא יבש ועם כל זה חקיך לא שכחתי :
כמה ימי עבדך מתי תעשה ברדפי משפט : כמה ימי פתר שימות קוסט שיראה בפ...

משפט : **כרו לי זדים שיחות אשר לא כתורתך :** כרו היועצים לשאול או לאבשלום ובעיצת
רעה כשוחה עמוקה אשר לא בתורתך
שאמרה והזהירה ולא ישפך דם נקי שיחות במ״רק הש״ין וכן כרו לפני שוחה : **כל מצותיך אמונה**
שקר רדפוני עזרני : כל מצותיך אמונה אמת הם ואתה צוית
על היליותך שלא לעשקם ואתה עושה משפטם כמו שכתבת עושה משפט
גרים ואלמנה אם כן עזרני על הרודפים אותי בשקר ובחנם : **כמעט כלוני בארץ ואני לא**
עזבתי פקודיך : כמעט כמו שאמר כי כפשע ביני
ובין המות וכן במקומות אחרים שהיה בסכנה קרוב למות ואני לא עזבתי פקודיך
כשהיה בידי להמיתם נמנעתי מפני מצותיך שהזהרת על הרציחה ואעפ״י שהיו חייבים על רדפם אותי בחנם
לא עזבתי משפטי עליך שכתבת כי לא אצדיק רשע : **כחסדך חייני ואשמרה עדות פיך :**
כחסדך שהיה עמי כמה פעמים עוד אבקש
שתחייני עד שאראה נקמה ברודפיי ואני בחיותי אשמרה עדות פיך והם בחיותם עוברים על תורתך :
לעולם יהוה דברך נצב בשמים : לעולם דברך שאמרת להיות השמים וצבאם לא
יכלו . **לדור ודור אמונתך כוננת ארץ**
ותעמוד : לדור ודור וכן בארץ אעפ״י שצבא
השמים אינו עומד וזהו שאמר לדור ודור כמו דור הולך ודור בא אעפ״כ בארץ אמונתך
והוא קיום העולם שכוננת אתה שתעמוד לעולם כמו שאמר והארץ לעולם עומדת כי כן גזרת אתה שיהא
צבא השמים עומדים לעד וצבא הארץ הפרטים אובדים והכללים עומדים : **למשפטיך עמדו**
היום כי הכל עבדיך : למשפטיך לעשות משפטיך
וגזרתיך עמדו עד היום ויעמדו כי הכל עבדיך : **לולי תורתך**
שעשעי אז אבדתי בעניי : לולי תורתך אם כן כמו שדברך קיים
בשמים ובארץ כן יהיה דברך והבטחתך קיים עמי כי כמעט אבדתי
בעניי מפני רודפי לולי שתורתך שעשועי והם ינחמוני ולא אבדתי שהוגה לבי : **לעולם לא**
אשכח פקודיך כי בם חייתני : לעולם חייתני כמו שאמר או
אבדתי הנה הם היו אתי ולא שתי שהוגה : **לך אני הושיעני**
כי פקודיך דרשתי : לך אני עבדך ולך אני כי אין עסקי
אלא בתורתך ופיקודיך דרשתי כל ימי לפיכך הושיעני כאדם המושיע עבדו
לי קוו רשעים לאבדני עדותיך אתבונן : לי קוו טעם למה שאמר הושיעני כי צריך
אני לתשועה כי הרשעים קוו לי ולמה לאבדני
מן העולם ואני עדותיך אתבונן בם אני מתבונן ומתעסק ואשכח תגרתם והחכם ראב״ע פירש לאבדני מן
העולם הבא כלומר שקיוו להתעותי מדרך הטובה אז אוסיף להתבונן עדותיך כי בכל רגע יתגלו לי סודי
מצותיך ואעפ״י שאין להם סוף ועל כן אמר אחריו לכל תכלה ראיתי קץ : **לכל תכלה ראיתי קץ**
רחבה מצותך מאד : לכל תכלה להשלמת הדברים ראיתי
קץ כלומר ראיתי והכרתי קצת ותכליתם אבל מצותיך רחבה מאד ואין לה
קץ ואעפ״י שהמצות יש להם קץ והחשבון ידוע הענפים היוצאים מהם רחבים לאין קץ ועוד פירשו בו על
מצות הלב שהם לאין קץ אבל מצות הגוף יש להם קץ ואמר מצותיך לשון יחידה דרך כלל כמו כי המצוה
הזאת אשר אנכי מצוך היום : **מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי :** מה אהבתי
על כך אהבתי אותה עד שכל
היום היא שיחתי
מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי : מאויבי פירשו בו יותר מאויביי ואני
עשמו כן ואדוני אבי ז״ל פירש מאויבי כמו

כששמעו מהם תחכמני והלמדני מצותיך כאשר אראה שאינם יכולים להסיר הודרך מפני כי תורתך ברית
שלה היא כמו שאמר כי לעולם היא לי אני מתחכם כי זה רצונך וחפצך על זה בראתני . מכל
מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי : מכל שלמדי מכולם למדתי ולקחתי
מוסר ומהם התבוננתי הדרך הטובה והם לשרוני שיהא
עדותיך שיחה לי : מזקנים אתבונן כי פקודיך : מזקנים כפל הענין במלות
שונות או פי' המלמדים דרך השכל ופי' מזקנים מדברי הקבלה כי
פקודיך נצרתי פי' כי מתחילה שמרתי מנעורי הפקודים דרך הקבלה ואחכ' כשהתבוננתי שמרתי אותם מד
מדרך השכל : מכל ארח רע כלאתי רגלי למען אשמור דבריך : מכל אורח
רע כלאתי רגלי כשמנעתי רגלי
מכל ארח רע לא בעבור יראתי מבני אדם או שלא יבואוני רע בשביל המעשה ההוא אלא כדי לשמור ד
דבריך : ממשפטיך לא סרתי כי אתה הורתני : ממשפטיך הורתני אותם מדרך
השכל שידעתים מן השכל נקבעו בלבי ורצוני
ולא סרתי מהם או פירוש הורתני עזרתני בשמירותם כלומר הורתני שפתחת לפני דרכם : מה נמלצו
לחכי אמרתך מדבש לפי : מה נמלצו מה מתקו מדבש והמליצה היא תוכן
הדיבור לפיכך המשיל דברי התורה לדבש כי דבריה מתוקים אמורי'
במיטב הלשון והדיבור ואמר נמלצו דרך כלל על דברי התורה ואמר אמרתך לשון יחיד כי כל אחת מאמ
מאמרות יי' נמלצה אחת מהנה : מפקודיך אתבונן על כן שנאתי כל ארח שקר :
מפקודיך אתבונן ומהם
אתבונן כי הם נטועים על דרך השכל והדבר אשר השכל ירחיקנו לבד מהמצוה על כן ישנא אותו אדם על
כל פנים לפיכך אמר שנאתי כל ארח שקר : נר לרגלי דברך ואור לנתיבתי : נר לרגלי
כמו ההולך בחושך אם יהיה לפניו נר לא יכשל בדרכו
כן אני איני נכשל במעשי כי דברך הם כמו נר לפני ויזהירוני שלא ארשע : נשבעתי ואקימה
לשמור משפטי צדקך : נשבעתי כמו לזרז עצמי לקיים משפטי
צדקך כלומר כי הם משפטים טובים בצדק : נעניתי עד מאד
יהוה חיני כדברך : נעניתי הנני בעינויים קשים עד מאד עד
שאני קרוב למות חייני כדברך בהבטחתך שהבטחתני ויש מפרשים כ
כדברך אשר אמרת אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ואני שומר משפטי צדקך : נדבות פי רצה
נא יהוה ומשפטיך למדני : נדבות פי התפילות והתהילות
שאני אומר לפניך ברוח נדיבה יהיו רצויים לפניך ומשפטיך ל
למדני כי על הם רוב תפילותי : נפשי בכפי תמיד ותורתך לא שכחתי : נפשי אעפ'
שאני בסכנה תמיד כאילו נפשי בכפי אעפכ' לא שכחתי
תורתך : נתנו רשעים פח לי ומפקודיך לא תעיתי : נתנו רשעים פח לי נתנו פח
בדרכים בעבורי ללוכדני ואעפכ' מפקודיך
לא תעיתי : נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה : נחלתי עדותיך כמו
נחלה הם לי כלומר שאני מוחזק בהם כאדם
המוחזק בנחלתו לעולם שלא אניח מהם שעה אחת שלא אחזיק בהם כי ששון לבי המה כמו פקודי יי' ישרי'
משמחי לב ושם פירשנו הענין היטב : נטיתי לבי לעשות חקיך לעולם עקב : נטיתי
לבי אם היה לבי נוטה לדברי העולם אני הטתי אותו
לעשות חוקיך כלומר שיהיה כל רצוני ומחשבתי לעשות חוקיך לעולם עקב לעולם אעשה אותם עד סוף .
ימי כמו שפירשנו ואחרנה עקב : סעפים שנאתי ותורתך אהבתי : סעפים פירש

אותו תואר כמו בעלי המחשבות הרעות ולפי דעתי שהוא שם לא תואר ופירושו כל שאר המחשבות שנ
שנאתי אבל תורתך אהבתי וכל מחשבותי עליה : סתרי ומגני אתה לדברך יחלתי : סתרי
שלא ידעו לי החושבים להרע לי לדברך והיא הבטחתך
יחלתני והוא תצילני מהם או פי' לדברך לתורתך כי השומר אותה לא יבואהו רע : סורו ממני מרעים
ואצרה מצות אלהי : סורו אל תטרידוני והניחוני שאצרה מצות
אלהי : סמכוני כאמרתך ואחיה ואל תבישני משברי
סמכני באמרתך שהבטחתני ואחיה
ולא אמות ביד מריעים ואל תבישני משברי ששברתי אליך שתושיעני מהם או פי' באמרתך שאמרת אשר
יעשה אותם האדם וחי בהם ואני אעשה אותם ובעשותם שברי שלא ישלטו בי המריעים : סעדני
ואושעה ואשעה בחקך תמיד : סעדני שאם תסמכני ותושיעני מידם לא יהיה מי
שיטרידני ואשעה בחוקיך תמיד ואשעה מתרגום ואספר בו
ואשתעי וקמץ העין מקום סגול איהו מענין תורתך שעשועי כי גם הוא שרשו שעה אלא שנכפלו לו ה
הפא והעין : סלית כל שוגים מחקיך כי שקר תרמיתם : סלית ענינו בענין
פעל הכבד סילה כל אבירי ענין
הדר כה והרמיסה והיא עבר במקום עתיד אמר דרך בקשה תרמוס כל שוגים מחוקיך כי שקר תרמיתם כי
נגלתה ונמצא דרכם שקר ואמר שוגים כי כשיראה עונש לבני אדם יאמרו כי שוגים היו סיגים
השבת כל רשעי ארץ לכן אהבתי עדתיך : סיגים השבתי הנה כמה
פעמים ראיתי עשיתי נקמה ברשעים והם ה
הסיגים כמו שאמרה ואמרוה כבור סיגיך והם אותם שזכר כי שקר תרמיתם שהם מרמים העולם והם רעים
לעולם יותר מן הרשעים הסגולים כי מאותם ישמור האדם את עצמו ומאלה אין אדם נשמר ואלה תביאם
לידי גלוי ותשביתם מן העולם ובאומרו כל אינו דוקא כמו וכל הארץ באו מצרים לכן אהבתי עדותיך כי
גם מנקים את האדם מכל סיג והם מורים שיהיה האדם שלם תוכו כברו ועל כן אהבתי אותם ודבקתי בהם :
סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי : סמר כי אותם הרשעים לא יפחדו ממך
שאתה רואה מצפון לבם והם אומרים אין ײ רו
רואה אותנו אבל אני מפחד ממך שסמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי שתשפטני כפי מעשיי לפיכך
אני נזהר שלא לעבור מצותיך כי ירא אני ממך פן תענישני כי ידעתי כי אתה רואה אותי ויודע מעשיי ו
וזהו את ײ אלהיך תירא שנית האדם העבירות ליראת האל יתברך שנוה עליהם לא לדבר אחר ואמר בע
בעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו ופירוש סמר כמו תסמר שערת בשרי כי האדם המפחד מאד
יעמדו שערותיו כמו מסמרים וכן הסמר בשרו . עשיתי משפט וצדק בל תניחני לעשקי :
עשיתי משפט וצדק ולא עשקתי אדם גם
אתה בל תניחני לעשקי כלומ' אל תניחני בידם : ערב עבדך לטוב אל יעשקוני זדים עיני
כלו לישועתך ולאמרת צדקך :
ערב כמו וערבה לײ וערבה שנתיך אבל זה פעל יוצא
כלומר היטב והכשר עבדך לטוב שלא יעשקוני זדים ועל הדרך הזה עשקה לי ערבני עשקה לי שימתי וא
ואתה ערבני לטוב לבל יעשקוני עוד עיני כלו פירשנו בענין בפסוק כלו עיני לישועתך שתושיעני
מן הזדים שלא יעשקוני כלומר לא קויתי לישועת אדם אלא לישועתך ולאמרת צדקך שתצדק האמירה
שאמרת בהבטחתך אותי על ידי הנביא עשה עם עבדך כחסדך וחקיך למדני :
עשה כמו שהיטב חסדך עמי כמה פעמי'
כן עשה גם אתה עמי וכיון שלא יטרידוני הזדים אוכל להתעסק בחוקיך ובזה אתה עושה עמי שתעזרני ב
בהבנתם ולמדני אותם: עבדך אני הבינני ואדעה עדתיך : עבדך אני בקמץ האלף

אמר איני רפה בלימוד אלא לעבודתך אם כן הבינני שאדע עיקרם וטעמם והרכ׳ ראבע׳ ז״ל פי׳ שכר עבוד
עבודתי הוא שתבינני : **עת לעשות ליהוה הפרו תורתך :** עת ומיער ליי׳ שיעשה
נקמה כאשר הפרו תורתך אעפי׳ שבזמן הזה אתה סארי
לרשעים יבא עת שתפרע מהם והיא עת הגאולה כמו שכתוב בנבואת מלאכי והחכם ר׳ אברהם בר׳ עזרא
פי׳ הרשעים הפרו תורתך אפי׳ עת שהיה להם לעשות ליי׳ והוא עת הזקנה או עת הצרה ובדברי רבותינו אמר
רבא האי קרא מרישי׳ לסופי׳ מדרי׳ ומסופי׳ לרישי׳ מדריש מרישי׳ לסופי׳ מדריש עת לעשות ליי׳ מה טעם
משום דהפרו תורתך פירוש עת שיעשה האל ית׳ הפורענות בעולם משום דהפרו תורתך ומסיפיה לרישיה
מדריש הפרו תורתך מה טעם משום דעת לעשות ליי׳ פירושו הפרו כביאך תורתך כגון אליהו שהקריב ב
בהר הכרמל בשעת איסור הבמות כדי לעשות שם ליי׳ להכרית עובדי הבעל ויודו ישראל האל ית׳ לבדו
ויאמרו יי׳ הוא האלהים ויש לפרש עת לעשות ליי׳ לענין שאמר עבדך אני הבינני אמר צריך שתעזרני
בידיעת עדותיך כדי שאתחזק בהם כי העת הזאת והזמן הזאת שאני בו הוא עת שצריך אדם שיתחזק לע
לעשות ליי׳ בתורה ובמצות כי הדור הזה הפרו תורתך לפיכך צריך מי שיהיה ליי׳ שיתחזק מאד בתורה ש
שלא תבטל לגמרי : **על כן אהבתי מצותיך מזהב ומפז :** על כן לפירוש הזה יבא
על נכון כלומר על כן שאני רואה שהם הפרו ת
תורתך ורודפים אחר הבצע וכל עסקם וטרדתם הוא לקנות ממון אהבתי אני מצותיך ללמדם ולעשותם ול
ולהתעסק בהם יותר מזהב ומפז שהם מתעסקים לקנותם · **על כן כל פקודי כל ישרתי כל ארח
שקר שנאתי :** על כן כל פקודי כל ישרתי
על כן פירושו כחבירו וכל כל שאמר שני פעמים כמו ודאשית כל ביכורי כל רוצה
לומר כל ביכורי הפירות וכן כל פקודי כל כל הפקודים הכתובים בתורה וגם שאינם כתובים כמו וזאת התע
התעודה בישראל וכיוצא בו בדברים הנהוגים בישראל לחק ולמשפט כולם ישרתי אותם שהם דבריכם שיש
להם טעם והשכל מורה עליהם והם ישרים ואני מישר אותם לעיני המבזים אותם ואומרים שאינם משפט
צדק אבל משפטיהם ודרכיהם שהם אורח שקר שנאתי : **פלאות עדותך על כן נצרתם
נפשי :** פלאות עדותך מענין כי יפלא ממך דבר כלומר
נסתרות יש בהם על כן נצרתם נפשי המשכלת כלומר נתנה עיניה מאד בהם להבינם
או שמרה אותם לעשותם לפי שהבינה אותם וידעה תועלתם כי מי שלא יבין את המצוה לא ישמרנה על
הנכון ויש לשאול כי הנה אמר משה רבינו עה׳ כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא מ
ממך ואיך אמר דוד פלאות עדותך התשובה כי מה שאמר לא נפלאת רוצה לומר שאין המצוה אומרת ד
דרך משלים שיפלא ממך איך תבין אותו כי קרוב אליך הדבר בפיך כן תבינהו וכן תעשה אותו כי אין ב
במצו׳ משל ומכאן תשובה לנוצרי׳ שאומרי׳ שהתורה משל ומה שאמר דוד פלאות עדותיך על עיקר המצות
ועל טעמם ואיך יורה עליהם השכל או לאיזה דרך יצא אדם מהם כי ענפים רבים יש להם :
פתח דבריך יאיר מבין פתאים : פתח דבריך פתיחת דבריך יאיר עיני עורי הלב כי
כשיתחיל אדם להתבונן בהם ויש״ם לבו אליהם ·
יאירו עיניו ויוסיף להתבונן ואמר זה לפי שאמר פלאות עדותיך שלא יתרשל אדם מל התבונן בהם ויא
ויאמר כיון שהם פלאות לא אוכל להתבונן בהם ואניחם כמו שהם אלא יחל להתבונן בהם והדברים יפתחו
לו דרך התבונה כי פתח הדברים יאיר לו כי הוא האל מבין פתאים כלומר נותן תבונה לפתאים :
פי פערתי ואשאפה כי למצותיך יאבתי : פי פערתי ואשאפה דרך משל על דרך פת
פתח פיך ואכול את המגלה אמר מרוב התאוה
שהתאויתי למצותיך פי פערתי אליה אשאפה ולשון שאיפה הוא משיכת האויר אל הפה כמו הרעב הדאב
מאוד אל המאכל ויביאו לו מאכל מרוב תאוה יפער פיו אל המאכל קודם הגיעו אליו והנה שואף קודם ה
המאכל ומלת יאבתי בא יחידה במקרא וענינה כמו תאבתי : **פנה אלי וחנני כמשפט לאהבי

שמך ינאה אלי במשפט כמו כמשפט הבנות יעשה לה שפירושו חוק ומנהג אמר כמו שחקך
ומנהגך שהפנה לאוהבי שמך כן העשה לי : פעמי הכן באמרתך
ואל תשלט בי כל און : פעמי שתרגילני ותדריכני במצות
עשה ואל תתן ליצר הרע כח שישלוט בי ואעבור על מצות לא
תעשה זה הוא ואל תשלוט בי כל און כמו שאמר גם מזדים חשוך עבדך כמו שפירשנו ובאוסרו כל אפ
אפי עבירה קלה : פדני מעשק אדם ואשמרה פקודיך : פדני שלא יעשקני
אדם ואל ישרידני ובזה אשמרה פקודיך ש
שיהיה לי פנאי לשומרם : פניך האר בעבדך ולמדני את חוקיך : פניך האר ב
בעבדך כמו יאר ה׳ פניו אליך ואור פני
הוא רצונו כמו שכתוב באור פני מלך חיים ורצונו כעב מלקוש ולמדני ומרצונך לי הוא שתלמדני חוקיך
פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך : פלגי היה בוכה על העונות שעשה
והוא עליהם ואמר השמירה
על העינים כי העינים הם הזונות והחוטא תר אחרי עיניו : צדיק אתה יהוה וישר משפטיך
: צדיק אתה צדיק משפטיך כן צדיקים וישרים ואמר
ישר כל אחר ממשפטיך ישר או פירושו בדרך ישר הם ומשפטיך : צוית צדק עדותיך
ואמונה מאד : צוית כלומר אהבה רבה עשית עמנו שציותנו עדותך
שהם צדק ואמונה מאד : צמתתני קנאתי כי שכחו דבריך
צרי : צמתתני כמעט כלתה אותי קנאתי כשאני רואה
צרי ששכחו דבריך כאילו לא צוו בהם ואראה אותם מתלוצין אני אקנא בהם
מאוד כמו שאמר כי קנאתי בהוללים שלום רשעים אראה : צרופה אמרתך מאד ועבדך
אהבה : צרופה כי היא בלא שום סיג בעולם ועבדך
אהבה וזוכרה תמיד והם שכחוה : צעיר אנכי ונבזה פקודיך לא שכחתי :
צעיר . אני ונבזה צעיר ונבזה בעיניהם לפי שאני
מתעסק בתורתך ולא שכחתי פקודיך כמו ששכחו הם : צדקתך צדק לעולם ותורתך
אמת : צדקתך כשהיא עם העולם היא צדק שהיא קיים
לעולם ותורתך אמת כי כל מצותיה הם אמת וקיום העולם כמשפטים הישרים
שבהם יהיו קיום בני אדם וזה עם זה גם הבטחות התורה שמבטיחין לאשר שמקיימה הם אמת לא יכזבו :
צר ומצוק מצאוני מצותיך שעשועי : צר ומצוק בעת שמצאוני הצרות מצותיך ש
שעשועי והם ינחמוני מהצרות כשא
כשאתעסק בהם : צדק עדותיך לעולם הבינני ואחיה : צדק עדותיך לעולם כמו
שפירשנו צדק לעולם הבינני אותם שאחיה
בהם לעולם הבא ולעולם שזכר עולה במקום שנים : קראתי בכל לב ענני יהוה חקיך
אצרה קראתיך הושיעני ואשמרה עדתיך : קראתי כשאני בצרה אני קורא אליך
בכל לב כי יודע אני כי אין עונה
ומושיע זולתך אם כן ענני ולא אמות ביד איבי כדי שאצרה חוקיך כלומר לא אשאל חיי אלא לנצור ח
חוקיך קראתיך בכל הענין במלות שונות כדי לחזק הבקשה : קדמתי בנשף ואשועה לד
לדברך יחלתי : קדמתי בעוד לילה קדמתי לכל אדם שיקום
להתפלל בלילה לדברך יחלתי שאתה הבטחתני או פירוש לדברך שכתוב
בתורה כה׳ אלהינו בכל קראינו אליו לפיכך יחלתי שתשמע שועתי : קדמו עיני אשמורות
לשיח באמרתיך : קדמו עיני אשמורות אשמורה היא עת התקנה

בלילה והם שלש בלילה כמו שאמרו רבותינו ז"ל ואומר דוד שקדמו עיניו להקיץ בלילה קודם לכל אדם כי לא ישן בלילה אלא החלק הראשון ושני חלקי הלילה היה ער לשוח ולהתבונן באמרת האל והיה עושה זה פעמים רבות בזמן שהלילות ארוכים ונקרא עד הקיצה אשמורה כמו שאמר מה מלילה שנקרא שומר ל לפי שהוא ער כל הלילה : קולי שמעה בחסדך יהוה במשפטיך חייני : קולי כחסדך עשה כמה פעמים כמשפטיך
כמו שידעתנו כמשפט לאוהבי שמך כשנהגת הטובים שהתנהג עם חסידיך והקיים כן חייני:
קרבו רדפי זמה מתורתך רחקו : קרבו קרובים הם ודביקים אל הזימה עד שרדפו אחריה ורחוקים מתורתיך כי השני דרכים הפך ולא היו קרובים אל התורה
אלא רודפי זמה ופניין ושה כמו כי זמה עשו וזה היא שהיא ענין תועבה ומחשבת רע
קרוב אתה יהוה וכל מצותך אמת : קרוב הם רחוקים ממך ומתורתך אבל אתה קרוב ל לכל אשר יקראוך וכל מצותך אמת והם רחוקים מהם כי לא ידעום ולא חשבו שהם אמת : קדם ידעתי מעדתיך כי לעולם יסדתם : קדם תחילה מה שידעתי ומה שהבינותי
מעדותיך כי לעולם יסדתם כי עשיתם יסוד וקיום לעולם כי בתחילה העיון בהם יראה האדם היותן מעולם בהם וכשיעמיק אדם עיונו בהם ימצא מהם אל דברים נכבדים ויראה שהם סולם לעלות אל חכמת האלהות הנכבדות משכל ואני בתחילת עיוני ראיתי בהם ואת המעלה הנכבדת ויש לפרש כי לעולם יסדתם שאין למצות זמן קצוב כמו שאומרים הכופרים ובתחילה הבינותי מהם וזה כי אראה אותם בנויים על דרך הצדק והיושר ואיך יהיה זמן להם כי הצדק לעולם הוא : ראה עניי וחלצני כי תורתך לא שכחתי : ראה כי תורתך לא שכחתי עם כל עניי
תורתך לא שכחתי : ריבה ריבי וגאלני לאמרתך חייני :
ריבה לאמרתך חייני בעבור אמרתך כלומר
לשמור אמרתך אבקש החיים לא להתענג בעולם : רחוק מרשעים ישועה כי חקיך לא דרשו : רחוק אמר מיחל כי הישועה קרובה לי כי
דרשתי חקיך אבל הרשעים כשהיו בצרה הישועה רחוקה מהם כי חקיך לא דרשו ואין להם זכות בשה יצאו משנה ואפר רחוק רוצה לומר דבר הישועה : רחמיך רבים יהוה במשפטיך חייני : רחמיך לפי שרודפיו היו רבים כמו שאמר
בפסוק אחר רחמיך רבים כלומר רבים מהם כמשפטיך כשנהג
כשנהגת הטובים כמו שפירשנו : רבים רדפי וצרי מעדותיך לא נטיתי : רבים
מעדתיך עם כל זה שעדותיך לא נטיתי כי
לא בקשתי רעתם כמו שבקשו רעתי ומעדותיך היא זאת המדה לא תקום ולא תטור כי תראה חמור שונאך : ראיתי בגדים ואתקוטטה אשר אמרתך לא שמרו : ראיתי בוגדים ואתקוטטה
שענין קטטה בדברי רבותינו ז"ל אמר יותר הייתי מתקוטט עמהם כל אשר אמרתך לא שמרו משה שה שהייתי מתקוטט עמהם על שהיו שונאים לי ואדוני אבי ז"ל פירש ראיתים שנלחתים וקמתי במיי כמו נקשה נפשי בחיי : ראה כי פקודיך אהבתי יהוה כחסדך חייני : ראה ראה כמה אהבתי אותם שאני שתקוטט עם הרשעי
בעבורם לא בעבורי לכן בחסדך עמי חייני ואל תגמלני כידם : ראש דברך אמת ולעולם כל משפט צדקך : ראש דברך מראש העולם ולעולם
כלומר כל ימי העולם היה דברך ומשפטך אמת וצדק כן היה וכן יהיה
לעולם משפט צדקך שמשפטך שפט בצדק או פירושו תחלת מה שפירשנו הוא האמת והוא יתורך שאמ"

שאמרת אנכי יי׳ אלהיך וכן צויתני על כל משפטי צדקיך שנה טרם לעולם אין להם זמן כמו שאומרים
המורים התוציים או פירושו כיון שצויתנו תחילה להבין ייחודך עלינו לשמור לעולם כל משפטי צדקך
כי הם כסולם לעלות אל ידיעת ייחודך : שרים רדפוני חנם ומדברך פחד לבי :
שרים שרי ישראל עם שאול או עם
אבשלום ומדברך יותר פחד לבי מדברך שלא אעבור על אחת ממצותיך יותר מפחדי מהם או פי
פירושו הם רדפוני וחשבו להוציאני מתורתיך כמו שאמר לאמור לך עבוד אלהים אחרים ואני בכל עת
מדברך פחד לבי שאפול בידם מדברך שאמרת לי הנני מקים עליך רעה מתוך ביתך : שש אנכי
על אמרתך במוצא שלל רב : שש אנכי אני שש ושמח על אמרתך
כשאני נהנה כאדם המוצא שלל רב :
שקר שנאתי ואתעבה תורתך אהבתי : שקר תורתך אהבתי כי הוא בהפך השקר ואני
שנאתי השקר ואהבתי האמת . שבע
ביום הללתיך על משפטי צדקיך : שבע ביום פעמים רבות כי שבע אינו דווקא
וכן שבע כחטאתיכם שבע יפול צדיק וקם וכבר
פירשנו זה בפתיחת זה המזמור על משפטי צדקיך שהם ישרים וצדיקים הללתיך עליהם פעמים רבות בכל
יום בכל עת שאזכרם : שלום רב לאהבי תורתיך ואין למו מכשול : שלום
רב כי לעולם אוהבי התורה
לא יכשלו כי דרכם דרך ישרה ולעולם יהיו בשלום כי הם מסתפקים במעט שישיגו מן העולם הזה ולא ידאגו לכל מקרה והנה להם שלום רב : שברתי לישועתך יהוה ומצותך עשיתי :
שברתי לישועתך יי׳ ישועת בנפש
ומצותיך עשיתי ולא לתורלת גמול אלא עשיתי אותם כמצותיך עלי וידעתי כי ישועתך תהיה
לי ואליה שברתי : שמרה נפשי עדתיך ואהבם מאד : שמרה נפשי שהת
שהתבוננה בהם ומתוך כך ואהבם מאוד :
שמרתי פקודיך ועדותיך כי כל דרכי נגדך : שמרתי כי כל דרכי נגדך כמו בכל
דרכיך דעהו ואמרו רבותינו
ז״ל כל מעשיך יהיו לשם שמים וטעם כי הם למרוני שיהיו כל דרכיך נגדך : תקרב רנתי
לפניך יהוה כדברך הבינני : תקרב רמתי צעקתי כמו ויעבור הרנה
במחנה ומה היא צעקתי כדברך הבינני שתתן לי ב
בינה והשכל לעשות כדבריך תבא תחנתי לפניך כאמרתך הצילני : תבא
כאמרתך הצילני אין הצלה זו הצלת
הגוף מצרה אלא הצלת הנפש ממכשול עון כי לא זכר בפסוק ולא כאשר למעלה דבר אויב ואמר כאמר
כאמרתך ובאיזה מקום בתורה נזכר זה העניין שהקבה שומר ועוזר את האדם מן החטא זה נרמז בפסוק
למען תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו כי אעפי שנתן הבחירה לאדם, אם האדם ישר האל עוזרו בדרך
בדרך הטובה לפיכך הוראה לישראל פעמד הר סיני שהיה להם פתח גדול לפתות לבותם אל הדרך הטובה
ולמנוע אותם מן החטא וכן רמז זה הפסוק מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי ולשמור משמרתי לפי
אמר דוד באמרתך הצילני כמו שאמרת בתורה כן הצילני ממכשול עון כי אני נתתי לבי לתורתיך גם א
אתה תן העזר תבענה שפתי תהלה כי תלמדני חקיך : תבענה עניין דיבור
כמו יביע אומר ועל התמרת הדיבור ע
אומר זה הלשון כמו המקור שהוא נובע בלי הפסק ואמר כאשר תלמדני חוקיך אהלל בחכמתי תמיד :
תען לשוני אמרתך כי כל מצותיך צדק : תען כמו ועניתם ואמרת עניין דיבור זה
אומר כשאדבר אמרתך אומר לאחרים

ואלשרס כי כל מצותיך צדק ובעל המסרה פירש אותו לשון שבח כלומר תשבח לשוני אמרתיך כי כולם
צדק ואומר במסרה תען שלשה בלשון שבח וסימן סריס לשוני תען כסיל : תהי ידך
לעזרני כי פקודיך בחרתי : תהי כיון שבחרתי פקודיך עזרני בהם :
תאבתי לישועתך יהוה ותורתך שעשעי :
תאבתי לישועתך היא ישועת הנפש לעולם
הבא לפיכך תורתך שעשועי כי היא הביאני לישועה : תחי נפשי ותהללך
ומשפטיך יעזרוני : תחי נפשי בעולם הזה אני שואל חיי בעבור
שאהללך כלומר שארע אמתות אלהותך והוא התהילה ומשפטיך
יעזרוני בזה כי הם כמו הסולם לעלות אל ידיעת האל ית׳ : תעיתי כשה אובד בקש עבדך
כי מצותיך לא שכחתי : תעיתי והנה אני תעיתי
בידיעה ההיא שאינני קיים בה עדיין והנני כמו השה
האבוד שאינינו יודע לשוב אל מקום רבצו כן נפשי לא ידעה עדיין לשוב אל יסודה וכמו שהרועה נאמן
מבקש השה האבוד עד שימצאנו וישיבנו אל רבצו כן אתה בקש עבדך עד שתשיבנו אל יסודי והוא יסוד
הנפש והבקשה היא שתעזרני בידיעה כי מצותיך לא שכחתי אתה ותבקשני :

שיר המעלות אל יהוה בצרתה לי קראתי ויענני : שיר המעלות

אלה שירי המעלות הם חמשה עשר ואמרו כי היו אומרים אותם הלוים בחמש עשרה מדריגות שהיו בהר
הבית בין עזרת ישראל לעזרת נשים שהיו עולין בהם מעזרת נשים לעזרת ישראל ואומרים שיר אחד ב
במעלה אחת ורבותינו ז״ל אמרו ודרשו עוד הנה חמש עשרה מעלות כנגד מי אמרן דוד אמרו בשעה שכ
שכרה שיתין פירוש יסודות לבית המקדש על תהום ופתרו שיציף העולם כתב אחיתופל שם המפורש ונתנו
בתהום וירד התהום שש עשרה אלפי אמה אמרו טוב היה לעולם שלא ירד כל התהום כי המים גם יצורך
העולם והארץ מתלחלח מן התהו אמר חמש עשרה מעלו והעלהו חמש עשרה אלפי אמה והעמידו על אלף
אמה והגאון רב סעדיה ז״ל פירש שיר המעלות שהיו אומרים השירים האלה בהגבהות קול מאד ובכל שיר
מהם היו מעלים הקול ויש לפרש עוד כי פירשו המעלות מעלות הגלות שעתידים ישראל לעלות מארבע ה
הגלות אל ארץ ישראל ואילו השירים נאמרים על לשון בני הגלות כולם חכר בהם צרת הגלות וזכר בהם
תוחלת הישועה והבטחותה שתהיה אל יי׳ בצרה לי אומר על בני הגלות בלשון יחיד ד
דרך כלל בצרה ההיא לרוב הצרה ובו ישועתה רוב הישועה ויענני עבר במקום עתיד וכמוהו רבים ובדברי
הנבואה ברוב : יהוה הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה : ה
הצילה הגוי שאנחנו בתוכם שהם
אנשי שקר ומרמה : מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה : מה יתן
לך ומה יוסיף לך אמר כנגד המדבר
דברי שקר ומשים עלילות דברים על ישראל הגלות מה תועלת יש לך בלשון רמיה ומה יתן לך ומה יוסיף
לך ובדרש אמר כנגד הלשון מה יתן לך האל או מה יוסיף לך לשמורך שלא תדבר רע הנה ברא כל הא
האיברים זקופים ואתה מוטל כל האיברים מבחוץ ואתה מבפנים ולא עוד אלא שהקיף לך שתי חומות
אחת של עצם ואחת של בשר ועם כל זה לא נשמרת מה יתן לך ומה יוסיף : חיצי גבור שנונים
עם גחלי רתמים : חיצי גבור שנונים המשיל הדברים הרעים מתיצי
גיבור שנונים ויוצאים מיד גבור וכן המשילם לגחלי רתמים שהם ח
חמים מאד ולא יכבו לזמן רב אף בעת שנראים כבים מבחוץ וירמו אפר הם מבפנים אש בוערת כן דברי ל
לשון רמייה שמראה בפני אדם שאין לבו רע עליו כדי שלא ישמור ממנו וכשיפרד ממנו ידבר עליו רעו

ואמר עם כי שניהם בו החיצים והגחלים נכללים בו יתר שניהם : אויה לי כי גרתי משך ש
שכנתי עם אהלי קדר : אויה לי משך גרתי בגלות משך
כלומר שנמשכה גלותי מאד ושכנתי עם רעים עם אהלי
קדר וזכר הגלות אשר בישמעאל ולא זכר אשר באדום כי רוב גלות ישראל בין הישמעאלים וזכר קדר
שהם המשפחות המיוחסות אשר בישמעאל והם ראש המלכות ויש מפרשים משך הוא קדר וקראם כן ל
לפי שהם מושכי קשת ופי' גרתי עם משך וכפל הענין במלות שונות ויש מפרשים משך האומה אשר ה
היא מבני יפת הנזכרת בתורה ואמר יוסף בן גוריון כי הם בני טושכאנא והם בארץ הנוצרים וזכר מש
משך בעבור מלכות אדום לפי שרומא היא במחוז תושכאנא וקדר בעבור מלכות ישמעאל והנה זכר שתי
מלכות שישראל גולים ביניהם : רבת שכנה לה נפשי עם שונאי שלום : רבת
היו במקום הא ואינה לסמיכות וכן רבת
צררוני רבת תעשרנה והדומים להם שכתבנו בספר מכלול אמר רב לי בגלות עם גוי שהוא שונאי שלום
: אני שלום וכי אדבר המה למלחמה : אני כפי שלי וכי אדבר שלום עליהם
המה ידיהם למלחמה :

שיר למעלות אשא עיני על ההרים מאין יבא עזרי : שיר למעלות

זה לבדו עם למד והלמד במקום הא הידיעה והוא כמו המעלות ויש בו דרש שיר למעלות וכן השליש א
אשר למלך נשען על ידו כמו המלך עד לשמים הגיע כמו עד השמים שיר לסאה מעלות והוא בענין הדרש
שכתבנו למעלה ועוד דרשו שיר למי שהוא עתיד לעשות מעלות לצדיקים לעתיד לבא אשא כמו הש
המצפה עזר מרחוק שעולה על ההרים ונושא עיניו אילך ואילך אם יבאו לו עוזרים ואל ההרים כמו על ה
ההרים ויך את הפלשתי אל מצחו כמו על מצחו : עזרי מעם יהוה עשה שמים וארץ :
עזרי אני אם אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי
לא יועיל לי כלום כי אין לי עזר אלא מעם יי ואליו אשא עיני כי הוא יעזרני ויקבצנו מן הגוים כי
הוא עושה שמים וארץ והכל בידו לעשות מה שירצה כי בכל הגוים באו נגרו : אל יתן
למוט רגליך אל ינום שומריך : אל ימוט אומר אחר לחבירו דרך
נחמה טוב הוא שתשמח בתחנך ב יי ית' שי
שיהיה בעזרך כי כן יעשה ואעפי' שהאריך הגלות לא יתן למוט רגלך אל ינום שומרך כי בהיותו בגלות
דומה לישן כאילו יראה בענייננו כמו שאמר עורה למה תישן יי : הנה לא ינום ולא יישן
שומר ישראל : הנה לא ינום התנומה פחותה מן השינה
ואמר לא ינום כל שכן לא ישן כי הוא שומר ישראל בכל עת אפי' בגלות
שומר אותנו שלא יעשה ממנו כלה בגוים והם שונאים אותנו והאל ית' לא יתנם להרע לנו כפי מחשבותם
כי לא יישן אפי' בעת שינתינו הוא שומרינו : יהוה שומרך יהוה צלך על יד ימינך
: יי שומרך יי הוא צילך והוא על יד
ימינך לעזרך בכל מעשיך : יומם השמש לא יככה וירח
בלילה : יומם טעמו לילך שזכר כלומר הוא ילך שלא
יכבה חום השמש ביום וקור הירח בלילה כי חום השמש ייבש הלחה ופירח יוסיף
הלחה יהיה ממנה הקרירות והחום והקורב הם סבת החלואים והאל ית' ישמור מהם .
יהוה ישמורך מכל רע ישמר את נפשך : יי ישמרך מכל רע שלא יזיקך בני
אדם וחיית השדה ישמור נפשך ש
שלא תמות מתוך החלאים : יהוה ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם : יי
ישמור בגלות ישמורך כמו שאמר

ובצאתך מהגלות תבא בשלום ובבאם לארץ ישראל בשלום וישמורך מעתה ועד עולם :

שיר המעלות לדוד שמחתי באומרים לי בית יהוה נלך : שיר המעלות

לדוד שמחתי אמשר כי שאר המעלות שלא נזכר בהם לדוד חברום המשוררים האחרים ולא נזכרו שמות
מן המחברים ואשר נאמר בהם לדוד חברם דוד והמזמור הזה מאמר בני הגלות ושרוב תאותם לבניין בית
המקדש יזכרו עלות ישראל לרגלים וידברו על לשון האבות שיהיו בזמן הבית ואמר שמחתי כל אחד
אומר שמחתי : עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים : עומדות היו
העולים ראשונים היו
עומדים בשערים ומצפים הבאים אחריהם: ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו :
ירושלים אומרים בני הגלות פשהיית בנויה
ירושלים והיה השכינה בתוכה כמה היית מהוללה ואנא תמצא עיר כמוה שחברה לה עדת יחדיו
שלש פעמים בשנה מי ראה עיר כמו אותה העיר . ששם עלו שבטים שבטי יה׳ עדות
לישראל להודות לשם יהוה : ששם עלו
כי שם היו עולים שנים עשר שבטים שהיו
שבטי יה׳ שומרי מצותיו וכולם היית ירושלים מכל השבטים וו הייתה עדות לישראל שהאל ית׳ בחר בם ל
להודות לשם ה׳ על הניסים שה׳ה מראה להם ווה אחר שהם כמו שאמרו במשנה ולא אמר אדם לחבירו צר
לי המקום שאלין בירושלים ועוד נס גדול מזה שהיו נקבצים כולם בעזרה עומדים צפופים ומשתחוים רוחות
רוחים או פי׳ עדות לישראל זה שהיו עולים שם השבטים עדות ומצוה היתה להם לישראל שיעלו להודות
לשם ה׳ : כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד : כי שמה
כסאות לשון רבים
חד לשכינה וחד למלכות בית דוד כמו שמפרש כסאות דוד היו שם ויהיו שם עוד : שאלו שלום
ירושלים ישליו אוהביך : שאלו אומרים בני הגלות שאלו מהאל ית׳
שלום ירושלים ושלום ירושלים הוא קיבוץ הגליות כי עד
אותו העת לא יהיה לך שלום כי נלחמים עליהם ערלים וישמעאלים ואומר אחר כן כנגד ירושלים ישליו
אוהביך והם ישראל בגלות שהם מתאבלים על חורבנה : יהי שלום בחילך ושלוה בארמנותיך
: יהי שלום בחילך החפירה שהיא סביב החומה יקרא
חיל אמר יהי שלום שישובו ישראל אלי ושוב לא תהיה מלחמה בחילך וארמנותיך וארמ
וארמנות הם בתי המשגב בתוך העיר : למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך :
למען : אמר כל אחד מבני הגלות למען אחי ישראל שגלו מסך למענם
אדברה נא שלום בך שישובו להיות שוכנים בך : למען בית יהוה אלהינו
אבקשה טוב לך : למען ועוד למען בית אלהינו החרב
אבקשה מהאל ית׳ טוב בעבורך :

שיר המעלות אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים : שיר המעלות

אליך נשאתי את עיני כשידבר על לשון בני הגלות פעם ידבר לשון יחיד דרך כלל ופעם דרך לשון רבים
היושבי בשמים היוד נוספת והוא כמו היושב אמר אין לי עזר בארץ ואיני מקוה העזר אלא ממך :
הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גברתה כן עינינו אל יהוה
אלהינו עד שיחננו : הנה שאין להם מחיה ופרנסה מהם ואליהם הגליים עיניהם ואדוני א

אבי ז״ל פי׳ אל יד אדוניהם אל יד גבירתם שיכו אותם אין להם לשי ישאו עין אלא להם עינים
שירחמו עליהם וירפו ידם מהם כן אנחנו שי הכנו ושי נתננו בגלות האל ית׳ שהוא אדונינו ואנחנו עבדיו
ואין לנו לשי נישא עין אלא אליו שנתננו בגלות שירחם עלינו ויוציאנו משם : חנינו יהוה
חננו כי רב שבענו בוז : חננו הכפל לחוק הבקשה כי רב זמן ארוך שבענו
בוז הגלות : רבת שבעה לה נפשינו הלעג
השאננים הבוז לגאיונים : רבת שבעה
פירשנוהו הלעג השאננים חסר הנסמך כמו
הארון הברית אמר שבעה נפשינו הלעג לעג השאננים שלועגים עלינו או יהיה הא השאננים במקום לא
לשר שבענו הלעג שאכלנו לשאננים ושבענו הבוז והשאננים הם הגוים שהם שקטים ושאננים ואנחנו
ענוים וכואבים ביניהם ילעגו לנו ולגאיונים מלה אחת בכתוב והוא כמו גאים אלא שנראה בו לשר הפעל
ביוד והנון נוספת והוא כמו עליונים במשקל אלא שנשתנו תנועותיו מפני אות הגרון והוא כקרי שתי א
אותיות מלה לגאי יונים והוספה בו כנין בקרי כי גיא כמו גאי ויונים מענין העיר היונה שהוא ענין לא
תונו איש את עמיתו ולא יונו כשראי את עמי :
שיר המעלות לדוד לולי יהוה שהיה לנו יאמר נא ישראל : שיר המעלות
לדוד לולי יי׳ וגו׳ יאמר נא ישראל בגלות ומה הוא : לולי יהוה שהיה לנו בקום עלינו
אדם : לולי יהוה בקום עלינו אדם בקום עלינו
אויבים בגלות לכלותינו לולי יי׳ שהיה לנו כמו עמנו : אזי חיים
בלענו בחרות אפם בנו : אזי היוד נוספת והוא כמו או חיים בלעונו כמו ולא
יקח ממך בשר מבושל כי אם חי ואמר דרך משל חיים בלעונו
כי אין דרך אדם לאכול הבשר כי אם מבושל והם מרוב תאותם לבלענו חיים היו בולעין אותנו בחרות א
אפם בנו לולי אל שהיה לנו וכן נבלעם כשאול חיים : אזי המים שטפונו נחלה עבר על
נפשינו : אזי המים משל לצרות נחלה עבר על
נפשינו נחל שוטף והמלה קריעת מלעיל הטעם בנון והא נוספת והתית
משבא לברו ותן נחל המיכרים : אזי עבר על נפשינו המים הזדונים : אזי עבר
ואמר המים כמו מיברה לא זורק עליו
או עבר טעמו לנחל שזכר רל׳ נחלי המים הזידונים ופי׳ הזידונים ששוטפים ברשע ובזדון :
ברוך יהוה שלא נתננו טרף לשניהם : ברוך שלא הניח אותם בידיהם לטרפינו כמ
כמו שחשבו : נפשינו כצפור
נמלטה מפח יוקשים הפח נשבר ואנחנו נמלטנו : נפשינו
כי לא תוכל להמלט אם ל
לא ישבר הפח שהיא בתוכו כן אנחנו הגוים אשר אנחנו בתוכם אם יכלו ויאבדו בעזרת האל שיעזרנו וא
ואנחנו נמלטה : עזרני בשם יהוה עושה שמים וארץ : עזרתי כי הוא עושה
שמים וארץ ויש לו כח בעליונים ובתחתונים והוא
יוכל לעזרנו ולהוציאנו מהפח שהוא הגלות :
שיר המעלות הבוטחים ביהוה בהר ציון לא ימוט לעולם ישב : שיר המעלות
הבוטחים ב יי׳ לא ימוטו כמו הר ציון שלא תמוט כי לעולם ישב בשוב הגלות לא ימוט ולא יחרב לעולם
אלא לעולם ישב ופי׳ ישב יעמוד לעולם ויהיה קיים וכן ואתה קדוש יושב קיים כמו וכן אתה יי׳ לעולם ת
תשב : ירושלים הרים סביב לה ויהוה סביב לעמו מעתה ועד עולם :

ירושלים אעפ׳ שהרי סביב לה אין לה חוזק וישלטו הגוים וילכדו אותה אלה מאלה ולא יהיה לה חוזק עד שיהיה עם ײ בתוכה שיהיה הוא סביב לעמו ושמו יהיה להם חוזק יותר מן ההרים ולא ישלוט בהם אויב מעתה ועד עולם :

כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים :

כי לא לא ינוח כמו שכתוב בנבואת ישעיה

והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כי הרשעים כולם בין מישראל בין משאר הגוים ויר וירושלים שהיא גורל הצדיקים לא ינוח בה שבט הרשע כלומר חוזק וכח הרשע כמו שהוא היום הרשע לשבט ולמטה :

למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם :

למען לא ישלחו הצדיקים כלומר שלא ילמדו הצדיקים ממעשיהם אם ישארו רשעים בארץ וכן צוה האל בבואת ישראל ממצרים והביאם לארץ צוה להם לגרש הגוים ולהמיתם ואמר למען לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם וגו׳ ולא עשו כן ובזה נכשלו אבל לעתיד לבא לא יהיה שם מכשול עון כי כל הרשעים יכלו :

היטיבה יהוה לטובים ולישרים בלבותם :

היטיבה לטובים במעשיהם ולישרים בלבותם המטים עקלקלותם בישראל כלומר שמט שמטים דרכיה בעקלקלות יוליכם ײ את פועלי האון בגלוי כנגד מה שאומר לטובים ולישרים בלבותם ש שלום על ישראל כיון שיכלו הרשעים מישראל שלום על ישראל הנשארים כמו שנאמר בנבואת צפניה והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ײ ואמר שארית ישראל לא יעשו עולה וגו׳ כי המה ירעו ורבצו ואין מחריד הנה שלום על ישראל :

שיר המעלות בשוב יהוה את שיבת ציון היינו כחלמים :

בשוב ענין הגהה כמו טובה ײ רבבות וגומ׳ וכן ושב ײ את שבותך וגו׳ או יהיה ענין תשובה ויהיה פועל יוצא שיבת ענין תשובה שישובו בני ציון לה היינו כחולמים כחלום יעוף בעינינו צרת הגלות מרוב השמחה שתהיה לנו בשובינו לארצינו כן פירשו אדוני אבי ז״ל והחכם ראבע פירש כן יאמרו ישראל בשוב האל ית׳ שבותם אין אדם רואה בעיניו בפלא ה זה רק בחלום :

אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה אז יאמרו בגוים הגדיל יהוה לעשות עם אלה

אז הגדיל ײ יחפהו בגוים ויאמרו פלא גדול :

הגדיל יהוה לעשות עמנו היינו שמחים :

הגדיל ײ לעשות עם אלה עם ישראל הגדיל ואומרים ישראל הגדיל לעשות עמנו לפיכך היינו שמחים כלומר זה השמחה גדולה שתראו בנו ושימלא שחוק פינו מפני שהגדיל ײ לעשות עמנו פלא גדול וטובה גדולה :

שובה יהוה את שביתנו כאפיקים בנגב :

שובה אמרו ישראל בעודם בגלות שובה ופירושו שפירשנו הניחנו כמו השיבה שבותינו גלותינו וכתוב בו״ו וקרי ביו״ד והענין אחר כאפיקים בנגב נגב היא ארץ יבישה כמו ארץ הנגב נתתני והי צמאה למים ואם יעברו בה אפיקי מים יהיה חידוש גדול וטובה גדולה כן תשובת גלותינו דומה הגלות לנ לנגב והישועה לאפיקי מים :

הזורעים בדמעה ברנה יקצרו :

הזורעים לפי שדמה הגלות לארץ הנגב שהזורע בה יזרע בה בדמעה כי בזרעו בוכה ומתחנן לאל ית׳ שימטיר עליה ויקצור מה שזורע בברכה והדבר רחוק שהזורע בה יקצור משנה אם לא יהיו רחמי האל ית׳ כן ישראל בגלות עם כל צרתם זורעים והזריעה היא מעשה המצות ועושים אותה בדמעה מפני צרת הגלות ומתחלים לאל ית׳ שיוציאם מהגלות ויקצרו ברנה מה שזרעו בדמעה והקציר הוא הגמול הטוב :

הלוך ילך ובכה נשא משך הזרע בא יבא ברנה נשא אלמותיו :

הלוך ילך משך הזרע פי׳ יקר הזרע וכן ומשך חכמה מפנינים יקר החכמה ונקרא הדבר היקר משך לפי שמשו

במשך מרחוק והזרע יקר בארץ הנגב והעני הנושא אותו הולך ובוכה מצערו שמא יאחר ולא יצמח מפני
יבשות הארץ והאל ית׳ רואה רמעיו ומרחם עליו וממטיר על הארץ ובעת הקציר יבא אל ביתו ברנה הפך
אשר היה הולך ובוכה בעת הזרע וישא ברנה אלומות קצירו אל ביתו כן ישראל בגלות סובלי עול הגלות
ונושאי משא המסים לקיים התורה והמצות שהוא הזרע במשל ובעת הגאולה שהוא עת הקציר יבואו אל
ארץ ישראל ברנה ישאו אלומות הטובות שיטיב עמהם האל ית׳ ויצאו מן הגלות ככסף וזהב :

שיר המעלות לשלמה אם יהוה לא יבנה שוא עמלו בניו בו אם יהוה לא ישמר

עיר שוא שקד שומר : זה המזמור נאמר על שלמה ולמר לשלמה עניינה בעבור כמו אמרי
לי אתי הוא ונאמר על בניין הבית שחשב דוד לבנותו ואסף כסף
וזהב ונחושת למלאכה ולא עלתה בידו שקירתו ועמלו שיבנהו הוא אלא בנו וגם כן זה העניין כשאר בני
אדם שלא תעלה ביד מחשבותם וגם יש בו רמז למלך המשיח כי גם הוא נקרא שלמה בשיר השירים ונפ
ונפרשנו על שלשה העניינים על שלמה תחילה אמר אם יי׳ לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו אמר על
בית המקדש כי עמל דוד לבנותו וכיון שלא רצה האל ית׳ שיבנה לא בנה אותו ופי׳ בוניו המתעסקי׳ בבנייני
כן אומר על ירושלים לפי שהיא ראש הממלכה ובה נבנה הבית אמר מי שיבנה הבית ברצון האל ית׳ והוא
שלמה בני אותו הבניין לא יהיה לשוא אלא באמת יהיה נכון הבית כן עיר ירושלים אם יי׳ לא ישמרנה ש
שוא שקדו השוקדים אבל יי׳ ישמרנה שיצוה להיות בני מלך בה ובזמן שברצונו הוא ישמור הבית והעיר
ושקד הוא עניין ההשקות והשתדלות על הדבר : שוא לכם
משכימי קום מאחרי שבת אכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שנא׳
שוא
לכם זה על אבשלום שהקדים למרוד באביו ולקחת המלוכה ואמר עליו והשכים אבשלום ועמד על יד דרך
השער וגומר ואומר ויגנוב אבשלום את לב אנשי ישראל ואומר כנגדו וכנגד העוזרים אותו שוא לכם מ
משכימי קום מאחרי שבת אמר כנגד אדוניה שאחר לעשות המרד ולשבת בכסא המלוכה עד שזקן דוד ו
ושוכב על המטה ושניהם אוכלי לחם העצבים כי עמלו לקנות המלוכה ולא עלתה בידם עצבים מן בעצבון
תאכלנה ואומר אוכלי לחם כי כמו שעמל אדם על הלחם כך עמלו על המלוכה ולא הועילו ואמר כן יתן
לידידו שינה שלמה הוא ידידו ידיד האל ית׳ כמו שכתוב ויקרא שמו ידידיה בעבור יי׳ ופירושו כן כמו ש
שהם חושבים לקחת המלוכה בעמלם כן נתן האל ית׳ המלוכה בלא עמל לשלמה וזהו שנאמר במנוחה בלא
עמל כאדם הישן או בעודנו ישן ולא היה יודע בדבר המלוכה כבר האל היה מתקן לו המלוכה ושינא הכתו׳
באלף והוא כמו בהא : הנה נחלת יהוה בנים שכר פרי הבטן : הנה אמר דוד אני
רואה כי נחלת יי׳ בנים כלומר הטוב שיתן האל
לידידו בעולם הזה הם הבנים והם נחלתו כי נחלה טובה יש לי בשלמה בני שכר פרי הבטן כפל העניין במלו׳
שונות דל השכר שיתן האל ית׳ לידידו בעולם הזה הם הבנים והם נחלתו הטובים והיא פרי הבטן :
בחצים ביד גבור כן בני הנעורים : בחצים לפי ששלמה היה בן זקונים ורצה בו
האל ית׳ להיות המתיו אחריו אבל בחייו לא היה לו
עזר ואמר כן בני הנעורים רוצה לומר הבנים שיהיה לו לאדם בימי נעוריו הם לאדם עזר גדול כמו החצי׳
החצים ביד הגבור ודוד היו לו בנים בני הנעורים טובים וחכמים וגבורים כמו שאמר ובני דוד כהנים ה
היו ואמר ובני דוד הראשונים ליד המלך שהיו ראשונים לעזרתו וכולם היו טובים לבד אבשלום ואדוניה
שהתנאו ביופים ורצו להרבות רעה והיה מתפאר בטובים ואמר כי כל אדם יש לו להתפאר על בנים טובים
ולחשבם לעצמו לחלק טוב ולנחלה טובה שנתן לו האל ית׳ :

אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבשו כי ידברו את אויבים בשער :

אשרי לפי שהמשיל אותם לחיצים המשיל ביתו לאשפה לא יבושו האב והבנים כשידברו בשער לפני
הזקנים כי הם רבים וטובים ויוכלו לדבר בשער לפני אויביהם ולא יבושו ולא יחתו מהם ועל מלך המשיח
יתפרש כך אמר אם ה' לא יבנה בית אמר על בית המקדש ועיר אמר על ירושלים והנה מיום שחרב בית ה
המקדש וגלו ישראל ותרבה ירושלים היית ירושלים פעם בנויי' פעם חריבה כי הייתה ביד אדום וביד ישמ
ישמעאל וכל השני' יתגרו מלחמה אלה יבנוה ואלה יחריבוה לפי שאין רצון השם ית' בבניינם ובשמירתם
שוא עמלו הבנים ושוא שקדו השומרים ואמר שוא לכם משכימי קום אלא אדום שכבשו תחלה ירושלים
מאחרי שבת אילו הישמעלים שבאו באחרונה והתגרו עם הנוצרים ולקחו אותה מידם והם מידם וכל הימי'
עד בא הגוים עמלם וטורחם עליה לפיכך קראם אוכלי לחם העצבים ואמר כן יתן לידידו שינה לידידו הוא
מלך המשיח ויתן לו האל ית' ירושלים בלא עמל ואלה שעמלו עליה לא ישארו בה והפסוקים האחרים הם
דברי דוד כמו שפירשנוהו ויתפרשו גם כן על אדם ומה שנפרשהו על בני העולם כך הוא זכר תחילה בני
הבית והוא קיום המלכות לאיזה מלך שיהיה לו ולבניו אחריו כמו ובית יבנה לך שפירושו המלכות ואמ' כי
אין ביכולת המלך להקים המלוכה לו ולבניו אחריו אם לא ברצון השם ית' ואחכ' זכר שמירת העיר מפחדת
באויבים כי לא יועילו שומרי החומות שלא יכבשוה האויבים אם ה' לא ישמרנה ואחכ דבר על העוסקים
בעסק העולם ורודפים אחר הממון והם משכימים למלאכה או לסחורה גם מאחרי' עד בא השמש במלאכתם
או בשבתם בחניות למכור סחורתם וכל ההשתדלות הזה שוא הוא להם אם לא יעזרם האל ית' למי שירצה בו
האל ית' ויאהבנו יתן לו הממון בלא יגיעה ובלא עמל כאילו הוא ישן ואחר כך זכר ענין הבנים שהוא גם
כן מתנה טובה מאת האל ית' כשהיו טובים :

שיר המעלות אשרי כל ירא יהוה ההולך בדרכיו יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך :

שבח דרכי' הירא את דבר ה' שיעשה זה כל מי שיהיה בגלות ויזכה לראות בטוב ירושלים כי
אם יתנהג בדרכי האל ית' ירא האל הוא שנזהר ממצות לא תעשה ההולך בדרכיו שהזהיר במ
במצות עשה את: ספר על הנהגת מחיתו כי הטובה היא שיחיה ממלאכתו ולא יהנה מאחרים כל זמן שיו
שיוכל ליגע עצמו במלאכה ואם תחיה בזאת ההנהגה אשריך וטוב לך יאשרוך בני העולם ויהיה גמול טוב
מאת האל ית' וזהו מה שפירשו רבותינו ז"ל אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא : **אשתך כגפן
פוריה בירכתי ביתך בניך כשתלי זתים סביב לשלחניך :** אשתך
כגפן בסגול באלה אמר גם
כן מהנהגות הטובות בעולם הזה שתהיה אשתך שתהי'ת כגפן פוריה בירכתי ביתך והמשיל אותה לגפן כי
אין לך עץ שנוטעים אותו בתוך הבית אלא גפן שיש בני אדם נוטעים אותה בירכתי ביתם וכשתגדל מוצ
מוציאים אותה מחור הבית ולחוץ אל השמש והנה שרשה בתוך הבית וענפיה חוץ לבית כן האשה תהיה צנ
צנועה בירכתי הבית שלא תצא חוץ כי דרך אשה מנאפת כמו שאמר המלך שלמה עליה פעם בחוץ פעם
ברחובות ואמר בירכתי כי גם בביתה תהיה צנועה שלא תשב בפתח הביתה שיראוה עוברים ושבים כי זה ה
הוא דרך אשה רעה כמו שאמר עליה וישבה לפתח ביתה אלא תמיד תהיה בירכתי הבית שלא יראה אותה א
אלא בעלה ובני ביתה אבל בניה יצאו חוץ למלאכתם ולצורך הבית כמו שיצאו לחוץ ענפי הגפן שיהיו פ
פרים ורבים ממגר תבואות שמש ואם תהיה אשתך בזה הדרך יהיו בניך כשתילי זתים והמשיל אותם לזית
כי עץ הזית אינו מקבל הרכבה מעץ אחר והשתילים טובים בני אברהם כך הבנים שיולדו מאשה זאת לא י
יהיה בהם חשד ממזרות כי אשה צנועה ולא נזקקה אלא לבעלה ועוד המשילם לזתים כי עץ הזית יהיו עליו
ירוקים ולחים כל ימות השנה כך הם יהיו בהודם הטובים במעשיהם הטובות ואמר סביב לשולחנך שיהיו ל
לפניך לשרתך בעת שתאכל ויהיו תמיד סביב לשולחניך שלא יהיו משולחים זוללים וסובאים אלא לא יא
יאכלו ולא ישתו אלא על שולחנך : **הנה כי כן יבורך גבר ירא יהוה :** הנה כי כן
באלה המדות וההנהגות יבורך הגבר שהוא ירא ה' וכו'

יברכך יהוה מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך : יברכך מציון מקום שכינתו שהוא מציון וראה
והזכה לראות בטוב ירושלים כשישובו לה ישראל מהגלות כל ימי חייך ותראה בטוב כל ימי חייך בין בגלו
בין בטוב ירושלים וראה בטוב שזכר שופר במקום שנים : וראה בנים לבניך שלום על
ישראל : וראה והאריך ימים עד שתראה בנים
לבניך ועד שתראה שלום על ישראל והוא בקיבוץ גלות אם יבא הגואל ואם לאו יחייך מבור
או עם המתים הצדיקים שיחיו ותראה שלום על ישראל :

שיר המעלות רבת צררוני מנעורי יאמר נא ישראל : המשיל ימי הגלות לימי
האדם והתחלת הגלות ל
לימי הנעורים ואורך ימי הגלות לימי הזקנה ואומר כי מתחילת הגלות צררו אותנו האויבים צרה רבה וזה
יאמר ישראל תהילה לאל שלא כלו בגלות מתחילת הגלות החלו לצרור אותנו בגלות בצרות ועוד היום הזה
כן עושים ועם כל זה לא יוכלו לי לכלותי כמו שחשבו וטה שכפל הענין לחזק ההודאה לאל ית׳ כמנהג ה
הלשון : רבת צררוני מנעורי גם לא יכלו לי : רבת פירשנוהו על גבי משל לרו
הסבלות והפרך והבזיון והקלון כמו שאמר והשימי
בארץ גוך וכחוץ לעוברים : על גבי חרשו חורשים האריכו למעניתם : האריכו
למעניתם המענית הוא הקו שיחרוש
החורש בשורים בשדה כשיעודו שידרכו בו ואחר כך יחזור ויעשהו אחר כמוהו וכן עד שיחרוש כל השדה
וכל מה שיהיה ארוך המענית תהיה יגיעת השורים רבה כי לא ינוחו עד ראש הקו ובאמרו האריכו למענ
למעניתם רוצה לומר שלא נתנו אותנו לנוח מעבודתם ומסבלותם : יהוה צדיק קיצץ עבות
רשעים : יהוה צדיק קיצץ עבר במקום עתיד אמר יי׳
שהוא צדיק וישר בדרכיו יקצץ ויכרית עבות רשעים ועבות הוא מיתרי העול כלומר יסיר
עולם מעליו : יבשו ויסגו אחור כל שנאי ציון : יבשו כשיקצץ האל ית׳ עבותם
מעלינו אז יבושו ויסוגו אחור ממחשבותם הרעה
עלינו : שונאי ציון הגוים אינם שונאי ציון אבל אוהבים אותה עד שנלחמים בעבורה גוי עם גוי אלא פ
פירושו ציון שונאי בני ציון והם ישראל : יהיו בחציר גגות שקדמת שלף יבש : יהיו
כחציר גגות עשב הצומח בגג שאין
לו העמדה וקיום עד שקודם שיצא ונראה יבש בחום השמש ובאמרו הוא דרך הפלגה כמו שאמר בבקר
יציץ וחלף ולערב ימולל ויבש שלף הוא ענין חליצת הדבר ויציאתו ממקומו כמו שלף איש נעלו שהו
יוצא וזה עומד : שלא מלא כפו קוצר וחצנו מעמר : שלא מלא כלומר שלא יבא
לידי קצירה ומענר מעמר ודומו כמו והביאו בחצנך ב
בחוצן תוצני כנערתי מעמר אוסף העמרי והוא מנהג העוברים לומר לקוצרים ברכת יי׳ עליכם כמו שאמר
בועז לקוצרים יי׳ עמכם ומה שאמר ברכנו אתכם בשם יי׳ הוא כפל דבר ועל חציר גגות לא יאמר זה כי
אינו זרע ברכה ולא יבא לידי קצירה כן יהיו הגוים כי כל תורתם ואמונתם הבל ודייך כחציר גגות וכן יכ
יכלו כחציר גגות אבל תורת ישראל המשיל לזרע ברכה כמו שפירשנו בפסוק הזורעים בדמעה :

שיר המעלות ממעמקים קראתיך יהוה רימה הגלות למעמקי מים :

אדני שמעה בקולי תהיינה אזניך קשובות לקול תחנוני : אדני קשובות בשקל
שכולה שכולות :
אם עונות תשמר יה יהוה מי יעמד : אם עונות מי יעמוד כמשמעו נגיה כלים ואוברים

אם תשמור לנו עונותינו : כי עמך הסליחה למען תורא : כי עמך פי' אדוני אבי ז"ל
באל ית' נתן ממשלה לעליונים לעשות חפצו בארץ
אבל הסליחה אינה עמהם כי אם עמו לבדו שלא יאמרו בני אדם בלבם אם אנו חוטאים יתפייסו לנו המלא
המלאכים וישאו לפשעינו בא להודיע כי אין בהן סליחה למען שייראו בני אדם את האל ית' למען כי ע
עמו הסליחה לא עם אחר זולתו והחכם ר' אברהם בן עזרא פירש שאם לא תסלח לא ייראוך החטאים ויע
ויעשו חפצם בכל אות נפשם : קויתי יהוה קותה נפשי ולדברו הוחלתי : קויתי
אני קויתי אותו בעולם הזה שייראוני
בישועה וקיותה אותה גם כן נפשי בטוחי לאסוף כבודי אליו ולדבריו הוחלתי שהבטיחני להוציאני מן הגלו
נפשי ליהוה משמרים לבקר : נפשי הומה ליי' בלילה להיותה מאותם
האנשים השומרים לבקר כלומר שקמים
באשמורת הבקר להתפלל ואמר שומרים לבקר פעם אחרת כלומר שמנהגם גם כן להיות שומרים וערים ב
בכל בקר להתפלל לאל וזה המזמור מאמר כל חסיד בגלות והחכם ראב"ע פירש נפשי קותה ליי' יותר משו
משומרים שומרי החומות לבקר שערים בלילות ויקוו לבקר מתי יהיה שיוכלו לישן : יחל ישראל
אל יהוה כי עם יהוה החסד והרבה עמו פדות : יחל ציווי מפעל הרגוש
אמר ישראל קוה אל יי' שיצרך שתקוה
כי עמו החסד תמיד עם הנבראים ויעשה עמך חסד כי הרבה עמו פדות כי כבר פדה אותך פעמים מצרים
מזה הגלות כי לא יחסר לו פדות כי הרבה עמו : והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו :
והוא ואם תאמר ואיך יפדה אותי ואני חוטא
ענן הוא יפדה ישראל מכל עונותיו מתחילה יפדה אותו מעונותיו כלומר שיסלח לו עונותיו שעברו ויתן
בלבם לשוב אליו בכל לבבו ואח"כ ישוב שביתו כמו שכתוב ושב יי' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך
ונאמר כי תשוב אל אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך :
שיר המעלות לדוד יהוה לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות
ממני : יי' לא גבה לבי ולא רמו עיני זה אמר דוד על עצמו ואמר זה הענין באלה המעלות שהם
על הגלות כלומר כי כמו שהתנהג הוא כן יתנהגו ישראל בגלות בשפלות ובזה ירחם יי'
עליהם כי רם יי' ושפל יראה לפיכך אמר בתכלית המזמור יחל ישראל אל יי' אמר לא גבה לבי בכתר ולא
רמו עיני בגלויי ולא פעל עומד אעפ"י שהוא מן הרגוש וכן קורר הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני ברבר ה
האלהות לא התפארתי בלבי שאוכל להשיג ואדע הדברים והסודות שהם נפלאות ממני לפי שכלי אלא הלכ
הלכתי בהם מעט מעט בראות כן אפרוץ לראות במה שלא יגיע שכלי אליו ותשתבש דעתי בו ועל זה נא
נאמר כבוד אלהים הסתר דבר ואמר דבש מצאת אכול דייך : אם לא שויתי ודוממתי נפשי
כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי : אם לא
שויתי מנהג הלשון אם לא כענין אלה ושבועה כלומר
אם לא היה כך יהיה כך וכך וכן כה יעשה לי אלהים בזה הענין אמר אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול
יבא לי כך וכך ופי' שויתי ודוממתי שמתי אותה כגמול על אמו כלומר כמו התינוק שיגמל משדי אמו
שיתחיל מעט להתבונן בענין גודלו ומהלך מעט מעט ועדיין אינו נסמך על עצמו אלא עלי אמו שתגד
שתגדלהו ותרגילהו מעט כן שמתי נפשי והשתקתי אותה שלא תסמוך עלי אלא עלי אמו בהכונת עצמו בנ
בנסתרות ובנפלאות אלא תסמוך על המלמדים ועל הקבלה שהיא האם והוסיף עוד לחזק הענין ואמר כג
כגמול עלי נפשי כמו הגמול כן שמתי נפשי עלי שלא אסמוך בבינתי ובדברי דוד לא גבה לבי בשעה שמ
שמשחני שמואל למלך ולא רמו עיני בשעה שהרגתי גלית ולא הלכתי בגדולות בשעה שהחזירוני למל
למלכות ובנפלאות ממני בשעה שהעליתי את הארון : יחל ישראל אל יהוה מעתה ועד עולם

יחל עם בסורות באלה שהתנהג בשפלות בכבוד ובגלוי לא יגלה לבו להרים בנפלאות יחל אל ה' והוא
יכן הוחלתך מעתה ועד עולם :

שיר המעלות זכור יהוה לדוד את כל ענותו : אמר דוד המזמור בשעה שבנה
המזבח בגורן ארונה היבוסי על
פי גד הנביא והעלה עליו עולות ושלמים וקרא אל ה' ויענהו באש מן השמים על מזבח העולה ואמר זה
בית אלהים וזה מזבח לעולה לישראל ועד אותו היום לא נודע מקום בית המקדש וכבר אמר לו נתן הנביא
כי הוא לא יבנה הבית כי אם שלמה בנו ולפי ששם דוד כחו ויכולתו להכין בנין הבית ונענה במקום הנבחר
בקש מה' ואמר זכור ה' לדוד את כל ענותו כיון שלא זכיתי לבנות העלה המחשבה כמעשה וזכור לי מה
שעניתי עצמי בעבורו כי גולתי שנתי מעיני מרוב מחשבתי עליו נדרתי ונשבעתי שלא אנוח עד שאב
שאבננו ולא הייתי מוצא קורת רוח בביתי ובמשכבי אחר שלא היה בית ה' נבנה : אשר נשבע
ל יהוה נדר לאביר יעקב : אם אבא באהל ביתי אם אעלה
על ערש יצועי :
אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה : עד אמצא מקום ליהוה
משכנות לאביר יעקב :
אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב כפל הענין במלות שונות ואמר לאביר
יעקב כלומר לשי שקראהו יעקב אבירו כמו שאמר מידי אביר יעקב לפי שעזרו בכל צרותיו והיה חוזקו ו
ותוקפו והראה לו בחזיון יכול לו אפי' המלאך כל שכן בני אדם לכך קראו יעקב אביר ואמר גם כן לדוד
לאביר יעקב ומה שזכר בזה הענין יעקב לפי שיעקב ראה בחלום מקום בית המקדש והוא הסולם שראה ו
ועליו אמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים על בית המקדש אמר לא על ב
ביתאל שהיה שוכב שם אבל לפי ששם ראה החלום כבר המקום ושם שם מצבה ועשה שם מזבח ובית התפ
התפלה בשובו מחרן ועליו אמר יהיה בית אלהים כלומר בית התפלה לאלהים כיון שראיתי בזה המקום ה
הנבחר שיבנה בו בית המקדש ועיקר החלום בית המקדש הוא שראה וכן הוא אומר בבראשית רבה אר' יה
יהודה בר' סימון הסולם הזה הוא עומד בבית המקדש ושפועו מגיע בביתאל רל ושיפועו שנמשכה המראה
עד בית אל כי שם ראה המראה ואמר וזה שער השמים על בית המקדש כי הוא מכוון כנגד כסא הכבוד ו
וכן אמר ירמיהו הנביא כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו והוא טבור העולם וכן ארז"ל בא וראה
כשם שהטבור הזה נתון באמצע האדם כך ארץ ישראל נתונה באמצע העולם שנ' יושבי על טבור הארץ
מציון מכלל יופי ארץ ישראל יושבת ביופיו של עולם וירושלים באמצעית של ארץ ישראל ובית המקדש
באמצע ירושלים וההיכל באמצע בית המקדש והארון באמצע ההיכל פני הצפון לדרום ואבן שתיה לפני ה
הארון שממנה נשתת העולם וזהו שאמר בספר יצירה שש צלעות לשש דרכים והיכל קדש מכוון באמצע
וההיכל קדש הוא הנקרא כסא הכבוד וסודו עמוק ואעפ"י שראה יעקב אבינו מקום בית המקדש בחלום אפ
אפשר שלא ידעו בהקיץ ואם ידעו לא גילו אותו כי לא רצה האל ית' שלא נודע המקום עד דוד לפיכך זכר
דוד יעקב בזה הענין ואמר נדר לאביר יעקב לפי שאליו הראהו תחילה האל ית' ואעפ"י שרמז בו לאברהם
אבינו וצוה לעלות את יצחק בנו עולה באותו מקום אעפ"כ לא נתבאר אם ידע אברהם אבינו שיהיה מקום
ההוא מקום הנבחר לבית המקדש לדורות ובדברי רבותינו ז"ל נדר לאביר יעקב אר אבהו לאביר יצחק לא
נאמר אלא לאביר יעקב תלה את הנדר במי שפתח בו תחילה יעקב היה תחילה לנודרים שנ' וידור יעקב נדר
שהו לאמר לדורות שיהיו נודרים בעת צרתם יעקב פתח בנדר תחילה לפיכך כל מי שהוא נודר לא יה'
תולה את הנדר אלא בו אם אבא באהל ביתי כמו שאמר אל נתן הנביא הנה אנכי יושב בבית ארזים וארון
האלהים יושב בתוך היריעה ומה שאמר אם אבא אם אעלה דרך הפלגה כלומר שלא יערב לו שבתו בביתו ו
ושכבו על ערש יצועיו עד שימצא מקום לה' ואמר ערש יצועי ערש שיש בו יצועי ערש שיש בו מצעי
מבחרות הראויות למלך וכן יציע אם אתן שנה לעיני דרך לומר שינה קבועה לעפעפי תנומה כפל הענין

במלות טובות עד ישמא מקום ליי המקום הנבחר משכנות כי היו שלשה בתים ושה שאמר לאביר יעקב ב
בזה הפסוק מוכית מה שפירשתי כי מה שאמר רזל אין לו מקום בזה הפסוק: **הנה שמענוה**
באפרתה מצאנוה בשדי יער: **הנה** שמענוה פי׳ ר משה בן
גקטלא שמענוה על ידי רורש היתה מאפרת׳ ואדוני אבי ז״ל פי׳
כי באפרתה יולד פי׳ ישיבנה אותו והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פי׳ כי מפי נביאים כי המקום נבחר קרוב לבית
לחם אפרתה רק המקום לא היה נודע אם למזרח כתוב לחם או למערבו או לדרומו או לצפונו וידוע הוא כ
כי אין בין ירושלים ובין בית לחם רק שלש פרסאות ובדברי רבותינו ז״ל הנה שמענוה באפרתה זה ספר יה
יהושע דקאתי מאפרים דכתוב בחלק יהודה ועלה הגבול גיא בן הנום ובחלק בנימין וירד גיא הנום וביניהם
היה בית המקדש מצאנוה בשדה יער זה בנימין דכתיב ביה זאב יטרף והנראה בעיני כי שמענוה באפרתה
כן הוא אמר דוד זה המקום לא ידענוהו עד היום רק שמענוה באפרת עודנו כי עתיד להיות מקום נבחר ל
לבית המקדש לדורות כי אין שילה ונוב וגבעון לדורות רק היינו שומעין מפי זקנים בעודנו כי יצוד יגלה
המקום הנבחר והנה עתה מצאנוה בשדה בגורן ארונה היבוסי וקראו יער כי עצי יער היו שם ולפיכך א
אמר באפרתה כי שם נולד דוד ושם גדל ושם שמע זה הדבר ומה שאמר מצאנוה שמענוה לשון נקיבה ר
רוצה לומר שכינת הכבוד כי זכר משכנותיו ושם מצא אותה שנאמר ויענהו באש מן השמים:
נבואה למשכנותיו נשתחוה להדום רגליו: **נבואה** למשכנותיו כיון שמצאנו המק׳
הנבחר נבואה מהיום ואילך בזה המקום שהוא
משכנותיו והדום רגליו זהו הדום רגליו באמת שהוא מכוון כנגד כסא הכבוד: **קומה יהוה**
למנוחתיך אתה וארון עוזך: **קומה** יי אלה השלשה פסוקי׳
אמרם גם כן שלמה בבית המקדש בחנכתו כמו שכתוב בדברי
הימים אלא שיש בין אותם הפסוקים ובין אלה שינוי מעט והענין אחד אמר דרך משל קומה למנוחתיך
כלומר מהמקומות האחרים שהיה המשכן לזה המקום שהוא בית מנוחתיך לעולם אתה וארון עוזך אתה ר
רוצה לומר ענין הכבוד שנראה במכוכת המקדש אחר שהכניסו ארון בבית קדשי הקדשים זהו וארון עו
עוזך כמו שכתוב ויהי בצאת הכהנים מן הקדש והענן מלא את בית יי: **כהניך ילבשו צדק**
וחסידיך ירננו: בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך:
כהניך בעבודתם ילבשו צדק
בגדי כהונה שהם בגדי צדק וחסידיך ירננו הלוים ישירו ויזמרו לפניך בעבור דוד שנגלית לו בזה המקו׳
באש כבודך וגלית לו זה המקום הנבחר בעבורו תעשה שיהיה זה המקום לנכח לא תבטל ממנו עבודת הכה
הכהני׳ ושירות הלוי׳ אל תשב פני משיחך מה שהתפללתי לך על זה המקום מה שיתפלל שלמה בני עליו אל
תשב פניו בזה שתהיה תפילתינו מקובלת לפניך ואלה הפסוקי׳ כמו שאמרם דוד אמרם שלמה בתכלי׳ תפילתו
נשבע יהוה לדוד אמת לא ישוב ממנה מפרי בטנך אשית לכסא לך: **נשבע**
דברי הוא
שבועה והוא אמר לו על ידי נתן הנביא והקימותי את זרעך אשר יצא ממעיך זה הוא מפרי בטנך אשית ל
לכסא לך ואמר אמת לא ישוב ממנה כמו שאמר שם ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם:
אם ישמרו בניך בריתי ועדתי זו
אלמדם גם בניהם עדי עד ישבו לכסא לך:
אם ישמרו ועדותי זו אלמדם ועדותי
בתולם כמו בשורך ארון העדות זו בתולם כמו זאת ואמר אלמדם והברית והעדות כתובות הם ומלומדות ו
ואין מצוה עתידה ללמדה אחר תורת משה אלא פירוש אלמדם אעורר אותם על ידי נביאים תמיד שלא
ישכחו התורה: **כי בחר יהוה בציון אוה למושב לו:** **כי** בחר יי בציון אמר דוד עתה
ידעתי כי בחר יי בציון שלכדתי אני כי בעיר ציון נגלה
לו

כבוד שכינה ואותה אותה האל למושב לו ואמר עליה זאת מנוחתי עדי עד שלא ילך ממקום למקום כמו ש
שעשה עד עתה : **צידה ברך אברך אביוניה אשביע לחם :** צידה במפ״ק הא
והוא מן כיום מכרם ... צידה שפירושו מזון
יאמר האל ית׳ ציד ציון אברך כלומר ברכה בתבואתה ובפירותי׳ יותר מכל ארץ ישראל לכבוד ביתי שהיא
בתוכה ואולי לכך נקראת ארץ ישראל ארץ המוריה שהיתה ארץ ת״ה אחר ששכן בה הכבוד : אביוניה
אפילו העניים שבה אשביע לחם : **ובהניה אלביש ישע וחסידיה רנן ירננו :** ובהניה
תחת שהם לבושים בעבורי בגדי ... כהונה אני
אלבישם בגדי ישע שיהיו נושעים בי׳ וחסידיה רנן ירננו הלוים תחת שהם מרננים ומזמרים לשמי אני א
אשפיע להם טובה שירונו מטוב לב וקרא הלוים חסידים כמו שאמר משה רבינו לאיש חסידיך :
שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי : שם אצמיח קרן לדוד קרן תחקומלכות
... כן אצמיח קרן לבית ... ישראל וכן ויר״ם
קרן משיחו ואמר זה הפסוק על משיח העתיד לפיכך אמר אצמיח כלומר אצמיח שיפש כמו עוד אצמיחנו
וכן נאמר עליו והקמותי לדוד צמח צדיק ואמר שמכי בציון יה״ה כמו שכתוב ועלו מושיעים בהר ציון וכן
כתוב בימים ההם תושע יהודה וירושלים לבטח תשכון וזה אשר יקראוס יי׳ צדקנו ערכתי נר למשיחי כ
כמו שאמר למען היות ניר לדוד עבדי כי המלך כמו הנר מאיר לעם אויביו אלביש בושת הפך מה שאמר
אלביש ישע לכהני׳ המשרתים את פני יי׳ ומתפללים בעד המלך ואויבי המלך אלביש בושת׳ ועליו יציץ
נזרו יעל המלך עטרת ויציץ נזקו שעל ראשו כלומר תרבה גדולתו והדרתו בכל יום ויש מפרשים יציץ מן
ועשית ציץ זהב :
שיר המעלות לדוד הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד : הנה מה
טוב ומה
נעים פירש אדני אבי ז״ל כי על ישראל נאמר שהיו כולם אחים אמר שה״ה שבתם בירושלים יחד טוב ונ
ונעים כמו השמן הטוב שיורד על זקן אהרן ועל בגדיו או כטל חרמון שיורד עליו וכטל שיורד על הררי
ציון שהוא מבורך מכל טל שה״ה יורד בעולם והחכם ראבע׳ פירש כי הענין דבק למעלה שזכר הכהנים ו
ואמר אחים על חבורת הכהנים וטעם גם כן על הכהן הגדול והזכיר אהרן כי הוא הי״ה כהן גדול ראש רש
המשותי והנראה בעיני כי על מלך המשיח ועל כהן גדול שה״ה בימיו מדבר כי שניה׳ גדולי׳ אשר בישר׳
וארוני׳ עליהם כי המלך היושב על כסא המשפט והמלוכה לצוות את ישר׳ לאשר יראה והכהן יורה התורה
והמצות ויראם אחים שהם בגדולה ולא יקנאו זה לזה וכן כשעלו מגלות בבל ובא זכריה על שניהם על זא
זרובבל הנשיא ועל יהושע הכהן הגדול וראה אותם שם זתים וקראם שני בני יצהר לפי ששניהם משוחים
בשמן המשחה זה לכהונה וזה למלוכה ואמר ועשית עטרות ושמת בראש יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול
כלומר האחת תוה לשום בראש יהושע והאחת על איש שיהיה צמח וזה יהיה זרובבל כן אמר על העתיד פ
על המלך ועל הכהן הגדול שבת אחים כי כל אחד מהם ישב על כסא גדולה ומה טוב ומה נעים יה״ה שבתם
ואמר גם יחד כי כמו שיהיו אחים בגדולה כן יהיו אחים בלבושם ויהיו יחד בהסכמה אחת לא יקנא אחד מ
מהם על חבירו וכן אמר על זרובבל ויהושע ועצת שלום תהיה בין שניהם : **כשמן הטוב על
הראש יורד על הזקן זקן אהרן שיורד על פי מדותיו :** כשמן
בפתח הכף להודות על הא הידי
הידועה על שמו הידוע והוא שמן המשחה אמר כן יהיה טוב ונעים שבת האחים כמו שהיה טוב ונעים מ
משיחת אהרן הכהן ביום שבת מכה לכהן גדול וזכר משיחת הכהן ולא זכר משיחת המלך דוד לשני טעמי
האחת לפי שמשיחת אהרן היית תחילה והיית העת שחנה הכבוד בישראל כשהוקם המשכן כן לעתיד כשי
כשיבנה בית המקדש ויעמוד המלך המשיח והכהן הגדול יחנה שם הכבוד ועוד לטעם אחר כי למשיחת א
אהרן היית לעיני כל ישראל ומשיחת דוד היית בסתר לפני ישי ובניו וזקני ביה לחם לעתיד יהיה הדבר בגל

בגלוי לעיני כל ישראל ולעיני העמים כשיצק משה אותו על ראש אהרן ויברלו על זקנו ועל פי בגדיו כג
בתחילה הלבישו בגדי כהונה אחכ יצק השמן על ראשו ומשח אותו מן השמן ובין ריסי עיניו כמין
ג׳ יונית והשמן שיצק על ראשו ירד על זקניו ועל פי מדותיו תחת הזקן ופי הבגד הוא בית הצואר וה״ב
השמן מרוחק מבושם טוב ונעים מדותיו בגרין כמו מדו בד: **כטל חרמון שיורד על הררי**
ציון כי שם צוה יי את הברכה חיים עד העולם :
כטל חרמון כטל עומר במקו׳
טנים כאילו אמר כטל חרמון כטל שיורד על הררי ציון וזכר חרמון שהוא מן ההרים הגדולים אשר בא
בארץ ישראל כמו שאמר תבור וחרמון לשמך ירננו וזכר הררי ציון כי שם תג״ה המלוכה ואמר הררי רב
רבי״כ כמו שאמר ירושלים הרים סביב לה וכבר זכר משל השמן שהוא משל לכהן גדול וזכר עתה הטל משל
על המלך כמו שכתוב והיה ככפיר זעף מלך וכטל על עשב רצונו ועוד כי הגאולה נמשלת לטל כמו שאמר
כטל מאת יי וזכר טל על ההרים שהוא בהם לברכה והם צריכין יותר מן העמקים וארץ המישור כי שם כ
כלם בהררי ציון צוה יי את הברכה ויצוס שם חיים עד העולם ופי׳ עד העולם וזמן רב כמו שכתוב כי כימי
העץ ימי עמי ומעשה ידיכם יבלו בחירי או יה״ה פירוש עד העולם לעולם הבא :

שיר המעלות הנה ברכו את יי כל עבדי יי העומדים בבית יי בלילות •

הנה כשיצוה יי לכם את הברכה ברכוהו גם אתם בתחלתכם כל אחד כפי שכלו לצ״כך זכר כל עבדי יי ו
והם החכמים והחסידים העומדים משמתם בלילות ובאים להתפלל בבית יי ולהודות על שמו :
שאו ידיכם קדש וברכו את יי : **שאו** ידיכם קדש פי׳ במקום הקדש ופי׳ שאו ידיכם
כשיאות כפים שהיו הכהנים נושאים כפיהם ומברכין את
ישראל לפי דעתי כי פי׳ כשיאת ידים לאל בתפילה על דרך נשא לבבינו אל כפי ויתכן לפרש קדש כמו אל
מקום הקדש כמו שאמר אל דביר קדשך : **יברכך יי מציון עשה שמים וארץ : יברכך**
לדעת המפרשים יה״ה פירושו שהכהנים יאמרו
ישראל בברכתם יברכך ולפי הם דברי המשורר שאמר ברכו את יי אמר אם תברכוהו הוא יברך אתכם ופי׳
מציון כי שם הכבוד ומשם תבא הברכה לכל ישראל ואמר עושה שמים וארץ כלומר כי הוא עושה השמי׳
שנותנים הברכה בעולם והוא עשה הארץ שתתן יבולה לברכה כאשר יצוה הוא יתברך :
הללויה הללו את שם יי הללו עבדי יי : מזמור ק״ג הוא הללו עבדי יי
תחילה ואחריו הללו את שם
יי ובכאן תחילה הללו את שם יי ואחריו הללו עבדי לסמיכות הבא אחריו יהי שם יי מבורך ובמזמור
הזה הללו את שם ואחריו הללו עבדי יי לסמיכות הבא אחר העומדים בבית יי : **שעומדים בבית**
יי בחצרות בית אלהינו : **שעומדים** אתם שעומדים בבית יי
והם הכהנים שעומדים בחצרות בית אלהינו ואתם שעומדים בח
בחצרות אלהינו והם ישראל שהיו מתפללים בעזרות ולא היו נכנסים בהיכל לכ״לכם אני אומר :
הללויה כי טוב יי זמרו לשמו כי נעים : **הללויה** כי טוב ומטיב וכן שמו נעים ו
וזה אמר כנגד העתידים לעמוד בבית יי שי
שיבנה שלמה או לעתיד בבית המקדש שיבנה מלך המשיח אמר כי טוב יי וראוי להללו כי הוא טוב והמ
והמטיב וכן שמו נעים וראוי להלל בו והוא שמו ושמו הוא והפסוק כפול במלות שונות: **כי יעקב**
בחר לו יה ישראל לסגולתו : **כי** יעקב ואתם ראויים להללו על כל עם
כי אתכם בחר מכל העמים : **כי אני ידעתי כי גדול יי**
ואדנינו מכל אלהים : **כי** אני אמר המשורר המזהיר לכך
אני מזהירכם שתהללוהו ותשבחוהו כי אני ידעתיו מנפלאותיו ומעשיו

כי גדול הוא ואדונינו שקבלנו עלינו לאדון לאלהים כי שאר העמים קבלו לאדון ולאלהים צבא השמים
כל אחד כפי מנהגו אבל אנחנו לא קבלנו עלינו לאדון אלא השם המיוחד שהוא גדול מכל א
אלהים והם צבא השמים והמלאכים המנהיגים את העולם לכך נקראו אלהים ואדונינו גדול מכולם כי לא
יעשו הם דבר אלא בכחו ובמצותיו ׃ **כל אשר חפץ יהוה עשה בשמים ובארץ בימים ובכל תהומות ׃** כל אשר
חפץ ייי עשה ולא כן המלאכים הככבים לא יעשו כל אשר יחפוצו כי לא יעשה דבר
דבר אלא כחפץ האלהים בשמים ובארץ אבל הוא עושה חפצו בהם אין מונע ועושה בשמים כל צבאם לה
להנהיג בארץ וכן בארץ עשה חפצו בה ובכל צבאה בימים ובכל תהומות ופירושו בימים ים אוקינוס ושאר
הימים וכל תהומות הנהרות וזכר אחד מהנפלאות הגדולות אשר הוא עושה בארץ והוא ענין המטר כמו
שאמר אליפז עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר ואמר אחריו הנותן מטר על פני ארץ וגו׳ לפי
לפיכך אמר ׃ **מעלה נשיאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה מוצא רוח מאוצרותיו ׃** מעלה
נשיאים והם העננים נקראו כן לפי שהם עולין מן הארץ ומתנשאין למעלה כמו שכתוב ואד יעלה מן הא
הארץ ופירושו מקצה הארץ מקצה היבשה שהיא הים כי משם הם עולים כמו שכתוב הקורא למי הים ויש
וישפכם על פני הארץ וכן אמר אליהו לנערו הבט נא דרך ים ואמר הנה עב קטנה ככף איש עולה מים וא
ואחכ׳ אמר ברקים למטר עשה שהוא עושה פלא גדול שעושה ברקים עם המטר והברקים איש והמי׳ אין
מכבין את האש ואמר מוצא רוח מאוצרותיו שהרוח מרחפת ורודפת את המטר אל הפיאה אשר הולכת ש
שם מוצא כמו מוציא ואמר מאוצרותיו לפי שהשלשה יסודות נראין לעין והרוח אינה נראית כמו הדבר
הנתון באוצר ופי׳ מוציא כי קודם שמרחפת אין מרגישין בה וכשמרחפת מרגישין בה הרי הוא כאילו הוצ
הוציאה עתה בעת הרחיפה והחכם ראבע׳ כתב כי טעם אוצרות לרוח שהיא בכח פי׳ הכח דבר אצור והנה ז
זכר ארבע יסודות ואמ׳ עוד כל אשר חפץ עשה בנבראים ׃ **שהכה בכורי מצרים מאדם ועד בהמה ׃** שהכה הזכיר מכת הבכורים בפרט כי
על ידה יצאו ואחכ׳ אמר ׃ **שלח אותות ומופתים בתוכבי מצרים בפרעה ובכל עבדיו ׃** שלח אותות
ומופתים והיא כלל לשאר המכות והנה המכות הם אות ומופת כי כל אשר חפץ ייי ע
עשה כי אילו היו המכות ההם במקרה לא היו המצרים לוקים בהם וישראל ניצולים מהם אלא באמת היו כח
כחפץ האל ית׳ בתוככי מצרים היור נכפת כמו בתוככי ירושלים והוא כמו בתוכך לנוכח מצרים ותוספת
היוד לצחות הלשון בפרעה ובכל עבדיו וכל שכן בעמו אלא אפי׳ פרעה ועבדיו לא יוכלו בכוחם להמלט מח
מחפץ האל ית׳ ועוד עשה חפץ האל ית׳ ׃ **שהכה גוים רבים והרג מלכים עצומים ׃** שהכה גוים רבים וישראל היו מעטים
יוצאים מפרך ועבודה ואלה רבים ועצומים בארצם והכום בני ישראל וירשו את ארצם מי עשה זה אלא ב
חפץ האל יתברך **לסיחון מלך האמרי ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען ׃** לסיחון וזכר סיחון
ועוג בפרט לפי שנלחמו בהם תחלה ועוד שיהו מלכים עצומי׳ יותר מכולם כמו שאומר ואנכי השמדתי
את האמורי מפניכם אשר כגובה ארזים גובהו וחסון הוא כאלונים ואחכ׳ זכר ולכל ממלכות כנען בכלל ׃
ונתן ארצם נחלה נחלה לישראל עמו ׃ ונתן אחרי כן פירש למי נתנה נחלה ליש
לישראל עמו שהם אוהבים נבחרים מכל עם נתן ל
להם ארץ נבחרת מכל הארצות ׃ **יהוה שמך לעולם יהוה זכרך לדור ודור ׃** יהוה
שמך הפסוק כפול הענין במלות שונות ׃
ויתכן לומר באלה הנפלאות שעשית עם ישראל ׃ **כי ידין יהוה עמו ועל עבדיו יתנחם ׃**

בי ירין אעפ׳ שהנחלה שנתן להם הי״א בה אחרים והם בגלות לא תהיה זה לעולם כי יבא זמן שיקח האל
ית׳ דין עמו ומשפטם מן הגוים ועל עבריו יתנחם כי כבר קבלו עונשם וכל חטאותם וישיבם לנחלתם :
עצבי הגוים בסף והזהב מעשה ידי אדם : עצבי הגוים ואז יהיו עצבי הגוים לאין
ויכירו עובדיהם כי אין בהם ממש
כי לא יושיעום ביום צרתם : כי עצביהם כסף וזהב : פה להם ולא ידברו עינים להם ולא
יראו : פה להסם אזנים כבר פירשנו ענין ואילו
הפסוקים במזמור קטו אף אין יש רוח בפיהם אין צריך לומר שלא ידברו אלא אפי׳ אין רוח ב
פיהם אין צריך לומר שלא ידברו אלא אפי׳ אין רוח בפיהם והוא הבל היוצא מן הלב דרך הפה ;
אזנים להם ולא יאזינו אף אין יש רוח בפיהם : במוהם יהיו עושיהם ובל אשר
בוטח בהם : במוהם דרך תפילה או כן יהיה לעתיד בבא הגואל שיכלו ויאבדו עושי העצבי׳
וכל אשר בוטח בהם : בית ישראל ברבו את יהוה בית אהרן ברבו את
יהוה : בית ישראל אבל בית
ישראל אתם שלא בטחתם בהם ברכו את יי׳ שהושיע אתכם מיד עובדי העצבים וכן בית אה
אהרן והם הכהנים המשרתים את פני יי׳ : בית הלוי ברבו את יהוה בית אהרן ברבו את
יהוה : בית הלוי הם המשוררים לפני
יי׳ בפה ובכלי יראי יי׳ הם החכמים בישראל המתבודדים בבית יי׳ ללמוד או פי׳ יראי אשר
בכל עם שבאו להתפלל בבית יי׳ ברוך יי׳ מציון כי שם ישכון הכבוד בירושלים ומשם תצא הוראה לכל ש
שיראוהו ויברכוהו : ברוך יי׳ מציון שוכן ירושלים הללויה :

הודו ליהוה בי טוב בי לעולם חסדו : זה המזמור יש בו עשרים וששה פסוקים וכולם
חותמים כי לעולם חסדו ואמרו רבותינו ז״ל כי
כאמרו כנגד עשרים וששה דורות מבריאת עולם עד שקבלו את התורה וזן אותם הקב״ה בחסדו כי לא היתה
תורה בבני אדם שיזון אותה בעבורה ואעפ׳ שהתורה לישראל לבדם קבלוה כל העולם עומד בזכות ישראל
ולפי הפשט כל אחד יש לו ענין במקומו ונמצאו עשרים וששה לפי המנינים המספרים במזמור ואם
ואמר תחילה הודו ליי׳ כל בני העולם הודו ליי׳ כי טוב ומטיב לעולם וחסדו אין לו הפסק כי לעולם הוא וכן
כולם כי לעולם חסדו זהו פירושו וזכר אותו עם כל אחד להגדיל השבח : הודו לאלהי האלהים
בי לעולם חסדו : הודו לאלהי האלהים הם המלאכים והם
אלהים לאשר למטה מהם והוא אלהים עליהם הודו לאדני האדנים
בי לעולם חסדו : הודו לאדוני האדונים הם הגלגלים שהם
אדונים על השפלים והמנהיגים אותם והוא אדון עליהם : לעשה נפלאות
גדלות לבדו בי לעולם חסדו : לעשה אחר שהזכיר המלאכים
והגלגלים שהוא אדון עליהם אמר לעושה להודות כי אתם קדמ
קדמונים כמו שהוא קדמון אלא שהם עלולים והוא עלה להם כמו שאומרים הפילוסופים לפיכך אמר לעו
לעושה ללמד שאינם קדמונים אלא הוא עושה אותם והם חדשים והזכיר תחילה נפלאות גדולות ואפשר
שהוא כליל לאשר זכר אחריו והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פי׳ לעושה נפלאות שהם נפלאות מעין האדם והם מע
מגולות הכבוד שהם יבא השמי׳ תדיש לעושה השמים הרקיע שהוא שמי הארץ והנראה בעיני כי אמר
לעושה נפלאות גדולות לבדו על הנבראים שאינם גופות ולא בגופות והם השכלים הנפרדים והם נפלאות מ
מעין האדם כי לא תשיג עין האדם אלא מה שהוא חומר והגלגלים והכוכבים הם חומר זך ותשיגם עין בא
באדם אבל הנבראות שהם בלא חומר לא תשיגם עין האדם ואף עין המחשבה תלאה להשיגם לפיכך קראם

נפלאות ואמר לבדו כי הוא לבדו נשגב עליהם וכל שאר הנבראים התחתיים והם קיום העולם לפיכך אמר י
כי לעולם חסדו כי הנה הם חסד האל על ברואיו והם לעולם אין להם הפסק לעושה השמים אחרי כן הזכיר
השמים והוא כלל לכל הגלגלים והכוכבים ואמר שהוא עושה אותם והוא חרש בתבונתו ועושה בחרוש
חסד לעולם ואין להם הפסק זה הוא כי לעולם חסדו : **לרוקע הארץ על המים כי לעולם**
חסדו : לרוקע וזכר מבריאת הארץ מה
שהוא חסר מוחלט מאתו שבטל טבע המים שהיה טבעם להיותם על הארץ כמו שהיא מת
מתחילה וכמו שהם בחוץ הכדור והוא בחסרו הקוה אותם אל מקום אחר ונראת היבשה להיות החיים והצמ
והצמחים עליה וזה החסד הוא לעולם שאעפי שמבול הניח המים על היבשה לא היה אלא לזמן מועט לבדה
לנקמת הרשעים ועם כל אלה עשה חסד והשאיר בתבולה מיני החיים וכבר נשבע שלא יהיה עוד כל ימי
ימי הארץ המבול הנה כלת׳ ופירו׳ לרוקע שנהל שטח הארץ על המים ואעפ׳ שהמים גבוהים על הארץ כתק
הוא שתהיה הארץ כאילו היא גבוה על המים שלא יעברו על הארץ כמו שאמר ומים לא יעברו פיו כי הוא
כתן חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו וזהו מנפלאותיו : **לעשה אורים גדולים כי לעולם**
חסדו : לעשה אורים גדולים אחרי כן זכר בפרט
שני המאורות הגדולים שהם קיום העולם ואמר לעולם חסדו כי אין להם הפסק וזכר כל אחד
לבדו ואמר : **את השמש לממשלת ביום כי לעולם חסדו : את** השמש ונתן את
השמש שיהיה מושל ביום לתועלת הע
העולם להאיר ולחמם את האויר והיא תועלת החיים והצמחים וזהו חסד מאתו והוא לעולם אין לו הפסק :
את הירח וכוכבים לממשלות בלילה כי לעולם חסדו : את הירח ונתן את
הירח והמשיל משל בלילה
עם הכוכבים כי אור הירח והכוכבים צורכי הולכי מדברות ויורדי הים וכורם לצורך הצמחים כמו שכתוב
גרש ירחים ויש לירח גם כן כח במים ואמר מערנות כימה ומושכות כסיל וכן לכל כוכב וכוכב יש לו כח
בצמחים או באבנים ובמתכות ובכלל שני האורים קיום העולם כי הקור והחום סיבת קיום החיים ואין להם
הפסק לפיכך אמר כי לעולם חסדו : **למכה מצרים בבכוריהם כי לעולם חסדו :**
למכה מצרים הזכיר מכת
בכוריהם לפי שעל ידה יצאו וכן אמר אחר כן ויוצא ואמר אחר כן ביד חזקה והוא כלל שיתר המכות וכל
זה כלת׳ כי חסד גדול היה שיסופר לעולם כי היו ישראל בארצם והם לקו בכמה מכות וישראל ביניהם כינו
ניצולו מכולם ואמר אחר כן : **ויוצא ישראל מתוכם כי לעולם חסדו : ביד חזקה**

ובזרוע נטויה כי לעולם חסדו : לגוזר ים סוף לגזרים כי לעולם חסדו :

לגוזר ים סוף לגזרים וזה החסד יספר לעולם כי בעבור שלא יראו מלחמה לא נחם דרך ארץ פלשתים
ושינה בעבורם טבע המים כדי שיעברו בתוכו ועשה חסד גדול עמהם בקריעת הים שקרעו שנים עשר ק
קרעים לשנים עשר שבטים כדי שלא יכנסו בערבוביה אלא כל שבט ושבט עבר בדרכו שנגזר לו על זה ו
ראוי לומר ולספר חסדו לעולם כן פירשו רבותי׳ ז״ל כי לשנים עשר גזרים נגזר ים סוף ויש לפרש כי לפיכך
אמר לגזרים לפי שנגזר הים לרחבו עד חציו או יותר ואחכ׳ לאורכו ולרוחבו כי באותו הרוח שנכנסו בו
לאותו הרוח עצמו יצאו כי ממדבר איתם נכנסו לים סוף ומים סוף יצאו למדבר איתם כמו שכתוב ואם ה
באמר אחרי שלא הוצרכו לעבור הים לרוחבו למה נכנסו בו והם יצאו אל המקום שהיו בו מתחילה לא עשה
כן האל ית׳ אלא כדי שיטבעו מצרים בים ולהראות עוצם גדולתו שיעברו ישראל בתוך הים ביבשה ויטב
ויטבעו מצרים בתוכו : **והעביר ישראל בתוכו כי לעולם חסדו : והעביר** ישראל
בתוכו בעומקו של ים שהוא חציו והעבירם

ביבשה כמו שכתוב ויש לך חסד גדול שזה כי אפי' רגליהם לא נטבלו במים: **ונער פרעה וחילו**
בים סוף כי לעולם חסדו: ונער שלא היה להם יכולת לשוב
לאחוריהם וזה חסד גדול שראו בשונאיהם נקמה ולא פחדו עוד מהם
למוליך עמו במדבר כי לעולם חסדו: **למוליך** עמו במדבר ארץ שלא עבר בה
איש ולא היה שם דרך והוא בחסדו הוליך אותם
בענן יומם ובעמוד אש לילה ומראה להם הדרך ועוד במדבר שהיה ארץ ציה וצלמות והוא ספק להם בחסדו
בחסדו כל צורכם זה החסד יסופר לעולם: **למכה מלכים גדולים כי לעולם חסדו:**
למכה זכרם בכלל ואחכ' פרט אותם
להגדיל השבח וכן אמר למכה ואחכ' ויהרוג ואחד הוא אלא כפל העניין במלות שונות וכל זה להגדיל הש
השבח ולספר החסד פעמים רבות והנה החסד גדול כי לא היו מניחים ישראל לעבור ויצאו להלחם עמם וה
והם היו עם רב וגיבורים וחזקים ונתנם האל ית' בידם והכו אותם והרגו אותם עד שלא השאירו שריד וזה ה
היה חסד גדול: **ויהרוג מלכים אדירים בלח:** **ויהרוג** לסיחון ולעוג ונתן ארצם
לנחלה ועוד חסד גדול מזה כי לאחרי שהכו אותם א
אלא שנתן להם ארצם נחלה שלא כאו שאר הגוים ולא נאכפו עליהם אלא להוציאם משם וזה חסד גדול
מאתו כי חסד היא תוספת הטובה וכזו הארץ שנתן להם הוסיף להם בטובתו כי לא נתנה לאברהם אבינו א
אלא מעבר הירדן והלאה שהוא ארץ שבעה גוים ועוד שלשה גוים קיני וקנזי וקדמוני אותם שלשה לא
הייתה להם עד לעתיד לבא שיהיו מגבול ארץ ישראל ואעפי' כן בעולם הזה היו תחת דוד מלך ישראל כי
פירשו רבותי' ז"ל כי קיני מעשו וקנזי וקדמוני מעמון ומואב והנה מה שנתן לאברהם אבינו עשרה עמ
עממים השלשה הקיני והקנזי והקדמוני והשבעה עממים את החתי ואת הפרזי ואת הרפאים ואת האמרי
ואת הגרגשי ואת הכנעני ואת היבוסי והנה לא זכר חוי ואז"ל כי הרפאים שזכר אילו החוי אבל מעבר הי
הירדן מזרחה לא נתן לאברהם אבינו דבר ונתן לישראל נחלה ארץ שהיית ממואב תחילה וכן נתן להם א
ארץ עוג מלך הבשן וזה היה חסד מאתו לפיכך לא זכר בזה המזמור ממלכות כמו שזכר למעלה ממנו ול
ולפי שאומר בזה המזמור כי לעולם חסדו וממלכות כנען שנתן להם אמת לא היה חסד כי כבר נתנה לאבר
לאברהם אבינו אבל ארץ סיחון ועוג שלא נתנה לאברהם ונתנה להם זה היה חסד: **לסיחון מלך**
האמרי בלח'. ולעוג מלך הבשן בלח': ונתן ארצם לנחלה בלח'

נחלה לישראל עבדו בלח'. **נחלה** לישראל עבדו נטל הארץ מהם שהיו עובדים אלילים
ונתנה לישראל שהיו עובדים האל ית' לבדו: **שבשפלנו**
זכר לנו בלח': **שבשפלנו** ועוד חסדו גדול עלינו כי כשיצאנו מן הארץ
בעונינו ובחטאתינו והיינו בגלות בשפל זכר לנו ברית אבות כמו שאמר ואף גם
זאת בהיותם וגו' ואמר זה על גלות בבל או על זה הגלות והוא הנכון ואמר זכר ויפרקנו עבר במקום עתיד
כמנהגם בנביאות ודברי רבותינו ז"ל לזרעך נתתי את הארץ הזאת אתן אין כתיב כאן אלא נתתי מכאן שא
שאמרו של הקבה' מעשה: **ויפרקנו מצרינו בלח:** **ויפרקנו** מצרינו הנה חסדו הגדו'
היה עמנו בגלות לחיותינו בין הגוים ועוד חסד גדול מזה שיהיה
חסד לעולם שיגאלנו מצרינו ועוד לא ימוש חסדו ממנו לעולם: **נותן לחם לכל בשר בלח:**
נותן לחם אחר שסיפר חסדו על ישראל אמר בתכלית המזמור
חסדו על כל החיים כמו שאמר בתחילת המזמורים חסדו על כל העולם כן אמר עתה נותן לחם לכל בשר ו
וזה חסד גדול מאתו לכבראי' שמזמן לכל בריאה ובריאה מזון הראויה לה ואמר: **הודו לאל השמים**
בלח: **הודו** לאל השמים כי מן השמים בא המטר שהוא סיבתו לכל מזון
והוא אל בשמים והוא יצוה שירד המטר מן השמים והוא חסד גדול שאין לו הפסק וזה הוא כי לעולם חסדו

על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון : וזה המזמור אמר
על לשון הלוים
המשוררים אשר גלו בגלות בבל כלומר על נהרות בבל היינו שם שהבוררים יושבים ושוממין גם היינו ב
בוכים בזכרינו את ציון : על ערבים בתוכה תלינו כנרותינו : על ערבים ערבי נחל
כי הערבים גדילים על שפת הנהרות וכשהיינו יו
יושבים על שפת הנהר וכינורותינו בידינו לעורר שיר כמנהגינו בציון וכשהיינו מעלים על לבנו ציון ו
היינו נוטשים כנורותינו מרוב יגון והיינו תולים אותו על ערבים והיינו יושבים ובוכים ופי בתוכה בתוך
בבל : כי שם שאלונו שובינו דברי שיר ותוללינו שמחה שירו לנו משיר ציון •
כי
שם שאלונו לגזירת פעל כמו ישאלך לאמור כשהיו מוציאים אותו הבבליים השובים אותנו והיו אומרים
לנו שנשיר להם משיר ציון אז היינו בוכים ואומר להם איך נשיר ופירוש ותוללינו שמחה היו שואלים א
אותנו דברי שיר ובכינורות נו שתלינו על הערבים היו שואלים אותנו שנשמח בהם ויש מפרשים תללינו
כמו יללתינו ויהיה תוללינו בשקל תושבנו כלומר תחת יללתינו היו אומרים לנו שנשמח : איך נשיר
את שיר יהוה על אדמת נכר : איך נשיר על אדמת נכר אדמת אל נכר
הפך שיר ליי : אם אשכחך ירושלים תשכח
ימיני : אם אשכחך תשכח ימיני פירוש תשכח
הניגון כי הימין תנוע הכינור : תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא
אעלה את ירושלים על ראש שמחתי :
תדבק לשוני שלא תוכל לדבר ולשיר שיר אם
לא אזכורך אזכור חרבנך ואתאבל עליך ולא אשיר על ראש שמחתי כשאשמח בשום שמחה אזכור אבל
ירושלים ואעליהו על ראש השמחה עד הנה דברי הלוים והשמנה פסוקים האחרונים הם דברי המשורר וב
ובעזרה מתנבא על גלות בבל ראה ברוח הקדש גלות בית שיני שהיית על ידי אדום כי טיטוס החריבה שהי
ממלכות רומי שהוא בני אדום וכן אמר ירמיה הנביא במגילת איכה בעודו מתנבא על גלות בבל ראה חב
חורבן בית שיני ואמר שישי ושמחי בת אדום על דרך גזום כמו שמח בחור בילדותיך וכן אמרו רבותינו
בת אדום זו קסרי יושבת בארץ עוץ זו רומי וכן אמר זה המשורר בעודו מתנבא על גלות בבל ראה גלות
טיטוס ואמר : זכור יהוה לבני אדום יום ירושלים האמרים ערו ערו עד היסוד
בה : זכור
יי לבני אדום את יום ירושלים יום חורבן ירושלים שהיו אומרים אילו לאילו ערו ערו עד היסוד בה כלו
החריבו והפילו בניין ירושלים עד שתגלו היסוד אשר בה : בת בבל השדודה אשרי שישלם
לך את גמולך שגמלת לנו : בת בבל מתה
שב למלכות בבל ואמר שתהיה סדודה ואמר אשר שישלם לך
והוא דריוש המדי שהחריב בבל : אשרי שיאחז ונפץ את עולליך אל הסלע : אשרי
שיאחוז על דרך אכזרות כמו שהיו הם אכזרים
על ישראל וכן אמר ישעיה הנביא בנבי מעיר עליהם את מדי וגומר ואמר וקשתות נערים ירטשנה ופרי
בטן לא ירחמו :
לדוד אודך בכל לבי נגד אלהים אזמרך : בכל לבי בכל דעתי ושכלי וכן
אזמרך בגלוי נגד אלהים והם
השופטים והחכמים כמו עד האלהים יבא דבר שניהם ההוראה תהיה בלב לבדו או עם הפה והמזמור בפה :
אשתחוה אל היכל קדשך ואודה את שמך על חסדך ועל אמתך כי הגדלת על כל
שמך אמרתך :

אשתחוה אל היכל קדשך הבית שתהיה בו תארץ על חסדך ועל אמתך החסד שנתן לו המלוכה
והאמת שקיים לו דבר המלוכה כאשר הבטיחנו אחרי שעברו עליו צרות רבות ושכולם הצילהו כי הגדלת
על כל שמך אמרתיך כמו היפוך כי הגדלת על כל אמרתך שמך וכן מקום שם קבר כמו מקום קבר שם לי
יזעקו אלהי ידענוך ישראל כמו לי ישראל אלהי ידענוך וכן אש צרי״ך תאכלם וכמוהם רבים כמו שכתבנו
בספר מכלול בחלק הדקדוק ופי׳ הפסוק לענין שאמר ועל אמתך כמו שפירשנו שקיי׳ כן מה שהבטיחנו אמ׳
או על הגדלת שמך על כל אמרתיך שאתה אומר ועושה גוזר ומקיים ועל זה הגדלת שמך שאמרו הכל גדול
ײ שכל מה שאומר עושה כמו שעשית עמי שהבטחתנו אחרי אשר אמרו הכל כי לא תהי׳ המלוכ׳ כי ראו
בי טלטולי׳ גדול והו הפירוש הוא הנראה בעיני בפסוק הזה יש מפרשים פירושו כי הגדלת על כל הגדולות
שמך ואמרתך והחכם ר׳ אברהם פירש ואומר את שמך שם העצם שנכתב ואינו נקרא והנה הטעם כי הגד
הגדלת השם הנכבד שאמרת למשה על כל שם שיש לך שהם שמות התואר ולאלה הפרו״שים אינו רבוק ה
הטעם למה שאמר על חסדך ועל אמתך : ביום קראתי ותענני תרהיבני בנפשי עוז :
ביום קראתי ביום שהייתי בצרה
כמו ונד וקראתי אליך ועניתני והושבתני במרחב מהצרה תרהיבני בנפשי עוז בזה הדבר תחזקני בנפשי ב
בעוז כלומר נתת חוזק גדול בנפשי על אמונתך כי ידעתי כי אין אל זולתך ואתה רואה ומשגיח בעניני
בני אדם : יודוך יהוה כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך : יודוך ײ כל מעשיך בזה
הדבר שנ׳ [illegible] כיתני מצרה וקיימת לי דברך
הטוב בדבר המלוכה יודוך כל מלכי ארץ היודעים אותו כי שמרו אמרי פיך שאתה הבטחתני במלוכה וכשׁ
וכשראו אותי כמו ונד ושאול רודף אחרי להרגיני היו נואשים ממלכותי והיה רחוק בעיניהם שיוכל להיות
ועתה שקיימת לי דברך הטוב וזה הפירוש מוכיח הפירוש שפירשתי בפסוק על כל שמך אמרתיך :
וישירו בדרכי יהוה כי גדול כבוד יהוה : וישירו יאמרו שיר ותהלה לײ וישירו
בדרכיו ובמעשיו הנוראים כי בידו הכל להש
להשפיל ולהגביה ויאמרו כי גדול כבוד ײ והוא לבדו האל כי במלוך דוד אומר ויצא שם דוד בכל הארצות
וײ נתן על כל הגוים ובפחדם ממנו פחדו מהאל כי הכירו וידעו כי מײ היתה לו ומתוך כך הודו באל יתברך
כי הוא אדון על הכל שהמליך את דוד אחר שנאשו ממנו כל אדם וכן שלח חירם מלך צור לשלמה ואמר
ברוך ײ אלהי ישראל אשר עשה את השמים ואת הארץ אשר נתן לדוד המלך בן חכם הנה מתוך גדולת
דוד ומלכותו הודה באל ית׳ כי הוא עשה את השמים ואת הארץ : כי רם יהוה ושפל יראה וגבה
ממרחק יידע : כי רם ײ ושפל יראה אז יודו כל רם ײ ושפל יראה ומשגיח
בתחתונים לא כשהיו אומרים עבים סתר לו ולא יראה וחוג השמים יתהלך כשראו
כי ראה בעניי ובשפלותו הודו כי שפל יראה אעפ״י שהוא רם וגבוה ממרחק ידע מבכין המשיל בשקל וא
ואלמנה לא ייטיב פירוש והוא גבוה וממרחק שהם השמים שהם רחוקים מן הארץ משם יודיע דרכיו לבני
אדם שידעו כי הוא רואה אותם והמפרשים פרשו יידע ישבר כמו ויודע בהם אנשי סוכות ודינה לומר הוא
רם ורואה השפל וייטיב לו וישבר הגבוה והגאה ואעפ״י שהוא לו ממרחק לפי דעתו : אם אלך
בקרב צרה תחייני על אף אויבי תשלח ידיך ותושיעני ימינך : אם
אלך אמר דוד כשהייתי
הולך בקרב צרה שהייתי קרוב למות והו בקרב צרה כשאני בעמק הצרה אתה תחייני על אף אויבי על אף
אפם ועל חמתם כלומר על כרחם שלא כמחשבתם תשלח ידך בקרב הצרה תושיעני ימינך :
יהוה יגמר בעדי יהוה חסדך לעולם מעשי ידיך אל תרף : יהוה יגמר בעדי
כמו שהתחיל להטיב עמי
כן תסדי בעדי ײ ענין קריאה ײ חסדך יהיה עמי לעולם ואני מכיר בטובתך וכי אני מעשה ידיך כי א
אתה עשיתני ואתה גדלתני והמלכתני אל תרף חסדך ממני :

למנצח לדוד מזמור יהוה חקרתני ותדע:

יי חקרתני ותדע חקרתני
לבבי וידעת אותו כמו שא
שאמר אני יי חוקר לב ובוחן כליות אתה ידעת שבתי וקומי הזכיר מתנועת האדם הישיבה והקימה כי ברפץ
האדם ישב ויקום פי כשישב וירצה לקום תשב הדבר בלבו שבעבורו ירצה לקום ואם היה עומד וירצה לש
לשבת חשב הדבר בלבו שבעבורו ירצה לשבת והנה חפץ האדם ומחשבו ידעם האל ויבינם למרחוק כלומר
קודם שיחשוב לרעי ולמחשבתי מן ברעיון לבו: **ארחי ורבעי זרית וכל דרכי הסכנת:**
ארחי והוא מהלכי בהם ורבעי והוא שכבי בלילה שהוא
רובץ במטתו מתרגמינן ורבעת הנה הזכיר ארבעת תנועת האדם שהם הישיבה והקימה וההליכה והשכיבה
כי לעולם ינוע האדם מזו לזו ופירוש זרית סבבת מן זר זהב סביב כלומר כל תנועותיי ומחשבותיי ידעת כ
כי אתה סביב גופי וסביב מחשבי וכל דרכיי הסכנת הרגלת במו ההסכן הסכנתי אמרת ידעת כל דרכי האדם
המורגל בדבר שיודע אותו והרכם הכוזרי כתב כן יחשוב אדם כי כל איבריו מושמים בתכמה וסדר ושיעו
ויראה אותם נשמעים לחפצו והוא איננו יודע מה שראוי להניע מהם על הרעיון שירצה לקום וימצא כל
האיברי בעוזרי השומעים כבר הקישו גופו והיא לא ידע האיברים ההם וכן כשירצה ללכת או לשבת ושאר
המשכבים ולזה רמז אמרו ארחי ורבעי זרית וכל דרכי הסכנת ואדוני אבי זל פירש ארחי ורבעי ארחי
אחור וקדם ורבעי ארבע רוחות מעלה ומטה ימין שמאל וזרת מן אורה לכל רוח אומר כי בזה הסכנת ושך
ותקנת והועלת עניני בששת ירדים שזרית לי לכל עבר שלא היו לי מיצר אחד והחכם ראבע פי וכל דרכי
חמש שנתן לכל אבר הרגשתו ומרגיל אותו בה וכן לכל אבר משאר האיברים מה שיעשה אבר זה לא יע
יעשנו אבר אחר: **כי אין מלה בלשוני הן יהוה ידעת כלה:** כי אין מלה עוד
המלה איננה עדיין [illegible] בלשוני לא התחלתי לדבר
ואתה ידעת כולה כלומר כל המלה שאני רוצה לדבר או פי אני חושב להוציא הדבר מלבי ואתה ידעת מת
מחשבותי והדבר שאני מוצא בפי אין בלשוני להוציאו במחשבי ואתה ידעת מה שאני אוציא בפי ואני לא
ידעתי אעפי שחשבתיו כמו שאמר שלמה לאדם מערכי לב ומיי מענה לשון וזה הפי הוא הנכון אצלי:
אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפכה: אחור וקדם צרתני פירש אדוני אבי זל ביצירת
העובר בבטן אמו ופי צרתני ענין צורה ואמר ותשת
עלי כפך כמי שעושין לגבינה כל דרך וכגבינה תקפיאני ורוצה לומר ותשת עלי למרת האורך ששם ע
לעובר מרה: **פלאיה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה:** פלאיה כן כתוב וקרי פליאה
ואחד הוא [illegible] אלא שהם שני משקלים כי הכתוב
הוא מן והוא פלאי יאמר פלאי לזכר פלאיה לנקיבה והקרי פלאי וכר פלאיה לנקיבה בשקל נביאה ואמר ד
דוד פליאה דעת ממני זאת הדעת פליאה ממני ונשגבה לא אוכל להשיג לה והדעת היא יצירת הגוף באדם
בארבע טבעים זה הפך זה וזה כנגד זה והם החום והקור והלחות והיובש והאל ית׳ בחכמתו יצרם בגוף הנוצ
הנוצר ומזגם כדי שיתקיים הגוף בהם והחכם ר׳ אבע פירש אלה שני הפסוקים דבק שאמר למעלה ארחי ו
ורבעי ופי צרתני מן וצרת עליה אל העיר אמר צרתני אחור ופנים ותשת עלי כפיכה ואין מבור ומנוס
בזה רוצה לומר שאין לי מעמד ומהלך בלתך ואמר דעת פליאה ממני זאת הדיעה והמחשבה היא אנא אלך
כלומר אן כי אין יכולת באדם ללכת אם לא יוליכהו רוח יי ית׳ על כן אנא אלך מרוחך והטעם כמו מפני
אנא אלך מרוחך ואנה מפניך אברח: אנה אלך מלרע וכן אנא אנחנו עולים והשאר
מלעיל אמר אנא אלך מרוחך אם אחשב ללכת ולה
להסתר מרוחך או לברוח מפניך והטעם כפול במלות שונות אם אמר לעשות זה לא אוכל כי אתה נמצא
בכל מקום ומקום לא יכילך: **אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך:** אם
אסק אם אעלה כתרגומו אם [illegible] אחשב
שיוכל אדם לעלות השמים ושם אעלה ולא אסתר שם עד עתה ואציעה שאול ואם אמר שארד שאול וג

והוא עמקי הארץ הנך שם ואמינה לפי שהשאול מינע הארס במותו והנה זכר העגולה והפורך אם כן לא אוכל ללכת שלא אפגע בך : **אשא כנפי שחר אשכנה באחרית ים :** **אשא** כנפי שחר אמורתי אקח כנפי שחר ... ואעוף בהם מסוררת למערב אם אמצאנו הנה לא אוכל ללכת בלתו כי בכל מקום ידך תאחזני ימנך גם שם מפורש : **ואמר** **אך חשך ישופני ולילה אור בעדני :** **ואמר** ישופני מגזרת נשף שנים שרשים וענין אחד נשף ושוף כמו נמל ומל נפץ ופץ אמ׳ אם אומר ואחשב כי החושך יחשיכני ויסתירני שלא תראה אותי ומעשי ומחשבתי ולילה אור בעדני הלילה שהוא חושך האור בעדני ותראני בלילה כמו ביום . **גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה :** **גם** חושך ישוה הענין ושלש ורבע להודיע כי כן הוא כי אין חושך וצלמות להסתר מלפניו לא יחשיך פעל יוצא פירושו לא יחשיך דבר ממך שלא תראהו כי הכל שוה לנגדך והלילה כמו היום יאיר לך בחשיכה כאורה שני כפי הרמיון כמו כי כמוך כפרעה כעבד כאדוניו כשלוה כלוה והרומים להם והוא דרך קצרה רוצה לומר זה כזה וזה כזה : **כי אתה קנית כליותי תסכני בבטן אמי :** **כי** אתה ואיך יסתרו מחשבותי ממך ואתה קנית כליותי שהם תחלת המחשבה כי הכליות יועצות והלב גומר ואם אתה קנית אותם איך יסתר ממך מה שהם יועצות ועוד כי אתה תסכני בבטן אמי שהוא מקום חושך ואין שם אור ואם יצרתני ועצמות וגידים סוככתני איך לא תדע כל הסתום ויש אומרים כי זכר כליותי מפני שהם תחלת היצירה בגוף הארם כי כמו הם שני סדני הגלגל וענין קנייה כענין קונה שמים וארץ : **אודך על כי נוראות נפלאתי נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד :** **אודך** ... נוראות עלילות נוראות יש ביצירתי ואודך עליהם כי נפלאתי ביצירה רוצה לומר נפלאות שנפלאים מעשיך בי ונפשי יודעת מאד ונפשי יודעת כלו׳ נפשי המשכלת אמר אעפ׳ שבשאר החיים נפשיים מעשיך אין בהם מי שיכיר אבל בי נתת הנפש המשכ הסשכלת יותר על שאר החיים והיא תדע מעשיך הנפלאים ותודה לך עליהם ונוראות היצירה הם נגלים ל לחכמים כי כל אבר ואבר נברא בחכמה ועל התכונה שנברא הוא לצורך ולתועלת וכל אדם צריך להתבונן בהם ומתוך כך יכיר נפלאות היוצר ויודה לו עליהם ואם באנו לספר בזה החיבור תכונת האיברים ותועלתם ומזג הכחות ותועלתם יארך הסיפור אבל המשתוקק להם ימצאם בספרי החכמים : **לא נכחד עצמי ממך אשר עשיתי בסתר רקמתי בתחתיות ארץ :** **לא** נכחד עצמי לא נכחד כענין לא נכחד מאדני עצמי העין נקראת בקמץ חטף ויש מפרשים אותו כמו עצמי בפתח העין שפירושו גופי אמר לא נכחד גופי ממך כאשר עשיתי בסתר בבטן אמי וכאשר רקמתי בתחתיות ארץ והוא הרחם שהוא מקום שפל ואפל כמו תחתיות הארץ וכן ואופן אחד בארץ רוצה לומר שפל כנגד האופנים שלמעלה הימנו ופי עשיתי מענין עשו דדי בתוליהן שהוא הכתישה והשתיטה ואמר זה הלשון בענין היצירה כמו שדושה אותו לחתיכת החלב והקפותיו כמו שמקפץ ועושין אותה בידים כי הטיפה הרא שונה נתכת ונגררת ואחר כך תשוב קפואה כמו הגבינה מן החלב ואמר בו רוקמתי דימה מעשה היצירה בגידים ועצמות ובבשר וע ועוד למעשה הרקמה שהו על פנים רבים וכל מהמהלכים מסתבבים והרכס דאבע׳ פיר׳ עצמי כתי רוצה לומר הכח שהוא טרם מעשה ביצירת בכח הזוקן והנוער ובכח הדיבור בנולד כך היה הנכתר בכח טרם שי שיצא לידי מעשה וזה נכתר ונעלם ממראה העין גם ממראה עיני הלב ואעפכ׳ ממך לא נכחר : **גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו ימים יוצרו ולא אחד מהם :** **גלמי** הוא ה הטיפה הקפואה קודם שיכירו באיברים בה כמו שנקרא העץ גולם בטרם שנעשה כלי ואמר ראו עיניך ש

שנתת בהם כח להתיצר בה האברים ועל ספרך כולם יכתבו פי׳ לעתיד הם ידועים כמו הדבר הכתוב בספר
ופי׳ כולם כל האיברים טרם יצורם הם ידועים לפניך בימים רבים תהיה יצירת האיברים כי אינם נוצרים בפ
בפעם אחת ולא אחד בהם הימי׳ שיוצרו בהם לאל ית׳ הם אחד כי כולם ידועים ברגע אח׳ והכתוב בלא אלף
ופירושו ולא אחד בהם שלא ידעו טרם היותו והחכם ראבע פי׳ הכתוב כן לא היה באיברים ניכר ונברל בב
בגולם בתחלת יצירתו וכולם היו שם בכח התולדות ולא היה העין והאוזן או האחר משאר האיברים ניכר ו
ונברל ואעפ״י שהוא באותו הגולם : ולי מה יקרו רעיך אל מה עצמו ראשיהם :
ולי : מה יקרו רעיך ה׳ ופי׳ יקרו
שלא אוכל להשיגם כמו ודבר יי׳ היה יקר בימים ההם ופי׳ רעיך ומחשבותיך כלומר כוונותיך ביצירה פ׳
מה עצמו ראשיהם פי׳ עצמו רבו במספר כמו שאמר אחר כן אספרם כי לשון עצום נמצא בענין התוקף
ובענין הריבוי כמו עצמו לי אל מנותיו מחול ימים ופי׳ ראשיהם כלליהם כמו כי תשא את ראש בני ישר׳
כלומר כללי כוונותיך ביצירת הם רבים כל שכן הפרטים : אספרם מחול ירבון הקצותי
ועודי עמך : אספרם כשאבא לספר אותם
לא אוכל כי מחול ירבון הקיצותי ועודי עמך מרוב מחשבותי בהם אני חולם בהם
כשאישן וכשאקיץ אני מוצא עצמי שאני עמך כלומר במחשבות נפלאותיך ויש מפרשים הקיצותי אי
אילו הייתי תמיד מקיץ כי חצי חיי האדם הוא ישן ועודי עמך שאהיה עמך תמיד ולא אמות לא אוכל לספ
לספרם והחכם ראבע פי׳ באשר אני חושב בלבי לדעת רעיך והנה הו׳ במראה אלהי׳ והגוף שוכב בה בהדבק
נשמת האדם בהנשמה העליונה אז תראה תמונה על כן אמר הקיצותי ועודי עמך כי אין זה כדרך כל
החלומות : אם תקטל אלוה רשע ואנשי דמים סורו מני : אם הקטול רבק למה
שאמר הקיצותי ועודי עמך שאני
מתעסק תמיד במחשבתי בנפלאותיך ומעשיך אבל פעמים שמטריד אותי דבר הרשעים ואם תהרוג אותם
שמטרידים אותי והם הרשעים ואנשי דמים שאומר להם סורו מני ולא אוכל להם ואם תקטול אותם יהיו כ׳
כל מחשבותיי וכל עסקיי בך : אשר ימרוך למזמה נשוא לשוא עריך : אשר
ימרוך בחסרון אלף פא הפועל וכן ולעמשא
תאמרו ופי׳ למזימה ולמחשבה כלומר ידברו כך לפי מחשבותם שהיא רעה ופי׳ למזימה כמו כי זמה עשו
ענין תועבה נשוא לשוא עריך אלה שהם עריך ומשנאיך נשאוך בפיהם לשוא ומלת נשוא כמו נשאו
כי בא חסר אלף לסד הפועל כמו ונשאו את כלימתם והאלף הכתובה למשך הנח כמו אלף הלכוא אתי ולא
אבוא שמוע נשוא כי לא יסעדו ודרומי׳ להם שכתבו בספר מכלול ועי׳ משנאי׳ כמו ויהי׳ עריך ויש נשוא
בעל רינה לומר שמך נשוא בפיהם לשוא ואמר עריך במקום שמך לכינוי : הלא משנאיך יהוה
אשנא ובתקוממיך אתקוטט • הלא משנאיך הפסוק כפול
בענין במלות שונות כמנהג ופי׳ רבותינו ז״ל כי על המינין נאמר
הפסוק הזה שמכירין וכופרין ומלת ובמתקוממיך תואר כתוספת תיו ופירושו משנאיך כמו
ומתקומים בימינך אתקוטט ענין קטטה בדברי רבותי׳ ז״ל : תכלית שנאה שנאתים לאויבים
היו לי : תכלית שנאה גדולה שלא אוכל לשנאותם
יותר וכפל הענין לחוק : חקרני אל ודע לבבי בחנני ודע שרעפי חקרני לפי
שזכר כי מחשבת הרשעים רעה באמונת האל ית׳ אמר
חקרני האל ית׳ ודע לבי תראה כי לבבי ישר באמונתיך וכפל הענין לחוק שרעפי ומחשבותי כמו שעי
סעיפים שתי הלשונות בענין מחשבה כמו שהן באילן סרעפותיו סעפותיו כי המחשבות לבב כמו הבדי
לאילן : וראה אם דרך עצב בי ונחני בדרך עולם : וראה דרך עצב דרך סרי כמו
במה סרו ועצבו את רוח קדשו ונקני אם תראה
בי טוס דרך סרי הסיהני מיד והו׳ דרך עולם כמו הנה אנכי הולך בדרך כל הארץ כי הולך האדם אל בית
עולמו :

למנצח מזמור לדוד : זה המזמור חברו דוד על דואג ועל הזיפים שהיו מלשינים
אותו אל שאול : חלצני ה' מאדם רע מאיש
חמסים תנצרני : חלצני ה' שלא יזיקו לי דבריהם
הרעים והפסוק כפול בענין במלות שונות : אשר חשבו רעות בלב
כל יום יגורו מלחמות : אשר חשבו מחשבות הרעות בלב
ואומרים אותם בפה וזהו כל יום יגורו מלחמות יאספם כמו יגורהו בחרמו
שננו לשונם כמו נחש חמת עכשוב תחת שפתימו סלה : שננו כמו חץ שנון
שפירושו מחודד כן הם חד
דדו לשונם לדבר רעות כמו הנחש שמחדד לשונו כשבא לנשוך חמת עכשוב חמה היא הארס שמטיל ה
הנחש ועכשוב הוא ממין הנחש והוא קשה ורע מאד תחת שפתימו כי בהתקיקה הארס וסדבר בחימה תבא
לו מפיו ליחה תרב לו תחת שפתיו ודמה אותו לארס שמטיל הנחש : שמרני ה' מידי רשע
מאיש חמסים תנצרני אשר חשבו לדחות פעמי : שמרני
ואחר שסיפר רעותיהם התפלל לאל ית' שי
שישמרהו מהם שהם חשבו לדחות פעמיו ביד שאול : טמנו גאים פח לי וחבלים פרשו רשת
ליד מעגל מוקשים שתו לי סלה : טמנו
שאמרו ולא הסגירו ביד המלך ליד מעגל למקום שהיה מעגל
ואשורי בו כמו שאמר ודאו את מקומו אשר תהיה רגלו מי ראהו שם : אמרתי לה' אלי אתה
האזינה ה' קול תחנוני ה' אלהים עוז ישועתי : אמרתי
כשהייתי שומע שהיו מארבים לי בכל
המקומות אמרתי לה' אלהי אתה חוקי ותוקפי אין לי חוזק להמלט מידם אם לא תעזרני אתה : סכותה
לראשי ביום נשק : סכותה לראשי ביום נשק ביום שבאו עלי בכלי נשק ברשת
ובחיבי' חסר לראשי כלומר שתהיה כובע ישועה לראשי סכותה עבר במקום
עתיד וכמוהו רבים : אל תתן ה' מאויי רשע זממו אל תפק ירומו סלה . אל
תתן מאויי [illegible] היוד דגושה
על משקל משמני הארץ אמר אל תתן לו תאותו כי תאותו הוא ללוכדני וזממו אל תפק אל תוציא לאור ש
מחשבתו ירומו סלה שאם תהיה מחשבותם ירומו וישאו ראשם הוא וחביריו תפק תוציא כמו ויפק רצון מ
ה' : ראש מסבי עמל שפתימו יכסמו : ראש מסבי לפי שזכר רשע יחיד והוא
דואג [illegible] כמו שפירשנו בפתיחת המזמור אמר ראש
מסבי זה הרשע שהוא ראש הסובבי' לי ללוכדני עמל שפתימו יכסמו השקר שמדבר עליהו ותביריו השקר
ההוא יכסה אותם ויפילם : ימוטו עליהם גחלים באש יפילם במהמרות בל יקומו
ימוטו ינטו גחלים מן השמים [illegible]
עליהם כלומר אף ה' וחמתו באש יפילם עמל שפתימו במהמרות כשוחות עמוקות יפילם שלא יקומו משם
וכן בדברי רבותינו ז"ל בראשונה היו קוברים אותם במהמורות נתאכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברי'
אותם בארונים : איש לשון בל יכון בארץ איש חמס רע יצודנו למדחפות :
איש לשון [illegible]
זה דואג שהוא בעל הלשון בל יכון בארץ כלומר לא יהיה נכון ונישא בארץ אלא יבא לידי שפלות איש ה
חמס רע יצודנו למדחפות הרע שהוא עושה יצוד אותו עד שישליכו למדחפו' שיהיה נדחה מרעה אל רעה
ידעתי כי יעשה ה' דין עני משפט לאביונים : ידעתי וכתיב ידעת פי' הכתוב כנגד
האל אתה ידעת מחשבות הרשע עלי ש
עשה לי דין ממנו והקרי ידעתי פי' אני ידעתי כי יעשה ה' דין עני ומשפט האביונים כן יעשה דיני ומש

וטשפטי וינקס לי מהרשע : **אך צדיקים ידו לשמך ישבו ישרים את פניך :** אך ג
צדיקים בעטותך משפט ברשעים
והצדיקים יהנו טבת והיראה לשמך ואמר אך הם ידו לך לא הרשעים ישבו ישרים את פניך ישבו תמיד א
את פניך לדרוש אותך ולדעת דרכיך •

מזמור לדוד יהוה קראתיך חושה לי האזינה קולי בקראי לך : גם זה
המזמור

מענין אשר לפניו חושה לי מהרה לעזרני : **תכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת**
ערב : **תכון** קטורת כקטורת משאת
כפי ומה שאני נושא ושוטח כפי אליך תחשב כמנחת ערב ואומר מנחת ערב והוא הדין למנחת א
הבקר ואפשר כי ערב היה בחברו זה המזמור לפיכך אמר מנחת ערב כי אם תהיה מנחת בקר כהוגן היא
מקובלת ואם תהיה מנחת ערב טהורה הרי שנייה ויותר היא מקובלת : **שיתה יהוה שמרה לפי**
נצרה על דל שפתי : **שיתה** שמרה שם בשקל חכמה עצמה
ופי' שיתה ה' משמר לפי שלא אכשל בתפילתי אליו כמו שלבי נכון אליך כן
תהיה תפילתי נכונה כמו שכתוב לאדם מערכי לב ומיי' מענה לשון נצרה דגש הצרי להפארת הקוי
הקריאה זה הפסוק. כפול בענין במלות שונות ופי' דל שפתי כמו מפתח שפתי ונקראו שפתי דלת לפי שהם
נפתחות ונסגרות וראוי למי שהוא נכון לעשות שפתיו כדלת שהוא נפתח ונסגר לצורך כן לא יפתחו ש
שפתיו אלא לצורך ואדוני אבי ז"ל פירשו מן דלו עיני למרום פי' נשיאות שפתי כלומר הדברים שאשא א
אל שפתו : **אל תט לבי לדבר רע להתעולל עלילות ברשע את אישים פעלי און ובל**
אלחם במנעמיהם : **אל** תט הנה התפלל על מוצא שפתיו ועתה מתפלל על הלב כמו שהוא
עתה נכון כן יהיה לעולם ולא יוכלו פועלי און להטותו ואמר אל תט כי אם
לא יעזרהו להכין לבבו הרי הוא כאילו מטה לבו להתעולל עלילות ברשע לעשות מעשה רשע ובל אלחם ב
במנעמיהם ושלא אתאוה לאכול במנעמי מאכל כלומר שלא ימשוך לבי אל תאות העולם כמו שנמשך ל
להם : **יהלמני צדיק חסד ויוכיחני שמן ראש אל יני ראשי כי עוד ותפלתי**
ברעותיהם :
יהלמני מנעמיהם לא יערבו אבל אם יכני הצדיק ויוכיחני יערב לי ואחשב לו לחסד ולשמן ראש אל
יני ראשי אותה המכה אל ישבר ראשי אבל יהיה נחשב כמו שמן ראש פי' שמן טוב שמושחין ממנו המ
המכה ושמן ראש בשמים ראש ותפלתי ברעותיהם כי בעודני תפלתי תהיה ברעות הרשעים שיצילני האל
ממעשיהם הרעים ואיך יערבו לי מנעמיהם ואדוני אבי ז"ל חלק הפסוק ופי' שמן ראש על הרשעים אמר ש
מכת הצדיק ומוסרו טוב לי וחסד עושה עמי אך הרשע אם ימשח אותי בשמן ראש אנעק ואומר אל יניא
ראשי אל ישבר ראשי : **נשמטו בידי סלע שפטיהם ושמעו אמרי כי נעמו :**
נשמטו ישמטו בידי
סלע שיפילו אותם מן הסלע ואמר זאת הקללה על שופטיהם שהם המנהיגים אותם ולא ימנעו בהם
הדרכים הרעים אבל יתודיקום בידם ואז ישמעו אמרי כי נעמו אמרי ותוכחתי : **כמו פלח ובקע**
בארץ נפזרו עצמינו לפי שאול : **כמו** פלח ובקע בארץ פלח
ובקע ענין אחד במלות שונות פלח כמו ויפלח אל סיר הנזיד
יפלח כליותי ופי' הפסוק כמו ובוקע עצים שמתפזרים הבקעים הנה והנה כן נתפזרו עצמינו לפי שאול כלו'
עד שהיו קרוב מן המות ופיזור העצמות הוא על דרך הפלגה מרוב הצער ינוע וידעו הגוף עד שידמה
עד שהעצמות מתפרדים זה מזה וכן אמר ויתפרדו כל עצמותי ואמר עצמינו הוא והאנשים אשר היו עמ
עמו כי כבר כתבנו כי זה המזמור חברו דוד בבורחו מפני שאול : **כי אליך יהוה אלהים עיני**

בכה חסיתי אל תער נפשי : כי אליך בכה מלא בהא הנחה אל תער נפשי כמו ותער כדה
ענין שפיכה וריקה וכיצאת הנפש מן הגוף כאילו נשפכת ממנו :
על דרך ואשפוך את נפשי : שמרני מידי פח יקשו לי ומוקשות פועלי און : שמרני
יקשו לי הפח ששמו לי למוקש ומוקשות
ישמרני גם כן מדי מוקשות פועלי און אחרים שאינם בני עמי או ענין הפסוק כפול יפלו במכמוריו בר
ברשתות שפרשו לי בם יפלו הרשעים יחד אנכי עד אעבור פירושו כמו הפוך עד אעבור אנכי כלומר
שאעבור ולא אלכד ברשתם ויש לפרשו בלי הפוך ועל פירושו כמו עדי עד ואל לעד עון תזכר שפירשנו
עולם כלומר הם יפלו ברשתם ואנכי לעולם אעבור בבטחה שלא אכשל בהם ובזולתם ואמר במכמוריו ל
לשון יחיד על שאול ואמר יפלו רשעים לשון רבים עליו ועל הנכסמכים עמו לרדוף אחרי דוד :

משכיל לדוד בהיותו במערה תפלה : תפילה כשהולך שאול לבקשו על
פני צורי היעלים ונחבא דוד בם
במערה שפניו כמו שכתוב ודוד ואנשיו בירכתי המערה יושבים ושם במערה חיבר זאת התפילה ואמר .
קולי אל יהוה אזעק קולי אל יהוה אתחנן : קולי אל ה׳ אזעק קולי אל ה׳ ואליו
אזעק מצרתו וכפל הענין : אשפוך
לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד : אשפוך שיחי תפילתי צרתי לפניו אגיד
אעפי שידועה לו אגידנה לפניו בתפילתי : בהתעטף
עלי רוחי ואתה ידעת נתיבתי בארח זו אהלך טמנו פח לי : בהתעטף
עלי רוחי כמו נפשם
בהם תתעטף וזה לרב הצרה יתכה ישוח באילו מתעטף קנתו בקנותו והדות בגוף ואתה ידעת נתיבתי כי
אינני הולך בדרך רע כמו שהם הולכים כי אני אין בי עון ולא חטאתי להם והם רודפים אחרי בדרך זו אש
אהלך באיזה דרך שאלך הם מרגלים אחרי וטמנו לי פח בכל מקום שאלך : הבט ימין וראה ואין
לי מכיר אבד מנוס ממני אין דורש נפשי : הבט ימין
וראה שכיהם מקור הבט וראה ואינו ציווי ר
רוצה לומר כשאביט ימין ושמאל אין מי שיכירני ויחוש עלי ועל טלטול אבד מנוס ממני כי כשאשוב ב
בזה המקום אלך ושם לא ידעני שאול ולא ירדוף אחרי אין לי מקום שאנוס שם כי בכל מקום שאלך מבק
מבקש אותי וזכר ימין ולא זכר שמאל דרך קצרה כמנהג המקרא כי מאמר יובן האחר כמו עמו הראו
הראובני והגדי לקחו נחלתם פי׳ חצי שבט מנשה האחר ולפי שזכר לתשעת השבטים וחצי שבט המנ
המנשה סמך ולא זכר חצי האחד ואמר עמו כאילו זכרו וכן רבים במקרא על זה הדרך בחסרון המלין במ
במקום שיתבונן הענין מהנזכר כמו שכתבנו בספר מכלול אין דורש לנפשי מכל גואלי וקרובי אין מי
שידרוש לנפשי שמבקש שאול לקחתה כי כי״ר מלך לא אמצא גואל אם אתה לא תגאלני לפיכך :
זעקתי אליך יהוה אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים : זעקתי אליך ה׳
בארץ החיים או היה ת
חלקי בארץ ישראל שאני בורח ממנה ופי׳ חלקי כמו ה׳ מנת חלקי וכוסי ובפסוק בארצות החיים כ רשנו ה
הטעם למה נקראת ארץ ישראל ארץ החיים : הקשיבה אל רנתי כי דלותי מאד הצילני
מרדפי כי אמצו ממני : הקשיבה
אל רנתי אל זעקתי כמו ויעבור הרנה במחנה כי אמצו ממני אינו יכו
למלך ולעמו שרודפים אחרי : הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך בי יכתירו
צדיקים כי תגמול עלי : הוציאה
ממסגרת לפי שהיה נסגר במערה להודות את שמך כי אתה לברך הגלהני

פי יכתרו צדיקים כי תגמול עלי ותצילני יתפארו בי הצדיקים וישעשעוני כתר לראשם כי יאמרו הלא דוד לפי
שבטחת באל ית׳ לבדו הצילנו והוא יחיד או במעט עם ממלך ועמו :

מזמור לדוד יהוה שמע תפלתי האזינה אל תחנוני באמונתך ענני בצדקתך :

גם זה המזמור מענין אשר לפניו ואמר יי׳ שומע תפלתי באמונתי ענני בצדקתך פי׳ באמונתך שהבטחתני
ודברך אמת בצדקתך כן אתה וישר ותראה כי עמי הצדק ועם אויבי העול׳ ואל תבא במשפט את
עבדך כי לא יצדק לפניך כל חי : ואל תבא עתה שאני בצרה גדולה
אל תבא במשפט עמי כי רשאתי לך אל תענישני עתה כי
ידעת כי אני עבדך כי לא יצדק לפניך כל חי אם הביט אל כל מעשיו ואיך אצדק אני לפניך :
כי רדף אויב נפשי דכא לארץ חיתי הושיבני במחשכים כמתי עולם : כי רדף
דכא לארץ
חייתי כאילו היא לארץ כי קרובה היא למיתה במחשכים ירכתי המערה שהיה יושב שאין שם אורה והנה
היא כמת שהוא בחושך תחת הארץ ואמר כמתי עולם כלומר שמתו זה זמן רב לנואש אדם מהם שהתקומה
ומהאור יותר מאשר מתו מזמן קרוב אעפי׳ שאלה ואלה א׳ להם דרך תקומה מדרך הטבע וכר הרחוקים יותר
מדרך התקומה שכבר נשחתה צורת גופם . ותתעטף עלי רוחי בתוכי ישתומם לבי :
ותתעטף פירשנוהו במזמור שלפני
זה כתוב ישתומם לבי כפל הענין במלות שונות : זכרתי ימים מקדם הגיתי בכל פעליך
במעשה ידיך אשוחח : זכרתי כשאני
בצרה וישתומם לבי בתוכי אני זוכר ימים מקדם שהושעת את אבותינו
שהיו בצרה גדולה ואני מתנחם הגיתי בכל פעליך בפעלים ובנפלאות ובמעשה ידיך שעשית להם אהגה
אשוחח ואתנחם בהם ואומר ללבי כי כן תעשה עמי : פרשתי ידי אליך נפשי בארץ עיפה
לך סלה : פרשתי כארץ עייפה כמו הארץ הצמאה
שהיא המתאוה ומיחלת אל המטר כן נפשי צמאה ומיחלת לך : מהר ענני יהוה
כלתה רוחי אל תסתר פניך ממני ונמשלתי עם יורדי בור : מהר
כי קרוב אני אל השחת ר
לפיכך צריך שתמהר שתענני כי כלתה רוחי כמעט אמות אל תסתר שאם הסתר פני׳ מעט מעט ממני ונמשלתי
עם יורדי בור : השמיעני בבקר חסדך כי בך בטחתי הודיעני דרך זו אלך כי
אליך נשאתי נפשי : השמיעני
בבקר עת הצרה היא נקראת ערב ועת הישועה בקר דרך זו אלך ואנה אברח
מפני הרודפים אחרי נשאתי נפשי כמו ואליו הוא נושא את נפשו ענין התוחלת : הצילני מאויבי
יהוה אליך כסיתי : הצילני אליך כסיתי אמר הצילני מאויבי יי׳ כי לא
גליתי ריבי לבני אדם כי שוא תשועת אדם אליך כסיתי מהם ואליך לבדך
גליתי וזה טעם אליך כסיתי אליך צעקתי בסתר ובמכסה מבני אדם : למדני לעשות רצונך
כי אתה אלהי רוחך טובה תנחני בארץ מישור : למדני בקש על תשועת הגוף ובקש
גם כן על תשועת הנפש ואמר שילמדהו ויעזרהו בלימוד החכמה כדי שידע שהוא רצון האל ית׳ ויעשהו
כי אתה אלהי אני מכיר כי לך לבד׳ הכח והיכולת ואתה שופט העולם ומנהיגו רוחך טובה כח רוח העליונה
תנחני ותנהיגני בארץ מישור כמו בדרך ישר לא אכשל בו : למען שמך יהוה תחייני בצדקתך
תוציא מצרה נפשי : למען שמך בעבור שיגדל שמך בפי האנשים כשתושיעני ותחייני מ
מהצרה הגדולה שאני בה קרוב למיתה : ובחסדך תצמית אויבי והאבדת כל צוררי נפשי
כי אני עבדך : ובחסדך כי אני עבדך ולא הם :

לדוד ברוך יהוה צורי המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה : זה המזמור
חברו דוד א
אחרי מלכו בתחילה אחר שנצח מלחמת פלשתים וניצול ממלחמת ישראל וממלחמת פלשתים ואמר ברוך
יי צורי פירושו חזקי כי הוא הנותן לי כח ומלמד ידי לקרב וכפל הענין במלות שונות : חסדי
ומצודתי משגבי ומפלטי לי מגיני ובו חסיתי : חסדי אמר אלהי חסדי ואמר אלהי יי
צורי ואמר צורי ואמר אלהי תהילתי ואמר הוא תהילתי לפי שמשם והתואר ישתוו בו יתברך ומפלטי לי קל
הלמד וכמוהו רבים מבנין הדגוש ומה שאמר לי אחר יוד הכינוי הוא תוספת ביאור כי די באחד מהם או
שהיה יוד ומפלטי נוספת ואינה לכינוי כיוד המגביהי לשבת היושבי הרודד עמים תחתי הרודד פירושו כת
מתרגמינן וירקעו ורדידו עמי כמו עמים ויתכן לפרשו כמשמעו בלא חסרון שם אלא שתהיה היוד לכינוי
המדבר והוא שאול והסומכים אותו : יהוה מה אדם ותדעהו בן אנוש ותחשבהו :
יהוה מה אדם ותדעהו אמר זה כנגד שאול שהיה מלך ונפסקה מלכותו במעט זמן ופירושו ותדעהו
כמה ותחשבהו כי פירוש הידיעה במקום הזה ובכיוצא בו ההכירה וההשגחה לטובה וכן ידעת בצרות נפשי
אני ידעתיך במדבר ידענו יי : אדם להבל דמה ימיו כצל עובר : אדם מה גדולת
אדם נחשבת הרי הוא כמו הבל והוא דבר שאינו מתקיים כמו הבל הפה כצל עובר כמו הצל שעובר במהרה
בהתפשט השמש או פירושו כצל העוף העובר בעופפו וכן פירושו במדרש כצל עובר הדי עופא דעבר
בטולי וטולי עפר עיפי : יהוה הט שמיך ותרד גע בהרים ויעשנו : יהוה הט
שמיך וכן אמר ויט שמים וירד והכל דרך משל כאילו ירד הוא יתברך לכלות הרשעים במהרה וזאת התפי
התפילה אמרה על מלכי האומות המבקשים להלחם עמו בהרים הם המלכים שהם חזקים כהרים על דרך מש
משל ויעשנו כשתעלת אש אפך בהם עלה עשן מהם כמו שעולה עשן מדבר הכלה באש ורבים רואים ע
עשן האש ואינם רואים האש כן ככליון הרשעים מי שלא יראה בכלותם ישמע וידע : ברק ברק
ותפיצם שלח חציך ותהמם : ברוק ברק בבא הפעל עם השם הוא לחזק הענין וכן לש
לשון בינוע בינע כל בוגדי בגד ומעלה מעל יבושו בשתם והרוסים להם וכן ברוק ברק והברקים והחיצים הם
הגזירות היורדות מן השמים . שלח ידיך ממרום פצני והצילני ממים רבים ומיד
בני נכר : שלח מים רבים הם האויבים החזקים ואחכ׳ פי׳ מיד בני ניכר כי מעתה שמלך אין לו
אויבים אלא בני נכר ופי׳ פצני כמו הצילני והוא קרוב לענין פציתי פי שהוא ענין פתיחה פי המציל א
אדם מיד אדם הרי פותחו ממאסרו : אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר : אשר
פיהם מלכי האומות שהם מתגאים עלי בדבריהם ואומרי נעשה לו כך וכך שוא והבל דבריהם אחר שתש
שתצורני אתה וכן ימינם כלומר כחם וגבורתם כח שקר והבל הוא : אלהים שיר חדש אשירה
לך בנבל עשור אזמרה לך : אלהים בכל עת שתחדש נפלאותיך עמי אחדש לך שיר
בפה ובכלי : הנותן תשועה למלכים הפוצה את דוד עבדו מחרב רעה : הנותן
תשועה אעפי׳ שהם מלכי׳ צריכים האל ית׳ לתשועתו הפוצה פירשנו ענייננו במלת פצני מחרב רעה מחרב
שאול וקראה חרב רעה שלא היה לו דרך להשמר ממנה לפי שהיה מלך והיה שבני עמו : פצני
והצילני מיד בני נכר אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר : פצני פירשנוהו
כי הענין כפול במזמור : אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם אשר בנינו כי
כל עניינו על הנכונה ובלבד שתצילנו מיד בני נכר כי בנינו שלחת בפרי בטנינו ובפרי אדמתינו ובפרי
בהמתנו ושלשתם זכרם במזמור כמו שנזכרו בתורה בברכות ברוך פרי בטנך ופרי אדמתך ופרי בהמתך
ואמר ואשר בנינו כנטיעים כמו הנטיעים שהם מגדלים על מים רבים ובמקום דשן ושמן כן בנינו מגו
מגודלים בנעוריהם ברוב טובה ובאמונה ישרה ובמעשים טובים כן בנותינו הם מגודלות בטובה והם יפו
במראה נאות בקומתן כמו זויות ההיכל והם פינות הארמון שהם מחוטבות אבני גזית נפסלות היטב במל
במלאכה דקה עד שידמו כל אבני הזויות מרוב חטיבתן ביושר כאילו הם כולם אבן אחת כן הבנות יפות קו

נאות בניהן כתבנית היכל: **מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן צאננו מאליפות**
מרובבות בחוצותינו: מזוינו מכל נאות הבית כלומר בכל פינה מן הבית מין תבואה מרוב
תבואה מכל מין ומין הם מתערבים זה עם זה ופי׳ מפיקים יוצאים כמו ויפק רצון מה׳ שפירושו ויוציא אב
אבל הוא פעל יוצא לאחרים לעומר ואפשר לפרש גם כן זה פעל יוצא ופי׳ מני הבית מוציאים מין זה אל
אל מין זה מרוב כל מין ומין לא תכילם הבית שיהיה זה לבדו וזה לבדו זן פירושו מין שתרגום למינו לזנוהי
מאליפות מרובבות יולדות לאלפים ולרבבות עד שממלאים מהם חוצותינו אלופינו שורינו וכן שגר אל
אלפיך כבש אלוה מסובלים רצוני לומר שורינו חזקים ומלאים ויכולים לסבול משא עבודתם בחרישה וב
ובמשוך העגלות או פירושו ויש מסובלים בבשר אין פרץ ואין יוצאת אין נפש אחת יוצאות לשבי לא מ
מאנשינו ולא מבהמותינו ואין צוחה לא כששע צוחה ברחובותינו שיצווחו ברחובותינו ויאמרו נגף ישראל
במלחמה כי כל ימי מלוך דוד לא נגפו ישראל לפני אויביהם . **אשרי העם שככה לו אשרי**
העם שיהוה אלהיו: אשרי העם שככה לו שזאת ההצלחה לו ומפני מה היתה לזה העם זאת
ההצלחה לפי שה׳ אלהיו לפיכך אשריו שה׳ אלהיו ורבינו סעדיה גאון ז״ל פירש מזמור זה לימות המשיח
וכן הפירוש את דוד עבדו כי המלך המשיח דוד יהיה שמו כמו שאמר ודוד עבדי נשיא להם. ואז יהיו אלה ה
הענינים הטובים כולם ולא יהיה פרץ וצווחה :

תהלה לדוד ארוממך אלהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד: אלה השטה
מוסורי ענח

סוף הספר הם כולם תהילת האל ית׳ ושבחו לפיכך החל בהם תהילה וסתחיל בהם התחלה לגודל התהילה הה
וזה המזמור תחילת הפסוק הראשון תהלה ותחילת הפסוק האחרון תהלה והחמשה הללויה בראש וב
ובסוף והכל לגודל התהלה ושתי תהיה תהילת האל גדולה בקיבוץ גליות שיראו כל העם הנפלאות שיעשה עם
עם ישראל לפיכך הזכירם בהם קיבוץ גליות ובניין ירושלים המזמור הזה כולו תהילת האל ית׳ לפיכך חברו
באלף בית ולא חבר את הנון ולא ידענו למה ודרשו רבותינו ז״ל מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכ
דכתיב נפלה ולא תוסיף קום וגו׳ והמתבונן בזה המזמור יראה בו נפלאות הבורא ומשפטיו על ברואיו לפי
לפיכך אמרו רז״ל כל האומר תהלה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא לא אמרו האומרו בפיו כ
כך אלא בפיו ובלבו ובלשונו ואמר ארוממך אלהי המלך ארוממך בלבי ובלשוני שאתה הוא המלך באמת
וכל המלכים והמנהיגים התחתונים והעליונים תחת ממשלתך ואתה רם עליהם והמכיר רוממותו יאמר אלהי
אבל הוא אלהי כל בשר ואלהי האלהים לעולם ועד שמך שהוא קיים לעולם ועד או פירושו אני אברכם ל
לעולם ועד והוא כל ימי חיי או פירושו ארוממך בזה העולם ואברכה שמך לעולם הבא שהוא עולם ועד ו
ואמר המלה ארוממך ואחר כך אמר שמך להודיע כי הוא שמו ושמו הוא והוא השם הנכתב ולא נקרא כי הא
האחרים הם שמות התואר וכפל הענין ואמר בכל יום אברכך בעולם הזה ואהללה שמך לעולם ועד לעולם
הבא גדול ה׳ ואם אומר אגדלנו ואהללנו הוא גדול ומהולל על כל תהילותיו עד כי לגדולתו אין חקר ולא י
ישיגנה האדם ברוב החקירה כי אין לה חקר אלא שיהללנו האדם לפי שכלו : **דור לדור ישבח**
מעשיך וגבורותיך יגידו: דור לדור אפילו אם יהיו חיי בני אדם ארוכים לא יוכל להשיג בכל
ימיהם כל שכן שהם קצרים אלא מה יש להם לעשות לפי קוצר ימיהם כי דור הולך ודור בא יספר זה מ
מדור שהולך טרם לכת לדור אחר המעשי הנוראים שראו בימיהם והגבורות שראו בחייהם לפי שישבחהו
הדור הבא על מה שעבר שלא ראו אלא שהגד להם על מה שיראו בימיהם : **הדר כבוד הודך**
ודברי נפלאותיך אשיחה: הדר כמו שאני עושה שאשיחם לבני העולם הדר כבוד הודך
לפירושו יופי הכבוד עוזך כי בעוזו ובנפלאותיו הוא נכבד כמו שאמר ואכבדה בפרעה ודברי נפלאותיך
שעשית עמי שיעשו הם גם כן בכל עת שיקבלו חסד האל יאמרו אותו ויספרוהו לרבים : **ועזוז**
נוראותיך יאמרו וגדולתך אספרנה: ועזוז כמו שאני גדולתך אספרנה כן יאמרו הם
גם כן עזוז נוראותיך וכתוב גדולתך סור בדברי שהם רבות אבל המקבל וקרי גדולתך כי הכל הם אחד אבל

ית' ואלה שמות הנזכרים בזה המזמור גדולה וגבורה מעשה הוד כבוד וטוב צדקה מלכות נפלאות נוראות
לענין ידוע אבל אינם דוקא כל אחד במקומו הנזכר אלא כל אחד ענינו במקום חבירו גם כן אלא מפני
ששנה להם חלקם בשמות משונים זה מזה : **זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו :** זכר
רב טובך רב הוא שם לא תואר כאילו אמר גודל טובך יביעו ידברו כמו תבענה שפתי וצדקתך ירננו יאמ
יאמרו אותם בקול רם בפני בני אדם : **חנון ורחום יהוה ארך אפים וגדול חסד :**
חנון ורחום אלה המדות שהם טוב וצדקה מאתו יביעו וירננו כי הוא חנון שחונן הבריות ונותן להם
צורכם ורחום שמרחם ותומל עליהם ושומר אותם מן המזיקים ומפגעי העולם ארך אפים שמאריך אפו לר
לרשעים ולא יעניש מיד וגדול חסד הרלת בקטן חטא אמר שהוא גדול חסד שמגדיל חסדו על בני אדם
יותר ויותר ממה שהם ראויין לקבל : **טוב יהוה לכל ורחמיו על כל מעשיו :** **טוב**
פי' לכל אפי' למיני החיות והבהמות והעופות הוא טוב ומרחם וכן ראוי לאדם ללכת בדרכיו אלה ואין לו ל
להשחית החיים כי אם לצורך או להשמר מנזקיהם וכן מצאנו כי רבינו הקדוש הזהיר שפחתו שלא לאסוף
התולדות הקטנות עם רפש הבית אלא תניחם להיות דרים במקרי הבי' אמר לה ורחמיו על כל מעשיו וכתו'
יודוך יהוה כל מעשיך וחסידיך יברכוכה : **יודוך** אף מיני החיים שאין בהם דעת
מתקון יצירתך בהן והכנת מזונותם ידוך האדם המבין בהם והרי הם כאילו יודוך וחסידיך יברכוכה בכתיבת
ההא הנחה אמר ומי הם השרים החסידים שהרי מתבוננים תמיד במעשיך והם יברכוך תמיד כי בכל עת ר
ראותם החידושים המתחדשים תמיד ביצורים והתקון אשר בהם ובצורת יברכוכה וכן תקנו רבותינו ז"ל ב
ברכה לכל דבר כפי צריכנו כמו שאמרו הרואה כך וכך מברך כך ואמר ר' יוחנן וחסידיך כי כל לשון חסד
הוא יתרון הדבר והמתבוננים תמיד במעשה האל יתברך ויברכוהו תמיד בכל עת התבוננם הם החסידים :
כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו : **כבוד** נאותם הברכות יזכרו כבוד מלכותך
וגבורתך כי אתה מלך על כל ובורא הכל ובגבורתך וביכולתך הויית היצורים כולם : **להודיע לבני
האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו :** **להודיע** וכמו הם מברכים ומודים בינם לבין
עצמם כן צריכין להודיע לב האדם שלא ידעו ולא יכירו בגבורותיו ובכבוד מלכותו : **מלכותך
מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור :** **מלכותך** אינה מלכות בן אדם
שיש לה הפסק או בחייו או במותו אבל מלכות האל ית' אין לה הפסק כי מלכותו מלכות כל העולמים כל הז
הזמנים וכפל הענין במלות שונות : **סומך יהוה לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים**
סומך פי' הנופלים והכפופים והם העניים המרודים המביא ברחמיו עליהם סומך וזוקף אותם וכן כתב
מאשפות ירים אביון להושיבי עם נדיבים וגו' : **עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את
אכלם בעתו :** **עיני** כל אליך ישברו וכן אמר כולם אליך ישברון כי כל נבראי המטה החיים
בראת אותם ובראת מאכלם כי יש אוכל עשב ויש אוכל זרע ויש אוכל חי כמותו וכולם עיניהם תלויות אל
אליך ומקוים אליך ואתה נותן להם את אכלם והוא על ידי השתלשלות הסבות ואמר דעתו לשון יחיד כי
כל מין ומין יש לו עת ידוע יזרמן בו מאכלו ואמר אליך ישברו ואעפי' שאין בהם דעת הם ישברו לפי ט
טבעם את חוקם הנתון להם ואנחנו היודעים כי אליך הוא התקוה כי אתה הנותן והמכין **פותח את
ידיך ומשביע לכל חי רצון :** **פותח** שאתה נותן להם אכלם בהשפעה עד שישבעו רצון כל
אחד לפי רצונו : **צדיק יהוה בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו :** **צדיק** כי בצדק וב
וביושר נותן לכל אחד אוכלו ואעפי' שהחי טורף את החי ואוכל כמו החתול לעכבר והאריה והדוב והנמר
ושאר החיות האוכלות חיות אחרות וכן העופות הדורסים לעופות אחרים הכל צדק מאתו כי גם לחיות ול
ולעופות הטורפים נותן להם גם כן מאכלם בחייהם אלא שבהגיע קיצם למות גזר מקדם שתהיה מיתתם פ
פעמים בהפיית חיים אחרים פעמים יגזור שיפות מיתת עצמו וזה מבוכה גדולה בין החכמים כי מהם אומ
אומרים כי כשטורף החתול העכבר והאריה הכבש והדומה להם הוא עונש לנטרף מאת האל ית' והדומה ל
לזה מצאתי בדברי רבותינו ז"ל ר' יוחנן כד הוה חזי שלך שמולה דגים מן הים אמר משפטיך תהום רבה ומ

שהם אומרים כי אין גמול ועונש בכל מיני החיים אלא לאדם בלבד ואנחנו נאמר יש גמול ועונש לשאר
חיים כעסק האדם כי הנה מצאנו ומ״ר כל חיה אדרשינו ונאמר לשר בהמות יתיתון ופירש בגמול בבהמות
כגון הרמור והכלב כי אמר ר׳ ז״ל שה׳ כשתכו פטרי חמורים מכל בהמות לפרותם ופי׳ לפי שסעכו כזהם של
ישראל ונאמר לכלב השליכון אותו בזכות לא יחרץ כלב לשונו ויש דעת אחרת ואין ראוי לכם כי טוב ה׳
לכל וחסיד בכל מעשיו כנזרמן להם מה הוא שאינו מחוייב להת והם אינם ראויים לקבל אלא שחסרו גברי
עליהם : **קרוב יהוה לכל קראיו לכל אשר יקראהו באמת :** קרוב לכל קו
קוראיו מאיזה עם שיהיה ובלבד שיקראוהו באמת שפיו ולבו שווים רצו כל יריאיו יקראוהו באמת ויעשה
רצונם בעת שיבקשו ממנו וישמע שועתם ויושיעם מצרה שתבא בעולם או שתבא להם לכפרת עונותם :
שומר יהוה את כל אהביו ואת כל הרשעים ישמיד : שומר ה׳ את כל אוהביו שר
טובים מיראיו כי אהבו ללא תקות טובה ולא מפחד עונש אלא מאהבה וכה וישמרם שלא תבא עליהם צרה
לעולם וכן יהיו כל ישראל לעתיד לבא ואז ואת כל הרשעים ישמיד שלא ישאר רשע בעולם כמו שאומר
והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא וגומר : **תהלת יהוה ידבר פי ויברך**
כל בשר שם קדשו לעולם ועד : תהלת ה׳ ידבר פי ואז תהלת ה׳ ידבר פי כי אהיה עם
עם המתים שיחיו ואז יברך כל בשר שם קדשו רצוני לומר כל בני אדם לבדם ולא שאר חיים התחתונים ו
וכן כי היא היית אם כל חי מדבר :

הללויה הללי נפשי את יהוה : אהללה ה׳ בחיי בראותו ברות הקדש קיבוץ גליות
אומ׳ כנגד ישראל הללויה וכן את נפשי הללי את
ה׳ עמהם ובלתם : **אהללה יהוה בחיי אזמרה לאלהי בעודי :** אהללה ה׳ עתה
בעודני בחיים אהללנו וגו׳ וזמרה לו ואודיענו ברבים ואמר להם אל תבטחו על דרך שאמר ירמיה ומה׳ יסור
לבו אלא אם יבטח באדם יש״כ העיקר האל ית׳ שיתן בלב האדם הנדיב לעזרו וכפל הענין במלות שוכות
שאין לו תשועה שאם לא ברצון האל אין ביד האדם להושיע רבידו מכרתו כי לה׳ לבדו התשועה והוא יש
ישובבנה על יד בני אדם כמו שסבב תשועת גלות בבל על ידי כורש וכן לעתיד יסבב גאולת ישראל על יד
ידי מלכי הגוים שיעיר את רוחם לשלחם כמו שכתוב והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה׳ ואז יהיה
לפי שבטחו ישראל בגלותם באל ית׳ לבדו : **תצא רוחו ישוב לאדמתו ביום ההוא אבדו**
עשתנותיו : תצא רוחו ואיך תהיה לאדם תשועה והנה אינכו שליט ברוחו לכלוא את רוחו
כי תצא את רוחו פתע וישוב לאדמתו ומה שחשב לעשות לא יוכל כי הנה יצאה רוחו השמירה אותו וה
והנה ביום מותו אבדו עשתונותיו רוצה לומר מחשבותיו וכן בארמית שלא עשית חושב ואין יושיע א
אחרים ואין בידו להושיע את עצמו עשתנותיו הענין בסגול : **אשרי שאל יעקב בעזרו שברו**
על יהוה אלהיו : אשרי שאל יעקב בעזרו יעקב אבינו כי הוא בטח באל כי אחיו היה שתנכל
להמיתו וברח מפניו ולא בטח בלבו שיתן לו צרכי מחיתו אעפ׳ שהיה הולך אליו באל יתברך שאמר וי
ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש וכן ישראל בניו שבטחו בו הוציאם מן הגלות וכפל הענין במלות שונו
עשה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בם השמר אמת לעולם : עשה שמים
בו ראוי לבטוח כי הוא עושה הכל ובידו להרים ולהשפיל ולעשות בנבראיו כרצונו וארץ היא היבשה לפי
לפיכך זכר את הים ועמם ואת כל אשר בם לשלשה הנזכרים בשמים המלאכים והצבא הגדול ושבעת משמ
משרתים בארץ חיה ועוף ואדם ובים תנינים הגדולים וכל נפש חיה הרומשת והוא יעשה בכולם חפצו
והוא השומר אמת לעולם ששומר הבטחתו לזמן רב כמו שעשה לישראל שהבטיחם להוציאם מן הגלות ו
ואחר שהיו שם זמן רב עד שנואשו כל הגוים מגאולתם הוציאם הנה תראה כי בו לבדו ראוי לבטוח :
עשה משפט לעשוקים נתן לחם לרעבים יהוה מתיר אסורים : עשה משפט
לעשוקים בכל דור ודור עושה משפט בעבורם בעושקיהם וכן יעשה בעבור ישראל שהם עשוקים בגלות
כמו שאמר עשוקים בני ישראל ובני יהודה יחדיו וכל שוביהם החזיקו מאנו שלחם נותן לחם לרעבים ב

בכל דור וכן עשה לישר' בגלות וביציאתם מן הגלות דרך מדברות אומר לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב
ה' מתיר אסורים בכל דור ודור וכן עשה לישראל כי התירם ממאסר גלותם : ה' פוקח עורים
יהוה זוקף כפופים יהוה אהב צדיקים : יהוה פוקח עורים שהם עורים מחולי ה
העין הוא ירפאם ואמר זה החולי כי זה העור כמו האסור לא ימוש ממקומו או פירושו עורים מרוב צרה
כי הצרה דומה לחשך והישועה לאור ובמקרא פסוקים רבים משירים בזה וכן עשה לישראל שהיו עורים
בגלות כמו שאמר נגששה כעורים קיר וכאין עינים נגששה כשלנו בצהרים כבנשף ה' זוקף כפופים
והם הענויים כמו שפירשנו ה' אוהב צדיקים וכן אהב ישראל שהם צדיקים בין האומות : יהוה שמר
את גרים יתום ואלמנה יעודד ודרך רשעים יעות : ה' שומר את גרים הגר
והיתום והאלמנה הם חלושים כי אין להם עוזר ושומרם לפיכך הזהירה התורה בכמה מקומות עליהם וה' ש
שומר אותם וכן שומר ישראל שהיו גרים בין האומות וחלושים כיתום ואלמנה יעודד פי' ינשא ודרך רש
רשעים יעות החלושים ינשא והרשעים יעות דרכם ידחו ונפלו בה : ימלוך ה' לעולם אלהיך
ציון לדור ודור הללויה. ימלוך ושתי יה"ה זה כשיב לך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודו'
כמו שאמר והיה ה' למלך על כל הארץ שכל העולם יכירו במלכותו וזכר ציון כי משם תצא הוראה ממנו
לכל העולם ויאמרו כי הוא מלך על הכל אחר שיעשה משפט ברשעים בעמק יהושפט :
הללויה כי טוב זמרה אלהינו כי נעים נאוה תהלה : או כשימלוך יה הלל
[illegible] יה כל בני העולם שית
שיכירו אז מלכותו ואז יהיה זמר שלכם טוב ונעים והתהלה ההיא נאות נאוה האלה כחה ופניכו כמו נאוה :
בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס : בונה ירושלים ה' ואז יבנה ה' את ירושלים ו
ויכנס נדחי ישראל אל תוכה : הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם : הרופא
לשבורי לב כמו ישראל שהם שבורי לב ועצבים בגלות לעצבותם ברגוש הצר ה לתפארת הקריאה :
מונה מספר לכוכבים לכלם בשמות יקרא : מונה הנה הסכימו חכמי התבונה כולם כי
מספר הכוכבים הם אלף וכח אם כן מה הוא מונה מספר לכוכבים ואמר ישעיהו המוציא במספר צבאם ואמר
האל ית' לאברהם אבינו הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ואמר בלדד השוחי היש
מספר לגדודיו ופי' הרבה הנשיא ר' אברהם בספר חיא כי הכוכבים הקטנים שאינם מאירים על הארץ רבים
אין יכולים בני אדם לראותם כל שכן למנותם ואל ריעות מספרם ולאותם שאינם מאירים על הארץ נבראו
למשול על הארץ לא להאיר כמו שאמר ולמשול ביום ובלילה גם מהכוכבים הנראים יש כוכב שיראה שה
שהוא אחד והם רבים ומפני גובה הגדול והמרחק הגדול אשר בינינו וביניו ידמה שהוא אחד אבל כל הכוכ
הכוכבים הנבראים אין יכולת באדם לדעת מספרם אבל הקב"ה היודע כל הנסתרות הוא יודע מ כפרם כי
הוא בראם לכולם שמות יקרא וכן אמר ישעיה לכולם בשם יקרא ופירושו כי האל ית' בראם כולם במספר
ידוע אצלו וכל אחד מהם קרא שם הנאות לו לפי הדבר אשר בעבורו נברא לסיבת אותו הדבר אחר סיבת
ענינו כי כל הכוכבים פי' יש להם כח וממשלה על יצורי מטה כל אחד על מין שנותן בו כח לעשות מלאכ
מלאכתו כמו שאמרו אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה מכה אותו ואומר לא גדל :
גדול אדנינו ורב כח ולתבונתו אין מספר : גדול אדונינו כי מלך בשר ודם שיש עליו
להנהיג מדינות רבות יראה להנהיג כולם כאחת הקרובות אליו והרחוקות ממנו ואם ינהיג הקרובות על ס
סדר הנכון לא יעשה כן ברחוקות שלא כחו בזה ואם יש בו הכח לא תהיה בו התבונה אבל אדונינו הוא
מנהיג את כל העולם הנהגה ישרה כי הכח והתבונה בו שהוא גדול ורב כח ועוד לדברים שיש לו תבונה בהם
אין מספרם אין נשוא תבונה מספר כי הבא ממין האיכות ומספר משמספר ממין הכמות לפיכך צריך לפר
לפרשנו אבל נשוא תבונה חקר וכן הוא אומר אין חקר לתבונתו : מעודד ענוים ה' משפיל
רשעים עדי ארץ : מעודד ואעפי שהוא גדול ורב כח הוא משגיח על הענוים והשפלים וה
והחלושים ומנשא אותם ומשפיל הרשעים המתגאים עדי ארץ ואעפי שזהו עושה בזמן הזה אינו עושה ת

כי פעמים יצליחו הרשעים אבל לעתיד ישפילם על דרך השלמות כמו שאמר ואת כל הרשעים ישמיד
ענו ליהוה בתודה זמרו לאלהינו בכנור : ענו אמר כנגד ישראל שירו לו בזה ושירו לו
בכלי והשיר יהיה שיר תודה שתודו לאל ית' על כל הטובה והגדולה שעשה עמכם בהוציאו אתכם מן הגלו
בדרך טובה וברוב כבוד וזהו גדולה גבורה מאתו להוציא עם מעט מעמים רבים ובספור גבורותיו ספרו
גבורתו שעושה בעולם תמיד והוא המטר כי כן אמר אליפז עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מ
מספר ואמר אחריו הנותן מטר על פני ארץ וגו' וכן אמר איוב בזה הלשון ואמר גם כן ורעם גבורותיו מי
יתבונן ואמר ירעם אל בקולו נפלאות עושה גדולות ולא נדע ואמר אחריו כי לשלג יאמר הוי ארץ וגשם
מטר וגו' ושיבת הגלות תרמוז למטר שאין מיחלים בעבורו אלא לאל יתברך וכן אמר מיכה הנביא
שארית יעקב בגוים בקרב עמים רבים כטל מאת יי' כרביבים עלי עשב אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני
אדם לפיכך אמר : המכסה שמים בעבים המכין לארץ מטר המצמיח הרים חציר
המכסה שמים בעבים ואמר המכסה שמים בהירים וטהורים ומזהירים ובהיות העבים באויר השמים
מכוסים מעין הארץ המצמיח הרים חציר אפילו ההרים שהם יבשים וקשים כל שכן ארץ המישור או זכר
הרים לפי כך שאין דרך והתבולה להשקותם מן הנהרות : נותן לבהמה לחמה לבני עורב
אשר יקראו : נותן לבהמה לחמה שאין לה תחבולה להכין מאכלה והוא מכין להם חציר בהר
בהרים למאכלה לבני עורב לפי שהם לבנים בהולדם ואמותיהם מניחי' אותם ולא יביאו להם טרפם והקבה
מזמין להם יתושים ואוכלים אותם ולא יביאו להם טרפם כי יחשבו כי אינם בניהם לפי שהם לבנים והם יש
צועקים כאלו יקראו לאל בעד טרפם והקבה מזמין להם יתושים ואוכלים אותם והנה הוא עוזר החלשים ש
שאין בהם יכולת לעזור עצמם וכן עשה לישראל שהיו נטושים בגלות שאין כח כי האל ית' רוצה בחלושים וכ
ובשפלים לא במתגברים ומתגאים בכחם וביכולתם לפיכך : לא בגבורת הסוס יחפץ ולא
בשוקי האיש ירצה : לא בגבורת הסוס יחפץ אינו אמר כי האל ית' אין חפץ בגבורת הסוס כי
הוא שנתן לסוס גבורה כלומר שכחתי אני אלא פירושו שאינו חפץ באדם שבוטח בגבורת הסוס וכן מי
שבוטח לברוח מן המלחמה כמו שאמר הנביא ברגליו לא ימלט ורוכב הסוס לא ימלט נפשו : רוצה
יהוה את יראיו את המיחלים לחסדו : רוצה יי' אלא מי הוא רוצה את יראיו שהם
מיחלים לחסדו ואינם בוטחים בגבורת הסוס ולא בגבורתם : שבחי ירושלים את יהוה הללי
אלהיך ציון : שבחי כי בך רוצה לפי שבטחת ומדבר כנגד העם דרך משל דיבורי לומר יושבי
ירושלים והפסוק כפול בענין במלות שונות : כי חזק בריחי שעריך ברך בניך בקרבך
כי חזק שלא תפחדי לעולם שיבא עליה אויב כי האל ישמרנה כאילו בריחיה חזקים כמו שאומר על
חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כלומר יהיו בלי פחד כאילו שומרים על החומות ומרוב בטחון השערים
פתוחים תמיד כמו שאמר ופתחו שעריך תמיד יומם ולילה לא יסגרו ברך בניך בקרבך שיהיו ברוכים
בפרי בטנם ובמעשה ידיהם בעיר ובחוץ: השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך :
השם גבולך שלום וכן יהיו ברוכים בחוץ בשלום ובפרי אדמתם חלב חטים הטוב שבחטים והנבחר כ
כמו חלב צירו ויצהר : השולח אמרתו ארץ עד מהרה ירוץ דברו : השולח
אמרתו ארץ והוא המטר שבא באמרתו ובדברו מהרה כעבר הרץ מהרה לעשות רצון אדוניו ודבורו הוא
רצונו וזכר ענין המטר והשלג הנה לפי שהם סיבת ברכת פרי האדמה והשבע : הנותן שלג
כצמר כפור כאפר יפזר : הנותן שלג כצמר השלג שהוא לבן כצמר הלבן וכן כצמר היו
כצמר הלבן וצריך לזכר לבנותו לפי שברוב תראה לבנותו ודימה אותו לצמר ואעפי שהוא פחות ממנו
בלבן מפני שלא יכול לדמותו בלובן ממנו הדברים אשר בארץ כפור כאפר יפזר הוא שיורד בשחר בימי
הקור ודמה אותו לאפר שאינו לבן כמו השלג: משליך קרחו כפתים לפני קרתו מי
יעמוד : משליך קרחו כפתים הקרח כמו הכפור אלא שהוא חזק ממנו ומוליד קור רב לפיכך
זכר עם הקור קרחו ופי' כפתים כמו הדבר הנבקע לבקעים כי כן הוא יורד לבקעים ונתיכות אצופות מן ה

מן הקרח לפני קרתו מי יעמוד אמר קרחו וקרתו בכנוי מוחסו אל האל יתברך כי הכל הוא דברו ופעולתו
אין דבר במקרה וכן אמר אליהו מנשמת אל יתן קרח וכמו שהמטר הוא הוריד ברחמיו לצורך בריואיו ו
ומורידו פעמים לשפט ולעונש הטובות והוא מטר גשועה כן צורך השלג והכפור הוא צורך הזרעים וה
והאילנות אבל בהיותו חזק הרבה והוא הקרח והוליד ממנו קרה רבה הוא למשפט שהוא משית ומיבש הזרע
הזרעים ופרחי האילנות וכן הברד ואעפי שלא נזכר וצריך להזכיר בהוראת האל אלה הדברים שהם תמידי
לבני העולם והם גבורות ונפלאות מהבין כמו שאמר באחר שהם ורעם גבורותיו מי יתבונן ואמר האל לא
לאיוב היש למטר אב וגו׳ ואמר מבטן מי יצא הקרח וכפור השמים מי ילדו לפיכך כשאמר ענו ליי׳ זמרו
לאלהינו אמר שיזכרו בשיר ובזמר מגבורותיו אלה המזכירין ואמר מי יעמוד כלומר מי יוכל לעמוד ב
בפני קרה החזקה פי׳ מפני הקרה נמנעים בני אדם לצאת מבתיהם ולעשות מלאכתם כמו שאמ׳ ביד כל אדם
יחתום וגו׳ וכן החיות כמו שנ׳ ותבא חיה במו ארב ובמעונותיהם תשכון : ישלח דברו וימסם
ישב רוחו יזלו מים : ישלח דברו הוא השמש או המטר שממיה אותם הנזכרים השלג והכ
הכפור והקרח ואמר ישב רוחו יזלו מים כי המים בנשיבת הרוח מפאת ים יבא המטר שימסה אליה או פי׳
ישב רוחו עליהם ויזלו מים כי מפזר אותם הרוח ולא יהיו מאוספים כאחר ישחו ויהיו למים : מגיד
דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל : מגיד ובספרכם גבורת האל ספרו שנגלה
אליכם בכבודו והגיד לכם דבריו וחוקיו ומשפטיו כי המעמד ההוא היה דבר גדול שלא היה כמוהו כמו ש
שכתוב הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמוהו . לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל
ידעום הללו יה : לא עשה כמו שכתוב השמע עם קול אלהים וגו׳ משפטים בל ידעום והמש
והמשפטים שנתן להם לא ידעום שאר הגוים כמו שכתוב ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים כ
ככל התורה הזאת :

הללויה הללו את יהוה מן השמים הללוהו במרומים : בזה המזמור זכר כל
הנבראים בעולם ה
הגדול והעולם הקטן כלה ואמר בתחלה בכלל מן השמים כלומר כל הנבראים מן השמים רוצה לומר מ
מיסוד השמים שהוא יסוד חמישי ואמר אחכ׳ הללוהו במרומים אותם שאתם במרומים ונכלל בו צורות אש
אמת שאינם גופות ולא כגופות וענין הללו אינו מצוה אלא כאילו אמר להם נאה להלל : הללוהו
כל מלאכיו הללוהו כל צבאיו : הללוהו שמש וירח הזכיר תחלה שני המאורות הגדולים
ואחכ׳ הזכיר החמשה הככבים והם כוכבי אור הם מאירים על הארץ יותר מאשר הם בגלגלים מפני שה
שהם קרובים לארץ מהם הללוהו שמש וירח הללוהו כל כוכבי אור : הללוהו כל
מלאכיו הם השכלים מניעי הגלגלים גם הם אינם גופות לא כגופות הללוהו כל צבאיו הם הגופות הזכים וה
והבהירים והם הגלגלים והכוכבים שהם בגלגל השמיני לפיכך אמר כל צבאיו לפי שהם צבא גדול ואמר ב
בלשון רבים לפי שהם ברוכים חלוקים : הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים
הללוהו שמי השמים יש מחכמינו שפירש שמי השמים עליוני השמים כמו מלך מלכים ולדבריהם
יהיה זה מה שאינו גוף ומה שאמרו עליוני במדרגה לא במקום והוא עולם הנשמות ויהיה פירו׳ והמים א
אשר מעל השמים גם כן בלתי גוף והוא צורת הכרובה שממנה יוצאות הצורות ועליה כאמר גם כן ובין ה
המים אשר מעל לרקיע ויש שהם שאומר כי שמי השמים הם אשר מתחת השמים והוא כדור האש שהוא
סמוך אל כדור הלבנה והשמים הוא האויר שנקרא שמים כמו על פני רקיע השמים ויהיה פירושו והמים
אשר מעל השמים כדור הקרח ויש קוראים שמו כדור הזמהריר והוא בין כדור האש והאויר הקרוב לנו והו׳
מקום תכלית הגבהת העבים ואין חכמי הפילוסופיא מודים בזה כי אומרים אין בינינו ובין גלגל הלבנה אלא
האויר והאש הטבעית אחכ׳ כאשר כי המים פירושו צורת המים והוא מקום תכלית הגבהת העבים באויר וב
ובמקום ההוא מן האויר ישובו העבים מים ויפלו לארץ בטבעם לא שיש שם גוף אחר אלא האויר אבל ה
הוא חלוק בא יכוננו ועל המקום ההוא באמר והמים אשר מעל השמים : יהללו את שם יהוה כי הוא

ונבראו׃ יהללו את שם ייי אמר כל אלה העליונים הנזכרים יהללו את שם ייי ויודו לו כי הוא
אדון עליהם כי אעפי שהם נשגבים הוא נשגב עליהם והוא צוה ונבראו והוא לבדו הקדמון והם החדשים׃
נבראים ויעמידם לעד לעולם כי אינם כמו הנבראים שאישיהם הם נפסדים והמין עומד לא כן העליונים
אלא לעולם אישיהם עומדין כמו המין והחקר שנתן להם בתחלת בריאתם לעולם לא יעבור כן לעולם לא
ישתנה סדרם׃ הללו את יהוה מן הארץ תנינים וכל תהומות׃ הללו את ייי
מן הארץ אחר כן אמר לנבראי מטה שיהללו את ייי ואמר תחלה תנינים וכל תהומות אשר הם
על המים אשר מתחת לארץ ועל המים אשר מעל לארץ וזכר המים קודם היבשה כמו שהייתה בבריאה וגם
התנינים אשר בהם והם שאמר עליה הכתוב ויברא אלהים את התנינים כי הם גדולים מחיות היבשה ומה ש
שאמר הללו את ייי והם אינם בני דיעה ר״ל שבני אדם יהללוהו בנפלאות האל שרואים בהם ומשכילים ב
בהם׃ אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עושה דברו׃ אש וברד הזכי
הדברים באויר שגם הם מן הארץ והם אש וברד שלג וקיטור כי בריאתם מן הארץ וחכמי התולדות יוד
יקשו לה בראיות גמורות וגם ברבותי ז״ל מצאנו כן ר׳ אליעזר אומר כל דבר שבארץ בריתו מן הארץ ו
ומייתי לה שנאמר הללו את ייי מן הארץ וגומר אש וברד וגו׳ ר׳ הונא בשם ר׳ יוסי אומר
כל מה שיש בשמים ובארץ אין בריתו אלא מן הארץ ר״ל בשמים באויר כלומר שבוא באויר ובוא בארץ
כלומר שיורד האויר לארץ אין בריתו אלא מן הארץ שנאמר כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים מה
הגשם והשלג אעפי שירידתו מן השמים אינה אלא מן הארץ כך כל מה שיש בשמים ובארץ אין בריתו
אלא מן הארץ׃ אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עשה דברו׃ אש הוא אש הברק
שיורד הדבר שנפל בו ברד ידוע והוא המטר שהוא קלי וכן שלג קר ותמורתו קיטור שהוא חם והוא האד
שעולה מן הארץ דומה לעשן רוח סערה עושה דברו והוא האויר המתנועע וכשהוא מתנועע בחוזקה מפיל
הארזים הגבוהים והבניינים והאניות שברים ואמר עושה דברו להודיע כי הוא אינינו במקרה אלא הוא מ
מצוה אותו להתנועע ובדברו ובמצותו היה מתנועע לעונש המקבלים וכן אמר ויעמד רוח סערה ואמר ו
ובקנאתי רוח סערות בחמתי׃ ההרים וכל גבעות עץ פרי וכל ארזים׃ ההרים
ואחר שזכר אשר זכר את הדברים הנהוים באויר וזכרם סמוך למים לפי שבסבתם יעלו האדים באויר שמהם
המטר והשלג והברד ואחכ זכר היבשה ואת אשר בה ואמר ההרים וכל גבעות כי הם הדברים העומדים והמ
והמתקיימים מנבראי הארץ ואחר שהזכיר הדומם כולו כי בכלל ההרים המתכות וכן כתוב אשר אבניה ברזל
ומהרריה תחצוב נחושת וכיון שהזכיר הדומם הזכיר אחכ הצומח ואמר עץ פרי וכל ארזים והם כלל לעצי
שאינם עושים פרי והזכיר ארזים כי הם הגדולים שבעצים׃ החיה וכל בהמה רמש וצפור
כנף׃ החיה ואחר הצומח הזכיר החי שאינו מדבר והחיה הוא המדברית וכל בהמה היא אשר
בישוב והרמש קטני החיות ועופות כנף והוא עליון ממין החי שאינו מדבר׃ מלכי ארץ וכל
לאומים שרים וכל שופטי ארץ׃ מלכי ארץ ואחר שהזכיר החי שאינו מדבר הזכיר ה
החי שהוא מדבר שהוא סגולת העולם השפל וכן בבריאה הזכיר באחרונה כמו שנברא באחרונה לומר שהוא
מושל על כולם והוא המורכב האחרון לפי הטבע והזכיר בבני אדם מעלת הכבוד ומעלת השנים ואמר כי
כולם יהללו את ייי כנכבד כנקלה כקטן כגדול אנשים ונשים ואמר וכל לאומים כי כן יודו את ייי בבא הג
הגואל לישראל׃ בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים׃ בחורים וגם בתולות
אמר וגם לפי שאין דרך הבתולות להתעסק בקשוט אלא בגופן ואמר וגם הם יתנו הלל לייי זקנים עם נערים
שהזקנים ילמדום היאך יהללו ייי וזהו שאמר עם כי אין בנערים לבדם דעת להלל לפיכך אמר שהזקנים יה
יהיו עם הנערים וילמדום׃ יהללו את שם יהוה כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ
ושמים׃ יהללו אמר שם ייי אמר כל אלה הנבראים שהם בעולם השפל יהללו את שם ייי כלו
אותם שהם בני דיעה יהללו עליהם ועל שאר הנבראים ואמר כי נשגב שמו לבדו ולא אמר כן בעליונים
לפי שהעליונים נשגבים אעפי כן אמר שיודו לו כי הוא נשגב עליהם כי הוא בראם אבל התחתונים א

153

אין בהם נשגב כי אין לגדולתם שעורה ויקום לפיכך לא יתגאו מלכי ארץ שרים ושופטי ארץ בגדולתם כי במעט וזמן הטוב והכלה גדולתם ויודו כי אין המשגב והגדולה כי אם לי״י לבדו ועוד לטעם אחר אמר כי נשגב שמו בעבור כי זאת התפילה תהיה לעתיד לבא בבא הגואל ואז יודו כולם כי שמו לבדו וגדולתם וגבהותם הכל כמו שכתוב עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשים ונשגב י״י לבדו ביום ההוא הודו על ארץ ושמים כי כל הנבראים עליונים ותחתונים כולם עומדים בכחו והודו עליהם בהשתלשלות הסבות :

וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרבו הללויה : וירם והראה זה לכל העולם כי הכל בכחו כשהרים קרן לעמו שהוציאני מן הגלות ויקבצם בעמים וירם קרנם ע על כל העמים והוא תהילה לכל חסידיו שיהללוהו על זה ומי הם כל חסידיו הם בני ישראל שהוא עם קרובו וב וכלכם הללויה :

הללויה שירו ליהוה שיר חדש תהלתו בקהל חסידים : אמר כנגד ישראל שירו לי״י שיר חדש כלומר שלא יהיה לכם כי בשירים האלה הכתובים אלא אתם תחדשו לו שיר על הנפלאות שעשה עמכם ות תהלתו תהיה כאמרת בקהל חסידים והם ישראל : ישמח ישראל בעשיו בני ציון יגילו במלכם : ישמח בעושיו בלשון תפארת וכן איה אלוה עושי כי בועליך עושייך יהללו שמו בפה ובכלי שיר יהללו שמו : יהללו שמו במחול בתוף וכינור יזמרו לו : כי רוצה יהוה בעמו יפאר ענוים בישועה : כי רוצה להם כאוה להלל יותר מכל עם בישועת שה שהושיעם כי בהם רוצה מכל עם והם שהם ענוים מכל עם פארם מכל עם בישועה שהושיעם : יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם : יעלזו ישראל שהם חסידים יעלזו בכבודם שיעשו שיעמדו לעולם ירננו על משכבותם ירננו לאל ית׳ על מנוחתם שתהיה קיימת משכבותם מנוחתם כמו ושו ושכבתם ואין מחריד גם בלילה לא שכב לבו ועורקי לא ישכבון והמפרשין פירשו על משכבותם על מטתם בהתבודדם בלילה : רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם : רוממות אל כשיצאו למלחמה עם גוג מגוג יתפללו לאל יתברך וירוממוהו שהוציאם מן הגלות כן יתן להם כח על האויבים ל לכלותם התפילה תהיה בפיהם וחרב בידם ופי׳ פיפיות חרב בעלת שתי פיות שממותת משני עברים ואמר בג בגרונם כי התילה יוצא הקול מהגרון ויגמור הריבור בפה או אמ׳ בגרונם לפי שיצעקו בתפילתם כמו קרא בגרון : לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאמים : לעשות נקמה שהם באו עליהם להלחם והם יעשו נקמתם בהם תוכחות שיתוכחו עם מלכיהם למה בא עליהם והם לא ישנעו מלהלחם עלי עליהם לפיכך יעשו בהם נקמה ויהרגו כל העמים הבאים להלחם עליהם למלחמה : לאסר מלכיהם בזיקים ונכבדיהם בכבלי ברזל : לאסר ויתפשו מלכיהם ונכבדיהם חיים ויאסרום ב בזיקים ובכבלי ברזל להנקם בהם בחיים : לעשות בהם משפט כתוב הדר הוא לכל חסידיו הללויה : לעשות בהם משפט כתוב הדר הוא המשפט הנגזר עליהם או הכתוב הנה וביחזקאל ובנבואת זכריה הדר הוא ואותו היום יהיה הדר לכל חסידיו והם ישראל ועל היום ההוא הללויה :

הללויה הללו אל בקדשו הללוהו ברקיע עזו : זה המזמור שהוא חותם הספר יש בו שלשה ע עשר הלולים כנגד רמז לשלשה עשרה מדות שבהם שנהי׳ האל ית׳ את העולם אמר תחילה הללו אל בקדשו והוא עולם המלאכים ואמר אחר כן הללוהו ברקיע עזו והוא הגלגל העליון בתשיעי ובכללו כל העולם ש שהוא מקיף הכל לפיכך אמר עמו שבו נראה עוז האל ית׳ : הללוהו בגבורתיו הללוהו כרוב גדלו : הללוהו אחר כן אמר לישראל הללוהו בגבורתיו שהראה להם מכל עם הללוהו כרוב גד גודלו בהתגדל והתקדש בעמים על גאולתם : הללוהו בתקע שופר הללוהו במינים ועוגב : הללוהו בתקע שופר ובכללו תקע החצוצרות הללוהו במינים ועוגב שם כלי הניגון לא כ

נודע אלינו והגאון רב סעדיה ז״ל פירש כמו מינים כלומר במינים רבים מכלי הניגון לא נזכרו הנה :

הללוהו בצלצלי שמע הללוהו בצלצלי תרועה · הללוהו בצלצלי שמע

צלצלים המשמיעים קול גדול וכן אמר בדברי הימים במצלתים להשמיע בצלצלי תרועה

המשמיעים קול תרועה : כל הנשמה תהלל יה הללויה : כל

ועל כל הילולים הוא הילול הנשמה והוא התבונן במעשה האל יתברך

ובידיעה כפי כח הנשמה בעודה בגוף ואמר כנגד

הנשמות הללו

יה :

אהלל אל

יתברך עזרני בפירוש

תהילותיו ונתן מאויי בעודי

אתנה לשמו תהלה ועל חסדו אברכנו

בחיי ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים

עצמה ירבה בריך רחמנא דסייען :

סליק סליק :

בעת הושלמת מלאכת הספרים : אשר בדפוסי האותיות נקבעו לסדרים :

באותה מלאכה ונמצאו שלש מאות ספרים : המהדרים מן המהדרים :

תהלים עם פירוש הקמחי : לעיני רואיהם יבהיקו יאירו כספירים :

על כן לנאזר בגבורה נפארנו ברננה : וקול זמרה ובשיר כל משוררים :

כי יזכנו להגות בהם אנחנו וכל בני : עמינו לעדי עד ולדור דורים :

ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים : את כל הכתוב בהם יזכינו יחד כל יהודי :

ויהי נועם יי׳ אלהי׳ עלי׳ ומעשה ידינו כוננה עלינו ; אלהי׳ יחוננו

ויברכינו ; יאר פניו אתנו במלאכת ידינו : כי יגליחנו בכל

משלח ידינו מראשיתנו ועד אחריתינו : בעשרים יום

בחדש אלול בשנת רלז נגמרה פעולתינו . וצור

מעוזינו יחיש גואלינו במהרה בימינו

המעתירים ככה בהם עושי

המלאכה מייסטר

יוסף

חיים

מרדכי וחזקיה

מונטרו :

סליק : סליק : סליק :